

שבוע פרשת תרומה

(11 - 17 February 18)

כ"ז שבט - ב' אדר תשע"ח

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם חמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵינוּ,
וְצִאֲצֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על ידי ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לִבְּךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטִמְטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
אַתֶּם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לִבְבְּכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָיָה
אִם יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תֵּתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטִמְטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּה בְּמוֹדָה
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוויו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמז.

שבתים גדולים להקדוש־ברוך־הוא וחיך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול יושלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִפָּה אֲזִנּוּ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־מָוֶת
וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצֵא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיךָ כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלֶיךָ: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּי פְלִי־הָאָדָם פֶּזֶב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְמוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדֶךָ אֲנִי־עֹבֵדֶךָ בְּן־אֲמֹתָךְ פִּתְחָתָ לְמוֹסְרִי:
יז לֵךְ אֲזַבַּח וְכַח תֹּדֶה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת |
פִּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

יג - כוס ישועות אשא

"כוס ישועות" של דוד המלך

א. ידוע פתגם¹ כ"ק מו"ח אדמו"ר שה"כוס ישועות אשא" של דוד המלך הוא ספר התהלים, שביחד עם זה שהוא מגביה למעלה - "אשא", הוא ממשיך למטה - "ישועות"².

כוחם של פסוקי תהלים

ב. ענין נוסף יש בפתגם זה³, כמו ש"כוס" של ברכה נעשה ע"י שמגביהים אותו טפח מעל השולחן⁴, כך גם ה"כוס" של דוד המלך, שהוא ספר התהלים, מגבי' את האדם טפח מעל הארץ - "ישועות אשא". היינו, שרואה נסים ונפלאות בענייניו הפרטיים, כידוע כמה סיפורים מכ"ק אדמו"ר הצמח צדק⁵, שע"י אמירת תהלים נעשו נסים גלויים, ועד"ז הוא בכאו"א⁶.

(1) ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מח"י אלול תרנ"ט - נדפסה בקובץ מכתבים בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק (ע' 210), ובהוספות לסה"מ תרנ"ט ע' רלג.

(2) משיחת ש"פ בראשית ה'תשי"ג.

(3) ראה ברשימה שם. וכן בקובץ מכתבים שם ע' 191.

(4) טושו"ע או"ח סקפ"ג ס"ד. ומנהגנו (הובא בלקוטי מנהגים שבהגדה (קה"ת נ. י.), שהיה גבוה מן השולחן ג' טפחים, ואולי הוא לכתחילה ולהידור, ועפ"ז מתיישב בפשיטות מש"כ בזהר (ח"ב קפט, ב) שצ"ל גבוה זרת (שפירש גם כאן ג' טפחים - וכמש"כ בספר אור החמה. ודלא כמש"כ בעיטור ספרים), אם מש"כ בכ"מ, וגם בזהר גופא (ח"ב רמה, א. רעג, ב) איתא שמסלקו טפח. ומה שמיישב באוה"ח דוחק, כמובן. ובפרט שהכוס דרו"ל גבוה לערך ג' אצבעות (פסחים קט, א) ולא טפח. ואכ"מ.

(5) ראה בקובץ מכתבים שם ע' 207 ואילך. ועוד.

(6) משיחת יום שמח"ת ה'תשי"ד.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ג
- (ג) מאמר ד"ה מי יתנך כאח לי
שבת פרשת תרומה, ו' אדר, ה'תשמ"ו ה
- (ד) ר"ד יום ועש"ק, ב' דר"ח אדר, ה'תשס"י יא
- (ה) שיחת חג הפורים ה'תשס"י יב
- (ו) שיחת יום ד', כ"ט שבט
אור לאדר"ח אדר, ה'תשמ"ח כו
- (ז) לקוטי-שיחות פרשת תרומה כרך טז לב
- (ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לו
- (ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תרומה לט
- (י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תרומה מ
- (יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תרומה סו
- (יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תרומה סז
- (יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תרומה עז
- (יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פ
- שיעורי רמב"ם**
- (טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תרומה פג
- (טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תרומה קסז
- (יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תרומה קצג
- (יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק נז, איוב פרק לט קצז
- (יט) משניות – מסכת יבמות
ביאור קהתי קצט
- (כ) עין יעקב מסכת תענית רו
- (כא) מסכת עבודה זרה עם ביאורים
מדף כז עד דף לג רח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן רלו
- (כג) שולחן ערוך הלכות ראש-השנה
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רלו
- (כד) תורה אור
אדמו"ר הזקן רלט
- (כה) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי רמו
- (כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" רמז
- (כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רמח
- (כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב רמט
- (כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו"ר מוהריי"צ רנ
- (ל) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ רנב
- (לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ רנג
- (לב) חומש לקריאה בציבור רנד
- (לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רסא
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה רסב
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כנסת ישראל אומרת לקדוש-ברוך-הוא (בשיר השירים' ח, א):

2 **מִי יִתְנַךְ כָּאֵךְ לִי יִוֹנֵךְ שְׂדֵי אֲמִי** ואני
3 **אֲמַצְאָךְ בַּחוּץ אֶשְׁקָךְ גו'.**¹ וְיָדוּעַ הַדְּרוֹשׁ מאמר החסידות על
4 **פְּסוּק זֶה בִּתְרוּהָ אור'** ספר 'תורה אור' לאדמו"ר הזקן ר'ש תחילת

5 **פְּרָשְׁתָּנוּ**² פרשת תרומה, הִינֵנו

6 **בְּהִתְחַלֵּת ה'חֲסִידֵי־שָׁע**

7 **פְּרָשָׁה,** הפרשה החסידית, **כְּלִשׁוֹן**

8 **כ"ק מוֹרֵי וְחֲמִי אֲדמו"ר**

9 **נָשִׂיא דוֹרְנו,** שְׂמַאֲמָרִי

10 **ה'תְּרוּהָ אור'** ספר המאמרים של

11 אדמו"ר הזקן על החומשים בראשית

12 ושמות וְה'לְקוּטֵי תוֹרָה' ספר

13 המאמרים של אדמו"ר הזקן על

14 החומשים ויקרא, במדבר דברים הם

15 ה'חֲסִידֵי־שָׁע פְּרָשָׁה' הפרשה

16 החסידית (ובחֲדָשִׁי הַחֶרֶף בהם

17 קוראים את הפרשיות של החומשים

18 בראשית ושמות **הם הַדְּרוֹשִׁים**

19 **שְׁבִיתוֹרָה אור'),** וּלְפִי־זֶה

20 **צָרִיךְ לומר שֵׁשׁ לֶזֶה** לתוכן

21 המאמר הזה בספר 'תורה אור'

22 **שְׂכִיחוֹת וְקָשֶׁר לַפְּרָשָׁת הַשְּׂבוּעַ**

23 **(פְּרָשַׁת תְּרוּמָה),** דִּנּוּסָף על

24 **הַקָּשֶׁר בַּפְּשֻׁטוֹת,** על-פי מה

25 **שְׂמַבְאָר בַּפְּנִים הַדְּרוֹשׁ**²

26 באמצע המאמר **עֲנִין הַכְּרוּבִים**

27 **הַמְבַּאָר בתורה** בַּפְּרָשָׁת

28 **תְּרוּמָה**³, מִסְתַּבֵּר לומר שֶׁגַם

29 **הַתְּחַלֵּת הַדְּרוֹשׁ** הריבור-המתחיל

30 **שלו (הַפְּסוּק מִי יִתְנַךְ וגו')**

31 **קָשֶׁר עִם פְּרָשַׁת תְּרוּמָה,** כפי

32 שיבואר להלן.

33 **דִּהְיָה הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק** הפותח את

34 המאמר "מי יתנך וגו' הוא אֲנִי־הַגָּךְ

35 **אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אֲמִי גו'**

36 **והביטוי "בית אמי" דקאי על**

37 **מתחיס אל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**⁴,

38 **וּכְלִלוֹת תִּכְן הַפְּסוּק קָאִי עוסק**

39 **בְּזִמְנֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה**

40 **קָנִים, שְׁעַל־זֶה הִיא הַבְּקָשָׁה**

41 **בְּזִמְנֵן הַגְּלוּת מִי יִתְנַךְ גו'**

42 **הלוואי שנוכה לקירבה לאלוקות**

בס"ד. שבת פרשת תרומה, ו'

אדר ראשון ה'תשמ"ו.

בלתי מוגה

1 **מִי יִתְנַךְ כָּאֵךְ לִי יִוֹנֵךְ שְׂדֵי אֲמִי אֲמַצְאָךְ בַּחוּץ**

2 **אֶשְׁקָךְ גו'.**¹ וְיָדוּעַ הַדְּרוֹשׁ על פְּסוּק זֶה

3 **בִּתְרוּהָ אור'** ריש פְּרָשְׁתָּנוּ², הִינֵנו בְּהִתְחַלֵּת

4 **ה'חֲסִידֵי־שָׁע פְּרָשָׁה,** כְּלִשׁוֹן כ"ק מוֹרֵי וְחֲמִי

5 **אֲדמו"ר נָשִׂיא דוֹרְנו,** שְׂמַאֲמָרִי ה'תְּרוּהָ אור'

6 **וְה'לְקוּטֵי תוֹרָה' הם ה'חֲסִידֵי־שָׁע פְּרָשָׁה'**

7 **(ובחֲדָשִׁי הַחֶרֶף הם הַדְּרוֹשִׁים שְׁבִיתוֹרָה אור'),**

8 **וּלְפִי־זֶה צָרִיךְ לומר שֵׁשׁ לֶזֶה שְׂכִיחוֹת וְקָשֶׁר**

9 **לַפְּרָשַׁת הַשְּׂבוּעַ (פְּרָשַׁת תְּרוּמָה),** דִּנּוּסָף על

10 **הַקָּשֶׁר בַּפְּשֻׁטוֹת,** על-פי מה שְׂמַבְאָר בַּפְּנִים

11 **הַדְּרוֹשׁ**² עֲנִין הַכְּרוּבִים הַמְבַּאָר בַּפְּרָשַׁת תְּרוּמָה³,

12 **מִסְתַּבֵּר לומר שֶׁגַם הַתְּחַלֵּת הַדְּרוֹשׁ (הַפְּסוּק מִי**

13 **יִתְנַךְ וגו')) קָשֶׁר עִם פְּרָשַׁת תְּרוּמָה. דִּהְיָה**

14 **הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק** הוא אֲנִי־הַגָּךְ אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אֲמִי

15 **גו' דקאי על בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**⁴, וּכְלִלוֹת תִּכְן הַפְּסוּק

16 **קָאִי בְּזִמְנֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָנִים, שְׁעַל־זֶה הִיא**

17 **הַבְּקָשָׁה בְּזִמְנֵן הַגְּלוּת מִי יִתְנַךְ גו' (פְּמַבְאָר גַּם**

18 **בְּהַמִּשְׁךְ הַדְּרוֹשׁ),** וְזֶהוּ הַקָּשֶׁר לְמָה שְׂכַתוֹב

19 **בְּפְרָשְׁתָּנוּ**⁵ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשְׂכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם,

20 **הַצּוּי עַל בְּנֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּקְדָּשׁ.**

21 **וְהִעֲנִין** הוא, דִּהְיָה הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה בְּזִמְנֵן

22 **שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָנִים, הִיָּתָה קִשּׁוּרָה**

23 **עִם עֲנִין הַתּוֹרָה. דִּהְשָׂרָאָת הַשְּׂכִינָה בַּמִּקְדָּשׁ הִיא**

24 **עַל הָאָרוֹן כְּמוֹ שְׂכַתוֹב**⁶ וְנוֹעַדְתִּי לָךְ גו' מַעַל הַפְּתָרֵת גו', שְׁהָאָרוֹן הִיא עֲנִין

25 **הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי בָּאָרוֹן הִיוּ מְנַחִים לוחות הַבְּרִית**⁷ וְגַם הַסְּפָר־תּוֹרָה הִיָּה מְנַח

26 **בָּאָרוֹן אוֹ בְּצַד הָאָרוֹן (פְּמַבְאָר בְּגִמְרָא**⁸ ב' הַדְּעוֹת שְׂבִיחָה). וְעַל־דִּרְגָּה זֶה הִיא

27 **גַּם לְאַחֲרֵי שְׁתַּרְבֵּי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (וְכַמְבָּאָר בְּהַמִּשְׁךְ הַמַּאֲמָר**⁹, וְעַל־דִּרְגָּה זֶה

43 **שְׁהִיָּתָה בְּזִמְנֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים (פְּמַבְאָר גַּם בְּהַמִּשְׁךְ הַדְּרוֹשׁ**
44 **הַמַּאֲמָר),** וְזֶהוּ הַקָּשֶׁר לְמָה שְׂכַתוֹב בְּפְרָשְׁתָּנוּ⁵ וְעָשׂוּ לִי
45 **מִקְדָּשׁ וְשְׂכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם, הַצּוּי עַל בְּנֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּקְדָּשׁ**
46 **נִמְצָא אַפּוֹא שִׁישׁ קָשֶׁר בֵּין תוֹכֵן הַפְּסוּק הַפּוֹתֵחַ אֶת הַמַּאֲמָר, הַמְדַּבֵּר אוֹדוֹת**

47 **הַקִּירְבָה לְאִלּוּקוֹת שְׁהִיָּתָה בְּזִמְנֵן שְׂבִית**

48 **הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיִּים וְהַעֲרָגָה וְהַשְׂאִיפָה**

49 **לִכְךָ בְּזִמְנֵן הַגְּלוּת, לַפְּרָשַׁת הַשְּׂבוּעַ בַּה**

50 **מּוֹפֵיעַ הַצּוּי עַל בְּנֵי־בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.**

51 **וְהוֹלֵךְ וּמַבְאָר אֶת מַעַלֵּת הַקִּירְבָה**

52 **לְאִלּוּקוֹת בְּזִמְנֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיִּים**

53 **וּמִשְׁמַעוֹת הָעֲנִין וְהַשְׂאִיפָה לֹזֶה כַּעַת,**

54 **בְּזִמְנֵן הַגְּלוּת**

55 **וְהִעֲנִין הוּא, דִּהְיָה הַשְּׂרָאָת**

56 **הַשְּׂכִינָה** של הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא

57 **בַּעֲלוֹם בְּכָלִל וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בַּפֶּרֶט**

58 **בְּזִמְנֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה**

59 **קָנִים, הִיָּתָה קִשּׁוּרָה עִם עֲנִין**

60 **הַתּוֹרָה. דִּהְשָׂרָאָת הַשְּׂכִינָה**

61 **בַּמִּקְדָּשׁ הִיא עַל הָאָרוֹן כְּמוֹ**

62 **שְׂכַתוֹב**⁶ וְנוֹעַדְתִּי לָךְ גו' מַעַל

63 **הַפְּתָרֵת גו', שְׁהָאָרוֹן הוּא**

64 **עֲנִין הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי בָּאָרוֹן הִיוּ**

65 **מְנַחִים לוחות הַבְּרִית**⁷ שְׁנִיתָנוּ

66 **בְּמִתֵּן תּוֹרָה וּבְהֵם נִכְתְּבוּ עֲשׂוֹת**

67 **הַדְּבָרוֹת שְׁהֵם עִיקָרִים בְּתוֹרָה וְגַם**

68 **הַסְּפָר־תּוֹרָה הִיָּה מְנַח בָּאָרוֹן**

69 **אוֹ בְּצַד הָאָרוֹן (פְּמַבְאָר**

70 **בְּגִמְרָא**⁸ ב' הַדְּעוֹת שְׂבִיחָה

71 **וּבְלִשׁוֹן רַש"י בַּפְּרָשַׁת וַיִּלֶּךְ: "נִחַלְקוּ בּו"**

72 **חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּבָבָא בְּתַרָא, יֵשׁ אוֹמְרִים**

73 **דָּף הִיָּה בּוֹלֵט מִן הָאָרוֹן מִבְּחוּץ וְשֵׁם**

74 **הִיָּה מוֹנֵחַ (סֵפֶר הַתּוֹרָה) וְיֵשׁ אוֹמְרִים**

75 **מִצַּד הַלּוֹחוֹת הִיָּה מוֹנֵחַ בְּתוֹךְ הָאָרוֹן).**

76 **וְעַל־דִּרְגָּה זֶה הוּא גַּם לְאַחֲרֵי**

77 **שְׁתַּרְבֵּי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (וְכַמְבָּאָר**

78 **בְּהַמִּשְׁךְ הַמַּאֲמָר**⁹ ב'תּוֹרָה אור',

(1) "שה"ש ח, א, (2) עט, ג ואילך. (3) כה, יח ואילך. (4) פרש"י שה"ש שם. תו"א שם. (5) כה, ח. (6) פרשטנו שם, כב. (7) פרשטנו שם, כא ובפרש"י. (8) ב"ב יד, א-ב. פרש"י וילך לא, כו. (9) שם. וראה גם מאמרי אדה"ז כתובים ח"ב ע' קפה ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁיֹאֲנוּ בַדּוֹרוֹת שְׁלֹא־חָרִי-
- 2 זָה¹⁰ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, אַחֲרֵי דֹרוֹ שֶׁל אֲדֹמִיר הֶזְקֵן, שֶׁחֶלֶק מֵהֶם כָּבֹר
- 3 נִדְפַס אוֹ נִתְפָּרְסַם), שֶׁגַם עֵתָּה, הַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה וְהַקְדוּשָׁה בְּעוֹלָם
- 4 קְשׁוּרָה בַּתּוֹרָה כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹¹ בַּגִּמְרָא מִשְׁחַרְבַּת בֵּית
- 5 הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לַהֲקַבֵּ"ה
- 6 בְּעוֹלָמוֹ אֵלָּא ד' אֲמוֹת שֶׁל
- 7 הֶלְכָּה, שֶׁרַק הֵם הַמָּקוֹם שְׁבוּ
- 8 הַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ הוּא מְשַׁרָּה אֶת שְׂכִינָתוֹ
- 9 בְּעוֹלָם שְׁמִינִי מוֹכֵן גַּם בֵּין
- 10 שְׁעֵנִין הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה
- 11 שְׁבִמְקָדָשׁ קָשׁוּר עִם עֵנִין
- 12 הַתּוֹרָה (ד' אֲמוֹת שֶׁל הֶלְכָּה),
- 13 כְּמֵאֲמַר בְּהַמְשָׁךְ הַדְּרוּשׁ¹²
- 14 ב'תורה אור', וּבְאֲרוֹכָה פִּתְגָּא
- 15 סוֹף חֶלֶק רֵאשׁוֹן¹³ זֶה לִשׁוֹן
- 16 רַבְּנֵי הֶזְקֵן בִּתְנִיָּא שֶׁם (פֶּרֶק נג):
- 17 "שְׂחִיָּה בֵּית רֵאשׁוֹן קִיִּים, שְׁבוּ הִיא
- 18 הָאֲרוֹן וְהַלְחוּתוֹ בְּבֵית קִדְשֵׁי
- 19 הֵייתָה הַשְּׂכִינָה שְׁחִיא מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת
- 20 שְׁחִיא בַּחֲנִית גִּילּוּי אֹרֶךְ אֵין סוֹף בִּירוּךְ
- 21 הוּא שׁוֹרָה שֶׁם בִּיתָר שֶׁאֵת וִיתֵר עַז
- 22 בִּגְלִיּוֹ רַב וְעֲצוּם יוֹתֵר מִגִּילּוּיָה
- 23 בְּהִיכּוֹלֹת קִדְשֵׁי קִדְשִׁים שֶׁלֹּמַעֲלָה
- 24 בְּעוֹלָמוֹת עֲלוּיִים... וּבִבֵּית שְׁנֵי שֶׁלֹּא
- 25 הִיא בּוֹ הָאֲרוֹן וְהַלְחוּתוֹ אֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
- 26 ז"ל שֶׁלֹּא הֵייתָה שְׂכִינָה שׁוֹרָה בּוֹ,
- 27 פִּירוּשׁ מִדְּרַגַּת שְׂכִינָה שְׁחִייתָה שׁוֹרָה
- 28 בְּבֵית רֵאשׁוֹן, שֶׁלֹּא כְּדֹרֶךְ הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת
- 29 הָעוֹלָמוֹת, אֵלָּא בְּבֵית שְׁנֵי הֵייתָה שׁוֹרָה
- 30 כְּדֹרֶךְ הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת וְהַתְּלַבְּשׁוֹת...
- 31 וּמִשְׁחַרְבַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לַקְדוּשָׁה
- 32 בִּירוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֵלָּא ד' אֲמוֹת שֶׁל
- 33 הַלְכָּה בְּלָבָד, וְאִפְּלוּ אַחַד שְׁיוּשֵׁב
- 34 וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שְׂכִינָה עִמּוֹ... כְּדֹרֶךְ
- 35 הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת וְהַתְּלַבְּשׁוֹת..." וְזֶהוּ
- 36 תַּכְּן הַבְּקָשָׁה דְּכִנְסַת יִשְׂרָאֵל
- 37 בְּזִמְנָן הַגְּלוּת מִי יִתְנֶךָ כָּאֵח לִי גו' הַלּוּוּאִי וְאוֹכֵה שֶׁאֲתָה,
- 38 הַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ-הוּא, תַּחֲיָה לִי כֹאח, וְאִנִּי עִם יִשְׂרָאֵל, אֲבִיאָךְ אֲמַשִּׁיךְ וְאִגְלָה
- 39 אֶת קְדוּשָׁתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ-הוּא אֵל תוֹךְ בֵּית אֲמִי, אֲמִי זֶה תּוֹרָה
- 40 שְׁבַע-לִפְנֵי¹⁴ (שְׁבַח חֲכֵמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ-הוּא בָּאִים לִידֵי גִלּוּי
- 41 כֶּשֶׁם שֶׁהָאֵם מְגַדֵּל אֶת הַחֹלֶד מִקְטַנּוֹת לְגוֹלּוֹת), שְׂחִיָּה עֵנִין הַשְּׂרָאָה
- 42 הַשְּׂכִינָה גַם בְּזִמְנָן הַזֶּה וְהוּא בְּד' אֲמוֹת שֶׁל הֶלְכָּה.

- וְהִנֵּה עֵנִין ד' אֲמוֹת שֶׁל הֶלְכָּה בְּפִשְׁטוּת בָּא עַל-יְדֵי יִגִּיעַת
- וְלִמּוּד הָאָדָם הַלּוּמֵד, כִּי הַלִּימוּד עַל מִנַּת לַהֲגִיעַ לְמַסְקָנָה הַלְכָּה
- לְמַעֲשֵׂה דֹרוֹשׁ מֵאֲמָר וִיגִיעָה מִיּוֹחֶדֶת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לִימוּד לִשְׁם עֵין וּפְלִפּוּל
- בְּעֵלְמָא שְׁלֹמֵד לְאֲסוּקִי שְׁמַעְתָּתָא לְהַסִּיק אֶת הַסּוּגִיָּא אֵלִיבָא
- דְּהֶלְכָתָא¹⁵ עַל פִּי הַהִלְכָּה, כִּי
- הַגַּם דְּלִיכָא מִיְדֵי דְלֹא רְמִיָּא
- בְּאֲוִרִיתָא¹⁶ אֵין דְּבַר שֶׁלֹּא נִרְמָז
- בַּתּוֹרָה, בַּתּוֹרָה שְׁבַכְתָּב, וְאֵם כֵּן
- בְּעֵצֶם הַכֹּל כָּבֹד כְּלוּל בַּתּוֹרָה שְׁבַכְתָּב,
- גַּם הַמַּסְקָנָה הַהִלְכִיתִּית שֶׁל הַסּוּגִיָּא, כִּךְ
- שְׁבַחְתָּהּ הַמַּסְקָנָה הַזֶּה אֵין מִשּׁוֹם
- חִידוּשׁ אֲמִיתִי מִכָּל-מָקוֹם עֲדִין
- צְרִיכָה לְהִיּוֹת הִיגִיעָה לְהַסִּיק
- וּלְהַפִּיק אֶת הַהֶלְכָּה לְמַעֲשֵׂה
- מִתּוֹרָה שְׁבַע-לִפְנֵי שְׁנֵי בָּזָה
- רַבּוּי גְּדוּל כִּי הַתּוֹרָה שְׁבַע לִפְנֵי הִיא
- בְּרִיבּוּי גְּדוּל, כְּמוֹ שְׁבַתוֹב¹⁷ ב'שִׁיר
- הַשִּׁירִים' שְׁשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת
- וְדִרְשׁוּ חז"ל - שֶׁהֵם שְׁשִׁים
- מִסְכָּתוֹת, וְשְׁמוֹנִים פְּלָגְשִׁים -
- אֵלּוּ בְּרִייתוֹת, וְעֵלְמוֹת אֵין
- מִסְפָּר - אֵלּוּ מִימְרוֹת
- הָאֲמוּרָאִים שְׁבַע-ש"ס וְכו',
- שְׁכּוֹלֵם יָחַד מִצְטַרְפִּים לְרִיבּוּי עֲצוּם
- וּמִכָּל זֶה צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַסָּקָת
- הַסּוּגִיָּא לְפִי הַהֶלְכָּה, שְׂחִיָּה
- עֵנִין הִיגִיעָה הַמִּיּוֹחֶדֶת בַּתּוֹרָה
- הַנִּדְרָשֶׁת מִהַלּוּמֵד עַל מִנַּת לַהֲגִיעַ
- לְמַסְקָנָה הַלְכָּה לְמַעֲשֵׂה ("לֹאסוּקִי
- שְׁמַעְתָּתָא אֵלִיבָא דְּהֶלְכָתָא") מִתּוֹךְ
- הַרִיבּוּי הָעֲצוּם שֶׁל דְּבַרֵי הַתּוֹרָה שְׁבַע לִפְנֵי
- פֶּה, עֵנִין יוֹנֵק שְׂדֵי אֲמִי אֲשֶׁר
- כֶּשֶׁם שֶׁהַיּוֹנֵק מִקְבֵּל אֶת הַחֵלֶב מֵאִמּוֹ,
- כִּךְ הַלּוּמֵד בִּיגִיעָה מִקְבֵּל אֶת מַסְקָנָה
- הַהִלְכָּה מִהַתּוֹרָה שְׁבַע לִפְנֵי דְּעַל-
- יְדֵי הִיגִיעָה כְּדָבָרִי כְּדֹרוֹשׁ
- מִגִּיעַ הַלּוּמֵד אֵל פֶּסֶק הַהֶלְכָּה, שְׂחִיָּה עֵנִין שְׂחִיָּה עֵנִין
- כְּמוֹתוֹ¹⁸, בֵּין הַשְּׂבָחִים שֶׁאֲמַר דּוּאָג עַל דּוֹד הַמֶּלֶךְ הִיא שְׂחִיָּה עֵנִין -
- שֶׁהַלְכָּה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם", וּמִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוּת שֶׁהַמַּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
- הַדְּבָרִים הֵיא שְׂכִידִי לְכוּן לְפִסֵּק הַהִלְכָּה הַנּוֹכַח לֹא דִי בְּלִמְדוּת וּבַחֲרִיפוֹת אֵלָּא
- יֵשׁ צוּרֵךְ בְּסִיעֵתָא דְּשִׁמְיָא וּמוֹשָׁב זֶה שְׂחִיָּה עֵנִין הִיגִיעָה הַשְּׂכִינָה,
- כְּמוֹ בְּדוּמָה לְהַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה שְׁחִיָּה עֵנִין בְּמִקְדָּשׁ דְּכִתִּיב¹⁹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן

(10) ראה אוה"ת תרומה ע' א'תנה ואילך. סה"מ תש"ט ע' 227. (11) ברכות ח, א. (12) פ, א ואילך. (13) פנ"ג (הובא בהגה"ה בתו"א שם). (14) תו"א שם. (15) ראה יומא כו, א. (16) ראה זח"ג רכא, ב. תענית ט, א. תוס' ישנים יומא לח, ב. וראה ז"ח קה, א. (17) שה"ש ו, ח"ט ושהש"ר שם. (18) סנהדרין צג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והמקדש כתוב שהקדוש-ברוך-הוא אמר למשה עליו וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שָׁם
2 וְגו', שיחיה מקום קבוע להיוועד בו עם משה, היינו מקום להשראת
3 השכינה, וכך פועלים השראת השכינה (עד כמה שאפשר) גם בזמן הגלות –
4 על ידי לימוד התורה בעמל ויגיעה עד לקביעת הלכה פסוקה.
5 אָמֵנָם¹⁹ יֵשׁ בְּעָלִי עֲסָקִים
6 שְׁעָרָ עֲסָקִים אֵינוֹ בְּהִלָּכָה
7 שְׁפִתוֹרָה, וְכִנּוּדָע²⁰ שִׁישׁ
8 בִּישְׂרָאֵל מֵאֲרִי אֲוִרִיתָא בעלי
9 תורה (תְּלִמְיֵדִי חֲכָמִים) וּמֵאֲרִי
10 עֹבְדֵינִי טָבִין בעלי מעשים טובים
11 (בְּעָלִי עֲסָקִים). וּבִכְלֹלֹת
12 הוּא הִתְפָּרַשׁ הֵהבֵּדל בֵּין
13 יִשְׁשָׁכָר לְזִבְלוֹן, דְּכָתִיב²¹
14 בברכת משה רבנו לשבטי ישראל
15 שְׁמַח וְזִבְלוֹן בְּצִאתָם לַמִּסְחָר
16 וְיִשְׁשָׁכָר בְּאֶהְיֶה בִישִׁבְתָּם
17 באהלי התורה, דִּישְׁשָׁכָר²² הָיָה
18 בְּאֶהְיֶה שֶׁל תּוֹרָה. וְעַל-דֶּרֶךְ-
19 זֶה כָּשֶׁם שֶׁהַשְּׁבָטִים יִשְׁשָׁכָר וְזִבְלוֹן
20 הִתְחַלְקוּ כִּי שִׁישָׁכָר עֵסֶק בַּמִּסְחָר
21 וְזִבְלוֹן עֵסֶק בַּתּוֹרָה, כִּי גַם בְּעִבּוּדֹת
22 כָּל עַם יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ כָּלָה מִבְּנֵי
23 יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵינָם מֵאֲרִי תּוֹרָה בעלי
24 תורה שֶׁהֵם בְּאֶהְיֶה שֶׁל תּוֹרָה,
25 בְּדִ' אֲמוֹת שֶׁל הִלָּכָה (או בְּדִ'
26 אֲמוֹת שֶׁל תְּפִלָּה, בְּמִבְּאֵר
27 בְּדִרוּשׁ²³ בַּמֶּאֱמָר ב'תורה אור'),
28 וְזִבְלוֹן הָיָה יוֹצֵא לַחֲוִין²¹
29 לַעֲסֹק בְּפִרְקַמְטָא מִסְחָר, וְעַל-
30 דֶּרֶךְ-זֶה בְּדוּמָה לִשְׁבֹּט זִבְלוֹן הֵם
31 בְּעָלִי עֲסָקִים וּמֵאֲרִי עֹבְדֵינִי
32 טָבִין וְעַלִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים
33 הַנִּמְצָאִים מִחוּץ לְדִ' אֲמוֹת
34 שֶׁל הִלָּכָה וְדִ' אֲמוֹת שֶׁל
35 תְּפִלָּה, וְעַל-זֶה נֶאֱמַר²⁴ ב'שיר
36 הַשִּׁירִים' כָּאֵן אֶמְצָאָךְ בַּחוּץ
37 דִּקָּא, דְּגַם בְּעָלִי עֲסָקִים
38 הַנִּמְצָאִים בַּחוּץ מִחוּץ לַאֲהֵלִי
39 הַתּוֹרָה, שֶׁהֵם יוֹצֵאִים מִבְּתִי
40 הַכְּנִסִּיּוֹת וּבְתִי הַמְּדֻרָּשׁוֹת אֶל הַחוּץ כְּדִי לַעֲסֹק בַּמִּסְחָר, הִנֵּה גַם בֵּהֶם
41 צָרִיךְ לְהִיּוֹת 'אֶמְצָאָךְ' וְגַם הֵם מִבְּקִשִּׁים שִׁיכּוּ 'לְמִצּוֹא' אֶת הַקְּדוּשָׁה
42 בְּרוּךְ-הוּא, דָּאף שְׁנִמְצָאִים בַּחוּץ, וְלִכֵּן הִקְשֵׁר שֶׁלֵּהֶם אֶל הַקְּדוּשָׁה

ברוך-הוא אינו מובן מאליו אלא
חפוש הכרוך ביגיעה ובמאמץ מיוחד, אף-על-פי-כֵּן הַבְּקִשָּׁה של
אותם יהודים הנמצאים בחוץ היא שִׁיחִיָּה אֶמְצָאָךְ בַּחוּץ, שְׁגַם שָׁם
בהיותם בחוץ והם עוסקים במסחר, ולא רק כאשר נמצאים בתוך בתי כנסיות
ובתי מדרשות ועוסקים בתפילה
ובתורה וּמִצָּאוּ אֶת הַקֶּבֶ"ה ויזכו
להתקרב אליו.
וְאֶדְרְבָּה, לא זו בלבד שגם
הנמצאים בחוץ זוכים לקרבת ה', אלא
יתירה מזו, דווקא הם מתקרבים אל
הקדוש-ברוך-הוא ו'מוצאים' אותו
ביתר שאת ולכן עַל-זֶה ההתקרבות
שלם נֶאֱמַר אֶשְׁקֶךָ דִּקָּא²⁵, כי
נשיקה היא ביטוי של קירבה מיוחדת
במינה והסיבה לכך היא דִּדְוִקָּא
בְּאֵלֶּה הַנִּמְצָאִים בַּחוּץ שֶׁהֵם
בְּעָלִי עֲסָקִים וּמֵאֲרִי עֹבְדֵינִי
טָבִין וְעַלִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים, יִשְׁנָה
הַהֲתַקְשָׁרוֹת בְּאֵלֶּה הַנִּמְצָאִים
נְשִׁיקִין דִּקָּא שְׁלִמְעָלָה
מִלְּמוֹד הַתּוֹרָה שאף הוא כידוע
מקשר את האדם הלומד עם האלוקות
אבל אינו מגיע לרמת ההתקשרות של
עבורת ה' באמצעות מעשים טובים
בחוץ. כִּי לְמוֹד הַתּוֹרָה (תּוֹרָה)
שֶׁבְּכָתֵב וְתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פִּה)
קָשׁוּר עִם אוֹתִיּוֹת הַדְּבִיּוֹר וְכו',
שאמנם בכוחו של הדיבור לבטא שכל
ורגש פנימיים אבל עדיין מדובר
בביטוי במידה מוגבלת, ורבים
פנימיים מאד של השכל והרגש לא
מתגלים בדיבור שהוא בסופו של דבר
אמצעי ביטוי חיצוני מוגבל, מִה־
שְׁאִין-כֵּן בְּחִינַת הָאוֹר האלוכי
הַמֵּאִיר בְּבִעְלֵי עֲסָקִים שעושים
מסחר בחוץ ובכל זאת הם בעלי
מעשים טובים ומתקרבים אל ה' הוא
כְּמוֹ הָאֶהְיָה הַבָּא לִידֵי בִטּוּי
בְּבִחִינַת נְשִׁיקָה שְׁנִמְצָאָת
מִחֲמַת פְּנִימִיּוֹת הָאֶהְיָה שְׁכֵלֵב שְׁאִינָה מְחַלְּפֶשֶׁת בְּשׁוּם
כִּידוּעַ שֶׁדֶּךְ הַהֲתַגְלוֹת שֶׁל הָאוֹר הִיא עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּכָלִים
אוֹתִיּוֹת וְכו' אֵינָה בָּא לִידֵי בִטּוּי בְּאוֹתִיּוֹת הַדְּבִיּוֹר [הֵגַם שְׁכֵלֵלּוֹת

(19) תו"א שם פ, ב ואילך. לקו"ת שה"ש מד, ד ואילך. ובכ"מ. (20) אגה"ק ס"ה. (21) ברכה לג, יח. (22) פרש"י ברכה שם. ויחי מט, יג. (23) ראה שם פ, סע"ב. (24) ראה תו"א שם. ועוד. (25) תו"א שם פ, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באופן כללי יש בחינת אתדבקות רוחא ברוחא דבקות רוח ברוח
2 בבחינת נשיקין גם בלמוד התורה, במבאר בתניא²⁶ פרק מה:
3 "ולייחדן [את נשמות ישראל] ביחד העליון אור אין סוף ברוך הוא בבחינת
4 נשיקין שהיא אתדבקות רוחא ברוחא כמו שכתוב ישקני מנשיקות פיהו דהיינו
5 התקשרות דבור האדם בדבר ה' זו
6 הלכה", הרי שגם בלימוד התורה יש
7 התחברות ודבקות פנימית בבחינת
8 נשיקין, אלא שזה באופן כללי.
9 ובפרטיות יותר הדבר קיים באופן
10 מיוחד בבעלי מעשים טובים, יותר
11 מאשר בלימוד התורה, וכחמש העניין
12 בתניא שם: "ובפרט מעשה הצדקה
13 וחסד".
14 והנה נוסף על הענין הכללי
15 דהשראת השכינה במקדש
16 שהיה בארון, שעל פי זה מבואר
17 הקשר בין הדיבור המתחיל של
18 המאמר לפרשת תרומה, מבאר
19 במאמר ב"תורה אור" שם²⁷,
20 שהשראה זו וגילוי האלוקות
21 שהיה במקדש קשורה עם ענין
22 הכרובים שעל הכפפות (ולכן
23 נקראת כאח לי שהרי הכרובים
24 נראו כמו אחים, כדברי התורה
25 "ופניהם איש אל אחיו").
26 דהנה ענין הכרובים אמרו
27 רבותינו ז"ל²⁸ בגמרא היינו
28 פני כרוב היינו פני אדם,
29 ותרצו אפי רב רבני ואפי זוטרי
30 פנים גדולות ופנים קטנות (וזה לשון
31 הגמרא במסכת חגיגה: מאי כרוב?
32 אמר רבי אבהו: כריבא (פני תינוק).
33 אמר ליה רב פפא לאבבי: אלא מעתה,
34 דכתב פני האחד פני הכרוב ופני השני
35 פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי
36 פני נשר, היינו פני כרוב היינו פני אדם
37 (שהרי גם פני כרוב הם פני אדם)?
38 והגמרא מתרצת: אפי רב רבני ואפי זוטרי (האחד פני גדול והאחד פני קטן).
39 ומבאר בזה שם²⁶ בהמשך המאמר ב"תורה אור", דענין אפי
40 רב רבני, פנים גדולות, פני אדם הוא ענין התורה שלמעלה כפי
41 שהיא בעולמות העליונים (ויש לומר שלמעלה מזה הוא בחינת
42 אריך אנופין פנים ארוכות שהיא בחינה באלוקות בבחינת הכתר, למעלה
43 מעשר הספירות), וענין אפי זוטרי (זעיר אנופין) פנים קטנות
- 44 (שבודרך כלל הם כינוי למידות של עשר הספירות העליונות) היא המושכת
45 התורה (על-ידי הכרובים) למטה לעולם הזה.
46 ובה גופא בהמשכת התורה למטה יש כמה בחינות שונות ב' כרובים
47 וכפפות, וכמבאר בהמשך המאמר ב"תורה אור" וגם בכתב-יד
48 קדש אדמו"ר נשמתו-עדן
49 (אדמו"ר הזקן) בעצמו²⁹
50 דענין ב' הכרובים דכתיב
51 בהו³⁰ שכתוב בהם כרוב אחד
52 מקצה מזה וכרוב אחד
53 מקצה מזה, הם מצד אחד סוף
54 היינו הקצה של עולמות האין-
55 סוף - בחינת זעיר-אנופין,
56 המידות של הספירות העליונות בעולם
57 האצילות שביחס לדרגות שלמעלה
58 ממנו נחשב עולם, אבל ביחס לעולמות
59 שלמטה ממנו נקרא "אלוקות ממש"
60 ושייך לעולמות האין-סוף, ומצד שני
61 עולם האצילות הוא - ותחלת
62 עולמות בריאה-יצירה-עשיה
63 - ספירת המלכות של עולם
64 האצילות שבה מתחילים עולמות
65 בריאה-יצירה-עשיה שלמטה
66 מהאצילות, ושניהם יחד שני
67 הקצוות, הסוף והקצה של האין סוף
68 וההתחלה של העולמות ב"ע
69 נעשים מקשה אחת כי שני
70 הקצוות הללו מתחברים מהפפורת
71 באמצעות הכפורת שהיא בחינת
72 כתר אחד לשניהם לשני
73 הכרובים (הקצוות) יחד, בחינת
74 חפה שחופפת מעל שניהם כאחד
75 ומחברת ביניהם (בדומה לחופה שמעל
76 חתן וכלה שיוצרת חיבור ואיחוד
77 ביניהם). והינו ששניהם גם הכרוב
78 שהוא הקצה של האין סוף וגם הכרוב
79 שהוא התחלת עולמות ב"ע שהם
80 עולמות מוגבלים (לעומת האין סוף)
81 נמשכים מבחינת הפפורת והכתר שלמעלה מהארץ, ששם
82 היתה השראת השכינה פנ"ל.
83 וזהו המשמעות הפנימית של ענין מי יתנך כאח לי יונק שדי
84 אפי אמצאך בחוץ אשקך גו' אביאך אל בית אמי גו',
85 דתכן הפקשה דכנסת ישראל מהקב"ה בזמן הגלות הוא
86 שלמרות העולם וההסתור בזמן הגלות, מכל מקום שיהיה יתנך כאח

(26) פמ"ה (הובא בתו"א שם פ, ג בהגהה). פמ"ו. ועוד. (27) עט, ג ואילך. (28) חגיגה יג, ב. (29) פא, א ואילך. (30) פרשתנו שם, יט.

ביאור בדרך אפשר

ועוד זאת, דענן יתנן מלשון נתינה (כמו בפסוק הנ"ל)
האמור במתן תורה מי יתן וגו' מורה על המשכה נעלית
ביותר, כמאמר³³ כל הנותן בעין יפה הוא נותן לגבי מתנה
גשמית אמרו חכמינו ז"ל שכאשר אדם נתן מתנה ויש ספק האם נתן את הדבר
על פרטיו, יש להניח שכוונתו הייתה
לתת הכול כי "כל הנותן, בעין יפה
הוא נותן". וכך גם ברוחניות, המשכה
ונתינת כוח שבאה בלשון נתינה היא
נעלית במיוחד כיוון שהיא ניתנת "בעין
יפה".
ועוד זאת, דמה שכתוב 'לי'
(מי יתנן כפאח לי) מורה
שהמשכה זו היא נצחית
ונמשכת לעולם ועד (כמו בפסוק
הנ"ל מי יתן והיה לבכם גו',
דמסיים כל הימים גו' לעולם
היינו שהמשכה והתעוררות היא
נצחית), כמאמר רבתינו
ז"ל³⁴ במדרש כל מקום
שנאמר לי אינו זו לעולם (וזה
לשון המדרש: "הבן יקיר לי, בכל
מקום שנאמר לי, אינו זו לעולם לא
בעולם הזה ולא לעולם הבא. ככהנים,
כתיב וכיהנו לי בלויים, כתיב והיו לי
הלויים. בישראל, כתיב כי לי בני
ישראל. בתרומה, כתיב ויקחו לי.
בבכורות, כתיב כי לי כל בכור.
בסנהדרין, כתיב אספה לי שבעים איש
מוקני ישראל. בארץ ישראל, כי לי כל
הארץ. בירושלים העיר אשר בחרתי לי.
במלכות בית דוד כי יראתי בבניו לי
מלך. במקדש ועשו לי מקדש. במזבח
מזבח אדמה תעשה לי. בקרבנות
תשמרו להקריב לי. בשמן המשחה
שמן משחת קדש יהיה זה לי. הא בכל
מקום שנאמר לי, אינו זו לא לעולם
הזה ולא לעולם הבא").
ויש לקשר זה ענין הנצחיות בכל
מקום שנאמר "לי" גם עם הפסוק
הנ"ל בפרשת השבוע, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם,
דגם פרוש תבת לי בפסוק זה הוא ענין הנצחיות, שאינו
זו לעולם (כמובא לעיל מלשון המדרש).
ועל-פי כל זה יובן תכן פללות האדם בזמן הגלות,
דזמן הגלות כפללות באופן כללי הוא ענין אמצאך בחיזן,

ביאור בדרך אפשר

לי גו', גלוי האלקות שפכרובים וכו', והינו שימשך
בעבודת יושבי אהל (בעלי תורה שהם בבחינת יששכר) ובעלי
עסקים (בעלי מעשים טובים שהם בבחינת זבולון), הנה בשניהם גם יחד
יומשך גלוי האלקות שהיה כב' הכרובים במשכן ובבית המקדש,
שהוא כאמור גילוי מבחינת הכתר.
ויש לומר עוד, דפרוש פסוק זה אינו רק לשון פקשה,
אלא מה שכתוב מי יתנן (לשון פקשה) יש לקרשו
בניחותא כלשון של הודעה וסיפור,
שמבחינת 'מי', ימשך הענין
שלאחר-זה (שהיה כפאח לי
וגו'). ועל-דרך המבאר
ב'לקוטי תורה' פרשת
במדבר³¹ בפרוש הפסוק³²
מי יתן והיה לבכם זה להם
ליראה אותי, שפרוש פסוק
זה אינו (רק) בלשון בקשה ומשאלה
אלא הוא (גם) בניחותא, כקביעת
עובדה שאכן "לבכם זה", ההתעוררות
שהייתה לבני ישראל אל הקדוש-ברוך-
הוא בעת מתן תורה, נמשכה למעשה
גם בימים הבאים דבחינת מי הוא
אין-סוף ברוך-הוא הסובב
כל עלמין האור האלוני של
הקדוש-ברוך-הוא שמאיר בעולמות
בדרך "סובב" ו'מקיף', וכיוון שהוא אור
אינסופי אינו מתלבש בכל אחד
מהעולמות והנבראים לפי עניינו
ומהותו אלא מאיר 'מלמעלה' והאור
הזה נקרא "מי" לפי שאינו משג
כל (וכמו אדם שזהותו לא ידועה
ושואלים "מי" האיש הזה), ואור אין
סוף זה שנקרא "מי" הוא יתן
שהיה לבכם זה שהיה בעת מתן
תורה להם ליראה אותי וגו' גם
בימים הבאים. דעל-דרך זה הוא
גם בפסוק זה (מי יתנן כפאח
לי גו'), שאינו רק משאלה ובקשה
אלא קביעה ("בניחותא") שמבחינת מי
אכן ימשך שיהיה יתנן
כפאח לי וגו' ותהיה התקרבות של בני ישראל לקדוש-ברוך-הוא בכל
האופנים המבוארים לעיל (הן אצל לומדי תורה והן אצל בעלי מעשים
טובים). וכעת הולך ומבאר דיוקים נוספים בפסוק "מי יתנן כפאח לי"
ומשמעותם לפי פנימיות הדברים:

מי יתנך כאח לי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 אמצא אותך, את הקדוש-ברוך-הוא, היינו את ענייני האלוקות עליהם מדובר
45 בחסידות פחוצ, וּלְשֵׁם אל ה"חוצה" מְמַשִּׁיכִים אֶת הַמַּעֲנִינֹת
46 עֲצָמָם ולא רק הארה והתפשטות מהם, היינו שגם ענייני האלוקות הכי
47 פנימיים והכי עמוקים המבוארים בתורת החסידות יגיעו "חוצה".

48 וְעֵנִין זֶה הפצת המענינות של תורת

49 החסידות "חוצה" מְבִיא לגאולה

50 ולבניין בית המקדש שְׁיִהְיֶה קיום

51 הציווי וְעֵשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁבְנָתִי

52 בְּתוֹכָם בפועל, בַּגָּאֵלָה הָאֲמִתִּית

53 וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ

54 צִדְקָנוּ, כְּשֶׁקָּהֵל גְּדוֹל יְשׁוּבוֹ

55 הַנֶּה³⁶ כאשר יקיים גם היעוד

56 ש"קֵהֵל גְּדוֹל" ישובו מהגלות ויבואו

57 לארץ ישראל, דְּקָהֵל גְּדוֹל כּוֹלֵל

58 כָּל אֹפְנֵי הָעֲבוּדָה של כל הסוגים

59 השונים בבני ישראל, יִשְׁשָׁכָר בעלי

60 תורה וזְבוּלוֹן בעלי מעשים טובים,

61 וכן שני אופני העבודה שמסמלים

62 יְהוּדָה וְיוֹסֵף³⁷, שהם מַעֲשֵׂה

63 שהוא עיקר עבודתו של יהודה, לשון

64 הודאה, שמורה ומסכים לציווי

65 הקדוש-ברוך-הוא ומקיים אותם בפועל

66 וְתַלְמוּד³⁸ שהוא עיקר עבודתו של

67 יוסף שלומד ומוסיף ומחדש (ומבואר

68 בחסידות שאמנם בעבר יוסף ויהודה

69 היו שתי ממלכות ומעלת המעשה

70 הייתה נפרדת ממעלת התלמוד אבל

71 לעתיד לבוא, כאשר כדברי הנביא שתי

72 הממלכות יתאחדו, גם שני האופנים

73 בעבודת ה' יתאחדו ובמעשה תהיה

74 ניכרת גם מעלת התלמוד ובתלמוד

75 תהיה ניכרת גם מעלת המעשה), דָּאֵז יְהִיָּה שְׁלֵמוֹת הָעֵנִין דְּוַעֲשׂוּ לִי

76 מִקֹּדֶשׁ, וכמאמר חכמינו ז"ל שהובא לעיל, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֵינוֹ

77 זֶז לְעוֹלָם, כִּי אֵז יְהִיָּה הַמִּקְדָּשׁ הַנִּצְחִי, מִקֹּדֶשׁ אֶד' כּוֹנֵנוֹ

78 יִדְיָ³⁹, כִּי מִקֹּדֶשׁ שֶׁנִּבְנָה בְּיַד בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם מוֹגְבִּילִים לַעֲלוֹל לְהִיחָרֵב אֲבָל

79 מַעֲשֵׂה יְדֵי שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוא שֶׁהוא עֲצָמוֹ נִצְחִי וְכֵל גָּבוֹל, קִימִים לִנְצַח

80 וְהַמִּקְדָּשׁ הַנִּצְחִי יְהִיָּה בַּגָּאֵלָה הַנִּצְחִית שְׁאִין אֲחֵרֶיהָ גְּלוּת⁴⁰ נוספת,

81 וְנֶאֱמַר לִפְנֵי לַעֲתִיד לְבֹא שִׁיר חֲדָשׁ לְשׁוֹן זָכָר דְּוָא⁴¹, לא כמו

82 בְּצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁאִמְרוּ "שִׁירָה חֲדָשָׁה" לשון נִקְבָּה וְלֵאחֲרָיָה מִכֵּן הִיָּתָה גְּלוּת

83 נוספת אלא "שִׁיר חֲדָשׁ" לשון זָכָר שֶׁישׁ תּוֹסֶפֶת תּוֹקֵף וְקוֹיִם נִצְחִי וְתִהְיֶה אֵז

84 לַעֲתִיד לְבֹא הַתַּחֲדוּשׁ לֹא רַק בְּעֵנִין הַשִּׁיר אֲלָא תְּהִיָּה הַתַּחֲדוּשׁ הֵן בְּתוֹרָה

85 וְהֵן בְּעוֹלָם, כִּלְשׁוֹן הַנְּבִיא שֶׁתְּהִיָּה תּוֹרָה חֲדָשָׁה⁴² וְשְׁמִים וְאָרֶץ

86 חֲדָשִׁים⁴³, בַּגָּאֵלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה.

1 במובן זה שְׁנִמְצָאִים יִשְׂרָאֵל מִחוּץ לְמִקְוָמָם וְכו' שהרי מקומם
2 הטבעי של בני ישראל הוא בארץ ישראל (ובלשון חכמינו ז"ל שהמקום
3 הטבעי של בנים הוא על שולחן אביהם), וְכֵּן גּוֹפֵא בְּעֵנִין זֶה שֶׁל
4 'מציאת' הקדוש-ברוך-הוא והתקרבות אליו בזמן הגלות, למרות שזו תקופה

5 של העלם והסתרה וחושך רוחני יִשׁ

6 ב' אֹפְנֵי הָעֲבוּדָה, אופן אחד -

7 עֵנִין לְמוֹד הַתּוֹרָה, מְאִרִי

8 תּוֹרָה בעלי תורה, בְּחִינַת כְּפָאח

9 ל' שִׁפְחוּץ כיוון שבזמן הגלות גם

10 בעלי התורה שבאופן כללי קרובים

11 יותר לעניינים רוחניים ולכן נחשבים

12 "כאח" לקדוש-ברוך-הוא, סוף סוף גם

13 הם נמצאים "בחוץ" שהרי הגלות

14 משפיעה גם עליהם ואופן שני -

15 וְעֵנִין עוֹבְדִין טָבִין העובדים את

16 ה' על ידי מעשים טובים, שזוהי

17 בְּחִינַת חוּץ שִׁפְחוּץ. וּבְכִלְלוֹת

18 הֵם בְּחִינַת יִשְׁשָׁכָר (בעלי תורה)

19 וזְבוּלוֹן (בעלי מעשים טובים).

20 דְּתַכְלִית הַשְׁלָמֹת בְּזֶה הוּא

21 עֵנִין אֲמָצָאָךְ בַּחוּץ, וְכַנ"ל,

22 שְׁדוּקָא בַּחוּץ הוּא עֵנִין

23 אֲשֶׁקָּהּ. וְכַנּוּדָע מאמר חכמינו ז"ל

24 דְּתַכְלִית חֻקָּהּ תְּשׁוּבָה

25 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים³⁵ ומבואר על כך

26 בחסידות שאף שלכאורה לימוד התורה

27 בהבנה והשגה נעלה יותר ממעשים

28 טובים בפועל שיכולים להתבצע גם על

29 ידי אדם פשוט, בכל זאת תכלית

30 החכמה שהיא התורה היא דווקא

31 עבודת התשובה בהתעוררות הלב

32 והמעשה בפועל של קיום המצוות כי דווקא על ידי כך 'תופסים' את

33 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ומתחברים אתו, ואילו לימוד התורה

34 בהבנה והשגה הוא בכלל הנאמר "לית מחשבא תפיסא כך" שאין אפשרות

35 'לתפוס' את הקדוש-ברוך-הוא באמצעות המחשבה והשכל, ועבודת התשובה

36 וקיום המצוות המעשיות בפועל הם בדוגמת ה'חוץ' בו נמצאים בעלי

37 המעשים הטובים לעומת ה'פנים' בו נמצאים לומדי התורה. וְהוּא עֵנִין

38 עֲבוּדָה זְמַן הָזֶה, הַפְּצַת הַמַּעֲנִינֹת חוּצָה כִּידוּעַ שְׁכֵאֶשֶׁר הַבַּעַל

39 שֶׁם טוֹב עָלָה לְהִיכָלוֹ שֶׁל מֹשִׁיחַ וְשָׁאֵל אוֹתוֹ "אימתי קָא אֵתִי מִר'?" (מתי יבוא

40 ארוני?) ענה לו המשיח: לכשיפוצו מעינותיך חוצה, ומכאן שהעבודה

41 המיוחדת בזמן הזה היא הפצת המענינות של תורת החסידות, תורתו של

42 הבעל-שם-טוב, חוּצָה דִּיִּיקָא היינו עם דיוק ודגש על כך שההפצה צריכה

43 להיות עד כדי כך שמענינות החסידות יגיעו גם "חוצה", שְׁיִהְיֶה אֲמָצָאָךְ

(35) ברכות יז, א. (36) ירמי' לא, ז. (37) ראה תו"א ואוה"ת ר"פ יגש. לקו"ש חכ"ה ע' 258 ואילך. (וש"נ. 38) ראה במקומות שבהערה הקודמת. (39) בשלח טו, יז. (40) תורה"ה ג' – פסחים קטז, ב. (41) תוס' שם. (42) ראה ויק"ר פ"ג, ג. (43) ראה ישעי' סו, כב.

בס"ד. ר"ד* יום ועש"ק, ב' דר"ח אדר, ה'תשח"י.

שאלה: ע"ד אשר הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א דברי הגמרא¹ "אדר שנאמר² אדיר במרום ה'", היינו¹
 דזהו סוד ריבוי השמחה בחודש זה, והלא אין שמחה כהתרת הספיקות³, גילוי העלמות והסתרים, וזה שייך²
 דוקא כאן בתחתונים, ולא במרום, כי שם אין ספק כלל. והיה צריך לומר אדיר בארץ, להגביר את השמחה.³
 תשובה: ענין מחיית עמלק בגימטריא ספק⁴, חוצפא בלא טעם⁵, אחת מ"ש שלש מצוות (ש)נצטוו⁴
 ישראל בשעת כניסתן לארץ⁶, הוא לבטל את הספק והגיאיות (עמלק בגימטריא רס⁷) בתכלית. והיינו⁵
 על-ידי ביטול בעצם ממש. דמלחמת ז' עממין היתה עבודת אתכפיא ואתהפכא דז' מדות רעות, וכבר⁶
 נשלם זה בדרך כלל על-ידי בני ישראל, כפסק הרמב"ם⁸ ד"כבר אבד זכרם", אבל מלחמת עמלק היא⁷
 מדור דור, לבטל את הגיאיות בתכלית. וזה מסתעייא מלמעלה מעלה מבחינת "כי גאה גאה"⁹ (כתרגום⁸
 אונקלוס: אתגאי על גיותניא וגיאיותא דיליה היא). העבודה במדות הנפש מסתעייא מלמעלה מבחינת⁹
 גאה, 'אריך', ששייך להשתלשלות, טעם ודעת. מה-שאינ-כן מלחמת עמלק צריכה סיוע מלמעלה מעלה,¹⁰
 מבחינת "כי גאה גאה", 'עתיק'.¹¹
 קליפת עמלק היא בחינת גיאיות בעצם, לזה פֿאַרנעמט ער זיך אַנטקעגן עצמות, והביטול שלו יכול¹²
 להיות גם-כן רק על-ידי עצמות.¹³
 ולפיכך, כל עוד שלא נשלמה המלחמה, עדיין יש ספיקות בהשגות, אפילו במרום. ובכתבי האריז"ל¹⁰
 מצינו ספיקות בהשגה ב'עתיק', והלא 'עתיק' הוא בחינת מרום (כידוע מסדר הספירות בסוף ברכת יוצר¹⁵
 אור¹¹). ולכן מחיית עמלק תתקיים בשלימות באחרית הימים, אחר מינוי מלך המשיח, דמלכות דאצילות,¹⁶
 שעליו נאמר שאז יהיה "וגבה מאד"¹² - ביטול בעצם בתכלית.¹⁷
 ועיקר העבודה היא שהביטול יומשך עד למטה, כי יד על כס, אין הכסא שלם¹³, שיומשך עד בחינת¹⁸
 כס (מדריגת המלכות), ועד למטה מטה.¹⁹
 ובחודש אדר נעשה גילוי "אדיר במרום", הבא על-ידי ה"גאה גאה", ועל-ידי-זה אנו מתקרבים לביטול²⁰
 בעצם ולמחיית עמלק בתכלית, ולכן מתרבה השמחה.²¹

(7) סה"מ תרכ"ט ע' קנג. ועוד.

(8) בפ"ה מהל' מלכים ה"ד.

(9) בשלח טו, א.

(10) ע"ח שער עתיק.

(11) לעיין בסידור האריז"ל במקומו.

(12) ישע"י נב, יג. וראה לקו"ת שה"ש בסופו. ומש"כ ברמב"ם

הל' תשובה פ"ט ה"ב "קרוב למשה רבינו" – עיין תנחומא

תולדות ס"כ ובהערת בובער שם. גם נבואה שאני. וראה קה"ר

יא, ח.

(13) ס"פ בשלח ובפרש"י.

(* להרה"ג רא"א הכהן יאלעס. הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונרפס בלקו"ש חי"א ע' 312 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ביצה טו, סע"ב.

(2) תהלים צג, ד.

(3) מאמר החכם – הובא בהמשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.

(4) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סק"ח.

סה"מ עזר"ת ע' קפב. עטר"ת ע' רצד. תש"ט ע' 40; ע' 65. ועוד.

(5) ראה בארוכה ד"ה זכור דש"פ תצוה פ"ג ואילך (לקמן ע' 90 ואילך). וש"נ.

(6) סנהדרין כ, ב. ובכ"מ. רמב"ם ריש הל' מלכים.

בס"ד. שיחת* חג הפורים ה'תשח**י

בלתי מוגה

1 א. איתא בגמרא¹: "מעיקרא כתיב² שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב³ לעשות אותם ימי משתה
2 ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב" – כי, "הספד ותענית קבילו עליהו, (ביטול) מלאכה לא קבילו עליהו"
3 (אף-על-פי שלכתחילה היה רצונם של מרדכי ואסתר שפורים יהיה אסור במלאכה כמו "יום טוב").
4 ומבואר בחסידות⁴ שענין זה שפורים מותר במלאכה הוא ענין של מעלה ועילוי.

5 ב. ובהקדמה:

6 ביום שמותר במלאכה יש להזהר מביטול מלאכה, ועד כדי כך, שממעטים אפילו בענינים של תורה
7 ותפילה – קריאת התורה ותפילות נוספות (לגבי מה שמוסיפים בימים שאסורים במלאכה), בכדי שלא
8 למעט במלאכה⁵.

9 וטעם הדבר – דכתיב⁶ "ששת ימים תעבוד", ודרשו חכמינו ז"ל⁷ שהיא מצות-עשה. ומובן גם
10 בפשטות – שהרי "אדם לעמל יולד"⁸. ועל-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בנוגע למלאכה הרוחנית הקשורה
11 עם יום זה, ד"כל יומא ויומא עביד עבדתיה"⁹.

12 ותוכן הזהירות מביטול מלאכה מתבטא (לא רק בכך שמקצרים בענינים אחרים, אלא) בכך שהאדם
13 צריך לנצל את כל השעות והרגעים שבמשך היום לעבודה ולמלאכה של יום זה.

14 ג. והענין בזה:

15 בנוגע לענין המלאכה – איתא בגמרא¹⁰ שמלאכה דהואי במשכן חשיבא, הואי מלאכה.

16 וכיון של"ט המלאכות למדים ממלאכות המשכן, הרי מובן של"ט המלאכות קשורות עם מלאכת
17 המשכן¹¹ – שהרי ידוע שכל לימוד בתורה אינו בדרך מקרה חסו-שלום, לפי שיש בשניהם תיבה שווה
18 (או שיש תיבה מיותרת וכיוצא בזה), אלא הסיבה לכך שבעולמו של הקב"ה יכולים ללמוד ענין אחד
19 מהשני, היא, מפני שיש שייכות ביניהם, והיינו, שה"מלמד" וה"למד" הם בפנימיותם ענין אחד, ה"למד"
20 משתלשל מה"מלמד" (אלא ששייכות זו מתגלית על-ידי-זה ששניהם נזכרו בתורה באותה תיבה, וכיוצא
21 בזה).

22 ובנידון דידן, השייכות היא בשתים: (א) השורש של ל"ט המלאכות הוא מלאכות המשכן, דהיינו שכל
23 המלאכות משתלשלות ממלאכת המשכן, (ב) ולכן גם המטרה והתכלית של כל המלאכות, גם מלאכות
24 הרשות, היא – לעשות מהן משכן, כמו שכתוב¹² "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכם" דייקא,
25 בתוך כל אחד ואחד¹³.

(6) יתרו כ, ט. תשא לר, כא.
(7) מכילתא – הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב, ובס' מנחה בלולה. ובמכילתא דרשב"י (יתרו שם): כשם שנצטוו ישראל על מצות עשה של שבת כך נצטוו על המלאכה. ועפ"ז מובן בפשטות מרז"ל ב"ר פט"ז, ה (ופליג בזה על הספרי עקב עה"פ (יא, יג) ולעברו בכל לבבכם). וראה ג"כ אדר"נ פי"א. רמב"ן אחרי כה, ג. קונטרס ומעין פי"ט. – ועפ"ז מיושב לשון רש"י בחולין (נד, ב. וראה שם רש"י ותוס').

(8) איוב ה, ז.

(9) זח"ג צד, רע"ב.

(10) שבת צו, ב. וש"נ.

(11) ראה גם תו"מ ח"י ע' 84.

(12) תרומה כה, ח.

(13) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(*) תוכן השיחות – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (בלה"ק), בתוספת הערות ומ"מ, ונדפס בקונטרס בפ"ע, ובבטאון חב"ד ח"י ע' 14 ואילך (ואח"כ בלקו"ש במקומות שונים: ח"א ע' 193. ח"ג ע' 916 הערה 14. ח"ד ע' 1274. ע' 1280 ואילך. ע' 1330 ואילך. ח"י ע' 228 ואילך. ח"א ע' 324 ואילך. ח"ד ע' 224). – במהדורא זו ניתוספו ושולבו גם פרטי הענינים ואריכות הדברים, ע"פ סרט-הקלטה.

(**) ההתוועדות נערכה באולם הגדול אשר ב-585 אָלְבַּאנִי עוו. בסמיכות לרֶאָטְלָאנד ראוד.

(1) מגילה ה, ב.

(2) אסתר ט, יט.

(3) שם, כב.

(4) ראה תו"א מג"א צט, ד. ובכ"מ.

(5) ראה ברכות טז, א. מגילה כב, ב. קידושין לג, א.

והענין בזה – כמו שכתוב¹⁴ "בכל דרכיך דעהו", וכפסק-דין ב'שולחן ערוך'¹⁵ שבכל עניני האדם, באכילתו ובשתייתו ואפילו בשינתו, צריך להיות הענין ד'דעהו' – "דע את אלקי אביך (והפירוש בזה – כפי שממשיך בכתוב) ועבדהו (ולא זו בלבד, אלא) בלב שלם"¹⁶, שזהו על-דרך מה שכתוב¹⁷ "בכל לבבך", "בשני יצריך"¹⁸, כי, כל זמן שחסר יצר אחד, עדיין אין זה "בלב שלם".

ואם הדברים אמורים בנוגע ל"שני יצריך" – הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בנוגע לעניני הרשות, שצריכים לעשותם "כלי" לאלקות, שיהיה "ושכנתי בתוכם".

וזהו הטעם שיכולים ללמוד מלאכות של עולם הרשות ממלאכות המשכן – כיון שהחילוק בין העולם למשכן הוא רק חילוק בין "כח" ל"פועל": המשכן הוא כבר בפועל "מקדש" להשראת השכינה ("ושכנתי בתוכם"), ואילו בעולם הרי זה רק בכח – שהרי העולם נברא כדי להיות דירה לו יתברך, אלא שענין זה ניתן לאדם, כמו שכתוב¹⁹ "אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן"²⁰, להביא את הכח לידי פועל, שהעולם יהיה בפועל דירה לו יתברך.

ד. ומזה מובן שכל המלאכות שבעולם קשורות עם מלאכת הקודש, ועד כדי כך, שמצד הענין ד'כל יומא ויומא עביד עבדתיה' כפי שהוא בענינים רוחניים, נעשה חילוק ב"עביד עבדתיה" שבענינים הגשמיים, ועד למלאכות הגשמיים הקשורות עם יום זה.

ועל-דרך שביום הראשון שבו האירה בעולם מדת החסד, אזי נמשכו החסדים בענינים גשמיים, ועל-דרך-זה ביום השני בקו ההפכי, וכמו כן בשאר ימי השבוע²¹.

ומזה מובן, שכשם שעניני המלאכות ברוחניות, בעבודת ה', הם מצוות-עשה בגלוי, שהרי אופני עבודת ה', עבודה מצד אהבה או מצד יראה, הם מצוות-עשה שנימנו במנין המצוות, כמו שכתוב "ואהבת את ה' אלקיך" ו"את ה' אלקיך תירא"²² – כן הוא גם בנוגע למלאכות המותרות בעניני הרשות, שיש בכח למלא על-ידם את ה"עביד עבדתיה", לעשות מעניני הרשות – עניני מצוה.

ומזה מובן, שכשם שבמלאכה רוחנית צריכים לנצל את כל הזמן המוקדש למלאכה זו שיהיה ממולא במלאכה זו,

– וכפי שמצינו בנוגע ללימוד התורה שכל רגע ורגע זמנו הוא, שאפילו אם מבטל רגע אחד מלימוד התורה, "עליו דרשו רבותינו ז"ל"²³ כי²⁴ דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו'²⁵ –

כן הוא גם בנוגע לעבודה בעניני הרשות, שצריך לעשות מלאכתו באמונה ולמלא את כל הזמן המוקדש למלאכת הרשות, שכן, לאמיתותו של דבר אין זה ענין של "רשות", כי אם, שנברא באופן כזה שהאדם יתקן וישלים ויעשה מ"רשות" – מצוה וכלי לאלקות. וזהו הטעם שמתחשבים ונזהרים כל כך בענין דביטול מלאכה.

ה. וכיון שבפורים "בטיול" מלאכה לא קבילו עליהו", הרי מודגש בזה, שאין לוותר על ה"מלאכות" הקשורות עם יום זה אפילו בשביל ענינים הנקראים בשם "יום טוב".

והנה, מלאכת היום דפורים היא – כמאמר רבותינו ז"ל²⁶ "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע". כלומר: שמחה סתם – צריכה להיות במשך כל השנה, כמו שכתוב²⁷ "עבדו את ה' בשמחה", וכפי שפוסק הרמב"ם בסוף הלכות לולב שעבודת ה' צריכה להיות בשמחה דוקא, וכיון שעבודת ה' היא במשך כל כ"ד שעות המעת-לעת, שהרי צריך להיות "בכל דרכיך דעהו", צריכה שמחה זו להיות

(21) ראה תניא שעהיוה"א ספ"י. לקר"ת שה"ש ל, א. ובכ"מ.

(22) ואתחנן ו, יג.

(23) סנהדרין צט, א.

(24) שלח טו, לא.

(25) תניא פ"א.

(26) מגילה ז, ב.

(27) תהלים ק, ב.

(14) משלי ג, ו.

(15) או"ח סרל"א.

(16) דברי הימים-א כח, ט.

(17) ואתחנן ו, ה.

(18) ברכות נד, א. ספרי ופרש"י עה"פ.

(19) בראשית ב, ג.

(20) ראה ב"ר פ"א, ו ובפרש"י.

- 1 בתמידות. אמנם, שמחה זו היא מכוסה בעבודת ה', והיינו, שהשמחה היא רק הפנימיות וההכשר ונתינת
2 קיום במצוות ה'.
- 3 אך ישנו אופן שהשמחה עצמה היא עבודה – שזהו ענין "מועדים לשמחה"²⁸, שאז ישנה מצות-עשה
4 "ושמחת בחגך"²⁹, היינו, שה"חג" הוא הסיבה שממנו נעשה ענין השמחה.
- 5 ושמחת פורים עולה על גביהם – שהרי ב'יום טוב' "חייבים בית-דין להעמיד שוטרים כו' ולא ימשכו
6 ביין כו"³⁰, ואילו בפורים ישנו חיוב "לבסומי" – ביין (כפירוש רש"י²⁶) – "עד דלא ידע", דהיינו שמחה
7 בלי גבול.
- 8 ועוד זאת – שהחיוב "לבסומי" שנלמד מ"ימי משתה ושמחה" הוא חיוב הנמשך³¹ על כל רגע של
9 "ימי"³², מה-שאינ-כן בשאר המצוות דפורים יש לומר דלא נמשך החיוב, וכאשר קרא את המגילה פעם
10 בלילה ופעם ביום, ושלה ב' מנות לרעהו, כבר יצא ידי חובתו. ואפילו החיוב דמתנות לאביונים שכתב
11 הרמב"ם³³ שמצוה להרבות בהם, יש לומר דאינו מחוייב בזה כל היום.
- 12 וזוהי המלאכה של יום הפורים – מלאכה כפשוטה ומלאכה ברוחניות – שתהיה השמחה באופן ד"עד
13 דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" במשך כל היום, ואם רגע אחד במשך כל היום יודע הוא שארור
14 המן וברוך מרדכי, יש לומר שלא יצא ידי חובתו עדיין, וחייב לבסומי³⁴.
- 15 ובזה יש דבר חידוש:
- 16 גבי בדיקת חמץ מצינו שאין חוששים שיבוא לאכלו, דכיון ש"הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל
17 קאכיל מיניה"³⁵ (בתמיה).
- 18 והחידוש בפורים הוא – שאף-על-פי ששונה יין כדי לקיים את החיוב "לבסומי בפוריא" בגלל שהיה
19 הענין ד"ברוך מרדכי" ו"ארור המן", מכל-מקום, נדרש ממנו שענין זה יביא היפך הדברים – "עד דלא
20 ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".
- 21 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) עד כאן "דרשת פורים", ועכשיו צריכה להיות ה"מלאכה" בפועל
22 ממש – "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".
- 23 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "צמאה לך נפשי" (החדש)].

* * *

- 24 ו. באחת ההתוועדויות של פורים³⁶, סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבימי רבינו הזקן היה חסיד אחד,
25 איש פשוט ביותר (בדרגת ההשכלה), עד שספק אם ידע פירוש המלות במקומות הקשים שבתפילה,
26 ומכל-מקום האריך בתפילה, ולא רק בשבת ו'יום טוב' ראש-השנה ויום הכיפורים, אלא גם בימות החול,
27 ולא רק בתפילת שחרית, אלא גם בתפילת מנחה ותפילת ערבית, וניכר היה שתפילתו אינה מן השפה
28 ולחוץ, אלא התפלל (כלשון חכמינו ז"ל³⁷) "עד מיצוי הנפש".
- 29 והחסידים התפלאו על זה: כיצד שייך הוא ("ווי קומט ער") לאריכות התפילה?!

(32) וע"ד איסור הספד – שג"ז נלמד מ"ימי משתה ושמחה"
– שאסור בו כל היום כולו*.
(33) הל' מגילה פ"ב הי"ז.
(34) עיין ט"ז אור"ח ר"ס תרצה.
(35) פסחים יא, א.
(36) תרצ"ו, אטוואצק ס"ו (סה"ש תרצ"ו ע' 127).
(37) ספרי שבעה ערה 18.
(38) מכלילת ופרש"י יתרו כ, ח. ועוד.

(28) תפלת יו"ט וקידוש.
(29) פ' ראה טז, יד.
(30) טושו"ע ואדה"ז אור"ח סו"ס תקכט.
(31) אלא שבכל רגע מקיים זה ע"י שקיים (או שיקיים)
לבסומי בסעודת פורים. וע"ד דבליקחת ד' מינים פעם אחת,
מקיים חיוב הלקיחה שישנו בכל רגע מהיום, למ"ד (סוכה מו, ב)
דלכולא יומא אתקצאי, ולא רק למצוותו (עיין צפנת פענח להגאון
הרגצ"בי קונטרס השלמה ע' 6). וע"ד חיוב ת"ת שישנו בכל רגע
דהיום, אלא שלימודו פרק א' שחודית כו' נמשך גם על רגע זה.

(*) אבל מזה אין רא' כ"כ לעניינו, כיון שזהו דבר הסותר והיפך דשמחה. וק"ל (מלקו"ש ח"ג ע' 916 הערה 14. ח"ז ע' 21 הערה 10).

- 1 וכששאלוהו, ענה: אינני יודע... אבל שמעתי מהרבי (כוונתו לאדמו"ר הזקן): "זכור ושמור בדיבור
2 אחד" 38 – בכל דיבור צריך לזכור ולשמור את ה"אחד".
- 3 ובפתגם זה התפלל ארבעים שנה רצופות; ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה: ביום ראשון, ביום
4 שני ושלישי וכו', ועל־אחת־כמה־וכמה בשבת. ועל־זה אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר: "א וואָרט באַ חסידים
5 ווערט ניט פאַרפאַלן".
- 6 ז. וזהו גם המענה לאלו שטוענים שמצד מעמדם ומצבם אינם שייכים לעבודת התפילה כפי שדורשים
7 רבותינו נשיאינו, כיון שחסרים אצלם ענינים הקודמים לזה, ולפעמים חסר אפילו בענינים עיקריים, כמו
8 פירוש המלות (כבסיפור הנ"ל).
- 9 והמענה לזה – שישנה העבודה וההתבוננות (שהיא לא רק כללית, אלא גם פרטית, כמבואר בשער
10 היחוד³⁹ שצריך להיות עבודה והתבוננות באופן פרטי דוקא) שבכל דיבור – שהוא כח הפועל בנפעל
11 שעל־ידו נברא כל דבר, כמו שכתוב⁴⁰ "בדבר הוי' שמים נעשו" – ישנו ה"אחד". ועבודתו של יהודי
12 היא לזכור ולשמור בכל דבר שבא לידו את ה"אחד" שבו, כפתגם רבינו הזקן שנשמר ונזכר על־ידי כ"ק
13 מו"ח אדמו"ר, ונעשה הוראה שנוגעת לכל אחד מאתנו.
- 14 וסיפור הנ"ל הוא מופת חותך אשר גם הפשוטים בידיעה והשגה, הנה כאשר יתבוננו בענין ד"זכור
15 ושמור בדיבור אחד", יכולים להתפלל בהתבוננות זו עצמה ארבעים שנה רצופות,
16 – שזהו הזמן המספיק שיוכל להיות "קאי אדעתא דרביה"⁴¹ של רבותינו הנשיאים –
17 ובאופן שיומשך לא רק בשבתות וימים־טובים, אלא גם ביום ראשון, יום שני ויום שלישי, וכל ימות
18 החול, שיהיו חדורים בתפילה ("דורכגעדאָוונטע טעג").
- 19 ח. ויש לקשר זה עם ימי הפורים:
- 20 ענין התפילה הוא – "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"⁴² – לחבר את הענינים שלמטה עם
21 אלקות, באופן של עליה מלמטה למעלה, עד "השמימה" בתוספת ה"א, שזהו למעלה ממקיפים סתם⁴³; ו
22 וב"סולם" זה הנה "מלאכי אלקים (לא רק) עולים (אלא גם) ויורדים" – שכל ההשפעות וההמשכות
23 שלמעלה באות מ"השמימה" עד "ארצה", שזהו למטה מ"ארץ" סתם⁴³, ועד שנעשה כולא חד – שמגלים
24 את ה"אחד" אפילו "מתחת לארץ" שלמטה מ"ארץ" סתם.
- 25 וזהו גם הענין של ימי הפורים – כמבואר בארוכה בחסידות⁴⁴, שכל בני ישראל, "מנער ועד זקן טף
26 ונשים"⁴⁵, עמדו בתנועה של מסירת־נפש, לא רק בראש־השנה ויום הכיפורים ובשבת ויום טוב, אלא
27 במשך כל השנה כולה, והיינו, שבכל השינויים שיכולים להיות במשך חיי האדם, עמדו בתנועה של
28 מסירת־נפש שלמעלה מטעם ודעת,
- 29 ועל־ידי־זה המשיכו ממקום שלמעלה מ"אורור המן" ו"ברוך מרדכי", שמשם יומשך למטה, באופן
30 ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"⁴⁶.
- 31 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "דרכך אלקינו"].

* * *

- 32 ט. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' חייב אינש לבסומי בפוריא.

* * *

(43) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, רע"א.

(44) ראה תו"א מג"א צז, א. קכ, ד. ובכ"מ.

(45) אסתר ג, יג.

(46) שם ח, טז.

(39) לאדמו"ר האמצעי פ"ד.

(40) תהלים לג, ו.

(41) ראה ע"ז ה, רע"ב.

(42) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. תקו"ז

תמ"ה (פג, א).

- 1 י. דובר לעיל (סעיף ה) אודות הציווי "עבדו את ה' בשמחה", שזהו ציווי תמידי, כיון שעבודת ה'
- 2 היא מצוה תמידית, שהרי השינויים הם רק באופני העבודה, אם העבודה היא מצד אהבת המקום או מצד
- 3 יראת המקום, אבל העבודה עצמה צריכה להיות תמיד.
- 4 וכמו שכתוב בהקדמת 'ספר החינוך' שיש "ששה מצוות שחיובן תמידי, לא יפסק מעל האדם אפילו
- 5 רגע אחד כל ימיו", ומוסיף: "סימנם שש"47 ערי מקלט תהיינה לכם".
- 6 יא. וצריך להבין:
- 7 המספר ששה – מופיע כמה פעמים בתורה. ואם כן, למה נקט הסימן בפסוק "שש ערי מקלט תהיינה
- 8 לכם", שנאמר גבי "מכה נפש בשגגה"48, שזהו ענין של פורענות – הרי היה יכול לבחור פסוק אחר
- 9 שבו נזכר מספר ששה, ובפרט הפסוק "ששה משמותם על האבן האחת"49, שזהו ענין של קדושה הקשור
- 10 עם המשכן ומקדש.
- 11 ומה גם שהשייכות דפסוק זה היא לא רק מצד המספר, אלא גם מצד הענין והמהות – שהרי ענין
- 12 (המשכן, ובפרט) אבני האפור הוא "זכרון לבני ישראל גו' לפני ה'"50, "תמיד"51, וזהו גם כללות ענין
- 13 התורה ומצוות, שעל-ידי מילוי רצונו יתברך, משלימים את הכוונה שנתאוה הקב"ה להיות לו יתברך
- 14 דירה בתחתונים52, שזהו ענין המשכן, ענין תמידי.
- 15 ואף-על-פי-כן, כשמדובר אודות ששה מצוות שחיובן תמידי, היינו, שבהם משתווים כל בני ישראל
- 16 ("מנער ועד זקן טף ונשים") שכולם חייבים בהם בכל הזמנים ובכל המקומות – מקשרים זאת דוקא עם
- 17 הענין ד"שש ערי מקלט תהיינה לכם" שענינם הוא תיקון על "מכה נפש בשגגה"!
- 18 יב. אך הענין הוא – שהיא הנותנת:
- 19 ובהקדמה – שבתורה ומצוות ישנם ענינים הקשורים עם זמן מסויים ומקום מסויים, ובכללות – מצוות
- 20 שהזמן גרמא, ומצוות התלויות בארץ, והיינו, שתוכנם וענינם של מצוות אלו אינו שוה בכל המקומות
- 21 ובכל הזמנים, והראיה, שישנו זמן ומקום שבו אין חיוב מצוה זו, היינו, שאין כאן ענין שיכולים לתקן
- 22 על-ידי מצוה זו.
- 23 מה-שאינ-כן במצוה שחיובה תמידי בכל מקום ובכל זמן, היינו, שכל זמן שישנו איש הישראלי –
- 24 והרי בני ישראל נצחיים הם – ישנו החיוב דמצוה זו, כיון שישנו ענין מסויים, פרט או כלל, שצריכים
- 25 לתקנו באופן כזה דוקא.
- 26 ומזה מובן שענינם של ששת המצוות שחיובן תמידי הוא תיקון כללי על ענין כללי ששייך כל זמן
- 27 שישנו קיום ענין התורה ומצוות – עד לעתיד לבוא, שהרי רק בנוגע לזמן דלעתיד לבוא ישנו
- 28 מאן-דאמר53 ש"מצוות בטלות", שאז יקויים היעוד54 "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אבל עד אז
- 29 ישנו הענין דקיום המצוות אצל נשמה בגוף – כיון שיש בה ענין של חסרון שצריך לתקנו על-ידי ששת
- 30 המצוות, שזהו ענינם של המצוות שעל-ידם נתתקן ונתמלא חסרון בבריא, חסרון שנעשה מלכתחילה
- 31 על-ידי הקב"ה כדי שהאדם יתקנו, כמו שכתוב "אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן".
- 32 יג. והנה, החסרון שישנו תמיד עד לעתיד לבוא שצריכים לתקנו על-ידי המצוות שחיובן תמידי –
- 33 הוא ענין המיתה שנגרם על-ידי הנחש, כמאמר רבותינו ז"ל55 "ארבעה מתו בעטיו של נחש" (בעצתו
- 34 של נחש שהשיא לחוה, ולא בחטא אחר, שלא חטאו), והיינו, שגם מי שהוא במדרגת צדיק, הרי "אין
- 35 צדיק בארץ אשר גו' לא יחטא"56, דכיון שנמצא "בארץ", מוכרח להיות אצלו ענין של "חטא" (חסרון57)
- 36 – על-כל-פנים הענין ד"עטיו של נחש", שהביא מיתה לעולם.

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(53) נדה סא, ב.

(54) זכרי' יג, ב.

(55) שבת נה, ב. וש"נ.

(56) קהלת ז, כ.

(57) ראה פרש"י ויצא לא, לט. מלכים-א, כא.

(47) מסעי לה, יג.

(48) שם שם, טו.

(49) תצוה כח, יו"ד.

(50) שם, יב.

(51) שם, ל.

(52) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

- וזהו שאמרו רבותינו ז"ל⁵⁸ שאפילו צדיקים חוזרים לעפרם "שעה אחת קודם תחיית המתים", כמו שכתוב⁵⁹ "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" – דלכאורה אינו מובן: כיון שהם צדיקים, ובעוד שעה אחת נעשית תחיית המתים, שאז יקויים היעוד⁶⁰ "ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים", כיון שלא יהיה עוד הענין דהיפך החיים, אם כן, למה יצטרכו לחזור לעפרם? – אך הענין הוא, שהסיבה לכך היא "עטיו של נחש", שבגלל זה צריך אפילו צדיק גמור לעבור את הענין ד"אל עפר תשוב".
- יד. ולהעיר, שהאמת היא, שהענין ד"אל עפר תשוב" אינו רק ענין של חסרון, אלא יש בזה גם ענין של מעלה – דכשם שבאפשרויות לעשיית החטא, שזהו חטא עץ-הדעת שעל-ידי-זה נעשה אפשרויות לכל החטאים, יש ענין של מעלה, והוא ענין הבחירה, בכדי שלא יהיה נהמא דכיסופא⁶¹, כך גם בגזירה שבאה בסיבת החטא, יש בה מעלה.
- ונקודת הענין – שעל-ידי-זה באים לעילוי גדול יותר, על-דרך לשון הכתוב⁶² "כיתרון האור מן החושך", והיינו, שדוקא על-ידי-זה שיוור ממדריגתו לשעה קלה וחוזר לעפרו, אזי לאחר-יזה נעשית התחיה בעילוי גדול יותר וביתר חיות וקיום, מאשר לולי הענין ד"אל עפר תשוב".
- וכפי שרואים במוחש שמי שהיה תחילה רעב וצמא ביותר, "בארץ ציה ועיף בלי מים"⁶³, מרגיש את גודל התענוג במילוי הרעבון והצמאון יותר ממי שאף פעם לא היה "בארץ ציה ועיף". וכמו כן בנידון דידן, שעל-ידי מציאות המיתה ישנו הרגש יוקר החיים⁶⁴.
- וכמאמר הבעל-שם-טוב⁶⁵ על הכתוב⁶⁶ "כן בקודש חזיתך" – הלואי בקודש חזיתך: ענין זה אמרו דוד המלך – בשם כנסת ישראל, בשם כל אחד ואחד מישראל – בהיותו "במדבר יהודה"⁶⁷, במעמד ומצב ש"גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'"⁶⁸, שאז היה אצלו ההרגש ד"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים", צמאון אמיתי וכמיהה אמיתית לה'. ועל זה התברך ואמר "הלואי בקודש חזיתך" – שגם כאשר יחזור ל"נחלת ה'", ישאר אצלו הצמאון והכמיהה כמו בהיותו "במדבר יהודה", "בארץ ציה ועיף גו'".
- וזהו גם הטעם על כך שהקב"ה הוריד את הנשמה למטה, והעמיד לפניה ריבוי העלמות והסתרים ונסיונות, עד שכדי לחיות על-פי התורה ישנם כמה מלחמות מבחוץ ואפילו מלחמות מבפנים – דלכאורה, כיון שהקב"ה הוא תכלית הטוב, היה יכול ליתן את הענין ד"שכר מצוה", גן-עדן, ש"י עולמות וכל הענינים, ללא היגיעה של הנשמה שעל-ידי ירידתה בגוף ונפש הבהמית בעולם הזה הגשמי והחומרי?
- אך הענין הוא⁶⁹ – שבגלל שהקב"ה הוא תכלית הטוב, אינו מסתפק בכך שנשמות ישראל יקבלו גן-עדן ועולם-הבא וכל השכר דלעתיד לבוא מן המוכן, באופן של נהמא דכיסופא, אלא רצונו שיקבלו זאת על-ידי עבודה ויגיעה דוקא, שכן, טבע הבריאה הוא שהתענוג האמיתי שבדבר, נרגש דוקא כאשר היו בריחוק ממנו לשעה קלה לכל-הפחות, ולכן, דוקא כאשר הנשמה מזדככת על-ידי הנסיונות וההעלמות וההסתרים, אזי יכול להיות אצלה הענין ד"לחזות בנועם הוי"⁷⁰ במילואו.
- וזהו הטעם שאפילו צדיקים חוזרים לעפרם לשעה אחת, היינו, שאפילו אצל צדיק גמור ישנו ענין המיתה "בעטיו של נחש" – משום שאין זה ענין של עונש, אלא ענין של בירור וזיכוך, כיון שדוקא לאחר ה"ענין ד"אל עפר תשוב", יוכל להיות אצלם הענין ד"עטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה"⁷¹ (זיו תורתם ועבודתם⁷²) במילואו ובשלימותו.

וש"נ.
 (66) שם, ג.
 (67) שם, א.
 (68) שמואל-א כו, יט.
 (69) ראה גם תר"מ ח"א ע' 73. ח"ב ע' 116. לקו"ש חט"ו ע' 95. ועוד.
 (70) תהלים כז, ד. וראה תניא אגה"ק סכ"ט (קמט, א).
 (71) ברכות יז, א.
 (72) תניא פל"ט (נב, ב).

(58) שבת קנב, ב.
 (59) בראשית ג, יט.
 (60) ישעי' כה, ח. וראה משנה סוף מו"ק.
 (61) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
 (62) קהלת ב, יג.
 (63) תהלים סג, ב.
 (64) ראה מדרש תמורה בתחלתו: לולא מות... לא נודע שהם חיים. ושם רפ"ב: אילולא מות לא הי' חיים.
 (65) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סס"ד.

1 ובזה יובן מה שאמר הבעל-שם-טוב⁷³ לפני הסתלקותו שיכול לעלות בסערה השמימה כמו אליהו
2 הנביא⁷⁴, אלא שרוצה לעבור את הענין ד"עפר אתה ואל עפר תשוב" – דאם נאמר שזהו עונש, הרי אסור
3 לאדם להעניש את עצמו, כמו שכתב אדמו"ר הזקן בהלכות נזקי גוף⁷⁵? – ובחכרה לומר שזהו ענין של
4 מעלה, אלא שזהו באופן ד"לפום צערא אגרא"⁷⁶, שעל-ידי הענין ד"אל עפר תשוב" לשעה קלה, יוכל
5 להיות אחר-כך העילוי היותר גדול.

6 טו. ונחזור לעניננו – שענין המצוות הוא תיקון על "עטיו של נחש".

7 וזהו הביאור בדברי רבינו הזקן⁷⁷ (על-פי נגלה) ש"מה שאמרו רבותינו ז"ל דמצוות בטלות לעתיד
8 לבוא היינו בתחיית המתים, אבל לימות המשיח קודם תחיית המתים אין בטלים" – כי, כל זמן שהאחרון
9 מבני ישראל לא עבר עדיין את הענין ד"אל עפר תשוב", ישנו עדיין "שמץ מנהו" מ"עטיו של נחש",
10 ובמילא, לא יכול להיות תכלית השכר אלא על-ידי התיקון ד"עטיו של נחש", וכיון שהתיקון נעשה
11 על-ידי קיום המצוות, לא יתכן שיהיו המצוות בטלות.

12 וזהו גם הטעם שקיום המצוות אינו שייך בגן-עדן, לאחר עליית הנשמה מן הגוף, כמו שכתוב⁷⁸
13 "במתים חפשי"⁷⁹ – דכיון שבגן-עדן לא שייך ענין של תיקון ותשובה, לכן לא שייך שם קיום המצוות,
14 שענינם לפעול תיקון ותשובה עד לאופן היותר עליון בתשובה – "והרוח תשוב אל האלקים אשר
15 נתנה"⁸⁰.

16 טז. ועל-פי-זה יובן מה שכתב ב'ספר החינוך' שהסימן ל"ששה מצוות שחיובן תמיד" הוא הפסוק
17 "שש ערי מקלט תהינה לכם" שנאמר גבי "מכה נפש בשגגה" – כיון שענין המצוות הוא תיקון "עטיו
18 של נחש", המקור לכל החטאים, שזהו ענין "מכה נפש בשגגה":

19 כאשר אדם עובר על רצון הבורא, נעשה נפרד מן הבורא, כביכול, לפי שעה – כמו באדם התחתון,
20 להבדיל אלף אלפי הבדלות לאין קץ, שכאשר עובר על רצון אביו או רבו, נעשה נפרד מאביו ורבו לפי
21 שעה.

22 וכיון שענין החיות הוא על-ידי הדביקות בהקב"ה, כמו שכתוב⁸¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם
23 (ועל-ידי-זה) חיים", הרי מובן, שכאשר נעשה פירוד, העדר הדביקות, אזי נחסר ענין החיות, שזהו ענין
24 "מכה נפש".

25 אלא שענין זה הוא באופן ד"מכה נפש בשגגה":

26 בנוגע לחטא עץ-הדעת שהוא מקור כל החטאים, מצינו הצטדקות – "הנחש השיאני ואוכל"⁸², היינו,
27 שהיה זה על-ידי הפיתוי של נחש הקדמוני, אבל לולי זאת, לא היה עולה על הדעת לעבור על רצון
28 הבורא.

29 אצל יהודי לא יכול להיות מציאות של עבירה באופן של מזיד באמת, ואין זה אלא באופן ד"הנחש
30 השיאני", שלכן "נדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל"⁸³, אבל אם
31 היה יודע את האמת שעל-ידי-זה נעשה נפרד ממקורו וחיותו, לא היה עובר את העבירה. ולכן, כאשר
32 בא לידי נסיון בדבר אמונה, שאז לא שייך שיטעה לחשוב שיכול לעבוד עבודה-זרה ולהשאר מאמין
33 בה' – אזי מוסר נפשו על קידוש השם⁸⁴.

73 ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"א-ב. עוה"ז – ענינו "היום לעשותם", נח"ר להקב"ה, שאמרתי ונעשה רצוני. ראה המשך וככה תרל"ז פ"ב. ועוד.

74 מלכים-ב, א-א.

75 ס"ד.

76 אבות פ"ה מכ"א. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ג סה"ו.

77 תניא אגה"ק ס"ו (קמה, סע"א).

78 תהלים פח, ו. וראה שבת ל, א. וש"נ.

79 בכללות: ג"ע ועוה"ב – ענינם קבלת שכר, נח"ר לאדם.

80 קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו.

81 ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספ"ד.

82 בראשית ג, יג.

83 תניא פי"ד.

84 שם פי"ח-יט.

ומה שלפעמים יכול להיות באופן אחר⁸⁵ – מבואר בזה שהטעם הוא לפי שנפסק משרשו מלכתחילה,¹ ולכן, מה שמבין בשכלו שעל-ידי-זה יהיה נפרד, אינו חודר בכוחותיו הפנימיים, כיון ש"ראשו" (הרוחני)² נפסק מרמ"ח אבריו כו'. אבל לולי זאת – הרי ישנו הכלל "אין אדם עובר עבירה אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות"⁸⁶, שזהו ענין ד"מכה נפש בשגגה".³

יז. וזהו שה"ששה מצוות שחיובן תמידי" (דהיינו כללות ענין העבודה בענין התורה ומצוות שיומשך כל זמן שאין מצוות בטלות), "סימנם שש ערי מקלט תהיינה לכם" – שענינם הוא "לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה"⁵².⁴

כיון שישנו זה ש"יורד ומתעה ועולה ומרגיז כו'", "הוא השטן הוא יצר הרע כו'"⁸⁷, ורוצה גם להיות "גואל הדם" לאחר שפסקו עונשו למיתה, שאז לא תהיה לו אפשרות לעשות תשובה ולתקן את אשר חטא ופשע – הנה על זה ניתנו "שש ערי מקלט", שהם מצילות לפי שעה מעונש מות של "גואל הדם", וכך יש לו זמן לקיים את ששת המצוות שחיובן תמידי, שזהו כללות הענין דעבודת ה' על-ידי אהבה ויראה, אמונת ה' ויחודו כו', ועל-ידי-זה מתקשר עם אחדות הוי' שהיא למעלה מכל עניני התחלקות פרטים, ולאחרי-זה ממלא את כל אשר חסר ועבר ופשע על-ידי העבירות חטאים ופשעים, על-ידי ההמשכה מבחינת "נושא עון ועובר על פשע"⁸⁸.⁵

יח. אמנם, בכדי שתוכל להיות העבודה בהצלחה, יש צורך שהעבודה תהיה בשמחה – שהרי לולי זאת, כיצד יכול לגשת לעבודה, בזכרו מעמדו ומצבו שנעשה נפרד על-ידי-זה שעבר על רצון מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובפרט שבנוגע למלך איתא בגמרא⁸⁹ שאפילו מאן דמחוי במחוג קמי מלכא דינו למות, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר עובר על ציווי המלך, איזה ציווי שיהיה, אפילו ציווי קל.⁶

וכדי לבוא לידי שמחה – הנה העצה לזה⁹⁰ להזכר שיש בקרבו נשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"⁹¹, והקב"ה נתן לו את האפשרות למלאות רצונו ולתקן על-ידי-זה את כל אשר החסיר, וכיון שכן, הרי אין לך שמחה גדולה כ"שמחת הדיוט ושפל אנשים בהתקרבותו למלך בשר ודם המתאכסן ודר אתו עמו בביתו, וקל-וחומר לאין קץ לקרבת ודירת מלך מלכי המלכים הקב"ה"⁹².⁷

ומזה מובן שאין זה זמן להיות בעצבות ואפילו לא במרירות⁹⁰ מצד היותו עני ושפל ובזוי בתכלית – שהרי הנהגה זו גופא תהיה בזיון המלך, דכיון שאינו מקבל פניו בשמחה גדולה ביותר, מראה הוא בכך שאינו מעריך את החשיבות והעילוי שבהתקרבות למלך המתאכסן ודר אתו עמו בביתו!⁸

וענין זה נרמז בדברי הרמב"ם הנ"ל (סעיף ה) "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל-שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו . . ואין הגדולה והכבוד אלא לשמחה לפני ה' כו'".⁹

יט. אמנם, בענין השמחה גופא ישנם כמה דרגות (כנ"ל סעיף ה):

(א) "עבדו את ה' בשמחה" – ששמחה זו מכוסה בעבודה וטפלה אליה, שהרי העיקר הוא העבודה (קיום התורה ומצוות), אלא שהעבודה צריכה להיות בשמחה, היינו, שהשמחה אינה אלא האופן שבו מקיימים את המצוות.¹⁰

(ב) "מועדים לשמחה" – שהשמחה ביו"ט היא גלויה, והשמחה עצמה היא מצוה ודבר עיקרי. אבל אף-על-פי-כן, השמחה היא שמחת החג – בענין של מצוה.¹¹

(ג) "משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁹³ – ששמחה זו אינה מסובבת בסיבת איזה דבר מצוה, אלא "מרבין בשמחה" – איזו שמחה שתהיה, גם שמחה בענין הרשות [על-דרך הדוגמא שהובאה בגמרא⁹⁴ מ"בנין של

(85) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 113. ח"י ע' 301 ובהערה 50

(89) חגיגה ה, ב.

(90) ראה גם תניא פל"א.

(91) שם רפ"ב.

(92) שם פל"ג. וראה גם פמ"ו.

(93) תענית כט, סע"א.

(86) סוטה ג, א.

(87) ב"ב טז, א.

(88) מיכה ז, יח.

שם.

- 1 שמחה" – "הבונה בית חתנות לבנו", ו"נטיעה של שמחה" – "הנוטע אבורנקי (אילן שצילו נאה) של
2 מלכים", כי העיקר היא השמחה.
- 3 ד) שמחת פורים – "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".
4 כ. והענין בזה:
- 5 כיון שפורים הוא הנקודה הפנימית שפעלה את הענין ד"ונהפוך הוא"⁹⁴ בכל החודש, להיות "החודש
6 אשר נהפך גו", שלכן "מרבין בשמחה" – הרי מובן שבפורים עצמו צריכה להיות איזו הוספה על
7 ה"מרבין בשמחה" שבכל חודש אדר.
- 8 וכיון שכן, הרי אם השמחה דפורים תהיה במדידה והגבלה – אין זו הנקודה דפורים, אלא זהו ענין
9 וחיוב שנכלל ב"מרבין בשמחה" שבכל ימי חודש אדר; ומה שיכולים להוסיף שלא נכלל ב"מרבין
10 בשמחה", הרי זו רק שמחה שהיא "עד דלא ידע" – שאינו יודע ואינו מרגיש את השמחה עצמה; הוא
11 שקוע כל כך בשמחה עד שאינו מרגיש אותה כלל.
- 12 וכיון שהשמחה דחודש אדר היא בגלל ש"החודש אשר נהפך גו", שנעשה "ארור המן" ו"ברוך
13 מרדכי" – הרי על-כרחך שהשמחה דפורים שהיא בהוספה על השמחה שבכל ימי החודש, יכולה להיות
14 רק באופן ששוכחים אפילו על "ארור המן" ו"ברוך מרדכי"!
- 15 ונמצא, ששמחת פורים היא באופן שלא זו בלבד שהשמחה היא מצוה, אלא שמצוות השמחה היא
16 באופן שלמעלה ממדידה והגבלה ושכל האדם, שמחה מצד עצם הנפש שלמעלה מטעם ודעת, שלכן
17 היא באופן של "לא ידע", שאינה נרגשת בדיעה.
- 18 כא. ובענין זה יש מעלה אפילו לגבי ענינים שהם למעלה משכל ודעת האדם:
19 ובהקדמה⁹⁵ – שיש מצוות שאינן תלויות בשכל וידיעה, ואדרבה, כל קיומם אינו אלא שלא בדעתו
20 דוקא, כמו מצות שכחה, כמו שכתוב⁹⁶ "כי תקצור גו' ושכחת עומר בשדה", שמצוה זו יכול האדם לקיים
21 שלא בדעתו דוקא, שהרי אם הוא יודע אודות העומר – אין זו שכחה, ובמילא, אינו מקיים מצות שכחה.
- 22 וכמו שמצינו בתוספתא⁹⁷ "מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בתוך שדהו, ואמר לבנו צא והקריב עלי
23 פר לעולה ופר לשלמים, אמר לו, אבא, מה ראית לשמוח בשמחת מצוה זו מכל מצוות שבתורה, אמר
24 לו, כל מצוות שבתורה נתן המקום לדעתנו. זו שלא לדעתנו, שאילו עשינוהו ברצון לפני המקום, לא
25 באת מצוה זו לידינו. . קבע לו הכתוב ברכה".
- 26 ועל-דרך-זה בנוגע למינוי לנשיאות, שצריך להיות דוקא באופן שאין הדבר לרצונו ובורח ממנו, כמאמר
27 רבותינו ז"ל⁹⁸ כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו.
- 28 [(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בדרך צחות:) ישנם כאלו שמצד תחבולות היצר-הרע בורחים הם מן
29 הכבוד באופן שמביטים לאחוריהם לראות אם הכבוד רודף אחריהם... שמא יברח רחוק יותר, ואז עלול
30 לאבד את הענין לגמרי... ועל זה אמרו חכמינו ז"ל בסוף מסכת סוטה בנוגע לעקבתא דמשיחא: "פני
31 הדור כפני הכלב" – כיון שטבעו של כלב שבורח מפני בעליו, אבל, בכל רגע מחזיר ראשו לאחוריו
32 לראות אם בעליו רואה אותו והולך אחריו...].
- 33 אמנם, בענינים הנ"ל צריכה להיות איזו אחיזה לענין השכל והידיעה, בדרך שלילה על-כל-פנים:
34 מצות שכחה – שייכת דוקא כשיודע שנמצא בשדה ועוסק בקצירה, ובאותו מין דוקא⁹⁹, מה-שאין-כן
35 כאשר אינו עוסק כלל בקצירה בשדה אזי לא שייך קיום מצות שכחה. ובענין הנשיאות – יודע הוא
36 מענין הכבוד, אלא שבורח ממנו, ופעולת הבריחה עצמה היא בטעם ודעת.

97 פאה פ"ג, יג.

98 ראה עירובין יג, ב. תנחומא ויקרא ג.

99 פאה ספ"ו.

94 אסתר ט, א.

95 בהבא לקמן – ראה לקו"ת ברכה צט, ב ואילך.

96 תצא כד, יט.

ואילו בפורים יש הוספה אפילו לגבי הענינים הנ"ל – שהענין ד"לא ידע" הוא לא רק בפרט אחד, אלא באופן ש"לא ידע" לגמרי: "לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", היינו, שאינו יודע כלל במה המדובר... והוא ענין ה'מסירות נפש' דפורים שמצד עצם הנשמה שלמעלה מטעם ודעת לגמרי.

ובענין זה יש מעלה בפורים אפילו לגבי יום הכיפורים, כדאיתא בתיקוני זוהר¹⁰⁰ שיום הכיפורים הוא "כפורים", בכ"ף הדמיון – כי, גם העבודה דיום הכיפורים היא למעלה מטעם ודעת, ענין ה'מסירות נפש' שמצד עצם הנפש (שלכן הוא "יום אחד"¹⁰¹), אבל עניניו תופסים מקום עדיין ויכולים לבלבלו, ולכן אסור באכילה ושתייה וכו', ומעלת פורים היא "עד דלא ידע", וכמו בגורם לזה – מצבם כל השנה שעמדו ב'מסירות נפש', אף שעסקו במלאכה, אכילה ושתייה וכו'.

כב. והנה, אף-על-פי שענינו של פורים הוא "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", היינו, שיוצא לגמרי מהענין ד"ארור המן" ו"ברוך מרדכי" – הרי זה פועל שמחה של תורה, באופן ש"חפץ במעשיהם של צדיקים"¹⁰², ובמילא, הרי זה ממשיך ופועל שהענינים של המן, עניני 'לעומת זה', יהיו באופן של "ארור", והענינים של מרדכי, עניני קדושה, יהיו באופן של "ברוך"¹⁰³.

ומשמחת פורים ממשיכים על כל השנה כולה שהענין ד"עבדו את ה' בשמחה" יהיה בשמחה גדולה ביותר, ועל-ידי-זה נעשית "עבודה גדולה" גם בלימוד התורה וקיום המצוות, ובאופן שרואים בגלוי לעיני כל העמים ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", ועד ש"רבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם"¹⁰⁴.

ופועלים שענין זה נעשה הכנה לגאולה – "מיסמך גאולה לגאולה"¹⁰⁵, גאולת פורים לגאולת פסח, ובנוגע לענינו – שמגאולת פורים באים מיד לגאולה שעליה נאמר¹⁰⁶ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.

* * *

כג. דובר לעיל (סעיף כב), וכן הוא פשטות הדין על-פי נגלה, שאף-על-פי ש"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", מכל-מקום, דבר פשוט הוא שבנוגע לפועל צריכה להיות ההנהגה באופן ד"ארור המן" ו"ברוך מרדכי", היינו, שעניני המן (עניני רע) הם באופן ד"ארור", שהם מופרכים אצלו ומתרחק מהם בתכלית, ועניני מרדכי (עניני טוב) הם באופן ד"ברוך", שהם ברוכים ויקרים אצלו, ורודף אחריהם, ומהדר בהם בכל מיני הידור.

ולכאורה: כיצד יכולים להיות שני הענינים יחד – להיות במעמד ומצב ד"לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ואף-על-פי-כן להיות לומד תורה ומקיים מצוות, ב'דעו ש"ארור המן" ו"ברוך מרדכי"?!

כד. ויובן בהקדים מעלתו של איש הישראלי, שהקב"ה נותן לו כוחות לעמוד בכל הנסיונות ההעלמות וההסתרים, ושיוכל להיות יהודי לומד תורה ומקיים מצוות; אלא, שיש מי שאצלו הרי זה לכתחילה בדרך הישר, ויש מי שאפשר שחטא ופגם ועבר את הדרך, ומכל-מקום, מובטח גם הוא שלא ידח ממנו נדח¹⁰⁷.

[ולהעיר, שענין זה נוגע לכל ישראל, מהקטן שבקטנים עד לגדול שבגדולים, שהרי מצינו ש"הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה"¹⁰⁸, ולא עוד אלא ש"חוט השערה" אצל צדיקים יכול להיות נוגע יותר מאשר "עבותות העגלה"¹⁰⁹ אצל אדם פשוט, ולכן יש צורך להבהיר שגם צדיקים ישוּבו בתשובה

(105) מגילה ו, ב.

(106) מיכה ז, טו.

(107) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת

לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(108) יבמות קכא, ב ובפרש"י.

(109) ישע"י ה, יח. וראה סוכה נב, א.

(100) תכ"א (נז, ב). וראה תו"א מג"א צה, סע"ד ואילך. צט,

ד ואילך. קכא, א"ב. ובכ"מ.

(101) ראה ב"ר פ"ג, ח.

(102) ראה שם ספ"ב.

(103) ראה גם לקו"ש ח"ג ריש ע' 923.

(104) אסתר ח, יז.

- 1 במרירות עצומה כו' על ענינים שאינם אלא "כחוט השערה", אלא שבערכם ומדריגתם של הצדיקים
2 מדקדק הקב"ה גם עליהם].
- 3 וטעם הדבר – כמוזכר לעיל¹¹⁰ ש"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר¹¹¹ ועמך גו' נצר
4 מטעי מעשה ידי להתפאר"¹¹², וכיון שיודעים זאת, הרי מובן ש"אף-על-פי שחטא ישראל הוא"¹¹³, כיון
5 שמצב זה אינו אלא לפי שעה, וסוף כל סוף ישוב בתשובה, ואז יתגלה מה שיש בו בפנימיותו.
- 6 וזהו גם פסק הרמב"ם בהלכות גירושין¹¹⁴, שכל אחד מישראל, אפילו מי שעובר במזיד על ציווי של
7 בית-דין בישראל, אפילו בית-דין סמוכין ולמעלה מזה – יודעים אנו שבפנימיותו רוצה לקיים רצון הבורא
8 במילואו ("לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות"), אלא "יצרו הוא שתקפו", והיינו, שאין זה אלא
9 אונס, שהוא קל יותר משוגג (ששייך גם בנידון-דין, כיון ש"אין אדם עובר עבירה אלא-אם-כן נכנס בו
10 רוח שטות" (כנ"ל סעיף טז)), שהרי שוגג צריך כפרה¹¹⁵, ואילו אונס רחמנא פטריה¹¹⁶.
- 11 כה. והנה, "פנימיות" זו (רצונו הפנימי של כל איש ישראל לקיים רצון הבורא) אינה קשורה עם שכל
12 – שהרי מצד השכל יכול להיות מורד חס-ושלום, ואינה קשורה אפילו עם רצון ותענוג – שהרי יכול
13 להיות שהרצון והתענוג שלו מונחים במקום אחר,
- 14 והיינו, ש"פנימיות" זו היא למעלה לא רק מכוחות הפנימיים שבנפש, אלא למעלה אפילו מכח הרצון
15 וכח התענוג, והוא ענין נקודת היהדות שישנה בכל אחד ואחד מישראל, והיא תמיד בשלימות, ועל שם
16 זה נקראים כל ישראל בשם "יהודים"¹¹⁷, כיון שיש בהם ה"יוד" בשלימות.
- 17 כו. ועל-פי-זה מובן שאפילו במעמד ומצב ד"לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי",
18 היינו, ששכלו אינו פועל אצלו, ואפילו הרצון והתענוג אינם פועלים אצלו, בגלל היותו מבוסס – הרי
19 כיון שמצד פנימיותו רוצה לקיים את רצון הקב"ה (כפסק-דין הרמב"ם הנ"ל), מתנהג הוא בדרך ממילא
20 כפי הכוונה והרצון העליון.
- 21 ועל זה מובא המשל והדוגמא מדמותו של אדם הנראית במראה, שאף-על-פי שלפי ראות האדם ישנו
22 כאן ציור של אדם שלם, הרי האמת היא שהדמות שבמראה אין לה רצון ועונג וכוחות בפני עצמם, וכפי
23 שיתנהג האדם המביט במראה, כן תתנהג תמונתו הנראית במראה. ודוגמתו בנמשל – ש"כמים הפנים
24 לפנים כן לב האדם (התחתון) לאדם"¹¹⁸ (העליון), היינו, שהאדם למטה אינו אלא בדוגמת דמות האדם
25 העליון הנראית במראה.
- 26 ולהעיר גם ממה שכתוב¹¹⁹ "ה' צלך", "כצל שהוא פונה אחרי האדם, כך הוא יתברך כביכול הצל
27 שלך"¹²⁰. אמנם, כדי לפעול שיהיה "ה' צלך", הרי זה על-ידי-זה שהאדם מתבטל ממציאותו, שאין לו
28 רצון משלו, ומתנהג בדרך ממילא כרצון הקב"ה (כנ"ל). ובלשון חכמינו ז"ל¹²¹ "בטל רצונך מפני רצונו"
29 (שעל-ידי-זה "יעשה רצונך כרצונו").
- 30 וזהו מה שכתוב בגמרא¹²² "אנא מחזיק טיבו לראשי, דכד הוה מטא מודים הוא כרע מגרמיה" – שאין
31 זה מצד השכל, ואפילו לא מצד הרצון והעונג, אלא מעצמו ומאילו, שכן, להיותו "חלק אלקה ממעל
32 ממש", הנה כפי שמתנהג ה"עצם" כך מתנהג גם ה"חלק".
- 33 ומכל זה מובן שאין סתירה בין התביעה "לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", להנהגה
34 בכל הענינים על-פי רצון העליון.

(110) במאמר פ"ג (לעיל ע' ז ואילך).

(111) שם ס, כא.

(112) סנהדרין ר"פ חלק.

(113) שם מד, רע"א.

(114) ספ"ב.

(115) פרש"י שבועות ב, א (ד"ה תולה). פרש"י נח ט, ה.

(116) ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.

(117) ראה תו"א מג"א צא, ב. צז, א. צט, א. קכא, ד. ובכ"מ.

(118) משלי כז, יט. וראה תניא פמ"ו ואילך.

(119) תהלים קכא, ה.

(120) תו"א מקץ לו, רע"ג. וראה כתר שם טוב (הוצאת

תשנ"ט) בהוספות סע"ח. וש"נ.

(121) אבות פ"ב מ"ד.

(122) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד.

כז. וזהו גם מה שכתוב בפורים "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", כפשטות הענינים, שהרי
 "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹²³, שמחה כפשוטה "עד דלא ידע"; וביחד עם זה פירשו בגמרא¹²⁴ "אורה
 זו תורה, שמחה זה יום טוב, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין" (כפירוש רש"י ש"על כל אלה גזר") –
 דלכאורה אינו מובן: כיון שהוא שיכור (שהרי "חייב איניש לבסומי"), כיצד יכול הוא לקיים את כל
 הענינים שדרשו חכמינו ז"ל על "אורה ושמחה וששון ויקר"?

וההסברה בזה – שאין זו סתירה, שהרי בשעת שמחת פורים מתגלה פנימיותו,
 – כפי שהיה בימי הפורים, שכל בני ישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים", עמדו בתנועה של
 מסירות-נפש, וכמסופר במדרש¹²⁵ אודות התינוקות שאימותיהם הביאו להם מאכל ומשקה וסירבו לאכול
 ולשתות ("שלשת ימים לילה ויום"¹²⁶), באמרם: עם מרדכי רבינו אנו, אם לחיים אם למות, היינו, שאפילו
 תינוקות שלא הגיעו לגיל מצוות, לענין של דעה, היה אצלם ענין ה'מסירות נפש' בגלוי, שהוא ענין
 התגלות פנימיות הנפש –

ואז אין צורך להבהיר מאומה, כיון שמתנהג בדרך ממילא כפי המתחייב מצד ה"עצם" שהוא "חלק"
 ממנו.

כח. והנה, התכלית של ימי הפורים – ככל המועדים ויומי דפגרא – שענינם יומשך על כל השנה
 כולה.

וזהו התיבוע והבקשה והציווי – שגם לאחר פורים, כש"יורדים" מהמעמד ומצב ד"לבסומי עד דלא
 ידע", ישארו בקיומם הענינים ד"אורה זו תורה", "ושמחה זה יום טוב" – בזמני הימים-טובים, שעל-ידם
 נמשך על כל שאר הזמנים, שהרי 'יום טוב' הוא מקדש הזמן, "וששון זו מילה" – שהוא ענין ה'כריתת
 ברית' וההתקשרות של כל עניניו לאלקות, "ויקר אלו תפילין" – שזהו כללות ענין קיום המצוות, כמאמר
 רבותינו ז"ל¹²⁷ "הוקשה כל התורה כולה לתפילין", אשר, הכח לזה הוא מהענין ד"לבסומי בפוריא",
 אף-על-פי שנמצאים אז במעמד ומצב ד"עד דלא ידע".

והמורם מכל האמור כפשוטו הוא – שכאשר יוצאים מימי הפורים צריכים לקבל החלטה להוסיף
 במשך כל השנה בענינים ד"אורה זו תורה" עד "ויקר אלו תפילין", כללות המצוות, ובאופן שתהיה
 עבודה מתוך שמחה, "עבדו את ה' בשמחה", ועל-ידי-זה ממשיכים גם בענינים הגשמיים, שתהיה שנה
 של "אורה ושמחה וששון ויקר" כפשוטו.

[ניגנו ניגון התועדות, ולאחרי שסיימו לנגן, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק: ניגון הנ"ל היה
 ניגון של "תענית אסתר"... שהוא בערב פורים. ועתה ינגנו ניגון של פורים! וניגנו ניגון שמח, ואחר-כך
 התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן בעצמו ניגון שמח, בשמחה גדולה].

* * *

כט. בסיפור המגילה אודות נס פורים נאמר¹⁰⁴: "ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד היהודים
 עליהם".

וכיון שכל פסוק במגילה (ועל-אחת-כמה-וכמה פסוק שכולל סיפור ענין שלם, כבנידון-דידן) הוא
 חלק מהמגילה שהיא אחד מכ"ד כתבי קודש שבתורה, ובפרט על-פי דברי הגמרא ש"מגילה נקראת
 ספר"¹²⁸, ו"צריכה שרטוט כאמיתתה של תורה" – הרי זה חלק בתורה שהיא מלשון הוראה (כדאיתא
 בזהר¹²⁹), שלמדים ממנה כיצד להתנהג בשנים שלאחר-יזה, ובמילא מהווה גם פסוק זה ("ורבים מעמי
 הארץ מתייהדים גו") הוראה לכל המקומות ולכל הזמנים, כיון שזהו ענין נצחי, ככל התורה כולה שהיא
 נצחית¹³⁰.

(127) קידושין לה, א. וש"נ.

(128) מגילה יט, א. וראה תו"א מג"א קיט, א. קכד, א.

(129) ח"ג נג, ב.

(130) תניא רפי"ז.

(123) שבת סג, א. וש"נ.

(124) מגילה טז, ב.

(125) אסתר ספ"ט. פ"י, ד.

(126) אסתר ד, טז.

- 1 ולכאורה אינו מוכן: למאי נפקא-מינה עתה מה שהיה אז, ובלשון חכמינו ז"ל¹³¹ "מאי דהוה הוה"?
 2 והנה, הרמ"א בפירושו למגילה הנקרא מחיר יין, כותב: "רוצה לומר, שמתפחדים ממה שמפחדים
 3 היהודים, והוא כי יראת שמים עליהם". אך עדיין אין זה מתרץ את השאלה – למאי נפקא-מינה עתה,
 4 "מאי דהוה (ריבוי שנים לפני-זה) הוה".
 5 ובהכרח לומר שענין זה נוגע בכל מקום ובכל זמן – דכיון שנכלל (על-ידי אנשי כנסת הגדולה) בכ"ד
 6 כתבי קודש, הרי זה ענין ש"נצרך לדורות"¹³².
 7 ל. והענין בזה:
 8 מבואר במדרשים¹³³ שכל הגזירה היתה רק מפני היותם "יהודים" – "כל הכופר בעבודה זרה נקרא
 9 יהודי"¹³⁴, ואילו היו מוותרים על יהדותם, היתה מתבטלת הגזירה. ואף-על-פי-כן, במשך כל השנה כולה
 10 עמדו כל בני ישראל בתנועה של מסירת-נפש, היינו, לא רק ראשי סנהדראות, אלא כל בני ישראל, "מנער
 11 ועד זקן" ואפילו "טף ונשים", הן כפשוטם והן בדיעות ובאמונה, ולא רק ביום הכיפורים וראש-השנה
 12 ושבתות וימים טובים, אלא גם בימות החול, שבדאי היו בהם וכמה זמנים שעסקו בעניני פרנסה
 13 ובעניני העולם.
 14 ומסירת-נפש זו פעלה כל כך עד ש"רבים מעמי הארץ מתייהדים", ולא מצד ענינים חיצוניים, אלא
 15 "כי נפל פחד היהודים עליהם", שנעשה אצלם רגש של יראת ה'.
 16 וענין זה מהוה הוראה ליהודי: הבחינה על אופן העבודה שנדרש ממנו היא – כאשר "פחד היהודים",
 17 יראת ה', ניכר גם בענינים שנמצאים בסביבתו, בד' אמותיו ובחלקו בעולם (שזהו ענין ש"רבים מעמי
 18 הארץ מתייהדים כי נפל פחד היהודים עליהם"); זהו הסימן שמעמדו ומצבו הוא כדבעי.
 19 לא. ויש לבאר הענין ד"עמי הארץ מתייהדים גו'" בפרטיות ובפנימיות יותר – ובהקדמה:
 20 ידוע מה שכתב רבינו הזקן בתניא¹³⁵ בפירוש "ובנו בחרת מכל עם ולשון"¹³⁶, ש"הוא הגוף החומרי
 21 הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם".
 22 כלומר: בנוגע לנשמה ונפש האלקית לא שייך לומר "ובנו בחרת מכל עם ולשון" – דכיון שנפש
 23 אלקית ישנה רק אצל בני ישראל, ולא אצל אומות העולם, הרי בני ישראל אינם בדוגמת "כל עם ולשון",
 24 ובמילא, לא נופל על-זה הלשון "בחירה", כי, ביטוי זה בלשון הקודש שייך לומר רק ביחס לשני ענינים
 25 שיש ביניהם איזה צד השוה, שאז שייך לומר שבחרים באחד ולא בשני. ולכן, בהכרח לומר, ש"ובנו בחרת
 26 מכל עם ולשון" קאי על "הגוף החומרי", אשר לעיני בשר "נדמה בחומריותו לגופי אומות העולם".
 27 [וענין זה שהגוף נדמה לגופי אומות העולם – מוכרח הוא כדי שיהיה הענין דבחירה חפשית למטה
 28 (ששרשו הוא ענין הבחירה שלמעלה), שהרי אם העילוי של גופי בני ישראל היה נראה לעיני בשר
 29 על-אתר, אזי לא היו שני הצדדים שוים, ובמילא לא היה הענין ד"ובחרת" מצד רצון חפשי, אלא מצד
 30 מעלה צדדית. וכן הוא בענין הבחירה שלמעלה – שהיא דוקא כשהגוף נדמה לגופי אומות העולם].
 31 ונמצא, שהתקשרותו של יהודי עם הקב"ה היא לא רק מצד הנשמה, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש",
 32 אלא גם מצד הגוף – הנה כיון שיש בו בחירת הקב"ה, שהוא ובחירתו כולא חד (כמו שכתב הרמב"ם¹³⁷
 33 שהוא ודעתו ורצונו אחד, שהרי אצלו יתברך לא שייך להפריד בינו ובין עניניו), הרי יש בו (בגוף)
 34 עצמותו ומהותו יתברך, דירת עצמותו בעולם-הזה דוקא.

(134) מגילה יג, א.

(135) פמ"ט.

(136) נוסח ברכות ק"ש.

(137) הל' יסוה"ת פ"ב ה"י.

(131) יומא ה, ב. ועוד.

(132) ראה מגילה יד, א.

(133) ראה מגילת סתרים אסתר ג, יג. וראה גם תו"מ ח"ב ע'

286. וש"נ.

- וזהו הטעם שהצלת גופו של יהודי דוחה את כל התורה כולה – דלכאורה: בשלמא הצלת הנפש דוחה¹
 את התורה – לפי שנשמות ישראל קדמו לתורה, כדאיתא במדרש¹³⁸ שמחשבתן של ישראל קדמה לכל²
 דבר, אפילו לתורה; אבל הדין שפיקוח נפש דוחה שבת¹³⁹ הוא בנוגע לסכנת הגוף, והיינו, שגם כדי³
 שהגוף ישאר בחיים דוחים את כל הענינים שבתורה, וטעם הדבר – לפי שגם הגוף של איש הישראלי⁴
 מושרש בעצמותו יתברך (כלשון החסידות) למעלה משורש התורה¹⁴⁰, וכנ"ל בפירוש "ובנו בחרת מכל⁵
 עם ולשון", שבחירתו של הקב"ה היא בגוף, שמצד זה מתקשר הגוף עם עצמותו יתברך, למעלה משורש⁶
 התורה, ולכן דוחה הצלת הגוף את עניני התורה¹⁴¹.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת תצוה

- (138) ב"ר פ"א, ד.
 (139) ראה יומא פד, ב.
 (140) ראה ב"ר שם: מחשבתן של ישראל קדמה כו' שאחר לנוח*. ולאחרי הניגון המשיך כדלקמן בפנים.
 כ"ו דורות ישראל עתידין כו'.

(*) בהמשך ההתוועדות הפסיק כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר: כמה שהנכם עייפים – הנני עייף עוד יותר, ובמילא, לא אעכב אתכם זמן ארוך.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
 מוה"ר פרץ שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ז טבת ושלאחריו... יזכהו השי"ת ואותנו בכלל בתוך כל ישראל למלאות
 כאו"א תפקידו בעלמא דין מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף ובהרחבת הדעת, וכבר ידוע פס"ד בי"ד
 של מעלה, אשר בגלל המס"נ של כ"ק רבינו הזקן על תורת החסידות, הנה בכל ענין של תורה יראת
 שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה (עיין קיצורים והערות לתניא
 דף קכ"ב) וא"כ ממך ובך הדבר תלוי, וכפי' הרב המגיד ואדמו"ר הזקן במשנה ששנו חכמים דע מה
 למעלה - ממך.

ובקשר להודעתו ע"ד יום ההולדת שלו, הנה יהי' מהשי"ת שיהי' לאריכות ימים ושנים טובות
 ויפיץ אור בסביבתו בתוספת מרובה בנר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

ידוע תורת הבעש"ט בענין השגחה פרטית (אף שלא בכל פעם מבינים רמזי ההשגחה), וכיון
 שימים אלו קבלתי פוטו ממכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע מ"ש לאחד בענין יום ההולדת דשנת
 הח"ן, הנני מסגירו פה, ובלבד שבדואר החוזר יחזירו לי, מובן שאם ברצונו יכול להעתיקו.

בברכה להצלחה בגשמיות וברוחניות מתוך בריאות הנכונה ובפ"ש כל אנ"ש שיחיו.

בס"ד. שיחת יום ד', כ"ט שבט, אור לאדר"ח אדר ה'תשמ"ח

- אחרי סיום ה'שבועה' דהסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע -

- תרגום מאידיש -

23 (שלום) ולא החזיר נקרא גזלן, שנאמר¹⁰ ואתם
24 בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם".

25 ב. ולהעיר, שענין זה הוא חידוש. ובהקדים:
26 כאשר אחד חייב לשני חוב ואינו משלמו, אין
27 זה נקרא גזילה. הלשון "גזילה" מתאים רק במקום
28 שהדבר כבר הי' אצל השני בפועל¹¹.

29 מזה שענין אי-עניית "שלום" נקרא בתורה
30 בשם גזילה - "גזילת העני" - מוכח, שברכת שלום
31 שצריך לתת לזה שנתן לו שלום אין זה חיוב בלבד,
32 אלא יתירה מזה, שהברכה (ברכת "שלום") היא
33 כבר שלו (עוד לפני שענה לו), ולכן כשאנו עונה
34 לו, לוקחים וגוזלים ממנו, עניית הברכה, "גזילת
35 העני", "העני" (גם) מלשון עני¹² (מענה) -
36 השייכת כבר אליו.

37 ג. ע"פ כל הנ"ל, מובן בנוגע לענינו - עניית
38 ברכה לכל המנחמים ומברכים - שזה צריך
39 להעשות בהקדם האפשרי. וההזדמנות הראשונה
40 לעשות זאת באופן כללי וכו' - מיד כשנגמרת
41 תקופת ה'שבועה', ומתחילה התקופה שלאחרי-זה.
42 ולכן מנצלים ההזדמנות לענות ולברך את כל
43 המנחמים והמברכים,

44 וגם להודיע - "הנותן מתנה לחבירו צריך
45 להודיעו"¹³ - שבהיותי היום על 'ציון' כ"ק מו"ח
46 אדמו"ר נשיא דורנו [ש"מ] להלן עומד ומשמש,

1 א. כשמתחילים תקופה חדשה או ענין חדש
2 וכיו"ב - מצוה התורה שצריך להיות "פותחין
3 בברכה"¹⁴ [וכן היא פתיחת החלק הרביעי של ספר
4 תניא קדישא (מאדמו"ר הזקן), הנקרא 'אגרת
5 הקודש' (ע"פ מה שסידרו "הרבנים בני הגאון
6 המחבר ז"ל נ"ע")].

7 על-אחת-כמה-וכמה כשהתקופה החדשה היא
8 לאחר שנגמרו ה'שבועה'², ומכאן ולהבא "לא
9 יוסיפו לדאבה עוד"³, וישנו רק ענין הנחמה, "אך
10 טוב וחסד"⁴ בטוב הנראה והנגלה.

11 ובפרט שכמה וכמה מ"עשרה מישראל" הביעו
12 ברכות של נחמה, כמנהג ישראל תורה הוא, שסיום
13 ניחום אבלים הוא בנוסח של ברכה, "המקום⁵ ינחם
14 אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים", ובפרט
15 שכמה וכמה הוסיפו עוד לשונות של ברכה [ע"פ
16 המנהגים השונים, נהרא ונהרא ופשיט⁶] -

17 הרי ישנו החיוב, שכשמקבלים ברכה צריך
18 לענות בברכה⁷ - בדוגמא לפגישתם של יהודים
19 (ובפרט בענינים המשמחים) והאחד מקדם את פני
20 חבירו בברכת "שלום עליכם", חבירו עונה לו
21 בברכת "עליכם שלום"⁸. והחיוב לענות "שלום"
22 הוא עד כדי כך, שהגמרא אומרת⁹ ש"אם נתן לו

(1) להעיר שזהו אחד מהטעמים שהתורה מתחילה בבי"ת -
"בראשית" לשון (ר"ת) ברכה - ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. זהר
ר"פ ויגש. נת' בלקו"ת ראה יט, ב. ועוד. - וראה לקו"ש חכ"ד
ע' 641. וש"נ.

(2) כי "שלשה ימים לבכי, שבעה להספד" (שו"ע יו"ד
רסצ"ד. ושו"נ).

(3) לשון הכתוב - ירמי' לא, יא.

(4) לשון הכתוב - תהלים כג, ו.

(5) ראה נגיד ומצוה ח"ב ענין אבילות (ד"ה המקום) הטעם
שאומרים "המקום" דוקא.

(6) חולין יח, ב. נז, א.

(7) להעיר מהנהגת דבי עקיבא כו' שאמר (ובירך) להרבים
שבאו לנחמו - שהובאה ברמ"א יו"ד ששפ"ח ס"א מבלי הזכרת
רע"ק, ושזהו "כבוד רבים" - "אחינו בני ישראל שמעו כו' שרכם
כפול, לכו לבתיכם לשלום" (מו"ק כא, ב).

(8) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 165 ואילך.

(9) ברכות ו, סע"ב.

(10) ישעי' ג, יא.

(11) ואף שגם חיוב פריעת חוב הוא מצד זה שלוחו ממנו מעות
שהיו ברשותו - הרי מלוה להוצאה ניתנה, ולאח"ז נשאר רק חוב
בלבד.

ויתירה מזו: גם כשמעכב חפץ של חבירו שבא אליו
בשכירות (שגם עכשיו החפץ הוא של הבעלים), מ"מ, מכיון
שבתחילה בא החפץ לידו ברצון הבעלים, אינה גזילה אלא עושק.
ונפק"מ לדינא לגבי עכו"ם (ראה רמב"ם הל' גזילה ואבידה פ"א
ה"ד, ובכס"מ שם ה"ב. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' גזילה וגניבה
ס"ד).

(12) ראה יעב"ץ לברכות שם. עץ יוסף לעין יעקב שם.

(13) שבת י, ב.

ישנו כח האב יותר מאשר אצל בן²⁵ - שנשיא דורנו³¹
 הוא ממלא-מקום דהנשיאים שלפניו עד לאדמו"ר³²
 הזקן, ועד להבעש"ט,³³
 הרי מובן, שבברכותיו של הקב"ה הנמשכות³⁴
 ע"י הברכות הקשורות בניחום אבלים זה, ניתוסף³⁵
 גם פעולת הזכויות והכחות של הנפטר (שהיא³⁶
 בתו של נשיא הדור, נוסף על הזכויות שע"י³⁷
 המעש"ט שלה בעצמה).³⁸
 ובפרט ש"טוב עין הוא יבורך"²⁶ - הרי בוודאי³⁹
 שנותנת מהזכויות שלה ("נתן מלחמו"²⁶) לכל אחד⁴⁰
 ואחת.⁴¹
 ועי"ז מיתוסף עוד יותר גם כביכול בברכותיו⁴²
 של הקב"ה לכל המנחמים והמברכים - הן בברכות⁴³
 עצמן, והן בזריזות קיום הברכות,⁴⁴
 הן בענינים הפרטיים של כל אחד ואחת⁴⁵
 מישראל (ובפרט מהמנחמים ומברכים), והן, ועד⁴⁶
 בענין הכללי - הגאולה האמיתית והשלמה ע"י⁴⁷
 משיח צדקנו בקרוב ממש,⁴⁸
 ובפרט שהנפטר היא (כנ"ל) בתו של נשיא⁴⁹
 הדור, שהוא הממלא-מקום דהנשיאים שלפניו, ועד⁵⁰
 לאדמו"ר הזקן והבעש"ט, שהפצת המעיינות⁵¹
 דהבעש"ט (כפי שהם מבוארים בתורת חסידות⁵²
 חב"ד דאדמו"ר הזקן והנשיאים ממלאי-מקומו)⁵³
 מביאה ל"אתי מר" דא מלכא משיחא²⁷.⁵⁴
 ושגם ברגעים האחדים האחרונים שלפני⁵⁵
 הגאולה, יהי' בכל אחד ואחת מישראל "אך טוב⁵⁶
 וחסד" בטוב הנראה והנגלה, הן בענינים הרוחניים,⁵⁷
 והן בענינים הגשמיים.⁵⁸
 ה. ולהוסיף, כשם שהגאולה מהגלות היא⁵⁹
 (בעיקר) בנוגע לעניני הגוף²⁸ - כי הנשמה⁶⁰
 מלכתחילה לא הלכה בגלות, כידוע פתגם נשיא⁶¹
 דורנו²⁹, אבי הנפטר, בשם אביו אדמו"ר⁶²

(25) ובפרט בנדו"ד - ראה "היום יום" כ"ח אייר.
 (26) משלי כב, ט. ולהעיר שאמרו"ל (זח"ג קל, א. וראה המשך
 תערוב"ב ח"ב ע' א"לא) שזה קאי על יוסף - שמו (הראשון) של
 נשיא דורנו, אבי הנפטר.
 (27) אגרת הקודש דהבעש"ט הידועה - נדפסה בכתר-שם-טוב
 בתחילתו. ובכ"מ.
 (28) ועד"ז בנוגע לתחיית המתים, דענין המיתה היא שהנשמה
 מסלקת מוהגוף, ובזמן התחי' יהי' גם הגוף.
 (29) שיחת ג' תמוז תרפ"ז - נדפסה בסה"מ קונטרסים ח"א
 קעה, ב. תרפ"ז ע' קצו. ועוד.

אף כאן עומד ומשמש¹⁴ לכל צאן מרעיתו¹⁵,
 הזכירו וחזרו על הכתוב בפסקי הלכות וכו', מיוסד²
 על תושב"כ - שהשי"ת מברך את כל המברך³
 "ואברכה מברכיך"¹⁶, כל המברך מתברך¹⁷ בברכתו⁴
 של הקב"ה, מידו המלאה הפתוחה הקדושה⁵
 והרחבה¹⁸.⁶
 ונוסף לזה: ברכתו של הקב"ה היא באופן⁷
 ד"תוספתו מרובה על העיקר"¹⁹. שגם ה"עיקר"⁸
 [ברכת הקב"ה להמברכים לפי ה"עיקר", לפי⁹
 ברכותיהם, ובפרט שבוודאי היו "מקרב נפש ולב¹⁰
 עמוק"] הוא בריבוי גדול, ועד שזה נקרא ב"תורת¹¹
 אמת" בשם "עיקר" -¹²
 ולכל זה מתווספת ה"תוספת", שהיא "מרובה¹³
 על העיקר" - ריבוי בכמות, וגם (ובעיקר) - ריבוי¹⁴
 באיכות, ועד ריבוי שלא בערך.¹⁵
 ולהוסיף, שבברכתו של הקב"ה ישנה מעלה¹⁶
 נפלאה נוספת: מכיון ש"אלקיכם כהן הוא"²⁰
 ו"כהנים זריזין הם"²¹ - הרי נוסף לזה שהברכה¹⁸
 עצמה היא בתוספת שלא בערך כנ"ל - גם קיום¹⁹
 הברכה (המשכת והשפעת הברכה למטה, ועד -²⁰
 למטה ממש) היא בזריזות הכי גדולה, "עד מהרה²¹
 ירוץ דברו"²², שבברכותיו של הקב"ה לכל אחד²²
 ואחת מהמנחמים והמברכים, יקויימו מיד, ובגילוי,²³
 שנראה בעיני בשר, ועד לאופן ש"מראה באצבעו²⁴
 ואומר זה"²³.²⁵
 ד. בהאמור לעיל - הפס"ד בתורה שכל המברך²⁶
 מתברך - מיתוסף בנידון-דידן עוד ענין:²⁷
 מכיון שהניחום (והברכות הקשורים בזה) הוא²⁸
 על בתו של נשיא דורנו - ובפרט ע"פ מאמר רז"ל²⁹
 "איש מזריע תחילה יולדת נקבה", ז.א. שאצל בת³⁰

(14) סוטה יג, סע"ב בנוגע למשה רבינו, וכן הוא בנוגע לכל
 נשיא הדור, אתפשטותי' דמשה שבכל דרא ודרא (כדלקמן ס"ז).
 (15) ראה אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' קמא.
 (16) לך-לך יב, ג.
 (17) ראה סוטה לח, ב. ירושלמי ברכות ספ"ח, הובא בתוד"ה
 ואברכה - חולין מט, א.
 (18) ברכה השלישית דברכת המזון. וי"ל כנגד ד' אותיות דשם
 הוי' (ראה לקו"ש ח"כ ע' 576 הע' 20).
 (19) ב"ר פס"א, ד. דבר"פ פ"א, יג.
 (20) סנהדרין לט, א.
 (21) שבת כ, א. וש"נ. רמב"ם הל' שבת פ"ג ה"כ. ועוד.
 (22) תהלים קמז, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח.
 (23) ל' המדרש - שמו"ר ספכ"ג. וראה תענית בסופה.
 (24) נדה לא, סע"א.

חדשה, כמסופר ברשימות ושיחות של אבי
הנפטר³⁵],

ובפרט שבשם המשפחה הוסיפו³⁶ גם הסיום
"שניאורסאן", המדגיש שהקשר עם אדמו"ר הזקן
הוא באופן של בן ("סאן"), שהאב זוכה לבן מיד
שנולד כו' (בחמשה³⁷ דברים)³⁸, ועד שבן יורש
הכל.

ז. וכל זה מוסיף עוד יותר בנחמה על הנפטר, ועד לנחמה האמיתית "נחמת ציון וירושלים" בקרוב ממש, שאז יהי' "הקיצו ורננו שוכני עפר"³⁹ והיא בתוכם.

נחמה זו (נחמת ציון וירושלים) תהי' נוסף על הנחמה שע"י הנביאים, "נחמו נחמו עמי"⁴⁰, גם ובעיקר ע"י הקב"ה עצמו⁴¹ - "אנכי אנכי הוא מנחמכם"⁴², ובזה גופא - "אנכי אנכי" שתי פעמים, למעלה מכפי שהי' במ"ת שכתוב⁴³ "אנכי" פעם אחת⁴⁴.

ומכיון שתוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר, ועד מרובה באין-ערוך (כנ"ל) - הרי מובן, שההוספה בנחמה לעת"ל שתי פעמים "אנכי", היא באופן נעלה באין-ערוך מגילוי "אנכי" פעם אחת שהי' במ"ת.

וכמובן גם מהנחמה שהקב"ה ניחם את משה רבינו על שבירת הלוחות⁴⁵, "אל⁴⁶ תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרשות ואגדות, הה"ד⁴⁷ ויגד לך תעלומות חכמה

1 (מהורש"ב) נ"ע - עד"ז הוא גם בנוגע להשפעת הטוב וחסד ברגעים האחרונים של הגלות (בתור הכנה לגאולה), שההשפעה צריכה להיות (לא רק בנוגע לענינים רוחניים של הנשמה, אלא גם ואולי בעיקר) בנוגע לענינים גשמיים של הגוף.

6 ומכיון שלא רק "נפשא דילהון קדישא" אלא גם "גופא דילהון קדישא"³⁰ כמו שאומרים 8 (מה'זוהר הקדוש) ב"מענה לשון" על ציון של 9 צדיקים - הרי מובן, שההשפעה הבאה בזכות הנפטר, בתו של נשיא הדור, היא לא רק בנוגע לעניני הנשמה אלא גם (ואדרבה, לכל לראש³¹) בנוגע לעניני הגוף, ובענינים הפרטיים,

13 וכאמור לעיל, שכל הברכות וההשפעות יהיו 14 בקשר לענינים טובים בטוב הנראה והנגלה, 15 ובאופן שיראו אותם בעיני בשר, "מראה באצבעו ואומר זה".

* * *

17 ו. נוסף למענה של ברכה למנחמים ומברכים, 18 הרי כאן המקום להביע ישר-כח ונתינת תודה- 19 חמה, לכל אלו שמיהרו (באופן ד"חטוף ואכול, 20 חטוף ואישתי³²) עוד ב'שלושה', עכ"פ ב'שבעה', 21 עכ"פ במשך ה'שלושים' - וייסדו קרנות גמילות- 22 חסדים, מוסדות וכו' - לזכר הנפטר.

23 ולהוסיף, שנתייסדה גם קרן מיוחדת הנקראת 24 בשם "קרן חמ"ש" - ראשי-תיבות של שם הנפטר, 25 חי' מושקא שניאורסאהן.

26 ואע"פ ששם המשפחה אינו נוגע כ"כ לכאורה 27 - מ"מ מצינו בכמה שטרות וכיו"ב, שלחזוק הדבר 28 חותמים העדים גם עם שם המשפחה.

29 ובפרט בנדו"ד - שבשם המשפחה מודגש 30 בגלוי הקשר עם מייסד המשפחה - אדמו"ר הזקן, 31 ששמו "שניאור" [על שם שני האורות³³ נגלה 32 דתורה ופנימיות התורה³⁴, נוסף על זה שהי' נשמה

(35) לקו"ד ח"ג, תעח, א ואילך. ס' השיחות תש"ה ע' 127. סה"מ תשי"א ע' 154. ובכ"מ.

(36) בדור אדמו"ר הצ"צ. ולהעיד שבדור אדמו"ר האמצעי הי' כינוי המשפחה - "שניאורי" (היום יום"ד ניסן).

(37) ובתור רמז עכ"פ ש"חמש" הוא ר"ת של שם הנפטר, כנ"ל בפנים.

(38) עדיות פ"ב מ"ט.

(39) ישעי' כו, יט.

(40) שם מ, א.

(41) ראה אבודרהם בסדר הפרשיות וההפטרות (בשם מדרש).

(42) ישעי' נא, יב.

(43) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(44) ראה לקו"ת שבת שובה סה, סע"ב-ג. ועוד.

(45) ולהעיר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כשבירת הלוחות (ירושלמי יומא פ"א ה"א. נתחומא (באבער) אחרי י. הובא בפרש"י עקב י. ו. נתבאר בלקו"ש ח"ד ע' 30 ואילך).

(46) שמו"ר פמ"ו, א.

(47) איוב יא, ו.

(30) זח"ג ע, ב.

(31) להעיר מזה שבזוהר שם "גופא דילהון קדישא" בא לפני "נפשא דילהון קדישא".

(32) עירובין נד, א.

(33) ראה יש"ש גיטין פ"ד סכ"ו. וראה לקו"ש ח"ו ע' 37 ואילך. וש"נ.

(34) לקו"ד ח"א פג, רע"א. וראה גם בהנסמן בלקו"ש שם. לקוטי לוי"צ - אגרות ע' ריח ואילך.

ח. ויש לומר, שענין הנ"ל מרומז גם בלשון
הרמב"ם⁵⁶: "משה רבינו תיקן להם לישראל שבעת
ימי אבלות ושבעת ימי המשתה" - שמיד אחרי
"שבעת ימי אבלות" (התקופה שסיימו זה-עתה)
באים "שבעת ימי המשתה", ענינים של שמחה,
ולא רק סתם שמחה, אלא שמחת חתן וכלה
וכדוגמתם, שהיא שמחה הכי גדולה⁵⁷, הקשורה
עם "חמשה³⁷ קולות" הקשורים עם חמשה הקולות
שהיו במתן תורה⁵⁸ - יום חתונתו של הקב"ה
וכנס⁵⁹.

ויש להוסיף: איתא במדרש⁶⁰, שבזמן מ"ת היו
ה"אירוסין" של הקב"ה וכןס"י, "אבל לימות
המשיח יהיו נישואין".

ועפ"ז יש לומר, שזהו מה שהרמב"ם מרמז
שאחרי שבעת ימי אבלות באים שבעת ימי המשתה
- ששבעת ימי המשתה ה"ה בנישואין, שנישואין
דבני (חתן וכלה) קשורים וכדוגמת הנישואין
דהקב"ה וכןס"י שיהי' לעת"ל, וכמובן גם מזה
שבנוסח ה'שבע ברכות' (שאומרים בשבעת ימי
המשתה) מדובר אודות ה"חמשה קולות" שהיו
לעת"ל⁶¹.

שהנחמה העיקרית על (שבעת ימי) אבלות היא
- הנישואין דהקב"ה וכןס"י שיהיו לעת"ל, שאז
יהי' "הקיצו ורננו שוכני עפר", כולל זה שעליו
מתנחמים.

ט. ולתוספת ביאור:

ענין הנישואין הוא, שהקשר של החתן והכלה
הוא קשר נצחי, בנין עדי עד (שלכן, כשרוצים
לכרות אותו, ר"ל, ה"מזבח מוריד עליו דמעות"⁶²).
ועד שאין זה קשר בין שני אנשים, כ"אם שניהם
נעשו לדבר אחד, "והיו לבשר אחד"⁶³.

בשלח, י"א שבט. וש"נ, ועיקר הגילוי יהי' לע"ל, דאז אהפוך
גו' (צפני' ג, ט).

(56) ריש ה'ל' אבל. מירושלמי כתובות פ"א ה"א.

(57) ראה המשך שמח תשמח תת"ז - ע' רעט ואילך.

(58) ברכות ו, ב.

(59) תענית כו, ב (במשנה). וראה במדב"ר פ"ב, ח (בסופו).

(60) שמור"ר ספ"ט. במדב"ר שם. וראה לקר"ת שה"ש מח,

א"ב.

(61) ראה חדא"ג מהרש"א כתובות ח, א.

(62) גיטין בסופה.

(63) בראשית ב, כד.

1 כי כפליים לתושיה" - שהפירוש ד"כפליים
2 לתושיה" הוא (לא רק כפליים (שתי פעמים) ממה
3 שהי' בלוחות ראשונות במ"ת, אלא) שניתוסף
4 ריבוי מופלג, "הלכות מדרשות ואגדות", ועד
5 "לתעלומות חכמה", ריבוי מופלג שבאין-ערוך⁴⁸.

6 וע"י דברי הנחמה שהקב"ה אמר למשה רבינו,
7 הרי"ז נמשך ל"אתפשטותי" דמשה בכל דרא
8 ודרא⁴⁹, לנשיאי ישראל שבכל דור ודור, ועד
9 לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר.

10 וע"י הנשיאים - גם לכל ישראל [נוסף על זה
11 ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משה
12 רבינו ע"ה"⁵⁰, הרי ע"י נשיאי ישראל - נמשך
13 ונתגלה עוד יותר⁵¹],

14 שכאשר קורה מאורע הגורם צער - אומר
15 הקב"ה (ביחד עם נתנית כח ע"ז) "אל תצטער",
16 ביחד עם הטעם וההסברה, שהמאורע בלתי-רצוי
17 הוא רק "לרגע קטן"⁵², אבל אח"כ יתוסף ע"ז
18 הוספה, ועד - "כפליים לתושיה", (כנ"ל) הוספה
19 שבאין-ערוך.

20 ובנידון דידן, שבקרוב ממש, נוסף על זה
21 שיתבטל הענין דהיפך החיים, הרי אדרבה, יקויים
22 היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", שיתוסף בשמחה,

23 ועד"ז גם אצל המתאבלים, בנוסף ש"לא יוסיפו
24 לדאבה עוד"⁵³, הרי אדרבה - "והפכתי אבלם
25 לשמחה"⁵⁴, "הפכת מספדי למחול לי"⁵⁵.

(48) וי"ל אשר מנחמה זו על צערו של משה בענין התורה -
נמשכת נחמה גם על דברים המצערם בעולם, דאסתכל
באורייתא וברא עלמא (זח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב. ח"ג
קעח, א). ומשה הוא נשיא דבני' בכל צרכיהם הרוחניים ובכל
צרכיהם הגשמיים.

(49) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. ועוד.

(50) תניא פמ"ב בתחילתו. ושם (ס, סע"ב), שבחי' משה שבו
פועלת עליו במחשבה דיבור ומעשה שלו - "ליראה את ה' אלקין
ללכת בכל דרכיו גו' לשמור את מצוות ה'" (עקב י, יב).

(51) להעיר מתניא רפמ"ב: "יתור על כן בכל דור ודור יורדין
נצוצין מנשמת מרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור ..
ללמד דעת את העם".

(52) ל' הכתוב - ישע' נד, ז.

(53) ירמ' לא, יא.

(54) שם, יב.

(55) תהלים ל, יב. וראה רשימות הצ"צ לתהלים עה"פ,
ש"הפכת מספדי" הי' בפורים, שאז נעשה אתהפכא חשוכא
לנהורא, "החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה" (וראה בארוכה
שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר), שזה נמשך מבחי' עתיק,
דלית שמאלא בהאי עתיקא (ראה בארוכה ד"ה באתי לגני דש"פ

והולכים כולם יחדיו לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁷¹, ובאופן ד"ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁷²,

ושם גופא - בירושלים עיר הקודש, "קרית מלך רב"⁷³, ושם גופא - בהר הקודש, ובבית המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"⁷⁴, בנין נצחי⁷⁵, ושם נעשה לפניך כמצות רצונך⁷⁶ - הן עבודת הקרבנות, הן עבודת התפילה, שהיא לא רק במקום קרבנות⁷⁷, אלא גם בעת הקרבת הקרבנות היתה תפילת אנשי משמר (מעמד) "על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון"⁷⁸,

ויש לומר שב"אחיהם" נכללים כל ישראל שבכל הדורות. וקורין את שמע וכל שאר ברכות וכו'⁷⁹.

יא. כדי למהר כ"ז עוד יותר, נסיים בענין הצדקה, כנהוג לאחרונה, לעשות כל אחד לשליח של צדקה, לתת לצדקה בזמן המתאים ובמקום המתאים, ומה טוב - בהוספה משלו.

ו"גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה"⁸⁰, ו"צדקה תציל ממות"⁸¹, שזה כולל שני ענינים: (א) "תציל" כפשוטו, שלא יהי' מלכתחילה, ו(ב) שצדקה "מצילה" את ה"שוכני עפר" מ"מות", כי "גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה" שאז יהי' "הקיצו ורננו שוכני עפר".

ז.א. שתמורת זה ש"צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפזרן לבין האומות"⁸², תהי' הצדקה הנצחית, שהקב"ה יוציא את בני"י מהגלות, ובפרט שישראל מבקשים על הגאולה, ולא רק מבקשים אלא גם צועקים "עד מתי", גם בתוכן של

1 וזהו הקשר שבין "הקיצו ורננו שוכני עפר" לענין הנישואין: מה שעכשיו יכולה להיות מציאות 2 דהיפך החיים - אע"פ ש"ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום"⁶⁴ - הוא מצד זה 3 שהדביקות וההתקשרות עתה אינה בגלוי (וי"ל 4 שזה שהי' אפשרי להתעלם, הוא מפני שהי' רק באופן של אירוסין): משא"כ לעת"ל (שאז יהי' 5 נישואין) - לא רק שהחיים יהיו חיים נצחיים, אלא 6 יתירה מזה, שיתגלה שגם העלם החיות שהי' 7 לפנ"ז, הי' רק לפי שעה, ורק בחיצוניות⁶⁵,

11 ויש להוסיף: הפירוש ד"והיו לבשר אחד" הוא, 12 שזה שישראל (ע"י אורייתא) וקוב"ה כולא חד⁶⁶, 13 אין זה רק מצד הנשמה, אלא גם מצד הגוף 14 והבשר, וכנ"ל מה"מענה לשון", "גופא דילהון 15 קדישא".

16 ולכן, כשיתגלה ענין הנישואין דהקב"ה וכנס"י, 17 "והיו לבשר אחד"⁶⁷, אז יראו, איך שגם הפסק 18 החיות של הגוף (שהי' לפנ"ז) הוא רק בחיצוניות. 19 י. וכל זה מזרז וממהיר עוד יותר, עי"ז שכל 20 יהודי מוסיף באמונתו בביאת המשיח, ותחיית 21 המתים⁶⁸ וכו' - כמו שכמה וכמה נוהגים לומר 22 בדיבור בגלוי "אני מאמין כו'". וגם אלו שלא 23 אומרים בדיבור, ה"ה חושבים ע"ז בכל יום ויום, 24 ובהדגשה - בברכת "את צמח דוד עבדך מהרה 25 תצמיח" ו"לישועתך קוינו כל היום", ובמשך כל 26 היום מצפים על הישועה, וגם בשבת ויום-טוב - 27 מבקשים, ויותר משלש פעמים "ותחזינה עינינו 28 בשובך לציון ברחמים",

29 וכפי שגם הזכירו וביקשו על 'ציון' נשיא דורנו 30 (כנ"ל ס"ג) הברכה המיוחדת - שבקרוב ממש 31 ("ולא עיכבן אפילו כהרף עין"⁶⁹) יבוא משיח, 32 ותיכף ומיד ממש⁷⁰ - "הקיצו ורננו שוכני עפר", 33 והוא (בעל ה'ציון') וכל בני ביתו בראשם.

גם בגמרא - "לעתיד לבוא לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם" (יומא ה, ב). ולהעיר שאהרן ובניו (כהנים) ומשה - זריזין הם.

(71) עקב יא, יב.

(72) ראה יב, כ. שופטים יט, ח ובספרי ופירש"י שם.

(73) תהלים מח, ג.

(74) בשלח טו, יז ובפירש"י.

(75) זח"ג רכא, א.

(76) תפלת מוסף.

(77) ברכות כו, ב.

(78) תענית כו, ב.

(79) תמיד ספ"ד ורפ"ה.

(80) ב"ב י, א. וראה תניא פל"ז.

(81) משלי י, ב. יא, ד. וראה ב"ב שם.

(82) פסחים פז, ב.

(64) ואתחנן ד, ד.

(65) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 84.

(66) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת נציבים מו, א. ועוד.

(67) ולהעיר ששמחת נישואין הוא (בעיקר) שמחה גשמיית וסעודת חו"כ וכו', כי יחוד זו"ג הוא יחוד גופני, ועי"ז נמשך גילוי העצם וכו' - המשך שמח תשמח הנ"ל - ע' רסו ואילך.

(68) עיקר הי"ב והי"ג מהי"ג עיקרים.

(69) מכילתא ופירש"י בא יב, מא. וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז, טו), נפלאות אפילו בערך לכימי צאתך מארמ"צ (אוה"ע ע"פ שם).

(70) כידוע שצדיקים קמים לתחי' מיד - זח"א קמ, א. ומפורש

האנשים והנשים והטף", ו"שנת תשמ"ח" ו"תשמ"ח"
 - א"כ עתה הוא הזמן היותר מסוגל ל"הקהל"
 אמיתי, "קהל גדול ישו בו הנה" 89, ו"תשמ"ח"
 אמיתי, "שמחת עולם על ראש" 90.

ולא יצטרכו לדבר אודות זה ולחפש רמזים
 ולפרש פירושים, אלא יהי' "הקהל" ושמחה בפועל
 ובגילוי, שמחה הכי גדולה, עד ל"עתיד הקב"ה
 לעשות מחול לצדיקים" 91, "שמחול" (ריקוד) קשור
 עם שמחה גדולה ביותר.

וזה יהי' בגלוי לעיני בשר, ועד ש"כל אחד
 ואחד מראה באצבעו, שנאמר 92 ואמר ביום ההוא
 הנה אלקינו זה, קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו,
 נגילה ונשמחה בישועתו" 91 - שתי פעמים "זה" 93,
 "כפליים לתושיה".

ויהי רצון, שכל הנ"ל יהי' בפועל ממש, ותיכף
 ומיד ממש - "לא עיכבן אפילו כהרף עין", ובגילוי
 לעיני בשר ממש, באופן ש"מראה באצבעו ואומר
 זה".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א שטר של
 דולר, על-מנת לתת אותו (או חילופו) לצדקה, ומה
 טוב בהוספה משלו].

(89) ירמי' לא, ז.

(90) ישעי' לה, י. נא, יא.

(91) תענית בסופה.

(92) ישעי' כה, ט.

(93) שמו"ר ספכ"ג.

1 תביעה כביכול, הרי זה מחייב (כביכול) את הקב"ה
 2 - ולא באופן של חיוב ח"ו, אלא הקב"ה שמח
 3 מזה, כמאמר חז"ל 83 "הקב"ה חייך ואמר נצחוני
 4 בני נצחוני" - שיענה לבני,

5 והתורה כבר הודיעה והכריזה ש"כלו כל
 6 הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה" 84, ונשיא
 7 דורנו פסק 85 שאנחה של יהודי היא תשובה
 8 שלימה,

9 וכמו שהעיד 86, שכבר השלימו את כל הענינים,
 10 ולא נותר אלא לצחצח את הכפתורים של בגדי
 11 השרד - בגד איש צבא [ש"ל הפירוש בזה: כל
 12 יהודי הוא יוצא צבא בישראל 87, וכאשר יוצאים
 13 (כל יהודי ביחד עם אשתו ובנותיו) לקבל את פני
 14 ה' אלקי הצבאות 88 בגאולה העתידה, צריך
 15 ללבוש את הבגדים המיוחדים לזה, בגדי השרד],

16 ומוכן בפשטות, שמכיון שכבר יותר משלושים
 17 שנה שמצחצחים את הכפתורים, הרי בוודאי שהם
 18 כבר מצחצחים בתכלית השלימות.

19 ובפרט שנמצאים בשנת "הקהל את העם,

(83) כ"מ נט, ב.

(84) סנהדרין צז, ב.

(85) בשם זקנו אדמו"ר מהר"ש - לקו"ד ח"ד תשכ, סע"א.

אגרות קודש שלו ח"ג ס"ע תקנא.

(86) שיחת שמחת תורה תרפ"ט.

(87) במדבר א, ג. מת. פינחס כו, ב.

(88) הושע יב, ו. עמוס ג, יג. שם יד, וראה לקו"ש ח"כ ס"ע

446 ואילך. וש"נ.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' א

17 שלא נתן בהם העובד כוכבים יין מעולם, והם גם נרדפים - ללא
 18 זפת, מוֹתָרִין, דהיינו, אם ישראל נתן בהם יין אין יינו נאסר בהנאה.
 19 ואם הם יִשְׁנִים שכבר השתמשו בהם עובדי כוכבים אפילו לזמן
 20 מועט, וּמְוֹפָשִׁין - או שעובדי כוכבים נתנו בתוכם זפת, אֲסוּרִין,
 21 דהיינו, אם נתן בהם ישראל יין נאסר היין בהנאה.
 22 הברייתא מבארת אופן שאפשר להכשיר קנקנים של עובדי
 23 כוכבים ישנים או מזופפים: עֹבֵד בּוֹכְבִּים נֹתֵן לְתוֹכָן יִין - אם עובד
 24 כוכבים נתן יין לתוך הקנקנים, וְיִשְׂרָאֵל נֹתֵן לְתוֹכָן מֵיִם ומערה את
 25 המים מעת לעת ונותן מים חדשים בכל יום במשך שלשה ימים,
 26 והקנקנים מותרים. אופן נוסף, עֹבֵד בּוֹכְבִּים נֹתֵן לְתוֹכָן יִין - אם
 27 עובד כוכבים נתן יין לתוך הקנקנים, וְיִשְׂרָאֵל נֹתֵן לְתוֹכָן צִיר של
 28 דגים ומוֹרְרִים - או שומן של דגים, שהם חריפים ומכלים את היין
 29 שנבלע בקנקנים, ואינו צריך להכשיר את הקנקנים במילוי ועירוי,
 30 וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ להכניס לקנקנים יין שלו, מפני שהקנקנים מותרים.
 31 הגמרא דנה בסיפא של הברייתא שציר ומוריים מכשירים את
 32 הקנקנים: אֵיבָעִיָּא לְהוּ - הסתפקו בני הישיבה,

1 תחילה יין של ישראל, אינם בולעים כל כך את היין של העובד
 2 כוכבים, אֲכָל דִּיחָהוּ - נודות שלהם, דהיינו של עובדי כוכבים,
 3 שהיין שנבלע בהם בתחילה הוא יין נסך, לא די להם בהכשר זה
 4 של מילוי ועירוי, אלא טעונים הכשר אחר. אמנם כִּי אֶתָּא - כאשר
 5 בא רבין, אָמַר בשם רבי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֶחָד - בין נודות שֶׁלֹּנוּ
 6 וְאֶחָד - ובין נודות שֶׁלָּהֶם, מותרים על ידי הכשר של מילוי ועירוי.
 7 סָבַר רַב אֶתָּא בְרִיה דְּרַבָּא קְמִיה דְּרַב אִשִּׁי לְמִימַר - לומר לפני רב
 8 אשׁי, הֲנִי מִלִּי - שהכשר זה של מילוי ועירוי מועיל דווקא בנודות
 9 העשויים מעור, אֲכָל קִנְקִנִּים העשויים מחרס שהיין נבלע בהם
 10 יותר מנודות של עור, לא די להם בהכשר זה, אלא טעונים הכשר
 11 אחר. אָמַר לִיה רַב אִשִּׁי, לא שָׁנָא - אין הדין שונה בין נודות של
 12 עור וְלֹא שָׁנָא - ובין בקנקנים של חרס, והכשר שניהם הוא על ידי
 13 מילוי ועירוי מים מעת לעת שלשה ימים.

14 לעיל הובאה ברייתא לגבי נודות עור, כעת מביאה הגמרא
 15 ברייתא דומה לגבי קנקנים של חרס: תָּנוּ רַבָּנָן, קִנְקִנִּים העשויים
 16 מחרס שהם שֶׁל עֹבֵדֵי כּוֹכְבִּים, שנותנים בהם יין, אם הם חֲדָשִׁים -

לקוטי-שיחות פרשת תרומה כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.

נרות המנורה - "מקשה" או דבר נפרד

1 לגבי אופן עשיית "הנרות" של המנורה, יש
2 מחלוקת בגמרא¹: לפי דעה אחת היו הנרות חלק מן
3 המנורה, כי החובה לעשות את המנורה "מקשה"² ולא
4 "פרקים (ממש)"³ כוללת את הנרות. לפי דעה שניה,
5 היו הנרות דבר נפרד מן המנורה, אלא שכדי להדליקם
6 היו מציבים אותם על קני המנורה, וסדר הטבתם
7 וניקויים היה "מסלקן" (מן המנורה) ומניחן באוהל
8 ומקנחן...⁴.

9 בגמרא קשורה מחלוקת זו עם המחלוקת הדנה אם
10 הנאמר לגבי המנורה⁵ "ככר זהב טהור יעשה אותה את
11 כל הכלים האלה" כולל גם את ה"נרות" וגם הם
12 "באות מן הככר", שלפי זה היו "מקשה", או שרק
13 המנורה עצמה "באה מן הככר", ללא הנרות, ואז
14 הנרות אינם "מקשה".

15 להלכה פוסק הרמב"ם⁶: "מנורה הבאה זהב תהיה
16 כולה ככר עם נרותיה ותהיה כולה מקשה.. שהנרות
17 קבועין במנורה והם מכלל הככר".

ב.

לפי רש"י אין תלות בין שתי המחלוקות

18 כבר דובר פעמים רבות על כך, שרש"י מפרש
19 בפירושו על התורה לפי דרך הפשט, גם כאשר הדברים
20 אינם תואמים להלכה, ושיטה זו בולטת בפירושו
21 בענייננו.

22 כאמור, קושרת הגמרא בין המחלוקת אם הנרות

הם "מקשה" לבין המחלוקת אם הם "באות מן הככר".
24 וכפי שאומר הרמב"ן⁷: "על דעת כולם לא יבוא
25 במשקל הככר אלא גוף המנורה במה שהוא עמה
26 מקשה" – ולכן הוא מסביר, שלפי הדעה, בברייתא של
27 מלאכת המשכן⁸, שהמלקחיים והמחתות "באות מן
28 הככר", יוצא, שאלה אינם "כלים נפרדים" מן המנורה,
29 אלא חלק מן המנורה. (מלקחיים – "הם שעושין על
30 פי הנרות טס של זהב...", ומחתות – "הם ספלים
31 שתחת כל נר ונר..."),

ואילו רש"י אומר, בפירוש על "ככר זהב טהור"⁵:
32 "שלא יהיה משקלה על כל נליה אלא ככר...", ולפני
33 כן⁹ הוא מפרש: "ומלקחיה הם "הצבתים..."
34 "ומחתותיה, הם כמין בזיכים קטנים שחזותה בהן..." –
35 לפי דעתו יוצא, שגם הכלים הנפרדים מן המנורה
36 כלולים בככר¹⁰,

ויש לומר שטעמו לכך הוא: הפירוש הפשוט¹¹ של:
38 (א) מלקחיים ומחתה – במספר מקומות בתנ"ך הם
39 כלים נפרדים מן הדבר שמשמשים בהם לצרכו –
40 כגון המזבח¹². (ב) "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל
41 הכלים האלה"⁵, ש"אותה" – את המנורה – ואת "כל
42 הכלים האלה"¹³ – כל הכלים המוזכרים בפסוקים¹⁴ –
43 צריך לעשות מאותו "ככר זהב טהור"¹⁵.

לפי זה יוצא, שלפי רש"י לא תלוי הענין של
45 "מקשה" בענין המידה של "ככר זהב טהור", ואם כך,
46 העובדה שה"נרות" היו צריכים להיות כלולים ב"ככר"
47 אינה מהווה הוכחה לכך שהם היו "מקשה" עם
48 המנורה.
49

שכתב "עם כל כלי", הרי פשוטו, כולל הכל – גם מלקחי ומחתותי.
וכפי הרמב"ן בכוונת רש"י [ושם, דמ"ש רש"י "כן הוא פשוטו של
מקרא". וראה גם ראב"ע לקמן פסוק מ]. וראה נימוקי שמואל לרמב"ן
שם.

(11) משא"כ בלימוד ע"ד הדרש וההלכה י"ל שרק הפרט ד"זהב
טהור" קאי על "את כל הכלים האלה" – ראה מנחות וברייתא דמלאכת
המשכן שם. רמב"ן שם.

(12) ישע"י ו, ו. פרשתנו כז, ג ובפרש"י.

(13) ומש"נ "את כל הכלים האלה" הוא כמו "זאת", וכמפורש בויקהל
לז, כד.

(14) ויל"ע בנוגע ל"כל כלי שמנה" (במדבר ד, ט).

(15) וכן מוכח מזה שהציווי ד"ככר" נאמר רק בסוף הפרשה לאחר
הציווי על עשיית הכלים.

(1) מנחות פח, ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ט. וראה רמב"ן פרשתנו
כה, לט. ועוד.

(2) פרשתנו כה, לא. לו.

(3) ראה פרש"י ורש"י כתי" מנחות שם ד"ה של פרקים. פרש"י ד"ה
מסלקן.

(4) מנחות שם.

(5) פרשתנו שם, לט.

(6) הל' ביהב"ח פ"ג ה"ד. שם ה"ו.

(7) פרשתנו שם.

(8) נסמן לעיל הערה 1.

(9) שם, לח.

(10) ברא"ם, גו"א ועוד – שכוונת רש"י ב"כל כלי" היא רק
ל"נרותי", עיי"ש. אבל כמדובר כמה פעמים, ורש"י כתב פירושו בסגנון
בדור גם לכן חמש למקרא מבלי ליתן מקום לטעות מהי כוונתו. ומכיון

ג.

רש"י אינו אומר בפירושו אם הנרות "מקשה" עם המנורה או לא

במבט ראשון נראה, שרש"י סובר שהציווי "מקשה" לגבי המנורה כולל את הנרות: על "מקשה תיעשה המנורה"¹⁶ מפרש רש"י "שלא יעשה חוליות ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים ואחר כך ידביקם"¹⁷. אלא כולה באה מחתיכה אחת... ומפריד הקנים אילך ואילך". ואם אסור לעשות את הנרות "איברים איברים ואחר כך ידביקם" פירושו של דבר, לכאורה, שצריך לעשותם מלכתחילה "מקשה" עם המנורה.

אך לאחר עיון מדוקדק רואים, שאין הכרח בכך: רש"י אומר רק זאת, שהקביעה "מקשה תיעשה המנורה" שוללת את האפשרות שהמנורה תיעשה באופן של "איברים איברים ואחר כך ידביקם", היינו שהיא תהיה מורכבת מחלקים נפרדים שדובקו יחד, ועל כך אומר רש"י שבדיוק כשם שקני המנורה היו אסורים להיות "איברים איברים ואחר כך ידביקם", כך אסור גם "להדביק את הנרות למנורה, כי אז לא תהיה המנורה "מחתיכה אחת".

אך אין הוא מדבר אודות האפשרות שהנרות יישארו חלקים נפרדים מן המנורה, שמציבים אותם על ראשי הקנים. והרי באופן כזה המנורה היא "מקשה", "מחתיכה אחת"¹⁸, ושום דבר אינו דבוק אליה.

לפי זה מובן גם מדוע מזכיר רש"י בסוף פירושו את הקנים ולא את הנרות.

ד.

החסבר מובן מסדר הפסוקים

כיון שאין מוצאים בפירושו רש"י בבירור¹⁹ את דעתו בענין זה, והוא אינו אומר על כך "איני יודע", כפי שהוא נוהג במקומות אחרים²⁰ שבהם משמעות

(16) פרשתנו כה, לא.

(17) ראה ברייתא דמלאכת המשכן שם. ספרי בהעלותך ח, ד.

(18) "וכולה באה מחתיכה אחת" – היינו המנורה עם קני.

(19) דוחק גדול לומר שסומך שיבינו זה מהשמטתו "נרות" בסיום הד"ה.

(20) תולדות כה, ה. ועוד (נסמנו בלקו"ש ח"ה ע' 1 שוה"ג הא' להערה 2).

(21) פרשתנו שם, לא ואילך.

(22) לו, יז ואילך.

(23) כ"כ גם באוה"ח לעיל פסוק לו [ושם: דלנ"ע (במנחות שם) אין הנרות מקשה, עיי"ש. ואכ"מ] ור"פ בהעלותך, ובחזקוני פסוק לו: כתב

הפסוקים אינה ברורה, יש לומר, שלפי דרך הפשט²⁸ ההסבר פשוט כל כך, עד שרש"י אינו צריך לאמרו²⁹ והוא ניכר ומובן בבירור מהפסוקים עצמם.³⁰

ההסבר לכך הוא:

הסדר בפרשת מלאכת המנורה הוא: תחילה²¹ מופיע הציווי "ועשית מנורת זהב... מקשה... ירכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו" (ובהמשך מפורט בתורה כיצד עושים את קני המנורה, גביעיה וכו', ובסיום: כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו כולה מקשה אחת זהב טהור). ורק לאחר מכן כתוב: "ועשית את נרותיה שבעה... ומלקחיה ומחתותיה... ככר זהב טהור..." (וכך גם בפרשת ויקהל²², ששם מסופר כיצד נעשתה המנורה בפועל, כתובים כל הפרטים באותו סדר).

מזה שהציווי "ועשית את נרותיה..." כתוב לאחר פירוט רב של עשיית גוף המנורה ולאחר הציווי "כולה מקשה אחת...", מובן, שלפי פשוטו של מקרא, דרכו של רש"י בפירושו על התורה, "נרותיה" הם כלים נפרדים שאינם חלק מגוף המנורה²³, אלא מן הסוג של "מלקחיה ומחתותיה" המוזכרים מיד לאחר "נרותיה".

ה.

הוכחה נוספת מפרשת פקודי

הוכחה נוספת לכך: בפרשת פקודי, שבה מסופר²⁴ כיצד הביאו את המשכן אל משה, נאמר²⁵: "את המנורה הטהורה את נרותיה..." – אם נאמר שהנרות היו נפרדים מהמנורה, מובן מדוע מונה אותם התורה בנפרד בתארה את סדר ההבאה²⁶,

אך אם הנרות היו "מקשה" אחת עם המנורה, אין מקום לומר שהביאו²⁷ את המנורה וגם את נרותיה, שהרי בהבאת המנורה מובאים הנרות בין כך בין כך! (כשם שאין לומר שהביאו את המנורה ואת הקנים, הגביעים וכדומה).

עשית לנרות ללמדך שהם היו כלים לבדם ונעים ונדים היו מן הקנים.

ולמעשה: כמבואר בפנים [לפרש"י הנרות לא היו מגופה של מנורה מפורש הוא בפרש"י דה"ב (ד, כ). הובא באוה"ח בהעלותך (שם) – אבל י"א (שם) הגדולים להחיד"א ע' רש"י) שפירוש דה"י אינו מרש"י.

(24) לו, יז ואילך.

(25) שם, לו.

(26) והטעם למה מפרט "נרותיה" – מובן מהמבואר לקמן בפנים – בסופו.

(27) מה שנפרטו בפ"ע בויקהל (לה, יד) בנוגע לעשייתם – י"ל שהוא

מפני חשיבותם כדלקמן בפנים שם. ועד"ז יש לדחוק בנוגע ל"וכסו" (במדבר ד, ט).

ו.

השאלות על פירוש רש"י בפרשת ויקהל

1 לפי האמור לעיל, שלדעת רש"י בפירושו על
2 התורה, אין הנרות נכללים בציווי "מקשה", יובנו
3 מספר שינויים (לעומת האמור כאן) ותמיהות
4 המתעוררות על פירוש רש"י בפרשת ויקהל, כאשר
5 מדובר שוב על מלאכת המשכן:

6 מן הפסוק²⁸ "ואת מנורת המאור ואת כליה ואת
7 נרותיה" מצטט רש"י את המילה "נרותיה", ומפרש:
8 "לוציני"ש²⁹ בלעז, בויכס שהשמן והפתילות נתונים
9 בהן."

10 וצריך להבין:

11 (א) על המילים "את נרותיה" בפרשתנו³⁰ שבה
12 מוזכרים נרות המנורה לראשונה, מפרש רש"י: כמין
13 בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות – ומדוע הוא
14 חוזר על פירוש המילה "נרות" שוב בפרשת ויקהל,
15 לאחר שכבר הוסבר בפרשתנו³¹?

16 (ב) התמיהה קשה אף יותר מזה: רש"י עצמו אומר
17 בפרשת ויקהל³², מספר פסוקים קודם-לכן: "כבר
18 פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוואתם",

19 – ומסיבה זו אין רש"י מפרש שם את רוב עניני
20 נדבת המשכן ומלאכתו, אלא במקום שנוסף חידוש

21 שאי-אפשר לדעת מ"מקום צוואתם"³³, כי הוא סומך
22 על פירושו לפני כן,

23 ואם הוא כבר פירש את משמעות ה"נרות" ב"מקום
24 צוואתם" – מדוע הוא חוזר על כך שנית?

25 (ג) מדוע מוסיף רש"י בתחילת דבריו "לוציני"ש
26 בלעז", והרי, לכאורה, ניתן לשאול "ממה נפשך": אם
27 אין די בפירוש "בזיכין..." ויש צורך בדיעת ה"לעז",
28 צריך היה רש"י לציין זאת בפעם הראשונה כשהוא
29 מפרש "נרות", בפרשתנו³⁴, ואם ההסבר "כמין
30 בזיכין..." הוא מספיק, מדוע הוא מוסיף בפרשת ויקהל
31 את ה"לעז"?

ז.

דיוק נוסף בפירוש רש"י

32 כדי להבין זאת יש לשים לב לדיוק נוסף בפירוש
33 רש"י, כדלהלן: כבר דובר פעמים רבות על כך שכל
34 מילה ואות בפירוש רש"י על התורה היא מדויקת
35 ביותר, וזאת לא רק לגבי המילים שבפירוש עצמו, אלא
36 גם המילים שהוא מצטט מן הפסוק ב"דבור המתחיל"
37 הן מדויקות לחלוטין.

38 אחד המקומות שבו בולט ענין זה הוא פירוש רש"י
39 דלעיל: בפסוק הנ"ל – "ואת מנורת המאור ואת כליה
40 ואת נרותיה ואת שמן המאור" – כותב רש"י שלושה

כ"י, ע"י ש.

בפ' במדבר שם מפרש רש"י עוה"פ "נרות", לוצי"ש בלעז שנותנין
בהן השמן והפתילות. ומפרש שם ג"כ עוה"פ "מלקחי" ו"מחתותי"
ובאופן אחר מפירושו בפרשתנו (כה, לח). ואכ"מ.

(32) לה, ה.

(33) או לתריך הפסוק, וכמו בפרש"י לה, יד: ואת שמן המאור, אף
הוא צריך חכמי לב כד.

ומה שמפרש רש"י (שם, יג) "לחם הפנים, כבר פרשתי ע"ש שהיו
לו פנים לכאן ולכאן כו'" – דלכאורה: (א) הפירוש מיותר** (ב) ובפרט
שרש"י עצמו מתחיל ומדגיש "כבר פרשתי" –

י"ל שכוונת רש"י לשלול הטעות דמש"נ "לחם הפנים" (בתוספת
ה"א***) – דלא כמש"נ "במקום צוואתם" (פרשתנו כה, ל) "לחם פנים"
(בלי ה"א) – פירושו לחם שמניחים "לפני" ("בפנים"), ע"ד פי' תיב"ע,
ראב"ע וחזקוני תרומה שם.

ולכן מפרש רש"י ד"הפנים" פירושו "ע"ש שהיו לו פנים כו", ומ"ש
ה"פנים" הוא כי "כבר פרשתי כו'" (היינו שכבר מפורש לעיל – ובמילא
ידוע ע"ד זה), ולכן נאמר "הפנים" בה"א הידיעה.

(34) וכרשב"ם פרשתנו כאן.

(28) שם.

(29) כ"ה בדפוס רש"י לפנינו. ובדפוסים הראשונים וכת"י רש"י –
בכמה שינויים. ובכמה מהם – "לוציני"ש, כבפרש"י תצוה (ל, ז), במדבר
(שם). ועד"ז הוא בפרש"י שבת כב, ב ד"ה נר.

ובפרש"י ביצה (כב, א ד"ה שרגא): נר של חרט קרויז"ל בלעז.
וראה פרש"י מנחות שם ד"ה נר של מקדש. ואכ"מ.

(30) כה, לו. ראה פרש"י לעיל פסוק לא (וצ"ע למה כופל רש"י כאן
הפירוש דנרותי. וכן – טעם השינויים. ואכ"מ).

(31) ומה שבפ' תצוה (שם) מפרש רש"י "הנרות, לוציני"ש בלעז כו"
– י"ל שאין כוונת רש"י לפרש תיבת "הנרות", כ"א לתריך: מזה שנאמר

שם "בהטיבו את הנרות" ותיכף בפסוק שלאח"ז "ובהעלות אהרן את
הנרות", משמע, שקאי על אותם הנרות, וקשה: "בהטיבו את הנרות" קאי
על הכלי, ו"ובהעלות אהרן את הנרות" קאי על האור – ע"ד (בהעלותך
ה, ב ובפרש"י) בהעלותך את הנרות "ע"ש שחלהב עולה" – (הפתילות)

כו**? ומבאר רש"י, דזה שהכלי נק' נרות הוא כמו "לוציני"ש בלעז –
שתיבה זו פירושה (ורשרשה) ענין האור – והיינו שהכלי נק' ע"ש האור
(השמן והפתילות) שבה, כדלקמן בפנים ס"ט. וראה ד"ה ת"ר ג"ח תרמ"ג
פ"א: ושניהם הם כוונה אחת לענין זה שעיקר קיום האור הוא ע"י הנר

(* מש"נ בפרשתנו (כה, לו) "ועשית את נרותי" ג' (ותיכף לאח"ז) והעלה את נרותי" – אינה קושיא כ"כ, כי אפשר לפרש (בדוחק עכ"פ) "והעלה את נרותי" (לא –
הדלקת הנרות, כ"א) – שימת הנרות על ראשי הקנים שיהי' "האיר על עבר פני", כפי' הרשב"ם וחזקוני שם, וענין פרש"י (ורא"ם) שם.

(** במשכיל לדוד (ועד"ז בשפ"ח), דקשה לרש"י למה צריך ע"ז חכמי לב – אבל מזה שרק על הפסוק שלאח"ז כותב רש"י "ואת שמן המאור) אף הוא צריך חכמי
לב כו" משמע, דבהכתובים עד שם לא זו היא קושיית רש"י.

(*** להגיד מפרש"י ויצא לא, יג.

כדי לתרץ זאת, מפרש רש"י "ואת כליה" –
 "מלקחים ומחתות", ומיד לאחר-מכן הוא מצטט
 "נרותיה" ומשמיט את המילה "ואת", בהדגישו בכך
 שצריך להבין את הפסוק כאילו אין המילה "ואת"
 כתובה לפני "נרותיה", כי "נרותיה" זהו פרט של "ואת
 כליה"³⁶. כלומר, פירוש הפסוק הוא: "ואת כליה
 (שהם) מלקחים, מחתות, נרותיה".

ט.

הנרות - עיקר המנורה

אך עדיין לא מובן: אכן, מדוע מפרידה התורה את
 "נרותיה" משאר כלי המנורה?
 על כך אומר רש"י – "לוציני"ש בלעז, ששורש
 מילה זו בלעז הוא אור, והסיבה לכך שהנרות נקראים
 על-שם האור היא (כפי שאומר רש"י בהמשך) "בזיכים
 שהשמן והפתילות נתונים בהן", כלומר, מפני שבהם
 מתבטאת תכלית המנורה – יצירת אור³⁷ על-ידי הנרות
 "שהשמן והפתילות נתונים בהן"³⁸.

וכיון שהנרות הם כל עיקרה של המנורה, מובן
 מדוע מפרידה התורה אותם משאר כלי המנורה³⁹.

(משיחות ש"פ ויק"פ תשל"ז)

קטעים שונים של "דבור המתחיל": (א) "ואת כליה,
 מלקחים ומחתות". (ב) "נרותיה, לוציני"ש...
 (כדלעיל)". (ג) "ואת שמן המאור, אף הוא צריך חכמי
 לב..."
 ורואים כאן שוני בולט: ב"דבור המתחיל" הראשון
 והאחרון מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה "ואת",
 ואילו ב"דבור המתחיל" השני הוא מצטט את המילה
 "נרותיה" בלבד, ולא את המילה "ואת".

ח.

"נרותיה" - מכלי המנורה

דבר זה מובן לפי האמור לעיל, שלדעת רש"י לא
 היו הנרות בכלל ה"מקשה":
 כיון שלשיתו ה"נרות" אינם חלק מן המנורה
 עצמה, צריך לומר, שכאשר התורה אומרת ("ככר
 יעשה) אותה את כל הכלים האלה"³⁵, אין הנרות
 נכללים ב"אותה" (במנורה), אלא ב"כל הכלים האלה"
 – הם מכלי המנורה.
 אבל כאשר נאמר בפרשת ויקהל "ואת מנורת
 המאור ואת כליה ואת נרותיה", מתעוררת השאלה:
 הרי כבר נאמר "ואת כליה", והנרות נכללים בכך,
 ומדוע נאמר "ואת נרותיה" בנפרד?

(35) ועד"ז בפ' תשא ל, כז, לא, ח. ויקהל לו, כד.

(36) משא"כ "שמן המאור". שלכן מעתיק רש"י תיבת "ואת" בד"ה
 שלאח"ז – "ואת שמן המאור" – אף שלגוף פירושו שם אין גונע תיבת
 "ואת".

(37) ואף שאין צריך לאורה (פרש"י בהעלותך ח, ב) – מ"מ מובן,
 שענינה של המנורה הוא אור וכמש"ש שמן למאור, ושמה מוכיח: מנורת
 המאור.

(38) ובוזה מתורץ ג"כ שינוי לשון רש"י בפרשתו לגבי פ' ויקהל:
 בפרשתו – "כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות" (שמדבר ע"ד
 פעולת האדם – "שנותנין כו"), ובפ' ויקהל – "בזיכים שהשמן והפתילות

נתונים בהן" (מדבר ע"ד "השמן והפתילות (שהם) נתונים בהן").

כי בפרשתו מבאר צורת הנרות ותפקידם ("נמין בזיכין כו"), ובפ'
 ויקהל – שהנרות הם מקור ומקום האור (מפני "שהשמן והפתילות נתונים
 בהן").

(39) ועפ"ז מובן מה שדוקא בפ' ויקהל מוסיף רש"י "בזיכים כו",
 ולא בפ' תצוה שרק מביא ה"לעז" (כנ"ל הערה 31): בפ' תצוה מבאר
 פירוש התיבה, ולזה די הפירוש דה"לעז של נרות שהוא ע"ש האור:
 משא"כ בפ' ויקהל שכונת רש"י לבאר שהנרות הם עיקר המנורה (שלכן
 נפרטו בפ"ט), ולכן מסביר איך שהנרות הם ענין האור ("שהשמן
 והפתילות נתונים בהן").

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' א

שְׁמֵעָתָא – מימרא בפני עצמה והיינו, שפוד, גומות ואפר מקלה,
 נאמרו על ידי רב מלכיו. וְסִימָנָא של חלוקה זו, הוא מְתִנִּיתָא
 מְלָכָא, כלומר, הברייא וכן המשנה הן כמלכות, שהרי מקשים
 מהן על דברי אמוראים, וביאור הסימן הוא, שהדברים שנאמרו
 לגבי המלכה (ולגבי ברייתא ומשנה) שהיא נקבה, נאמרו על ידי מי
 ששמו דומה לשלשן נקבה, דהיינו רב מלכיה.
 שואלת הגמרא: מַאי בְּיָנִיהוּ – מהו ההבדל בין חלוקתו של רב
 חנינא לחלוקתו של רב פפא. משיבה הגמרא: אִיבָא בְּיָנִיהוּ מי אמר
 את פסק ההלכה בְּשָׁפְחוֹת. לשיטת רב חנינא, רב מלכיו אמרו,
 ולשיטת רב פפא, רב מלכיה אמרו, שהרי הוא פסק הלכה לגבי דין
 שנשנה במשנה. וכן יש חילוק מי אמר הדין באפר מקלה שהוא
 מימרא בפני עצמה, שלפי רב חנינא רב מלכיה אמרו, ואילו
 לשיטת רב פפא רב מלכיו אמרו.

עשרה שנה ויום אחד שיש לה שתי גומות של שערות נחשבת כמי
 שהביאה שתי שערות אף אם אין בהן שערות, שלשה דינים אלו
 אמר רב מלכיו בשם רב אדא בר אהבה. אבל דין פְּלוּרִית שנאמר
 בסוגייתנו, שישאל המספר גוי שומט את ידו כשמוגיע לשלש
 אצבעות מהבלורית, ודין אֶפֶר מְקָלָה – אפר כירה שקלוי ושרוף
 מאד, שאסור ליתנו על מבח לצורך רפואה, מפני ששחרותו
 נראית ככתובת קעקע, ונְכִינָה – והטעם שגורו איסור על גבינות
 של גוים, שהוא משום שדרכם להחליק את פני הגבינה בשומן
 חויר, שלשה דברים אלו אמר רב מלכיה בשם רב אדא בר אהבה.
 הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין שמעונו אלו: אִמְרֵי רַב פָּפָא, אין
 החלוקה כדברי רב חנינא בריה דרב איקא, אלא הדברים שנאמרו
 לגבי מְתִנִּיתָא וּמְתִנִּיתָא – משנה או ברייתא, והיינו, שפחות
 בלורית וגבינה, נאמרו על ידי רב מלכיה, ואילו הדברים שהם

בראשית לו, לאֵלֶב: וְאֵלֶּה הַמִּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ
אֲדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מִלְכֵּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדוֹם בְּלָעַ
בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:

קכה

ביאור הטעם, דלומדים הדין דכלי עץ וכו' מקבל טומאה,
רק כשהוא מטלטל מלא וריקן (שבת פג, ב) דומיא ד"שק"
וכו'

כלי עץ, כלי עור, כלי עצם, כלי זכוכית פשוטיהן
טהורין, ומקבליהן טהורין..., השדה, והתבה, והמגדל,
כורת הקש, וכורת הקנים, ובור ספינה אלכסנדרית,
שיש להם שולים, והן מחזיקין ארבעים סאה בלח, שהם
כורים ביבש — הרי אלו טהורין.

כלים פרק טו משנה א

כלי עץ כלי עור עלי עצם, בפרשת מטות כתיב
(במדבר לא, כ) וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים
וכל כלי עץ תתחטאו, ומרבין מוכל מעשה עזים לרבות
דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים, דהיינו
כלי עצם, ואיתקש לכלי עור וכלי עץ. ובפרשת שמיני
איתקש כלי עור וכלי עץ לשק, דכתיב (ויקרא יא, לב)
מכל כלי עץ או בגד או עור או שק. הלכך פשוטיהן
טהורים, דבעינן דומיא דשק מיטלטל מלא וריקן (שבת
פג, ב).

השידה, כמין ארון.
והתיבה, תיבת השולחנין.
והמגדל, בית האוצר של עץ. בלע"ז ארמריא"ו,
ובערבי אלמנס"ר.
וכוורת הקש, חשובה ככלי עץ, לפי שעשויה
מזנבות השבולין שהן קשין.

(1) כלי עץ, כלי עור, כלי עצם, כלי זכוכית פשוטיהן טהורין —
הכלים שאין להם בית קיבול אינם מקבלים טומאה, ומקבליהן
טומאים, והכלים שיש להם בית קיבול מקבלים טומאה. השדה, מין
ארגו, והתבה, והמגדל, העשויה מקנים, ובור ספינה אלכסנדרית,
ספינה גדולה מאלכסנדרית, ולה בור גדול של עץ, שבו מחזיקים
מים מתוקים לשתי, שיש להם, לכל הכלים הללו שנמנו לעיל.
שולים, למטה, והם יושבים עליהם. והן מחזיקין ארבעים סאה בלח,
במשקים (כ"ה 500 ליטר). שהם כורים, ששים סאה, ביבש, בדברים
יבשים, כגון תבואה ופירות, שכל כלי מחזיק ביבש יותר מאשר בלח
פי אחד וחצי על ידי הגודש. הרי אלו טהורין, אינם מקבלים טומאה,
שנאמר (ויקרא יא, לב): מכל כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי
אשר יעשה מלאכה בהם, במים יובא וטמא עד הערב וטהר, ודרשו:
מה שק מתלטל מלא וריקן, אף כל שמתלטל מלא וריקן, יצאו
כלים אלו שאינם מתלטלים [ע"י אדם אחד] מלאים מחמת כובדם.
(משניות קהתי).

ובור ספינה אלכסנדרית, ספינה גדולה שפורשין
בה לים הגדול קרוי ספינה אלכסנדרית, לפי שאין
פורשים בים מארץ ישראל לאכסנדריא אלא בספינה
גדולה. ומפני שמי הים מלוחים ואין ראויין לשתי,
עושים בספינות גדולות כעין בור של עץ וממלאין אותו
מים מתוקין הראויין לשתי.

שיש להם שולים, שאין תחתיהן חד מלמטה, אלא
רחב ויושב על הקרקע.

כורים, ששים סאה.

ביבש, כגון תבואה וזרעונים ופירות.

טהורין, דאתקש כלי עץ וכלי עור, לשק המיטלטל
מלא וריקן, וזה אינו מיטל מלא, לפי שגדול יותר מדאי
ואם יטלטלוהו מלא ישרב.

פירוש הרע"ב

הנה² הכלים המקבלים טומאה (בכלי עץ, ועור,
וכדומה) הם כלים המיטלטלין³ ריקנים, ומלאים דוקא.
והוא, מאחר שאדם יכול לטלטל אותם, א"כ יש בהם
אחיזה ידי אדם, היינו שתלויים באתערותא דלתתא
ועבודת האדם, שאם מוכשרין מעשיו הם מתעלים,
ובהיפך יורדין ח"ו. לכן יכול להיות בהם טומאה ח"ו.
והכלים הללו הם בהז' תחתונים, דהיינו בז"א⁴
ומל', כי ו"ק דז"ק נקראים מטלטלין שהם מטולטלין
ומתהפכים מרחמים לדין ומדין לרחמים, כמ"ש בע"ח
שער הכללים פ"ח ובשער דרושי⁵ הצלם דרוש ג', ועיין
במאור"א מע' מטלטלין. ומל' פשיטא שהיא מטלטלת
ממקום למקום, כי הרי יורדת מאצ' לבי"ע ועולה
מבי"ע לאצ', ונקראת קרבן עולה ויורד, וכידוע בענין
מיעוט הירח, שלפעמים היא חסרה ולפעמים מליאה.

(2) בסימן זה מבאר:

(א) מה הטעם דכלי מטמא רק כשהוא מטלטל מלא וריקן?
(ב) מה הטעם דהלימוד שכלי צריך להיות מטלטל מלא וריקן לומדים
מ"שק" דוקא (ראה הערה 10)?
(3) ראה בפנים בתורת לוי יצחק כאן (עמוד שא) בביאור תיבת
"מטלטלין", שמרומז בו הענין דמלאים וריקנין, ע"ש.
(4) פירוש: ז"א היינו המדות, והנה מבואר בחסידות, כמו במשל
באדם, יש שכל ומדות, השכל בכללות שייכת להאדם עצמו, משא"כ
המדות (אהבה ויראה וכו') הוא בשייכות בדבר שחוץ ממנו — לזולת
—, כן הוא למעלה דבחי' חכמה ובינה הוא למעלה מן העולם,
משא"כ ז"א — המדות שלמעלה מהן נברא העולם, (כידוע בענין כי
ששת ימים עשה ה' כנגד הו' מדות וכו'), וא"כ האדם יש לו אחיזה
בהם. ויש להאדם בחירה בהם בין טוב ורע, וזהו ענין "מלא וריקן".
וראה לעיל בהקדמה קודם סימן צז.
(5) שער כה.
(6) וז"ל: מטלטלין, ו' קצוות דז"א המטלטלין מרחמין לדין ומדין
לרחמים.

בלע יובב הדד שנזכר בהם שמות אבותיהם הם בז"א, והמלך בעל חנן שנזכר בו שם אביו הוא בחי' מל'.

זהו אות ש' דשק¹², הוא ג' מלכי ז"א שנזכר בהם שמות אבותיהם.

אות ק' דשק, הוא המלך דמל' שנזכר בו שם אביו. ואותיות ש"ק יש להם רק¹³ חד רגל, כי תהו הוא בחי' קיימא¹⁴ דחד סמכא.

ואם כי יש עוד ג' מלכים חשם, שמלה, שאול, הנה גם אלו הג' נרמזים בתיבת ש"ק¹⁵ באחוריים, שהוא ש' ש"ק.

או י"ל, ש' דשק הוא לנגד חג"ת¹⁶ דז"א שמהם ירדו הניצוצין¹⁷ דע"ב ס"ג מ"ה, וק' דשק הוא לנגד מל'.

שמות אבותיהם, והם (פסוק לב) בלע בן בעור, (לג) יובב בן זרח, (לה) הדד בן בדר, (לח) בעל חנן בן עכבור. ראה גם לקמן סימן כנו. (12) דאות "ש" במספר קטן הוא שלשה (ג), ואות "ק" במספר קטן הוא אחד (א), וזהו ש"ג מרמז להמלכים שנזכר בהם גם אבותיהם בז"א, ו"א" למלך דמלכות.

(13) פירוש: הן אות ש"ן יש רגל קצר באמצע למטה, והן אות "ק" יש הרגל הארוך.

(14) הוא לשון ריש האדרא רבא — זוהר פ' נשא דף קכו, ב: "תניא אר"ש עד אימת ניתב בקמייתא דחד סמכא". ופירוש בקול רמה וז"ל . . בקיומא דחד סמכא, פשט הדברים הוא מכבר נודע שהעומד על רגל א' אינו יכול לעמוד כראוי ולא זמן רב, כי זהו מ"ש (שבת לא, א) למדני תורה על רגל אחת ולא רצה שמאי שראה שלא יוכל לעמוד על רגל א', ושמאי הוקשה לו מדכתיב (זכרי' יד, ד) ועמדו רגליו ביום ההוא, ועמדו רגליו דייקא, כי התיקון לא ה' בחד סמכא אלא בכמה סמכין ע"ש.

וראה אור התורה חנוכה עמוד שיג וז"ל: מבואר בפ' האדר"ר מהאריז"ל בפ' קיימא דחד קיימא דחד סמכא, שהו"ע עולם התהו שקודם התקון שהיו הי"ס זו ע"ג זו ונק' רשות הרבים לפי שלא היו מתפשטים בדרך קוין שהוא רשות היחיד, והנה אז ה' עמוד א' שהוא חד סמכא עכ"ל. נמצא הדיוט בחי' חד סמכא שהוא רגל א' הוא ממש סיבת רשות הרבים וטורי דפרודא, כי בחי' רשות הרבים היינו שאין התכללות ואחדות שהחסד אינו כלול מגבורה רק חסד פשוט, וגבורה דין גמור ואינו כלול מחסד כו' והיינו מפני שהיו זה תחת זה ולא בציר קוין שהוא התכללות דעולם התיקון כנודע. וזהו בחי' רגל א' שאמר הגר וחד סמכא שבאדרא. משא"כ בעולם התיקון שהוא בבחי' ציור קוין כתיב ועמדו רגליו כו' ותחת רגליו כו' ולא רגל א' לבד. וזהו ג"כ בחי' רשות היחיד שהם בבחי' אחדות והתכללות שהחסד כלול מגבורה כמו גשמים שהם חסד ויורדים בגבורה טיפין טיפין משא"כ המבול שהי' מבחי' תהו כו', ונק' בחי' רשות היחיד שבטלים ליחידו של עולם, ע"ש.

(15) פירוש: דאותיות ש"ק באחוריים הוא "ש-שק", אות "ש" (הוא בגי' ג' במספר קטן), ואותיות "שק" (הוא ג, א במספר קטן כנ"ל), נמצא דבסך הכל יש מספר ז'. האותיות ש"ק (ג-א) מרמז לה"ד מלכים הכתוב עם אבותיהם, והאות ש' (ג) באחוריים מרמז להג' מלכים שאינו נזכר אבותיהם, סך הכל ז' מלכים.

(16) כידוע, חג"ת הם עיקרי המדות, ומדות נה"י הם נקראים לבר מגופא. ראה לעיל סימן פ הערה 2.

(17) ראה ספר המאמרים ה"תרנ"ב עמוד קיז. ע"ש כל הביאור.

וזהו ענין שהכלים מיטלטלין מלאים וריקנים. ריקנים, הוא, כשמיטלטלין ומתהפכים מרחמים לדין, שאז הם ריקנים בלי אורות, שנסתלקו מהם האורות.

כי אורות הם בחי' חסד שם הוי', וכלים הם בחי' דין שם אלקים, ועיין בתניא ח"ב¹⁸ סוף ד'.

ומליאיס, הוא, בהיפך כשמיטלטלין מדין לרחמים שאז הם מלאים באורות.

ושרשן של דברים הוא, כי בזו"ן ה' שבירה בתהו שנתרוקנו מאורותיהם ונשברו, ואח"כ ה' בהם תיקון, והם תלויים בעבודת האדם וכשרון מעשיו, לכן יתכן להיות בהם טומאה ח"ו...

והלימוד על שפלי המקבלת טומאה צ"ל מיטלטל מלא וריקן נלמד משק, מה שק מיטלטל מלא וריקן.

הוא, כי שק יש בו ב' דברים הפכים:

א', מה שחוגרין שק על צרה¹⁹ ואבילות ר"ל, והוא שק ריקן.

ב', היפך מזה שבשק ממלאין תבואה, כשיש תבואה הוא היפך דצרה ואבילות, שעני' חשוב כמת, וכשיש תבואה הוא היפך דמיתה ועניות ר"ל.

והיינו, שק ריקן שהוא על צרה ואבילות ר"ל זה נמשך משבירת זו"ן דתהו, והוא לבוש ש"ק דקליפה שנמשך משבירת המלכים דתהו, והיינו משבירת הכלים דתהו שנתרוקנו מאורותיהם.

וביחוד²⁰ י"ל, ש"ק נמשך מהד' מלכים דתהו שנזכר בהם שמות אבותיהם²¹, הנחלקים לב' בחי', ג' מלכים

(7) וז"ל: הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלקים פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארז"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלקים מגין לשם הוי"ה ב"ה . . והנה בחי' הצמצום והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור שכמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע, ע"ש.

(8) ראה בראשית לז, לד. "ויקרא יעקב שמלתיו וישם שק במתניו". אסתר ד, א. רש"י בראשית לז, כט. וראה לעיל סימן קכא דכל ענין המיתה שרשו מתהו. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן יא. יב.

(9) נדרים סד, ב.

(10) מבאר: דהלימוד הדין מ"שק" דמלא וריקן, הוא, הן מצד "תוכן" ענין ה"שק" דמשתמשים בו "מלא" (מרמז לעולם התיקון כדלקמן), "וריקן" (המרמז לתהו כנ"ל), והן מרמז ענין זה גם בהאותיות דתיבת "שק", ומרמז בו בכמה פרטים ואופנים:

(א) הגימטריא בכללותו,

(ב) הגימטריא בפרטי האותיות ש"ק.

(ג) הגימטריא באחוריים.

(ד) בסדר האותיות, מתחלה אות ש"ן ואח"כ אות ק'.

(ה) בצירוף האותיות ש"ק, דיש להם רק רגל אחת.

(11) פירוש: דיש ז' מלכי אדום דתהו, ורק בארבעה מהם נזכר גם

שממנה ירדו הניצוצין¹⁸ דב"ן. ונה"י אין חושבין, ועיין בע"ח שער רפ"ח¹⁹ ניצוצין פ"ד ע"ש.
גם י"ל, באות ש' דשק הרומז על מלכי חג"ת נרמז גם מלכי נה"י שהם שמלה שאול, כי ש' ר"ת שמלה, ר"ת שאול.

זהו ששק מיטלטל ד"קן, שהוא מה שנתרוקן הכלים מהאורות, והוא מה שנתהפך לדין.

ושק מלא תבואה ובר, הוא כשמתקנים זו"ן דתהו שנשברו, בתיקון, ונעשים מלאים כל טוב ע"י המלך²⁰ הדר מקור התיקון, שהוא יוסף²¹ בחי' הדר דתיקון,

(18) ראה אור התורה ענינים עמוד רנא.

(19) שער יח.

(20) פירוש: דב"ן מלכים בראשית לו, פסוקים לבי"ט (שהם כנגד ז' מלכין דתהו) כתוב ככולם יומלך — יומת, משא"כ במלך השמיני "הדר" לא כתוב בתורה "יומת" דהוא מקור ה"תיקון", ראה לקמן סימן קמו. קמו ואילך.

(21) ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז"ל: הנה יוסף הי' מבחי' הדי"ר שהוא מלך הח' שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא המכבר הו' מלכים דתהו ומתקנם שיוכלו בבחי' התיקון לזה

המצוה למלאות את השקים²² דאחיו בר ומזון.
זהו, שק מלא המיטלטל מדין לרחמים. ושק מקבל טומאה, מפני שבזו"ן הי' שבירה, ויש בהם תוספות וגירעון כנ"ל. הנה משק נלמד לכלי עץ ושארי כלים שצ"ל מיטלטל מלא וריקן.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד ש ואילך

הי' יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ"כ הדי"ר הי' לפני מלך מלך לבנ"י והוא למעלה מהתהו והתיקון כו' ולכן הי' יוסף יפה תואר ויפה מראה וכן הדר הוא לשון הידור ויופי, בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונים יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א' אין כאן יופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה התכללות ומזיגת הספירות שהתפארת כולל ומזווג חו"ג יחד, ולפי שיוסף ובחי' הדר הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכלו מג' גוונים משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זה תחת זה כו' לכך נזכר בהם לשון יופי והידור, ע"ש.

ראה גם לקמן סימן קכו. קנו. קנו.

(22) כמ"ש (בראשית מב, כה) "ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל שקו".

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' א

11 דווקא אַפְתוּחֹת, כיון שעתידות להימכר בזמן קצר, אבל
12 אַפְתוּמֹת, שרגילים להשהותם ואינן נמכרות מיד, מְקַפֵּיד קָפִיד –
13 נזהרים בהם ממגע גוי משעת הדריכה, כדי שיוכל למזכרם אף
14 לישראלים, ולכן הורו חכמים שהסתומות מותרות.
15 הגמרא מקשה סתירה בין הברייתות: הגמרא סוברת בפשיטות
16 שכמו שכתי מקפיד על מגע גוי בחביות סתומות שלו כך מקפיד
17 על סתומות של ישראל שהופקדו אצלו, ולפיכך מקשה בתמיהה,
18 וְסִתּוּמֹת מוֹתְרוֹת – וכי אין לחשוש למגע גוי בחביות סתומות
19 המופקדות ביד כותי, וְרִמְיָנְהִי – והרי קשה על כך ממה ששינו
20 בברייתא,

1 שְׁלִים. אך לאחר זמן חזרו החכמים לזכר, דווקא חביות פְּתוּחוֹת
2 הנמצאות אצל הכותים אֲסוּרוֹת, אבל חביות סְתוּמוֹת, מוֹתְרוֹת.
3 מבררת הגמרא: מַעֲיָקְרָא – בתחילה, מֵאֵי קְבוֹר – מה סברו חכמים,
4 ומה היה טעמם לאסור את כל היין, וְלִבְסוֹף כששינו חכמים את
5 דעתם וחילקו ביניהם, מֵאֵי קְבוֹר, שהתירו את הסתומות.
6 משיבה הגמרא: מַעֲיָקְרָא קְבוֹר שֶׁאֵין כּוֹתֵי מְקַפֵּיד עַל מִנְעַ עוֹבֵד
7 בּוֹקְבִים ביין שלו, ומניח לו לגעת בו, ולפיכך לֹא שָׁנָא – אין חילוק
8 בין חביות פְּתוּחוֹת, וְלֹא שָׁנָא חביות סְתוּמוֹת, הכל אסור, מחשש
9 שנגע הגוי ביין קודם סתימת החבית. וְאִילוּ לִבְסוֹף קְבוֹר שִׁישׁ
10 לחלק, דְּבִי לֹא קָפִיד – מה שכתי אינו מקפיד על יינו ממגע גוי,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' ב

11 אלא כִּי תִיבְעֵי לָךְ – באיזה אופן יש לשאול שאלה זו, בחינִי
12 וְאֻכְמִי – בכלים לבנים או שחורים, מֵאֵי – מה הדין, האם חוששים
13 שנבלע בהם חמץ או לא. ומוסיפה הגמרא לבאר את השאלה, כִּי
14 אֵיתָ בָּהּ – כשיש בכלים אלו קְרִטְמוֹנִי – סדקים ובקעים, לֹא תִיבְעֵי
15 לָךְ – לא תהיה לך שאלה, משום דְּוִדְאִי בְּלָעִי – שבודאי נבלע
16 בכלים חמץ, שהרי במקום הסדקים אין עופרת, וְאִסְרִי – והכלים
17 אסורים בפסח, אלא כִּי תִיבְעֵי לָךְ – באיזה אופן יש לשאול שאלה
18 זו, בכלים דְּשִׁיעִי – חלקים שאין בהם סדקים, מֵאֵי – מה הדין, האם
19 חוששים שנבלע בהם חמץ או לא. אַמֵּר

1 אֻכְמִא – שחור, וְכִין חִירָא – לבן, וְכִין וְרוּקָא – ירוק, שְׂרִי – מותר.
2 מקשה הגמרא: מֵאֵי שָׁנָא – מה שונה קוניה שהיה בו יין של עובד
3 כוכבים מקוניה לגבי חֲמֵץ בְּפֶסַח, דְּבָעוּ מִיְנִיה מְמַרְיָא – ששאלו
4 את אממר, הֲנִי מֵאֵי דְקוֹנִיא – אותם כלי חרס המצופים בעופרת,
5 שהיה בהם חמץ, מֵהוּ לְאִשְׁתְּמוּשִׁי בָּהוּ בְּפִסְחָא – האם מותר
6 להשתמש בהם בפסח, או שיש לחשוש שנבלע חמץ בכלי.
7 וכשישתמשו בכלי החמץ הבלוע בו יתערב במאכל המונח בכלי.
8 ומבארת הגמרא, וְרוּקָא לֹא תִיבְעֵי לָךְ – אם הכלי ירוק, לא תהיה
9 לך שאלה, משום דְּמַצְרֵי וְלָעִי – שהרי יש בכלי מחפורת של
10 צריף שהיא אדמה הכולעת מאד, וְאִסְרִי – והכלים אסורים בפסח,

זמנו), שאע"פ שגם אז הי' הארון בשלימות ולא נפל בידי אויבים ח"ו – הרי הי' אז בהעלם, "גגזו יאשיהו".

יג. עפ"י הנ"ל אפשר גם להסביר, בפנימיות הענינים, מה שהרמב"ם¹⁷ מדייק לקרוא את המשכן – "מקדש המדבר" (כי, כידוע, מרמז הרמב"ם בספרו כמה ענינים של קבלה¹⁸ – ועד"ז בענינו):

בלשון "מקדש המדבר" מרומזת המעלה הנ"ל של המשכן (שבו הי' הארון במקומו ובגלוי) – כי פנימיות דפנימיות הלב היא בחינת "מדבר" שבנשמה, שהיא למעלה מבחי' "אדם" שבנשמה – "לא ישב אדם שם"¹⁹ למעליותא, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת²⁰.

ולכן מצינו גם במשיח בחי' "מאד" שלמעלה מ"אדם": "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"²¹ – ש"מאד" (אע"פ ש"מאד הוא אותיות אדם"²², אבל זהו בצירוף שהוא) מורה על "בחי' בלי גבול כלל"²³ – למעלה מצירוף אדם – אלא מדבר דקדושה, כי זוהי דרגת הארון, שיוחזר ע"י משיח למקומו ובגלוי.

יד. ידוע²⁴ ש"אדם" מורה על ג' הבחינות מחשבה דיבור ומעשה (א' – מחשבה, ד' – דיבור, מ' – מעשה). ועפ"י נמצא, שבצירוף "מאד", שלמעלה מצירוף אדם, ההתחלה היא אות מ' – מעשה.

הביאור בזה: ענין מסירות-נפש בא לידי ביטוי דוקא בענין המעשה, דנעוץ תחילתן בסופן דוקא; וע"ד המבואר²⁵ בענין "אין ערוך לך בעולם הזה", שדוקא בעולם הזה הגשמי בא לידי ביטוי ה"אין ערוך" שלמעלה – כן הוא גם בנוגע לה"אין ערוך" שביהודי, שכח ה'מסירות נפש' של פנימיות דפנימיות הלב, ה"אין ערוך" שבנשמה, בא לידי ביטוי דוקא בכח העשיי שלו²⁶.

וזוהו הקשר בין שני הענינים שבמשכן ומקדש שלישי – (א) שהארון הוא במקומו ובגלוי, (ב) חלקי וכלי המשכן ומקדש הגשמיים הם נצחיים –

כי ענין הארון – פנימיות דפנימיות הלב – מתבטא דוקא בענין העשיי; הנצחיות הגשמית של חלקי וכלי המקדש.

חידושים וביאורים על הרמב"ם הלכות בית הבחירה חלק ב שיחה ד', סעיפים יב-יד – לקוטי שיחות חלק טז פקודי (ב)

(17) הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב.

(18) וכתחלת ספרו די החזקה "סידור היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי' (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם – בשם ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם). וראה ספר השיחות ה'ש"ת עמוד 41 ובהערה שם. לקוטי שיחות חלק ג עמוד 768 הערה 18.

(19) ירמ' ב, ו.

(20) ראה לקוטי תורה במדבר ג, ד ואילך. שיר השירים כב, א. כג, סוף עמוד ב ואילך. ועוד. ולהעיר מלקוטי תורה נשא (כג, ריש עמוד ג) דנשיאת הארון הוא ענין "העלאת בחי' התורה שנק' אדם... לעצמותא אור אין סוף בחי' כי לא אדם הוא כו".

(21) ישעי' נב, יג.

(22) תורה אור מו, ד. ע"פ ב"ר פ"ח, ה (ורש"י לב"ר שם).

(23) המשך וככה תרל"ז פ"ב.

(24) לקוטי תורה בהעלותך לא, ג.

(25) המשך תער"ב חלק ב עמוד אקנא. א'קנח ספר המאמרים תשי"א סוף עמוד 113 ואילך. סוף עמוד 117 ואילך. ועוד.

(26) ע"ד משנ"ת (קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ח ואילך) לענין גילוי בחי' יחידה.

כה, י – ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו

יב. ענין הארון בעבודת ה':

כל יהודי הוא משכן ומקדש לו ית', כדברי רז"ל הידועים על הכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", הרי כשם שבמקדש ישנם "שלשה דירין" – "עזרה" "קודש" ו"קודש הקדשים"² (שבו נמצא הארון) – כך ישנם שלשה דירין אלו במקדש הפרטי שאצל כל יהודי:

העזרה שבה עמד המזבח החיצון, הוא בעבודה בחינת חיצוניות הלב: "קודש" שבו נמצא מזבח הפנימי – פנימיות הלב; ו"קודש הקדשים", שבו נמצא הארון⁴ – פנימיות דפנימיות הלב⁵ – יחידה⁶; שעל בחי' זו נאמר "בבואה דבבואה לית להו"⁷, ואפילו על דרגות שלמטה מזה הרבה נאמר "וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"⁸, שהיא תמיד בשלימות (- נצחי) ואין שיך שמשוה ("אויבים") ישלטו עלי' ויגעו בה⁹.

ו"ל שבחינה זו היא ה"משה" שבכל אחד ואחד¹⁰, בדוגמת שהארון (תורה¹¹) הוא ענינו של משה, "זכרו תורת משה עבדי"¹².

בזה מובן שבשני הזמנים – זמן המשכן וזמן דלעתיד לבוא – נמצא הארון (פנימיות דפנימיות הלב, בחי' משה) במקומו ובגלוי: דור המדבר הי' דור דעה¹³ – כל הדור הי' בדרגתו של משה רבינו שענינו הוא דעת העליון (כמבואר בכתבי האריז"ל¹⁴); וגם בביאת המשיח (בזמן שבו יקוים מ"ש "ומל ה"א את לבבך"¹⁵ – גם הקליפה הדקה¹⁶) תתגלה "נקודת פנימיות הלב", בחי' משה.

משא"כ בזמן מקדש ראשון (בסופו) ומקדש שני (כל

(1) ר"ח שער האהבה פ"ו ד"ה ושני. ש"ה שער האותיות אות ל' (ועוד).

(2) אור התורה ויקהל עמוד ב'קצח. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב. ד"ה כי הוא יברך ה'ש"ת בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ה.

(3) כידוע דמזבח החיצון ומזבח הפנימי הם חיצוניות ופנימיות הלב – תורת חיים תרומה תמג, א ואילך. אור התורה שם עמוד ב'ריג. דרך מצותיך פו, ב ואילך. ועוד.

(4) ראה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 198 שהוא דרגא רביעית, עיין שם. וראה לקמן הערה 6.

(5) ראה לקוטי תורה תצא (לו, א) דגם בפנימיות הלב יש פנימיות דפנימיות.

(6) להעיר מהמבואר בכ"מ (תורת חיים שם (תמח, א). אור התורה שם (עמוד ב'רט ואילך). דרך מצותיך שם) דארון הוא (נגד בד שבידעיות) בחי' פנימיות הכתר, יחידה. וראה גם כן לקוטי תורה נשא (כג, רע"ג) שנשיאת הארון הוא ענין והחמישית לפרעה, התגלות עתיק כו'.

(7) יבמות קכב, ו.ש"ג. לקוטי תורה תצא לו, א ובכ"מ.

(8) תניא סוף פרק כד. וראה מקומות שנשמנו בהערה 6 שהארון הוא ענין אהבה מסותרת.

(9) דעלי' נאמר (זח"ב קיד, א) אע"ג דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר בך לעולם – סד"ה תקעו עת". עשר תעשר תש"א פ"ה.

(10) תניא ריש פרק מב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א ("בזהר בהעלותך" וצ"ע). שם של"ב פ"ו. ובכ"מ. וראה לקוטי תורה פקודי (ה, סע"ד) דניצוץ משה שבכל אחד ואחד הוא ענין מסירת נפש דאחד דביטול ממש.

(11) דאין בארון רק שני (ה)לוחות גו' – מלכים-ח, ט. דברי הימים-ב, ה, י.

(12) מלאכי ג, כב. שבת פט, א.

(13) ראה ויקר"פ ט"ט. במדב"ר פ"ט, ג. ועוד.

(14) ע"ח שער הכללים פ"א. של"ב שם. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ.

(15) נצבים ל, ו.

(16) אגרת הקודש ס"ד – עיין שם בארוכה.

♦ יום ראשון כ"ו שבט ♦

כה (א) וַיִּדְבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה לְמִיָּמָר:

(ב) דִּבֶּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת-תְּרוּמָתִי:

ב מַלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרְשׁוּן קְדָמִי אֶפְרָשִׁיתָא מִן כָּל גִּבֹּר דִּיתְרַעָה לְבַה תְּסִבּוּן יַת אֶפְרָשִׁיתִי:

מִהֶם הָאֲדָנִים, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בִּ"א אֵלֶּה פְקוּדֵי". וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ בֶּקַע לַגְלֶגֶלֶת לַקְּפוֹת, לַקְּנוֹת מֶהֱן קִרְבָּנוֹת צָבוּר. וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, נִדְבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד. י"ג דְּבָרִים הָאֲמֹרִים בְּעִנְיָן, כָּלֶם הוֹצִירָהוּ לְמַלְאכַת הַמִּשְׁכָּן אוֹ לְבִגְדֵי כְהֵנָה, כְּשֶׁתִּדְקֹק בָּהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך יא, עמ' 315)

אוֹתָם לְגִבּוֹהַ, לְרוֹחֲנִיּוֹת וְלִקְדָּשָׁה.

כְּפִתְגָם הַיְדוּעַ שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן: הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִשְׁפִּיעַ לְאָדָם גִּשְׁמִיּוֹת, וְהָאָדָם עוֹשֶׂה מֵהַגִּשְׁמִיּוֹת - רוֹחֲנִיּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך ד, עמ' 1275)

הַגִּישָׁה הַמִּתְאִימָה לְעוֹרָרוֹ, וְאֵז נֹתֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי יִקְלָתוֹ: זֶה זָהָב, זֶה כֶּסֶף וְזֶה נַחֲשֶׁת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 287 ויאליך - מתוך 'לקראת שבת')

"לשמה" רק בלקיחת הגזבר

כְּדִי שְׂנִכְסֵי הָאָדָם יִקְדָּשׁוּ וַיִּחָשְׁבוּ כְּנִכְסֵי שָׁמַיִם, צָרִיךְ שְׁנֵי דְבָרִים: לְהַעֲבִיר מִרְשׁוֹת הַדִּיּוּט, וְלִהְיוֹת שְׂנִכְסֵי שָׁמַיִם. וְעַל-דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַכְּתוּב "סוּר מִרַע וְעֲשֵׂה טוֹב". וְהֵנָּה, כְּשֶׁהַדָּבָר נִמְצָא עֲדִין בְּרִשְׁוֹת הַדִּיּוּט, אֵינֶנּוּ נֹגַע בְּנוֹתֵינוּ שֶׁל הַנּוֹתָן, דִּהְעֵקֶר הוּא שְׂיִסֵּר מִרְשׁוֹת הַדִּיּוּט, וְלִזָּה לֹא צָרִיךְ כְּנֵה כִּי-אִם הַעֲבָרָה בְּפִעֵל מִרְשׁוֹתָיו. וְלִכֵּן בְּנִתְיִנָּת הַתְּרוּמָה אֵינֶנּוּ נֹגַע הַכְּנֵה דְלִשְׁמָה כִּי הַעֲקָר הוּא שֶׁהַתְּרוּמָה תִּעָבֵר מִרְשׁוֹתָיו.

אָבֵל כְּדִי לְהַקְדִּישׁ אֶת הַחֶפֶץ - שְׂיִחָשֵׁב כְּנִכְסֵי שָׁמַיִם, אֵז לֹא מִסְפִּיק הַהוֹצָאָה מִרְשׁוֹת הַדִּיּוּט אֲלָא צָרִיךְ לְהַעֲלוֹתוֹ וְלִהְיוֹת, וְלִזָּה צָרִיךְ גַּם כְּנֵה. וְלִכֵּן הַגִּזְבָּר שֶׁמַּעֲבִיר לְרִשְׁוֹת הַהַקְדָּשׁ צָרִיךְ לִכְנוֹן לְשִׁמָּה.

כִּי-«וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה» - לִי, לְשִׁמָּה. תְּרוּמָה הַפְּרָשָׁה. יִפְרִישׁוּ לִי מִמָּמוֹנִם נִדְבָה. יִדְבְּנוּ לָבוֹ. לְשׁוֹן נִדְבָה, וְהוּא לְשׁוֹן רְצוֹן טוֹב, פִּישִׁינִי בְלַע"ז. תִּקְחוּ אֶת-תְּרוּמָתִי. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: ג' תְּרוּמוֹת אֲמֹרוֹת כָּאֵן: אַחַת, תְּרוּמַת בֶּקַע לַגְלֶגֶלֶת, שְׁנַעֲשׂוּ

וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

שְׁנֵי פִירוּשִׁים בְּתִיבַת "תְּרוּמָה": הַפְּרָשָׁה וְהַרְמָה. וּשְׁנֵיהֶם עוֹלָם כְּנֵה אֶחָד: כְּשֶׁאָדָם מִפְּרִישׁ מִכֶּסֶף וְזָהָב לְדָבָר שֶׁל קְדָשָׁה, הוּא מֵרִים אוֹתָם מִחִמְרֵיהֶם וְגִשְׁמִיּוֹתָם - וּמַעֲלָה

אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ (כה, ב)

יְהוּדֵי הַנּוֹדֵב מִמָּמוֹנֵי לְדָבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה, נֹתֵן זֹאת בְּכָל הַלֵּב וְעַם כָּל הַלֵּב - "אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ". צְרִיכִים רַק לְמַצָּא אֵת

וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה

לִי - לְשִׁמָּה (כה, ב. ובפרש"י)

וְהֵינּוּ, שְׁצָרִיךְ לְתַת אֶת הַתְּרוּמָה כְּכֵנָה "לְשִׁמָּה". וְקִשָּׁה, הָרִי הַדִּין לְגַבִּי תְרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ (דְּבִיָּה עֶסְקִינִן כְּדִפְרֵשׁ רַש"י ג') תְּרוּמוֹת אֲמֹרוֹת כָּאֵן" הוּא שְׁלֹקִיחִים מֵהַנּוֹתָן גַּם בְּעַל-כֶּרְחוֹ (שְׁהָרִי "מִמִּשְׁכָּנִין עַל הַשְּׁקָלִים"), וְכִשְׁנוֹתָן בְּעַל-כֶּרְחוֹ וְזֹאת אֵינֶנּוּ מִכְּנוֹן לְשִׁמָּה?

וְיֵשׁ לוֹמֵר: דְּבִקְאָמַת הַכְּנֵה דְלִשְׁמָה אֵינֶנּוּ דִּין בְּנוֹתָן הַתְּרוּמָה, כִּי-אִם בְּלִקְחִיתָ הַגִּזְבָּר, וְכִלְשׁוֹן הַכְּתוּב "וַיִּקְחוּ לִי" (וְלֹא "וַיִּתְּנוּ לִי"), וְהֵינּוּ דִּהְגִּזְבָּר צָרִיךְ לִכְנוֹן לְקַחַת מֵהַנּוֹתָן לְשִׁמָּה. וְהַטַּעַם שֶׁבְּנִתְיִנָּה אֵינֶנּוּ נֹגַע הַכְּנֵה דְלִשְׁמָה וְרַק הַגִּזְבָּר צָרִיךְ לְקַחַת לְשִׁמָּה, יֵשׁ לוֹמֵר:

ספורנו

ה, וּלְפִיכָךְ לֹא נִשְׁאָר עַל הַנְּשִׂאִים שֶׁחָשְׁבוּ לְגִבּוֹת זולָתֵי הָאֲבָנִים וְהַשִּׁמָּן (להלן לה, כו כח) שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ יִשְׂרָאֵל עֲדִין. מֵאֵת כָּל אִישׁ. צִוָּה שֶׁלֹּא יִגְבוּ בְּרוּרַע כְּעִנְיָן שֶׁמִּמִּשְׁכָּנִין עַל הַצִּדָּקָה, אָבֵל יִגְבוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים בְּלִבָּד. תורה ג

לכא, וְאַחֲרֵי כֵךְ "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁהֵם הַסְּנֶה־דִּרִּין "קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (להלן לה, ד ח), וּבְנֵה צִוָּה לָהֶם שֶׁיִּגְבוּ וַיִּשְׂרָאֵל לֹא הִתְמִינוּ שֶׁיִּגְבוּ הַסְּנֶה־דִּרִּין, אָבֵל תִּכְף יִצְאוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה וְהִבִּיאוּ עַד בְּלִי דִי (להלן לה,

כה (ב) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה. אָמַר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחִפְצֵתִי שְׂגָבָאִים יִגְבוּ בְּעַדִּי תְרוּמָה. וְכֵן עֲשֵׂה מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר, כְּאֶמְרוֹ "וְאַחֲרֵי כֵן נִגְשׂוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְּבוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר דָּבָר ה' אֱתָנוּ בְּהָרֵי סִינַי" (להלן לה,

הפונה בלקיחת הצדקה

לפרנס עצמו ובני ביתו, ויתכן שלא תהיה בזה פונה "לשמי". וזה משמיענו הכתוב שגם העני צריך לקחת את הצדקה לשם הקב"ה. והוא על-פי המבאר בסה"ק (ראה סה"מ תרכ"ח ד"ה תקעו. ועיי"ג כ שמו"ר פל"א, ה. תנחומא שם) דהטעם שבאר הקב"ה את עולמו באפן שהעניים מקבלים את פספס דוקא מהעשירים הוא, כי אם היה לכלם את כל הנצרך להם, לא היה בעולם ענין החסד והצדקה. ולשם זה צריך העני לקבל את הצדקה, לא כי על-ידיה יהיה לו פרנסתו, אלא "לשמי", דעל-ידי שהעשיר נותן לו המעות מתקנים ענין הצדקה בעולם.

ויקחו לי תרומה

לי – לשמי (כה, ב. ובפרש"י)

ידועה הקושיא מדוע נאמר "ויקחו לי תרומה", דלכאורה הנה-ליה למימר "ויתנו לי תרומה"? ויש לבאר זה על דרך הרמז, דהא גופא משמיענו הכתוב, דלא רק נתינת הצדקה צריכה להיות "לשמי" כפי-אם גם ה"ויקחו לי" – לקיחת הצדקה צריכה להיות לשם הקב"ה. דהנה זה שהנותן – העשיר – צריך לתן צדקה "לשמי" – לשם המצוה, אינו חדוש כל-כף. דמפנין שהכסף הוא רכוש הפרטי, והתנגע להשיגו, הרי קשנפרד מהכסף ונותנו לזולתו, הרי זה (בדרך כלל) בשביל לקיים מצות צדקה "לשמי". אף העני הלוקח את הצדקה, הרי הוא לוקחה לשם עצמו,

(ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: גודא אפרשותא דתסבון מנהון דהבא וכסף ונחש: ונחשת:

המשכן שהצרו שם כסף יותר, שנאמר: (למנן לח) "וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגלת וגו'". ושאר הכסף הבא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת.

כ"י: זהב וכסף ונחשת וגו'. כלם באו בנדבה, איש איש מה שנדב לבו, חוץ מן הכסף שבא בשוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת

~ נקודות משיחות קודש ~ (התוועדות תשמ"ט כרך ב, עמ' 330 ואילך)

"זה הנותן בריא" – עבודת הצדיקים שהיא עבודה משלמת. "כשיש סכנת פחד" – כשהאדם משפע מההעלם וההסתר שבפעולתו, ורק על-ידי עבודת הצדקה פודה את עצמו ומשתחרר מההשפעה השלילית. "נתינת חולה שאמר תנו" – מצב שבו הנותן משפע מהעולם עד כדי כך שהוא כבר 'חולה'. למדנו פאן, שגם חולה יכול לתת צדקה, וכל אדם מישראל, יהיה מי שיהיה, יכול להשתתף במלאכת המשכן, היא המלאכה של הפיכת העולם למכון לשבתו ויתברך.

זהב וכסף ונחשת (כה, ג) נאמר בספרים שיש פאן שלוש דרגות בנותני צדקה, כמקומו בראשי-התיבות: 'זהב' – זה הנותן בריא. 'כסף' – (הנותן רק) כשיש סכנת פחד. 'נחשת' – (הנותן צדקה רק כשהוא שכיב-מרע, וזו היא) 'נתינת חולה שאמר תנו'. ומאחר שצדקה שקולה כנגד כל המצות, יש לומר ששלוש הדרגות הללו, הן בעצם שלש דרגות בשליחות הכללית של "ועשו לי מקדש", לעשות את העולם דירה לקב"ה:

(ד) ותכלת וארגמן ותולעת שני ויש ועזים: ד ותכלא וארגנא וצבע זהורי ובוץ ומעזי:

של עזים, לכך תרגם אונקלוס: ומעזי, הבא מן העזים ולא עזים עצמן, שתרגום של "עזים" – עזיא.

כ"י: ותכלת. צמר צבוע בדם חלזון, וצבעו ירק (יבמות ד. מנחות מד.) וארגמן. צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן. ויש. הוא פשתן. ועזים. נוצה

(ה) וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: ה ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגונא ואצי שטין:

והרבה גונים היו לה, לכך מתרגם ססגונא, ששש ומתפאר בגונים שלו. ועצי שטים. ומאין היו להם

כ"י: מאדמים. צבועות היו אדם לאחר עבודתו. תחשים. (שבת כח) מין חיה, ולא היתה אלא לשעה,

במדבר? פרש רבי תנחומא: יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק לא עמוד 146 ואילך) – מותן 'לקראת שבת'

נחמת בני ישראל במצרים

– מלשון "נחמה". שעשה כן יעקב אבינו כדי לנחם את בני ישראל מצרת גלותם. דכאשר היו ישראל במצרים, בגלות קשה ביותר, עם גזרות כ"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" וכיוצא בזה, הנה זו היתה נחמתם שראו את הארזים שנטע יעקב. דאף שיזעו שהבטיח להם הקב"ה – "אנכי אעלה גם עלה" (ויגש מו, ד), אין זה דומה לזה שראו בעיניהם שהנה יש ארזים שנטע יעקב במצרים רק על-מנת שיצאו ממצרים ויבנו ארזים אלו עמם, ויבנו בהם את המשכן.

ועצי שטים:

ומאין היה להם במדבר, פרש רבי תנחומא, יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, וצוה לבניו לטלם עמם כשיצאו ממצרים (כה, ה. ובפרש"י). יש לעין, הרי כדי להשיג ארזים לבניית המשכן היו יכולים בני ישראל לקנותם מתגרי האמות או לקחתם מיערות סמוכים, ואם כן מדוע הצריך יעקב אבינו להביא אתו ארזים מארץ ישראל ונטע אותם במצרים? ויש לומר על דרך הדרוש, דענון זה פרשו "רבי תנחומא"

(ו) שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת ומשחא לאנהרותא בוסמיא למשחא דרבנותא ולקטרת בוסמיא: הסמים:

שמפרש ב"כ תשא". ולקטרת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב ובקר, כמו שמפרש ב"ר אתה תצוה". ולשון "קטרת", העלאת קיטור ותמרות עשן.

כ"י א שמן למאור. שמן זית וזך להעלות נר תמיד. בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשח כלי המשכן והמשכן לקדשו, והוצרכו לו בשמים, כמו

זאבני בורלא ואבני אשלמותא לשקעא באפודא ובחושנא:

(ז) אבני־שלהם ואבני מלאים לאפד ולחשן:

קרוי משבצות. לאפד ולחשן. אבני השם לאפד ואבני המלאים לחשן. וחשן ואפוד מפרשים ב"ר אתה תצוה", והם מיני תכשיט.

כ"י א אבני־שלהם. שמים הוצרכו שם לצרף האפוד, האמור ב"ר אתה תצוה". מלאים. על שם שעושין להם בזהב מושב כמין גמא, ונותנין האבן שם למלאות הגמא, קרויים אבני מלאים, ומקום המושב

ח ויעבדו קדמי מקדשא ואשרי שכנתי ביניהון:

(ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

כ"י א ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדשה.

ספורנו

התורה, באמרו "אל הכפרת יהיו פני הכרבים" (שם), ובזה הם "פורשים כנפים למעלה", באמרו "ארח חיים למעלה למשפיל" (משלי טו, ד), ובזה יתעשת האלהים לנו, באמרו "ואל זה אביט" (ישעיה טו, ב).

וכן תעשו. אתם, כדי שאשכן בתוכם, לדבר עמו ולקבל תפלת ויעבודת ישראל, לא כמו שהיה הענין קדם העגל, באמרו "בכל המקום וכו' אבוא אליך" (לעיל ב, כא). תורה י

שיהיו בישראל כל קדושי מקדשים אל ההמוני להבין ולהורות. ובקדש הקדשים נתן התורה תוך גוף מצפה וזהב "מבית ומחוץ" (כה, יא), באמרו וקרונו לברכה בזה: "כל תלמיד חכם שאין תוכו ברוי אינו תלמיד חכם" (יומא עב, ב). ועל אותו הגוף שהוא הארון נתן כפרת (כה, כא) כלו וזהב, מורה על צלם אלהים בלתי מחובר עמו כלל. וכן ברוכים "פניהם איש אל אחיו" (לחן פסוק ב), מורים על פעלת המצאת המשכל וקבלתו, וזה בהביט אל

(ח"ט) ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך וכו'. אשכן ביניהם לקבל תפלתם ויעבודתם באותו האופן שאני "מראה אתך" שכינתי בהר על הכפרת בין שני הכרובים, עם "תבנית המשכן" ועם "תבנית כל כליו". כי אמנם תבנית המשכן תורה על כרובים, שהם "שרפים עמדים ממעל לו" (ישעיה ה, ב), הנראים לנביאים; ומהם בקדש, ומהם בקדש הקדשים, בשני מקדשות מקדשות בקרסים להיות לאחדים לעבודת בוראם. וכן ראוי

(ט) כָּכָל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאה אוֹתָךְ אֶת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תְּבִנֹת כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ׀

ט כָּכָל דִּי אֲנָא מַחֲזִי יָתְךָ יֵת דְּמוֹת מִשְׁכְּנָא וְיֵת דְּמוֹת כָּל מְנוּהֵי וְכֵן תַּעֲבִידוּן:

עוֹלָמִים, כְּגוֹן שְׁלֻחֲנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוּרוֹת וּמְכֻנוֹת שַׁעֲשֵׂה שְׁלֵמָה, כְּתִבְנִית אֵלֶּי תַעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מִחֻבֵּר לַמִּקְרָא שְׁלֵמָה מֵרָאה אוֹתָךְ. ׀ וְכֵן תַּעֲשׂוּ. (סנהדרין טז. שבויעות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֵאבֹד אֶחָד מִן הַכֵּלִים, אוֹ כִּשְׁתַּעֲשׂוּ לִי כָּלִי בֵּית

עוֹלָמִים, כְּגוֹן שְׁלֻחֲנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוּרוֹת וּמְכֻנוֹת שַׁעֲשֵׂה שְׁלֵמָה, כְּתִבְנִית אֵלֶּי תַעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מִחֻבֵּר לַמִּקְרָא שְׁלֵמָה מֵרָאה אוֹתָךְ. ׀ וְכֵן תַּעֲשׂוּ. (סנהדרין טז. שבויעות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֵאבֹד אֶחָד מִן הַכֵּלִים, אוֹ כִּשְׁתַּעֲשׂוּ לִי כָּלִי בֵּית

(י) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וַחֲצֵי אַרְבּוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי רַחְבּוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי קָמָתוֹ:

י וַיַּעֲבִידוּן אֲרוֹנָא דְּאֵצִי שִׁטִּין תְּרִמִּין אֲמִין וּפְלָגָא אֲרַכָּה וְאֲמָתָא וּפְלָגָא פְתִיָּה וְאֲמָתָא וּפְלָגָא רֹמְמָה:

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן • כְּמִין אֲרוֹנוֹת שְׁעוֹשִׁים בְּלֹא רִגְלִים, עֲשׂוּיִים כְּמִין אֲרָגָז, שְׁקוֹרִין אִישְׁקָרִיין, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלְיוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים קונטרסים כרך א. עמ' 318)

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן... אֲמָתִים וַחֲצֵי אַרְבּוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי רַחְבּוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי קָמָתוֹ (כה, י) מִידוֹת הָאֲרוֹן הָיוּ כָּל־חֲצוּיוֹת, כִּי הָאֲרוֹן רוֹמַז לַתּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה

צִרִּיקָה לַפֻּעַל בְּאֲדָם הַלּוּמֵד תּוֹרָה - אֶת שְׁבִירַת הַרְגִּילוֹת וְהַמְדוּת הַרְעוֹת שָׁלוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כו עמוד 175 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מִצְוַת עֲשִׂית הָאֲרוֹן

עַל עֲשִׂיתוֹ הוּא רַק כְּדֵי לַפֻּעַל הַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה. וְכִמּוֹ שְׁכֻתוֹב בְּסוֹף פְּרֻשֶׁת עֲשִׂית הָאֲרוֹן (כה, כב) דַּעֲשִׂיתוֹ הִיא כְּדֵי שִׁיְהִיָּה "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שָׁם". וְהֵנָּה, מְצִינוֹ חִלּוּק בֵּין בֵּית עוֹלָמִים וְהַמִּשְׁכָּן (הַמִּשְׁכָּן בְּמִדְבָּר, מִשְׁכָּן שִׁילָה וְכו') (ב). דְּבִזְמַן שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם הָאֲרוֹן הָיָה לַמִּשְׁכָּן דִּין "בְּמָה גְדוּלָּה" בְּלִבָּד (תוספתא זבחים ספ"ג. וראה גם מאורי מגילה ט, ב). מִה־שְׁאִין־כֵּן בְּבֵית עוֹלָמִים הֵנָּה גַם לְאַחֲרֵי שְׁנֵטַל מִשָּׁם הָאֲרוֹן, נִשְׁאַרָה שְׂכִינָה בַּמָּקוֹם הַהוּא וְקִדְשָׁתוֹ קִדְשֵׁת עוֹלָם (כִּמְ"שׁ הַרְמַב"ם בְּסוֹף פֶּרֶק ו' מֵהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה). וּמַעֲתָה יֵשׁ לוֹמַר, דְּלֹאֲחֵר שֶׁנִּבְנְהָ בֵּית עוֹלָמִים וְנִקְבְּעָה שָׁם הַקִּדְשָׁה לְעוֹלָם, מִמִּילָא אֵין הַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה תְּלוּיָה בְּאֲרוֹן, וְאֵין מִצְוָה בַּעֲשִׂית הָאֲרוֹן. כִּי כָּל עֵקֶר עֲשִׂיתוֹ הוּא רַק לַפֻּעַל הַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה כְּנ"ל. וְלָכֵן לֹא הִבִּיא הַרְמַב"ם דִּינֵי עֲשִׂית הָאֲרוֹן בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, וְלֹא מִנְּאִיָּה בְּמִנְּהַן הַמִּצְוֹת מִפְּיֵן שְׁאִין בַּעֲשִׂיתָהּ מִצְוָה לְדוֹרוֹת. וְא"ש.

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים (כה, י) בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פּוֹתֵב הַרְמַב"ם בְּאַרְיֻכּוֹת דִּינֵי עֲשִׂית כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ, הַמְנוֹרָה, הַמִּזְבֵּחַ, הַשְּׁלֵחָן וְכוּצָא בְּזָה. וְהַשְׁמִיט דִּינֵי וְצוֹרֵת עֲשִׂית הָאֲרוֹן. וְכִמּוֹ כֵּן ב' סֵפֶר הַמִּצְוֹת מִנֵּה עֲשִׂית שְׁאֵר הַכֵּלִים בְּמִנְּהַן הַמִּצְוֹת (כְּחֻלְק מִמִּצְוֹת־עֲשֵׂה דְּבִנְיָן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ), אֶף אֵינוֹ מְזִכִּיר כָּלִי עֲשִׂית הָאֲרוֹן. וְשִׁקְלָא וְטָרִיא בְּזָה בְּאַרְכָּה בְּנוֹשְׂאֵי־כָּלִי הַרְמַב"ם (וְעִיֵּן מִנ"ח מ"ע צה. פ' הרי"פ פֶּעֶרְלָא לִסְהַמ"צ לִרְס"ג בְּסוֹף פֶּרֶשָׁה נב. וְעוֹד). וְיֵשׁ לוֹמַר בְּזָה בְּאִפְּן מִחֻדָּשׁ, דְּלִדְעַת הַרְמַב"ם חִלּוּק דִּין עֲשִׂית הָאֲרוֹן מַעֲשִׂית שְׁאֵר הַכֵּלִים. דְּשְׁאֵר כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשֶׂה לְשֵׁם הַעֲבוּדָה בְּהֵם, כְּהִדְלָקַת הַנּוֹרוֹת בְּמִנְּהַר וְכוּצָא בְּזָה, וּמִפְּנֵי שֶׁהַעֲבוּדָה בְּהֵם הִיא מִצְוָה לְדוֹרוֹת, שְׁפִיר נִמְנוֹ כְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה, וְנִקְתְּבוּ דִּינֵיהֶם בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. אֶף הָאֲרוֹן אֵין בּוֹ עֲבוּדָה כָּלִל, אֲלֹא שְׁעִל־יְדֵי שְׁנַמְצָא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָרִי זֶה פּוֹעֵל שְׁתִּיהִיָּה שָׁם הַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה. וְהַצּוּי

(יא) וַיַּצִּיבֵת אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ וַעֲשִׂית עָלָיו זָר וְזָהָב סָבִיב:

יֵא וְהַחֲפִי זָהָב דְּכִי מָגוֹ וּמִפְּרָא תַחֲפִנְהָ וְתַעֲבִיד עָלֵיהִי זָר דְּזָהָב סָחוֹר סָחוֹר:

שְׁמֹת רַבָּה). זָר זָהָב • כְּמִין כְּתָר מְקַף לוֹ סָבִיב לַמַּעֲלָה מִשְׁפָּתוֹ, שַׁעֲשֵׂה הָאֲרוֹן הַחִיצוֹן גְּבוּהָ מִן הַפְּנִימִי, עַד שַׁעֲלָה לְמוֹל עֲבִי הַפֶּפֶרֶת וְלַמַּעֲלָה הִימְנוֹ מִשְׁהוֹ. וְכִשְׁהַפֶּפֶרֶת שׁוֹכֵב עַל עֲבִי הַכְּתָלִים, עוֹלָה הָזֵר לַמַּעֲלָה מִכָּל עֲבִי הַפֶּפֶרֶת כָּל שְׁהוּא, וְהוּא סִמֵּן לְכַתֵּר תּוֹרָה.

כִּי־׀ מִבֵּית וּמִחוּץ תַּצְפִּנּוּ • (יזמא עב) שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עֲשֵׂה בְּצִלְאֵל: ב' שֶׁל זָהָב וְא' שֶׁל עֵץ, וְד' כְּתָלִים וְשׁוּלָיִם לְכָל אֶחָד, וּפְתוּחִים מְלֻמַּעֲלָה. נִתֵּן שֶׁל עֵץ כְּתוּף שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב כְּתוּף שֶׁל עֵץ, וְחִפְּהָ שְׁפָתוֹ הַעֲלִיּוֹנָה בְּזָהָב. נִמְצָא מִצְפָּה מִבֵּית וּמִחוּץ (שם תַּחֲנוּמָא).

(יב) וַיִּצְקֶתָּ לֹא אֲרַבֵּעַ טַבַּעַת זָהָב וְנִתְּתָהּ עַל אֲרַבֵּעַ פַּעֲמֹתַי וּשְׁתֵּי טַבַּעַת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעַת עַל־צִלְעוֹ הַשְּׁנִית:

יב ונתתיה לה ארבע עזקן דהב ונתן על ארבע זויתיה ותרתינן עזקן על סטרה חד ותרתינן עזקן על סטרה תניחא:

כ"י • וַיִּצְקֶתָּ • לְשׁוֹן הַתְּכָה, כְּתִרְגוּמוֹ. פַּעֲמֹתַי • כְּתִרְגוּמוֹ: זִוְיָתָה, וּבְזוּיּוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת סְמוּךְ לַכַּפֶּרֶת, הֵיוּ נִתּוּנִים שְׁתֵּים מִכָּאן וּשְׁתֵּים מִכָּאן לְרַחְבּוֹ שֶׁל אֲרוֹן, וְהַבָּדִים נִתּוּנִים בָּהֶם, וְאָרְכּוֹ שֶׁל אֲרוֹן מִפְּסִיק בֵּין הַבָּדִים אֲמִתִּים וְחָצִי בֵּין בַּד לְבַד, שִׁיחִיו שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנוֹשְׂאִים אֶת הָאֲרוֹן מִהַלְכִּין בִּיְגִיָּהֶם, וְכֵן

מפרש ב' מנחות' בפרק "שתי הלחם". ושתי טבעות על צלעו האחת. הן הן ה' טבעות שבתחלת המקרא, ופרש לך היכן היו, והני"ו זו יתרה היא, ופתרוננו כמו "שתי טבעות", ויש לך לישיבה בן: ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת. צלעו • צדו.

(יג) וַעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:

כ"י • בְּדֵי • מוֹטוֹת.

יג ונתעבד אריחי דאצי שטין ותחפי יתהון דהבא:

(יד) וְהִבַּאתָ אֶת־הַבָּדִים בַּטַּבַּעַת עַל צִלְעַת הָאֲרוֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאֲרוֹן בָּהֶם:

י ד ותעל ית אריחא בעזקתא על סטרי ארונא למשל ית ארונא בהון:

(טו) בַּטַּבַּעַת הָאֲרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:

כ"י • לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ • (יזמא שם) לְעוֹלָם.

טו בעזקתא דארונא יהון אריחא לא יעדון מנה:

(טז) וְנִתְּתָה אֶל־הָאֲרוֹן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • וְנִתְּתָה אֶל־הָאֲרוֹן • כְּמוֹ: בְּאֲרוֹן. הָעֵדוּת • הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֶיכֶם, שֶׁצִּוִּיתִי אֹתְכֶם מִצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ.

טז ונתת פארונא ית סהדותא די אתן לך:

♦ יום שני כ"ז שבט ♦

(יז) וַעֲשִׂיתָ כַּפֶּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמִתִּים וְחָצִי אַרְפֶּה וְאִמָּה וְחָצִי רַחֲבָה:

יז ונתעבד כפרתא דהב טהור דכי תרתינן אמין ופלגא ארפה ואמתא ופלגא פתיה:

כ"י • כַּפֶּרֶת • כְּסוּי עַל הָאֲרוֹן, שֶׁהִיא פְתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמִנִּיחוּ עָלָיו כְּמִין דָּף. אֲמִתִּים וְחָצִי אַרְפֶּה • כְּאָרְכּוֹ שֶׁל אֲרוֹן, וְרַחֲבָה כְּרַחְבּוֹ שֶׁל אֲרוֹן, וּמִנַּחַת עַל עֲבִי

הפתלים ארבעתם. ואף-על-פי שלא נתן שעור לעבניה, פרושו רבותינו שהיה עבניה טפח (סוכה ה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 164)

שְׁהִיָּה עֲבִיָּה טַפַּח (רש"י כה, יז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מָה רָאָה רִשִּׁי לְפָרֵשׁ שֶׁעוֹר עֲבִי הַכַּפֶּרֶת. וְיֵשׁ לומר, שֶׁהִקְשָׁה לוֹ: מַדּוּעַ נֶאֱמַר לְעֵיל (פסוק י) "וְעָשׂוּ אֲרוֹן", בְּגוּג לְמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׁעַר

הכלים "וְעָשִׂיתָ". וּמִתְרַץ, שֶׁעֲבִי הַכַּפֶּרֶת הָיָה טַפַּח, וְאֵין בְּכַחוֹ שֶׁל אָדָם אֶחָד לַעֲבֹד וּלְעֲשׂוֹת חֲתִיכַת זָהָב רַב־מִשְׁקָל כְּזֶה.

ספורנו

(יב) פַּעֲמֹתַי. וְזוֹיּוֹת שׁוּלְיוֹ. וּשְׁתֵּי טַבַּעַת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת. הַצֵּד הָאֶרְךְ יִקְרָא צִלְע. צִדָּה אִם בֶּן, שֶׁאֲרַבְעָתָם תִּהְיֶינָה עַל אֲרַבַּע וְזוֹיּוֹת

השוליים, וצדה גם בן שלא תושמנה על הצדדים הצרים, אבל תושמנה על הארבעים הנקראים צלעות, שתיים מהן על צלעו האחת, ושתיים מהן על

השנית. תורה יג
(טז) וְנִתְּתָה אֶל הָאֲרוֹן. בָּאֵר עֲנִינוּ, בְּהוֹיּוֹתוֹ כְּלִי בְּלִתִּי גָאוֹת לַעֲבוּדָת שׁוֹם וְכַח. תורה יז

(יח) וַעֲשִׂיתָ שָׁנִים בְּרָכִים זֶהְבַּ מִקֶּשֶׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם
מִשְׁנֵי קִצּוֹת הַכִּפֶּרֶת:

ז"י • בְּרָכִים • דְּמוּת פְּרָצוֹף תִּינוֹק לָהֶם. מִקֶּשֶׁה
תַעֲשֶׂה • שְׁלֹא תַעֲשֶׂם בְּפָנֶי עֲצָמָם וּתְחַבְּרֵם בְּרָאשֵׁי
הַכִּפֶּרֶת לְאַחַר עֲשִׂיתָם כְּמַעֲשֶׂה צוֹרְפִים, שְׁקוֹרִין
שׁוֹלְדֵרִי"ץ, אֲלֹא הִטֵּל זֶהְבַּ הַרְבֵּה בַתְּחִלַּת עֲשִׂיתָ

(יט) וַעֲשֶׂה בְרוֹב אֶחָד מִקֶּשֶׁה מִזֶּה וּכְרוֹב־אֶחָד מִקֶּשֶׁה
מִזֶּה מִן־הַכִּפֶּרֶת תַעֲשֶׂוּ אֶת־הַבְּרָכִים עַל־שְׁנֵי
קִצּוֹתָיו:

ז"י • וַעֲשֶׂה בְרוֹב אֶחָד מִקֶּשֶׁה • שְׁלֹא תֹאמַר שְׁנֵי
בְרוֹכִים לְכָל קֶצֶה וְקֶצֶה. לָכֵן הוֹצֵרְךָ לְפָרֶשׁ: "בְּרוֹב
אֶחָד מִקֶּשֶׁה מִזֶּה". מִן הַכִּפֶּרֶת • עֲצָמָה תַעֲשֶׂה אֶת

(כ) וְהָיוּ הַבְּרָכִים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סִבְכִּים
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכִּפֶּרֶת וּפָנִיהֶם אִישׁ אֶל־אֲחִיו אֶל־
הַכִּפֶּרֶת יִהְיוּ פָנֵי הַבְּרָכִים:

ז"י • פְּרָשֵׁי כְנָפִים • שְׁלֹא תַעֲשֶׂה כְנָפֵיהֶם שׁוֹכְבִים,
אֲלֹא פְרוּשִׁים וּגְבוּהִים לְמַעַלָּה אֲצֵל רִאשֵׁיהֶם, שְׁיֵהָא

(כא) וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּפֶּרֶת עַל־הָאָרֶץ מִלְּמַעַלָּה וְאֶל־
הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֱלֹהֶיךָ:

ז"י • וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת • לֹא יִדְעִיתִי לָמָּה
נִכְפַּל, שֶׁהָרִי כָּבֵד נֶאֱמַר: "וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֶץ אֶת הָעֵדוּת?"
וַיֵּשׁ לֹאמַר שָׁבָא לְלַמֵּד שֶׁכַּעֲדוֹ אֶרֶץ לְבָדוּ בְּלֹא
כִּפֶּרֶת, יִתֵּן תַּחֲלָה אֶת הָעֵדוּת לְתוֹכָהּ, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתֵּן

ספורנו

(כ) וְהָיוּ הַבְּרָכִים. כָּבֵד בְּאֶרֶץ
הַנְּבִיאִים, שֶׁהַמְּלָאכִים בְּמִרְאֵה
הַנְּבוּאָה נִרְאִים לְחֻזִּים כְּדִמוּת
בְּרוֹכִים, וְהֵם פָּנֵי אָדָם וְלָהֶם כְּנָפִים.
וּבְכָל זֶה יוֹרֵד עֵינֵי הַשֶּׁכֶּל הַנִּבְדָּל אֲשֶׁר
כָּל הַלּוֹבֵב לְצַד מַעַלָּה, וְזֶה לְהַבִּיט אֶל
הָאֱלֹהִים (עפ"י שְׁמוֹת ג', ו'), "הַשֶּׁכֶּל וְיִדַּע
אוֹתִי" (ירמיה ט, כג), כָּל אֶחָד מִהַשֶּׁכֶּלִּים
הַנִּבְדָּלִים כְּפִי הָאֶפְשָׁר אֲצֵלוּ. וְזֶה
בְּעֲצֻמוֹ הוֹרָה עֲתֵּה בְּאֶמְרוֹ "וְהָיוּ
הַבְּרָכִים פְּרָשֵׁי כְנָפִים", כִּי בְהִיּוֹת
הַשֶּׁכֶּל הָאֲנוּשִׁי שֶׁכָּל בִּכְחָ אֵל הַשְׁלֵמוֹת
הַשְּׁנִי, אֲשֶׁר יִקְנֶהוּ בְּעֲשׂוֹתוֹ כְּלָלִים

וּפְשִׁיטָם מִחֲמַר לְהַשְׁכִּיל וְלִדְעַת אֶת
בּוֹרְאוֹ כְּפִי הָאֶפְשָׁר, וְזֶה יַעֲשֶׂה בְּהַבִּיט
נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתוֹ הַמּוֹרֹת בְּמוֹפֶת
פְּלִאוֹת מַעֲשָׂיו וְדַרְכֵי טוֹבוֹ. כִּי אִמָּנָם
מֵהוּת הַדָּבָר וְצוּרָתוֹ תוֹדֵעַ לָנוּ מִצַּד
פְּעֻלוֹתָיו, וְזֶה יִקְרָה לְשֶׁכֶּל הָאֲנוּשִׁי
כְּשִׁיִּשְׁכִּיל מִמְּצִיאוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ
אֶת הָאֶפְשָׁר אֲצֵלוּ, בְּאֶמְרוֹ "הוֹדַעְנִי נָא
אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעָךָ, לְמַעַן אֶמְצָא חֵן
בְּעֵינֶיךָ" (לחזן לג, יג), אָמַר שְׁיֵהִי
הַבְּרוּכִים "פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה". וּכְבֵּר
אֶמְרוֹ (יוֹמָא נד, א) שֶׁהַבְּרוּכִים וְכָר וּנְקֵבָה
הֵיוּ, הַמּוֹרִים פְּעֻלַּת הַמְּצָאָה הַכְּלָלִים

מִפְּשִׁיטָם, שֶׁהִיא כְּפַעֲלַת הַזָּכָר
הַמְּמַצִּיא, וּמּוֹרִים קִבְּלַת אוֹתָם
הַמְּפַשְׁטִים שֶׁהִיא כְּפַעֲלַת הַנְּקֵבָה.
וְאָמַר "וּפָנִיהֶם אִישׁ אֶל אֲחִיו", כִּי
פְּעֻלַּת הַמְּצָאָה הַכְּלָלִים וְהַפְּשִׁטָּה
תְּבִיט וְתִכְנֵן אֵל פְּעֻלַּת קִבְּלַת הַכְּלָלִים
הַמְּפַשְׁטִים מִחֲמַר, אֲשֶׁר בְּהָ קִנְיֹן
הַשְׁלֵמוֹת הַמִּכְנֵן. וְאָמַר "אֵל הַכִּפֶּרֶת
יִהְיוּ פָנֵי הַבְּרָכִים" תוֹרָה כֹּא
(כא) וְנָתַתָּ אֶת הַכִּפֶּרֶת עַל הָאָרֶץ
מִלְּמַעַלָּה, וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת
אֲשֶׁר אֵתָּן אֱלֹהֶיךָ. כִּי אִמָּנָם הַבִּטּוֹת
הַשֶּׁכֶּל וְהַמְּצָאָה הַכְּלָלִים וְהַפְּשִׁיטוֹ

הקשר בין ישראל להקב"ה

שרתה שכינה היה פלשון הפתוב "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים", מעל הכפרת. אמנם כדי שבני ישראל ירגישו את השראת השכינה שביניהם זהו רק ע"י התורה, ולכן מפרש הרמב"ן שהכפרת ששם שרתה שכינה היתה חלק מהארון ששם היו שני לוחות הברית, התורה. כי רק ע"י התורה מרגישים את השראת השכינה. אף באמת הקב"ה שורה בבני ישראל גם אם אינם לומדים תורה (אף שאז אינם מרגישים את השראת השכינה), כי הקשר הפנימי של ישראל וקוב"ה הוא למעלה מהתורה, כמאמר חז"ל "ישראל קדמו לתורה", ולכן מפרש רש"י שהכפרת ששם שרתה השכינה היא כלי בפני עצמו, והיא למעלה מהארון ששם היו הלוחות - התורה.

כבואזמן מימרי לך תמן ואמלל עמך מעלוי כפרתא מבין תרין כרוביא די על ארונא דסהדותא ית קל די אפקד יתך לנת בני ישראל:

אליו מעל הכפרת וגו', משה היה נכנס למשכן, ובין שבא בתוך הפתח, קול יורד מן השמים לבין הכרובים, ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד. ואת כל אשר אצנה אותך אל-בני ישראל. הרי יי"ו זו יתרה וטפלה, וכמוהו הרבה במקרא, וכה תפתר: "ואת אשר אדבר עמך שם", את כל אשר אצנה אותך אל בני ישראל, הוא.

כג ותעבד פתורא דאעי שטין תרתין אמין ארבה ואמתא פתיה ואמתא ופלגא רומה:

שהיה כדמות כסא לשכינה, באמרו "ונועדתי לך שם" (פסוק כב), צוה על שלחן ומנוחה, כמנהגם לפני השירים, בענין השונמית באמרה "ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנוחה" (מלכים ב' ד, ט). ובהיות זה השלחן מורה על פתח מלכות, כדבריהם וזכרונם לברכה, וענין הפלג בהנהגת המדינה הוא על ב' פנים: האחד בענין המשפט וזולתו מסדרי המדינה, והשני להגן על המדינה מכל צד ואיב, באמרו

ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העזת אשר אתן אליך: (כה, כא)
נחלקו רש"י והרמב"ן בגדר הכפרת, דלרש"י הכפרת היא כלי בפני עצמו, ולכן מפרש פסוק זה "שבעדו ארון לבדו בלא כפרת, יתן תחלה העדות לתוכו ואחר-כך יתן את הכפרת עליו", אבל להרמב"ן הכפרת היא חלק מהארון, וכלשונו "ארון יקרא גם בהיות הכפרת עליו" (ועיין שם איר מפרש הפסוק).
ונפקא-מינה האם בשעת עשיית הכפרת היו צריכים לכונן לשם עשיית הארון או לשם עשיית כפרת.
ויש לבאר זה ע"פ פנימיות הענינים:
ותכלית המשכן והארון שבו, היה כדי שיהיה "ושכנתי בתוכם" שה' יתברך ישכן בתוככי בני-ישראל, והמקום שבו

(כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על-ארון הערת את כל אשר אצנה אותך אל-בני ישראל: פ

כ"י ~ ונועדתי • כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך. ודברתי אתך מעל הכפרת • ובמקום אחר הוא אומר: (ויקרא א) "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר", זה המשכן מחוץ לפרכת. נמצאו שני פתובים מכתישים זה את זה. בא הפתוב השלישי והכריע ביניהם: (במדבר ז) "ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר

(כג) ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארבו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו:

כ"י ~ קמתו • גבה רגליו עם עבי השלחן (פסחים קט).

ספורנו

מגמת פניהם "השכל וידע אותי" (ירמיה ט, ג), כמו שיעד באמרו "ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך" (לעיל פסוקים ח ט). והוסיף ואמר "וכן תעשו" (שם), כמו שהעידו וזכרונם לברכה שקרה להם בהיותם דורשים במעשה מרובה, באמרו ו': אתה דורש במעשה מרובה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת מלזים אותנו (חגיגה יד, ב). תורה כג
(כג) ועשית שלחן. אחר מעשה הארון,

אותם מחמר, וכן קבלתו כשיקבצם לעשותם קנין, הנה כל זה יעלה לו באמצעות העיון וההכנות המעשיות. אם כן ישג כל זה בהביט אל העדות אשר בארון אשר עליו הכפרת, כי אמנם ב"עדות" שהם הדברות נמצאים כללי החלק העיוני והמעשי. ובה יעד, תורה כב
(כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך. כי בזה שרתה שכינה ותשרה בכל מקום אשר שם חכמי הדור אשר

(כד) וְצִפְתִּי אֹתוֹ זֶהב טָהוֹר וְעִשִּׂיתָ לוֹ זָרָהב סָבִיב: כד וּמִתְּפִי יָמָה דְּהַב דְּכִי וּמַעֲבַד לָהּ זִיר דְּדֶהַב סָחור סָחור: כה"א זָרָהב • סִימָן לְכַתֵּר מַלְכוּת, שֶׁהַשְּׁלֶחַן שֶׁם עֶשֶׂר וּגְדוּלָה, כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים: 'שְׁלֶחַן מַלְכִים'.

(כה) וְעִשִּׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טָפַח סָבִיב וְעִשִּׂיתָ זָרָהב: כה וּמַעֲבַד לָהּ גְדֻנְפָא רִימָה פֶּשְׁפָּא סָחור סָחור וּמַעֲבַד זִיר דְּדֶהַב לְגְדֻנְפָה סָחור סָחור: למסגרתו סביב:

כה"א מִסְגֶּרֶת • כְּתַרְגוּמוֹ: גְּדֻנְפָא, וְנַחֲלִיקוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר. יֵשׁ אוּמְרִים: לְמַעַלָּה הֵיטָה, סָבִיב לְשֶׁלֶחַן, כְּמוֹ לְבַזְבִּזִין שֶׁבִשְׁפַת שְׁלֶחַן שָׂרִים. וְיֵשׁ אוּמְרִים לְמִטָּה הֵיטָה תְּקוּעָה מְרָגֵל לְרָגֵל, בְּאַרְבַּע רוחות השלחן, ודרך השלחן שוכב על אותה מסגרת. ועשית זרזהב למסגרתו • הוא זר הזמור למעלה, ופרש לך כאן שעל המסגרת היתה.

(כו) וְעִשִּׂיתָ לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זֶהב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבַּעֲתֵי עַל אַרְבַּע הַפָּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: כו וּמַעֲבַד לָהּ אַרְבַּע עֲזָנוֹן דְּדֶהַב וְנָתַן זֵת עֲזָקְתָא עַל אַרְבַּע זִוְתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלָהּ: לעמיתו לו ארבע טבעות זהב ונתת את הטבעות על ארבע הפאות אשר לארבע רגליו:

(כז) לְעִמֵּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּהֲיִין הַטַּבַּעֲתֵי לְבָדִים לְשֵׁאת אֶת־הַשְּׁלֶחַן: כז לְקַבֵּל גְּדֻנְפָא יְהוֹנָן עֲזָקְתָא לְאַתְרָא לְאַרְיִחָא לְמַשֵּׁל יֵת פְּתוּרָא: לשאת את השלחן:

כה"א לְעִמֵּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּהֲיִין הַטַּבַּעֲתֵי בְּרַגְלִים תְּקוּעוֹת כְּגֹדֶר רְאִשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת. לְבָדִים לְבָדִים • אוֹתָן טַבַּעוֹת יִהְיוּ בָתִּים לְהַכְנִים בָּהֶן הַבָּדִים. לְבָתִּים • לְצַרֵּף בָּתִּים. לְבָדִים • כְּתַרְגוּמוֹ: לְאַתְרָא לְאַרְיִחָא.

(כח) וְעִשִּׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפְתָּ אֹתָם זָהב וְנִשְׂאֵם אֶת־הַשְּׁלֶחַן: כח וּמַעֲבַד יֵת אֲרִיחָא דְּאֵעִי שְׁטִין וּמִתְּפִי יִתְהוֹן דְּדֶהַב וְיִהוֹן נְטִלִין בְּהוֹן יֵת פְּתוּרָא: כה"א וְנִשְׂאֵם בָּם • לְשׁוֹן נִפְעַל, יִהְיֶה נִשָּׂא בָם אֶת הַשְּׁלֶחַן. (כט) וְעִשִּׂיתָ קַעֲרֹתָיו וּכְפֹתָיו וּקְשׁוֹתָיו וּמִנְקִיתָיו אֲשֶׁר יִסֹּד בָּהֶן זֶהב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: כט וּמַעֲבַד מְגִיסוּהִי וּבִזְכוּהִי וְקִסְוֹתָהּ וּמִכִּילָתָהּ דִּיתְנַסֵּף בָּהֶן דְּהַב דְּכִי תַעֲבַד יִתְהוֹן: לעמיתו וקשוריו וכפותיו ומנקיותיו אשר יסוד בהן זהב טהור תעשה אתם:

כה"א וְעִשִּׂיתָ קַעֲרֹתָיו וּכְפֹתָיו • קַעֲרוֹתָיו, זֶה הַדְּפּוּס, שֶׁהָיָה עָשׂוּי כְּדְּפּוּס הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תְּבַה פְּרוּצָה מִשְׁתִּי רִחוּתִיהָ. שׁוּלִים לוֹ לְמִטָּה וְקוּפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן פְּלָפִי מַעַלָּה כְּמִין כְּתָלִים, וּלְכָד קְרוֹי לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רֹאשִׁין לְכָאן וּלְכָאן, לְצַדֵּי הַבֵּית מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹתֵן אֲרָכּוֹ לְרַחְבּוֹ שֶׁל שְׁלֶחַן וּכְתָלָיו וְקוּפִים כְּגֹדֶר שְׁפַת הַשְּׁלֶחַן, וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְּפּוּס זֶהב וְדְּפּוּס בְּרָזֵל. בְּשָׁל בְּרָזֵל הוּא נֶאֱפָה, וּכְשֶׁמוֹצִיאֻ מִן הַתַּנּוּר, נוֹתֵנוּ בְּשָׁל זֶהב עַד לְמַחֵר בְּשִׁבְתָּ שְׁמִסְדָּרוֹ

על השלחן, ואותו דפוס קרוי קערה. וכפותיו הן בזיכין שנותנין בהם לבונה. ושתיים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות, שנאמר: (ויקרא כח) "ונתת על המערכת לבונה זפה". וקשוריו הן כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארך. ויגמטן עשה של זהב ומסדר שלשה על ראש כל לחם שישב לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומבדילין בין לחם ללחם, כדי שתפגס הרוח ביניהם ולא יתעפשו. ובלשון ערבי, כל דבר חלול קרוי קסו"א.

ספורנו

"וּשְׁפָטְנוּ מִלְכָּנוּ, וְיִצָּא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחַמְתֵּינוּ" (שמואל א ח ב) – הוֹשָׁמוּ בְּשֶׁלֶחַן שְׁנֵי כְּתָרִים, אֶחָד מֵהֶם לְשֶׁלֶחַן עֲצָמוֹ, הַמוֹרָה עַל פְּרֻסַּת הַמִּדִּינָה וְסִדּוּר עֲנֻיָּהּ, וְהַשְּׁנִי לְמִסְגֶּרֶת הַמוֹרָה הַיּוֹת סוּגָר בְּעֵדָה מִכָּל מִזִּיק וְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם (ע"פ תהלים ח א). תורה כד (כט) קַעֲרֹתָיו וּכְפֹתָיו • הַיְדוּעוֹת אֲוֹ לְשֶׁלֶחַן מַלְכִים. תורה ל

ז: קשׁוֹתָיו, אֵלּוּ סְנִיפִין שֶׁמִּקְשִׁין אוֹתוֹ וּמַחֲזִיקִים אוֹתוֹ שְׁלֹא יִשָּׁבֵר. וּמִנְקִיָּתוֹ, אֵלּוּ הַקָּנִים שֶׁמִּנְקִין אוֹתוֹ שְׁלֹא יִתְעַפֵּשׂ, אֲבָל אוֹנֶקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: מְכִילֶתָהּ, הִיא שׁוֹנֶה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר: מְנַקִּיּוֹת הֵן סְנִיפִין. אֲשֶׁר יִסְף בָּהֶן • אֲשֶׁר יִכְסֶּה בָּהֶן, וְעַל קִשּׁוֹתָיו הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יִסְף", שֶׁהֵיוּ עָלָיו כָּמִין כֶּסֶף וְכֹסֶיף. וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (במדבר ד) "וְאַתָּה קִשּׁוֹת הַנֶּסֶף", וְזֶה, "יִסְף" וְ"הַנֶּסֶף", לְשׁוֹן כֶּסֶף וְכֹסֶיף הֵם.

וּמִנְקִיָּתוֹ • תִּרְגוּמוֹ: וּמְכִילֶתָהּ, הֵן סְנִיפִים כָּמִין יְתֻדוֹת זֶהָב עוֹמְדִין בָּאָרֶץ, וּגְבוּהִים עַד לְמַעְלָה מִן הַשִּׁלְחָן הָרָבָה, כְּנֶגֶד גְּבוּהַ מַעְרַכַת הַלֶּחֶם, וּמִפְּצָלִים שֶׁשָּׁה (הורא"ם גורס חמשה) פְּצוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְרֹאשֵׁי הַקָּנִים שֶׁבִּין לָחֶם לְלֶחֶם, סְמוּכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדִי שְׁלֹא יִכָּבֵד מִשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֲלִיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְיִשָּׁבְרוּ. וּלְשׁוֹן מְכִילֶתָהּ, סְבֻלּוֹתָיו, כְּמוֹ: "נִלְאִיתִי הַכִּיל", אֲבָל לְשׁוֹן מְנַקִּיּוֹת, אֵינִי יוֹדֵעַ אִיךָ נוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וְיֵשׁ מִחֻמְכֵּי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (מנחות)

(ל) וְנָתַתְּ עַל־הַשִּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֶי תָּמִיד: פ
לִּיתָתָן עַל פִּתּוּרָא לֶחֶם אַפִּיא קָדְמִי
תְּדִירָא:

זש"א לֶחֶם פָּנִים • שֵׁשׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי, וּמִנֵּן הַלֶּחֶם וְסֹדֶר מַעְרְכוֹתָיו מִפְּרָשִׁים בְּ"אָמֵר אֶל הַכֹּהֲנִים".

♦ יום שלישי כ"ח שבט ♦

לא וְתַעֲבֹד מִנְרֵתָא דְדָהָב דְּכִי נָגִיד תַּחֲעֲבֹד
מִנְרֵתָא שְׂדֵה וְקִנְיָה פְּלִידָהָ חֲזוּרָהָ
וְשׁוֹשְׁנָהָ מִנְהָ יְהוֹן:

(לא) וְעִשִׂיתָ מִנְרֵת זֶהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תִּיעֲשֶׂה
הַמִּנְוֶרָה יִרְכֶּה וְקִנְיָה גְּבִיעִיָּה כְּפִתְרִיָּה וּפְרָחִיָּה מִמֶּנָּה
יְהִיו:

בְּאֲמַצַּע הַיָּרֵךְ, זָקוּף כְּלָפִי מַעְלָה וְעָלָיו גֵּר הָאֲמַצְעִי עֲשׂוֹי כְּמִין בֶּזֶז, לְצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלִתֵּת הַפְּתִילָה. גְּבִיעִיָּה • הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שְׁעוֹשִׂין מְזֻכְכִּית, אֲרָפִים וְקִצְרִים, וְקוֹרִין לָהֶם מְדִירֵנָס, וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִן מִזֶּהָב וּבִלְטִין יוֹצְאִין מִכָּל קִנְיָה וְקִנְיָה כְּמִין שְׁנֵת בָּהֶם הַכְּתוּב, וְלֹא הָיוּ בָּהּ אֵלָּא לְנוֹי. כְּפִתְרִיָּה • כְּמִין תְּפוּחִים, עֲגָלִים סְבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקִּנְיָה הָאֲמַצְעִי כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂין לְמִנְוֶרוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׂרִים, וְקוֹרִין לָהֶם פִּימֶל"ש, וּמִנֵּן שֶׁלָּהֶם כְּתוּב בְּפִרְשָׁה: כְּמִין כְּפִתּוּרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה, וְכִמְהָ חֶלֶק שֶׁבִּין כְּפִתּוּר לְכְּפִתּוּר. וּפְרָחִיָּה • צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים. מִמֶּנָּה יְהִיו • הַכֹּל מִקְשָׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֵשֶׂת, וְלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדֶם וְיִדְבִּיקֶם.

זש"א מִקְשָׁה תִּיעֲשֶׂה הַמִּנְוֶרָה • שְׁלֹא יַעֲשֶׂה חוֹלִיּוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קִנְיָה וְנִרְוִתֶיהָ אֲבָרִים אֲבָרִים, וְאַחֲרֵיכֶן יִדְבִּיקֶם כְּדֶרֶךְ הַצּוּרִפִּין שֶׁקוֹרִין שׁוֹלְדֵרִי"ץ, אֵלָּא כְּלָה בָּהּ מַחֲתִיכָה אַחַת, וּמִקִּישׁ בְּקֶרֶנֶס וְחוֹתָף בְּכָלִי הָאֲמָנוֹת וּמִפְּרִיד הַקָּנִים אֵילָף וְאֵילָף. מִקְשָׁה • תִּרְגוּמוֹ "נָגִיד", לְשׁוֹן הַמִּשְׁכָּה, שֶׁמִּמֶּשֶׁף אֶת הָאֲבָרִים מִן הָעֵשֶׂת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקְשַׁת הַקֶּרֶנֶס. וּלְשׁוֹן "מִקְשָׁה", מִכַּת קֶרֶנֶס, בְּטַדִּי"ץ בְּלַע"ז, כְּמוֹ: (דניאל ה) "דָּא לְדָא נִקְשִׁין". תִּיעֲשֶׂה הַמִּנְוֶרָה • (תנחומא) מֵאֲלִיָּה, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא: הַשִּׁלְף אֶת הַכֶּפֶר לְאוֹר, וְהָיָה נַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה. לְכָף לֹא נִכְתָּב 'תִּיעֲשֶׂה' (מנחות כט). יִרְכֶּה • הוּא הַרְגֵּל שֶׁל מִטָּה הָעֲשׂוֹי כְּמִין תְּכָה, וְשֶׁלֶשָׁה הַרְגָּלִים יוֹצְאִין הַיִּמֶנָּה וּלְמִטָּה. וְקִנְיָה • הַקִּנְיָה הָאֲמַצְעִי שֶׁלָּהּ הַעוֹלָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ' 174)

מדוע נתקשה משה בעשיית המנורה ונקא ולא בעשיית שאר הכלים?
אלא כי המנורה היתה צריכה להאיר את חשך העולם, וכמאמר רז"ל (שבת כב) "עדות היא לבאי עולם שהשכינה

תיעשה המנורה (כה, לא)
תיעשה המנורה: מאלה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקב"ה: השלף את הכפר לאור והיא נעשית מאלה (רש"י)

(לא) וְעִשִׂיתָ מִנְרֵת זֶהָב טָהוֹר. אַחֵר סִדּוּר שְׁנֵי הַכְּתָרִים, וְהֵם כְּתָר תּוֹרָה בָּאֵרוֹן וְכְתָר מַלְכוּת בַּשִּׁלְחָן, סִדֵּר עֲנִין מִנְוֶרָה, כְּלָה מִקְשָׁה אַחַת, וְאוֹר נִרְוִתֶיהָ אַחֵר, כְּאִמְרוֹ, תוֹרָה לֵב

שורה בישאל". ולכן הוקשה למשה: איך אפשר להאיר את חשך העולם על ידי מנורה גשמיית? אמר לו הקב"ה: אמת שאין הדבר בכחו של בן-אדם, אף השלף את הפקר לתוף האש, ואני אעשה מזה מנורה. הקב"ה אמר לאדם: אינני מסתפק ברוחניות שלך, בלמוד

התורה שלך, בתפלתך, ובקיום המצוות שלך. אני דורש ממך שגם מהגשמיית שלך - תעשה לי מקדש. אולם לא תוכל לעשותו לבדך; אני אעשה את זה. עליך רק להשליף את הזרב שלך לתוף האש שבלבך, הינו - רשפי אש האהבה לה'.

(לב) וְשִׁשָּׁה קָנִים יֵצְאוּ מִצִּדֵּיהֶּ שְׁלֹשָׁה קֲנֵי מִנְּהָ וּשְׁלֹשָׁה קֲנֵי מִנְּהָ הַשְּׁנִי:

לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֵצְאוּ מִצִּדֵּיהֶּ שְׁלֹשָׁה קֲנֵי מִנְּהָ וּשְׁלֹשָׁה קֲנֵי מִנְּהָ הַשְּׁנִי: מִנְּהָ מִסְּטֵרָה חֵד וּתְלָתָהּ קֲנֵי מִנְּהָ מִסְּטֵרָה תְּנִינָא:

נ"י יֵצְאוּ מִצִּדֵּיהֶּ לְכָאן וּלְכָאן, בְּאַלְכֶסוֹן נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גְּבֻהָה שֶׁל מִנְּהָ, שֶׁהוּא קֶנֶה הָאֲמָצִי, וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קֶנֶה הָאֲמָצִי, זֶה לְמַעַל מִזֶּה: הַתַּחְתּוֹן אֲרֹךְ וְשֶׁל מַעַל קָצֵר הֵימָנוּ

וְהַעֲלִיזוּ קָצֵר הֵימָנוּ, לְפִי שֶׁהִיָּה גְבוּהָ רִאשִׁיחַן שֶׁהָאֵל גְּבוּהוֹ שֶׁל קֶנֶה הָאֲמָצִי הַשְּׁבִיעִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַשִּׁשָּׁה קָנִים.

(לג) שְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקֶנֶה הָאֶחָד כְּפֹתֵר וּפֶרֶחַ וּשְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקֶנֶה הָאֶחָד כְּפֹתֵר וּפֶרֶחַ בֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמִּנְּהָ:

לג תְּלָתָהּ כְּלִידִין מְצִירִין בְּקֶנֶה חֵד חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן וְתְלָתָהּ כְּלִידִין מְצִירִין בְּקֶנֶה חֵד חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן בֵּן לְשֵׁשֶׁת קֲנֵי דְנִשְׁקִין מִן מִנְּהָ:

נ"י מְשֻׁקָּדִים • כְּתִירוֹמוֹ: מְצִירִים הִיוּ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין לְכָלִי כֶסֶף וְזָהָב, שְׁקוֹרִין נִיאל"ר. וּשְׁלֹשָׁה

גְבָעִים • בּוֹלְטִין מִכָּל קֶנֶה וְקֶנֶה. כְּפֹתֵר וּפֶרֶחַ • הִיָּה לְכָל קֶנֶה וְקֶנֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 164 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

צורת גביעי המנורה

בהלכות בית הבחירה (פ"ג סה"י) לאחרי שמבאר הרמב"ם צורת המנורה, מסיים וזו היא צורתה, ובכתב-היד יש ציור המנורה. ומצינו בזה דבר תמונה, דהגביעים מצירים כששוליהם למעלה ופיהם למטה. וכ"ה בציור המנורה שבגוף כתי"ק הרמב"ם בפרוש המשניות (מנחות ספ"ג, צילום ממנה בפיה"מ הוצאת קאפח).

(הפוך מחלונות רגילים), "כדי שתהא אוהה יוצא מהיכל שתאיר לעולם" (ל' רש"י כתי"י מנחות שם). וכן כן כתב הבח"י (פרשתנו כה, לא) בנוגע לגביעי המנורה שהרמז בגביע הוא פי הוא "פלי" (ש)משקה ומרוה". דכל ענין המנורה היא להשקות ולהרוות "לעולם השפל". והנה בדרך-כלל כשגביע עומד באפו רגיל כששוליו למטה, אז נשאר המשקה בתוף הגביע, ואין האדם יכול לשותות בדרך זו. ורק כשהופך את הגביע אז יוכל לשותות ולרוות צמאונו.

וטעמא בעי, אמאי נקבעו הגביעים במנורה (לדעת הרמב"ם) כשהם הפוכים, ולא כאפן עמידתם הרגיל ששולי הגביע למטה ופיו למעלה.

ועל-פי-זה יש לומר דלכן נקבעו הגביעים במנורה כששוליהם למעלה, להראות שאין השפעת הקדשה שבמנורה בשביל המקדש, אלא היא "נשפכת" כלפי חוץ, ומשקה ומרוה את העולם השפל.

וי"ל בזה על-פי מה שאמרו חז"ל בנוגע להמנורה (מנחות פו, ג) "לא לאורה אני צריך כו' עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישאל". ולכן היו חלונות בית המקדש "שקופים אטומים" (מ"א ו, ד) רחבים מבחוץ וצרים מבפנים

(לד) ובמנרה ארבעה גבעים מְשֻׁקָּדִים כְּפֹתֵרֶיהָ וּפֶרֶחֶיהָ:

לד וּבִמְנֵרָה אַרְבַּעָה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים כְּפֹתֵרֶיהָ וּפֶרֶחֶיהָ: חֲזוּרָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ:

מְשֻׁקָּדִים כְּפֹתֵרֶיהָ וּפֶרֶחֶיהָ • (דמא נב) זֶה אֶחָד מִחֲמֹשֶׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֶרֶץ: אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, או מְשֻׁקָּדִים כְּפֹתֵרֶיהָ וּפֶרֶחֶיהָ.

נ"י וּבִמְנֵרָה אַרְבַּעָה גְבָעִים • בְּגוֹפָה שֶׁל מִנְּהָ הִיוּ אַרְבַּעָה גְבִיעִים: אֶחָד בּוֹלֵט בֶּה לְמַטָּה מִן הַקָּנִים, וְהַשְּׁלִשָּׁה לְמַעַל מִן יֹצְאֵת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִצִּדֵּיהֶּ.

"משקדים" – מה הספק?

שאינם צווי למעשה אלא ספק בבאור הפתובים).
ונש' לומר הבאור בזה:

הגביעים כפתורים ופרחים לא היו אלא לנוי המנוחה (רש"י פרשתנו כ"ה ל"א), וכן היותם "משקדים" היא בכדי להבליט את פנים, (וכבעלי האמניות שדורכם לעשות כף (פיה"מ להרמב"ם מנחות ספ"ג)). ואם כן מובן דאף שהתורה כתבה "משקדים" רק באחד מהם (= גביעים או כפתורים ופרחים),

מכל-מקום יש לעשות כן בכלם, דמאי שנא. ועל-פי-זה נמצא מובן דהספק על מה נאמר "משקדים" אינו ספק בצווי אלא ספק בפרוש הפתובים, כלומר, במה צויה התורה בפרוש לעשות משקדים.

לה וחזרו תחת תרין קנין מנה וחזרו תחת תרין קנין מנה וחזרו תחת תרין קנין מנה
לשפת קנין דנפקין מן מנרתא:

מנוחה, וטפחים חלק. נשתירו שם ג' טפחים שבקם ג' גביעים וכפתור ופרח. נמצאו גביעים כ"ב: י"ח לששה קנים, ג' לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנוחה, הרי כ"ב, ואחד עשר כפתורים: ו' בששת הקנים וג' בגופה של מנוחה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד נאמרו במנוחה, שנאמר: "משקדים כפתוריה", ומעוט כפתורים, שנים: האחד, למטה אצל הירך, והאחד, בג' טפחים העליונים עם ג' הגביעים. ותשעה פרחים היו לה: ו' לששת הקנים, שנאמר: "בבגה האחד כפתור ופרח", וג' למנוחה, שנאמר: "משקדים כפתוריה ופרחיה", ומעוט פרחים, שנים, ואחד האמור בפרשת "בהעלותך": "עד ירכה עד פרחיה". ואם תדקדק במשנה זו הפתובה למעלה, תמצאם כמנינם איש איש במקומו.

לו חזרויהון וקניהון מנה יהיו פלה נגידא
תדא דדהב דכי:

לו ומעבד ית בוצינהא שבקא ומדלק ית
בוצינהא ויהיו מנהרין על קבל אפהא:

ובמנוחה ארבעה גביעים משקדים כפתוריה ופרחיה: (כה),
(לד)

זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע, אין ידוע אם גביעים משקדים, או משקדים כפתוריה ופרחיה (בפרש"י). ופסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ג ה"ב): "והכל משקדים כמו שקדים בעשיתן". ובטעם הדבר כתב ה'פס' משנה' שהוא מצד ספק הנ"ל.

ותמונה, אף יתכן שהתורה מצוה לעשות דבר שאי-אפשר לדעת אף לקימו, והיה צ"ל ע"ז באור בתורה שבעל-פה או קבלה?
(וספק זה אינו דומה לשאר ה"מקראות שאין להם הכרע")

**(לה) וכפתור תחת שני הקנים ממנה וכפתור תחת שני הקנים ממנה
לששת הקנים היצאים מן-המנוחה:**

כ"ח. וכפתור תחת שני הקנים • מתוך הפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך, כך שנינו במלאכת המשכן: (מנחות כט) גבהה של מנוחה י"ח טפחים, הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בירך, שנאמר: (במדבר ח) "עד ירכה עד פרחיה", וטפחים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים, וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנוחה עצמה, שנאמר: "משקדים כפתוריה ופרחיה". למדנו, שהיו בבגה שני כפתורים ושני פרחים, לבד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר: "וכפתור תחת שני הקנים וגו'", וטפחים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך, נמשכים ועולים כנגד גבהה של מנוחה, טפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, ונמשכים ועולים כנגד גבהה של

**(לו) כפתוריהם וקנתם ממנה יהיו פלה מקשה אחת
והב טהור:**

**(לז) ועשית את-גרתיה שבעה והעלה את-גרתיה
והאיר על-עבר פניה:**

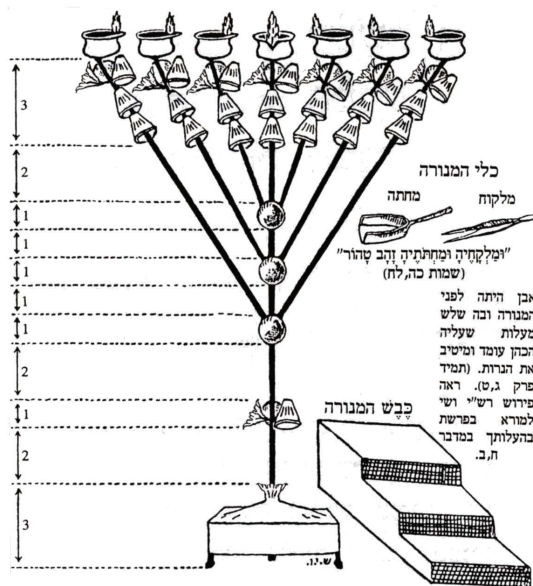
ספורנו

יאיירו כלם, כמו שיעד במנוחה באמרו
"בהעלותך את הנרות, אל מול פני
המנוחה יאיירו שבעת הנרות.. וזה

האור השכלי בחלק העיוני, וגם כן
אורו בחלק המעשי, שיהיו פונים אל
האור העליון לעבדו שכם אחד, כי אז

(לז) והאיר על עבר פניה. וזה, שיהיה
אור נרות הימין ונרות השמאל מכון
אל האמצעי. וכן ראוי שיהיה ענין

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ד', ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בדינו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלושה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרח, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו¹. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף². ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזה היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. ואמר, גביעים עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה. ואמר, בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלושה, וטפחים חלק, וטפח שבו³ גביע כפתור ופרח, וטפחים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן⁴ ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה⁵, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחים חלק, נשתתירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים⁶. ומאשר ציירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם.)

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה"ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

(4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

(5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיעורים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולים עד כנגד גובהה של מנורה".

(6) וב"חנכות הבית" (לרבי משה חפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשורה עם האמצע.

(1) ולשון רש"י, ירכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלושה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

(2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדן. (עד כאן). ולפירוש מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

(3) וזה לשון רש"י במנחות דף כה, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל

כָּל־פִּי הָאֲמָצְעִי, כְּדִי שִׁיחִיו הַנּוֹרוֹת כְּשֶׁתְּדַלִּיקֶם מֵאִירִים
 "אֶל עֵבֶר פְּנִיָּה", מוֹסֵב אוֹרָם אֶל צֶד פְּנֵי הַקֶּנֶה
 הָאֲמָצְעִי, שֶׁהוּא גוֹף הַמְּנוּרָה.

ז"י • אֶת-נְרוֹתֶיהָ • כְּמִין בְּזִיכִין שְׁנוֹתָנִין בְּתוֹכָן הַשָּׁמֶן
 וְהַפְתִּילוֹת. וְהָאִיר עַל-עֵבֶר פְּנִיָּה • עֲשֵׂה פִי שֵׁשֶׁת
 הַנּוֹרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקֶּנִּים הַיּוֹצֵאִים מִצְדֶּיהָ, מוֹסֵבִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 324)

הַצּוּי עַל עֲשִׂית הַנּוֹרוֹת נֶאֱמַר **לְאַחַר** "כָּלָה מִקְשָׁה אַחַת",
(ב) בְּפֶרֶשֶׁת פְּקוּדֵי (לט, לו) נֶאֱמַר שֶׁהֵבִיאוּ "אֶת הַמְּנוּרָה . .
 אֶת נְרוֹתֶיהָ", וְלִפִּי הַדְּעָה הָא' אֵין לומר שֶׁהֵבִיאוּ אֶת הַמְּנוּרָה
 וְגַם אֶת נְרוֹתֶיהָ.

וְעֲשִׂית אֶת נְרוֹתֶיהָ שִׁבְעָה (כה, לו) י"א שֶׁהַנּוֹרוֹת הָיוּ חֶלֶק
 מִגּוֹף הַמְּנוּרָה, "מִקְשָׁה אַחַת"; וְי"א שֶׁלֹּא הָיוּ חֶלֶק מִגּוֹף
 הַמְּנוּרָה, אֲלֵא שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם עַל הַמְּנוּרָה (מנחות פח, ב). וְנִרְאֶה,
 שִׁשִּׁיטַת רַש"י, בְּדֶרֶךְ הַפְּשֻט, הִיא כְּדֵעָה הִב', שֶׁהָרִי **(א)**

לח וצבתהא ומחתיתהא דדהב דכי :

(לח) ומלקחיה ומחתיתה זהב טהור :

וּמִחַתִּיתָהּ • הֵם כְּמִין בְּזִיכִין קִטְנִים שְׁחוֹתָהּ בְּהֵן אֶת
 הָאֶפֶר שֶׁבָּנָה בִּבְקָר בִּבְקָר, כְּשֶׁהוּא מְטִיב אֶת הַנּוֹרוֹת
 מֵאֶפֶר הַפְתִּילוֹת שֶׁדִּלְקוּ הַלֵּילָה וְכָבוּ. וְלִשׁוֹן מִחַתָּה,
 פּוֹיִשְׁדִּי"א בַלַּע"ז, כְּמוֹ: (ישעיה ל) "לְחַתּוֹת אֵשׁ מִיְקוּד".

ז"י • וּמִלְקָחֶיהָ • הֵם הַצִּבְתִּים הַעֲשׂוּיִין לִיקָח בָּהֶם
 הַפְתִּילָה מִתּוֹךְ הַשָּׁמֶן, לִישְׁבֵּן וְלִמְשֹׁכָן בְּפִי הַנּוֹרוֹת,
 וְעַל שֵׁם שְׁלֹקָחִים בָּהֶם קְרוּיִים מְלָקָחִים. וְצִבְתָּהּ
 שֶׁתִּרְגֵּם אוֹיֶקְלוֹס, לִשׁוֹן צִבָּת, טוֹלִישׁ בַּלַּע"ז.

לט כִּכְרָא דְדִּהֶב דְּכִי יַעֲבֹד יְתֵה יָת כָּל מִנְיָא
 הָאֵלִין :

(לט) כִּכֵּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֶת פְּלִי-הַבָּלִים
 הָאֵלֶּה :

וְהַמְנָה הוּא לִיטְרָא שֶׁשׁוֹקְלִין בָּהּ כֶּסֶף לְמִשְׁקַל
 קוֹלוֹנֵי"א, וְהֵם ק' זְהוּבִים. כ"ה סְלָעִים, וְהַסְלָע
 אֲרֻבָּעָה זְהוּבִים.

ז"י • כִּכֵּר זָהָב טָהוֹר • שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁקָלָה עִם כָּל
 כְּלִיָּה אֲלֵא כִכֵּר, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהַכִּכֵּר שֶׁל
 חוֹל שְׁשִׁים מָנֶה, וְשֶׁל קֹדֶשׁ הִיָּה כִּפּוּל, ק"ך מָנֶה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים קונטרסים כרך א, עמ' 334)

הַתְּנַשְׂאוֹת וְהַגְבָּהָה מַעֲנִיגֵי הָעוֹלָם (רם), אוֹ שֶׁהוּא שְׁבוּר
 וְנִדְכָּה מַעֲנִיגֵי הָעוֹלָם (מר) - עָלָיו לַעֲשׂוֹת מִזֶּה 'מְנוּרָה'
 לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ.

כִּכֵּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ (כה, לט)
 'כִּכֵּר' בְּגִימְטְרִיָּא 'רם' אוֹ 'מר'.
 לְמַדְדִּי: בְּכָל מִצָּב שֶׁהָאֵדָם נִמְצָא, אִם בְּמִצְבֵּירוֹחַ שֶׁל

מִתְחַזֵּי וְעַבְד פְּדֻמִּיתְהוֹן דְּאֵת מִתְחַזֵּי
 בְּטוֹרָא :

(מ) וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר-אֵתָהּ
 בָּהֶר: ס

אֵלוּ הָיָה נִקּוּד מְרָאָה בְּפֶתַח, הִיָּה פְתוּרוֹנוֹ: אֵתָהּ
 מְרָאָה לְאַחֲרִים. עֲכָשׁוּ שֶׁנִּקּוּד חֲטָף קִמֵּץ, פְּתוּרוֹנוֹ
 'דְּאֵת מִתְחַזֵּי', שְׁאֲחֲרִים מְרָאִים לָךְ (שֶׁהַנִּקּוּד מִפְּרִיד
 בֵּין עוֹשֶׂה לְנַעֲשֶׂה).

ז"י • וּרְאֵה וַעֲשֵׂה • רְאֵה כָאֵן בְּהֵר תַּבְנִית שְׁאֲנִי
 מְרָאָה אוֹתָךְ. מִגִּיד שֶׁנִּתְקַשָּׁה מִשֶּׁה בְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוּרָה,
 עַד שֶׁהִרְאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְנוּרָה שֶׁל אֵשׁ.
 אֲשֶׁר-אֵתָהּ מְרָאָה • פְתַרְגּוּמוֹ: 'דְּאֵת מִתְחַזֵּי בְּטוֹרָא'.

א וְיָת מִשְׁכָּנָא תַעֲבֹד עֲשֵׂר יִרְעֶן דְּבוּזָן שְׁזִיר
 וְתַכְלָא וְאִרְגָּוָנָא וְצִבְע זְהוּרִי צוֹרֵת פְּרוּבִין
 עוֹבֵד אֶמֶן תַּעֲבֹד יְתַהוֹן :

כו (א) וְאֵת-הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֲשֵׂר יִרְעֵת שֵׁשׁ מִשְׁזָר
 וְתַכְלֵת וְאִרְגָּמָן וְתַלְעֵת שְׁנֵי פְרָבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב
 תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

מֵאֲחֻרֵּיהֶן לְכַסּוֹתָן. שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֵת וְאִרְגָּמָן
 וְתַלְעֵת שְׁנֵי • הָרִי אֲרֻבָּעָה מִיָּנִין יַחַד בְּכָל חוּט וְחוּט,

ז"י • וְאֵת-הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֲשֵׂר יִרְעֵת • לְהִיּוֹת לוֹ
 לְגַג וְלְמַחְצוֹת מִחוּץ לְקֶרְשִׁים, שֶׁהִירְעוֹת תְּלוּיּוֹת

שהוא מעשה מחט, אלא באריגה בשני כתלים, פרוץ אחד מכאן ופרוץ אחד מכאן: ארי מצד זה ונשר מצד זה, כמו שאורגין חגורות של משי, שקורין בלע"ז פיישיש"א.

ב ארפא דיריעתא תדא עשרין ותמני אמין ופותיא ארבע אמין דיריעתא תדא משחתא תדא לכל דיריעתא:

אחד של פשתים ושלשה של צמר, וכל חוט וחוט כפול ששה, הרי ד' מינין פשתין שזורין יחד, כ"ד כפלים לחוט (בריתא דמלאכת המשכן). כרבים מעשה חשב. כרובים היו מצירין בהם באריגתן, ולא בקרימה

(ב) ארף: היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ולחל ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעות:

ג חמש יריעין יהיון מלפפן תדא עם תדא וחמש יריעין מלפפן תדא עם תדא:

(ג) חמש היריעות תהיון חברת אשה אל אחתה וחמש יריעות חברת אשה אל אחתה:

זכר, אומר: "איש אל אחיו", כמו שנאמר בכרובים: (לעיל כה) "ופניהם איש אל אחיו".

כ"י: תהיון חברת. תופרין במחט זו בצד זו, חמש לבד וחמש לבד. אשה אל אחתה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה. ובדבר שהוא לשון

ד ותעבד ענובין דתכלא על שפתא דיריעתא תדא מסטרא בית לופי וכן תעבד בשפתא דיריעתא מסטרא דבית לופי תניתא:

(ד) ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית:

חוברת. וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה, במחברת השנית. באותה יריעה שהיא קיצונה, לשון קצה, כלומר: לסוף החוברת.

כ"י: ללאת. לצול"ש בלע"ז, וכן תרגם אונקלוס: ענובין, לשון עניבה. מקצה בחברת. באותה יריעה שבסוף החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה

ה חמשין ענובין תעבד ביריעתא תדא וחמשין ענובין תעבד בסטרא דיריעתא דבית לופי תניתא מכון ענובא תדא לקבל תדא:

(ה) חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הללאת אשה אל אחתה:

נמצא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשפן, ארכו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר: "עשרים קרשים לפאת נגב תימנה" וכן לצפון. וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רחב המשפן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר: "ולירכתי המשפן ימה וגו'" ושני קרשים למקצעות, הרי עשר. ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות,

כ"י: מקבילת הללאת אשה אל אחתה. שמו שתעשה הללאת במדה אחת, מכונת הבדלתן זו מזו, וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה, כשתפרש חוברת אצל חוברת, יהיו הללאות של יריעה זו מכונות כנגד לולאות של זו, וזהו לשון "מקבילות", זו כנגד זו, תרגומו של "כנגד" "לקבל". היריעות ארפן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחבר חמש יריעות יחד,

יריעות הקדש ויריעות קדש הקדשים, כי עם היות כלם מורים במלאכת הכרובים על שקלים נבדלים נתונים מרועה אחד, הם אמנם בלתי שווים במדרגה. תורה ד

לביאים במקראות הנבואה. תורה ב (ג) חמש היריעות תהיון חברת. במלאכות ציוריהן תהיה מלאכת כל אחת מהן מכונת עם מלאכת חברתה. וזה להבדיל בין

כסא שלחן ומנורה למשכן שכינה. והיו עשויות כרובים, בענין "שרפים" עמדים ממעל לו" (ישעיהו ה, א), ובענין "וכל צבא השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו" (מלכים א כב, יט), הנראים

במזרח אלא ארבעה (ברש"י ישן: חמשה) עמודים, שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן קמין וילון. נשתיירו ח' אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחתונות מגלות. זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות. אבל במסכת שבת (פרק הורק): אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויות אחורי המשכן. והכתוב בפרשה זו מסייענו: "ונתת את הפרכת תחת הקרסים" – ואם כדברי הברייתא הזאת, נמצאת פרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה.

ותעבד חמשים פורפין דהב ותלפף ית יריעתא חדא עם חדא בפורפיא ויהי משכנא חד:

(ו) ועשית חמשים קרסי זהב וחברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המשכן אחד:

כ"י קרסי זהב. פירמיל"ש בלע"ז, ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוכרת זו, ומחברין בהן.

ותעבד יריעון מצוי לפרסא על משכנא חדא עשרי יריעון תעבד ויהיו:

(ז) ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם:

כ"י יריעת עזים. מנוצה של עזים. לאהל על המשכן. לפרש אותן על היריעות התחתונות.

ח ארבע דיריעתא חדא תלתין אמיין ופותיא ארבע אמיין דיריעתא חדא משחמא חדא לתדא עשרי יריעון:

(ח) ארך. היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת:

שנשארו מגלות מן הקרשים. והאמה התחתונה של קרש, שאין היריעה מכסה אותה, היא האמה התחובה בנקב האדן, שהאדנים גבהן אמה.

כ"י שלשים באמה. שבשנותן ארפן לרחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות

ט ותלפף ית חמש יריעון לחוד וית שית יריעון לחוד ותיעוף ית יריעתא שתיתיתא לקבל אפי משכנא:

(ט) וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל:

חצי רחבה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה צנועה המכסה בצעיף על פניה.

כ"י וכפלת את היריעה הששית. העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות. אל מול פני האהל.

ספורנו

לבד. שגם באהל יש הבדל בין מדרגות קצתם למדרגות קצתם, כענין במניעי הגלגלים הנקראים "אהל", כאמרו "לשמש שם אהל בהם" (תהלים טו, ה). תורה י

(ז) לאהל על המשכן. כי המשכן לא היתה הכונה בו שיאהיל, אבל שיהיו הכרובים סביב לכסא שלחן ומנורה. תורה ח
(ט) וחברת את חמש היריעות

(ו) והיה המשכן אחד. כי עם היות המדרגות בלתי שוות, הן אמנם מסודרות בסדר אחד לעשות רצון קונם, כאמרו "וקרא זה אל זה ואמר קדוש" (ישעיה ג, א). תורה י

י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֵלָאָת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
הַקִּיצָנָה בַּחֲבֵרֶת וְחֲמִשִּׁים לֵלָאָת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַחֲבֵרֶת הַשֵּׁנִית:

י א וְעָשִׂיתָ קֶרֶסִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַקֶּרֶסִים בְּלֵלָאָת וְחֲבֵרַת אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד:

י ב וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירֵיעַת הָאֹהֶל חֲצֵי הַיְרִיעָה
הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן:

י ג וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירֵיעַת הָאֹהֶל • עַל יְרֵיעוֹת
הַמִּשְׁכָּן. יְרֵיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֲלִיוֹנוֹת שֶׁל עֲזִים,
שְׁקָרוּיִים אֹהֶל, כְּמוֹ שְׁנָאֹמֶר בָּהֶן: "לֹאֲהֶל עַל
הַמִּשְׁכָּן". וְכָל "אֹהֶל" הָאֶמֶר כָּאֵן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן
גַּג, שְׁמֹאֲהִילוֹת וּמִסְכָּכוֹת עַל הַתַּחֲתוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ
עוֹדֶפוֹת עַל הַתַּחֲתוֹנוֹת חֲצֵי הַיְרֵיעָה לַמַּעְרָב, שֶׁהַחֲצֵי

י ד וְהָאֹמֶה מִזֶּה וְהָאֹמֶה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֶרֶץ יִרְיעַת
הָאֹהֶל יִהְיֶה סְרוֹחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה
לְכַסְתּוֹ:

י ה וְהָאֹמֶה מִזֶּה וְהָאֹמֶה מִזֶּה • לְצַפּוֹן וּלְדָרוֹם.
בָּעֹדֵף בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֹהֶל • שֶׁהֵן עוֹדֶפוֹת עַל אֶרֶץ
יְרֵיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אֲמוֹת. יִהְיֶה סְרוֹחַ עַל־צִדֵּי

י ו וְעָשִׂיתָ מִכְסֵּה לְאֹהֶל עֶרְת אֵילִם מְאָדָּמִים
וּמִכְסֵּה עֶרְת תַּחֲשִׁים מְלֻמָּעָה: פ

י ז מִכְסֵּה לְאֹהֶל • לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יְרֵיעוֹת עֲזִים,
עָשָׂה עוֹד מִכְסֵּה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִם מְאָדָּמִים,
וְעוֹד לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ מִכְסֵּה עוֹרוֹת תַּחֲשִׁים, וְאוֹתָן
מִכְסָּאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג: אֶרֶץ שְׁלֹשִׁים

♦ יום רביעי כ"ט שבט ♦

י ח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקֶּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
עֲמֻדִים:

י ט וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקֶּרָשִׁים • הָיָה לוֹ לומר: 'וְעָשִׂיתָ
קֶרָשִׁים', כְּמוֹ שְׁנָאֹמֶר בְּכָל דָּבָר וּדְבָר. מֵהוּ הַקֶּרָשִׁים?

בְּשִׂיבָא מְמַצְרִים, וְאָמַר לָהֶם, שְׁעִתִּיד הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
הוא לַצִּוּוֹת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בְּמִדְבָּר מַעֲצֵי שִׁטִּים:
רְאוּ, שִׁיְהִיו מִזְמָנִים בִּידְכֶם! הוּא שִׁסְדַּת הַבְּבִלִי בַּפִּיּוּט
שָׁלוֹ: טַס מִטַּע מְזֻזִּים, קוֹרוֹת בְּתִינוּ אֲרָזִים, שְׁנֻזְדְּרוּ
לְהִיּוֹת מוֹכְנִים בִּידֶם מִקֶּדֶם לְכֵן. עֲצֵי שִׁטִּים

עֲמֻדִים • אִישׁטַנְבִּי"ש בְּלַע"ז, שִׁיְהִי אֲרֹךְ הַקֶּרְשִׁים
זָקוּף לְמַעַל בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַעֲשֶׂה הַכֶּתֶלִים
בַּקֶּרְשִׁים שׁוֹכְבִים, לְהִיּוֹת רֹחַב הַקֶּרְשִׁים לְגַבֵּה
הַכֶּתֶלִים, קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים תש"י, עמ' 114)

וַעֲשִׂיתָ אֶת הַקֶּרְשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים (כו, טו)
שֶׁרֶשׁ הַפְּזִלָּה "שִׁטִּים" הוּא 'שִׁטָּה', שִׁמְשֻׁמְעוּתָהּ נְטִיָּה (כ)
עַץ הַשִּׁטָּה נֹטָה הַצִּידָה בְּדֶרֶךְ (כָּל). דְּהִינּוּ, יֵשׁ דְּבַר שֶׁהוּא
אִמְצָעִי, וְהַנְטִיָּה לְאִיזָה צַד, לְמַעַל אוֹ לְמַטָּה, נִקְרָאת שִׁטָּה.
אִף תִּיבַת 'שִׁטוֹת' הִיא מְאוּתוֹ שֶׁרֶשׁ. נִמְצָא כִּי "שִׁטִּים"
וּשְׁטוֹת - כָּלֵם מִשְׁרָשׁ אֶחָד.
וְהִנֵּה דֶרֶךְ הַמַּצְוֶה הִיא - דֶּרֶךְ הַהֲגִיוֹן וְהַשְׁכָּל. הַנְטִיָּה מִדֶּרֶךְ
זוֹ לְמַטָּה - הִיא 'שִׁטוֹת דִּלְעוּמָת' זֶה (דְּקָלִיפָה), וְהַנְטִיָּה
כָּלפִי מַעַל - הִיא 'שִׁטוֹת דִּקְדוּשָׁה'.

'שִׁטוֹת דִּלְעוּמָת זֶה' הִיא אוֹתָהּ רוּחַ שִׁטוֹת הַגּוֹרָמָת לְאֶדֶם
לְחִטּוֹא, וְכִמְאֹמֶר רַ"ל (סוּטָה ג) "אֵין אֶדֶם עוֹבֵר עֲבֵרָה
אֶל־אֶם-כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שִׁטוֹת". 'שִׁטוֹת דִּקְדוּשָׁה' הִיא
כַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי עוֹבֵד אֵת ה' בְּאוֹפֵן שֶׁלְּמַעַל מִטַּעַם וְדַעַת,
וְעַל-דֶּרֶךְ מִה שֶׁאִמְרוּ רַ"ל (כְּתוּבוֹת יז), "אֶהְיֶה לִּיהִ שִׁטוּתִיָּה
לְסָבָא".
עֲבוּדַת הָאֶדֶם הִיא אִפּוֹא לְהַפּוֹךְ אֵת ה'שִׁטוֹת דִּלְעוּמָת זֶה'
לְעֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' - 'שִׁטוֹת דִּקְדוּשָׁה'.

וַעֲשֶׂה אֲמוֹת אֲרֹךְ הַקֶּרֶשׁ וְאִמָּה וְחֲצִי הָאִמָּה (כו, טז)
רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:

כִּי-**וַעֲשֶׂה אֲמוֹת אֲרֹךְ הַקֶּרֶשׁ** • לְמִדְנוּ: גָּבְהוּ שֶׁל
מִשְׁכָּן עֲשֶׂה אֲמוֹת. וְאִמָּה וְחֲצִי הָאִמָּה רֹחַב.

לְמִדְנוּ: אֲרָכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לַעֲשָׂרִים קֶרֶשִׁים, שֶׁהִיוּ
בְּצִפּוֹן וּבְדִרוֹם, מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שְׁלֹשִׁים אֲמָה.

וְשִׁתִּי יָדוֹת לְקֶרֶשׁ הָאֶחָד מִשְׁלָבֶת אִשָּׁה אֶל-
אֶחָתָה כֵּן תַעֲשֶׂה לְכָל קֶרֶשִׁי הַמִּשְׁכָּן:

יִתְּרֵינִי צִירֵינִי לְדָפָא חַד מִשְׁלָבִין חַד
לְקַבֵּל חַד כֵּן תַעֲבֹד לְכָל דְּפִי מִשְׁכָּנָא:

כִּי-**וְשִׁתִּי יָדוֹת לְקֶרֶשׁ הָאֶחָד** • הִנֵּה חוֹרֵץ אֵת הַקֶּרֶשׁ
מִלְּמַטָּה בְּאִמְצָעוֹ בְּגַבֵּה אֲמָה, וּמִנִּיחַ רִבִּיעַ רֹחַבּוֹ
מִכָּאֵן וְרִבִּיעַ רֹחַבּוֹ מִכָּאֵן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהַחֲרִיץ,
חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בְּאִמְצָע, (רוּצָה לוֹמַר: קֶרֶשׁ, נִקְרָא
מִה שֶׁנִּשְׁאָר לְאַחַר שְׁחִירָן מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן, וְאֵז נִשְׁאָר
רֹחַב אֲמָה. נִמְצָא, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּאִמְצָע הוּא
חֲצִי אֲמָה. וְכֵן פֶּרֶשׁ רִשִׁי בְּהִדָּא בְּפֶרֶק "הַחֲרִיק",
דָּף צ"ח, שֶׁהַחֲרִיק בְּאִמְצָע רֹחַב חֲצִי אֲמָה, וְהִנֵּה
חוֹרֵץ רִבִּיעִית אֲמָה מִכָּל צֶדֶד, וְכָל יָד הִנֵּה רֹחַב רִבִּיעִית
אֲמָה, וְכֵן כָּל שְׁפַת אֶדֶן הִנֵּה רֹחַב רִבִּיעִית אֲמָה,
וְדוּק הֵיטֵב. וְאֵז סֵרָה תְלוּנַת הַרְמִבִּי"ן, וְתַמִּיחָתוֹ
מִסְלָקָת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מְכַנִּים בְּאֶדְנִים שֶׁהִיוּ חִלּוּלִים,
וְהָאֶדְנִים גָּבְהוּ אֲמָה וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אֲרַבְעִים זֶה
אֶצֶל זֶה, וְיָדוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בְּחִלָּל הָאֶדְנִים,

חֲרוּצוֹת מִשְׁלוּשָׁה צִדִּיהֶן, רֹחַב הַחֲרִיץ כְּעֵבִי שְׁפַת
הָאֶדֶן, שִׁיכְסָה הַקֶּרֶשׁ אֵת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן. שְׂאֵם לֹא
כֵּן, נִמְצָא רוּחַ בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כְּעֵבִי שְׁפַת שְׁנֵי
הָאֶדְנִים שִׁיפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ שְׂנֹאמֶר: "וְיִהְיוּ
תוֹאמִים מִלְּמַטָּה" שִׁחֲרִץ אֵת צִדֵּי הַיָּדוֹת, כְּדִי
שִׁתְּחַבְּרוּ הַקֶּרְשִׁים זֶה אֶצֶל זֶה. מִשְׁלָבֶת • עֲשׂוּיֹת
כְּמִין שְׁלִיבוֹת סֶלֶם, מְבִדְלוֹת זוֹ מִזוֹ וּמִשְׁפִּין רֹאשֵׁיהֶם
לְהַכְנִס בְּתוֹךְ חִלָּל הָאֶדֶן, כְּשִׁלְכִיָּה הַנִּכְנָסֶת בְּנִקְבַּ
עֲמוּדֵי הַסֶּלֶם. אִשָּׁה אֶל-אֶחָתָה • מְכַנּוֹת זוֹ כְּנִגְדַּ
זוֹ, שִׁיְהִיו חֲרִיצֵיהֶם שְׁוִים זוֹ כְּמִדַּת זוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא
יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוֹ מְשׁוּכָה לְצַד פָּנִים וְזוֹ מְשׁוּכָה לְצַד
חוּץ כְּעֵבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אֲמָה. וְתִרְגוּם שֶׁל "יָדוֹת"
צִירִין, לְפִי שְׁדוּמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוּרֵי
הַמִּשְׁכָּן.

וַעֲשִׂיתָ אֶת-הַקֶּרְשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲשָׂרִים קֶרֶשׁ (כו, טז)
לְפָאָת נִגְבָּה תִּימָנָה:

כִּי-**לְפָאָת נִגְבָּה תִּימָנָה** • אֵין "פָּאָה" זוֹ לְשׁוֹן מִקְצוֹעַ, אֶל־כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה פָּאָה, כְּתִרְגוּמוֹ: 'לְרוּחַ עֵבֶר דְּרוֹמָא'.

(יט) וְאַרְבָּעִים אֲדָנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד לְשֵׁנִי יִדְתָּיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד לְשֵׁנִי יִדְתָּיו:

יט וְאַרְבָּעִין סִמְכִין דְּכֶסֶף תַּעֲבֹד תַּחַת עֲשָׂרִין דְּפִין תְּרִין סִמְכִין תַּחַת דְּפָא חֵד לְתִרִין צִידוּהִי וְתִרִין סִמְכִין תַּחַת דְּפָא חֵד לְתִרִין צִידוּהִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ' 162)

וְאַרְבָּעִים אֲדָנֵי כֶסֶף (כו, יט) האדנים נעשו מתרומת "בקע לגלגלת", שהכל השתתפו בה במדה שוה. ואילו המשכן וכליו, נעשו מתרומות "כפי נדבת לבו" של כל אחד ואחד מישׂראל. במה שונים האדנים משאר כלי המשכן? כלי המשכן רומזים לעבודה בכחות הנפש, היריעות - לכחות המקיפים, רצון וענג. והקרשים (שמדתם עשר אמות) - לעשרה כחות הפנימיים של הנפש, שכל ומדות. לעומת זאת, האדנים, שהיו החלק הנמוך ביותר במשכן,

רומזים לעבודה של קבלת על מלכות שמים פשוטה, שאינה נשענת על שכל ורגש (אף-על-פי-כן, העבודה בקבלת-על, 'אדנים', היא היסוד לכל מלאכת המשכן, כי ראשית העבודה וישרה היא קבלת-על). לכן, שונה תרומת האדנים מתרומת שאר כלי המשכן: בעבודה פנימית יש הבדלים בין יהודי ליהודי, וכל אחד ואחד עובד על-פי כוחותיו וחושיו. לכן התרומה של כלי המשכן היתה כנדבת לבו של כל אדם. אף בענין היסודי של קבלת-על - אדנים, הכל שוים.

(כ) וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לַפֶּאת צָפוֹן עֲשָׂרִים קָרֶשׁ: כ וּלְסֹטֵר מִשְׁכָּנָא תְּנִיתָא לְרִיחַ צְפוֹנָא עֲשָׂרִין דְּפִין:

(כא) וְאַרְבָּעִים אֲדָנִיָּהם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד:

כא וְאַרְבָּעִין סִמְכִיהוֹן דְּכֶסֶף תְּרִין סִמְכִין תַּחַת דְּפָא חֵד וְתִרִין סִמְכִין תַּחַת דְּפָא חֵד:

(כב) וּלְיִרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יִמָּה תַּעֲשֶׂה שְׁשֵׁה קָרָשִׁים: כב וּלְסִיפֵי מִשְׁכָּנָא מַעֲרָבָא תַּעֲבֹד שְׁתָּא מַעֲרָבָא וּלְיִרְכְּתֵי • לְשׁוֹן סוֹף, כְּתִרְגוּמוֹ: 'וּלְסִיפִי'. וּלְפִי שֶׁהִפְתַּח בְּמִזְרַח, קְרוֹי מִזְרַח 'פְּנִים' וְהַמַּעֲרָב 'אֲחוּרִים'. וְזֶהוּ סוֹף, שֶׁהַפְּנִים הוּא הָרֹאשׁ. תַּעֲשֶׂה שְׁשֵׁה קָרָשִׁים • הָרִי תִשַּׁע אֲמוֹת רַחֵב.

(כג) וּשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לַמִּקְצֵעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכְּתֵיָם: כג וְתִרִין דְּפִין תַּעֲבֹד לְזוּגֵי מִשְׁכָּנָא בְּסוּפִיהוֹן:

כג וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לַמִּקְצֵעַת • אֶחָד לַמִּקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְאֶחָד לַמַּעֲרָבִית דְּרוּמִית. כָּל שְׁמוֹנֶה קָרָשִׁים בְּסֹדֵר אֶחָד הֵן, אֵלָּא שְׁאֵלוֹ הַשְּׁתֵּים אֵינֶן בְּחֻלָּל הַמִּשְׁכָּן אֵלָּא חֲצִי אִמָּה מִזֵּו וְחֲצִי אִמָּה מִזֵּו

נראות בחלל להשלים רחבו לעשר, והאמה מזה והאמה מזה באות כנגד אמות עבי קרשי המשכן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה.

(כד) וַיְהִי תֹאמֶם מִלְמָטָה וַיַּחֲדּוּ יְהוָה תַּמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטֹּבַעַת הָאֶחָת בֶּן יִהְיֶה לְשֵׁנִיהֶם לְשֵׁנֵי הַמִּקְצֵעַת יְהוָה:

כד וַיְהִיֹּן מְכוּנִין מִלְרַע וּבְחֵדָא יְהוֹן מְכוּנִין עַל רִישָׁה לְעִזְקָתָא חֵדָא בֶּן יְהִי לְמַרְוִיָּהוֹן לְתִרִין זִוְגֵן יְהוֹן:

כד וַיְהִי תֹאמֶם מִלְמָטָה • כָּל הַקָּרָשִׁים תֹּאמִים זֶה לָזֶה מִלְמָטָה, שְׁלֹא יִפְסִיק עֲבִי שֹׁפֵת שְׁנֵי הָאֲדָנִים בִּינֵיהֶם, לְהַרְחִיקָן זֶה מִזֵּו, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי, שִׁיְהִי צִירִי

הידות חרוצים מצדיקן, שיהא רחב הקרש בולט לצדיו, חוץ לידי הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ונמצאו תואמים זה לזה, וקרש

(כד) אֶל הַטֹּבַעַת הָאֶחָת. אֵל אוֹתָהּ אֲשֶׁר הוּא שׁוֹה בְּהִנָּחָה לְרַחֵב קָרְשִׁי טֹבַעַת אֲשֶׁר בְּעִבֵּי הַקָּרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ, כִּי בְּאוֹתוֹ הָעֲבִי הָיְתָה טֹבַעַת הַצֹּלַע שֶׁל מַעֲלָה, וְטֹבַעַת אֶחָת בְּאוֹתוֹ אֶחָת לַמַּעֲלָה מְכוּנָתָה בְּקוֹ טֹבַעוֹת קָרְשִׁי

המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו, כנגד חרוץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם. ויחדו יהיו תמים • כמו תאומים. על ראשו • של קרש. אל הטבעת האחת • כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עבי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת. נמצא, מתאים לקרש שאצלו, אבל אותן טבעות, לא ידעתי אם קבועות הן, אם מטלטלות. ובקרש שבמקצע היתה טבעת בעבי הקרש (נראה, כי מלות

הדרומי והצפוני' אלמטה קאי, ורוצה לומר שהדרומי והצפוני וראש קרש וכו' נכנס לתוכו, ומה שכתב היתה טבעת בעבי קרש, רוצה לומר בעבי קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו. נמצאו, שני הכתלים מחברים. בן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי וכן לשני המקצועות.

(כה) והיו שמנה קרשים ואדניהם פספס ששה עשר אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחר:

כה ויהיו תמניא דפין וסמכיהון דפספס שפא עשר סמכין תריין סמכין תחת דפא חד ותריין סמכין תחת דפא חד:

האדן כשליכה הנכנסת בנקב עמודי הסלם, והוא לשון "משלכות", צשויות כמין שליכה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר: "שני אדנים, שני אדנים", וחרוץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותנן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר: "ויהיו תאמם מלמטה וגו'". כן היא המשנה, והפרוש שלה הצעתי למעלה, בסדר המקראות.

כז • והיו שמנה קרשים • הן האמורות למעלה: "תעשה ששה קרשים, ושני קרשים תעשה למקצעת". נמצאו, שמנה קרשים בסדר מערב. כן שנויה במשנה 'מעשה סדר הקרשים' ב'מלאכת המשכן': היה עושה את האדנים חלולים וחרוץ את הקרש מלמטה, רביע מכאן ורביע מכאן, והחרוץ חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגרסא 'כמין שני חוקין'), כמין שני שליבות סלם המבדלות זו מזו ומשפות להכנס בחלל

ל'קרשי' כו ותעבד עברי דאעי שטין חמשא לדפי סטר משכנא חד:

(כו) ועשית בריחם עצי שטים חמשה צלע המשכן האחד:

ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע ארץ הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו כל הטבעות מכונות זו כנגד זו, אבל לבריח התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין בעבין, והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכונין זה מול זה, וזהו שנאמר: "בתוך הקרשים". הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ובדרום, ארץ כל אחד ט"ו אמה, והתיכון ארפו ל' אמה, וזהו: "מן הקצה אל הקצה", מן המזרח ועד המערב, וה' בריחים שבמערב, ארץ העליונים והתחתונים ו' אמות, והתיכון ארפו י"ב כנגד רחב ח' קרשים. כן היא מפרשת ב'מלאכת המשכן' (שבת צח).

כז • בריחם • כתרגומו: עברין, ובלע"ז אשפריש. חמשה לקרשי צלע המשכן • אלו ה', ג' הן, אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות: זה מברית עד חצי הכתל, וזה מברית עד חצי הכתל, וזה נכנס בטבעת מצד זה, וזה נכנס בטבעת מצד זה, עד שמגיעין זה לזה. נמצא, שעליון ותחתון, שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכתל ומברית מקצה הכתל ועד קצהו, שנאמר: "והבריח התיכון וגו' מברית מן הקצה אל הקצה". שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכן, שתי טבעות לכל קרש, משלשים בתוך עשר אמות של גבה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה

כו וְחִמְשָׁה עֶבְרִין לְדָפִי סֹטֵר מִשְׁכָּנָא תְּנִיחָא
וְחִמְשָׁה עֶבְרִין לְדָפִי סֹטֵר מִשְׁכָּנָא
לְסוּפִיהוֹן מְעֻבָּא:

(כו) וְחִמְשָׁה בְּרִיחִם לְקִרְשֵׁי צִלְעֵי־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית
וְחִמְשָׁה בְּרִיחִם לְקִרְשֵׁי צִלְעֵי הַמִּשְׁכָּן לִבְרִכְתֵּי
יָמָה:

כח וְעֵבֶרָא מְצִיעָאָה בְּגוּ דְּפִיא מְעֻבָּר מִן
סִיפִי לְסִיפִי:

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֵן בְּתוֹךְ הַקִּרְשִׁים מִבֵּרֶחַ מִן־הַקֶּצֶה
אֶל־הַקֶּצֶה:

כט וְיֵית דְּפִיא תַּחְפִּי דְּהֶבֶא וְיֵית עֲזָקְתָּהוֹן
תַּעֲבֵד דְּהֶבֶא אֶתְרָא לְעֵבֶרָא וְתַחְפִּי יֵת
עֵבֶרָא דְּהֶבֶא:

(כט) וְאֶת־הַקִּרְשִׁים תַּצְפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבַּעְתֵּיהֶם
תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לְבְּרִיחִם וְצִפִּית אֶת־הַבְּרִיחִם
זָהָב:

הַקִּרְשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס
לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לַטַּבַּעַת, וּמִן הַטַּבַּעַת לְפָה הַשְּׁנִי.
נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים, מְצֻפִּים זָהָב כְּשֶׁהֵן תַּחוּבִין בְּקִרְשֵׁים,
וְהַבְּרִיחִים הִלְלוּ מִבְּחוּץ הֵיוּ בּוֹלְטוֹת, וְהַטַּבַּעוֹת
וְהַפִּיפְיוֹת לֹא הֵיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֲלָא כָּל
הַכֶּתֶל חָלַק מִבְּפָנִים.

כ"י- בָּתִּים לְבְּרִיחִים • הַטַּבַּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן, יִהְיוּ
בָּתִּים לְהִכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. וְצִפִּית אֶת הַבְּרִיחִים
זָהָב • לֹא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדַבֵּק עַל הַבְּרִיחִים, שְׂאִין
עֲלֵיהֶם שׁוֹם צָפוּי, אֲלָא בְּקִרְשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁתֵּי
פִיפְיוֹת שֶׁל זָהָב, כְּמִין שְׁנֵי סֻדְקֵי קִנָּה חִלּוּל, וְקוֹבֵעֵן
אֲצֵל הַטַּבַּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אֲרָכָן מִמֶּלֶא אֶת רֹחַב

ל וְיִתְקִים יֵת מִשְׁכָּנָא כְּהִלְכָתָהּ דִּי אֶתְחַזִּיתָא
בְּטוּרָא:

(ל) וְהִקְמַתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ
בְּהָרִ: ס

כ"י- וְהִקְמַתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן • לְאַחַר שִׁיגְמֵר, הִקְמִימָהוּ. הִרְאִיתָ בְּהָרִ • קִדְּם לָכֵן, שְׂאִין עֲתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהִרְאוֹתְךָ
סֹדֵר הַקְּמָתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 183)

(יחיד) עֲתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהִרְאוֹתְךָ סֹדֵר הַקְּמָתוֹ: הַקֶּב"ה הָקִים
אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּעֶצְמוֹ, כְּבִיכּוֹל (וְהָרִי 'סֹדֵר' כּוֹלֵל לֹא רַק קְדִימָה
וְאַחֵר, אֲלָא גַם פְּרִטֵי הַעֲנָן בְּכֹלל, וְכִמּוֹ 'סֹדֵר הַגְּדָה').

וְהִקְמַתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָרִ (כו, ל)
יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּשְׁפָּה נִצְטָוָה כָּאן לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן (בְּרִאשׁ
חֹדֶשׁ נִסָּן) לְבַדּוֹ, בְּלִי סִיעֵז. וְזֶהוּ וְהִקְמַתָּ (לְשׁוֹן יחיד).. אֲשֶׁר
הִרְאִיתָ (רַק מִשְׁפָּה). וְיֵשׁ לְדַיֵּק כֵּן גַּם בְּלִשׁוֹן רַש"י "שְׂאִין

♦ יום חמישי ל' שבט ♦

לא וְתַעֲבֵד פִּרְכָּתָא תְּקֵלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעָה
זָהָבִי וּבִזָּי שְׁזִיר עוֹבֵד אָמֵן יַעֲבֵד יְתָה
צִוְרַת כְּרוּבִין:

(לא) וְעִשִׂיתָ פִּרְכַּת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מְשֻׁזָּר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרִבִּים:

אַרְגָּמָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמְשַׁנִּי עֲבָרֶיהָ אֵינֶן
דוֹמִין זֶה לָזֶה. כְּרִבִּים • צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה
בָּהֶן: ד' עֲמוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ ד' אֲדָנִים, וְאוּנְקָלִיּוֹת
קְבוּעִין בָּהֶן עֲקָמִין לְמַעַלָּה, לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס,

כ"י- פִּרְכָּת • לְשׁוֹן מַחְצָה הוּא, וּבְלִשׁוֹן חֲכָמִים:
'פִּרְגוֹד', דְּבַר הַמְּבַדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם. תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן • כָּל מִין וּמִין הָיָה כְּפוּל, בְּכָל חוּט וְחוּט
ו' חוּטִין. מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב • כְּבָר פִּרְשְׁתִּי שֶׁזוֹ הִיא

תחת הקרסים" המזכירים את שתי חוברות של יריעות המשכן ורחב החוברות כ' אמה, וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב, בלתה בשני שלישי המשכן, והחוברת השנית כסתה שלישו של משכן, והמותר תלוי לאחוריו, לכסות את הקרשים.

שראש הפרכת כרוף בה, והאונקליות הן הווין, שהרי כמין ווין הן עשויים, והפרכת ארבה י' אמות לרחבו של משכן, ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים, פרוסה בשליש של משכן, שהיא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ כ' אמה. נמצא, בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר: "ונתת את הפרכת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 140)

המבדלת ומסך על הארון, אלא שהחפצא שלה היא מחצה (כפשוטו הכתובים "והבדילה הפרכת"), ורק שפועלת גם להיות מסך. ולהעיר מרש"י שם: "וסכת על הארון, לשון הגנה, שהרי מחצה היתה".

לשון מחצה. . דבר המבדיל (רש"י כו, לא) יש לשאל, הרי מפרש בסמוך "והבדילה הפרכת לכם". ויש לומר, דהנה כתיב "וסכת על הארון את הפרכת" (פקודי מ, א). ורש"י מחדש, שלא נאמר שיש בפרכת שני דברים, מחצה

לב ותתן יתה על ארבעה עמודי שטין מחפין דהבא ונהיה דהבא על ארבעה סמכי דקסף:

(לב) ונתתה אתה על-ארבעה עמודי שטים מצפים זהב וויהם זהב על-ארבעה אדני-כסף:

לג ותתן ית פרקתא תחות פורפנא ותעל תמן מגו לפרקתא ית ארונא דסהדותא ותפרש פרקתא לבון בין קודשא ובין קדש קודשא:

(לג) ונתתה את-הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים:

לד ותתן ית כפרתא על ארונא דסהדותא בקדש קודשא:

(לד) ונתת את-הכפרת על ארון העדת בקדש הקדשים:

לה ותשוי ית פתורא מברא לפרקתא וית מנרתא לקבל פתורא על צדא דמשכנא דרומא ופתורא תמן על סטר צפונא:

(לה) ושמית את-השלחן מחוץ לפרכת ואת-המנורה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן תתן על-צלע צפון:

קמצא כלפי המזרח, וכלם נתונים מן חצי המשכן ולפנים, כיצד? ארץ המשכן מן הפתח לפרכת עשרים אמה. המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות.

ז"י ושמית את השלחן • שלחן בצפון, משוך מן הפתח הצפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה בדרום, משוכה מן הפתח הדרומי שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נתון כנגד אור שבין שלחן למנורה, משוך

ליתעבד פדסא לתרע משכנא תכלא וארגנא וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד ציר:

(לו) ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ויש משור מעשה רקם:

זה, כך פרצוף של עבר זה. רקם • שם האמן ולא שם האמנות, ותרגומו: עובד ציר, ולא עובד ציור. מדת המסך כמדת הפרכת: י' אמות על י' אמות.

ז"י ועשית מסך • וילון, שהוא מסך כנגד הפתח, כמו: (א"ב א) "שכת בעדו", לשון מגין. מעשה רקם • הצורות עשויות בו מעשה מחט, כפרצוף של עבר

(לה) ושמית את השלחן מחוץ לפרכת. אחר שסדר את הכסף במנורה בתימן, והשלחן בפנים, סדר לפניו חוץ לפרכת שלחן בשמאל, כאמרו "ארץ ימים בימינה, ומנורה הבאים לכבוד יושב הכסף, וסדר את המנורה בתימן, והשלחן בשמאל, כאמרו "ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד" (משלי ג, טז). תורה לו

(ז) וַעֲשִׂיתָ לַמִּסְכָּף חֲמִשָּׁה עֲמוּדֵי שָׁטִים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְוִיהֶם זָהָב וַיִּצְקֶתָ לָהֶם חֲמִשָּׁה אֲדָנִי נְחֹשֶׁת:

לַוְתַּעֲבֹד לַפָּרָא חֲמִשָּׁה עֲמוּדֵי שָׁטִים וְתַחֲפֵי יִתְּהוּן דְּהָבָא וְוִיהוּן דְּהָבָא וְתַחֲפֵי לַהוּן חֲמִשָּׁה סַמְכֵי נְחָשָׁא:

♦ יום שישי א' אדר ♦

כז (א) וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שָׁטִים חֲמִשָּׁ אַמּוֹת אָרְדָּ וְחֲמִשָּׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבֹעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וּשְׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ:

א וְתַעֲבֹד יֵת מִדְּבַחָא דְאָעִי שָׁטִים חֲמִשׁ אַמִּין אַרְבָּא וְחֲמִשׁ אַמִּין פּוֹתִיא מְרַבַּע יֵהִי מִדְּבַחָא וְתַלַּת אַמִּין רוּמָה:

כח י"א וַעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגו' וּשְׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ • (זכחים נט) דְּבָרִים כְּתִיבָן, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נֶאֱמַר פֶּאֶן "רְבֹעַ", וְנֶאֱמַר בְּפָנִימִי "רְבֹעַ".

מָה לְהֵלֶן גָּבְהוּ פִּי שְׁנַיִם כְּאַרְכּוֹ, אָף פֶּאֶן גָּבְהוּ פִּי שְׁנַיִם כְּאַרְכּוֹ, וְמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "שְׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ"? מִשְׁפַּת סוֹבֵב וּלְמַעַלָּה.

כט (ב) וַעֲשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמָּגוֹ תִּהְיֶינָן קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:

ב וְתַעֲבֹד קַרְנֹהִי עַל אַרְבַּע זַוְיָתָה מִגָּה תִּהְיוּן קַרְנֹהִי וְתַחֲפֵי יִתְּה נְחָשָׁא:

ל"א מִמָּגוֹ תִּהְיֶינָן קַרְנֹתָיו • שְׁלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדֵם וַיַּחֲבֵרֵם בּוֹ. וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת • לְכַפֵּר עַל עֲזוֹת מַצַּח, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מח) "וּמִצְחָךְ נְחֹשֶׁת".

ל"ג (ג) וַעֲשִׂיתָ סִירְתּוֹ לְדִשְׁנוֹ וַיַּעֲיוּ וּמִזְרְקָתּוֹ וּמִזְלָגָתּוֹ וּמַחְתָּתּוֹ לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:

ג וְתַעֲבֹד פִּסְתְּרוֹתָהּ לְמַסְפֵּי קִטְמָה וּמִגְרוּפִּתָּהּ וּמִזְרְקָתָה וְצִנּוּרִיתָהּ וּמַחְתָּתָה לְכָל מְנוּחֵי תַעֲבֹד נְחָשָׁא:

ל"ד י"א סִירְתּוֹ • כְּמִין יוֹרוֹת. לְדִשְׁנוֹ • לְהַסִּיר דִּשְׁנוֹ לְתוֹכָהּ, וְהוּא שְׁתַּגָּם אוֹנְקָלוֹס: לְמַסְפֵּי קִטְמָה, לְסַפּוֹת הַדִּשְׁנוֹ לְתוֹכָם, כִּי יֵשׁ מְלוֹת בְּלִשׁוֹן עֲבָרִית – מָלָה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בְּפִתְרוֹן לְשֹׁמֵשׁ בְּנִין וְסִתְרָה, כְּמוֹ: (תהלים ט) "וַתִּשְׁרַשׁ שְׂרָשֶׁיהָ", (איוב ה) "אָוִיל מִשְׁרִישׁ", וְחִלּוּפוֹ: (שם לא) "וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תִשְׁרַשׁ". וְכִמּוּהוּ: (ישעיה יז) "בְּסַעֲפֶיהָ פָּרִיָּהּ", וְחִלּוּפוֹ: (שם י) "מִסַּעֲפָ פֶּאֶרָה", מִפֶּשֶׁת סַעֲפִיָּה. וְכִמּוּהוּ: (ירמיה ג) "וְזֶה הָאֲחֵרוֹן עֲצָמוֹ", שֶׁבַר עֲצָמוֹתָיו. וְכִמּוּהוּ: (מלכים א כא) "וַיִּסְקָלָהוּ בְּאֲבָנִים", וְחִלּוּפוֹ: (ישעיה סב) "סִקְלוֹ מֵאֲבָן", הִסִּירוּ אֲבָנֶיהָ, וְכֵן: (שם ה) "וַיַּעֲזָקָהּ וַיִּסְקָלָהּ". אָף פֶּאֶן לְדִשְׁנוֹ, לְהַסִּיר דִּשְׁנוֹ, וּבִלְעִי אֲדַשְׁצַנְדֵּר"ר.

וַיַּעֲיוּ • כְּתַרְגוּמוֹ: מִגְרָפוֹת שְׁנוּטֵל בָּהֶם אֶת הַדִּשְׁנוֹ, וְהֵן כְּמִין כְּסוּי הַקֶּדְרָה שֶׁל מִתְכַּת דֵּק, וְלוֹ בֵּית יָד, וּבִלְעִי וּדוּרִי"ל. וּמִזְרְקָתּוֹ • לְקַבֵּל בָּהֶם דֵּם הַזִּבְחִים. וּמִזְלָגָתּוֹ • כְּמִין אוֹנְקָלִיּוֹת כְּפוּפִים, וּמִפָּה בָּהֶם בְּבִשָּׁר וְנִתְחַבֵּים בָּם, וּמִתְהַפְּכִין בָּהֶן עַל גִּחְלֵי הַמַּעֲרֵכָה שֶׁיְהִיָּה מִמָּהֵר שֶׁרַפְתָּן, וּבִלְעִי קְרוּצִינִי"ש, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים צִנּוּרִיּוֹת. וּמַחְתָּתּוֹ • בֵּית קְבוּל יֵשׁ לָהֶם לְטַל בָּהֶן גִּחְלִים מִן הַמִּזְבֵּחַ לְשֹׂאֲתָם עַל מִזְבֵּחַ הַפָּנִימִי לְקִטְרֶת, וְעַל שֵׁם חֲתִיתָן קְרוּיִים מַחְתּוֹת, כְּמוֹ: (ישעיה ל) "לְחַתֵּת אֵשׁ מִיְּקוֹד", לְשׁוֹן שְׂאִיבַת אֵשׁ מִמְּקוֹמָהּ, וְכֵן: (משלי י) "חִיחֲתָהּ אִישׁ אֵשׁ בְּחִיקוֹ?!" לְכָל כֵּלָיו • כְּמוֹ: כָּל כֵּלָיו.

ל"ה (ד) וַעֲשִׂיתָ לוֹ מִכָּבֶר מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעִשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעַת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:

ד וְתַעֲבֹד לָהּ סִרְדָּא עוֹבֵד מַצְדָּתָא דְנְחָשָׁא וְתַעֲבֹד עַל מַצְדָּתָא אַרְבַּע עֲזָקוֹן דְנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע סְטִרוּהִי:

ל"ו י"א מִכָּבֶר • לְשׁוֹן כְּבֶרֶה, שְׁקוּרִין קְרִיבֵל"ש, כְּמִין לְבוּשׁ עֲשׂוּי לוֹ לְמִזְבֵּחַ, עֲשׂוּי חוּרִין חוּרִין כְּמִין רֶשֶׁת.

וּמִקְרָא זֶה מִסְרָס, וְכֵה פְתוּרוֹנוֹ: "וְעִשִׂיתָ לוֹ מִכָּבֶר נְחֹשֶׁת מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת".

(ה) וְנִתְּתָה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכַּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטָּה וְהִיָּתָה הָרִשֶׁת עַד חֲצֵי הַמִּזְבֵּחַ:

ה ונתתן יתה תחת סוכבי מדבחה מלמעלה ותהי מצדקתא עד פלגות מדבחה:

המכבר והגיע רחבו עד חצי המזבח. נמצא, שהמכבר רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשוי למזבח בית עולמים דגמת חוט הסקרא באמצעו. וכבש שהיו עולין בו, אף-על-פי שלא פָּרְשׁוּ בַּעֲנָן וְהָיָה, כָּכָר שֶׁמַּעֲנוּ בַּפֶּרֶשֶׁת "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה-לִּי" "וְלֹא תַעֲלֶה בַמַּעֲלֹת", לא תַּעֲשֶׂה לוֹ מַעֲלֹת בַּכֶּבֶשׁ שֶׁלּוֹ, אֲלָא כֶּבֶשׁ חֶלֶק. לַמִּדְנָה, שֶׁהִיָּה לוֹ כֶּבֶשׁ, כֹּף שְׁנֵינִי בַּמְּכִילֶתָא. וּמִזְבֵּחַ אֲדָמָה, הוּא מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת שֶׁהִיָּה מִמֶּלֶאכִין חֲלָלוֹ אֲדָמָה בַּמָּקוֹם חֲנִינְתָן, וְהַכֶּבֶשׁ הִיָּה בְּדָרוֹם הַמִּזְבֵּחַ, מְבָדֵל מִן הַמִּזְבֵּחַ מֵלֹא חוּט הַשְּׁעָרָה, וְהָיָה מַגִּיעִין עַד אֲמָה סְמוּךְ לַקֶּלְעִי הַחֲצָר שְׁבָדָרוֹם, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֲשֵׂר אֲמוֹת קוֹמָתוֹ. וְלִדְבְּרֵי הָאוֹמֵר: דְּבָרִים בְּכַתְּבָן: "וְשִׁלַּשׁ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ", לֹא הִיָּה אֲרֹךְ הַכֶּבֶשׁ אֲלָא עֲשֵׂר אֲמוֹת, כֹּף מִצְאָתִי בַּמִּשְׁנָה אַרְבָּעִים וְתִשְׁעַ מִדּוֹת, וְזֶה שֶׁהִיָּה מְבָדֵל מִן הַמִּזְבֵּחַ מֵלֹא חוּט, בַּמִּסְכָּת וּבְחִים לַמִּדְנָה מִן הַמִּקְרָא.

ז"י • כַּרְכַּב הַמִּזְבֵּחַ • סוֹכֵב. כָּל דְּבַר הַמִּקְיָף סָבִיב בַּעֲגוּל קְרוֹי כַּרְכַּב, כְּמוֹ שֶׁשְׁנֵינִי ב' הַכֹּל שׁוֹחֲטִין: "אֵלֹהֵי הַן גְּלָמִי כְּלִי עֵץ: כָּל שְׁעָתִיד לְשׁוּף... וְלִכְרַכְבִּי, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגָלִין בַּקֶּרְשִׁי דְּפָנֵי הַתְּבוֹת וְסַפְסָלֵי הָעֵץ. אֵף לַמִּזְבֵּחַ עֲשֵׂה חֲרִיץ סָבִיבוֹ, וְהִיָּה רַחְבּוֹ אֲמָה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי, וְהוּא לְסוּף שִׁלַּשׁ (ספרים אחרים שש) אֲמוֹת שֶׁל גְּבָהוֹ, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר: "גְּבָהוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּאַרְכּוֹ. הֵא, מָה אֲנִי מְקִים: "וְשִׁלַּשׁ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ"? מִשְׁפַּת סוֹכֵב וְלַמַּעֲלָה, אֲבָל סוֹכֵב לְהִלּוֹךְ הַכֹּהֲנִים לֹא הִיָּה לַמִּזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת, אֲלָא עַל רֹאשׁוֹ לְפָנִים מִקְרָנוֹתָיו. וְכֵן שְׁנֵינִי ב' זִבְחִים: "אֵיזָהוּ כַּרְכַּב? בֵּין קָרֹן לְקָרֹן, וְהִיָּה רַחֵב אֲמָה, וְלְפָנִים מִהֵן אֲמָה שֶׁל הִלּוֹךְ רִגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וְשְׁתֵּי אֲמוֹת הָלָלוּ קְרוֹיִים כַּרְכַּב. וְדִקְדָּקְנוּ שָׁם, וְהִכְתִּיב: "תַּחַת כַּרְכַּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטָּה" לַמִּדְנָה, שֶׁהַכַּרְכַּב בְּדָפְנוֹ הוּא וְלִבּוֹשׁ הַמִּכְבָּר תַּחֲתָיו? וְתַרְץ הַמִּתְרָץ: "תְּרִי הוּא, חֵד לְנוֹי וְחֵד לְכֹהֲנִים דְּלֹא יִשְׁתְּרָגוּ. זֶה שְׁבָדָפֶן לְנוֹי הִיָּה, וּמִתַּחֲתָיו הַלְּבִישׁוֹ

(ו) וְעִשִּׂיתָ בְּדִים לַמִּזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אוֹתָם נְחֹשֶׁת:

ו ותעבד אריכתא למדבחה אריחי דאעיי שטין ותחפי יתהון נחשא:

(ז) וְהוּבֹא אֶת־בְּדִיו בַּטְבָּעַת וְהָיוּ הַבְּדִים עַל־שְׁתֵּי צִלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׂאת אוֹתוֹ:

ז ויובא את בדיו בטיבטת והיו הבדים על-שתי צלעות המזבח בשאת אותו:

ז"י • בַּטְבָּעַת • בְּאַרְבַּע טְבָעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַמִּכְבָּר.

(ח) נָבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ בְּאֶשֶׁר הָרָאָה אוֹתָךְ בְּהָר פֶּן יַעֲשׂוּ: ׀

ח חליל לוחי מעבד יתה כמא די אחזי יתה בטיבא פן יעבדון:

ז"י • נָבוֹב לַחַת • כְּתָרְגוּמוֹ: חֲלִיל לוחי. לוחות עֲצֵי שִׁטִּים מְכַל צַד, וְהִחָלֵל בְּאֶמְצַע, וְלֹא יִהְיֶה כָּלוּ עֵץ

אחד, שיהא עביו חמש אמות על חמש אמות כמין סדן.

בְּהָר. שְׁמִילָאוּ חֲלָלוּ בְּאֲדָמָה בְּשַׁעַת חֲנִינְתָם, וְעַל הָאֲדָמָה "אֵשׁ תִּמְיד תִּקְרָד" (ויקרא ו. ו). תורה ט

וְלִכְרַכְבִּי" (חולין כה, א). תורה ו
(ח) נָבוֹב לַחַת. כְּמוֹ תְּבָה בְּלִי שׁוֹלִים וּבְלִי מִכְסָּה. בְּאֶשֶׁר הָרָאָה אוֹתָךְ

(ה) כַּרְכַּב הַמִּזְבֵּחַ. הַרְגִּיל לְהִיּוֹת בְּכָל כְּלִי עֵץ, בְּאֶמְרָם וְכַרְכַּב לְכַרְכָּה "אֵלֹהֵי הַן גְּלָמִי כְּלִי עֵץ, כָּל שְׁעָתִיד לְשׁוּף...

♦ שבת קודש ב' אדר ♦

ט ותעבד ית דרת משפנא לרוח עבר דרומא
סרדין לדרתא דבוין שזיר מאה באמין
ארבא לעבר חד:

(ט) וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפֶּאֱת נֹגֵב־תִּמְנָה
קָלָעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזֹר מֵאָה בֶּאֱמָה אַרְבָּה לַפֶּאֱת
הָאֶחָת:

מַנְקְבִין כַּכְרָה. לַפֶּאֱת הָאֶחָת. כָּל הָרוּחַ קְרוֹי
פֶּאֶה.

כ"י◀ קָלָעִים. עֲשׂוּיִין כְּמִין קָלָעִי, סְפִינָה, נִקְבִים
נִקְבִים, מַעֲשֶׂה קָלִיעָה וְלֹא מַעֲשֶׂה אוֹרֵג, וְתַרְגּוּמוֹ
סְרָדִין כְּתַרְגּוּם שֶׁל מַכְבֵּר, הַמְתַּרְגֵּם סְרָדָא, לְפִי שֶׁהֵן

י ועמודהי עשרין וסמכיהון עשרין נחשא
ווי עמודיא וכבושיהון כסף:

(י) וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי
הָעַמּוּדִים וְחֲשָׁקִיהֶם כֶּסֶף:

לְמַעַלָּה וְרָאשׁוֹ אֶחָד תְּקוּעַ בְּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שְׁעוֹשִׁין
לְהַצִּיב דְּלִתּוֹת, שְׁקוּרִין גּוּזִי"ש, וְרֹחַב הַקָּלָע תְּלוּי
מְלֻמָּשָׁה וְהִיא קוֹמַת מַחְצוֹת הַחֲצֵר. וְוֵי הָעַמּוּדִים.
הֵם הָאוּנְקָלִיּוֹת. וְחֲשָׁקִיהֶם. מְקַפִּין הֵיוּ הָעַמּוּדִים
בְּחוּטֵי כֶסֶף סָבִיב, וְאִינִי יוֹדַע, אִם עַל פְּנֵי כָלָן, אִם
בְּרָאשָׁם וְאִם בְּאַמְצָעָם, אֲךָ יוֹדַע אֲנִי שֶׁחֲשׂוֹק לְשׁוֹן
חֲגוּרָה, שֶׁכֶּךָ מְצִינוּ בְּפִלְגָּשׁ בַּגְּבָעָה: (שׁוּפְטִים יט) "וְעַמּוּ
צֶמֶד חֲמֹרִים חֲבוּשִׁים", תַּרְגּוּמוֹ: חֲשׂוֹקִים.

כ"י◀ וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים. חֲמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד
לְעַמּוּד. וְאַדְנִיָּהֶם. שֶׁל הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת. הָאֲדָנִים
יוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִין לְתוֹכָן. הִיא
עוֹשֶׂה כְּמִין קִנְדָּסִין שְׁקוּרִין פְּלֹא"ש, אַרְבֵּן שֶׁשֶּׁה
טַפְחִים וְרֹחַבֵּן שְׁלֹשָׁה, וְטַבַּעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ
בְּאַמְצָעוֹ, וְכוּרְף שֶׁפֶת הַקָּלָע סָבִיבּוֹ בְּמִיתָרִים כְּנָגֵד
כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלָה הַקִּנְדָּס דֶּרֶךְ טַבַּעַתּוֹ
בְּאוּנְקָלִיּוֹת שֶׁבְּעַמּוּד הָעֲשׂוֹי כְּמִין וִי"ו, רָאשׁוֹ וְקוּף

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך כח עמ' 41)

ואפילו ברקז, הקונדסין. ורש"י מביאם בפשטות ומפרש
"כמין קונדסין שקורין פל"ש", ותו לא! וראה רש"י ערובין
לד, ב: קונדס, פל"ו בלע"ז, ואינם מקבירים.

ועמודיו עשרים (כז, י) צריך עיון גדול, שסתם הכתוב ולא
פרש ממה נעשו העמודים (עתה ראיתי שהקשה כן
בתוספות הריב"א ועוד). ותמונה עוד יותר מה שלא נזכרו,

יא וכן לרוח צפונא בארבא סרדין מאה
ארבא ועמודהי עשרין וסמכיהון עשרין
נחשא ווי עמודיא וכבושיהון דכסף:

(יא) וְכֵן לַפֶּאֱת צֶפֶן בְּאָרְךָ קָלָעִים מֵאָה אַרְבָּה
וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי
הָעַמּוּדִים וְחֲשָׁקִיהֶם כֶּסֶף:

יב ופותיא דדרתא לרוח מערבא סרדין
חמשין אמין עמודיהון עשרא וסמכיהון
עשרא:

(יב) וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפֶּאֱתִיּוֹם קָלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה
עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרָה:

יג ופותיא דדרתא לרוח קדומא מדינחא
חמשין אמין:

(יג) וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפֶּאֱת קִדְמָה מְזֻרְחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:

קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחור, כמה דאת
אמר: (דברים יא) "הֵם הָאֲחֵרוֹן", ימא מערבא. חמשים

כ"י◀ לַפֶּאֱת קִדְמָה מְזֻרְחָה. פְּנֵי הַמְּזֻרָח קְרוֹי קִדְמָה,
לְשׁוֹן פְּנִים. אַחֲרוֹר, לְשׁוֹן אַחֲזֵרִים. לְפִיכָּה, הַמְּזֻרָח

ספורנו

מתחילים אלה נכח אלה בקו ישר,
במות אחד חלל.
וחשקיהם. עגולים סוככים העמוד
באמצעו לנוי. תורה יא

מתחילים אלה נכח אלה בקו ישר,
אבל היתה התחלת הפאה האחת
נמשכת מתחלת הפאה שבנגדה במות
אחד חלל, ועמודי המזרח והמערב היו

(ט"י) מֵאָה בֶּאֱמָה, וְעַמּוּדָיו
עֲשָׂרִים. כָּל חָלָל שְׁבִינֵיהֶם עִם עַמּוּד
שְׁלוֹ הָיָה חֲמִשָּׁה. אֲמָנָם לֹא הָיוּ עֲשָׂרִים
עַמּוּדֵי צֶפֶן וְעֲשָׂרִים עַמּוּדֵי דָרוֹם

אָמָה • אוֹתָן חֲמִשִּׁים אָמָה לֹא הָיוּ סְתוּמִים כָּלָם
בְּקִלְעִים, לְפִי שֵׁשׁ הִפְתָּח, אֲלֹא ט"ו אָמָה קִלְעִים
לְכַתֵּף הִפְתָּח מִכָּאן וְכֵן לְכַתֵּף הַשְּׂנִית. נִשְׁאָר רֹחַב
חֲלָל הִפְתָּח בֵּינֵתִים עֲשָׂרִים אָמָה, וְזֶהוּ שְׁנָאֹמֶר:
"וּלְשַׁעַר הַחֲצָר מִסָּף עֲשָׂרִים אָמָה", וְיִלּוֹן לְמִסָּף כְּנָגֵד
הִפְתָּח עֲשָׂרִים אָמָה אַרְךָ, כְּרֹחַב הִפְתָּח.

(יד) וַחֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה קִלְעִים לְכַתֵּף עַמּוּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:
יְדוּחֲמִשׁ עֲשָׂרִי אָמִין סְרִידִין לְעִבְרָא
עַמּוּדֵיהוֹן תִּלְתָּא וְסַמְכִיהוֹן תִּלְתָּא:

ה' אֲמוֹת, וּמִמֶּנּוּ לְשָׁנֵי חֲמִשׁ אֲמוֹת, וּמִן הַשְּׂנִי לְשָׁלִישִׁי
חֲמִשׁ אֲמוֹת, וְכֵן לְכַתֵּף הַשְּׂנִית, וְאַרְבָּעָה עַמּוּדִים
לְמִסָּף, הָרִי י' עַמּוּדִים לְמִזְרַח כְּנָגֵד י' לְמַעְרָב.
ז"י • עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה • חֲמִשׁ אֲמוֹת בֵּין עַמּוּד
לְעַמּוּד, בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדְּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ
הַדְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַג' שֶׁבְּמִזְרָח

(טו) וּלְכַתֵּף הַשְּׂנִית חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה קִלְעִים עַמּוּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:
טו וְלַעֲבָרָא תְּנִינָא חֲמִשׁ עֲשָׂרִי סְרִידִין
עַמּוּדֵיהוֹן תִּלְתָּא וְסַמְכִיהוֹן תִּלְתָּא:

(טז) וּלְשַׁעַר הַחֲצָר מִסָּף • עֲשָׂרִים אָמָה תְּכַלֵּת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֹׁר מַעֲשֶׂה רָקִם
עַמּוּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבָּעָה:
טז וְלַתְּרַע דִּרְתָּא פְּרָסָא עֲשָׂרִין אָמִין תְּכַלֵּא
וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָה זָהוּרִי וּבוּזִי שְׁזִיר עוֹבֵד צִיֵּר
עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבָּעָא וְסַמְכִיהוֹן אַרְבָּעָא:

(יז) כָּל־עַמּוּדֵי הַחֲצָר סָבִיב מַחֲשָׁקִים כָּסֶף וְוִיָּהֶם
כָּסֶף וְאַדְנִיָּהֶם נְחֹשֶׁת:
יז כָּל עַמּוּדֵי דִּרְתָּא סָחוּר סָחוּר מִכְּבָשִׁין כָּסֶף
וְוִיָּהוֹן כָּסֶף וְסַמְכִיהוֹן נְחֹשֶׁא:

ז"י • כָּל עַמּוּדֵי הַחֲצָר סָבִיב וּגו' • לְפִי שְׁלֹא פִּרְשׁ
וְוִין וְחֲשׂוּקִים וְאַדְנִי נְחֹשֶׁת אֲלֹא לְצִפּוֹן וְלַדְּרוֹם, אֲבָל
לְמִזְרָח | לְמַעְרָב לֹא נֶאֱמַר וְוִין, וְחֲשׂוּקִים וְאַדְנִי
נְחֹשֶׁת. לְכָף, כָּא וְלַמֵּד כָּאן.

(יח) אַרְךָ הַחֲצָר מֵאָה בָּאָמָה וְרֹחַב • חֲמִשִּׁים
בְּחֲמִשִּׁים וְקָמָה חֲמִשׁ אֲמוֹת שֵׁשׁ מְשֹׁר וְאַדְנִיָּהֶם
נְחֹשֶׁת:
יח אַרְכָּא דִּרְתָּא מֵאָה בָּאָמִין וּפּוֹתִינָא
חֲמִשִּׁין בְּחֲמִשִּׁין וְרוּמָא חֲמִשׁ אָמִין דְּבוּזִי
שְׁזִיר וְסַמְכִיהוֹן נְחֹשֶׁא:

ז"י • אַרְךָ הַחֲצָר • הַצִּפּוֹן וְהַדְּרוֹם, שָׁמֶן הַמִּזְרָח
לְמַעְרָב מֵאָה בָּאָמָה. וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים •
חֲצֵר שֶׁבְּמִזְרָח הִיָּתָה מְרַבֶּעַת חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים,
שֶׁהַמִּשְׁכָּן אָרְכוֹ שְׁלֹשִׁים וְרֹחְבוֹ עֶשֶׂר. הָעֵמִיד מִזְרָח
פִּתְחוֹ בִּשְׁפַת חֲמִשִּׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל אַרְךָ הַחֲצָר.
נִמְצָא, כְּלוּ בְּחֲמִשִּׁים הַפְּנִמִּים, וְכֻלָּה אָרְכוֹ לְסוֹף ל'.
נִמְצָא, כ' אָמָה רֹחַב לְאַחֲרֵיו בֵּין הַקִּלְעִים שֶׁבְּמַעְרָב
לִירֵיעוֹת שֶׁל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר

(יט) לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יִתְדֵיתּוֹ
וְכָל־יִתְדֵת הַחֲצָר נְחֹשֶׁת: ססס
יט לְכָל מֵאֵנִי מִשְׁכָּנָא בְּכָל פְּלִחְנָה וְכָל
סְבוּהִי וְכָל סְכִי דִּרְתָּא נְחֹשֶׁא: ס ס ס

וְהָיָה לְכָל כָּלִי הַמִּשְׁכָּן • שֶׁהָיוּ צָרִיכִין לְהַקְמֵתוֹ וּלְהוֹרְדָתוֹ, כְּגוֹן: מִקְבֹּת לְתַקַּע יְתֻדֹת וְעֻמּוּדִים. יְתֻדָּת • כְּמִין נִגְרִי נִחֲשֶׁת עֲשׂוּיִן לִירֵעוֹת הָאֵהָל וּלְקַלְעֵי הַחֹצֵר, קְשׁוּרִים בְּמִיתָרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה הַרֹחַ מְגַבִּיהֶתָּן. וְאִינִי

יֹדַע אִם תִּחְבֹּבִין בְּאַרְצִי, אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין, וְכַבְדִּין מִכְבִּיד שִׁפּוּלֵי הַיְרֵיעוֹת שֶׁלֹּא יִנּוּעוּ בְּרוּחַ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשָּׁמֶן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בְּאַרְצִי, לִכְךָ נִקְרָאוּ יְתֻדֹת, וּמִקְרָא זֶה מְסִיעָנִי (ישעיה לג) "אֵהָל בְּלִי-יָצֵעַן בְּלִי-יָסֵעַ יְתֻדֹתָיו לִנְצַח":

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 166).

שֶׁל 'בִּנְיָן קָבַע' עַל פִּי בִּנְיָן הַמִּשְׁכָּן. וְלִפִּי זֶה: לְפִי הַצַּד הָרִאשׁוֹן, הָאִסּוּר שֶׁל בְּנִית אֵהָל בְּשֶׁבֶת מִן הַתּוֹרָה חָל דִּזְקָא עַל בְּנִית אֵהָל בְּאֶפֶן שֶׁל 'תִּחְבֹּבִין', וְאִלּוּ לְפִי הַצַּד הַשֵּׁנִי, דִּי בְּכָךְ שֶׁהָאֵהָל חִזַּק וְאִינוּ מוֹתַנְעֵנֵעַ בְּרוּחַ.

וְאִינִי יֹדַע אִם תִּחְבֹּבִין בְּאַרְצִי אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין (רש"י כז, יט) לְסַפֵּק זֶה יֵשׁ גַּם נִפְקָא-מִינָהּ לְהַלְכָה. דְּהֵנָּה, מִלְּאֻכְתָּ בִּנְיָן אִסּוּרָה בְּשֶׁבֶת מִן הַתּוֹרָה רַק בְּבִנְיָן שֶׁל קָבַע, וּמֵאַחֵר שֶׁכָּל מִלְּאֻכֹּת שֶׁבֶת נִלְמְדוֹת מִמִּלְּאֻכְתָּ הַמִּשְׁכָּן, נִקְבַּע הַגִּדָּר

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן. חילת פרשת תרומה

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנח - רס

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום רביעי עמ' א

37 מִכִּי אֲרַמְלָתָא שְׁתִּי - לֹא הִיָּה שׁוֹתָה מִיָּם שֶׁל גּוֹי, אֲךָ הִיָּה שׁוֹתָה מִיָּם
38 שֶׁל אֲלֻמָּנָה, וּכְמִבּוּרָא בִלְשׁוֹן רִאשׁוֹן, אֲךָ שְׁמוּאֵל הִיָּה מִחֲמִיר וְלֹא
39 שְׁתִּי מִיָּא לֹא מִכִּי אֲרַמְלָתָא, וְלֹא מִכִּי אֲרַמְלָתָא - לֹא שֶׁל גּוֹי וְלֹא שֶׁל
40 אֲלֻמָּנָה.
41 הַגִּמְרָא מְבִיאָה עוֹד סוּגֵי יִינוֹת שֶׁאֵין לַחֲשׂוֹשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם גִּילּוּי: אֲמַר
42 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, שֶׁלֹּשׁ סוּגֵי יִינוֹת הֵן, וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם אִסּוּר גִּילּוּי,
43 וְאִלּוּ הֵן, יֵין חָד - חֲרִיף, שֶׁאֵין נֶחֱשׁ שׁוֹתָה מִמֶּנּוּ. יֵין מֵר, שְׁמוֹתוֹךְ
44 מְרִירוֹתוֹ נִמְנַע הַנֶּחֱשׁ מִלְּשִׁתוֹתוֹ. וְיֵין מְתוֹק, שֶׁהַמְתִּיקוֹת פּוֹגֵמָת אֵת
45 טִיבוֹ שֶׁל הַיֵּין, וְאֵין הַנֶּחֱשׁ תֹּאב לְשִׁתוֹת מִמֶּנּוּ. מְבִאֵרָת הַגִּמְרָא מֵזֶה
46 הוּא כָּל סוּג, 'מֵר', זֶהוּ מִלְּאָ תְּרִפָּא - מִיָּן יֵין חֹזֵק, חֲסֵר מְתִיקוֹת
47 וְטַעְמוֹ כְּטַעַם הַחוֹמוֹץ, דְּמִצְרֵי יוֹקִי - אֲשֶׁר מְרֹב חֲרִיפוֹתוֹ נִבְקָעִים
48 הַנֶּאֱדוּת שֶׁהוּא נִתָּן בְּחוּבָם. 'מֵר', זֶהוּ יִרְנָקָא - מִיָּן רַע וּמֵר. 'מְתוֹק',
49 חוֹלָא - יֵין הַנֶּעֱשָׂה מֵעֲנָבִים שֶׁבְּרֹאשׁ הַגֶּפֶן, שֶׁמַּחֲמַת הַשֶּׁמֶשׁ
50 הַזּוֹרַחַת עֲלֵיהֶם תִּמְדֵּי נַעֲשִׂים מְתוֹקִים יוֹתֵר מִדָּא, וְטִיבוֹ שֶׁל הַיֵּין
51 הַנֶּעֱשָׂה מֵהֶם נִפְגֵּם.
52 רַב הָמָא מְתִנֵּי לְעִילּוּיָא - הִיָּה שׁוֹנֵה וּמְבִאֵר שֶׁהַשִּׁנּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה
53 בְּשִׁלְשָׁה יִינוֹת אִלּוּ הוּא שִׁנּוּי לְשִׁבְחָ, 'מֵר', הֵינּוּ חֲמֵר וּפְלִפְלִין - יֵין
54 שֶׁהוֹסִיפוּ בּו פִּלְפִּלִין וְנַעֲשָׂה חֲרִיף מִחֲמַתָּם. 'מֵר', הֵינּוּ יֵין שֶׁלְּצוּרֵךְ
55 רְפוּאָה נִתְּנוּ בּו אֲפָסִינָתִין - לַעֲנָה, שֶׁהִיא עֵשֶׂב מֵר. 'מְתוֹק', הֵינּוּ מִי
56 בְּאֶרֶג - מִשְׁקָה מְשׁוּבָח. וְכָל שִׁלְשָׁה אִלּוּ אֵין נֶחֱשׁ שׁוֹתָה מֵהֶם.
57 הַגִּמְרָא מְבִיאָה דִּין שֶׁל יֵין נוֹסֵף: אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, 'קְרִינָא,
58 אֵין בּו מִשּׁוּם אִסּוּר גִּילּוּי. מְבִאֵרָת הַגִּמְרָא: מֵאֵי - מֵזֶה הוּא קְרִינָא,
59 אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, חֲמֵרָא חֲלִיא דְּתֵי מַעֲסָא - יֵין מְתוֹק שֶׁהוּבָא
60 מִמְּקוֹם שֶׁשֶּׁמּוֹ עֵסִיא.
61 אֲמַר רַבָּא, וּבְמִקּוֹמוֹ - אֲבָל בְּמִקּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה הַיֵּין, וְהֵינּוּ בַעֲסִיא, יֵשׁ
62 בּו מִשּׁוּם אִסּוּר גִּילּוּי. מְבִאֵרָת הַגִּמְרָא: מֵאֵי מַעֲסָא - מֵזֶה הַטַּעַם
63 לְכָךְ, מִשּׁוּם שֶׁבִּאֲתוֹ מִקּוֹם חֲמֵר מְדִינָה הוּא - יֵין הַמְּקוֹם הוּא,
64 כְּלוּמֹר, בְּנֵי עֲסִיא רִגְלִים בְּשִׁתִּיתוֹ בְּמִקּוֹם יֵין רִגְלִי, וְאֵף הַנֶּחֱשִׁים
65 רִגְלִים בּו וְשׁוֹתִים מִמֶּנּוּ, הֵגֶם שֶׁאֵין טַעְמוֹ כְּטַעַם שֶׁאֵר יִינוֹת
66 הָעוֹלָם.
67 הַגִּמְרָא מְבִאֵרָת אֵת דִּין הַיֵּין שֶׁהַתְּחִיל לְהַחֲמִיץ: אֲמַר רַבָּא, הָאֵי
68 חֲמֵרָא דְּאֶקְרִים - יֵין שֶׁנִּפְגֵּם טַעְמוֹ וְהַחֵל לְהַחֲמִיץ, אֲךָ אֵינוֹ חוֹמוֹץ
69 מִמֶּשׁ, עַד תִּלְתָּא יוֹמֵי - עַד שִׁלְשָׁה יָמִים מֵעַתָּה שֶׁנִּפְגֵּם הַטַּעַם, יֵשׁ בּו
70 מִשּׁוּם גִּילּוּי - צָרִיךְ לְכַסּוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתָּה מִמֶּנּוּ נֶחֱשׁ, וְכֵן יֵשׁ בּו
71 מִשּׁוּם יוֹן נִסְךְ, אִם נִגַּע בּו עוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִשּׁוּם שֶׁעֲדִיין דִּינוֹ כִּיין
72 לְכָל דִּבְרָ,

1 הַגִּמְרָא מְבִרֵּרָת הָאֵם יֵשׁ חֲשֵׁשׁ גִּילּוּי כִּשְׁהִיָּה אֲדָם יֵשׁן בְּצַד מִיָּם
2 הַמְּגוּלִים: שְׁמַעִיָּה - שֶׁמֶשׁוּ דְּרָב חֲלָקָה בְּר מוֹכִי, אִינְקִלָּא הוּא
3 קִיסְתָּא דְּמִיָּא - נִתְּגַלּוּ לוֹ מִיָּם בְּכַמּוֹת מְסֻיֶּמֶת הַמְּכֻנָּה 'קִיסְתָּא/
4 וְהָיוּ גַּיִם נִבְּחָ - וְיֵשׁן בְּצַד הַמִּיָּם, אֲתָא לְנִבְיָה דְּרָב חֲלָקָה בְּר מוֹכִי
5 - בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ לְרֵב חֲלָקָה בְּר טוֹבִי וְשֶׁאִלּוּ כִּיצַד יִנְהַג בְּמִיָּם הַלָּלוּ,
6 אֲמַר לִיה רֵב חֲלָקָה, הֲרִי אֲמַרְוּ חֲכָמִים אִמְתָּ יֵשׁן עֲלֵיהֶן - פָּחַד
7 הָאֲדָם הֵישֵׁן מוֹטֵל עַל הַנֶּחֱשִׁים, שֶׁחֲשׂוֹשׁ הַנֶּחֱשׁ שִׁיְהָרְגֵנוּ וְאִינוּ בֹּא
8 לְשִׁתוֹת מִמֵּם שֶׁאֲדָם יֵשׁן בְּצִידָם, וְכִיּוֹן שִׁישְׁנָת בְּצַד הַמִּיָּם אֵין בֹּזֵה
9 מִשּׁוּם גִּילּוּי. הוֹסִיף רֵב חֲלָקָה וְאָמַר, וְהָנִי מִיָּלִי - דִּבֵּר זֶה, שֶׁאִימַת
10 הֵישֵׁן עַל הַנֶּחֱשׁ, הֵינּוּ בְּמִקְרָא - בְּיוֹם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לִישֵׁן זָמַן רֵב,
11 וְחוֹשֶׁשׁ שִׁיקִץ הָאֲדָם מִשְׁנֹתוֹ וְיִהְיֶה, אֲבָל בְּלִילָא, לֹא - אֲבָל
12 בְּלִילָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִישֵׁן זָמַן רֵב, אֵין הַנֶּחֱשׁ חוֹשֶׁשׁ לְשִׁתוֹתָם,
13 וְאֵין תּוֹעֵלֶת בְּכָךְ שֶׁהָאֲדָם יֵשׁן בְּצַד הַמִּיָּם, אֲלֹא הַמִּיָּם אִסּוּרִים
14 מִשּׁוּם גִּילּוּי.
15 דוּחָה הַגִּמְרָא: וְלֹא הִיא - אֵין דִּינוֹ שֶׁל רֵב חֲלָקָה נִבְּחָ, אֲלֹא לֹא שְׁנָא
16 בְּמִקְרָא וְלֹא שְׁנָא בְּלִילָא - אֵין חִילּוֹק בֵּין הַיּוֹם לְלֵילָה, אִמְתָּ יֵשׁן
17 עֲלֵיהֶן לֹא אֲמַרְיֵן - אֵין אוֹמְרִים שֶׁפָּחַד שֶׁל הָאֲדָם הֵישֵׁן מוֹטֵל עַל
18 הַנֶּחֱשׁ, אֲלֹא אֵין הַנֶּחֱשׁ חוֹשֶׁשׁ מִכָּךְ, וְאֵף אִם הִיָּה אָדָם יֵשׁן בְּצַד
19 הַמִּיָּם הַמְּגוּלִים, הֲרִי הֵם אִסּוּרִים מִשּׁוּם גִּילּוּי.
20 הַגִּמְרָא דִּנָּה הָאֵם יֵשׁ לְחַזְּקָה וְלִהְיוֹנֵעַ מִשְׁתִּיתֵי מִיָּם אֲצֵל גּוֹי אוֹ
21 אֲלֻמָּנָה: רַב, לֹא שְׁתִּי מִכִּי אֲרַמְלָתָא - לֹא הִיָּה שׁוֹתָה מִיָּם שֶׁל נִכְרִי,
22 וְאֲמַר טַעַם לְמַנְהַג, מִשּׁוּם שֶׁהַנִּכְרִי לֹא וְהִיָּרִי - אֵינֶם נִזְהָרִים
23 בְּגִילּוּי, וְיֵשׁ בְּמִיָּם שֶׁלֹּהֶם חֲשֵׁשׁ סִכְנָה. אֲבָל מִיָּם מִכִּי אֲרַמְלָתָא -
24 מִבֵּית אֲלֻמָּנָה יִשְׂרָאֵלִית, שְׁתִּי - הִיָּה שׁוֹתָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאִינָה
25 בְּקִיאָה בְּהִלְכּוֹת גִּילּוּי, וְאֲמַר רַב טַעַם לְמַנְהַג, סִיבָּא דְּגִבְרָא נִקְרָא
26 - מִסְתַּבֵּר שֶׁעֲדִיין הִיא נִוְהָת כְּמוֹ שֶׁהוֹרְגָלָה בְּחַיִּי בַעֲלָה, וּמִדְּקִדְקַת
27 בְּהִלְכּוֹת גִּילּוּי.
28 וְאִלּוּ שְׁמוּאֵל נִהַג בְּאוֹפֶן הַפּוֹךְ, לֹא שְׁתִּי מִיָּא מִכִּי אֲרַמְלָתָא - לֹא
29 הִיָּה שׁוֹתָה מִיָּם שֶׁבֹּאוּ מִבֵּית אֲלֻמָּנָה, אֲמַר, לִית לָהּ אִמְתָּא דְּגִבְרָא
30 וְלֹא מִיכְּפָא מִיָּא - כִּיּוֹן שֶׁמֶת בַּעֲלָה אֵין אִימִתוֹ עֲלֵיהּ וְאִינוּ
31 מְקַפִּידָה עַל כִּסּוּי הַמִּיָּם. אֲבָל מִכִּי אֲרַמְלָתָא שְׁתִּי - אֲבָל מִיָּם שֶׁל גּוֹי
32 הִיָּה שׁוֹתָה, וּבִיאָר טַעְמוֹ, נִהִי דְּאִינְקִלָּא לֹא קִפְדִּי - אֲמַנֵּם אֵין גּוֹיִם
33 מְקַפִּידִים לְכַסּוֹת מִחֲשֵׁשׁ שְׁתִּיתֵי נֶחֱשׁ, אֲךָ אֲמַנְקִרְוִתָא מִיָּה קִפְדִּי -
34 עַל נִקְיוֹן הַמִּיָּם הֵם מְקַפִּידִים, וּמִכְּסִים אֵת הַמִּיָּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל
35 לְתוֹכָם לְכַלּוֹךְ, וְלִכּוֹן אֲפֻשֶׁר לְסַמּוֹךְ עַל כָּךְ וְלֹא לַחֲשׂוֹשׁ מִשּׁוּם גִּילּוּי.
36 אִיבָא דְּאֶמְרִי - וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁרֵב לֹא שְׁתִּי מִיָּא מִכִּי אֲרַמְלָתָא, אֲבָל

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו שבט פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום רביעי - כ"ט שבט מפרק קמ עד סוף פרק קמד
יום שני - כ"ז שבט מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום חמישי - ל' שבט פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ח שבט מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום שישי - א' אדר פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' אדר פרק כ מפרק י מתחילת הפרק עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, פרק כח ואפילו... עד עמ' לה, זרה שלה.

ליקוטי אמרים

פרק כח ואפילו אם נופלים לו הרהורי תאוות

ושאר מחשבות זרות בשעת העבודה בתורה או בתפלה בכוונה אל ישות לב אליהן אלא יסוּח דעתו מהן כרגע. וגם אל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה כגודע כי לא נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם כ"א משל אחרים. אבל מי שנופל לו משלו מבחי' הרע שבלבו בחלל השמאלי איך יעלה למעלה והוא עצמו מקושר למטה: אך אעפ"כ אל יפול לבו בקרבו להיות מזה עצב נבזה בשעת העבודה שצריך להיות בשמחה רבה אלא אדרבה יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו בכוונת התפלה בחדרה ושמחה יתירה בשומו אל לבו כי נפילת המחשבה זרה היא מהקליפה שבחלל השמאלי העושה מלחמה בבינוני עם נפש אלהית שבו. ונודע דרך הנלחמים וכן הנאבקים יחד כשאחד מתגבר אזי השני מתאמץ להתגבר ג"כ בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל אזי גם הקליפה מתגברת כנגדה לבלבלה ולהפילה במחשב' זרה שלה

1 **פֶּרֶק כַּח**. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של
2 אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניני הגשמיים – אל
3 יפול רוחו מכך, אדרבה – עליו לשמוח, שהרי על-ידי השתלטותו על
4 אותן מחשבות והסחת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי
5 לבבכם ואחרי עיניכם", כופה
6 את ה"סטרא אחרא" תחת
7 שלטון ה"קדושה", וגורם נחת
8 רוח רב למעלה.
9 **וְאִפְּלוּ אִם נּוֹפְלִים לוֹ**
10 **הַרְהוּרֵי תַאווֹת וְשֹׂאֵר**
11 **מִמְחֲשָׁבוֹת זָרוֹת בְּשִׁעֲת**
12 **הָעֵבֹדָה** – בשעה שהוא
13 עסוק בעבודת ה' בַּתּוֹרָה
14 **אוּ בַתְּפִלָּה בְּכוּנָה** – וכאן
15 הרי אין מקום ל"חשבון"
16 שבפרק הקודם, שעליו
17 להיות שמח על שהוא
18 מקיים מצות לא-תעשה
19 וכופה את ה"סטרא
20 אחרא" – שהרי
21 ההרהורים והמחשבות
22 הרעות מפריעות לו,
23 בשעה זו, לעבודת ה', אֵל
24 **יֵשִׁית לֵב אֵלֵיהֶן** –
25 למחשבות ולהרהורים
26 הרעים, אֵלָּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ
27 **מִהֶן כְּרָגָע**, – מיד, וגם אל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המדות
28 **שֶׁל הַמִּחְשָׁבָה זָרָה, כְּגוֹדֵעַ**, – קיימת צורת עבודה של
29 "העלאת המדה" מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה מקורה
30 במדה מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת
31 במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין
32 ליהודי להיות נוקט לה, וכדומה – וישנו סוג "עבודה" שבשעה
33 שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה
34 מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית,
35 שעל-ידי-ה זעה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא
36 הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה.
37 למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה – יגביר בנפשו את
38 האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית,
39 וכדומה – רבנו הזקן אומר כאן שלא יהיה ה"בינוני" – אודותו
40 מדובר כאן – שוטה, להתעסק בעבודה זו, כִּי לֹא נֶאֱמַרו דְּבָרִים
41 **הֵם** – להעלות את המחשבות הזרות, אֵלָּא לְצַדִּיקִים, שֶׁאֵין
42 **נוֹפְלִים לָהֶם מִמְחֲשָׁבוֹת זָרוֹת שִׁלָּהֶם** – מחשבות זרות הנובעות
43 ממדותיהם הם, כִּי-אִם מִשֵּׁל אֲחֵרִים, – שכן, לצדיק אין
44 מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו
45 לקדושה. המחשבות הזרות, העוללות לעלות, אי פעם, במוחו,

46 מקורן מהזולת, שנשמתו שייכת לאותו צדיק. ומחמת שלא כל
47 אחד יכול ליעץ לעצמו ולמצוא בתוכו כוחות להתגבר על
48 המדה הרעה – עליו להזדקק לעזרתו של הצדיק, אליו הוא
49 מקושר. מתעוררות אז מחשבות זרות במחשבתו של הצדיק,
50 שאצלו אלו הן רק אותיות
51 של מחשבה, בלי כל זיקה
52 למדה רעה מוחשית. ועל-
53 ידי שהצדיק מכיר את
54 המדה ממנה נובעת אותה
55 מחשבה, ומגביר בתוכו
56 אותה מדה כפי שהיא
57 ב"קדושה" – הוא משפיע
58 בכך על אותו יהודי,
59 שיוכל להתגבר על המדה
60 הרעה שלו, ואתה מדה
61 שמן הנפש הבהמית – של
62 הזולת – מתעלה, על-ידי
63 הצדיק, ל"קדושה". הרי
64 כל זה שייך לצדיק בלבד
65 שאין בו מדות רעות כלל.
66 **אֲבָל מִי שֶׁנּוֹפֵל לוֹ** –
67 מחשבות זרות, מִשֵּׁל, –
68 מה"רע" שלו, מִבְּחִינַת
69 **הָרַע שֶׁבְּלִבּוֹ בְּחָלָל**
70 **הַשְּׁמָאֲלִי** – ממדותיו
71 הרעות שמנפשו הבהמית
72 – איך יַעֲלֶהוּ – את ה"רע", לְמַעַלָּה, וְהוּא עֲצָמוֹ מְקוֹשֵׁר
73 לְמַטָּה: – לכן שטות היא ל"בינוני" להתעסק ב"עבודה" שאין לו
74 כל שייכות אליה. אֵךְ אֶף-עַל-פִּיכֶן, אֵל יֵפֵל לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ
75 לְהִיטֵי מִזֶּה עֲצָב נִבְּזָה בְּשִׁעֲת הָעֵבֹדָה, שֶׁצָּרִיךְ לְהִיטֵי
76 בְּשִׁמְחָה רַבָּה, – בשעה שהוא עובד את ה', אֵלָּא אֲדַרְבֵּה
77 יִתְחַזֵּק יוֹתֵר וְיוֹסִיף אֹמֵץ בְּכָל כּחוֹ בְּכוּנַת הַתְּפִלָּה בְּחִדְוָה
78 וְשִׁמְחָה יִתְרָה, בְּשׁוּמוֹ אֶל לִבּוֹ, כִּי נִפְּלִית הַמִּחְשָׁבָה זָרָה'
79 **הִיא מְהַקְלֶפָה שֶׁבְּחָלָל הַשְּׁמָאֲלִי**, – מהנפש הבהמית שמן
80 הקליפה, שמיקומה בחלל השמאלי שבלב, וממנה נובעות
81 המחשבות הזרות, הַעֲוִשָׁה – המנהלת, מְלַחֶמָה בְּבִינוּנֵי עִם
82 **נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שָׁבוּ, וְנִדְּעַ דְּרָךְ הַנִּלְחָמִים** – שמטרתו של כל
83 לוחם, לנצח ואפילו להרוג את הנלחם נגדו, וְכֵן הַנִּיאָבָקִים יִחַד,
84 – שכל אחד מתכוון להפיל את השני – הרי הנוהג הוא: בְּשִׂאָהֶד
85 **מִתְנַבֵּר**, – ומראה את גבורתו, אִזִּי הַשְּׁנִי מִתְאַמֵּץ לְהִתְנַבֵּר
86 **גַּם-כֵּן בְּכָל מַאֲמָצֵי כּחוֹ, וְלִכֵּן** – כך גם במלחמה שבין הנפש
87 האלקית לבין הנפש הבהמית, בְּשִׁנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֵּצַת
88 וּמִתְנַבֶּרֶת לְהִתְפַּלֵּל, – שעל-ידי התפילה בכוונה, ברצונו
89 להחליש ולנצח את הנפש הבהמית, אִזִּי גַם הַקְלֶפָה – של הנפש
90 הבהמית, מִתְנַבֶּרֶת בְּנִגְדָה, – כנגד הנפש האלקית, לְבַלְבְּלָהּ

מוכיחה, שהוא אכן מתפלל בכוונה; סימן יש בכך שהנפש
הבהמית חשה שבתפילתו יש משום סכנה למעמדה, ולכן היא
משתדלת להפר כוונה זו. – הרי, אדרבה – עובדה זו צריכה
להוסיף בו אומץ בתפילתו בכוונה.

1 וְלִהְיֶינָה בְּמַחְשַׁבַּת זְרוּהָ שְׁלֵהָ. – בראות הנפש הבהמית את
2 הנפש האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא משתדלת
3 להפריע לנפש האלקית על-ידי מחשבות זרות, בכך היא רוצה
4 לבלבל את כוונת המתפלל בתפילה. לפי זה, המחשבה הזרה

יום שני כ"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, ולא כמעות העולם... עד עמ' 70, ממש עמו.

45 אם כך, שהנפש האלקית היא היא העסוקה בכוונות התפילה
46 – מה מפריע לה, מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות
47 זרות?! – אומר על כך רבנו הזקן: רַק שְׁהָאֱלֹהִית מְלַבֶּשֶׁת בָּהּ.
48 – הנפש האלקית מלוכשת בנפש הבהמית, ולכן מבבלות
49 המחשבות הזרות של

50 הנפש הבהמית, לנפש
51 האלקית בכוונות
52 התפילה. והוא כְּמִשְׁלַל
53 אָדָם הַמִּתְפַּלֵּל בְּכוֹנָה,
54 וְעוֹמֵד לִנְגִדוֹ עָרֵל – גוי,
55 רָשָׁע, וּמִשִּׁיחַ וּמְדַבֵּר
56 עִמּוֹ כְּדִי לְבַלְבֹּל, –
57 ולהפריע לו בתפילתו.
58 לולא היה בדעתו של
59 הגוי לבלבל את היהודי,
60 אלא רק לשאול אותו
61 שאלה מסוימת – קיימת
62 או העצה, לענות לו על
63 שאלתו, והוא יפסיק
64 מלבבלו בתפילתו. אך,
65 מאחר שכוונתו של
66 הרשע היא לבלבל את
67 תפילתו, לא תועיל
68 ההתדיינות אתו, שְׁוֹאֵת
69 עֲצָתוֹ בְּדַאִי, – העצה
70 הטובה למתפלל, היא,

71 שְׁלֹא לְהִשָּׁב לֹא מִטּוֹב וְעַד רָע, – שלא לענות לרשע מוטב
72 עד רע, וְלַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ כְּחֶרֶשׁ לֹא יִשְׁמַע, וְלִקְנֹם מָה
73 שֶׁתּוֹכַח: "אל תען כסיל בְּאֹתָו, פֶּן תִּשְׁנֶה לוֹ גַּם אֶתָּה".
74 כִּךְ – כשנפלות במוחו מחשבות זרות, אֵל יָשִׁיב מְאוּמָּה
75 וְשׁוּם מַעֲנֶה וּמַעֲנֶה נֶגֶד ה' מַחְשַׁבָּה זְרוּהָ, – אל יכנס לשום
76 ירכוח ולמחשבות וזרהוים כיצד לנצח את המחשבה הזרה,
77 כִּי הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנוּל – מְתַנּוּל גַּם-כֵּן; – ולכן, אל יתעסק
78 כלל עם המחשבה הזרה, רַק יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ כְּלֹא יוֹדֵעַ וְלֹא
79 שׁוֹמֵעַ הַהֲרֹהֲרִים שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ, וְיִסִּיר מִדַּעְתּוֹ, וְיוֹסִיף אֲמִין
80 בְּכַח בְּנִתּוֹ. – בתפילתו. וְאֵם יִקְשֶׁה לוֹ לְהִסִּיר – את

9 וְלֹא כְּמַעֲוֵת הָעוֹלָם, שְׁמוּעִים לְהוֹכִיחַ מְנִפִּילַת ה' מַחְשַׁבָּה
10 זְרוּהָ – מְבַלְבֵּל שְׁאִין תְּפִלָּתָם כְּלוּם, – החושבים בטעות
11 שנפילת המחשבה מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום
12 שְׁאִילוֹ הַתְּפִלָּה כְּרָאוֹ וְנִכּוֹן – לֹא הָיוּ נִזְפָּלִים לוֹ מַחְשַׁבֹּת
13 זְרוּת. – ומאחר שאכן

14 נפלות במוחו מחשבות
15 זרות, הם מסיקים מכך,
16 שתפילתם איננה מתוך
17 כוונה, וְהָאֱמִתּ הִיָּה
18 כְּדִבְרֵיהֶם, אִם הִיָּתָה
19 נִפְשׁ אֶחָת לְבָדָה, הִיא
20 הַמִּתְפַּלֵּלָה וְהִיא
21 הַמַּחְשַׁבָּת וּמִהֲרָהֶרֶת
22 ה' מַחְשַׁבֹּת זְרוּת. –
23 הדבר היה נכון, אילו
24 היתה זו נפש אחת
25 שעושה את כל האמור,
26 אז היה במחשבות הזרות
27 משום הוכחה,
28 שה"מתפלל" אינו כפי
29 שצריך להיות. שכן, אם
30 הנפש היחידה הזו שקועה
31 כל כולה בתפילה – אין
32 מקום אז לשום מחשבות
33 זרות, אֲכָל בְּאֵמֶת
34 לְאֵמֶתוֹ הֵן שְׁתֵּי נִפְשׁוֹת,
35 הַנִּלְחָמוֹת זו עִם זו בְּמוֹחַ שֶׁל אָדָם, – הרי האמת היא
36 שקיימות שתי נפשות שונות והן נלחמות ביניהן על השליטה
37 במוחו של האדם, שיהיה ממולא בעניינה היא בלבד, כִּל אֶחָת
38 הַפָּצָה וְרָצוֹנָה לְמִשְׁלַל בּוֹ – במוח, וְלִהְיוֹת הַמֶּחֱ מְמִלָּא
39 מְמַנָּה לְבָדָה, וְכֵל הַהֲרֹהֲרִי תוֹרָה וְיִרְאָת שְׁמִים – נובעים,
40 מִנִּפְשׁ הָאֱלֹהִית, – ומאידך וְכֵל מִלִּי דְעֵלְמָא – כל
41 המחשבות וההרהורים בענייני עולם נובעים מִנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית,
42 – הרי, שכוונת התפילה היא מהנפש האלקית, ואילו
43 המחשבות הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן – שאין במחשבות
44 הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו שצריכה להיות. ברם,

ליקוטי אמרים

ולא כמעות העולם שמועים להוכיח מנפילת המחשבה
זרה מכלל שאין תפלתם כלום שאילו התפלל כראוי
ונכון לא היו נופלים לו מחשבות זרות. והאמת היה
כדבריהם אם היתה נפש אחת לבדה היא המתפללת
והיא המחשבת ומהרהרת המחשבות זרות. אבל
באמת לאמיתו הן שתי נפשות הנלחמות זו עם זו במוחו
של אדם כל אחת חפצה ורצונה למשול בו ולהיות
המוח ממולא ממנה לבדה. וכל הרהורי תורה ויראת
שמים מנפש האלהית וכל מילי דעלמא מנפש הבהמית
רק שהאלהית מלוכשת בה. והוא כמשל אדם
המתפלל בכוונ' ועומד לנגדו עו"ג רשע ומשיח ומדבר
עמו כדי לבלבלו שזאת עצתו בודאי שלא להשיב לו
מטוב ועד רע ולעשות עצמו כחרש לא ישמע ולקיים
מה שכתו' אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה
כך אל ישיב מאומה ושום טענה ומענה נגד המחשבה
זרה כי המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ רק יעשה עצמו
כלא יודע ולא שומע ההרהורי שנפלו לו ויסירם מדעתו
ויוסיף אומץ בכח כוונתו ואם יקשה לו להסירם מדעתו

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה – אז אין במחשבה הזרה
משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין – יש בכך משום הוכחה
על אי-ההצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע
באותה התבוננות שבתפילה – אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. 3. משלי כו, ד.

- 1 המחשבות הזרות, מדעתו, מפני שמורדים דעתו מאד
2 בחזקה - אזי ישפיל נפשו לה' ויתחנן לו ויתברך
3 במחשבתו, - אם הוא
4 עוסק אז בקטעי התפילה
5 שאסור להפסיק בהם
6 כדיבור, אלא יתפלל
7 במחשבתו להשי"ת,²
8 לרחם עליו ברחמי
9 הרבים, ברחם אב על
10 בנים הנמשכים ממנו,³
11 ורכה ירחם ה' על
12 נפשו הנמשכת מאתו ויתברך, להצילה מ"מים חודונים",
13 - מהמחשבות הזרות שמן הנפש הבהמית, ולמנוח יעשה, -
- הקב"ה יעשה למען עצמו כביכול, כי חלק ה' ממש עמו:¹⁴
- שכן, אם יתפלל שירחמו עליו - הוא עלול, לפעמים, לעורר
על עצמו דינים, חלילה:¹⁵
ישפטו אותו אם הוא זכאי
שירחמו עליו, ואילו אם
בקשתו היא "למענו",¹⁶
למען הקב"ה - מובן
הדבר, שאין אז מקום
לשפוט את ה"מתפלל"
אם הוא זכאי לרחמנות.
פירוש נוסף יש בכך: רבנו
הזקן מבטיח, שהקב"ה אכן יעשה זאת למענו, וירחם עליו,
שהרי הנשמה היא חלק מה'.

יום שלישי כ"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

- 27 פֶּרֶק כט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד
28 להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו
29 עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת
30 בעבודת ה', והיא - טמטום הלב, שלעתים קורה שלבו של אדם סתום
31 ואינו ברי-הרגשה, ולכן אין
32 הוא מסוגל לקלוט את אור
33 ה"שכל" הפועל להשפיע על
34 הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת
35 ה' וליראת ה'.
36 אף עוד אחת צריך
37 לשיית עצות - לחפש
38 בנפשות,
39 הבינוניים, - בנפשות
40 אלה שהם במדריגת
41 ה"בינוני" אשר לפעמים
42 נעשים רבים יש להם
43 טמטום הלב שנגעשה -
44 הלב, פֶּאֶבֶן, ולא יכול
45 לפתח לבו בשום אופן לעבודה שכלל זו תפלה, - כפי
46 שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא
47 עבודה בתוך הלב ועם הלב; העבודה בתוך הלב - היינו: שמה
48 שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו, ומגמתה של עבודה זו היא,
49 להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות
50 הלב לדברים גופניים - תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם,
51 לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט
52 מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל
53 לקלוט - יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. וגם
54 לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר, לקדש עצמו במתן
55 לו, מפני כבדות שכלבו. - כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק
56 מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים

- המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאוה לעשות, כמו:
להימנע מלאכול - כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא
בדרך של מלחמה - על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה
שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא במצב של
טמטום וכבדות - אין הוא
מסוגל לנהל מלחמה זו
עם היצר הרע. וזאת היא
עצה היעוצה בזהר
הקדוש, דאמר רב
מתיבתא: בְּנֵי עֶדֶן, -
שאמר ראש הישיבה בגן
עדן, "אֵעָא דְלָא סָלִיק
בֵּיהּ נְהוּרָא - מְבַטְשִׁין
לֵיהּ כּו', - בול עץ שאין
האש אוצות בו - מבטשים
אותו, מכים בו ומפרידים
אותו לחתיכות. כדי
להדליק בול עץ שאין
האש נאצות בו - אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא
אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת - על-ידי
שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם - ממשיך
ב"זוהר": גּוּפָא דְלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא - מְבַטְשִׁין
לֵיהּ כּו'". - גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה -
מבטשים אותו. אז - מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת
"נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). פֶּרוּשׁ "נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא", -
משמעות "נהורא דנשמתא" - אור הנשמה - (שאינו מאיר
בגוף), שֶׁאֵדָר הַנִּשְׁמָה וְהַשְּׂכֵל אֵינוֹ מְאִיר כָּל כֶּךָ לְמוֹשֵׁל עַל
חֲמוּרֵי שְׂבִנוּת. - שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט
בחומריות הגוף ולזככה. ואילו בנידון דידן (בעניינו) אין אור
הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. ואף שֶׁמִּבֵּין וּמִתְבִּינֵין

ליקוטי אמרים

פרק כט אך עוד אחת צריך לשיית עצות בנפשו'

הבינוניים אשר לפעמים נעשים

רבים יש להם טמטום הלב שנעשה כאבן ולא יכול

לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שכלל זו תפלה.

וגם לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר לקדש עצמו

ביותר לו מפני כבדות שכלבו וזאת היא עצה היעוצה

בזהר הקדוש דאמר רב מתיבתא בגן עדן אעא דלא

סליק ביה נהורא מבטשין ליה כו'. גופא דלא סליק

ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' פי' נהורא

דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך

למשול על חומריות שבגוף. ואף שמבין ומתבונן

- האש נאצות בו - אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא
אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת - על-ידי
שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם - ממשיך
ב"זוהר": גּוּפָא דְלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא - מְבַטְשִׁין
לֵיהּ כּו'". - גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה -
מבטשים אותו. אז - מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת
"נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). פֶּרוּשׁ "נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא", -
משמעות "נהורא דנשמתא" - אור הנשמה - (שאינו מאיר
בגוף), שֶׁאֵדָר הַנִּשְׁמָה וְהַשְּׂכֵל אֵינוֹ מְאִיר כָּל כֶּךָ לְמוֹשֵׁל עַל
חֲמוּרֵי שְׂבִנוּת. - שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט
בחומריות הגוף ולזככה. ואילו בנידון דידן (בעניינו) אין אור
הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. ואף שֶׁמִּבֵּין וּמִתְבִּינֵין

- לפתח לבו בשום אופן לעבודה שכלל זו תפלה, - כפי
שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא
עבודה בתוך הלב ועם הלב; העבודה בתוך הלב - היינו: שמה
שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו, ומגמתה של עבודה זו היא,
להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות
הלב לדברים גופניים - תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם,
לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט
מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל
לקלוט - יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. וגם
לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר, לקדש עצמו במתן
לו, מפני כבדות שכלבו. - כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק
מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים

39 **היא היא** – הנפש שמן הקליפה, **האדם עצמו**. – ב"בינוני".
 40 וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא".
 41 ועל **נפש האלהית שבו**, **נאמר**: "**נשמה שנתת בי**
 42 **טהורה היא**", "**שנתת בי**" **דיקא**, – בי, דוקא, **מכלל** –

מכאן, **שהאדם עצמו**

אינו הנשמה הטהורה,

– שהרי, אז לא היה

אומר "שנתת בי". בשעה

שהאדם אומר "שנתת

בי", אומרים זאת נפשו

וגופו, כי הגוף כשלעצמו

אינו אדם שיכול לומר.

משמעות הדברים היא

שהאדם עצמו הוא הנפש

הבהמית המחיה את

הגוף, והיא אומרת על

הנפש האלקית "שנתת

בי". **כִּי־אֵם בְּצִדִּיקִים**, –

בהם, אין הנפש הבהמית

– האדם עצמו; **שִׁפְתָּם**

הוא להפך, **שִׁנְשָׁמָה**

הטהורה שהיא נפש

האלהית – **הוא האדם**,

– שכן, כל חיותם באה

מהנפש האלקית בלבד,

גם הגוף חי מהנפש

האלקית, **וְגוֹפָם נִקְרָא**

"בשר אדם", – טפל

לאדם עצמו, **וּכְמֵאמֶר**

הַלֵּל חֲזֹן לְתַלְמִידֵיוֹ, בְּשִׁתָּהּ הוֹלֵךְ לֵאמֹל, הִנֵּה אֹמֵר

שְׁהוּא הוֹלֵךְ לְגִמְלַת חֶסֶד עִם הָעֲלֻיָּה וְעֵנִיָּה – **הוא גופו**,

כי – הגוף, **כְּמוֹ זֶר נַחֲשָׁב אֲצִלוֹ, וְלִכֵּן אָמַר שְׁהוּא גִּמְלַת**

חֶסֶד עִמּוֹ בְּמָה שִׁמְאֲכִילוֹ, – כמו שעושים חסד כשנותנים

לאכול לזולת. **כי הוא עצמו אינו רק נפש האלהית לבד,**

כי היא לבדה – הנפש האלקית, **מְחִיָּה גּוּפוֹ וּבִשְׂרוֹ, שֶׁהָרַע**

שֶׁהִיָּה בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְלַבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבִשְׂרוֹ – **נתהפך**

לְטוֹב, וְנִכְלָל בְּקִדְשָׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִמֶּשׁ, בְּצִדִּיקִים. –

וממילא, הנפש האלקית היא האדם עצמו בצדיקים.

76

1 **בשכלו בגדולת ה'** – כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום,
 2 ובכל זאת, **אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך** – הבנה זו אינה
 3 נתפסת ונדבכת כל כך במוחו, **שיוכל למשל על חמירות**
 4 **הלב**, – זאת, **מחמת חמירותו ונסותו**. – של המוח והלב.³

5 **ותספה** – לכך, **היא**

6 **נסות הקליפה**, **שִׁמְנִיָּה**

7 **עצמה על אור קדשת**

8 **נפש האלהית**, – הנפש

9 הבהמית, שהיא נפש של

10 קליפה, מגביהה את

11 עצמה בחומיותה, כנגד

12 אור הקדושה של הנפש

13 האלקית, **וּמִסְתַּתֶּרֶת**

14 **וּמִחְשִׁיכָה אֲחֵרָה**. – את

15 אור הקדושה של הנפש

16 האלקית. כשם שבמשל,

17 כשאין האש נאחות בבו

18 העץ, לא נדרש דוקא

19 להוסיף יותר אש, אלא

20 מפרידים את בול העץ

21 לחתיכות קטנות,

22 שתהיינה מסוגלות

23 להידלק – כך גם בנמשל,

24 לא נדרשת התבוננות

25 גדולה ועמוקה יותר

26 בגדולת ה', אלא יש

27 לשבור את חומריות

28 הקליפה, כדי שהאדם

29 יהיה ראוי לקלוט בתוכו

30 את אור הקדושה של הנפש האלקית. **ולזאת** – ולכן, **צריך**

31 **לבטשה ולהשפילה לעפר**, **דהינו לקבץ עתים להשפיל**

32 **עצמו**, – לעשות "חשבונות" שישפיעו על השפלתו, להיות

33 **"נבזה בעיניו נמאם"** **בכתוב**, **"לֵב נִשְׁבֵּר"** – "דוח

34 **נשברה"**, **היא הסטרא-אחרא**, – עלי-ידי ההשפלה נשברת

35 רוח ה"סטרא אחרא", **שהיא היא האדם עצמו בבינונים**, –

36 הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם עצמו באלה

37 שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", **שנפשו החיונית המְחִיָּה**

38 **הגוף, היא בתקפה בתולדתה בלבד**, – של ה"בינוני", **נמצא**

ליקוטי אמרים

בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך
 שיוכל למשול על חומרי' הלב מחמת חומריותו וגסותו
 והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור
 קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת
 צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים
 להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאם ככתוב ולב
 נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו
 בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה
 כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל
 נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי טהורה היא
 שנתת בי דייקא מכלל שהאדם עצמו אינו הנשמה
 הטהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה
 הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא
 בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך
 לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה
 ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא
 גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק
 נפש האלהית לבד כי היא לבדה מחיה גופו ובשרו
 שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו ובשרו
 נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש
 בצדיקים.

3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותו וגסותו, שזה מוזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי-מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן – אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? – אולי התירוצי על הנ"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פי"ז). משא"כ כאן מפרש הזהר, ובוהר פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף – שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדוי"ז)". 4. תהלים טו, ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. 6. ברכות השחר: ברכות ט, ב. 7. שמות ל, לב. 8. ויקרא רבה לד, ג.

יום רביעי כ"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בבינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

45 האהבה לה' בשעת התפלה - אינה באמת לאמתו לגמרי,
46 מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה, כנזכר לעיל סוף
47 פרק יג. - "אמת" היא רק כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך
48 נאמר: "שפת אמת תכון לעד"¹⁰. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן
49 קצוב בלבד - אין זו האמת
50 האמיתית לגמרי. אף
51 שבאותו פרק הוסבר,
52 שב"בינוני", מאחר
53 שביכולתו לעורר בתוכו
54 תמיד את האהבה לה'
55 מחדש - גם זה נקרא
56 "שפת אמת תכון לעד",
57 הרי זו רק האמת לאמיתו
58 "שלחם" (של הבינוני),
59 אבל אין זו האמת
60 האמיתית לגמרי. כשעל
61 ה"בינוני" להגיע ל"לב
62 נשבר", עליו לעשות את
63 חשבון נפשו, שאכן אין זו
64 האמת האמיתית לגמרי,
65 מאחר שאהבתו לה'
66 חולפת ועוברת אחרי
67 התפלה. ובפרט כשיזכר
68 מִטְמָא נִפְשׁוֹ בְּחַטָּאת
69 נְעוּרִים, וְהַפֶּגֶם שֶׁעָשָׂה
70 בְּעֵלְיוֹנִים, - שם שורש

נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו
72 אצלו לפני שנעשה "בינוני" - אומר על כך רבנו חזקוני -
73 בעולמות העליונים, הוא למעלה מהזמן, וכאלו פגם ונמא
74 היום חס-ושלום ממש. ואף שפָּכַר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, -
75 על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, הרי עָקַר הַתְּשׁוּבָה
76 בְּלֹב, - שהחטא העמוקה בלב על העבירה - מסירה את
77 הפגם, וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחִינֹת וּמְדֻרְגּוֹת רַבּוֹת, - כפי הידוע¹¹
78 על מה שנאמר¹²: "ממעמקים קראתיך" - שבלב האדם ישנו
79 עומק לפנים מן העומק, וְהַכֵּל - תלוי לְפִי מַה שֶׁהוּא אֲדָם, -
80 בשעה שאדם נמצא במדרגה עליונה יותר - נדרשת ממנו
81 תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלבו, וְלִפִּי חֲזוֹן
82 וְהַמְקוֹם, - שבזמן מסוים ובמקום מסוים אפשר שתירש ממנו
83 תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם
84 באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין
85 מסוים - נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה
86 יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות,
87 בְּיָדוּעַ לְיִדְעִים. - לכן, יתכן שהתשובה שעשה אי פעם, לא
88 ידיה די בה למצב בו הוא נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו

1 אֶבֶל בְּבִינוּנִי, מֵאַחַר שֶׁמְהוּתָהּ וְעֲצֻמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית
2 הַבְּהִמִית שֶׁמִּסְמְרָא-אַחֲרָא, הַמְלַבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבִשְׂרׁוֹ, לֹא
3 נִהְפֶּךְ לְמוֹב - חֲרִי הִיא הִיא - הנפש הבהמית שמן הקליפה,
4 הָאֲדָם עֲצֻמוֹ. - וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את
5 ה"סטרא אחרא". להלן,
6 עושה רבנו חזקוני חשבון
7 של ה"בינוני", כיצד יגיע
8 ללב נשבר - מעובדה זו
9 עצמה, שהאדם שבו הוא
10 מ"סטרא אחרא": וְאִם כֵּן
11 - אם ה"אדם" שבו הוא
12 מהנפש של "סטרא
13 אחרא", הוּא רָחוּק מֵה'
14 בְּתַכְלִית הַרְחֹק, שֶׁהִרְי
15 בַּח הַמִּתְאֵה שֶׁנִּפְגְּשׁוֹ
16 הַבְּהִמִית יִכּוֹל גַּם-כֵּן
17 לְהִתְאַוּת לְדָבָרִים
18 הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם נִגְדִי
19 רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, אֵף שֶׁאִינוֹ
20 מִתְאַוֶּה לְעֲשׂוֹתָם בְּפֶעַל
21 מִמֶּשׁ חֲסִי-וְשָׁלוֹם, רַק
22 שֶׁאֵינֶם מְאוֹסִים אֲצֵלּוֹ
23 בְּאִמָּה, כְּבִצְדִיקִים, -
24 בצדיקים מאוסים באמת
25 הדברים שהם נגד רצונו
26 של הקב"ה, ואילו

27 ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, כְּמוֹ
28 שְׁתַּבָּאָר לְעִיל [פרק יב]. - ש"ה"בינוני" לאחר תפילתו,
29 כשהאבה ה' איננה בהתגלות בלבו, יתכן שיתאוה לכל הדברים
30 הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור. אלא, כפי
31 שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך
32 שירצה לממש בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. וְכֵן
33 - בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, הוּא גָּרוּעַ
34 וּמִשְׁקִין וּמִתְעַב יוֹתֵר מִכְּעֵלֵי חַיִּים הַמְּמַאִים וְשִׁקְצִים
35 וְרִמָּשִׁים כְּנֹזֵךְ לְעִיל, - בפרק כ"ד, שבעלי החיים הטמאים
36 אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם
37 שעושה דבר כזה, הוא גרוע מהם, וְכֵן שֶׁכְּתוּב: "וְאֲנֹכִי
38 תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגוֹ" - וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא
39 ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי
40 שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור מהוזה חשבון נפשו,
41 להביא את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם
42 אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו בשעת התפילה, כשהאהבה
43 להקב"ה היא בהתגלות בלבו, כפי שהוסבר בפרק י"ב - ועל כך
44 אומר רבנו חזקוני: [וְגַם בְּשִׁמְתִּנְפֶּרֶת בּוֹ נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְעוֹרֵר

- 1 תשובה גדולה יותר: וְלִכֵּן עָבְשׁוּ בְשֵׁעָה זוֹ, שְׂרֹאָה בְּעֶצְמוֹ
2 "דִּלְגָּא סְלִיק בֵּיה נְהוּרָא
3 דְּנִשְׁמָתָא", - שאור
4 הנשמה אינו "נתפס" בו,
5 מְבַלְל - מכאן, שְׂחִיּוּם
6 לא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ, 2
7 וְעוֹנֹתָיו מְבַדִּילִים, - 3
8 בינו לבין אביו שבשמים, 4
9 ואינם מאפשרים לאור
10 הנשמה להאיר בו, או שְׂרוּצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לְתִשְׁבָּה עֲלָאָה
11 יוֹתֵר, - לתשובה עליונה יותר, מְעַמְקָא דִּלְבָּא יוֹתֵר. - מעומק
- 12 עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום
13 אין תשובתו מקובלת,
14 אדרבה, מלמעלה רוצים
15 לקרב אותו ולהביאו
16 לדרגה עליונה יותר של
17 תשובה, ולכן מערימים
18 לפניו סיבות והפרעות
19 בעבודת ה', כדי לעורר בו
20 כוחות עמוקים יותר
21 ולהביאו לתשובה עליונה יותר. וְלִכֵּן אָמַר דְּוִד¹³: "וְחִטָּאתִי
22 נִגְדִי תִמְיֹד"¹⁴.

יום חמישי ל' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' לז, באריכות.

- 23 וְגַם מִי שֶׁהוּא נָקִי מִחֲטָאוֹת נְעוּרִים חֲמֻרִים - הרי כדי
24 להגיע ל"לב נשבר", יָשִׁים אֵל לְבֹו לְקִים מֵאִמֶּר וְזָר
25 הַקְדוּשָׁה¹⁵, לְהִיּוֹת מִ"מֵאִרֵּי דְחֻשְׁבָּנָא", - מבעלי החשבון, כמו
26 שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו
27 ביותר; לא כמו שכיר,
28 שהדבר אינו נוגע לו כל
29 כך, דְּהֵינּוּ לְעִשׂוֹת חֻשְׁבּוֹן
30 עִם נַפְשׁוֹ, מְבַל
31 הַמְחֻשְׁבוֹת וְהַדְּבוּרִים
32 וְהַמְעֻשִׁים שֶׁחֲלָפוּ וְעָבְרוּ
33 מִיּוֹם הֵיוּתוֹ עַד הַיּוֹם
34 הַזֶּה, אִם הָיוּ בָלֵם מִצַּד
35 הַקְדוּשָׁה, או מִצַּד
36 הַמְּמָאָה רַחֲמָנָא־לִצְלוֹ,
37 דְּהֵינּוּ - צד הטומאה אין
38 משמעו עבירות דוקא,
39 אלא כָּל הַמְחֻשְׁבוֹת
40 וְהַדְּבוּרִים וְהַמְעֻשִׁים
41 אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה
42 וְלִרְצוֹנוֹ וְלְעִבּוּדוֹתָיו, -

ליקוטי אמרים

- וגם מי שהוא נקי
מחטאות נעורים החמורים ישים אל לבו לקיים מאמר
זה"ק להיות ממארי דחושבנא דהיינו לעשו' חשבון עם
נפשו מכל המחשבות והדיבורים והמעשים שחלפו
ועברו מיום היותו עד היום הזה אם היו כולם מצד
הקדושה או מצד הטומאה ר"ל דהיינו כל המחשבות
והדיבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו
ולעבודתו שזהו פי' לשון ס"א כנ"ל [בפ"ו] ומודעת זאת
כי כל עת שהאדם מחשב מחשבות קדושות נעשה
מרכבה בעת זו להיכלות הקדושה שמהן מושפעות
מחשבות הללו וכן להפך נעשה מרכבה טמאה בעת
זו להיכלות הטומאה שמהן מושפעות כל מחשבות
רעות וכן בדבור ומעשה. עוד ישים אל לבו רוב
של "סטרא אחרא", הוא נעשה "מרכבה" להיכלות הטומאה.
כבר הוסבר בפרקים הקודמים¹⁶, שהמושג "מרכבה" משמעו,
כמו מרכבה שנתונה כל כולה לרצונו של הרוכב עליה, כך גם
כשרוצים לומר על מישוהו שהוא מסור כולו ובטל לקדושה -
אומרים שהוא "מרכבה" לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל
פנים, הרי, גם כשאנו מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול
להגיע ל"לב נשבר", על-ידי שיעשה חשבון נפשו מכל
מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, שבסיכומו ימצא שלא כולם היו
מצד הקדושה. ואם הם לא היו מצד הקדושה - הרי שהם היו
- 23 וְגַם מִי שֶׁהוּא נָקִי מִחֲטָאוֹת נְעוּרִים חֲמֻרִים - הרי כדי
24 להגיע ל"לב נשבר", יָשִׁים אֵל לְבֹו לְקִים מֵאִמֶּר וְזָר
25 הַקְדוּשָׁה¹⁵, לְהִיּוֹת מִ"מֵאִרֵּי דְחֻשְׁבָּנָא", - מבעלי החשבון, כמו
26 שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו
27 ביותר; לא כמו שכיר,
28 שהדבר אינו נוגע לו כל
29 כך, דְּהֵינּוּ לְעִשׂוֹת חֻשְׁבּוֹן
30 עִם נַפְשׁוֹ, מְבַל
31 הַמְחֻשְׁבוֹת וְהַדְּבוּרִים
32 וְהַמְעֻשִׁים שֶׁחֲלָפוּ וְעָבְרוּ
33 מִיּוֹם הֵיוּתוֹ עַד הַיּוֹם
34 הַזֶּה, אִם הָיוּ בָלֵם מִצַּד
35 הַקְדוּשָׁה, או מִצַּד
36 הַמְּמָאָה רַחֲמָנָא־לִצְלוֹ,
37 דְּהֵינּוּ - צד הטומאה אין
38 משמעו עבירות דוקא,
39 אלא כָּל הַמְחֻשְׁבוֹת
40 וְהַדְּבוּרִים וְהַמְעֻשִׁים
41 אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה
42 וְלִרְצוֹנוֹ וְלְעִבּוּדוֹתָיו, -
- 43 שכן, גם אם אין הם ענינים של עבירה, עצם העובדה שאין
44 מחשבות, דיבורים ומעשים אלה לשם ענינים של קדושה - הרי
45 הם מצד הטומאה. שָׁזְהוּ פִּירוּשׁ לְשׁוֹן "סְטֵרָא אַחְרָא", כְּנֻכָּר
46 לְעִיל [בַּפֶּרֶק ו.]- שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא - צד
47 אחר, לא צד הקדושה: אם המחשבות שהוא חושב, הדיבורים
48 שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, אין בהם ענין של קדושה
49 - הרי הם צד הטומאה והקליפה, (גם אם אינם עבירות ממש).
50 וּמוֹדַעַת זֹאת, - וידוע הדבר, כִּי כָּל עֵת שֶׁהָאָדָם מַחֲשֵׁב -
51 חושב, מְחֻשְׁבוֹת קְדוּשׁוֹת - נַעֲשֶׂה מְרַכְבָּה בְּעֵת זוֹ לְהִיכָלוֹת

13. תהלים נא, ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל - שאין לו יצה"ר ועוון - מדרי' צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזה בשביל עלי' במדרי' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו". 15. ראה זח"ג קצח, א. 16. ראה לעיל פרק כג.

מִלֵּין דְּעֵלְמָא וְכוּ', – ומודיעים לו בחלום דברי חולין וכדומה, 19
וְלִזְמִינֵן דְּחִיבֵן בֵּיהּ וְאַחֲזִיאוּ לֵיהּ מְלֵי שְׁקֵר – ולפעמים הם 20
צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר, וְצִעְרִין לֵיהּ בְּחִלְמִיהּ כּו', 21
– ומצערם אותו בחלום, וכפי שמסיים שם ב"זוהר", אפשרי 22
הדבר שגם יטמאו אותו 23
רחמנא לִיצֵלֵן, אלא שכאן 24
הרי מדובר אודות 25
"בינוני", שבו לא שייך 26
דבר זה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב 27
בְּזֵהר וְיִקְרָא [דף כה 28
עמוד א' וְעמוד ב], עֵין 29
שֵׁם פְּאִרְיִכוֹת. – הרי 30
שמחלומותיו הוא יכול 31
ללמוד על מצבו האמיתי, ועל־ידי־זה – יבוא ל"לב נשבר" – אף 32
שאין ביכולתו למצוא בעצמו עבירות חמורות – גם לא בעבר. 33
ועליו להגיע ל"לב נשבר", כדי לשבור את רוח ה"סטרא אחרא" 34
שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה של נפשו האלקית, 35
ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו. 36

1 מצד ה"סטרא אחרא". הרי – שהוא היה אז "מרכבה" לטומאה
2 ול"סטרא אחרא". עוֹד יָשִׁים אֶל לְבוֹ, – כדי להגיע ל"לב
3 נשבר", רַב חֲלוּמוֹתָיו – שכן, יותר ממה שאדם יכול ללמוד על
4 מצבו האמיתי מהזמן שהוא ער – הוא יכול ללמוד אותו
5 מחלומותיו בשעת השינה,
6 שֶׁהֵם הֶבֶל וְרַעוּת רֹחַי, 7
7 – וכל כך למה? מִשּׁוּם 8
8 שְׁאִין נִפְשׁוֹ עוֹלָה 9
9 לְמַעְלָה, – בשעת השינה, 10
10 וְכְמוֹ שְׁכָתוֹב¹⁸: "מִי 11
11 יַעֲלֶה בְּהֵרָה ה', נְקִי כַפִּים 12
12 וְגו'", – ואילו, מִי שֶׁאִינוּ 13
13 נְקִי כַפִּים וְכוּ', אֵין נִפְשׁוֹ 14
14 עוֹלָה לְמַעְלָה בְּשַׁעַת הַשִּׁינָה. מִי שֶׁנִּפְשׁוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה בְּשַׁעַת 15
15 הַשִּׁינָה – חֲלוּמוֹתָיו נִעְלִים יוֹתֵר; מְגַלִּים לוֹ הוּא רֹאֵה עֲנִינִים 16
16 שֶׁלְמַעְלָה, הֵינּוּ עֲנִינֵי תוֹרָה וְקִדּוּשָׁה. וְאִילוֹ חֲלוּמוֹתָיו הוּא הֵם 17
17 הֶבֶל וְרַעוּת רֹחַ. וְ"אֵינּוּ סִטְרִין בִּישּׁוּן אֲתָן וּמִתְדַבְּקֵן בֵּיהּ – 18
18 וְאוֹתָם צַדִּי הֵרַע בָּאִים וּמִתְדַבְּקִים בּוֹ, וּמוֹדְעִין לֵיהּ בְּחֵלְמָא

ליקוטי אמרים

יום שישי א' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, והנה כל מה... עד עמ' 74, כל העבודה.

ה"סטרא אחרא", בְּקוֹל רַעַשׁ וְרִגּוֹ לְהַשְׁפִּילָהּ, כְּמֵאֲמַר רַז"ל¹⁹: 61
"לְעוֹלָם יִרְגִּיו אֲדָם יִצְרָ טוֹב עַל יִצְרָ הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר²⁰: רִגְזוּ 62
וְגו'", – ואל תחטאו. דְּהֵינּוּ לִרְגּוֹ עַל נִפְשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא 63
יִצְרָ הָרַע, בְּקוֹל רַעַשׁ וְרִגּוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לִזְמַר לוֹ: – לִיצֵר 64
הָרַע: אֲתָה רַע וְרַשָּׁע 65
וּמִשְׁקֵן וּמִתְעַב וּמְנוּל 66
וְכוּ', כָּכָל הַשְּׁמוֹת 67
שְׁקָרָאוּ לוֹ – לִיצֵר 68
הָרַע²¹, חֲכָמִינוּ וְ"ל, 69
בְּאֵמַת – שֶׁהֵאֱמַת הִיא 70
אֵין כֵּךְ, כְּמוֹ כָּל הַשְּׁמוֹת 71
שֶׁקֶרָאוּ חֲכָמִינוּ ז"ל לִיצֵר 72
הָרַע. כ"ק רִבִּינוּ עוֹמֵד עַל 73
הַמְלָה "בִּאֲמַת" וְשׁוֹאֵל: 74
"לִפִּי צִ"ע מֵאֵי קָמִי"ל? 75
וְאוֹמֵר: "כִּנְרָאָה הִפִּי 76
שֶׁהִתִּיבּוֹת כָּכָל... ז"ל הֵם 77
מֵאֲמַר הַמוֹסָגֵר. לִזְמַר לוֹ 78
אֲתָה הָרַע בִּאֲמַת וְרַשָּׁע 79
בִּאֲמַת כּו' [דלא 80
(כבשרשו) הוֹנָה בְּסוֹף הַפֶּרֶק – זֶה מוֹכֵחַ לְהַצְלַחַת הַבִּישּׁוּן]. 81
עַד מֵתִי תִסְתִּיר לִפְנֵי²² אֲדָם אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הִמְלִילָא 82
כָּל עֲלָמִין, – הַמְמַלָּא אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, אֵין הוּא מִתְכוּחַן כָּאן 83
לְבַחֲנֵת "מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין", כְּמוֹ בְּמִקּוּמוֹת אַחֲרִים, אֵלָּא – אֲדָם 84

37 וְהֵנָּה, כָּל מַה שִּׁיאֲרִיךְ בְּעֲנִינִים אֵלּוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְגַם בְּעִיּוֹנוֹ 38
38 בְּסִפְרִים, – הַדִּינִים בְּעֲנִינִים הַגּוֹרָמִים "לֵב נִשְׁבֵּר", לְהִיּוֹת לְבוֹ 39
39 נִשְׁבֵּר בְּקִרְבּוֹ, וְ"נִבְּוָה בְּעִיּוֹ נִמָּאס" בְּכָתוֹב, בְּתַכְלִית 40
40 הַמָּאוּס, וְלִמָּאס חִיּוֹ מִמֶּשׁ – שֶׁחִיּוֹ נִמָּאסִים עָלָיו בַּחֲשָׁבוֹ עַל 41
41 מִצְבוֹ הַרוּחָנִי, הָרִי בְּזֶה 42
42 מִמָּאס וּמִכְזָּה הַסִּטְרָא 43
43 אַחֲרָא וּמִשְׁפִּילָה לְעַפְרָ, 7
44 וּמוֹרִידָה מִגְדֻלְתָּהּ וְגִסּוֹת 8
45 רֹחָה וְגִבְהוּתָהּ, 9
46 שְׁמִנְיָה אֶת עֲצָמָה עַל 10
47 אֲדָם קִדְשָׁת נִפְשׁ 11
48 הָאֱלֹהִית לְהַחֲשִׁיף אֲוֶרָה. 12
49 – שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. שֶׁכֵּן 13
50 כֵּאֲמוֹר, ב"בינוני", הָאֲדָם 14
51 שֶׁבוֹ, הוּא הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית 15
52 שֶׁמֶן הַקְּלִיפָה; וְעַל־יְדֵי 16
53 שֶׁלְבוֹ נִשְׁבֵּר בְּקִרְבּוֹ, 17
54 נִשְׁבֵּר ה"סטרא אחרא". 18
55 בְּרַם, עַד כָּאן דּוֹבֵר עַל 19
56 הַשְּׁפֵלָה ה"סטרא אחרא" 20
57 בִּאֲמַצְעוֹת "חֲשֻׁבוֹנוֹת", עַל־יְדֵי שֶׁהוּא יִשְׁבֹּר אֶת עֲצָמוֹ וַיִּגִּיעַ 58
58 ל"לב נשבר". לְהֵלֵךְ יוֹסֵבֵר אֹפֶן עֲבוּדָה שֶׁל הַשְּׁפֵלָה ה"סטרא 59
59 אַחֲרָא, עַל־יְדֵי שִׁירָעִים עַל נִפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית וַיִּצְרוּ הָרַע, מְבַלִּי 60
60 לְהִיכַנֵּס לְחֲשֻׁבוֹנוֹת עַל מַעֲמָדוֹ וּמִצְבוֹ. וְגַם יִרְעִים עָלֶיהָ – עַל

17. ראה לעיל פרק ו. 18. תהלים כד, ג'ד. 19. ברכות ה, א. 20. תהלים ד, ה. 21. ראה קידושין ל, א. 22. לפני - ל' בחיריק, פ' שבשא, נ' בצירי - כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושטרים" בשנת תרצ"ט.

על־ידי־זה - שיגיע לשפלות ול"לב נשבר" - שבזה, ישבור את
רוח ה"סטרא אחרא", יועיל לנפשו האלהית, להאיר עיניה
באמת, - לראות, יחוד אור אינסוף - ההתאחדות של אור
אינסוף שהוא יחיד ומיוחד, אחרי הבריאה כמו לפני הבריאה -

תראה זאת הנפש

האלקית, בראיה

חושית, - כאילו רואה

זאת בעיניו ממש, ולא

בחינת שמיעה והכנה

לבדה, - כלומר: ענין

האחרות, מה שאור איך

סוף יחיד ומיוחד, יהיה

מקובל עליו באותה מדת

אמת, כאילו רואה זאת

ממש בעיניו, ולא מתוך

הבנת שכלו בלבד, כמו

שנתבאר במקום אחר, שזהו שרש כל העבודה.

ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות בלבד, ואילו

ההכרה באלקות בצורה של ראייה חושית - משפיעה

להתבטלות ולהתמסרות שזן למעלה מרצון ותשוקה.

אינסוף הנמצא בכל העולמות, היה הנה ויהיה בשנה, גם
במקום זה שאני עליו, כמו שהיה אור אינסוף ברוח־הוא
לברו קדם שנברא העולם, בלי שום שינוי, כמו שכתוב:
"אני ה' לא שנית", - שאין בו, בביכול, שום שינוי מלפני

בריאת העולם ועד לאחרי

בריאת העולם, כי הוא -

אור אינסוף, למעלה

מהזמן וכו', - הרי שלא

שייך בו שינוי הנובע

מהזמן, מלפני הבריאה

ללאחרי הבריאה, ואף

היצר הרע, מנול וכו' -

מכחיש האמת הנראה

לעינים, דברא קמיה

כלא ממש באמת, -

שהכל לגבי הקב"ה -

כאפס ממש באמת, בבחינת ראייה חושית. - דבר שיכולים

לראות אותו במוחש, שבמחשבות האמורות, של רעש ורוגז על

הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפילה מגבהותה כנגד

אור הקדושה של הנפש האלקית, וייקלט בו אור הנשמה. והנה,

יום שבת קודש ב' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 74, והטעם לפי שבאמת... עד עמ' לה, בזה"ק.

שכן, קדושה מחיה את הכל, וגם ה"סטרא אחרא" מקבלת
חיותה מן הקדושה, בנזכר לעיל²⁵, ולכן היא - ה"סטרא
אחרא", בטלה לגמרי מפני הקדושה, כבטול החשך מפני
האור הנשמי. - שכן, מאחר שכל חיותה נובעת מן הקדושה,

היא ממילא בטלה

לקדושה, ואין בה שום

ממשות כלל. רק שלגבי

קדושת נפש האלהית

שבאדם, נתן לה

הקדושה־ברוך־הוא

רשות ויכולת להגביה

עצמה בנדה, - כנגד

קדושת הנפש האלקית,

זאת - כדי שהאדם

יתעורר להתגבר עליה,

- על ה"סטרא אחרא",

להשפילה על־ידי

שפלות ונמיכת רוחו,

ו"נבזה בעיניו נמאס". -

שעל־ידי־כך הוא משפיל וממאס את ה"סטרא אחרא".

ובאתעוררת דלתתא - על־ידי ההתעוררות למטה, שהאדם

מתעורר להשפיל את ה"סטרא אחרא", אתעוררת דלעילא, -

מתהווה התעוררות גם למעלה להוריד ולהשפיל את ה"סטרא

והטעם, - מדוע השפלות ושברון לב, מסייעים להסיר את
טמטום הלב, ולהביא לידי כך שיגיע לראיה חושית באלקות,
לפי שבאמת אין שום ממשות כלל בסטרא־אחרא, שלכן
נמשלה - ה"סטרא אחרא", לחשך, שאין בו שום ממשות

כלל, וממילא נדחה -

החושך, מפני האור, -

בשמכניסים אור במקום

מסויים - נדחה החושך

ממילא, מבלי להזדקק

למלחמה, כי מציאות

החושך אין בה ממשות

כלל - ומשמכניסים את

האור, נדחה החושך

ממילא, וכן - גם,

הסטרא־אחרא, אף

שיש בה חיות הרבה,

להחיות כל בעלי חיים

הטמאים ונפשות אמות

העולם, וגם נפש

הבהמית שבישראל בנזכר לעיל²⁴ - שכל הדברים מקבלים

חיותם מה"סטרא אחרא" - הרי, אף שיש ל"סטרא אחרא"

הרבה חיות להחיות את כל הדברים, מכל־מקום, הרי כל

חיותה אינה מצד עצמה חס־ושלום, אלא מצד הקדושה -

בהקב"ה וביכלתו להביאם לארץ ישראל, רק **שְׁהִסְטָרָא** 47
אַחֲרָא — שמן הנפש הבהמית, ה**מְלַבֵּשֶׁת** בְּגוּפָהּ הַגִּבִּיּוֹת 48
עצמה על אור קדושת נפשם ה**אֱלֹהִית** בְּגִשּׁוֹת רִוְחָהּ 49
ונבחותה, כְּחֻצְפָּה כָּלִי טַעַם וְדַעַת, — שהביא אותם לומר 50
"כי חזק הוא ממנו". ו**לִבְנֵי** 51
מִיָּד שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם, 52
והרעים בקול רעש 53
וּדְגוּזוֹ: — באמר³²: "עַד 54
מִתִּי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת 55
וְגו'", "בְּמַדְבַּר הַזֶּה יִפְּלוּ 56
פְּגִרֵיכֶם וְגו'", "אֲנִי ה' 57
דְּבַרְתִּי, אִם לֹא זֹאת 58
אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה 59
הָרַעָה הַזֹּאת וְגו'", — 60
שכל אלה, הרי הם דברים 61
קשים וחמורים, 62
וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ דְּבָרִים קָשִׁים 63
אֵלּוּ נִכְנַע וְנִשְׁפָּר לָבָם 64
בְּקִרְבָּם³³, בְּדַכְתִּיבִּי: 65
"וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד", 66
וּמִמִּילָא נִפְּלָא הַסְטָרָא 67
אַחֲרָא מִמְשַׁלְתָּהּ 68
וְנִבְחֻתָהּ וְנִסּוֹת רִוְחָהּ, 69
וְיִשְׂרָאֵל עֲצָמָן — מצד 70
נשמתם, הם — הרי, 71
מֵאֲמִינִים. — הם האמינו 72
לכתחילה ביכולת ה', 73
ולכן אמרו שהם מוכנים 74
ללכת לארץ ישראל, אף 75
שבינתיים לא אירעו שום 76
אות ומופת שישפיעו 77
עליהם להאמין בכך; היה 78
נדרש רק להוריד 79
ולהשפיל את ה"סטרא 80
אחרא" — ואמונתם נתגלתה, וכך הדבר בכל אדם: כשאור 81
הנשמה אינו מאיר בגופו — הרי זה מפני גבוהותה וגאווותה של 82
ה"סטרא אחרא", המגביהה עצמה כנגד הנפש האלקית. ועל־ 83
ידי שהוא שובר את לבו — הוא שובר את ה"סטרא אחרא", 84
ואור הנשמה מאיר בו. ומוזה יכול ללמוד כָּל אָדָם שְׁנוּפִלִים 85
לֹא בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ סִפְקוֹת עַל אֱמוּנָתוֹ, כִּי הֵם דְּבָרֵי רוּחַ 86
הַסְטָרָא־אַחֲרָא לְבִדָּה, — ה"סטרא אחרא" היא זו שמעוררת 87
בו מחשבות של ספיקות באמונה, הַמְּגַבִּיּוֹת עֲצָמָה עַל נִפְשׁוֹ, 88
— האלקית, אֲבָל יִשְׂרָאֵל עֲצָמָן — מצד נשמתם, הֵם 89
"מֵאֲמִינִים כּו'". — בני מאמינים, ואין בהם שום ספיקות 90
באמונה. וְגַם הַסְטָרָא־אַחֲרָא עֲצָמָה — שורש הנפש הבהמית, 91
אֵין לָהּ סִפְקוֹת כָּלֵל בְּאֱמוּנָתָה, — כפי שלמדנו בפרק כ"ב, 92

1 אחרא, "לָקִיָּם מִה שֶׁנֶּאֱמַר²⁶: "מִשֵּׁם אוֹרִידָךְ, נָאִם ה'", —
2 את ה"סטרא אחרא" המנסה להגביה את עצמה ולהסתיר על
3 אלקות וקדושה; דְּהִינּוּ שְׁמִסְרָהּ מִמְשַׁלְתָּהּ וּיְכַלְתָּהּ,
4 וּמִסְלָק מִמֶּנָּה חֲכָה וְרִשּׁוֹת שָׁנְתָן לָהּ לְהַגְבִּיּוֹת עֲצָמָה נֶגֶד
5 אור קדושת נפש
6 הַאֱלֹהִית, וְאִזִּי —
7 כשנוטלים מה"סטרא
8 אחרא" את הכוח ואת
9 הרשות להתנגד לקדושה,
10 מִמִּילָא — היא, כְּמִלָּה
11 וְנִדְחִית כְּכַשּׁוֹל חֲחֻשָׁךְ —
12 מִמִּילָא, מִפְּנֵי אִיזִר
13 הַנִּשְׁטָמִי. — הרי, שעל־ידי
14 שהוא משפיל את עצמו
15 ושובר את לבו — ניטל
16 מִמִּילָא הכוח מה"סטרא
17 אחרא" להסתיר ולהפריע
18 לנפש האלקית בעבודתה
19 את ה'. וְכֵמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ
20 דְּבָרֵי זֶה מִפֶּה הַתּוֹרָה
21 נִבְיֵי מְרַגְלִים, שְׁמַתְחֵלָה
22 אֲמָרוּ: "כִּי חֲזָק הוּא
23 מִמֶּנּוּ"²⁷ — "אֵל תִּקְרֵי
24 מִמֶּנּוּ כּו'", — חכמינו ז"ל
25 אומרים²⁸, שהמרגלים
26 התכוונו לא רק "ממנו" —
27 מאתנו, אלא "ממנו" —
28 בגוף שלישי, מהקב"ה
29 כביכול, שֶׁלֹּא הָאֱמִינוּ
30 בִּיכֻלָּת ה', — להכניסם
31 לארץ ישראל, וְאַחֲרֵיכֶּךָ
32 חֲזָרוּ וְאָמְרוּ: "הִנֵּנוּ
33 וְעֵלֵינוּ וְגו'"²⁹; — לארץ
34 ישראל, כמו שאמר
35 הקב"ה — וּמֵאֵין חֲזָרָה וּבָאָה לָהֶם הָאֱמוּנָה בִּיכֻלָּת ה' —
36 לומר שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שבתחילה לא
37 האמינו שזה בר ביצוע, הָרִי לֹא תִרָאֶה לָהֶם מִשֵּׁה רִבְנוּ עֲלֵיו
38 הַשָּׁלוֹם שׁוֹם אוֹת וּמוֹפֵת עַל זֶה בִּינְתִּים, — שיביאו אותם
39 לאמונה ביכולת ה', רַק שֶׁאֲמַר לָהֶם³⁰ אֵיךְ שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם
40 וְנִשְׁפָּע שֶׁלֹּא לְהִבָּאֵם אֶל הָאֶרֶץ, וְמָה הוֹעִיל זֶה לָהֶם, אִם
41 לֹא הָיוּ מֵאֲמִינִים בִּיכֻלָּת ה' חֶסֶד-וְשָׁלוֹם לְכַבֵּשׁ ל"א
42 מְלָכִים³¹, — שמשלו אז בארץ ישראל, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא רָצוּ כָּלֵל
43 לָבֶנֶם לְאֶרֶץ? אֵלָּא וְדָאִי, מִפְּנֵי שִׁישְׂרָאֵל עֲצָמָן הֵם
44 "מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים", — הם עצמם מאמינים תמיד
45 בהקב"ה, בהיותם בנים לאבות מאמינים; וגם באותה שעה
46 שאמרו "כי חזק הוא ממנו" — האמינו — מצד נשמותיהם —

26. עובדי' א, ד. 27. במדבר יג, לא. 28. סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. 29. במדבר יד, מ. 30. שם פסוק לא. 31. מפורטים ביהושע יב. 32. במדבר יד, פסוקים כז, כט, לה. 33. שם פסוק לט.

באמונה ואיננה רוצה שהאדם ייכשל על-ידה. ואילו כשהנפש
 הבהמית והיצר הרע נמצאים בגוף – הרי זה "רע" אמיתי,
 שכוונתו היא להטות את האדם מן הדרך הישרה. במשל הרי
 זה, כשהזונה אותה שכר המלך, ממנה במקומה זונה שניה
 לתפקיד זה, והשניה
 ממנה זונה שלישית, וכך
 הלאה, עד שהאחרונה
 מאבדת לחלוטין את
 כוונת המלך האמיתית,
 והיא מתכוונת באמת
 להכשיל ולפתות את בן
 המלך. על-כל-פינים, כל הספיקות באמונה אינן נובעות
 מהיהודי עצמו, ובני ישראל מצד נשמתם – הם כולם מאמינים
 בני מאמינים. בקשר לאמור בפרקנו זה, שה"אדם" בצדיקים
 הוא הנפש האלקית, וכל חיותם, גם של גופם, היא מהנפש
 האלקית – מעניין להוסיף, שמהתענוג הרוחני באלקות אפשר
 שתתוסף שמנונית בגוף האדם. מובא על כך³⁵ שמעניית "אמן
 יהא שמ' רבא" נהיה גופו של הצדיק רבי נחום מצ'רובל –
 שמן. ענייה זו הסבה לו כל כך הרבה תענוג וחיות, שגופו
 הגשמי נהיה שמן מכך.

ליקוטי אמרים

באמונה רק שניתן לה רשות לכלבל האדם בדברי
 שקר ומרמה להרבות שכרו כפיתויי הזונה לבן המלך
 בשקר ומרמה ברשות המלך כמ"ש בזה"ק:

שהקליפות הרוחניות, שאינן מלוכשות בגוף, אינן כופרות
 בהקב"ה, רק שניתן לה – ל"סטרא אחרא", רשות לכלבל
 האדם בדברי שקר ומרמה, – כדי, להרבות שכרו, –
 ועל-ידי שהאדם לא יתן לכלבל את דעתו ולהוליכו שולל –
 יקבל יותר שכר, בפתויי
 הזונה לבן המלך בשקר
 ומרמה ברשות המלך,
 כמו שכתוב בזה"ק:
 הקדוש³⁴: – משל למלך
 השוכר זונה שתנסה
 לפתות את בנו ולהטותו
 מהדרך הישרה, אבל כוונתו של המלך בכך, היא: כדי לגלות
 את חכמתו של בן המלך, שאינו נותן להוליכו שולל. הזונה
 עצמה גם כן אינה רוצה באמת, שכן המלך ישמע לדבריה, כי
 היא הרי רוצה למלא את רצון המלך. כך גם בנמשל: ה"סטרא
 אחרא" עצמה אינה רוצה שהאדם ישמע בקולה ויעשה את
 ה"רע". אין זה, אלא שזה התפקיד שהוטל עליה, לנסות לפתות
 את האדם, כדי שיקבל יותר שכר כשלא ישמע בקולה. אלא
 שדבר זה הוא בדרגת ה"סטרא אחרא" המשמשת כ"שורש"
 לנפש הבהמית וליצר הרע – היא, אין בה שום ספיקות

34. ח"ב קסג, א. ראה גם לעיל סוף פרק ט. 35. היום יום, טו תמוז.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' ב

לחלל את השבת מחמת סכנת עיוורון.
 הגמרא מבררת על איזה חולי בעין מחללים שבת. שואלת הגמרא:
 בגין מאי – על איזה חולי בעין נאמר שמחללים את השבת. משיבה
 הגמרא: אמר רב יהודה, בגין רירא – אם עינו נוטפת תמיד ריר, או
 רירא – שחש בעינו כאב של נעיצה ותחיבה, או דמא – שיש דם
 בעינו, או דמעתא – אם עינו נוטפת תמיד דמעות, וכן מי שיש לו
 קידחא – חמימות בעין, ומסיימת הגמרא: והיתר הרפואה הוא רק
 אם הוא בתחלת אוכלא – החולי. וכלל זה הוא לאפוקי – להוציא
 מכלל זה את מי שבסוף אוכלא, כלומר, שכבר מתרפא אבל עדיין
 קודח מעט, וכן להוציא את פצותי עינא – מי שרוצה רק להיטיב
 את ראייתו, ולא – שעל אלו אסור לחלל את השבת משום שאין
 בזה סכנה.
 הגמרא מבארת כמה מחלות ואת רפואותיהן: אמר רב יהודה, מי
 שנשכחו יפוצא – צרעה, וכן מי דחריה סילא – שנתחב קרן
 בשכרו, וכן מי שיש לו סמא – נפירות, וכן מי דגאב ליה עינא –
 שכוונתו לו עינו, וכן מי דמא עילויא אישתא – שבא עליו חולי
 החמה, בולח, אם יכנס אז לבי בגי – בית המרחץ, יש בהם סכנתא.
 והרפואות לדברים אלו הן: חמה – צנון, מועיל לחולי חמה, ואילו
 סילא – תרדן, מועילים לצנא – לחולי של קור. וחילופא סכנתא
 – אבל אם יחלפו הרפואות, ומי שיש לו חולי הקור יאכל צנון
 שמוסיף עליו קור, או אם מי שיש לו חולי החום יאכל תרדן
 המוסיפים חום, אפשר לבוא על ידי זה לסכנת נפשות. וכן חמימי
 לעקרנא – מי שנשכו עקרב ישרה מכתו בחמין, וקרירי לזיפנא –
 ומי שנשכחו צרעה ישרה מכתו במים קרים, וחילופא סכנתא. וכן
 חמימי לסילא – מי שנכנס בו קרן ישרה מכתו בחמין, וקרירי

מערב שבת, אלא אפילו למי שקח את הסממנים בשבת, ואותו ירד
 רשות הרבים, מותר, כיון שיש בזה סכנת נפשות.
 הגמרא מביאה מעשה בענין רפואת העין בשבת: רב יהודה שרא
 למיכל עינא בשבת לרפואה. אמר להו רב שמואל בר יהודה
 לשומעים, מאן ציית ליהודה – מי שישמע לדברי רב יהודה ויכחול
 עינו בשבת לרפואה, מחיל שבי – יחלל את השבת במעשה זה.
 לבסוף – לאחר זמן, חש רב שמואל בר יהודה מיחוש של חולי
 בעיניה – בעינו, והוצרך לרפואה זו. שלח ליה רב שמואל בר יהודה
 לשאול את רב יהודה, שרי או אסיר – האם מותר לכחול את העין
 בשבת או אסור. שלח ליה רב יהודה לרב שמואל בר יהודה, לבולי
 עילמא שרי – לכל העולם מותר לכחול את העין בשבת לרפואה,
 אולם ליריך אסיר – אך אסור לכחול משום שחלקת וערערת על
 דברי ואסרת לכחול. והוסיף רב יהודה בתשובתו, ובי מה שהתיר
 לכחול את העין, מיריך הוא – מדעתי אמרתי שמחית כנגדי, והרי
 דעתו דמר שמואל היא, וממנו למדת, זה, שהרי היה מעשה בבתיא
 אמתא דקנאי בי מר שמואל – אותה פתח שהיתה בבית מר
 שמואל, דקנאי לה עינא – שהיתה עינה קודחת מחום בשבתא,
 צווחא – צעקה השפחה מחמת כאבה, ולביא דאשגת בה – ולא
 היה מי שהשגיח ושם ליבו לכאבה להתיר לה לכחול את עינה,
 ולבסוף פקעא עינא – נתבקעה עינה והתעוררה. למחר, נפק ויצא
 מר שמואל ודרש לרבים, עין שמרדה מותר לבוללה בשבת.
 שואלת הגמרא: מאי טעמא – מה הטעם ששמואל התיר לחלל
 שבת בסכנת עיוורון. משיבה הגמרא: משום דשוריני דעינא – מאור
 העין, באובנתא דליבא תלו – מחובר ואחוז בדופן ושומן וקרום
 הלב, ובכל סכנת עיוורון יש גם סכנת נפשות, ומשום כך מותר

יום ראשון

יום שני

כו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תנאי: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים בינם לבין עצמם, והחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. הן בדרך "אור ישר", והן בדרך "אור חוזר" [=גם מצד הרבי וגם מצד החסיד]; אין לכך שום מחצות, והוא נעלה מהגבלת מקום וזמן.

יום שני

יום שלישי

כו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תנאי: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממאמריו: חסידים הקודמים עשו הסכם בנפשם, שכל דבר המתור, אף שיש לו איזה רצון ותמדת הלב לזה - לא יעשו, ועל ידי זה נעשה שבירת התאוה.

יום שלישי

יום רביעי

כח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלהקלט.
תנאי: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות הבעל-שם-טוב:

בי תראה חומר - כאשר תסתכל בעיון טוב בהחמר שלך שהוא הגוף, תראה - שונאך - שהוא שונא את הנשמה המתענגעת לאלקות ורוחניות. ועוד תראה, שהוא - רובץ תחת משאו - שנתן הקדוש-ברוך-הוא להגוף שיזדכך על ידי תורה ומצוות, והגוף מתעצל בקיומם. ואולי יעלה בלבבך - וחרלת מצווב לו - שיוכל לקיים שליחותו, כִּי-אם תתחיל בסגופים לשבר את החמירות, הנה לא בזו הדרך ישכן אור התורה, כִּי-אם - צווב תצווב עמו - לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים.

יום רביעי

יום חמישי

כט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"ד.
תנאי: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

אָדמו"ר הֶזְקֵן אָמר פֿעם: פֿרוש רש"י על חֲמֵשׁ הוּא יֵינָה שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתַח הַלֵּב וּמַגְלָה אֶהְיָה וְיִרְאֶה עֲצָמֹת. פֿרוש רש"י על גִּמְרָא, פּוֹתַח הַמֶּחַ וּמַגְלָה שְׂכָל עֲצָמֵי.

יום חמישי יום ששי ל שבט, ר"ח ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: ובוה . . . שעה כנ"ל.

כְּמָה וְכְמָה חֲסִידִים חֲשָׁבוּ יוֹם בּוֹאֵם לְלִיבְאוֹוִיטֵשׁ לְיוֹם הַלֵּדֶת שְׁלֵהֶם. מוֹרֵי הָרֶשֶׁב"ץ [=הַרְבֵּי שְׁמוּאֵל בְּצַלָּאֵל] בָּא בַּפֿעַם הָרִאשׁוֹנָה לְלִיבְאוֹוִיטֵשׁ אֹר לְיוֹם שְׁשִׁי פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים שְׁנַת תר"ח, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הָיָה עַר כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, וּמִכּוֹן לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בָּהּ בַּשָּׁעָה אֲשֶׁר נִכְנַס לָהּ צִמְחָה צֶדֶק בַּפֿעַם הָרִאשׁוֹנָה.

יום שישי שבת א אדר א, שר"ח ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ"ל.

"תּוֹרָה אֹר" דְּבוֹר־הַמִּתְחִיל "לֹא תִהְיֶה מִשְׁכָּלָה", סְעִיף הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה אַחֵר" - "בְּמִסְרֵת נֶפֶשׁ בִּפְעַע". פֿרוש הָרִאשִׁי תְּבוּת הוּא "בְּפִנִּימִית עֲצָמוֹתוֹ".

כְּתִיב: "יֵצֵא אָדָם לַפֿעֲלוֹ, וְלַעֲבֹדְתּוֹ עַדִּי עָרֵב". הִנֵּה כָּל נִשְׁמָה בִּירִידָתָהּ לְמִטָּה, יֵשׁ לָהּ מְלָאכּוֹת כָּלִילוֹת וּפֶרֶטִיּוֹת, וְזֶהוּ "יֵצֵא אָדָם לַפֿעֲלוֹ", דִּיצִיאת הַנִּשְׁמָה מִעֲמִידָתָהּ בַּשְּׁמִי רוֹם בְּאוֹצֵר הַנִּשְׁמוֹת וִירִידָתָהּ מִדְּרָגָא לְדְרָגָא עַד בּוֹאָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף וּנְפֶשׁ הַטְּבָעִית וְהַבְּהִמִית, הוּא בְּשִׁבִּיל "אָדָם לַפֿעֲלוֹ" - בְּמְלָאכּוֹת הַכָּלִילוֹת, לְהַגְבִּיר הַצּוּרָה עַל הַחֲמֹר, לְהַאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וְגַר מִצּוּרָה, "וְלַעֲבֹדְתּוֹ" - שֶׁהִיא מְלָאכָה הַפֶּרֶטִית, דְּכָל נִשְׁמָה יֵשׁ לָהּ עֲבוּדָה פֶּרֶטִית בְּמַחֲנֵן וּבְמִדּוֹת כְּפִי טְבָעָה וְעִנְיָנָה.. "עַדִּי עָרֵב" - בְּעוֹד יֵשׁ זְמַן לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַיּוֹם לַעֲשֹׂתָם". וּבְעִמְקֵי הָעִנְיָן, בְּאוֹר הַכְּתוּב . . דְּקָאֵי עַל כָּלִילוֹת עִנְיָן הָעֲלִיָּה שְׁנַעֲשָׂה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה דְּ"יֵצֵא אָדָם", דְּבַעֲלוֹת הַנִּשְׁמָה מִהִּיּוֹתָהּ לְמִטָּה מְלַבֶּשֶׁת בַּגּוֹף, "לַפֿעֲלוֹ", הִיא עוֹסֶקֶת בְּעוֹלָם הַבָּא בְּאִפְן הַתַּעֲסָקוֹתָהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם הִיא קוֹבֵעַ עֲתִידִים לְתוֹרָה, גַּם שָׁם מִכְּנִיסִים אוֹתוֹ בְּאֶהְלֵי תּוֹרָה. "וְלַעֲבֹדְתּוֹ", אִם עֹסֵק בְּעֲבֹדְתּוֹ כְּרִאשִׁי, אָז הִנֵּה עֲלִיתוֹ "עַדִּי עָרֵב", שְׁעוֹלָה בְּעֲלוֹי אַחֵר עֲלוֹי עַד הַנֶּעַם וְהָעֲרִבּוֹת דְּעֲצָמוֹת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא.

יום שני א אדר שני, ר"ח ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו.

בִּנְעִלָה יָבֵא: זְכָרְנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ בּוֹ - בֵּי"ת דְּגוֹשָׁה - וּפְקָדְנוּ בּוֹ - בֵּי"ת רַפּוּיָהּ.

שבת קודש יום ראשון ב אדר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י"ז.
תניא: פרק כז. ואם . . . לֹד עֲשֵׂה מִמֶּשׁ.

רַבִּינוּ הַגָּדוֹל - הוֹקֵן - סִידֵּר לִפְנֵי אַנ"ש הָעֲבוּדָה בְּמוֹח וּלְחַפֵּשׁ אֶת הָאִמָּת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה, שְׁתֵּהי' רַק כְּפִי הָאִמָּת וּבֵאֵה ע"י עֲבוּדָה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט. האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין דאוונען כדבעי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה.

אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען א רבוי און פארשטיין – כל אחד לפי ערכו – ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

רַבְּנוּ הַגָּדוֹל – הַזֶּקֶן – סִדֵּר לַפָּנִי אֲנִי"ש [=אֲנָשִׁי שְׁלוֹמְנוּ, חֲסִידֵי חַב"ד] הָעֲבוּדָה בְּמַח וּלְחַפֵּשׂ אֶת הָאֱמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֱמֶת וּבִאֵה עַל יְדֵי עֲבוּדָה. וְעֲבוּדָה זֹו אֵינָה כְּמוֹ שְׁטוּעִים בְּזֶה טְעוּת גְּמוּר, לְחַשֵּׁב שֶׁצָּרִיךְ לִפְרֹק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סִלְעִים, לְהַפִּיךְ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוּדָה וּפְעֵל, אִיזָה שִׁיחִיו, בְּכוּנָה אֱמֶתִית – דִּי וּמִסְפִּיק: בְּרָכָה בְּכוּנָה, מְלָה בְּתַפְלָה כְּרָאוּי בְּהִכְנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לַפָּנִי מִי אֲתָה עוֹמֵד, פְּסוּק חֲמָשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דָּבָר ה', פְּסוּק תְּהִלִּים, וּמְדָה טוֹבָה לְקָרֵב לְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַהֲבָה וְחֻבָּה. אֱמֶת הַדָּבָר, אֲשֶׁר בְּכִדִּי לְהִגִּיעַ לָזֶה צָרִיכִים יִגִּיעָה רַבָּה וְעֲצוּמָה, פְּשׁוּט לְלַמֵּד הֲרֵבָה וּלְהִבִּין – כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכוֹ – וְאֵז ה' בְּעֲזָרוֹ שִׁיחִיָּה כְּפִי הָאֱמֶת.

ה'תש"ג

ב אדר שני

יום שלישי

שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן.

הַבְּרָכָה צְרִיכָה לְאִיזָה דָּבָר שֶׁתִּתְאַחֵז בּוֹ, וְכִמּוֹ הַמָּטָר – עַל שְׂדֵה תְרוּשָׁה וְזֵרוּעָה, או הַיּוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ – עַל תְּבוּאוֹת הַשְּׂדֵה וְהַפָּרֶם. אֲבָל בְּשֵׂדָה בּוֹר לֹא תְרוּשָׁה וְלֹא זֵרוּעָה, אֵין הַמָּטָר יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ מְבִיאִים תּוֹעֵלָת.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' א

גמרא

ידי גוים אף על פי שהוא כאב שאין בו סכנה, ומוכח מדבריו שאין
לפרש שהותר להתרפאות על ידי גוים בחולי שאין בו סכנת
נפשות.
אֵלָּא מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא בְּאֹפֶן שׁוֹנֵה אֶת כּוּוֹנַת הַמִּשְׁנָה: רִיפּוּי מִמּוֹן
הַמוֹתֵר, הוּא רִיפּוּי שֶׁל בְּהֻמָּתוֹ, וְאִילוּ רִיפּוּי נְפִשׁוֹת הָאֲסוּר הוּא
רִיפּוּי בְּנוֹפִיָּה, וְאִפִּילוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִכְנָה, וְהִינּוּ דְּאָמְרֵי רַב יְהוּדָה,
אֲפִילוּ רִיבְרָא דְּבוֹסִילָתָא – אֲפִילוּ רְפוּאָה לְצוֹרֵךְ הָעֵבֶרֶת כֹּאֵב
בְּכַתְפִּים הֵבֵא מַחְמַת הַקּוֹת דָּם, שֶׁאֵין לְחֹשֵׁשׁ שֶׁעַל יְדֵי רְפוּאָה זֹו
יִהְיֶה רַגְלוֹ הַגּוֹי, לֹא מִתְּסַיֵּן מִיַּנְיָהּ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא רִיפּוּי בְּגוֹפּוֹ וִישׁ
לְחֹשֵׁשׁ שִׁזְיוֹק אֶת יִשְׂרָאֵל.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה אֹפֶן שְׁמוּתֵר לְהִתְרַפְּאוֹת עַל יְדֵי גוֹיִם: אֲמַר רַב
חֲסִידָא אֲמַר מִר עֵינְקָבָא, מַה שֶּׁאֲמָרוּ חֲכָמִים שֶׁאֲסוּר לִישְׂרָאֵל
לְהִתְרַפְּאוֹת עַל יְדֵי גוֹי, הוּא בְּאֹפֶן שֶׁהִגִּי עוֹשֶׂה אֶת הַרְפּוּאָה
לִישְׂרָאֵל, אֲבָל אִם יִשְׂרָאֵל רַק שָׁאֵל אֶת הַגּוֹי מַה רְפוּאָתוֹ, וְאֲמַר
לֹא הַרְפּוּא, סָם פְּלוּנִי יָפָה לֹא לְחוּלָה, או שֶׁאֲמַר לֹא סָם פְּלוּנִי רַע לֹא
לְחוּלָה, מוֹתֵר לִישְׂרָאֵל לְשִׁמּוֹעַ לֹא וּלְעֹשׂוֹת עַל פִּיו, כִּיּוֹן שֶׁמַּחְמַת
שֶׁלֹא בִיקֵשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת עַל יְדוֹ אֵלָּא רַק שֶׁאֵלּוּ מַה לְעֹשׂוֹת
לְרְפוּאָתוֹ,

1 הגמרא מבארת את החילוק בין ריפוי ממון לריפוי נפשות שהוזכר
2 במשנה. מבררת הגמרא: מאי ריפוי ממון שהוזכר במשנה שמוותר
3 להתרפאות על ידי גוים, ומאי ריפוי נפשות שהוזכר במשנה
4 שאסור להתרפאות על ידם. אילימא, שריפוי ממון המותר הוא
5 באופן שמשלם לגוי שכר על הרפואה, ואילו ריפוי נפשות האסור
6 הוא כשהגוי עושה בהם ואינו מקבל שכר, אם כן, מדוע נאמר דין
7 זה בלשון 'מתרפאין' מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות? ליתני
8 – היה לתנא לשנות, 'מתרפאין' מהן בשכר אבל לא בהנם, שזהו
9 החילוק בין הריפוי המותר לריפוי האסור, וזהו הלשון שנאמר בכל
10 מקום. אלא על כרחך כך יש לבאר את לשון המשנה, ריפוי ממון
11 המותר, הוא בדבר שאין בו סכנה – חולי שאין חשש שיובל לבוא
12 ממנו לידי סכנה, אלא רק חשש ממון שעל ידי עשיית הרפואה
13 יוכל הגוי להוסיף לכאבו ויגרום לו להרבות בהוצאת הממון
14 לצורך רפואת הכאב, ואילו ריפוי נפשות האסור, הוא בדבר שיש
15 בו חשש סכנה. דוחה הגמרא: איך ניתן לבאר כן, והאמר רב יהודה,
16 אפילו ריברא דבוסילתא – אפילו כאב בכתפים הבא מחמת הקות
17 דם על ידי אומן ישראל, לא מתסנין מינייהו – אין להתרפאות על

פדיית פירות רבעי שאינם ברשות הבעלים יום ראשון כ"ז שבט ה'תשע"ח

יאכלו ממנו", וזהו רק בשנת השמיטה (שמות ל' לכל אדם ללוקטם) אבל בשאר השנים שהפירות אינם הפקר, אינו חייב למנוע מהבאים לגזול את הפירות שלא יאכלו רבעי אלא 'הלעיטהו לרשע וימות'. ויש לתמוה: הרי יתכן שהצנועים רוצים למנוע מכל אדם שלא יבוא לידי איסור, אף אם הוא רשע, וגם בשאר השנים היו מניחים מעות כדי לפדות בהם את הפירות? והביאור: לכאורה הצנועים יכולים לפדות את הפירות גם כאשר אינם ברשותם, כי זו זכות וזכין לאדם שלא בפניו' (וכ"כ התוס' ב"ק סח, ב ד"ה הוא), וכיון שזכיה מטעם שליחות והבעלים הם כשלוחו של המלקט, הרי בכל השנים, כשהמלקט גולן והוא עצמו אינו יכול לפדות כי הפירות אינם שלו – גם שלוחו אינו יכול (כי דבר שאינו יכול לעשותו, אינו יכול למנות עליו שליח – נדיר יב, ב) ולכן אין הצנועים יכולים לפדות מצד 'זכין לאדם...', אבל בשמיטה שהפירות הפקר ויכול המלקט לפדותם – גם הבעלים יכולים לפדות בתורת שליחות.

ולכן הצנועים פדו את הפירות רק בשנת השמיטה, כי אז הם יכולים לפדות בתורת שליחות ומדין 'זכין לאדם שלא בפניו', ואילו בשאר השנים אינם יכולים להתמנות כשליח של המלקטים. ומתורצת גם קושיית הרמב"ן כי אמנם אין אדם יכול לפדות פירות שאינם ברשותו, אבל בשמיטה הצנועים פודים מדין זכיה עבור המלקט.

הלכות מעשר שני פרק ט, הלכה ז: מי שִׁחָה לוֹ נָטַע רָבְעִי בְּשָׁנַת הַשְּׁמִיטָה, שִׁיד הַכֵּל שָׁוָה - צָרִיךְ לְצִינּוֹ בְּקוֹזוֹת אֲדָמָה, כְּדִי שִׁיכִירוּ בוֹ, וְלֹא יֵאָכְלוּ מִמֶּנּוּ... וְהַצְנוּעִין הָיוּ מְנִיחִין אֶת הַמְּעוֹת בְּשָׁנַת הַשְּׁמִיטָה, וְאוֹמְרִין: 'כֹּל הַנִּלְקָט מִפְּרוֹת רָבְעִי אֵלּוּ, מִחֲלָל עַל הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ' - שִׁחָרִי אִי אֶפְשָׁר לְפָדוֹתוֹ בְּמִחְבָּר.

ה'צנועים' (המדקדקים על עצמם בדת – פיה"מ מע"ש פ"ה מ"א) שיש להם נטע רבעי, היו מניחים מעות על מנת לפדות (להחלי) בהן את הפירות שעוברי דרכים יוכלו לאכול מהם (בשנת השמיטה שהפירות הפקר), ולא יכשלו באיסור אכילת רבעי. ואומרים "כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו" (בלשון ערב) כי פודים את הפירות אחרי שנלקטו ולא לפני לקיטתם "שהרי אי אפשר לפדותו במחבאר" (רדב"ז).

והקשה הרמב"ן (הובא בספ"ק משנה): הרמב"ם (הל' ערכין פ"ו הכ"ד) פסק כרבי יוחנן שאין אדם יכול להקדיש חפץ שנגנב ממנו (אף שהוא עדיין בעליו) משום שאינו ברשותו. ואם כן, איך יכולים הצנועים לפדות את הפירות שנלקטו וכבר אינם ברשותו? ומבאר ה'תרומת הכרז' (ס' שנה):

הרמב"ם דייק וכתב שפעולת הצנועים היתה בשנת השמיטה כדעת רבי שמעון בן גמליאל (ב"ק סט, א) שמי שיש לו נטע רבעי "צריך לצינו בקוזות אדמה כדי שיכירו בו ולא

טובת הנאה - מומן ? יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ח

אינה מקודשת" (הל' אישות פ"ה ה"ו), הרי שלדעת 'טובת הנאה אינה מומן' ומדוע פסק כאן שהבעלים יכולים להקנות לכהן וללוי את התרומה והמעשר ב'קנין אגב' ("ומזכה בהן לבעליהן על גב קרקע")?

ומבאר ה'מחנה אפרים' (הל' טובת הנאה ס' א): אף שלדעת הרמב"ם טובת הנאה אינה מומן, הזכות של הבעלים לתת את המתנות לכל כהן שירצה נחשבת כדבר 'שיש בו ממש' ויש להם בזה 'קנין כלשהו', ולכן יכולים להקנות לכהן וללוי ב'קנין אגב'.

ומכל־מקום אין ישראל יכול לקדש את האשה בהנאה זו שיש לו שיוכל ליתנם לכל כהן שירצה, כי בתרומה ובמעשר יש לבעלים קנין כל שהוא במתנות עצמן שנותן לכהן וללוי, ולכן ביכולתו להקנות בקנין אגב, אבל אינו יכול להקנות לישראל אחר כדי שיתן את המתנות לכל כהן או לוי שירצה, כי טובת ההנאה עצמה אין בה ממש. ולכן, אינו יכול לקדש אשה בטובת הנאה זו.

הלכות מעשר שני פרק יא, הלכה יא: מי שִׁחָה לְפָרוֹתָיו רְחוּקִין מִמֶּנּוּ, וְהִנֵּיעַ יוֹם הַבְּעוּר - הָרִי זֶה קוֹרֵא שֵׁם לְמַתָּנוֹת, וּמִנְפָּה בָּהֶן לְבַעֲלֵיהֶן עַל גַּב קֶרְקַע.

השל"ה (מס' מגילה, עניני צדקה ומעשר) פירש את מחלוקת האמוראים (בבא מציעא יא, ב) בענין 'טובת הנאה - מומן', היינו תרומות ומעשרות שהן מומן של שבט לוי, אך בעל הבית יכול לתת לאיזה כהן או ללוי שירצה וזוהי 'טובת הנאה' שלו: להאומר שטובת הנאה אינה נחשבת כממונו אינו יכול להקנות פירות תרומה לכהן או מעשר ללוי ב'קנין אגב' (הקנאה של מטלטלים אגב הקרקע אף שלא נעשה קנין 'משיכה' למטלטלין), כי ב'קנין אגב' הקנין בא מכוח המקנה וצריך שתהא למקנה בעלות ממונית על המטלטלין ולא די בטובת הנאה. ואילו להאומר ש'טובת הנאה - מומן' נחשבים פירות התרומה והמעשר כממונו ויכול להקנותם ב'קנין אגב'.

ויש לתמוה: הרמב"ם פוסק ש"ישראל שקידש בתרומה שהפריש מגרנו

שיעור הפרשת חלה יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ח

מדברי הרמב"ם משמע שמן התורה אין שיעור כלל לחלה ומקורו מדברי הספרי (במדבר טו, כ), הלומד זאת מהפסוק

הלכות בכורים פרק ה, הלכה א: מִצֻּת עֲשֶׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הַעֲסָה לִפְנֵיהֶן... וְרֵאשִׁית זֶה, אֵין לָהּ שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פא

ומפרש הרדב"ז: אמנם בדיעבד יוצאים ידי חובה מהתורה בשיעור כלשהו, אך לכתחילה, כדי לקיים מצוה מן המוכרח צריך לתת שיעור חשוב – "דבר הראוי ליתנו מתנה". ומה שכתב הרמב"ם ששיעור זה הוא 'מדברי סופרים' כוונתו שחז"ל הם ששיעורו ש'כדי נתינה' היינו אחד מעשרים וארבעה, אך הדין הוא מהתורה וכפי שלמדו זאת מהכתוב. וה'נודע ביהודה' (מהד"ת יו"ד סי' רא) מפרש כי במצות הפרשת חלה יש שני עניינים: א. להתיר את העיסה מאיסור טבל. ב. לקיים מצות נתינה לכהן. ומה שדרשו כי די בהפרשה כלשהו, היינו רק לעניין הפקעת איסור טבל מהעיסה, אך מצות נתינה לכהן מתקיימת רק בנתינת שיעור חשוב, ועל כך נאמר שיש לחלה שיעור מן התורה.

"כתרומת גורן כן תרימו אותה" – כשם שלתרומה אין שיעור מהתורה ואפילו חיטה אחת פוטרת את כל התבואה, כך גם חלה.

אך לכאורה הדברים עומדים בסתירה לדברי הספרי במקום אחר (שם, כא): "נתנו לה' תרומה – עד שיהיה בה כדי מתנה לכהן. מכאן אתה אומר שיעור חלה של בעל הבית אחד מעשרים וארבעה...", הרי שיש לחלה שיעור מהתורה! והרמב"ם עצמו מביא זאת בהלכה הבאה: "מדברי סופרים שמפרישים אחד מארבעה ועשרים... שנאמר נתן לו – תן לו דבר הראוי לתנו מתנה". ואמנם מדבריו נראה לכאורה שדין זה הוא מדרבנן ('מדברי סופרים'), אבל הרי הדבר נלמד מהכתוב?

בעלות האדם על מעשר שני יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ח

בה היתר אכילה. ומטעם זה פסק בהלכות לולב (פ"ח ה"ב) שאתרוג של מעשר שני כשר (אף שבד' מינים נאמר "ולקחתם לכם" - משלכם), כי גם שם אין צורך בבעלות ממונית אלא די בהיתר האכילה שיש לו בה.

ועדיין צריך להבין:

כיון שמעשר שני הוא ממון גבוה, הרי מה שיש לו היתר אכילה הוא זכות לאכול מ'שולחן גבוה' ואיך נחשיבו ל'עריסותיכם'?

והביאור:

גם אם מעשר שני הוא ממון גבוה, הזכות שניתנה לבעלים לאכול בירושלים משמעה שהתורה נתנה לו בעלות גמורה לענין זה, והרי זו נחשבת 'עריסותיכם' לענין חלה, ו'לכם' לענין אתרוג (שערי יושר ש"ו פט"ז).

הלכות בכורים פרק ו, הלכה ד: עָשָׂה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם, וְעַתָּה שְׁבִיעִית... חִיבֵין בְּחֻלָּה.

בגמרא (פסחים לו, א) נחלקו תנאים בעיסה של מעשר שני: לדברי רבי מאיר מעשר שני ממון גבוה ופטורה מן החלה שנאמר (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו" ודרשו "עריסותיכם" - משלכם ולא עיסה של גבוה, ואילו לדברי חכמים מעשר שני ממון הדיוט ועיסה זו חייבת בחלה.

ותמיהו האחרונים (כסף משנה, שער המלך הל' חור"מ פ"ו ה"ח ועוד): הרמב"ם פסק בהלכות מעשר שני (פ"ז ה"ט) שמעשר שני ממון גבוה ואם כן, איך פסק כאן שעיסת מעשר שני חייבת בחלה? וביאר ה'כסף משנה' בשם הר"י קורקוס, שהרמב"ם פוסק כרב חייא בר אבין (סוכה לה, א) הסובר שגם לדעת רבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, עיסת מעשר שני נחשבת 'עריסותיכם', אף שאין לו בעלות ממונית עליה, כיון שיש לו

האם על הכהן להחזיר את דמי פדיון הבן? יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ח

הרמב"ם אוסר לכתחילה לתת דמי פדיון על מנת להחזיר, ולא הזכיר את האיסור כאן כי הסתמך על מה שכתב בהלכות תרומות (פ"ב ה"ט), שלכתחילה אסור לתת לכהן 'מתנה על מנת להחזיר'.

ובנתינה גמורה פסק ב'שולחן ערוך' (יו"ד סי' ש"ה ס"ח): "אם רצה הכהן אח"כ להחזיר – יחזיר", אך "לא יהא הכהן רגיל להחזיר לכל, שלא להפסיד לשאר כהנים, שמתוך כך לא יתנו הכל פדיוני בכוריהם אלא לו".

וב'שאלת יעב"ץ' (סי' קנ"ה) חידש שבזמן הזה שהכהנים אינם מיוחסים אלא 'כהני חזקה', לכתחילה צריך לתת את דמי הפדיון 'מתנה על מנת להחזיר', והכהן יחזיר את דמי הפדיון מחשש ספק גזל, שמא אינו כהן. והוסיף שמצות פדיון הבן מתקיימת על ידי הכהנים בזמננו משום שאין אפשרות אחרת, אבל אין להוציא ממון האב מספק משום כך. אך ב'גליון מהרש"א' (שו"ע שם) כתב שהיעב"ץ "הפריז על המדה", ואין כאן חשש גזל שהרי הישראל הפודה את בנו נתן דמי הפדיון בלב שלם כי אולי הוא כהן כדין, ורוצה

הלכות בכורים פרק יא, הלכה ח: אם פָּרַשׁ, וְנָתַן לוֹ עַל מְנַת לְהַחֲזִיר - הָרִי בְּנֵי פְדוּי.

למסקנת הגמרא (קדושין ו, ב), הנותן לכהן תרומה או חמש סלעים לפדיון הבן ב'מתנה על מנת להחזיר' יצא ידי חובת נתינה כי נחשבים כממונו של הכהן המקבל, אבל לכתחילה אסור לעשות זאת מפני "שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות" וכהן המסייע לבעל השדה בגורן כדי שיתן את התרומה לו ולא לכהן אחר, מחלל את התרומה כי הנתינה לא נראית כמתנה אלא כקניה (רש"י שם ד"ה ואסור). כי כאשר הכהן מחזיר את התרומה, הישראל יעדיף לתת את שאר תרומותיו דווקא לו.

ותמה ה'כסף משנה': מדוע לא הזכיר כאן הרמב"ם שלכתחילה אסור לעשות כן? וכתב הרב המגיה (בדפוס אמסטרדם, הובא ב'ספר הליקוטאים' במהדורת פרנקל), שמדברי הגמרא משמע שרק לענין תרומה נאסרה 'מתנה על מנת להחזיר' כי נראה ככהן המסייע בבית הגרנות אבל מותר לתת דמי פדיון על מנת להחזיר. אך לדעת ה'פרי חדש' (בספר מים חיים), גם

לצאת ידי הספק.

גם ה'חתם סופר' (כתובות כה, ב) כתב שגם אם הכהנים בימינו אינם מיוחסים, כהנים גמורים הם לענין פדיון הבן, כי

כהן זה שפרש ובא לפדות את הבן – "מרוכ כשרים פריש", וראוי הוא לפדות את הבכור כהלכה.

יום שישי א' אדר ה'תשע"ח

תוקפה של מכירה אסורה

ויש לבאר גם באופן אחר:

לפי דעת חלק מהאחרונים המקח הנעשה באיסור, בטל רק כאשר האיסור מוטל הן על המוכר והן על הקונה, אך כאשר האיסור הוא על המוכר בלבד אין המקח בטל, כי הלוקח יכול לטעון מה לי ולאיסורו של המוכר. והוא הדין בנידון דידן שאיסור המכירה חל על היהודי, אך לא על הקונה הגוי ולכן אין המקח בטל (שי למורא בכורות ב, א).

ועוד יש לפרש על פי דעת הט"ז (חור"מ סי' רח, א) שהמקח הנעשה באיסור מתבטל רק כאשר האיסור הוא מצד עצם מעשה המכירה, אך אדם הנשבע שלא למכור ועבר ומכר, חלה המכירה כי האיסור אינו מצד עצם המכירה אלא מחמת שעובר על השבועה.

וכך גם במכירת בהמה לגוי, האיסור אינו מצד עצם פעולת המכירה אלא משום שעל ידי כך הוא מפקיע אותה מקדושת הבכורה, ואין המכר מתבטל משום כך (שערי דיו בכורות סי' כח, א).

הלכות בכורים פרק יב, הלכה טו: המוכר עפר המורד לנכרי - אף על פי שאינו רשאי, הרי זה פטור מן הכבירה.

בגמרא (תמורה ד, א) נחלקו אמוראים בדין העושה קניין וכדומה כנגד ציווי התורה – האם המעשה תקף או לא, ולהלכה נפסק שהמעשה איננו תקף. ולפי זה, יש להבין בהלכה זו: מאחר ואיסור למכור את הבהמה לגוי, הרי המכירה אינה חלה ומדוע הבהמה נפטרת מהבכורה? ויש לומר:

מבואר בגמרא (בכורות טז, ב) כי כדי שהבהמה תיפטר מן הבכורה אין צורך בבעלות גמורה של הגוי, אלא אף אם הבהמה שייכת לישראל אך היא משועבדת לגוי ובאפשרותו לתפוס אותה כמשכון עבור חובו, הרי היא פטורה מן הבכורה. ואם כן, גם אם המכירה לא חלה משום שנעשתה באיסור, מאחר והגוי שילם על הבהמה הוא יוכל לתפוס אותה כמשכון עבור כספו ומשום כך היא נפטרת מן הבכורה.

שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ח

קדושת שביעית במאכל בהמה

להסיק בהם את המרחץ כיון שצורך אדם הוא, כמו שהתירו לעשות ממאכל בהמה 'מלוגמא' לאדם (ומה שכתב הרמב"ם "מותר לרחוץ בו בשכר" - היינו, אפילו בשכר, להשמיענו שלא נאסר משום איסור סחורה, כי איסור סחורה הוא רק בדבר הראוי לאכילה).

ולמה אם כן אסור לאפות ולבשל בתנור שהסיקוהו בתבן וקש של שביעית (להלן הכ"ג), והרי אפיה ובישול הם צורך אדם?

ויש לבאר:

א. במרחץ, גוף האדם נהנה מחמימות העצים והרי זה דומה למלוגמא, ואילו בהסקת התנור לאפיה ובישול אין גוף האדם נהנה מהעצים עצמם (רדב"ז).

ב. ההנאה כתוצאה מהסקת המרחץ אין בה ממש ואינה נראית לעין ולכן מותרת, אבל תנור שהסיקוהו לבישול ולאפיה, ההנאה מחום התנור נראית כי "שבח עצים ניכר בפת ובתבשיל", כי על ידי תבן וקש של שביעית הוכשר דבר זה לאכילה... כי מתחילה היה חי ועכשיו מבושל" ועל כן אסורה (מהר"י קורקוס).

הלכות שמיטה ויובל פרק ה, הלכה יא: וכל שאינו מיוחד למאכל אדם, כגון קוצים ודרדרים הרבים - עושין מהן מלוגמא לאדם, אבל לא לבהמה.

קדושת שביעית נוהגת במאכל המיוחד לבהמה, ולכן אין עושים ממנו 'מלוגמא' (רפואה) לבהמה, אבל עושים ממנו 'מלוגמא' לאדם, כי מהפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" למדים "מה שהוא מיוחד לכם, דהיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למלוגמא, אבל מה שאינו מיוחד לכם (מאכל בהמה) יהיה בין לאכלה בין למלוגמא" (רע"ב שביעית פ"ח מ"א). ומטעם זה "אין שורפין תבן וקש של שביעית מפני שהוא ראוי למאכל בהמה" (להלן הי"ט).

ואם כן, מדוע "מרחץ שהוסקה בתבן וקש של שביעית מותר לרחוץ בו בשכר" (להלן ה"ט), והרי אין שורפים תבן וקש של שביעית?

מבאר ה'כסף משנה' בשני אופנים:

א. לכתחילה אכן לא שורפים, אך בדיעבד, אם הסיקו את המרחץ בתבן וקש, מותר לרחוץ בו. ב. גם לכתחילה מותר

עיקר התפילה היא קריאת שמע, ובקריאת שמע ישנם ב' העניינים דקבלת עול מלכות שמים, וקבלת עול מצוות.

ממאמר פרשת תרומה ה'תשד"מ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ו שבט ב' אדר תשע"ח

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ח

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

פרק שמיני

1 יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיה לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

1 א. הלוקח בהמה לזבחי שלמים וחייה לבשר תאנה
2 ממין שאינו תגר ואינו מדקדק - יצא העור לחלין,⁵
3 אפילו היו דמי העור מרבין על דמי הפשר.⁶ אבל
4 הלוקח מן התגר - לא יצא העור לחלין.⁷

2 וכדין וכתורה עשה. (3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". (4) כלומר, אינו מקפיד על העור. (5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. (6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. (7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

5 ב. וכן הלוקח פדי יין סתומות⁸ ממקום שדרכם
6 להמכר סתומות⁹ ממי שאינו תגר - יצא הקנקן
7 לחלין.¹⁰ לפיכך¹¹ צריך¹² המוכר לפתח ראשי
8 הפדים¹³, פדי שלא יצא הקנקן לחלין.¹⁴ ואם רצה¹⁵
9 להחמיר על עצמו ולמכר במדה¹⁶ - יצא הקנקן
10 לחלין.¹⁷

(8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. (11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. (12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמר:

"מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. (13) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. (14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. (15) המוכר שאינו תגר. (16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבריו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. (17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

11 ג. לקחן פתוחות¹⁸ או סתומות¹⁹ במקום שדרכן
12 להמכר פתוחות²⁰, או שלקח מן התגר שפדקדק
13 במכירתו - לא יצא הקנקן לחלין.²¹ לקח סלי תאנים
14 וענבים עם הפלי²² - לא יצא דמי הפלי לחלין.²³

(18) שאז נמכר הקנקן לחוד. (19) והמוכר אינו תגר. (20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. (21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. (22) שמניחים הסלים בתוכו. (23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

15 ד. לקח אגוזים ושקדים וכיוצא בהן - יצאו קלפתן
16 לחלין.²⁴ לקח חותל²⁵ של תמרים - יצא החותל
17 לחלין.²⁶ קפה של תמרים, אם דרוסות²⁷ - יצאו
18 הקפות²⁸ לחלין.²⁹ ואם לאו - לא יצאו לחלין.³⁰

(24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. (25) סל. (26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. (27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. (28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. (29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. (30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת.

19 ה. מי שהיה לו יין³¹ של מעשר שני³², והשאיל
20 קנקניו לאותו מעשר³³, אף על פי שסתם את פיהם³⁴
21 - לא קנה מעשר את הקנקנים³⁵. פנס היין³⁶ לתוכן
22 סתם³⁷, אם קרא שם ועשהו מעשר³⁸ עד שלא סתם
23 את פיהם - לא קנה מעשר את הקנקנים³⁹; ואם
24 משסתם פיהן קרא שם ועשהו מעשר - קנה מעשר
25 את הקנקן⁴⁰. הפקיד לתוף הקנקן רביעית חלין⁴¹, או
26 שפנס⁴² לתוכן שמן⁴³ או חמץ או ציר⁴⁴ או דבש של
27 מעשר שני סתם⁴⁵, בין⁴⁶ משסתם⁴⁷ בין עד שלא
28 סתם - לא קנה מעשר את הקנקנים⁴⁸.

להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. (52) שהם נפדים. (53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינו על הפירות. (54) כלומר, כשיאכל פירות בשווי של כל הדינר. (55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. (56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. (57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוף לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציא חוץ לחומת ירושלים. (58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנתורו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. (59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. (60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. (61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

- 11 ז. הַלֹּחֶם⁶² פְּרוֹת⁶³ בְּסֻלַּע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמִשֶּׁה
- 12 הַפְּרוֹת⁶⁴ וְלֹא הַסְּפִיק לָתֵן הַסֻּלַּע⁶⁵ עַד שֶׁהוֹקְרוּ
- 13 הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בְּשָׂתִים - הֲרִי זֶה מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן סֻלַּע
- 14 בְּלִבָּד⁶⁶; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בְּנִתְיָנָה
- 15 הַכֶּסֶף קוֹנֶה⁶⁷, וְהַשְּׂכָר לִמְעֵשֶׂר⁶⁸.

(62) והמדובר בלוקח בירושלים. (63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. (64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. (65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. (66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובוה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. (67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. (68) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

- 16 ח. מִשֶּׁה פְּרוֹת בְּשָׂתִי סֻלַּעִים, וְלֹא הַסְּפִיק לָתֵן
- 17 הַמַּעֲוֹת עַד שֶׁהוֹזְלוּ הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֻלַּע - אִינוּ
- 18 מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן⁶⁹ מִמַּעֲוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֶלָּא סֻלַּע
- 19 אַחַת⁷⁰, וּמוֹסְרֵה עֲלֵיהָ סֻלַּע שְׁנֵיהֶן מִן הַחֲלִין⁷¹ וְנוֹתֵן
- 20 לְמוֹכְרָה⁷². וְאִם הָיָה הַמוֹכֵר עִם הָאֶרֶץ⁷³ - הֲרִי זֶה
- 21 מִתֵּר לָתֵן סֻלַּע שְׁנֵיהֶן מִמַּעֲוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלָל⁷⁴
- 22 דְּמֵאִי⁷⁵. נָתַן לֹא⁷⁶ סֻלַּע שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הַסְּפִיק
- 23 לְמִשֶּׁה הַפְּרוֹת עַד שֶׁעָמְדוּ בְּשָׂתִים - מֶה שֶׁפָּדָה
- 24 פָּדָה⁷⁷, וְהָדִין בִּינֵיהֶן⁷⁸.

(69) כלומר, אינו מחלל עליהם. (70) שהרי עתה, בשעת

(31) דווקא יין. (32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. (33) אמר במפורש שהם מושאלים להולין בהם מעשר שני. (34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. (35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. (36) שהוא עתה יין מעשר שני. (37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. (38) על יין אחר. (39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. (40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. (41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. (42) בתוספתא שם: "במי דברים אומרים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". (43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". (44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. (45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. (46) שקרא שם. (47) את פי הקנקנים. (48) שכל אלו אינם כיין הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

- 1 ו. צָבִי שֶׁלְקָחוּ⁴⁹ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וְנָתַת - יִקְבֹּר
- 2 בְּעוֹרוֹ⁵⁰. לָקָחוּ חֵי וְשִׁחְטוּ⁵¹ וְנִטְמָא - הֲרִי זֶה
- 3 יִפְדֶּה בְּשָׂאָר פְּרוֹת שֶׁנִּטְמָאוּ⁵². הַמִּנְיָה דִּינָר מַעֲשֵׂר
- 4 שְׁנֵי לַהֲיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדָה⁵³ עַד שֶׁיֵּצֵא לְחִלִּין⁵⁴,
- 5 וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מָעָה⁵⁵, אֲכָל עָלָיו
- 6 בְּעֶשֶׂר מָעָה⁵⁶ וְהוֹזְלוּ⁵⁷ הַמַּעֲוֹת לְאַחַר זְמַן וְהֲרִי
- 7 הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מָעָה⁵⁸ - צָרִיךְ לְאָכֵל⁵⁹
- 8 עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מָעָה וְאַחַר כֶּף יֵצֵא לְחִלִּין⁶⁰.
- 9 הוֹקְרוּ הַמַּעֲוֹת וְהֲרִי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מָעֵין -
- 10 אוֹכֵל עָלָיו בְּחֹמֶשׁ מָעֵין⁶¹ וְאַחַר כֶּף יֵצֵא לְחִלִּין.

(49) לבשר תאוה. (50) "שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאוה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. (51) שראוי לאכילה, ואינו פודה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ו שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. (86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יב. מי שהיו לו מעות מעשר בירושלים וצריך להם⁸⁷, ויש לחברו פרות חלין⁸⁸ שרוצה לאכלן⁸⁹ - אומר לחברו: הרי המעות האלו מחללין על פרותיך. ונמצאו אותם הפרות לקוחות בכסף מעשר, ויאכל אותם חברו בטהרה⁹⁰ ולא הפסיד כלום⁹¹, ויצאו המעות לחלין.

(87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. (88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. (89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפסס בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. (90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. (91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. במה דברים אמורים?⁹² בשהיה חברו בעל הפרות חבר⁹³; שאין מוסרין פרות של מעשר שני של ודאי אלא לחבר⁹⁴. לפיכך⁹⁵, אם היו המעות של דמאי - אומר בן אף לעם הארץ⁹⁶. ומתוך לחלל מעשר שני⁹⁷ על פרות⁹⁸ עם הארץ ועל מעותיו⁹⁹, ואין חוששין להם ששם של מעשר שני הם¹⁰⁰.

(92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חברו. (93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של ודאי. (94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. (95) לפי שלא אסור לומר לחברו, אלא כשהמעות של מעשר ודאי. (96) כלומר, מחלל על פירותיו. (97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. (98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. (99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". (100) "ואין קודש פודה קודש".

יד. המניח דינר של מעשר להיות אוכל פנגדו¹⁰¹ והולך - בין שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מפרוטה יצא לחלין. במה דברים אמורים? בשל דמאי¹⁰²; אבל בשל ודאי - לא יצא לחלין עד שישאיר ממנו פחות משנה פרוטה אחר שמוסיפין את החמש, פגון שנשאיר ממנו פחות מארבעה חמשי שנה פרוטה¹⁰³.

החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. (71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששוויו פחות משוויו של חולין. (72) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. (73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. (74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. (75) אבל של ודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של ודאי לעם הארץ. (76) הלוקח למוכר. (77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. (78) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

ט. נתן לו סלעים שתיים של מעשר, ולא הספיק למשוך הפרות עד שחזרו להיות בסלע - מה שפדה פדה⁷⁹, ומדת הדין ביניהם. שהמעשר שני - פדיתו היא משיכתו⁸⁰.

(79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. (80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

י. מי שהיו לו פרות חלין בירושלים, והיו לו מעות מעשר שני חוץ לירושלים⁸¹ - אומר: הרי המעות הן מחללין על הפרות האלו; ויאכלם שם⁸² בטהרה, ויצאו אותן המעות לחלין במקומן⁸³.

(81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". (82) בירושלים. (83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יא. היו לו מעות מעשר שני בירושלים, ויש לו פרות⁸⁴ חוץ לירושלים - אומר⁸⁵: הרי המעות האלו מחללין על פרות הן; ויצאו המעות לחלין, ויעלו הפרות ויאכלו בירושלים⁸⁶. שאינו צריך להיות המעות והפרות במקום אחד בשעת החילול.

(84) חולין. (85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב. (8) כלומר, למי שהוא צריך להנתי. (9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשיו לו יהיו, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

ב. הַרְוָה לַפְּדוֹת נָטַע רְבֵעִי - פְּדֻהוּ, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰. וְאִם פְּדֻהוּ לְעֶצְמוֹ - מוֹסִיף הַמָּשֶׁל¹¹. וְאִין פְּדִין¹² אוֹתוֹ עַד שִׁיגִיעַ לְעוֹנֵת הַמַּעֲשֵׂר; שְׁנָאֵמַר: לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ - עַד שִׁיעֵשָׁה תְּבוּאָה. וְאִין פְּדִין אוֹתוֹ בְּמַחְבֵּר¹³, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁴. וְהָרִי הוּא מְמוֹן גְּבוּהָ¹⁵, כְּמַעֲשֵׂר¹⁶. לְפִיכָךְ¹⁷ אֵינוֹ נִקְנָה בְּמִתְנָה¹⁸, אֲלֵא אִם נִתְּנוּ בְּסֵר¹⁹. וְדִינוֹ בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים - לְעִנְיָן אֲכִילָה וְשִׁתָּה וּפְדֻיָּה - כְּמַעֲשֵׂר²⁰.

(10) ספרי שם. (11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. (12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג-ה. ובירושלמי ערלה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין החרצן שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - 'תוספות יום-טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד). (13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית-שמאי ובית-הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחובר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. (14) שאינו במחובר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בדיעבד אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. (15) מע"ש שם, כבית-הלל. (16) ראה למעלה פ"ג הלכה יז. (17) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. (18) ראה למעלה שם. (19) בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דיהיב כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י)". הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף-משנה וחזון-איש. (20) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

ג. וְהַפְּדֻהָ²¹ פָּרִם רְבֵעִי - רִצָּה פְּדֻהוּ עֲנָבִים²², רִצָּה פְּדֻהוּ יֵינִין. וְכֵן הַיְיִתִּים²³. אֲבָל²⁴ שְׂאֵר הַפְּרוֹת - אֵין מְשִׁינִין אוֹתָן מִבְּרִיתָן²⁵.

(21) תוספתא מעשר שני שם. (22) כבית-הלל, ולא כבית-שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא יין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבואו לזלזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. (23) שהרי מותר לעשות מזיתים,

(101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. (102) שאינו מוסיף עליו חומש. (103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

טו. טְמֵאִין וְטְהוֹרִין שֶׁהֵיוּ אוֹכְלִין אוֹ שוֹתִין¹⁰⁴ בְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוֹרִין לְהִיּוֹת אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלָהֶם - מְנִיחִין סֵלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְאוֹמְרִין: כֹּל שֶׁטְהוֹרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סֵלַע זֶה מִחֻלָּל עָלָיו. וְתֵצֵא הַסֵּלַע לַחֲלִין, שֶׁהָרִי אָכְלוּ וְשָׁתוּ בְּשׁוּיָה בְּטְהוֹרָה¹⁰⁵. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִגְעוּ הַטְּמֵאִים בְּמֵאֲכָל, שֶׁלֹּא יִטְמְאוּהוּ.

(104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמתמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. (105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזורו הדמים למקומן].

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחובר. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

א. נָטַע רְבֵעִי² - הָרִי הוּא קֹדֶשׁ; שְׁנָאֵמַר: וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעִת יִהְיֶה כֹּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלּוּלִים לֵי. וְדִינוֹ לְהֵאֱבֵל בִּירוּשָׁלַיִם³ לְבַעֲלָיו⁴, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי⁵. וּבְשָׂם שְׁאִין מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּסוּרְיָא⁶, כֶּף אֵין נָטַע רְבֵעִי בְּסוּרְיָא⁷. וּבְנָטַע רְבֵעִי הוּא אוֹמֵר: וְאִישׁ אֶת קֹדֶשׁוֹ לֹ יִהְיֶה; שְׁאִין לֶךְ קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְּפַרֵשׁ דִּינוֹ בְּתוֹרָה לְמִי שֶׁהוּא⁸ חוץ מְנָטַע רְבֵעִי⁹.

(2) נטיעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן-דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ד ד"ה רבי חייא. (3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. (4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. (5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. (6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. (7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ו הלכה

חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה: "ומשרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'". והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא-קמא, ועיין תוספות יום-טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. (40) בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד-טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרישים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שיעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צ"ח לביצה שם.

- ו. ⁴¹פודין נטע רבעי? מניח את הסלע ⁴²על פי שלשה ⁴³, ואומדין ⁴⁴פמה ⁴⁵אדם רוצה לפדות לו פסלע ⁴⁶על מנת שיוציא יציאות השומרים והחמרים והפועלים מביתו. ואחר שקוצבין את השער ⁴⁷, מניח את המעות ואומר: כל הנלקט מזה ⁴⁸מחלל על המעות אלו ⁴⁹משער פך וכך סלים פסלע ⁵⁰. ובשביעית ⁵¹פודה ⁵²בשוי ⁵³, שאין שם לא שומרים ולא פועלים ⁵⁴. ואם ⁵⁵היה הפקר ⁵⁶ - אין לו אלא שכר לקיטה בלבד. ⁵⁷

(41) שם משנה ד. (42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). (43) אנשים, הבקאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרישין אותו במחבור, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא-אם-כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה בר"י קורקוס, תוספות יום-טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאינ דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאינ דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאינ דמיהן". (44) בדפוס רומי: "ואומרין", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. (45) כלומר, כמה

שמן, כמפורש בתרומות פ"א משנה ג. (24) תרומות שם. (25) "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פ"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה-שוה, כנ"ל.

- ד. ²⁶פרם רבעי - אין לו לא שכחה ²⁷ ולא פאה ²⁸ ולא פרט ²⁹ ולא עוללות ³⁰. ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות ³¹, בשם שאין מפרישין ממעשר שני ³²; אלא כלו עולה לירושלים, או נפדה ויעלו הדמים ויאכלו בירושלים, כמעשר.

(26) מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. (27) ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. (28) ראה שם פ"א. (29) שם פ"ד הלכה טו. (30) שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. (31) "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית-שמאי אומרים יש לו (לכרם רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף-על-פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית-הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). (32) שהקדימו בשבילים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

- ה. ³³ענבים של פרם רבעי ³⁴ - התקינו בית דין ³⁵, שיהיו עולין ³⁶ לירושלים מהלך יום לכל צד, כדי לעטור ³⁷ שוקי ירושלים בפירות ³⁸. ומשחרב בית המקדש ³⁹ - נפדה אפלו סמוך לחומה. ושאר כל הפירות ⁴⁰ - אפלו בזמן בית המקדש נפדין סמוך לחומה.

(33) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. (34) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. (35) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". (36) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. (37) שם. ותוספתא מעשר שני שם. (38) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף-על-פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא-הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא איסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: ש"מחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. (39) והעיר ניתנה ביד האויבים - לא

הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנווי מינה". אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאלות פרשת קדושים שאילתא ק אות טז). (69) כלומר, הערלה. (70) למעלה פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י', ולהלן פ"י הלכה כ. ורוצה למעט איסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא-הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציאו בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י'), ואין הבדל בזה בין אם נמצא בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם). (71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדקדקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). (72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקוזוות אדמה - שמה יתפררו. (73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטתהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. (74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"ג אפשטיין עמוד 145. (75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). (76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתיאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו)". ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לא דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון ידידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו ידידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר' יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתיאשו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה

סלים עם פירות. (46) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). (47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. (48) משדה זו. (49) במשנה שם: "האלו". (50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. (51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). (52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. (53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. (54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרין. (55) שם. (56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

- 1 ז. מי שְהָה לֹא⁵⁷ נָטַע רָבִיעִי⁵⁸ בְּשָׁנַת הַשְּׁמִיטָה⁵⁹, שֶׁיֵּד
- 2 הַכֹּל שָׁנָה⁶⁰ - צָרִיךְ לְצַנֵּן⁶¹ בְּקוֹזְוֹת אֲדָמָה⁶², כְּדִי
- 3 שֶׁיִּכְרֶוּ בּוֹ וְלֹא יֵאָכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּפְדּוּ⁶³. וְאִם הָיָה⁶⁴
- 4 בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה⁶⁵ - מְצַנֵּן אוֹתוֹ בְּחֶרְסִים⁶⁶, כְּדִי
- 5 שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ⁶⁷. שְׁאִם צִנֵּנוּ בְּקוֹזְוֹת אֲדָמָה, שְׁמָא
- 6 יִתְפַּרְרוּ⁶⁸; שְׁאִסּוּר עָרְלָה חֲמוּר הוּא, שְׁהִיא⁶⁹ אֲסוּרָה
- 7 בְּהִנָּה⁷⁰. וְהַצְנוּעִין⁷¹ הֵיוּ מְנִיחִין אֶת הַמַּעוֹת⁷² בְּשָׁנַת
- 8 שְׁמִיטָה⁷³ וְאוֹמְרִין: כָּל הַנִּלְקָט⁷⁴ מִפְּרוֹת רָבִיעִי אֱלוֹ
- 9 מַחְלָל⁷⁵ עַל הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ; שְׁהֵרִי אִי אֶפְשָׁר לְפַדּוֹתוֹ
- 10 בַּמַּחֲבֵר, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ⁷⁶.

(57) שם, משנה א. (58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן-דאמר "נטע רבעי". (59) שם, כרבן שמעון בן גמליאל. (60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזלן, אין צורך לציין, אלא "הלעיטתהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.). כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעוון הגזלנות יותר גדול" (פירוש המשנה). (61) לסמנו. (62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). (63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף-על-פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. (64) שם. (65) בשלש השנים הראשונות לנטיעתו. (66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). (67) כלומר, מן נטע הערלה. (68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מציינים אותו בקוזוות אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים]. ובבבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מציינין אותו בקוזוות אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא

(88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא-הדין כשנטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע י"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. (89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (וי"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". (90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. (91) מאיסור ערלה. (92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב-יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. (93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. (94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף-על-פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

- 12 י. ביצד⁹⁵? הנוטע אילן מאכל⁹⁶ בחמשה עשר
- 13 באב⁹⁷ משנה עשירית פיובל - הרי הוא⁹⁸ בתוך שני
- 14 ערלה עד חמשה עשר בשבט משנת שלש עשרה,
- 15 וכל מה שיוציא⁹⁹ האילן בתוך זמן זה - הרי הוא
- 16 ערלה¹⁰⁰, אף על פי שנגמרו¹⁰¹ לאחר פמה ימים¹⁰².
- 17 ומחמשה עשר בשבט¹⁰³ משנת שלש עשרה פיובל
- 18 עד חמשה עשר בשבט משנת ארבע עשרה - הוא
- 19 נטע רבעי¹⁰⁴, וכל מה שיוציא¹⁰⁵ בתוך זמן זה - הרי
- 20 הוא רבעי וצריך פדיון. ואם¹⁰⁶ נתעברה השנה -
- 21 נתעברה לערלה¹⁰⁷ או לרבעי.

(95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. (96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"א הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. (97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי

לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתא" שהרי אין הפירות מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחור - פני משה). וראה בכסף-משנה, ובחזון-איש.

- 1 ח. באחד⁷⁷ בתשרי ראש השנה לערלה⁷⁸ ולרבעי⁷⁹.
- 2 ומאימתי מונין להם⁸⁰? משעת נטיעה⁸¹. ואינו מונה
- 3 מראש השנה לראש השנה⁸², אלא⁸³ שלשים יום
- 4 בשנה חשובין שנה. והוא שתקלט הנטיעה קדם⁸⁴
- 5 שלשים יום. וכמה הוא סתם⁸⁵ הקליטה לכל
- 6 האילנות? שתי שבתות⁸⁶.

(77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא-הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמר: "טו בשבט הוא ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י.). (78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י"א. (79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. (80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. (81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ווין, ראה בתוספתא כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). (82) כלומר, אין אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. (83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י)". (84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבית), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). (85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). (86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבבה וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג. "אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה". ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף-על-פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמ"ל זק"ש מע' קט ואילך.

- 7 ט. נמצאת למד⁸⁷, שהנוטע ארבעה וארבעים יום⁸⁸
- 8 קדם ראש השנה - עלתה לו שנה. ואף על פי כן,
- 9 אינן⁸⁹ פירות הנטיעה הזאת⁹⁰ מתרות בערלה⁹¹ אלא
- 10 ברביעית⁹² עד חמשה עשר בשבט⁹³, שהוא ראש
- 11 השנה לאילנות⁹⁴.

(87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג (כסף-משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

יג. העליון¹¹⁴ והלולבין¹¹⁵ ומי גפנים¹¹⁶ והסמדר¹¹⁷ -
מתרין בערלה וברבעי¹¹⁸. והענבים¹¹⁹ ששורפם
הקדים¹²⁰ והפסידין¹²¹, והחרצנים¹²² והזגין¹²³ והתמד
שלחן¹²⁴, וקלפי רמון¹²⁵ והנץ¹²⁶ שלו, וקלפי
אגוזים¹²⁷ והגרענים¹²⁸ - אסורין בערלה¹²⁹, ומתרין
ברבעי¹³⁰. והנובלות¹³¹ - פלן אסורות¹³².

114) ערלה פ"א משנה ז. 115) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הבדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). 116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותרין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). 117) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא-קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פריו, ואמר בספרא: פריו, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר" (שאניס פרי" - פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל אין הכי נמי שלתנא-קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. 118) "שמותו לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פריו קודש הולולים לה", ואלו אינם פרי" (שם). 119) שם משנה א: "ענקולות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שליש (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שליש". 120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. 121) בין קודם שהביאו שליש ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). 122) "הם הגרענים" (של הענבים, וראה להלן - פירוש המשנה). 123) "הקליפות שהם על גרגירי הענבים" (שם). ופסק כרבי יוסי בנזיר פ"ו משנה א. וראה בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם. 124) "השריית החרצנים והזגים במים" (שם). 125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). 126) "הפרח" (שם). 127) ולא כתב: "והנץ שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. 128) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. 129) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא ינהג, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פריו", ודרשו: "את, לרבות הטפל

שלושים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליוה-דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). 98) האילן. 99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון-איש כאן צ"ע. 100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). 101) שהגיעו לעונת המעשרות. 102) כלומר, לאחר טו בשבט. 103) כלומר, מה שיוציא האילן מוטו בשבט. 104) ראה למעלה הערה צא. 105) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. 106) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן)". ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני-משה. 107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

יא. נטעו¹⁰⁸ בששה עשר באב משנת עשר¹⁰⁹ - לא
עלתה לו שנת עשר¹¹⁰, אלא הרי הוא ערלה שנת
אחת עשרה ושתיים עשרה ושלוש עשרה פלה¹¹¹;
והרי הוא נטע רבעי מראש השנה של שנת ארבע
עשרה עד סופה.

108) את אילן המאכל. 109) ביובל, כנ"ל. 110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו. 111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין מוסיפין לו יותר - שם. וראה בביאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

יב. נטע הנטיעה מראש חדש תשרי עד חמשה
עשר בשבט - מונה לה שלש שנים מיום ליום¹¹²
לערלה, ומיום ליום לרבעי. וראיתי לגאונים¹¹³
דברים בחשבון ערלה ורבעי, אין ראוי להאריך
ולהשיב עליהן, ובראי טעות סופרים הם, והאמת
כבר בארנו דרכה.

112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון-איש.

בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות (לבנין) או עצים (להסקה - 'תוספות יום טוב'), אינו חייב בערלה. וכל זה ב"ירושלמי" שם. (8) שאין ערלה נהגת אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו". וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. (9) בשעת נטיעה, כנ"ל. (10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב ('בית יוסף' ל"טור' יורה דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי 'ירושלמי'. (11) 'ירושלמי' שם. (12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. (13) שם. (14) באילן. (15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון איש'). (16) 'ירושלמי' שם. (17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישוב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). (18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. (19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה לחול. ועי' בלשון המחבר שם. (20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

- ג. נטע²¹ אילן וְחֹשֶׁב שִׁיהִיה הַצֵּד הַפְּנִימִי שְׁלֹו
לְמַאכָּל²² וְהַחֲצִיזוֹן לְסִיג, או שִׁיהִיה²³ הַצֵּד הַתַּחְתּוֹן
לְמַאכָּל²⁴ וְהַעֲלִיזוֹן לְסִיג - זֶה שֶׁחֹשֶׁב עָלָיו לְמַאכָּל
חֵיב בְּעֶרְלָה, וְזֶה שֶׁחֹשֶׁב עָלָיו לְסִיג או לְעֵצִים
פְּטוּר; שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נֹטֵעַ. וְהַעֲלָה²⁵ -
חֵיב בְּעֶרְלָה הָאֲבִיזוֹנוֹת²⁶ בְּלֵבָד, אֲכָל הַקַּפְרִיסִין²⁷ -
מִתְּרֹות²⁸.

(21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו-וטרו בדבריו ב'ירושלמי' שם. וראה ב'כסף משנה' וברב"ז, ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, וב'תוספות יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". (22) והוא-הדין להיפך, שהחיצוני לסייג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. (23) 'ירושלמי' שם: "ר"ש בן יקים, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסייג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסייג. אמר ליה, היא הדא היא הדא (כלומר, דין זה כדין הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסייג, הנ"ל וכו'). ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסייג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתובתא. וראה ברשב"ם בבא-בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן ה"ט, כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור - זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שייך בו האיסור, אבל כאן שמה שיגדל עשוי לסייג ואינו אילן

לפרי", כלומר, הקליפות. (130) "לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעלי, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). (131) כלומר, הנופלות מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. (132) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

- א. כל² שֶׁהוּא חֵיב³ בְּעֶרְלָה - יֵשׁ לוֹ רִבְעִי⁴, וְכָל
שֶׁפְּטוּר מִן הָעֶרְלָה - אֵינוֹ חֵיב בְּרִבְעִי⁵; שֶׁנֶּאֱמַר⁶:
שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים וְגוֹמֵר, וּבִשְׁנֵה
הָרְבִיעִית.

(2) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". (3) כלומר, כל אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה נהגת אף בחורץ לארץ על-פי הלכה למשה מסיני, ורבעי אינו נהגת שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו). וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי, שהרי למעלה בפ"ט ה"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה ומותרים ברבעי. (4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל בירושלים. (5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה: "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל. (6) ב'ירושלמי' שם לא למדו זאת מן הפסוק.

- ב. הַנֹּטֵעַ⁷ אֵילָן מַאֲכָל⁸ וְדַעְתּוֹ עָלָיו⁹ שִׁיהִיה סִיג
לְגִינָה, או שֶׁנֶּטְעוֹ¹⁰ לְקוֹרוֹת לֹא לְפָרוֹת - הָרִי זֶה
פְּטוּר מִן הָעֶרְלָה. נֹטֵעַ¹¹ לְסִיג וְחֹזֵר¹² וְחֹשֶׁב עָלָיו
לְמַאכָּל, או שֶׁנֶּטְעוֹ לְמַאכָּל וְחֹזֵר וְחֹשֶׁב עָלָיו לְסִיג
- פִּינִין¹³ שֶׁעָרַב בּוֹ¹⁴ מִחֻשְׁבֶּת חֵיב חֵיב¹⁵. נֹטֵעַ¹⁶
שְׁלֹשׁ שָׁנִים לְסִיג, וּמִכָּאן וְאֵילָף לְמַאכָּל¹⁷ - אֵין לוֹ
רִבְעִי¹⁸; שֶׁכָּל שֶׁאֵין לוֹ עֲרֵלָה¹⁹ - אֵין לוֹ רִבְעִי²⁰.

(7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך, ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בהט"ז ('חזון איש'). (24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאסור, כיון שההיתר גדל מן האסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מכאן ואילך למאכל". (25) מין עץ. (26) "הצֶלֶף וכו' יש ממנו עלין והוא הנקרא קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אבינות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). (27) עלין, כנ"ל. וראה בפ"ח הי"ג. (28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחוץ-לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ-לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמר בר רב אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשו"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

- ו. הַעוֹלָה⁴² מֵאֱלִיּוֹ בַּמָּקוֹם טְרָשִׁים⁴³ - פֶּטוּר⁴⁴. אֶפְלוּ⁹
הַנוֹטֵעַ⁴⁵ בַּמָּקוֹם שְׂאֵינוּ יִשׁוּב⁴⁶ - פֶּטוּר. וְהוּא שְׂאֵל¹⁰
יְהִי⁴⁷ עוֹשֶׂה⁴⁸ פְּדֵי טְפוֹל⁴⁹ שֶׁמִּטְפֵּל בְּפִירוֹתָיו עַד¹¹
שֶׁמִּבְּאֵן לִישׁוּב⁵⁰; אֲבָל אִם הִיא עוֹשֶׂה פְּדֵי טְפוֹלוֹ¹²
- חֵיב בְּעֶרְלָה.¹³

(42) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יצדק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום יישוב, ברם הכא שנוטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הרא דתימר, כשאני עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. (43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). והכסף משנה הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון 'ירושלמי'. (44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). (45) 'ירושלמי' שם. (46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. (47) האילן. (48) פירות. (49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. (50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

- ז. הַנוֹטֵעַ⁵¹ לְמַצְוָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטַּע אֶתְרוּג⁵² לְלוֹלֵב⁵³ או¹⁴
זֵית⁵⁴ לְמִנְחָה⁵⁵ - חֵיב בְּעֶרְלָה⁵⁶. הַקִּדִּישׁ⁵⁷ וְאַחֵר כֶּף¹⁵
נִטַּע - פֶּטוּר מִן הָעֶרְלָה⁵⁸; נִטַּע וְאַחֵר כֶּף הַקִּדִּישׁ -
חֵיב בְּעֶרְלָה⁵⁹.¹⁷

(51) 'ירושלמי' שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפרי, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר: אין עיקר נטעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפרי (האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר, עיקר

- ד. הַנוֹטֵעַ²⁹ לְרִבִּים³⁰ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ³¹ - חֵיב בְּעֶרְלָה;
שְׂנֵאָמֶר: וְנִטְעָתָם - אֶפְלוּ לְרִבִּים³². בְּמָה דְּרָבִים²
אֲמֹרִים³³? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לְאַרְץ -
פֶּטוּר³⁴.⁴

(29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. (30) "ענינו שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). (31) 'ירושלמי' שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. (32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע (שאין דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנוטע לרבים". וכן הוא ב'ספרא' פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. (33) שחייב בערלה. (34) שהרי רבי יהודה פטר גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ-לארץ" (ברכות לו). וראה ב'חזון איש' וב'אור שמח' ה' שכנים פ"ד, וכן הוא ב'מאירי' לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

- ה. הַנוֹטֵעַ³⁵ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים³⁶ אוּ בְּסִפִּינָה³⁷, וְהַעוֹלָה⁵
מֵאֱלִיּוֹ³⁸ בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד³⁹, וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂנִטַּע, בֵּין⁶
לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַצְמוֹ⁴⁰, וְהַגְזֵל שְׂנִטַּע⁴¹ - חֵיבִין⁷
בְּעֶרְלָה וּבִרְבֵּעִי.⁸

(35) משנה, שם. (36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. (37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. (38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). (39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה, ואם כן לפני ביאת כולכם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ה, וב'תפארת ישראל' כאן. (66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. (67) ראה למעלה בה"ה. (68) ועל כרחנו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו? ('שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: 'ונטעתם, פרט לשנטען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גויים משבאו לארץ. תלמוד לומר, כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף-על-פי שלא כיבשו - חייב'.

9. **י. עובד כוכבים**⁶⁹ **שֶׁהֲרָכִיב אֵילָן מֵאֲכָל עַל גְּבִי אֵילָן סָרֶק**⁷⁰ - **חַיִּב בְּעֶרְלָה**⁷¹. **וְיִשְׁ72** **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נָטַע**⁷³
10 **רְבִיעִי. שְׁאֵם בָּא לְנִהְיָ74** **בְּמִצְוָה זו - הָרִי הוּא קָדֵשׁ**
11 **כְּנֻטָּע רְבִיעִי75** **שֶׁל יִשְׂרָאֵל.**
12

(69) 'ירושלמי' שם. (70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. (71) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו: "גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף-על-פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ה), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לאו דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. (72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. (73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". (74) ראה בפ"י מהל' מלכים הי"י. (75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

13. **י.א. אֶחָד הַנוֹטֵעַ בְּרֵעִינָה76** **אוּ יַחֲוֹר77** **מִן הָאֵילָן, או**
14 **שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאֵילָן מִמְּקוֹמוֹ78** **וְנָטַעוּ בְּמָקוֹם אַחֵר79**
15 **- הָרִי זֶה חַיִּב בְּעֶרְלָה80**. **וּמִזֵּנָה מְשֻׁעָת נָטִיעָתוֹ.**
16 **זֵעֵזְעוּ81** **וְלֹא עָקְרוּ82** **וְאַחֵר כֶּף מְלֵא סְבִיבוֹתָיו עֲפָר83:**
17 **אִם יָכוֹל לְחַיֹּת אֹלֹ לֹא מְלֵא סְבִיבוֹתָיו - הָרִי זֶה**
18 **פְּטוּר84; וְאִם לֹא - הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחַיִּב.**

(76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). (77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד-לומר: כל עץ". (78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. (79) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. (80) שהיא כנטיעה חדשה. (81) שם בסוף המשנה. (82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. (83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. (84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטוע כשהיה.

19. **י.ב. וְכֵן85** **אֵילָן שֶׁנֶּעְקַר וְנִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שֶׁשׁ אֶחָד,**

נטיעתו בשביל הפירות). (52) כלומר, עץ אתרוג. (53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לז:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולאחריו, חייב" ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ו]לולב". ואף-על-פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב אלא אם הדקל עושה פירות, משום שנאמר (ויקרא כג, מ) "כפות תמרים", כמו שכתב ה'צפנת-פנח' (פ"ז מהל' לולב ה"א), ואם כן הרי הוא כנוטע עצים ולפירות, ואף-על-פי שגם באופן זה אינו חייב (ראה למעלה שם) - כיון שהפירות האלו הם כתנאי לקיום המצוה, הרי זה כעיקרו לפירות. ראה מש"כ בספרי "זמנים" עמ' עה, ו"אור המזרח" שנה ב חוברת א' עמ' 21-31]. (54) 'ירושלמי' שם. (55) לשמן המנורה בבית המקדש. (56) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. (57) 'ירושלמי' שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. (58) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" (ר"י קורקוס). (59) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת הנטיעה. וראה בפ"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב'אור שמח' ר'תוספתא כפשוטה'.

1. **ח. הַנוֹטֵעַ86** **בְּעֵצִיךְ שְׁאִינוּ נָקוּב - חַיִּב בְּעֶרְלָה. אֵף**
2 **עַל פִּי שְׁאִינוּ כָּאֶרֶץ לְזֵרְעִים87,** **הָרִי הוּא כָּאֶרֶץ**
3 **לְאֵילָנוֹת88.**

(60) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. (61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעצין נקוב. (62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

4. **ט. אֵילָן89** **שֶׁנָּטַעוּ בְּתוֹךְ הַבֵּית - חַיִּב בְּעֶרְלָה. זֶה90**
5 **שֶׁנָּטַעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שְׁלֹא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאֶרֶץ**
6 **- פְּטוּר91; אֲבָל מִשְׁבָּאוֹ לְאֶרֶץ92,** **אֵף מִה שֶׁנָּטַעוּ**
7 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חַיִּב93; שְׁנֵאמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ**
8 **וְנָטַעְתֶּם - מְשֻׁעָת בִּיאָה94.**

(63) 'ירושלמי' שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנוטע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר הי"י. (64) שם פ"א מ"ב. (65) [ונפקא-מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני אינו חייב, אף-על-פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן

98 ענף. 99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על גבי סיפוק, אף-על-פי שהבריך בארץ, מותר (כלומר, פטור מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקה אדם ענף מזו הגפן, וימתח אותו עד שיגיע בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה. אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן, וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם, פרט למבריך ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו', מותר. וזו ההכרעה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם, ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מח. 100) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

טו. גְּדֹלָה¹⁰¹ זֶה הַיֶּלֶד¹⁰² שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פְּרוֹת, וְאַחֵר¹⁶ כֶּף פֶּסֶק עָקְרוּ שֶׁהוּא מְעֵרָה בְּאֵילָן הַזֶּקֶן - מוֹנֶה¹⁷ מְשַׁעָה שֶׁנִּפְסַק¹⁰³. וְאוֹתָן הַפְּרוֹת - מְתִירִין, מִפְּנֵי¹⁸ שֶׁגְּדֹלוֹ בְּהִתְרִי¹⁰⁴. וְאֵם¹⁰⁵ הַנִּיחָן אַחֵר שֶׁנִּפְסַק הָעָקֵר¹⁹ עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמֵאֲתַיִם¹⁰⁶ - הֲרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין¹⁰⁷.²⁰

101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהבריך בקרקע) שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". וזהו חזון על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש המשנה, שם). 102) הבד שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. 103) אף-על-פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בה"ז. 104) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. 105) שם. 106) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משערין שיעור זה. 107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

טז. יֶלֶדָה¹⁰⁸ שֶׁסִּבְכָּה¹⁰⁹ בְּזִקְנָה¹¹⁰, וְהִיוּ פְּרוֹת¹¹¹ בְּיֶלְדָה, אֶפְלוֹ הוֹסִיפוּ¹¹² מֵאֲתַיִם¹¹³ - הֲרִי אֵלּוֹ הַפְּרוֹת²² שֶׁל יֶלְדָה אֲסוּרִין¹¹⁴, שֶׁאֵין גְּדוּלֵי הֵתֵר מְעַלִּין אֶת²³ הָעָקֵר הָאֲסוּר¹¹⁵.²⁴

108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נז, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים. 109) שהרכיבה. 110) שמלאו לה שלש שנים. 111) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. 112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכה. 113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. 114) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה בזקניה, בטלה ילדה בזקניה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). 115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערוכת שאין עיקר וטפל

1 אֶפְלוֹ כִּמְחַט⁸⁶ שֶׁמִּלְפָּפִין עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי, וְהַחֲזִירוּ לְמִקְוָמוֹ וְנָטְעוּ - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיִּכּוֹל² לַחֲיוֹת⁸⁷. נִעְקָר⁸⁸ כִּלּוֹ וְנִעְקָרָה הַסֵּלַע⁸⁹ שֶׁשָּׂרְשָׁיו בָּה³ עֲמוֹ, וְחִזְר וְנָטְעוּ כִּמְהָ שֶׁהוּא⁹⁰ בְּכָל הָאֲדָמָה⁴ שֶׁסִּבְכּוֹת שָׂרְשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לַחֲיוֹת מֵאוֹתָהּ⁵ אֲדָמָה אֵלּוֹ לֹא נָטְעוּ⁹¹ - הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נִעְקָר⁹²;⁶ וְאִם לֹא - חֵיב.⁷

85) שם, מ"ד. 86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון". ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'". 87) אף אם לא היה נוטעו. 88) שם, מ"ג. 89) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם). 90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. 91) כלומר, לא חזר ונטע. 92) ופטור.

8 י.ג. אֵילָן⁹³ שֶׁקָּצְצוּ מֵעַם הָאָרֶץ וְהַחֲלִיף⁹⁴ - חֵיב⁹ בְּעֶרְלָה⁹⁵. וּמוֹנִין לוֹ מְשַׁעָה קְצִיצָה⁹⁶.

93) 'ירושלמי' שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את כרמו, פחות מטפח (אם נשתייר כן), חייב בערלה, מפני מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים. 94) שחזר האילן וגדל. 95) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בה"ט. 96) שהיא כנטיעתו. ואף-על-פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח, פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתייר פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין ערלה אין לחייב אל-אם-כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על ה'ירושלמי' שם, וב'חזון איש' להל' שמיטה שם.

10 יד. אֶחָד⁹⁷ הַנוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמִּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמְרַכֵּב -¹⁰ חֵיב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁתְּחָה בְּד⁹⁸ אֶחָד מִן¹¹ הָאֵילָן וְהִבְרִיכוֹ בְּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר; אֲבָל¹² אִם מְתַח⁹⁹ בְּד אֶחָד מִן הָאֵילָן הַזֶּקֶן וְהִבְרִיךְ בְּאָרֶץ¹³ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר, וְעָקֵר הַבֶּד מְעֵרָה בְּאֵילָן¹⁴ הַזֶּקֶן - הֲרִי זֶה פְּטוּר¹⁰⁰.¹⁵

97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע ואחד המבריך (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)".

אין ערלה נהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתיים כנגד שתיים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתיים כנגד שתיים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל-שכן בנטיעה אחת. (133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה" (רש"י שם).

- כ. נוטעין¹³⁴ יחור¹³⁵ של ערלה¹³⁶, ואין נוטעין¹⁹ אגוז¹³⁷ של ערלה, מפני שהוא פרי, ופרות ערלה²⁰ אסורין בהנאה¹³⁸, כמו שבארנו בהלכות אסורי²¹ מאכלות¹³⁹. ואם עבר ונטע¹⁴⁰ אגוז של ערלה - הרי²² הצומח מתר¹⁴¹ בשאר האילנות¹⁴².

- (134) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. (135) ענף. (136) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). (137) פרי האגוז. (138) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. (139) בפ"י ה"ט. (140) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה ב'תוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. (141) אף באכילה. (142) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

- כא. וכן¹⁴³ אין מרפיבין פפניות¹⁴⁴ של ערלה²⁴ בדקלים, מפני שהן פפרי¹⁴⁵. עבר והרפיב - מתר²⁵. שפל דבר¹⁴⁶ שיש לו שני גורמין, אחד אסור ואחד מתר²⁶ - הרי זה הנגרם משניהם מתר²⁷. לפיכך, הצומח מפרות ערלה¹⁴⁷ - מתר, שהרי גרם לצומח הפרי²⁸ האסור והארץ המתרת²⁹.

(143) משנה ותוספתא שם. (144) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). (145) וב'ירושלמי' שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתרי], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי]". ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש ב'ירושלמי' שם הסוברים כך). ואף שסמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכיון שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה ('מראה הפנים' שם). (146) עבודה זרה, שם. (147) כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ח

פרק אחד עשר

יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיזו שנה הוא הוידוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשאר. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא

שיין בה, מתבטלת הערלה באחד ממאיתיים. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ו, ובפ"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

- יז. אילן¹¹⁶ שהבריו ממונו בד בארץ, ואחר כך נעקר¹ האילן פלו וְהִי הוּא חֵי מִן הַבַּד שֶׁהַבְּרִיּוֹ בְּאַרְצָא -² נַעֲשֶׂה אוֹתוֹ אֵילָן בְּאֵלּוֹ עֵתָה נָטַע, וְחֵיב בְּעֵרְלָהּ¹¹⁷.³ ומוֹנָה¹¹⁸ לְאֵילָן וּלְמָה שֶׁצִּמַּח מִן הַהַבְּרָכָה מִשְׁעָה שֶׁנַּעֲקָר⁵.

(116) ערלה פ"א מ"ה. (117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבר, הרי הוא טפל לו, והבר הרי הוא כנוטע מחדש, כנ"ל שם. (118) שלש שנות ערלה.

- יח. הרי¹¹⁹ שהבריו בד בארץ וצמח, והבריו בד אחד ממה שצמח בארץ וצמח, וחזר והבריו מן השלישי, אפלו הן [מאה] מערין זה בזה, הואיל ולא נפסקו מן העקר הראשון - הפל מתר¹²⁰. ואם¹²¹ נפסק עקר הראשון - מונה לכל משעה שנפסק¹⁰.

(119) שם. (120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. (121) שם.

- יט. אילן¹²² היוצא מן הגזע¹²³ - פטור מן הערלה¹²⁴; מן השרשים - חיב¹²⁵. ילדה¹²⁶ פחותה מטפח¹²⁷ - חיבת בערלה כל שנותיה¹²⁸, מפני שנראית כנטיעה בת שנתה¹²⁹. במה דברים אמורים¹³⁰? בנטיעה אחת¹³¹, או שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב¹³²; אבל אם היה הפרס פלו פחות מטפח - הרי זה יש לו קול¹³³, ומונין בדרף שמונין לשאר האילנות¹⁸.

(122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא-מציעא ק"ט.), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. (123) בבבא-בבא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע - רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. (124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. (125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. (126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. (127) "שהיא שפל[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). (128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנות הערלה (שם). (129) "והוראה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). (130) סוטה, שם. (131) בפני עצמה, או בתוך כרם. (132) שם: "והני מילי, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשוט דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן-דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה.)

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. (14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלל לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישי בשביעית. (15) כלומר, כשכל. (16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

ד. אין מתנדבין אלא ביום¹⁷, וכל היום¹⁸ פשוט לודוי המעשר. ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית - חיב לבצר ולהתנדות¹⁹.

(17) ולא בלילה. (18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". (19) אלא שבפני הבית מצוה להתנדות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התורה בכל מקום יצא, כדיעבד, לכן מתורה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. וירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הוה מפיך מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתנדבין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש.

ה. ודוי זה²⁰ נאמר בכל לשון²¹; שנאמר: ואמרתי לפני יי אלהיך - בכל לשון שאמרת אומר. וכל אחד ואחד אומר בפני עצמו²², ואם רצו רבים להתנדות באחד²³ - מתנדבין.

(20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. (21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, 'ואמרת לפני ד' אלוך ביערתי הקודש מן הבית', ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". (22) ולא שיתודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. (23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

ו. ומצותו²⁴ במקדש, שנאמר: לפני יי; ואם התנדו בפני מקום²⁵ - יצא²⁶.

(24) של הוידוי, לכתחילה. (25) אפילו בזמן הבית. (26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא כדיעבד אם התורה חוץ למקדש.

ז. אינו מתנדב עד שלא ישא אצלו אחת מן המתנות, שכן הוא אומר בודוי: בערתי הקדש מן הבית²⁷. וערב יום טוב האחרון²⁸ הנה הפעור²⁹, ולמחר מתנדבין.

(27) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. (28) של פסח. (29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

ח. כיצד הוא עושה? אם נשא אצלו תרומה ותרומת מעשר - נותנה לפה; מעשר ראשון - נותנו ללוי³⁰; מעשר עני - נותנו לעניים. נשארו אצלו פרות מעשר

ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי הוידוי.

1 א. מצות עשה להתנדות לפני יי אחר שמוציאין³
2 כל המתנות⁴ שפזר הארץ⁵. וזהו הנקרא ודוי
3 מעשר⁷.

(2) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתודה אשר חטא עליה", "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנות, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. (3) כלומר, מוציאין מרשות: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. (4) היינו מתנות כהונה ולוייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. (5) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבכהמה ושכאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. (6) בלשון חכמים. (7) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "וידוי מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני.

4 ב. ואין מתנדבין ודוי זה אלא אחר השנה שפירשין
5 בה מעשר עני⁸; שנאמר: כי תכלה לעשר ואמרתי¹⁰
6 לפני יי אלהיך בערתי הקדש מן הבית.

(8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. (9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. (10) וזו היא מצוות וידוי מעשר.

7 ג. אימתי מתנדבין? במנחה¹¹ ביום טוב האחרון של
8 פסח¹² של רביעית ושל שביעית. שנאמר: כי תכלה
9 לעשר - ברגל שכל המעשרות כלים בו¹³; ואין
10 הפסח¹⁴ מגיע משנה רביעית אלא כל¹⁵ פרות
11 שלישית נתעשרו, בין פרות האילן¹⁶ בין פרות
12 הארץ.

(11) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. (12) "ויתודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה)". (13) כלומר, כשהרגל בא כבר

מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולאלמנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

יב. ומניין שאינו יכול להתנות עד שיוציא כל המתנות? שנאמר: בערתי הקדש מן הבית. הקדש - זה מעשר שני ונטע רבעי, הקרוי קדש. מן הבית - זו חלה, שהיא המתנה של פהנים בבית. נתתיו ללוי - זה מעשר ראשון. וגם נתתיו - מכלל שקדמתו מתנה אחרת⁴⁸, והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר⁴⁹. לגר ליתום ולאלמנה - זה מעשר עני⁵⁰ ולקט שכחה ופאה⁵¹. אף על פי שאין לקט שכחה ופאה מעפבין את הודו⁵².

(48) "ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". (49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת מעשר מתרומה גדולה. (50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. (51) אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתודה עד שייקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. (52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הוידוי.

יג. וצריך להפריש המתנות על הסדר ואחר כך יתודה. שנאמר: ככל מצותך אשר צויתני; ה' אלהי הקדים מעשר שני לראשון⁵³ - אינו יכול להתנות⁵⁴. נשרף טבלו - אינו יכול להתנות, שהרי לא הפריש מתנות ולא נתן לבעליהן. ובזמן שהיו נותנים מעשר ראשון לפהנים⁵⁵ - לא היו מתדיין; שנאמר: וגם נתתיו ללוי⁵⁶.

(53) שעבר על לא תעשה. (54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". (55) היינו בזמנו של עזרא. (56) שהרי הוא נתנו לכהן.

יד. מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד - מתודה; שעקר הודוי במעשר הוא⁵⁷. וכן אם לא היה לו אלא בפורים בלבד - מתודה⁵⁸; שנאמר: בערתי הקדש - הקדש הראשון⁵⁹, שהוא הפורים. אבל מי שאין לו אלא תרומה בפני עצמה - אינו מתודה; שאין התרומה טעונה ודוי אלא בכלל שאר המתנות⁶⁰.

(57) ששורפין אותו, ולשון "ביערתיו", שייך בו יותר מכולן. (58) שאף ביכורים מתבערים. (59) שהביכורים מפרישים

שני של ודאי או נטע רבעי או מעות פדיתן³¹ - הרי זה מבערן ומשליך לים או שורף. נשאר אצל מעשר שני של דמאי - אינו חיב לבערו³². נשאר אצל הפורים - הרי הן מתבערין בכל מקום³³.

(30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. (31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. (32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנתנו לכהן - גם בשעת הביעור נתנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. (33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

ט. במה דברים אמורים ששורף ומבער³⁴? כשנשארו אצלו פרות שאינו יכול לאכל כל קדם שיפגס יום טוב; אבל אם נשאר תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי - אינו צריך לבערו, שהתבשיל מבער³⁶. וכן³⁷ יין ותבלין - הרי הן מבערין³⁸.

(34) כלומר, שחייב לבער. (35) כשהם חיים ולא מבושלים. (36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". (37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] ביין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקן] בתבשיל". (38) שהיון אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

י. פרות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הבעור³⁹ - אין מעפבין אותן להתנות, ואינו חיב לבערן.

(39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

יא. מי שהיו פרותיו⁴⁰ רחוקין ממנו והגיע יום הבעור - הרי זה קורא שם⁴¹ למתנות, ומזכה להן לבעליהן על גב קרקע⁴² או למי שזוכה להן⁴³ לבעליהן, ומתודה למחר. שנתנת המטלטלין על גבי קרקע אינה אלא מתנה שיש בה חזוק⁴⁴. אבל אינו יכול להקנות להם המעשר בחליפין, מפני שנתנה במקירה, והמעשרות⁴⁵ והתרומות והמתנות⁴⁶ - נאמר בהן נתינה⁴⁷, לא מקירה.

(40) שהם טבל. (41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפוני או בדרומי". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. (42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". (43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. (44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. (45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. (46) מתנות עניים. (47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר ובולדות בהמה" (רדב"ז).

יז. **יִשְׂרָאֵל וּמִמְזֻרִים**⁷³ - מִתּוֹדִים, אֲכָל לֹא גָרִים
וְעֲבָדִים מִשְׁחָרְרִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בְּאַרְצָךְ,
וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לָנוּ. כִּהְיִים
וְלוֹיִים - מִתּוֹדִים; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁלֹא נָטְלוּ חֵלֶק
בְּאַרְצָךְ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְרָשׁ.

(73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריו", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סלקו להו' הלכות מעשר שני ונטע רבעי

הִלְכוֹת בְּכוֹרִים עִם שָׂאֵר מִתְּנוֹת כֹּהֵנָה שֶׁבַּגְּבוּלִין

יֵשׁ בְּכָלֶלן תִּשְׁעַ מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶרֶטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרִים וְלַהֲעֲלוֹתָן בַּמִּקְדָּשׁ. (ב) שֶׁלֹא יֵאָכֵל הַכֹּהֵן בְּכוֹרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. (ג) לָקְרוֹת עֲלֵיהֶן. (ד) לְהַפְרִישׁ חֵלָה לַכֹּהֵן. (ה) לָתֵת לַכֹּהֵן זֵרוֹעַ וְלִחְמִים וְקֶבֶחַ. (ו) לָתֵן לוֹ רֵאשִׁית הַגֶּזֶז. (ז) לַפְּדוֹת בְּכוֹר הַבֶּן וְלָתֵן פְּדִיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. (ח) לַפְּדוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵן פְּדִיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לַפְּדוֹתוֹ.
וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך.

א. עֲשׂוּרִים² וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת נָתַנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכֵלֶן
מִפְּרִשִׁין בַּתּוֹרָה³, וְעַל כֵּלֶן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן⁴. וְכָל
כֹּהֵן⁵ שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכֹּהֲנִים⁶, וְאֵין
נֹתֵנִין לוֹ מִתְּנָה מֵהֶן⁷.

(2) תוספתא חלה פ"ב הלכה ח, הובאה בחולין קלג: ובבבא קמא קי: והקדים רבינו פרק זה, כדי ליתן טעם מדוע כתב הלכות ביכורים וחלה ומתנות וראשית הגז ופדיון הבן ופטר חמור, כאחד (רדב"ז). (3) בתוספתא שם: "עשרים וארבע מתנות כהונה לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובברית מלח". "בכלל" היינו שנתפרשו בתורה בכלל, שנאמר (במדבר יח, ח) "לכל קדשי בני ישראל, לך נתתי". "ובפרט", היינו שכל מתנה ומתנה נתפרשה בתורה (תוספתא כפשוטה שם, בשם רב חנינאי גאון). (4) כמו שנאמר (שם, יט) "כל תרומות הקדשים וגו' ברית מלח עולם היא". (5) בחולין קלב: "ואמר רב חסדא, כ"ד מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה. ולא מילתא היא. דתניא, וכו' וכל כהן שאינו מודה בה (בעבודה), אין לו חלק בכהונה.

אותם תחילה לכל. (60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערת הקודש מן הבית".

טו. לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ - שֶׁלֹא הִפְרִישׁ מִמֶּיִן עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמִּחְבֵּר, וְלֹא מִן הַמִּחְבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיֶּשֶׁן, וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֲדָשׁ. וְלֹא שִׁכַּחְתִּי - שֶׁלֹא שִׁכַּחְתִּי⁶¹ מִלְּבָרְכוֹ⁶² וּמִלְּהַזְכִּיר שְׁמוֹ⁶³ עָלָיו⁶⁴. לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵזִי מִמֶּנּוּ. הָא אִם אֲכָלוּ בְּאֵזִינָה - אֵינוֹ מִתּוֹדָה⁶⁵. וְלֹא בְּעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא. הָא אִם הִפְרִישׁוּ בְּטָמֵא⁶⁶ - אֵינוֹ מִתּוֹדָה. וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת - שֶׁלֹא לָקַח מִמֶּנּוּ אֶרֶז וְתַכְרִיכִין, וְלֹא נָתַנוּ לְאוֹנָנִים אֲחֵרִים⁶⁷. שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵי - שֶׁהֵבִיאוּ לְבֵית הַבְּחִירָה⁶⁸. עֲשִׂיתִי כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי - שֶׁשְׁמַח⁶⁹ וְשִׂמְחָה בּוֹ⁷⁰; שְׁנֵאמַר: וְשִׂמְחָת בְּכָל הַטּוֹב.

(61) ולא היה לו לשכוח, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. (62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. (63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות, אינה ברכה. (64) על הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את הדין, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. (65) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדין. (66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערת הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפרישן מן הבית ונתן המתנות למי שחייב ליתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה והמפרישן מן הבית הוא שגרם לזה]. (67) שאם נתן להם, הרי הכשילם באכילה באנינות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. (68) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפניו מן החומה. (69) בין במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". (70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

טז. הִשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד בְּאַשְׁרִי
נִשְׁפָּעַת לְאַבְתָּנוּ אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ - זֶה בְּקִשָּׁה
שִׁיתָ⁷¹ טַעַם בִּפְרוֹתֶיךָ⁷².

(71) הקב"ה. (72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הדין, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על

(24) הנשאר אחר הקמיצה וההקטרה, כנ"ל. (25) אבל מנחת כהנים אינה נקמצת, אלא נשרפת כולה (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט). (26) ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין ה"א. (27) שם פ"ד הלכה ט. (28) ראה בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.

ה. ומה הן החמש שאינן נאכלין אלא בירושלים? 17
חזה ושוק של שלמים²⁹; והמזרם מן התורה; 18
והמזרם מאיל נזיר³⁰; ובכור בהמה טהורה³¹; 19
והפפורים³². אלו אינן נאכלין אלא בירושלים. 20

(29) ראה בפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ד-ה. (30) הלכות מעשה הקרבנות שם. (31) ראה בפ"א מהלכות בכורות הלכה ב. (32) להלן פ"ג הלכה ג.

ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? התרומה, 21
ותרומת מעשר, ותרומת העומר³³. ושלשתן קדש³⁴. 22
וראשית הגז³⁵, ושרה אחזה³⁶. ושיניהן חלין³⁷. 23
אלו אינן זוכין בהן מן התורה אלא בארץ 24
ישראל³⁸. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ 25
ישראל אלא בארץ ישראל³⁹. 26

(33) שנקראת תרומה, כלהלן בפ"ה הלכה יג. (34) ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ופ"ז שם הלכה כ. (35) להלן פ"י הלכה א. (36) ראה בפ"ד מהלכות ערכין, הלכות א-ב, יט. (37) שדה אחוזה חולין הוא, שהרי הכהנים פודין אותו (שם הלכה יט). ולענין ראשית הגז, ראה להלן פ"י הלכה יז. (38) ראה למעלה בהלכה ג. (39) ולא בחוזה-לארץ, שכשיצאו לשם - נטמאו מיד (פ"ב מהלכות תרומות הלכה יז).

ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הפהנים בכל 27
מקום⁴⁰? המתנות⁴¹, ופדיון הבן⁴², ופטור חמור⁴³, 28
וגזל הגר⁴⁴, והתרמים⁴⁵. ותחשתן חלין לכל דבר⁴⁶. 29

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי פשט משמע, שגדר פדיון פטר חמור הוא שפודין את החמור מן הכהן, היינו שפטר חמור שייך לכהן מיד כשנולד, כדמוכח מפשטות הכתובים בפרשת קורח "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך.. אלא שאח"כ ממעט הכתוב פטר אדם ופטר בהמה שהם עצמם אינם ניתנים לכהן אלא רק פדיונם. ונמצא שגדר פטר חמור הוא פדיון החמור מיד הכהן ששייך לו מיד כשנולד, וכ"כ במהרי"ט אלגאזי. אבל בצפע"נ הל' כלאיים (יט, ד) כתב: "דמצות מתנות כהונה לא חל רק לאחר פדיון".

ואולי זהו דיוק לשון הרמב"ם כאן "החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום כו' ופדיון הבן ופטר חמור" ולא נקט "פדיון פטר חמור", כי גדר מתנות כהונה הוא שחל על פטר חמור עצמו (אלא שחייבים לפדות אותו מיד הכהן).

(על"פ לקר"ש חלק ל"ז עמוד 63 והערה 39 ושור"ג)

טעמא, דאינו מודה בה, הא מודה בה אף-על-גב דאינו בקי בהן (וקשה לרב חסדא שתלה הדבר בבקיות במתנות). ומדברי הגמרא נראה, שלא היה קשה לרב חסדא אלא משום שתלה הדבר בבקיות, כנ"ל, אבל אם היה רב חסדא אומר, כ"ד מתנות כל שאינו מודה בהן אין נותנין לו מתנה, לא היה קשה כלום. הרי שלא רק מי שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, אלא אף מי שאינו מודה במתנות. וראה בכסף-משנה ובמעשה-רוקח. (6) כלומר, אין נותנים לו לעבוד עבודה. ומקור הדבר, מהביריתא הנ"ל, שהקשו ממנה על רב חסדא. (7) כרב חסדא הנ"ל.

1 ב. וכל האוכל מתנה שיש בה קדשה⁸ - מברך: אשר 2
קדשנו בקדשתו של אהרן וצננו לאכל כהן וכהן.

(8) כמו תרומה וחלה שהן קודש (פ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ולהלן הלכה ו). אבל לא ראשית הגז וכיוצא בה, שאינם קרויים קודש (להלן הלכות וז), שאכילתן מצוה, ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה כב, ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ואילך.

3 ג. שמהנה? מתנות מהם¹⁰ - אין אוכלים אותן 4
הפהנים אלא במקדש¹¹ לפנים מחומת העזרה¹². 5
והחמש¹³ מתנות - אין אוכלין אותן אלא בירושלים 6
לפניהם מחומת העזרה¹⁴. והחמש¹⁵ מתנות - אין זוכין 7
בהן מן התורה¹⁷ אלא בארץ ישראל בלבד. 8
והחמש¹⁸ מתנות - זוכין בהן בין בארץ בין בחוצה 9
לארץ. ומתנה אחת¹⁹ - זוכין בה מן המקדש.

(9) בתוספתא שם, חלקו את המתנות באופן אחר, וכתבו רבינו להלן בהלכה יב. (10) מכ"ד המתנות הנ"ל. (11) ולא בכל העיר. (12) עזרת ישראל ולא עזרת נשים. וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, שלכתחילה אין לאכול בהיכל. (13) ראה להלן בהלכה ה. (14) והחלוניות ועובי החומה - כלפנים (הלכות מעשה הקרבנות שם סוף הלכה ה). (15) ראה להלן הלכה ו. (16) הכהנים. (17) דקדק לכתוב "מן התורה", משום תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהן מחמש המתנות הנ"ל (להלן שם), ונוהגות מדרבנן אף בחוצה לארץ, ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכות ד-ו. (18) ראה להלן הלכה ז. (19) ראה להלן הלכה ח.

10 ד. מה הן השמה שאין נאכלין אלא במקדש? 11
בשר הטטאת, אחד טטאת העוף ואחד טטאת 12
הבהמה²⁰; ובשר האשם, בין תלוי בין ודיאי²¹; 13
וזבחי שלמי צבור²²; ומותר העומר²³; ושיגרי 14
מנחות²⁴ ישראל²⁵; ושתוי הלחם²⁶; ולחם 15
הפנים²⁷; ולג שמן²⁸ של מצרע. אלו אינן 16
נאכלין אלא במקדש.

(20) כן הוא בתוספתא שם, ובספרי לפרשת קרח (לבמדבר יח, כ). אבל להלן בהלכה יג מנאן בשמים. (21) כנ"ל. (22) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, ובפ"י שם סוף הלכה ג. (23) כלומר, הנשאר לאחר הקמיצה וההקטרה, וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאכלו (רדב"ז). (59) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יט"כ. (60) ירושלמי חלה פ"ד הלכה ד. וראה בפ"ד מהלכות ערכין הלכה כד. (61) ירושלמי שם, והלכות ערכין שם. (62) ראה בפ"ב מהלכות גזילה הלכה ה. (63) במקומות הנ"ל. (64) ובחולין קלב. "אמר ליה רבי: מטונך, אהרן ובניו כתובין בפרשה (ולכן רק מנחת כהן קרבה כולה, אבל מנחת כהנת נאכלת)". וכדעת רבינו כן דעת הרא"ש והרשב"א (משנה-למלך), אבל התוספות בפסחים מט: ד"ה אמר ובעוד מקומות, חולקים וסוברים שפדיום הבן ניתן אף לכהנות. (65) כן הוא בבכורות ד. שבכור בהמה טמאה הוקשה לבכור אדם.

- יא. הנה למדת, שהמתנות שנתנין לנגבות פזכרים
- חמש מתנות: תרומה, ותרומת מעשר⁶⁶, וחלה⁶⁷,
ומתנות בהמה⁶⁸, וראשית הגז⁶⁹. ומנין אתה אומר
שראשית הגז נתנת לכהנות? שנאמר: ראשית דגנך
תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו; מה
ראשית דגן נתנת לנגבות פזכרים⁷⁰, אף ראשית
הגז⁷¹.

(66) ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. (67) היא כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. (68) להלן פ"ט הלכה כ. (69) להלן פ"י הלכה יז. (70) כנ"ל בהלכות תרומות שם. (71) ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין, ניתנת לכהנת אף על-פי שהיא נשואה לישראל, ואילו תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה-למלך.

- יב. מנו חכמים⁷² מתנות אלו על דרך אחרת ואמרו:
עשרים וארבע מתנות כהנה נתנו לאהרן, ואלו הן:
עשר במקדש⁷³, ארבע בירושלים, ועשר בגבולין⁷⁴.

(72) בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. (73) כלומר, שאין נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. (74) מחוץ לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

- יג. עשר במקדש: חטאת כהנה, וחטאת העוף⁷⁵,
אשם, ואשם תלוי⁷⁶, זבחי שלמי צבור, ולג שמן
של מצרע, שתי הלחם, ולחם הפנים, שגרי מנחות,
ומותר העמר.

(75) כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי חטאות כאחת. (76) כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן רבינו כאחת.

- יד. ארבע בירושלים: הבכור, והבפורים, ומזרם⁷⁷
מתודה ואיל נזיר, ועורות קדשים⁷⁸.

(77) ראה להלן הלכה טו. (78) אף שכהנים זוכין בעורות מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים (רדב"ז למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

(40) בין בארץ בין בחוץ-לארץ. (41) זרוע לחיים וקיבה שנותן כל זובח בהמה טהורה. והן הנקראות בכל מקום מתנות (להלן פ"ט הלכה א). (42) להלן פ"א. ומצות פדיון הבן נוהגת אף בחוץ-לארץ (להלן פ"ב הלכה א). (43) להלן שם. (44) ראה בפ"ח מהלכות גזילה, מההלכה ה ואילך. (45) כלומר, חרמי כהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין, מההלכה ד ואילך. (46) ראה להלן פ"ט הלכה כ, ובהלכות גזילה שם ראש הלכה ח, ובהלכות ערכין שם הלכה ה.

- ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש⁴⁷ הוא עורות
העולות⁴⁸. והוא הדין לשאר עורות קדשי המקדשים
- פלן לכהנים⁴⁹.

(47) כלומר, שאין ישראל נותן לכהן, אלא נוטלין חלקם מן המקדש. (48) שהן קדשי קדשים. (49) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יט.

- ט. השמנה מתנות⁵⁰ שאינן נאכלין אלא במקדש -
פלן קדשי קדשים הן, ואינן נאכלים אלא לזכרי
כהנה, כמו שיתבאר במקומו⁵¹. וכהן נאמר: פל זכר
בכהנים יאכל אותו⁵² וגומר.

(50) הנ"ל בהלכה ד. (51) ראה הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ג. פ"ט ה"א, פ"י ה"ג, ופ"י ה"ג. (52) צ"ל: אותה.

- י. החמש שבירושלים⁵³ - הן קדשים קלים, ונאכלין
לזכרים ולנגבות⁵⁴. וכהן נאמר: לך נתתם ולבניך
ולבנותיך אתה לחק עולם⁵⁵. ואף על פי כן, אין נתנין
אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר הן⁵⁶.
והבכור⁵⁷ - מקריבין חלבו ודמו, ואין מקריבו אלא
איש⁵⁸. וכן עורות קדשי המקדשים⁵⁹, ושדה אחזה⁶⁰,
והחרמים⁶¹, וגזל הגר⁶² - אין זוכין בהן אלא אנשי
משמר, כמו שיתבאר⁶³. וכן פדיון הבן - לזכרי
כהנה; שכן נאמר בו: ונתת הכסף לאהרן ולבניו⁶⁴.
ופטר חמור - לזכרי כהנה; שדין הבכורות פלן
שנה⁶⁵: לזכרים ולא לנגבות.

(53) הנ"ל בהלכה ה. (54) ראה בפ"י שם הלכות ד"ה. (55) פסוק זה נאמר בחזה ושוק של שלמים (שם הלכה ד). ובמורם מתודה ואיל נזיר נאמר (במדבר יח, יט) "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך" (שם הלכה ד). ובבכור נאמר (שם, יז"ח) "אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין" (שם הלכה ה). ובביכורים נאמר (שם, יג) "ביכורי כל אשר בארצם וגו' כל טהור בביתך יאכלנו" ו"כל טהור" לרבות אשתו, ראה מנחות פד: (56) כמפורש להלן פ"ג הלכה א, וכן הוא במשנה סוף ביכורים: "נותנין אותם לאנשי משמר, והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש", והם נותנים אותם גם לנשים. וראה בחזון-איש. (57) שאינו ניתן לאנשי משמר (פ"א מהלכות בכורות הלכה טו). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד משנה ט. (58) ולכן נותנים את הבכור לזכרי כהונה בלבד, והללו אם ירצו יתנוהו לכהנות

מביאין¹⁶ מהן בפירות¹⁷. ואם הביא בפירות מחוץ
לארץ - אינן בפירות¹⁸.

(2) שקלים פ"ח מ"ח, ותוספתא שם פ"ג, וספרי פרשת כ"תבוא (דברים כו, ד). (3) כלים פ"א מ"ו, וחולין קלו, א. (4) משמע, המיוחדת לך ולא לגוי. יצאה חוצה-לארץ שהיא גם לגוי (ראה ברש"י חולין שם, ד"ה ארץ). ושם למדו כן ממה שנאמר (שם, ב) "אשר תביא מארצך". וכן הביא רבינו בפירוש המשנה לכלים שם. (5) כן הוא בתוספתא שם. אבל ב'ספרי' שם למדו כן ממה שנאמר (שם): "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - "כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים". וראה למעלה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. (6) לכתחילה בתורת חובה. (7) דברי סופרים. (8) שלא היו של עמון ומואב, וכבשון גם עולי מצרים וגם עולי בבל ('תוספות' יבמות טז. ד"ה עמון). ומה שאמרו בביכורים פ"א מ"י: "מביאין וקורין וכו' מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש" - סובר רבינו שלא חייבו חכמים אלא מדרבנן. וכן נראה ב'ספרי' (כסף-משנה ו'מלאכת שלמה' בשם מהרי"ק, וראה בספר 'זמנים' עמוד נב). אבל מפירוש המשנה שם, נראה שחייבים מן התורה. וב'ספר המצוות' (עשה קכה) וכן ב'חינוך' (מצוה צא), נראה מפורש שערי סיחון ועוג וסוריא חייבין מן התורה, וראה בהערות ל'ספר המצוות' שם (הוצאת מוסד הרב קוק), ובהערות משנה למלך על ה'חינוך' שם. (9) חלה פ"ד סוף מ"א, וראה בפירוש המשנה שם, וב'חזון איש'. (10) שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ד וט"ו. (11) וכל זה מדבריהם, כנ"ל. (12) המלים המוקפות אינן בדפוס רומי. (13) שטירו בסיחון (ראה בפירוש המשנה לידים פ"ד מ"ג) ולא כבשוה עולי בבל, ראה ב'תוספות' יבמות שם. ובנוסחא אחרת נוסף: "ומצרים" ('מעשה רוקח'). (14) בתוספתא לא נזכרה "בבל", וכתבה רבנו מדעתו, שלעולם דינה שוה לדין עמון ומואב. (15) הל' תרומות שם ה"א. ושנער שכתב רבינו שם, היא בבל. (16) תוספתא ביכורים פ"א ה"ז. (17) [שהרי גם ביכורים טהורים אינם נאכלים אלא בירושלים, אחרי ההנחה בעזרה (להלן פ"ג ה"ג-ד), וביכורים אלה טמאים מחמת ארץ העמים, ואסורים באכילה גם בירושלים, ולפיכך לא חייבו חכמים להפריש ביכורים בחוצה לארץ, ורק תרומה וחלה שאין צורך להביאן לירושלים והן נאכלות במקומן - חייבו חכמים להפריש, שהרי בחוצה-לארץ הן נאכלות, אף-על-פי שהן טמאות בטומאת ארץ העמים, ראה פ"ז מהל' תרומות ה"ח, ולהלן פ"ה ה"י. וסוריא שלא גזרו טומאה אלא על גושה ולא על אוירה (גיטין ח:), יתכן שהביכורים שבה אינם טמאים, ולפיכך מביאים ממנה ביכורים, כנ"ל. ואף-על-פי שתורומה אין מביאים אפילו מסוריא (פ"ב מהל' תרומות ה"ז), אין זה אלא משום גזירה, שמא ירדפו הכהנים אחריה וייצאו לחוצה לארץ. אבל ביכורים, שהחייבו על הבעלים להביא, אין חשש זה, ראה ב'ירושלמי' סוף פ"ו דשביעית]. (18) כמבואר למעלה, שלא תיקנו חכמים ביכורים לשריפה].

טו. עֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין: תְּרוּמָה, וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחֻלָּה, וְרֵאשִׁית הַגֶּזֶר, וְהַמִּתְנֹת, וּפְדִיּוֹן הַבֶּן, וּפְדִיּוֹן פֶּטֶר חֲמֹר, שְׁדֵה חֲרָמִים, וְשְׁדֵה אֲחֻזָּה, וְגִזְלַת הַגֵּר. וְלִפִּי חֲשָׁבוֹן זֶה, חֲשֵׁב כָּל הַמִּוֶּרֶם מִקְדָּשִׁים קָלִים מִתְּנָה אֶחָת. וְזֶה: חֻזָּה וְשֹׁק הַמִּוֶּרֶם מִכָּל זֶבַח שְׁלָמִים, עִם הַלֶּחֶם הַמִּוֶּרֶם עִמָּהֶם⁷⁹ [אם הָיָה⁸⁰ תֹּדָה, עִם הַזֵּרוּעַ הַמִּוֶּרֶם מֵאֵיל נְזִיר עִם הַלֶּחֶם הַמִּוֶּרֶם עִמָּה]⁸¹ עִם חֻזָּה וְשֹׁק⁸². הָאֵילִל⁸³ וְשִׁלְשֶׁתָּן⁸⁴ שְׁלָמִים הֵן, חֲשֹׁב הַמִּוֶּרֶם מֵהֶם⁸⁵ מִתְּנָה אֶחָת.

(79) כלומר, עם החזה והשוק. (80) זבח השלמים. ופיסקא זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים. (81) עם הזרוע. (82) המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר. (83) כן הוא בחולין שם: "כיון דרמיין להדרי, חשיב להו כחדא". (84) שלמים, תודה ואיל נזיר. (85) משלמים, ותודה, ואיל נזיר.

טז. כָּל הַמִּתְנֹת שֶׁהֵן תְּלוּיֹת בְּקֶרֶבְנֹת - תִּתְּבָאָר כָּל אֶחָת וְאֶחָת בַּמִּקְוָה בְּהִלְכֹת קֶרֶבְנֹת⁸⁶. וְכֵן גִּזְלַת הַגֵּר יִתְּבָאָר בְּהִלְכֹת גִּזְלָה⁸⁷. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ דִּין שְׁדֵה אֲחֻזָּה וְדִין הַחֲרָמִים בְּהִלְכֹת עֲרִכִין, וְדִין תְּרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - בְּהִלְכֹת תְּרוּמוֹת. וּבְהִלְכֹת אֵלוֹ אֲבָאָר מִשְׁפָּטֵי הַמִּתְנֹת שֶׁאֵין תְּלוּיִין בְּקֶרֶבְנֹת, וְזֶה: הַבְּפֹרִים, וְהַחֻלָּה⁸⁸, וְהַמִּתְנֹת⁸⁹, וְרֵאשִׁית הַגֶּזֶר⁹⁰, וּפְדִיּוֹן הַבֶּן⁹¹, וּפֶטֶר חֲמֹר⁹².

(86) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ג"ה. (87) פרק ח הלכה ה ואילך. (88) להלן פרק ה ואילך. (89) להלן פרק ט. (90) להלן פרק י. (91) להלן פרק יא. (92) להלן פרק יב.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) יבאר שמצות-עשה להביא ביכורים למקדש, והיכן נוהגין. אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינים. ואם מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין מן הישן על החדש או להיפך. הגדל בעצין נקוב והנוטע אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע. המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הביכורים אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש ביכוריו והוסיף עליהן. וכיצד מפרישין הביכורים אם נטמאו הפירות כולם. ואם הפריש ביכוריו ונמוחו או נבוזו. המפריש ביכוריו להעלותן בידו לירושלים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִבִּיא בְּפֹרִים לְמִקְדָּשׁ, וְאֵינָם נוֹהֲגִין אֵלָּא בַּפְּנֵי הַבֵּית² וּבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבְדִּי³; שְׁנֵאמֵר: רֵאשִׁית בְּפֹרִי אֲדַמְתָּ⁴ תְּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁵. וּמִבִּיאִין⁶ בְּפֹרִים שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁷ מִעֲרֵי סִיחֹן וְעֹג⁸ וּמִסּוּרִיָּא⁹; שֶׁהִקְוָה¹⁰ בְּסוּרִיָּא - פְּקוּנָה בִּירוּשָׁלַיִם¹¹. [אֲבָל¹² עֲמֹן וּמוֹאָב¹³ וּבָבֶל¹⁴, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן חִיבִין בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשְׂרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם¹⁵ - אֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ד. אֵין³² מְבִיאִין בְּפוּרִים מְשָׁקִין³³, חוּץ מִזֵּיתִים¹³
וְעֵנָבִים בְּלֶבֶד; שְׁנֵאֵמַר: פְּרִי³⁴ הָאֶדְמָה - [וְלֹא¹⁴
מְשָׁקָה]³⁵. וְאִם הִבִּיא³⁶ מְשָׁקִין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.¹⁵

(32) תרומות פ"א מ"ג. וכדעת הבבלי חולין קכ, ב. ולא כדעת הירושלמי (תרומות שם ה"ג). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד מ"א. (33) כלומר, מפרש פירות ביכורים וסוחטם, ומביא המשקה. (34) בחולין שם: "דתני רבי יוסף פרי", פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן, מנין (כלומר, מנין שמשקין היוצאים מזיתים וענבים מביאים אותם ביכורים), תלמוד לומר: תביא (=) אשר תביא מארצך. והיה לו לכתוב: אשר מארצך - רש"י. (35) בדפוס רומי, ליתא תיבות אלו. (36) בחלה שם: "יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו". ואף שרבינו פסק כמשנת תרומות הנ"ל, שמביאין יין ושמן - למד רבינו מכאן ששאר משקין אין מקבלין אותם (כסף-משנה).

- ה. הַקְּרוּבִים³⁷ לִירוּשָׁלַם מְבִיאִין תְּאֲנִים וְעֵנָבִים¹⁶
לַחִים³⁸, וְהַרְחוֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן³⁹ גְּרוּגְרוֹת⁴⁰
וְצִמּוּקִין⁴¹.¹⁸

(37) ביכורים פ"ג מ"ג. (38) שהם יפים מן הגרוגרות והצימוקים. (39) את התאנים והענבים. (40) תאנים יבשות. (41) ענבים מיובשים שהם מתקיימים יותר בדרך הרחוקה. ונראה מדברי רבינו שאם הביאו הקרובים גרוגרות וצימוקים, שמקבלים מהם - שהרי הרחוקים מביאים אותם לכתחילה.

- ו. אֵין⁴² מְבִיאִין בְּפוּרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת; שְׁנֵאֵמַר: וְחַג¹⁹
הַקִּצְרִי⁴³ בְּפוּרֵי מַעֲשִׂיךְ⁴⁴. וְאִם הִבִּיא⁴⁵ - אֵין מְקַבְּלִין²⁰
מִמֶּנּוּ, אֶלֶּא⁴⁶ וַיִּנְיָחֻם שָׁם⁴⁷ עַד שֶׁתְּבוֹא עֲצֶרֶת וַיִּקְרָא²¹
עָלֶיהֶן⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אֵין מְבִיאִין בְּפוּרִים אַחֵר חֲנֻכָּה⁵⁰,
שֶׁהַבְּפוּרִים שֶׁבְּקֶרֶוֹ אַחֵר חֲנֻכָּה הֵן חֲשׂוּבִין מְשָׁקָה²²
הַבָּאָה⁵¹, וַיִּנְיָחֻם⁵² עַד⁵³ אַחֵר עֲצֶרֶת.²⁴

(42) ביכורים פ"א מ"ג, וחלה פ"ד מ"י. (43) הוא חג השבועות, שנאמר (שמות לד, כב) "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים". (44) הן שתי הלחם הקרבים בו ביום (ויקרא כג, יז) וגו': "אשר תזרע בשדה". כלומר, שתי הלחם הם ביכורי מעשיך, והם קודמין לביכורים אשר תזרע בשדה, וראה להלן. (45) ביכורים וחלה שם: "אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם". (46) תוספתא ביכורים פ"א ה"א (כסף-משנה). (47) כלומר, בעזרה, שכיון שכבר הביאם - יצא ידי חובתו (מנחות סח, ופ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ז). (48) וקודם לכן אינו קורא עליהן, אף-על-פי שבדיעבד יצא (ראה למעלה) - חששו שמא יקבעו הדבר לחובה להביא ביכורים קודם לעצרת (ירושלמי סוף חלה). (49) בביכורים שם מ"ו: "מעצרת ועד החג (= חג הסוכות), מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא". משמע שמחנוכה ואילך - אינו מביא (כסף-משנה). (50) ואילו אלו שביכורו לפני חנוכה, והיו ראויים להבא, נדחו לגמרי, ולא יביאם כלל, וכן אמרו בירושלמי שם: "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר

- ב. אֵין¹⁹ מְבִיאִין בְּפוּרִים אֶלֶּא מְשַׁבֵּעַת הַמִּינִין¹
הָאֲמוּרִים²⁰ בְּשִׁבְחַת הָאָרֶץ, וְהֵם: הַחֲטִיִּם²¹,
וְהַשְּׁעוּרִים, וְהָעֵנָבִים, וְהַתְּאֲנִים, וְהָרְמוּנִים,
וְהַזֵּיתִים, וְהַתְּמָרִים²². וְאִם הִבִּיא²³ חוּץ מְשַׁבֵּעַת
הַמִּינִין - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ.⁵

(19) ביכורים פ"א מ"ג ומ"י. (20) בדברים ח, ח. וטעמו של דבר, אמרו בירושלמי (שם ה"ג), "מראשית כל פרי האדמה, מראשית, ולא כל ראשית וכו', אף "ארץ", שנאמר כאן, בשבעת המינים הכתוב מדבר". (21) וכוסמין אף-על-פי שהן מין חיטים, אינן בכלל שבעת המינים (פני יהושע' בפסחים לו, ב - הגרע"א בשמו). [וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ד: "וכוסמין אינן ממין שבעה"]. (22) בפסוק שם נאמר: "ודבש". ובירושלמי שם: "ודבש, אלו התמרים. יכול דבש ממש וכו', אלא אלו התמרים". וראה להלן ה"ד, ובפירוש המשנה שם למשנה ג, וצ"ע. (23) "ירושלמי" שם: "פשיטא הדא מילתא (= פשוט הוא דבר זה), הפריש ביכורים חוץ משבעת המינים, לא קדשו".

- ג. אֵין מְבִיאִין²⁴ לֹא מִתְמָרִים שְׁפֵהָרִים²⁵, וְלֹא⁶
מִפְּרוֹת שְׁבַעֲמָקִים, וְלֹא מִזֵּיתִי שְׁמֵן שְׁאִיִּן מִן⁷
הַמִּבְחָר²⁶; אֶלֶּא²⁷ מִתְמָרִים שְׁבַעֲמָקִים וּמִפְּרוֹת⁸
שְׁפֵהָרִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמִּבְחָר. [וְאִם הִבִּיא²⁸ שְׁלֹא⁹
מִן הַמִּבְחָר], כְּגוֹן תְּמָרִים שְׁפֵהָרִים, וְתְאֲנִים סוּרוֹת¹⁰
וּמִקְרָבוֹת²⁹, וְעֵנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמַעֲשָׂנוֹת³⁰ - לֹא¹¹
נִתְקַדְּשׁוּ³¹.¹²

(24) שם, מ"ג. (25) שגדלים בהרים. (26) בירושלמי שם: זית שמן (הנזכר בכתוב), זה אגורי וכו'. ולמה נקרא שמו אגורי, שהוא אגור שמנו לתוכו, וכל הזיתים מאבדין שמנן. וכל אלו פטורין מביכורים. וראה במשנה-למלך. (27) שם, מ"י. (28) המוקף אינו בדפוס רומי, ונוסף בדפוסים אחרים, וכן צריך להיות (משנה-למלך). וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר. ובירושלמי שם: "בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', רבי יוחנן אמר לא קדשו, ורבי שמעון בן לקיש אמר קדשו". והלכה כרבי יוחנן, ולמד כן (מנחות פד): "ממה שנאמר "מארצך" - ולא כל ארצך". וכן אמר עולא שם. (29) [בירושלמי שם: "תאנים סוכות מנוקבות", וזה מתפרש על פי המשנה בשביעית (פ"ב מ"ה), והובאה להלן פ"א מהל' שמיטה ה"ה) "סכין את הפגין ומנקבים אותם". ופירש רבינו שם: "סכין, מושחין בשמן למהר בישולן. ומנקבין, עושין בתאנים נקבים, וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד שימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם". ובדפוס רומי "ותאנים סוכות ומנוקבות", וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר, וצ"ל כבירושלמי הנ"ל. (30) "ירושלמי" שם. ואף זה מתפרש על-פי המשנה (שם, מ"ב) "מאבקין, מעשנין" (והובא להלן שם). ו"מאבקין" היינו שמפזרים עליהם האבק, ו"מעשנין" היינו שעושים תחתיהם עשן להרוג התולעים (פירוש המשנה, שם). (31) בירושלמי ובבבלי מס' מנחות שם אמרו כן בתמרים שבהרים, ומזה למד רבינו לתאנים סורות (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליהן חנוכה, ירקבו (כן היא הגירסא המדויקת. והכוונה, שנתקדשו כיון שהפרישם קודם חנוכה בזמן שהיו ראויים להבאה, אלא שאסרו להביאם). לאחר חנוכה (כלומר הפרישם אחר החנוכה, אף-על-פי שביכרו קודם חנוכה) לא קדשו. וטעמו של דבר, שקבעו חכמים את הזמן שבין חג השבועות לחנוכה להבאה, לפי שהזמן הזה הוא בכלל: "וחג הקציר", כיון שעדיין פירות מצויין בשדה, אבל לאחר חנוכה, ששוב אין הפירות מצויין בשדה, אין מביאין כלל. וראה ברע"ב שם. (51) לענין זה שאין להביאם עתה למקדש, והרי הם כפירות השנה שהקדימו לצמות. אבל פשוט הוא שאין מביאין אותם כביכורים על פירות שחנטו לאחר טו בשבט, שזה הוא מן הישן על החדש, ראה להלן. (52) כנ"ל. והוא ב'ירושלמי' שם, וראה ב'מראה הפנים'. והראב"ד חולק וסובר שהפירות שביכרו לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל, כיון שהם פסולת בלבד, ודינם כדין תאנים סורות הנ"ל בה"ג. (53) בדפוס רומי, תיבה זו ליתא.

ז. אֵינִי מְבִיאִין בְּכּוּרִים לֹא מִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיֶּשֶׁן וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֹדֶשׁ.⁵⁴ מֵיָצֵד? לֹא יָבִיא מִפְּרוֹת שֶׁחֲנֻטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט עַל פְּרוֹת שֶׁחֲנֻטוּ אַחֲרֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּי.⁵⁵ אֶחָד הַנְּטוּעִי⁵⁶ וְאֶחָד הַעוֹלָה מֵאֵלִי; שְׁנֵאֲמַר: בְּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם.

54) "ירושלמי" שם. (55) שנאמר במעשר (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו', היוצא השדה שנה שנה", שאין מעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (תרומות פ"א מ"ה), וביכורים הוקשו למעשר (יבמות עג:). (56) שזה הוא ישן על החדש, וכן להיפך ('ירושלמי' שם). וכל זה בפירות האילן שראש השנה שלהם בטו בשבט (פ"ה מהל' תרומות הי"א, ופ"א מהל' מעשר שני ה"ב), אבל תבואות וכיוצא בהן - ראש השנה שלהן באחד בתשרי (שם ושם). ועי' רדב"ז. (57) במנחות פד: "ואין לי אלא שתזרע, עלו מאליהן מנין, תלמוד לומר (שמות כג, טז) "בשדה" (כלומר, הצומח בשדה מאליו). ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבגג ושבחרובה וכו' תלמוד לומר (במדבר יח, יג) בכורי כל אשר בארצם". ורבינו הביא הפסוק "אשר בארצם" גם לגבי עולה מאליו, שהוא כולל הכל (רדב"ז).

ח. וּפְרוֹת⁵⁸ שֶׁל שְׁתֵּפִין⁵⁹ - חֲבִיבִין בְּכּוּרִים; שְׁנֵאֲמַר: בְּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם [אֲשֶׁר יָבִיאוּ].

58) בחולין קלו, א: "ביכורים, אף-על-גב דכתיב (דברים כו, ב) [מ]ארצך (בלשון יחיד) דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא: בכורי כל אשר בארצם (לשון רבים, לרבות שותפים)". (59) אפילו שותפות ישראל וגוי, לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל, להפקיעה מקדושתה (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"י, ולהלן ה"ט). ולכן לא מעטו בחולין שם, שותפות עם גוי, כדרך שמעטו שם לענין בכור ועוד דברים ('אור שמח', וכן כתב 'מעשה רוקח').

ט. הַגִּדְלִי⁶⁰ בְּעֶצֶיץ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב⁶¹, וְהַגִּדְלִי בְּסִפְיָה⁶² - אֵינוֹ מְבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עֵקֶר; שְׁנֵאֲמַר: בְּאַרְצָם⁶³. אֲבָל מְבִיא⁶⁴ מִן הַגִּדְלִי בְּגַג אוֹ בְּחִרְבָּה⁶⁵.

60) בעצץ, אף על פי שהוא נקוב, וְהַגִּדְלִי בְּסִפְיָה⁶² - אינו מביא ממנו כל עקר; שְׁנֵאֲמַר: בְּאַרְצָם⁶³. אֲבָל מְבִיא⁶⁴ מִן הַגִּדְלִי בְּגַג אוֹ בְּחִרְבָּה⁶⁵.

י. הַנְּטוּעִי⁶⁶ אֵילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהַבְּרִיכוֹ⁶⁷ לְתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ⁶⁸ אוֹ לְרִשּׁוֹת הָרְבִים⁶⁹, אוֹ שֶׁהִיא נוֹטֵעַ בְּשָׂדֵה חֲבֵרוֹ אוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרְבִים וְהַבְּרִיכוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁהִיא עֶקְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהַבְּרִיךְ קִצְתוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְדֶרֶךְ הָרְבִים אוֹ דֶּרֶךְ הַיְחִיד מִפְּסָקָתָהּ⁷⁰ בְּאֶמְצַע בֵּין הָעֵקֶר וְהַצֵּד הַמְּבָרֵךְ - אֵינוֹ מְבִיא בְּכּוּרִים לֹא מִמֶּה⁷¹ שֶׁהוּצִיא בְּרִשּׁוֹת⁷² ז', וְלֹא מִן הַצֵּד שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָאֲחֵרוֹן⁷³; שְׁנֵאֲמַר: בְּכּוּרֵי אֲדָמָתְךָ - עַד שִׁיְהִיו כָּל הַגִּדְלוֹתֶיךָ מֵאֲדָמָתְךָ⁷⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...שנאמר ביכורי אדמתך, עד שיהיו כל הגידולין מאדמתך". ברוב המצוות התלויות בארץ, חלות החיוב תלוי בכיבוש הארץ ובחלוקתה, שהם הגורמים את חיוב המצוה. משא"כ לגבי ביכורים חלות החיוב תלוי בביאה לארץ בלבד, והתנאי "וירשתה וישבת בה" אינו גורם חלות החיוב אלא שהוא רק כהסרת "ארי דרביע עליה", כי קיום המצוה אפשרי רק כשיש לאדם שדה, כמו שאומר "הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'", היינו לאחר ירושה וישיבה שלו כשיש לו חלק מבורר בארץ, אבל חלות החיוב הוא מיד בביאה לארץ ואינו תלוי בירושה וישיבה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 149)

66) ביכורים פ"א מ"א. (67) כלומר, הטמין יחור של אילן בתוך שדה והוציאו ברשות הרבים. (68) שלא ברשות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 - אֵינֶן מְבִיאִין בְּפוּרִים, וְאֶפְלוּ⁸⁹ נְתִיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁹⁰; 9
שְׁנֵאמָר: בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ⁹¹.

(85) ביכורים פ"ב מ"ב (ודלא כרבי יהודה, שם מ"א).
האריסים הם העובדים בשדה אחרים תמורת מחצה או שליש או רביע מן התבואה. והחכירין הם החוכרים השדה תמורת סכום קצוב של תבואה. וראה בפ"ו מהל' מעשר הי"ג. ובפירוש המשנה שם פירש להיפך, וצ"ע.
(86) במשנה: והסיקריקון. (87) ולא אמרו שמי שאנסוהו עד שמכר שדהו, ממכרו ממכר, אלא כשלקח דמי המקח, ולא פחות. וראה בפ"י מהל' מכירה ה"א. (88) שגוזלים ואינם נותנים כסף כלל. (89) 'ירושלמי' שם.
(90) ש"הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת, ואפילו וכו' ונתיאשו הבעלים" (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). (91) וכל אלו, אין הקרקע שלהם (משנה, שם).

10 יג. הקונה⁹² אילן בתוף שדה חברו - אינו מביא,
11 לפי שאין לו קרקע⁹³. שלשה⁹⁴ - יש לו קרקע⁹⁵.
12 ואף על פי שאין לו אלא אילנות בלבד⁹⁶, הרי הוא
13 במי שקנה קרקע⁹⁷. קנה⁹⁸ אילן אחד וקרקעו⁹⁹ -
14 הרי זה מביא¹⁰⁰.

(92) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו'ירושלמי' שם ה"ו. (93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות - הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חברו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". (94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חברו. (95) שם פ"א מ"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח שבסביב האילנות. (96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). (97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. (98) משנה, שם. (99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. (100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד הי"ג, וראה למעלה הערה עח.

15 יד. הלוקח¹⁰¹ פרות תלושין¹⁰² ולקח הקרקע¹⁰³ -
16 הרי זה מביא בפורים¹⁰⁴, שהרי יש לו¹⁰⁵ קרקע
17 ופרותיה. מכר לו¹⁰⁶ פרות חוץ מן הקרקע¹⁰⁷, אפלו
18 מקברים¹⁰⁸ - מוכר אינו מביא, שהרי אין לו פרות;
19 ולקח אינו מביא¹⁰⁹, שהרי אין לו קרקע. חזר
20 המוכר ולקח הפרות מן הלוקח - הרי זה מביא,
21 שהרי יש לו קרקע ופרותיה¹¹⁰.

(101) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ח: "רבי בון בר כהנא, בעי קומי רבי אילא, מכר לו שדה בקמתה (המחוברת לקרקע) מהו שיביא ממנה ביכורים, אמר ליה למה לאו. עד כדון לחה, אפילו יבישה (בתמיה), אמר ליה, אפילו יבישה, אפילו

וראה בהלכה הסמוכה. (69) שאינו רשאי לעשות כן. (70) שכשם שאינו רשאי לעשות כן באופן שדרך היחיד באמצע, כן אסור לעשות כן באופן שדרך הרבים מפסקת, שהרי אין עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' ה"א, וכן פסק רבינו בפ"ג מהל' נזקי ממון הכ"ג) ולא כרבי יהודה (במשנה שם) שאמר "כזה מביא", לפי שהוא סבר עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' שם). (71) שם. (72) כלומר, מן הפירות שיצאו מן העיקר. (73) כלומר, מן המוכר. (74) שם, מ"ב.

1 יא. נתן⁷⁵ לו חברו⁷⁶ רשות להכריף⁷⁷ בתוף שלו,
2 אפלו לשעצה⁷⁸ - הרי זה מביא בפורים⁷⁹. ואם⁸⁰ היה
3 האילן סמוך למצר חברו⁸¹ או נוטה לשדה חברו,
4 אף על פי שחייב להרחיק⁸² - הרי זה מביא ממנו
5 וקורא; שעל מנת כן⁸³ הנחיל יהושע את הארץ⁸⁴.

(75) 'ירושלמי' שם. (76) אבל ברשות הרבים לא מועילה רשות, שלא אמרו (מגילה כו). ששבעת טובי העיר (= נבחרי העיר) במעמד אנשי העיר יש להם רשות למכור בית הכנסת של רבים (שם) - אלא בכפרים, אבל בכרכים שאינו של הכפר אלא לכל ישראל - אין רשות לבני הכרך למכור בית הכנסת (שם). וכדעת רבינו חננאל (הובא ברשב"א בבא-בתרא ס). שבני רשות הרבים אינם רשאים למחול. ומה שאמרו (בבא-בתרא כג). "אחולי אחיל בני רשות הרבים גביה", זה אינו לא ברי"ף ולא ברא"ש, וכן אינו בשני כתבי-יד שם (דק"ס שם). ולפי נוסחתנו יש לומר שמדובר בכפר ולא בכרך, כנ"ל. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה אחולין. (77) כן הוא ב'ירושלמי' שם. ונראה שנטילת רשות אינה מועילה אלא להברכה, אבל לא לנטיעה בתוך של חברו. וכן דעת הראב"ד להלן בהי"ג. (78) כלומר, לתקופה מסוימת. וכדעת רבי יונה שם. (79) אפילו מן הפירות שגדלו ברשות חברו. שכיון שנתן לו רשות, הרי זה בכלל: "ביכורי אדמתך". ופשוט שהוא מביא וגם קורא, וכן מפורש ב'ירושלמי' שם (ועי' בר"י קורקוס בשם השגת הראב"ד כ"י). ורבינו סמך על מה שכתב להלן בפ"ד הי"ג: "ושאר המביאין חוץ מאלו - מביאין וקורין". וראה עוד להלן הי"ג (ר"י קורקוס). (80) בבא-בתרא כז, ב - בשם רבי יוחנן. (81) כלומר, בתוך ד' אמות. (82) כמפורש בפ"י מהל' שכנים ה"ח. וכסתם משנה שם כז, א. (וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה אומר, ושם כז: ד"ה גזלן) ושם כז, ב. (83) שיוכל להביא ביכורים ולקרוא עליהם, ולא יחשב כגזלן. (84) בפ"ה מהל' נזקי ממון ה"ג, מנה רבינו עשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחלק את הארץ, ולא מנה שם תקנה זו. ובבא-קמא פב, א - הקשו מדוע לא נמנה תנאי זה בכלל התנאים, ותרצו שמחלוקת היא בדבר. ואם כן, דברי רבינו צריכים-עיון (משנה-למלך). וביאור שמח' (בבא-קמא שם) יישב על נכון: הרי עשרה תנאים אלו נוהגים גם בחוצה-לארץ (שם ה"ה), ואילו תקנה זו אינה אלא משום מצות ביכורים, ואינה אלא בארץ ישראל.

6 יב. האריסין והחכירין⁸⁵, ובעלי זרוע⁸⁶ שאונסין את
7 הבעלים ולוקחין מהן ארצותם בפחות⁸⁷, והגזלנין⁸⁸

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום שני כ"ז שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוולד לקרבן (שם ה"ג). ועי' רדב"ז. (119) ראה להלן פ"ג ה"א.

7 יז. הפכורים¹²⁰ אין להם שיעור מן התורה, אבל
8 מדבריהם¹²¹ צריך להפריש אחד מששים. והרצה¹²²
9 לעשות כל שדהו בפורים - עושהו¹²³.

(120) פאה פ"א מ"א. (121) אף-על-פי שבמשנה (שם פ"ב מ"ג) אמרו: "שהתרומה והמעשר וכו' ויש להם שיעור וכו' מה שאין בביכורים", והרי השיעור שבתרומה גדולה אינו אלא מדרבנן (פ"ג מהל' תרומות ה"א-ב), ואם כן, ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (וראה בפירוש המשניות וברע"ב שם) - פסק רבינו כברייתא ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג ה"א (מלאכת שלמה' בפ"ב מ"ג). ועי' 'מאירי' חגיגה, הוצאת "מוריה" עמוד יא, ובהערת הרב ניסן זק"ש שם עמוד סא. (122) ביכורים פ"א מ"ד. (123) ב'ירושלמי' שם ה"ג: "דכתיב, וראשית כל בכורי כל" (אף אם הכל ביכורים).

10 יח. הפריש¹²⁴ בפוריו וחר¹²⁵ והוסיף עליהן או
11 עטרין¹²⁶ - הרי התוספת כפכורים¹²⁷. במה דברים
12 אמורים? פשהביא מארץ ישראל¹²⁸, אבל אם הביא
13 מעבר הירדן או מסוריא¹²⁹ - אינה כפכורים. ואף
14 על פי שאינה כפכורים, אינה נאכלת אלא
15 בטהרה¹³⁰. ואין¹³¹ מעטרין את הפכורים בכל
16 מקום¹³² אלא משבעת המינים.

(124) שם פ"ג מ"א. (125) כלומר, שנמלך להוסיף או לעטר. ופשוט הוא שאינו חייב לא להוסיף על הביכורים ולא לעטרם, ואין זה אלא הידור מצוה, וראה בתוספות אנשי שם' מ"י שם. (126) שם, מ"י: "תוספת הביכורים, מין במינו (שמוסיף מאותן פירות שמביא ביכורים). ועיטור הביכורים, מין בשאינו מינו (= משבעת המינים כדלהלן)". (127) במשנה, שם: "תוספת הביכורים מין במינו - נאכלת בטהרה - ופטורה מן הדמאי", אבל עיטור ביכורים: מין בשאינו מינו וחייב בדמאי, עיי"ש. וראה להלן בדין עיטור ביכורים לענין אכילה בטהרה. (128) משנה, שם. (129) שאין מביאים ביכורים מהם אלא מדבריהם (למעלה ה"א). (130) שהרי לא מיעטו במשנה את ההבאה מחוצה-לארץ לא מדין התוספת, ולא מדין העיטור (וראה להלן), ובמשנה שם נראה שהעיטור נאכל בטהרה כמו התוספת, שהרי לא מיעטוהו שם אלא מפטור דמאי (וראה בתוספות יום טוב' שם), ואם העיטור שבחוצה-לארץ לא נתמעט מאכילה בטהרה, קל-יחומר לתוספת שבחול' שלא נתמעטה. ומה שכתב הרדב"ז שלדעת רבינו מה שאמרו (מ"י) "תוספת הביכורים נאכלת בטהרה", היינו בחוצה-לארץ - תמוה שהרי בסיפא אמרו "פטורה מן הדמאי", ואילו בחוצה-לארץ לא גזרו כלל על הדמאי, כמפורש בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. ועי' בר"י קורקוס]. (131) שם מ"ט, כרבי עקיבא. (132) כלומר, אפילו אם הביאם מסוריא. [שאין חילוק בין ארץ ישראל לבין סוריא אלא לענין התוספת, ולא לענין העיטור, ראה למעלה].

17 יט. כיצד¹³³ מפרישין הפכורים? יורד¹³⁴ אךם לתוך

קצורה (כלומר, שתבואתה תלושה), מעתה אפילו חטים, כך אנו אומרים הלוקח מן השוק מביא ביכורים". כלומר: קנה פירות מן השוק, ושוב קנה גם הקרקע - הרי זה מביא ביכורים (ר"י קורקוס ורדב"ז). (102) כלומר, אפילו תלושין. (103) אפילו אחר שלקח הפירות, ראה למעלה. (104) וקורא. ראה למעלה הערה עח. (105) בשעת הבאת הביכורים. (106) 'ירושלמי' שם: "מכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא שאין לו פירות וכו' הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו, מביא". (107) כי דין הוא שהקנה פירות, לא קנה קרקע. קל-יחומר מקונה אילן שלא קנה קרקע (למעלה ה"ג). (108) החידוש בזה הוא לגבי הלוקח, שאף-על-פי שהפירות מחוברים, אינו מביא. (109) בבא זו של לוקח, אינה ב'ירושלמי' שם, ומקורה בבבלי בבא-בבא פא, א - שאמרו שם שהלוקח פירות מן השוק, אינו מביא ביכורים. (110) ולא כתב כאן אם חזר הלוקח ולקח הקרקע מה דינו, שכבר כתב כן למעלה בתחילת ההלכה.

1 טו. המוכר¹¹¹ שדהו לעובד פוכבים וחר ולקחה
2 ממנו¹¹² - הרי זה מביא ממנה בפורים מן התורה¹¹³;
3 שאינה נפקעת מן המצוה בקנין העובד פוכבים¹¹⁴,
4 כמו שבפארננו¹¹⁵.

(111) משנה, גיטין מז, א. וגרס שם: "המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו ישראל, הלוקח מביא ממנו ביכורים". וכן הוא במשניות שם. (112) כלומר, חזר וקנה ממנו את השדה, וכן כתב בפ"א מהל' תרומות ה"י. [שאם לא קנה השדה - אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. ראה בהלכה הקודמת]. (113) במשנה שם: "מפני תיקון העולם". אבל בגמרא (שם): ביארו, שבאמת הוא חייב מן התורה, אלא ששתי תקנות היו: מתחילה תיקנו שלא יביא בכורים (אף-על-פי שמן התורה חייב הוא, לפי שאין קנין לגוי), ואחר-כך חזרו ותיקנו שיביא. (114) שאם יש לו קנין בארץ ישראל - אף-על-פי שחזר וקנה ממנו, הרי זה ככיבוש יחיד (הל' תרומות שם). (115) שם. וכתב ר"י קורקוס שאפשר שכשם שבתרומות ומעשרות, אם נתמרח ביד גוי, פטור מתרומות ומעשרות (שם ה"א), כמו כן לענין ביכורים, אם ביכרו ביד גוי - פטורים מביכורים. והראב"ד כתב: "אע"פ שביכרו ברשות גוי". וכוונתו לחייב מדרבנן. והוא הולך לשיטתו, שגם במעשרות חייב מדרבנן, אם מרחו הגוי, ראה פ"א מהל' מעשר ה"ט' בהשגת הראב"ד].

5 טז. אשרה¹¹⁶ שבטלה¹¹⁷ - אין מביאין ממנה
6 בפורים¹¹⁸; שהפכורים קקדשי מקדש הן¹¹⁹.

(116) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב. (117) מדובר באשירה של גוי שביטלה (ראה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח, י"א) וחזר ישראל ולקחה ממנו (ראה בהלכה הקודמת), אבל אשירה של ישראל אינה בטילה עולמית (הלכות עבודה זרה, שם ה"ט). (118) אף-על-פי שחנטו הפירות אחר שנתבטלה, אין מביאין ממנה ביכורים, כשם שבנעבד אסור גם העובר (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ב-יג). אולם, חפירות של השנה הבאה דומים לנתעברה אחר שנעבדה, שכשר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביכורים אינם ניתנים להנות, כדלהלן, ואינם נפדים. וראה להלן. (150) ראה להלן. (151) יבמות עג, א. ו"ירושלמי" ביכורים פ"ב ה"א. (152) ראה בהל' תרומות שם, ופי"א שם ה"א. ורוצה לומר: אע"פ שהביכורים כתרומה (שם פט"ו ה"כ, ולהלן פ"ג ה"א-ה) - לענין זה אינם כתרומה, כדלהלן. (153) ביבמות שם, לא נתבאר הטעם למה אסור לבער ביכורים בטומאה, אם מפני שהוקשו למעשר שני, ואם כן אין זה אלא לדעת חכמים, ולא כרבי שמעון החולק על היקש זה (שם): או מפני שהם כקדשי המקדש (ביכורים פ"ג מ"ב, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה), וקודש אסור לבער בו בטומאה (עי' ביבמות שם), ולפי זה יתכן כי גם לרבי שמעון שאינו מקיש ביכורים למעשר שני (שם), אסור להבעיר ביכורים בטומאה. אבל ב"ירושלמי" שם מפורש: "אמר רבי יהודה, אוף (= אף) בביכורים נשטמאו, דברי הכל (= אסור לבער)", היינו בין לחכמים המקישים ביכורים למעשר שני, ובין לרבי שמעון שאינו מקיש, אסור לבער בהם בטומאה, מפני שהם כקדשי המקדש. ומה שכתב רבינו "יראה לי" אינו על גוף ההלכה אלא על טעמה: "מפני שהן כקדשי מקדש" (כסף-משנה). ו"אור שמח" כתב שיש למחוק המילים "וכן יראה לי".

15 כ. המפריש¹⁵⁴ בפניו ונמקו¹⁵⁵ או נבזזו¹⁵⁶ או אבדו
16 או שנגנבו או שנטמאו¹⁵⁷ - חייב להפריש אחרים
17 תחתיהם¹⁵⁸; שנטמאו¹⁵⁹: תביא בית יי אלהיך -
18 מלמד, שהוא חייב באחריותו¹⁶⁰ עד שיביאם להר
19 הפית¹⁶¹.

(154) ביכורים פ"א מ"ח. (155) "כמו נמסו. המק בשרו (זכריה יד, יב), אתם ימקו (ויקרא כו, לט), ואחרים רבים" (פירוש המשנה). ואינו מביא פירות וקובים, למעלה ה"ג. (156) כלומר, נגזלו. וכגירסת המשנה ב"ירושלמי" שנסמך "נבזזו" לנגנבו ואבדו, ועי' 'תוספות יום טוב'. (157) [שאינם ראויים לאכילה (להלן פ"ג ה"ה) והרי הם כתאנים מרוקבות (למעלה שם) ובתמרים שבהרים (למעלה ה"ב), שנתמעטו מן הפסוק (דברים כו, ב) "אשר תביא מארצך" - "מארצך, ולא כל ארצך", כמפורש במנחות פד, ב]. (158) ומביאם ואינו קורא (להלן פ"ד ה"ט). (159) שם, מ"ט. (160) שאם יפסלו מהבאה, חייב להעמיד אחרים תחתיהם, כנ"ל. (161) הר הבית לאו דוקא, אלא הכוונה לעזרה, וכן נראה להלן שם ה"י ('תוספות יום טוב').

20 כא. המפריש¹⁶² בפניו להעלותו בידו לירושלים -
21 לא ישלחם ביד שליח¹⁶³. ואם לקטן מתחילה על
22 מנת לשלחם ביד שליח - הרי זה מתר לשלחם¹⁶⁴.

(162) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ה, בשם רבי יוחנן. (163) שם: "שכל הביכורים שנראו ליתור (= להתיר אותם באכילה) בקרייה, אינם ניתנים אלא בקרייה", שהרי שליח מביא ואינו קורא (להלן שם סוף ה"ד), וכיון שהפירות הופרשו על דעת להעלותם הוא בעצמו - שוב לא יהיו מותרים באכילה, אלא משיקרא עליהם פרשת ביכורים. (164) שבשעת הפרשתם לא נתחייבו בקריאה.

1 שדהו¹³⁵ ורואה תאנה שפכרה¹³⁶, אשכול ענבים
2 שפכרו, רמון שפכר - קושרין בגמי¹³⁷ ואומר: הרי
3 אלו בכורים. והם נעשים בכורים במחקר¹³⁸ משקרא
4 להן שם¹³⁹, ואף על פי¹⁴⁰ שעדיין לא בשלו כל
5 צרפן. ומשיגמרו ויתלשם מן הקרקע - אינו צריך¹⁴¹
6 לחזר ולקרות להם שם. לא הפרישן במחקר¹⁴² ולא
7 קרא להם שם¹⁴³ ויתלשם - הרי זה מפרישם אחר
8 שנתלשו¹⁴⁴. ואם נטמאו הפירות בלן - אינו
9 מפריש¹⁴⁵ בכורים בטמאה, אלא מפריש¹⁴⁶ מן
10 הטהור¹⁴⁷ על הטמא לכתחלה. ואם אין לו פרות
11 אחרות¹⁴⁸ להפריש מהן - יראה לי, שאינו מפריש
12 בטמאה; שאין מפרישין לאבוד¹⁴⁹. וכן יראה לי¹⁵⁰,
13 שהבכורים שנטמאו - אינו מסיק בהן התנור¹⁵¹
14 כתומה טמאה¹⁵², מפני שהן כקדשי מקדש¹⁵³.

(133) שם פ"ג מ"א. (134) כלומר, חייב להקדים ולקרוא לפירות שם, בעודם באילן. וראה ב'תוספות' בבבא-בבא פא, א. וב'תוספות' אנשי שם' למשנה שם. (135) כלומר, כשהקרקע והפירות שלו (ראה למעלה הי"ד). (136) שבשלה, ואף אם לא בשלה כל צרכה, כדלהלן. (137) הוא גומא (מין עשב) שבשמות ב, ג (פירוש המשנה לשבת פ"ח מ"ב). וזוהי הפרשת הביכורים במחובר, ראה להלן. (138) שם, פ"ב מ"ד. ופ"ג שם, כדעת חכמים ולא כרבי שמעון. (139) אבל בלי קריאת שם, אין הפירות נעשים ביכורים. (140) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"א: "מה טעמא דרבנין, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, בשעת הבאה, פרי (כלומר, צריך שיהא פרי מבושל כל צרכו). הא בשעת הפרשה, אפילו בוסר, אפילו גפין". (141) משנה פ"ג שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (142) שלא קשרן בגמי, כנ"ל. (143) שלא אמר: הרי אלו ביכורים, כנ"ל. (144) ב"ירושלמי" פאה פ"א ה"ה: "הפריש ביכורים מכרי ממורח וכו'" (ומרוח הוא בתלוש. 'קריית מלך'). וכן נראה ממה שכתב רבינו להלן: "נטמאו הפירות כולן, אינו מפריש ביכורים בטומאה", וטומאה אינה אלא בתלוש ולא במחובר (פ"ב מהל' טומאת אוכלין ה"א). וראה בפירוש המשנה ביכורים פ"ב מ"ה. ואין אנו אומרים, שלדעת חכמים החיוב להפריש הוא דוקא במחובר ולא בתלוש, ולדעת רבי שמעון החיוב הוא דוקא בתלוש - אלא שלתנא-קמא החידוש הוא, שאפילו במחובר יכול להפריש, אבל מודים הם שאפשר להפריש גם בתלוש. (145) דבר זה נלמד ממה שאמרו במשנה שם: "תרומת מעשר שוה לביכורים בשתי דרכים וכו' ניטלת מן הטהור על הטמא". משמע שמן הטמא עצמו אינו מפריש (כסף-משנה). וטעמו של דבר, ראה להלן. (146) כן הוא במשנה הנ"ל. (147) מפירות טהורים. (148) טהורים. (149) מעילה י, א. ומנחות עד, א. אבל תרומה ומעשר שני מפרישים מן הטמא על הטמא (פ"ב מהל' תרומות הי"ד-טו, ופ"ג מהל' מעשר שני ה"ג), לפי שאין הפרשתם לאיבוד, שהרי תרומה טמאה ניתנת לכהן ליהנות בה בשעת שריפתה (הל' תרומות, שם), ומעשר שני ניתן לפדיון (הל' מעשר שני, שם), ואילו

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ח

פרק שלישי

1 יבאר שהביכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתן. ביכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו. ומה בין אכילת ביכורים לתרומה. שהביכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערבוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הביכורים. ושיתורה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הביכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הביכורים טעונים לינה.

א. הבכורים נותנין [אותן] לאנשי משמר והן מחלקים אותן בגינהן, כקדשי המקדש¹. וכבר בארנו שהן קרויין תרומה. ולפיכך, זר² שאכל בכורים בכל מקום³ - חייב מיתה בידו שמים⁴. והוא שיאכלם מאחר שנגבסו לחומת ירושלים.

2 כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. 3 כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. 4 מי שאינו כהן. 5 כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה לה. 6 כתרומה.

ב. היו מקצתן⁷ בפנים⁸ ומקצתן בחוץ: זה שבפנים - חייבין עליו⁹ מיתה, והרי הוא הקדש¹⁰ לכל דבריו; וזה שבחוץ - הרי הוא חלין לכל דבריו.

7 של פירות הביכורים. 8 בתוך החומה. 9 זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10 שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש.

ג. פה¹¹ שאכל בכורים חוץ לירושלים מאחר שנגבסו לפנים מן החומה¹² - לוקה מן התורה. שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך וגומר ותתירם ידך; והם הבכורים, כמו שבארנו בהלכות תרומה. וכן¹³ אם אכלן הפה בירושלים קדם הנחה בעזרה - לוקה מן התורה כמי שאכלן בחוץ; לפי שהן טעונין הנחה בעזרה, שנאמר: והנחתו לפני מזבח יי אלהיה.

11 ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. 12 שהרי קודם לכן הם כחולין. 13 משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה".

ד. ומשיניחם המביאם בעזרה התרו לפניה ואף על פי שעדיין לא התורה עליהן, שאין הקריאה מעכבת

אכילתן. ובכורים שיצאו חוץ למחיצתן¹⁴ וחזרו¹⁵ - מתירין באכילתה¹⁶.

14 חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. 15 אבל בחוץ אסורים. 16 ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין".

ה. אכילת בכורים - באכילת תרומה לכל דבריו. יתר בפכורים¹⁷: שהן¹⁸ אסורין לאונן, וטעונין הבאת מקום¹⁹, וכהן²⁰ טהור שאכל בכורים טמאים - לוקה, כשם²¹ שלוקה ישראל טהור שאכל מעשר שני שנטמא. מה שאין כן בתרומה²².

17 על התרומה. 18 הביכורים. 19 שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". 20 ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קטני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידו שמים, כאוכל תרומה טמאה. 21 שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. 22 שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה.

ו. ומניין שהבכורים אסורין לאונן? שהרי נאמר בהן: ושמחת בכל הטוב; מפלל שהוא חייב לאכלן בשמחה²³, לא באנינות²⁴. והאוכלן באנינות - מפין אותו מכת מרדות²⁵.

23 כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. 24 אפילו אנינות של תורה. 25 כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה.

ז. הבכורים טעונין כלי, שנאמר: ושמחת בטנא. ומצוה מן המבחר להביא כל מין ומין²⁶ בכלי בפני עצמו²⁷; ואם הביאם בכלי אחד - יצא. ולא יביאם בערבוב²⁸, אלא שיעורים מלמטה²⁹, וחטים על גביהן, וזיתים על גביהן, ותמרים על גביהן, ורמונים על גביהן, ותאנים למעלה מן הכל. ויהיה דבר אחד מפסיק בין מין ומין, כגון הוציין³⁰ וחלף³¹ או עליון ופיוצא בהן. ומקיף לתאנים אשכולות של ענבים מבחוץ³².

26 משבעת המינים שחייבים בביכורים. 27 בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. 28 כל המינים יחד. 29 כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- (30) עלי דקל. (31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. (32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים).
- ח. הביאם³³ בכלי מתכות - נוטל הפהן הפפורים וחוור הפלי לבעליו³⁴. ואם הביאם בכלי ערבה וחלף וכיוצא בהן - הרי הפפורים והסלים לפנהנים³⁵. ואם נטמאו³⁶ הפפורים³⁷ - אין הסלים לפנהנים³⁸.
- (33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אולא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים, ויש שלמדו כן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". (34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. (35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. (36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". (37) שהוא נופצם. (38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. (39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. ובאיור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא.
- ט. פשהו מביאין את הפפורים, היו מביאין בידם תורין ובגין יונה⁴⁰. וכן היו תולין מצדי הסלים⁴¹ תורין ובגין יונה, כדי לעטר את הפפורים. אלו שעם הסלים היו קרבים עולות⁴², ואלו שפדיהן היו נתנין לפנהנים⁴³.
- (40) להידור מצוה. (41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. (42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. (43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל].
- י. מצות עשה⁴⁴ להתהדות⁴⁵ פמקדש על הפפורים בשעצה שמביאם. מתחיל וקורא: הגדת⁴⁶ היום לוי
- 13 אלהיה כי באתי אל הארץ וגומר. ארמי⁴⁷ אבד אבי. עד שיגמר כל הפרשה עד אשר נתת לי יי⁴⁸. ואין⁴⁹ קורין אותה אלא בלשון הקדש; שנאמר: וענית ואמרת - בלשון הזאת⁵⁰.
- 14 (44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוהיך". (45) היינו להודות לה'. (46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. (47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוהיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. (48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוהיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. (49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוהיך. ולהלן הוא אומר וענו הלוויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". (50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקללות "וענו הלוויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש.
- 17 יא. פראשונה, כל מי שהיה יודע לקרות⁵¹ - קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות⁵² - מקרין אותו. נמנעו אלו שאין יודעין לקרות מלהביא⁵³, כדי שלא יפלו. התקינו בית דין, שיהיו מקרין את מי שהוא יודע כמי שאינו יודע.
- 18 (51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. (52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. (53) ביכורים.
- 22 יב. המביא את הפפורים - יש לו רשות לתנם לעבדו וקרובו בכל הדרך⁵⁴ עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית - נוטל הסל על כתפו הוא בעצמו⁵⁵, ואפלו היה מלך גדול שבישראל⁵⁶, ונקנס⁵⁷ עד שמגיע לעזרה, וקורא ועודה הסל על כתפו: הגדתי היום ליי אלהיה וגומר⁵⁸, ומוריד הסל מעל כתפו ואוחזו בשפתיו, והכהן מניח ידו תחתיו ומניף, וקורא⁵⁹: ארמי אבד אבי וירד מצרימה וגומר, עד שגומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח בקרן דרומית מערבית בדרומה של קרן, וישתחוה⁶⁰ ויצא. ומנין שהיו⁶¹ טעונין תנופה? שנאמר: ולקח הפהן הטנא מידך⁶² - לרבות את הפפורים לתנופה. וכשם שטעונין תנופה, כך טעונין קרבן שלמים [ושיר]. שנאמר בהן: ושמתה בכל הטוב, וברגלים אומר: ושמתה בכתף; מה שמתת החג בשלמים⁶³, אף כאן - בשלמים. ואין הקרבן מעבב.
- 23 (54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת

(2) המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעוין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. (3) שם הלכות יב"ד. (4) ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים, שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז – קרבן טעון תנופה על-ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). (5) למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל), ממה ששנינו (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים – לא חלקו. (6) משנה שם.

ב. ואלו מביאין ולא קורין: האשה והטמטום⁸ והאנדרוגינוס⁹, לפי שהן ספק אשה¹⁰, ואינן יכולין לומר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ¹¹. וכן האפטרופסין¹² והעבד¹³ והשליח, לפי שאינן יכולין לומר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ¹⁴.

(7) שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. (8) "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). (9) "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). (10) ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. (11) "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף-על-פי-כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה קרקע או לא, אף-על-פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב). כלומר, נראה כמשקר, שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי-אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות-עשה שהזמן גרמא, עיין שם. (12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית-דין" (פירוש המשנה). [והנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפטרופסין עבד ושלח, ורבינו חילקם, לפי שאין טעמם שזה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ – לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'", שהפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישתחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. (13) [עבד כנעני

ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. (55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותנן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". (56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. (57) להר הבית. (58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". (59) הבעלים. (60) שנאמר: "והשתחית לפני ה' אלוקיך". (61) הביכורים. (62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "ידיד" משלמים. (63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן".

יג. ואימתי קורין בשיר עליהן? משניעו⁶⁴ לעזרה הלויים⁶⁵ מתחילין וקורין: אַרְוֹמְמָךְ יְיָ פִּי דְלִיתִנִּי⁶⁶.

(64) מביא הביכורים. (65) הלויים. (66) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה.

יד. הפכורים טעונים לינה. פיצד? הביא בפוריו למקדש וקרא והקריב שלמיו⁶⁷ - לא יצא באותו היום מירושלים לחזור למקומו, אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו; שנאמר: ופנית בבקר והלכת לאהלך - כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו⁶⁸ לא יהיו אלא בפקר⁶⁹. נמצאת אומר, שהפכורים טעונים שבעה דברים: הבאת מקום, וכלי, וקריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה.

(67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. (68) אליו. (69) וזהו בנין-אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

פרק רביעי

(1) יבאר שהידורי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הביכורים. ודין התרומות והחלה והביכורים אם הם נכסי כהן ממש. הביכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

א. פל המביא⁷² בכורים טעון קרבן ושיר⁷³ ותנופה⁷⁴ ולינה⁷⁵, אכל הודוי אינו שונה בפל, לפי שיש⁷⁶ שחביבין להביא בכורים ואינן קורין עליהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניי למשפט להגר"י אריאלי למכות יט. ובמשנה-למלך. 16) ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעית-יד לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה-למלך בשם כפות תמרים). [ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. 17) כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). 18) תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. 19) ואף שישאל נתנו לכהנים את ערי המגורש, כיון שנחנו עליהם צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם.

ד. הקנהה²⁰ שני אילנות בתוך [שדה] של חברו - 6
מביא ואינו קורא, לפי²¹ שהדבר ספק אם יש לו 7
קרקע או אין לו²². וכיצד עושה? מקדיש²³ אותם 8
תחלה²⁴ לבדק הבית²⁵, מפני שהן ספק חליץ ואין 9
מכניסין חליץ לעזרה²⁶, והפלה פודה אותן מיד 10
הקדש ואחר כך אוכלן. ומפריש²⁷ מהן תרומה 11
ומעשר, מפני שהן ספק חליץ²⁸. ונותן המעשרות²⁹ 12
שלהן לכהנים³⁰, שמא פבורים הם ואסורין לזרים³¹. 13
ואינו מביא אותן בעצמו, אלא משלחן ביד שליח³², 14
כדי שלא תעפב אותן³³ הקריאה מלאכלן; שכל³⁴ 15
שאינו ראוי לקריאה מפני הספק - הקריאה מעפבת 16
בו. 17

20) ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר. 21) בבא בתרא פא: 22) ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי פסוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפסוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיחזי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייא אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן "ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאורי-שמח לפ"ב הלכה יג. 23) שם. 24) קודם שמביא למקדש. 25) וקדושתם מספק, שמא חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). 26) ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה

המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) - מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. 14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה.

1 ג. הגר¹⁵ - מביא וקורא. שנאמר לאברהם: אב המון 1
גוים נתתיך - הרי הוא אב כל העולם כלו שנכנסין 2
תחת פנפי שכינה¹⁶; ולאברהם היתה השבועה 3
תחלה¹⁷ שירשו בניו את הארץ. וכן¹⁸ כהנים ולוים 4
5 - מביאין וקורין, מפני שיש להן ערי מגרש¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...הרי הוא אב כל העולם כולו..."

יסוד והתחלת קירובו של אברהם אבינו להקב"ה הוא הציווי "לך-לך מארצך וממולדתך כו", בשעה שעדיין לא נודעו כלל מעלותיו האחרות, כי הוא עיקר גדול בעבודת ה' שהדרך לחיבור עם הקב"ה היא על-ידי ציות מוחלט לציוויו באמונה וקבלת עול פשוטה.

ולכן יובן מדוע אברהם אבינו הוא אב לגרים, כי קירובו להקב"ה הוא כמציאות חדשה בלי שום הקדמה לפני זה, וכמו גר שבא להתגייר.

(על-פי דק"ו ש חלק כ"ה עמוד 50 והערה 46)

~ נקודות משיחות קודש ~

"הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם אב המון גויים נתתיך, הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה כו".

ובביאור דבריו יש לומר, שהגר קורא לא מצד היותו חלק מכלל ישראל, אלא מגדר בן שורש את אביו. כי בבעלות עם ישראל על ארץ ישראל ישנם שני פרטים: בעלות כללית שבגללה שייכת כל הארץ לעם ישראל כולו. ובעלות פרטית שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק פרטי בארץ, השייך רק אליו.

שני קניינים אלו באו בפועל בשני אופנים שונים: הבעלות הכללית בכיבוש על-ידי יהושע, והפרטית על-ידי ירושה וחזקה פרטית של כל אחד בחלקו.

שני אופני בעלות אלו, הובטחו לאברהם אבינו בפרשת לך-לך. הפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת" מדבר בבעלות הכללית של עם ישראל על ארץ ישראל. ואילו בפסוק "לך אתננה" מדובר בבעלות הפרטית. כי אברהם אבינו קיבל את הארץ בשני האופנים, היינו גם כראש האומה הכוללת את כל עם ישראל, וגם כאב של כל אחד ואחד מישראל באופן פרטי.

ויש לומר, שמגדר זה יורש הגר חלק בארץ ישראל, ולכן מביא ביכורים וקורא בתור יורש מאביו.

(על-פי י"ן מלכות' ספר זרעים סימן כ"ד)

10 לו גוף הקרקע; שְׁנָאֵמַר: אֲשֶׁר נָתַן לָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ
11 וּלְבִיתְךָ⁴⁸. אַף עַל פִּי שְׁמַתָּה⁴⁹ אֲשֶׁתּוֹ אַחֵר שֶׁהִפְרִישׁ
12 וְהוּא בְּדֶרֶךְ⁵⁰ - מִבֵּיא וְקוֹרֵא⁵¹.

43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). 44) בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה. וראה בהלכה הסמוכה. 45) ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך", כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה') אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. 46) ברייתא שם. 47) נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה ג. 48) ואף-על-פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל-מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. 49) ברייתא שם. 50) שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאיגוונא שהוא בדרך, כדלהלן. 51) שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושגן ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לך". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה "לקיחה והבאה כאחת". ואף-על-פי שדעת רבינו, שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ח, והלכות אישות שם), מכל-מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית-דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית-דין הפקר", הוא דין תורה. וראה באבנאי-מילואים להלכות קידושין סימן כח את לג.

13 ז. המוכר⁵² שְׁדֵהוּ⁵³ או שְׁמֹכְרָה⁵⁴ אֵילָנוֹת וְקִרְקָעָן⁵⁵
14 בְּזֶמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הָרִי זֶה מִבֵּיא וְקוֹרֵא פְּיוֹבֵל
15 רֵאשׁוֹן בְּלִבְדוֹ⁵⁶, שֶׁעֲדִין לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר
16 שֶׁפָּתְחוּ לוֹ הַקִּרְקָעָן⁵⁷. אָבֵל אִם חֲזָר וּמָכְרָה פְּיוֹבֵל
17 שְׁנִי⁵⁸ - הָרִי זֶה מִבֵּיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא⁵⁹; שֶׁהָרִי סָמְכָה
18 דַּעְתּוֹ⁶⁰ שֶׁאֵין לוֹ אֵלָא הַפְּרוֹת, וְקִנְיָן פְּרוֹת אֵינוֹ קִנְיָן
19 הַגּוֹף⁶¹.

52) גיטין שם. 53) סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין לפירות. וראה בהלכה הקודמת. 54) שם מח. 55) כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא מוכר גם הקרקע עמהם. 56) שם, כרב חסדא. 57) כיון שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם

ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. 27) כלומר, מביא הפירות (שם). 28) אבל ביכורים פטורים מתרומות ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. 29) כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. 30) בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה ד. 31) כנ"ל בפ"ג הלכה א. 32) והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. 33) את הביכורים. 34) בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לבילה (כמו כאן, שאין קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו".

1 ה. הַפְּרִישׁ³⁵ בְּפִרְיוֹ וּמִכֹּר שְׁדֵהוּ - מִבֵּיא³⁶ וְאֵינוֹ
2 קוֹרֵא; שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי יְיָ³⁷, שֶׁהָרִי
3 אֵין לוֹ³⁸. וְהַלּוּקָח³⁹ אֵינוֹ חַיֵּב לְהַפְרִישׁ בְּפִרְיוֹ
4 אַחֲרֵים מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁכָּכֹר הַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ הַמוֹכֵר;
5 וְאִם הַפְּרִישׁ - מִבֵּיא⁴⁰ וְאֵינוֹ קוֹרֵא⁴¹. אָבֵל מִמִּין אַחֵר
6 - מִפְּרִישׁ וּמִבֵּיא וְקוֹרֵא⁴².

35) ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדהו, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה - כיון שנדחו אחר-כך מקריאה אחרי שמכר שדהו, דינם שייקבּו. וראה להלן בהלכות יג"ד. 36) המוכר. 37) כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידי. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם-כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. 38) ואף-על-פי-כן הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. 39) כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאינן השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם פעם אחת. 40) שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי-שם). וכמו כן המביא ביכורים וחזר והביא הוא עצמו ממין אחר - ביכורי ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. 41) אף-על-פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קרא על פירות שזה זו כלל, מכל-מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. 42) שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פוטרים את המין השני מהפרשת ביכורים.

7 ו. המוכר⁴³ שְׁדֵהוּ לְפִרוֹת⁴⁴ - הַלּוּקָח מִבֵּיא וְאֵינוֹ
8 קוֹרֵא; שֶׁקִּנְיָן פְּרוֹת אֵינוֹ קִנְיָן הַגּוֹף⁴⁵. אָבֵל⁴⁶ מִבֵּיא
9 אֶדָם מִנְכָּסִי אֲשֶׁתּוֹ⁴⁷ בְּפִרְיוֹ וְקוֹרֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין

קִיב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ח שבט – ספר זרעים – הלכות ביכורים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נופצם" – "יניחו עד שירקבו או עד שיתמסמסו". ועיין ר"י קורקוס]. (76) שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).

13 יא. הִבִּיא⁷⁷ בְּפוּרֵי מֵאָחָד מִן הַמִּינִים⁷⁸ וְקָרָא, וְחָזַר
14 וְהִבִּיא בְּפוּרִים מִמִּין אֲחֵר - אֵינּוּ קוֹרֵא עָלֵיהֶן;
15 שְׁנֵאֲמַר: הַגְדְּתִי הַיּוֹם - פְּעַם אֶחָת בַּשָּׁנָה הוּא מְגִיד,
16 וְלֹא שְׁתִּים⁷⁹.

(77) שם סוף משנה ט. (78) כלומר, משבעת המינים.
(79) ירושלמי שם ה"ז. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא כפשוטה שם.

17 יב. הִפְרִישׁ⁸⁰ בְּפוּרֵי⁸¹ וַיִּבֶשׁ הַמַּעֲיֵן⁸² או שְׁקָצֵץ
18 הָאֵילָן⁸³ - מִבִּיא⁸⁴ וְאֵינּוּ קוֹרֵא; לְפִי שָׁזָה כְּמִי שְׁאִין
19 לוֹ קֶרֶקֶע⁸⁵, שְׁהָרִי אֲבָדָה⁸⁶.

(80) שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה – סמך רבינו על משנתנו כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם ואחר-כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה מקובצת לברכות שם, שפסקו כרבי יהודה. (81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו משנתנו שיבש המעיין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן, הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה. (82) "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה). (83) שממנו הביא ביכוריו. (84) כיון שבשעת ההפרשה, היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד. (85) לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" – לא יצא. וזה מתאים לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם בכסף-משנה. (86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע אלא-אם-כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה, ע"י שם. ועיין ברש"י לברכות שם.

20 יג. הִמְבִּיא⁸⁷ בְּפוּרִים מֵאֲחֵר חַג הַסֻּפּוֹת וְעַד חֲנֻכָּה⁸⁸,
21 אָף עַל פִּי שְׁהִפְרִישָׁן קִדְּם הַחֲגִגָּה⁸⁹ - מִבִּיא⁹⁰ וְאֵינּוּ
22 קוֹרֵא. שְׁנֵאֲמַר: וְשִׁמְחָתָ בְּכָל הַטּוֹב; וְאֵין⁹¹ קְרִיאָה
23 אֲלָא בַּשָּׁעָת שִׁמְחָה - מִחַג הַשְּׁבוּעוֹת⁹² עַד סוֹף
24 הַחֲגִגָּה⁹³. וְשָׁאֵר הַמְּבִיאִין חוּץ מֵאֵלֶּי⁹⁴ - מִבִּיאִין
25 וְקוֹרִין.

(87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. (88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. (89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. (90) ואף-על-פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכב בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחתר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש

את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן הלוקח והחזירנו למוכר. וראה בפ"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. (58) שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם ביובל הראשון. (59) שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. (60) של המוכר. (61) כבהלכה הקודמת.

1 ח. הִפְרִישׁ⁶² בְּפוּרֵי וְחָלָה וְהָרִי הוּא מְסַכֵּן⁶³ - זֶה
2 שְׂרָאוֹי לִירְשׁוֹ מִבִּיא⁶⁴ וְאֵינּוּ קוֹרֵא⁶⁵. הִפְרִישׁ⁶⁶
3 בְּפוּרֵי וְשִׁלְחָן בִּיד אֲחֵר, וּמַת הַשְּׁלִיחַ בְּדֶרֶךְ, אָף עַל
4 פִּי שְׁחִזֵּר הוּא⁶⁷ וְהִבִּיאֵן - אֵינּוּ קוֹרֵא; שְׁנֵאֲמַר:
5 וְלִקְחָתָ וּבָאָתָ - עַד שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָהּ⁶⁸ וְהִבָּאָה פֶּאֶחָתָ.

(62) ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן. (63) לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס: "חולה ומסוכן" (כסף-משנה). (64) שמן הסתם רצונו שיהא הקרוב הראוי ליורשו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש. (65) כדין שליח הנזכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה שאף-על-פי שאם מת המשלח אחר ההפרשה, מביא היורש וקורא, שהם שלו – כל זמן שלא מת, אף-על-פי שהוא מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלכיתה היא בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו, ואין זה "לקיחה והבאה כאחת", כדלהלן. (66) מימרא של ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: (67) כלומר, המשלח, בעל הפירות. (68) כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם, בתוס' ד"ה בצרן ולא כרשב"ם.

6 ט. הִפְרִישׁ⁶⁹ בְּפוּרֵי וְאֲבָדוּ⁷⁰ קִדְּם שְׁאִינֵעַ לְהַר הַבֵּיתָ,
7 וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתִּיהֶן⁷¹ - מִבִּיא הַשָּׁנִיִּים וְאֵינּוּ
8 קוֹרֵא; לְפִי שְׁאִינּוּ יָכוֹל לֹמַר: אֵת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי
9 הָאֲדָמָה, לְפִי שְׁאִינּוּ רֵאשִׁית. וְאֵלּוֹ הַשָּׁנִיִּים - אֵין
10 חֲזָקִים עָלֵיהֶן חֲמֵשׁ בְּבִכּוּרִים⁷².

(69) ביכורים פ"א משנה ח. (70) או נמקו או נבזזו וכיוצא בזה, למעלה פ"ב הלכה כ, וקיצר רבינו כאן (המגיה על גליון רבינו). וראה ב'תוספות יום-טוב' שם. (71) כיון שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. (72) שדינם כתרומה (למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין שם ברע"ב.

11 י. הִבִּיא⁷³ בְּפוּרֵי וְנִטְמְאוּ בַּעֲזָרָה⁷⁴ - נּוֹפֵצִים⁷⁵ שָׁם
12 וְאֵינּוּ קוֹרֵא⁷⁶.

(73) ביכורים שם. (74) ששוב אינו חייב באחריותם, למעלה פרק ב שם, עיין שם. (75) [כלומר מריקם מן הסל, שבאופן זה שנטמאו – אין הסל לכהנים (למעלה פרק ג הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה וקדשים שנטמאו (שבת כה). אלא שאסור ליהנות מהם בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן

על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת כהגמרא במכות שם (כסף-משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. 91) ספרי לפרשת כִּי־תבוא. וכן הוא בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", הוי אומר (וידוי ביכורים) על השמחה". וראה באור-שמח. 92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". 93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. 94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג.

1 יד. **הַבִּכּוּרִים** ⁹⁵ וְהַתְּרוּמוֹת ⁹⁶ וְהַחֲלָה ⁹⁷ וְהַקֶּרֶן
2 וְהַחֲמִשׁ ⁹⁸ וּמִתְּנוֹת בְּהֶמָּה ⁹⁹ הֵם נִכְסֵי כֹהֵן. יֵשׁ לוֹ ¹⁰⁰
3 לְקָנוֹת מֵהֶן עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבְהֶמָּה טָמְאָה ¹⁰¹, וּבְעַל
4 חֹב נֹטֵלִין בְּחֹבוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּכַתְּבָתָהּ, וְקוֹנָה כֹהֵן
5 סֵפֶר תּוֹרָה ¹⁰².

95) ביכורים פ"ב משנה א. 96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. 97) חלה פ"א משנה ט. 98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) - חולין קלא. 99) הם זרוע ולחיים וקיבה (שם). 100) ביכורים פ"ג משנה יב. 101) מה-שאין-כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות י"ז. 102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), בכל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח).

6 טו. אף על פי ש**הַבִּכּוּרִים** וְהַתְּרוּמוֹת אֶסּוּר ¹⁰³
7 לְהֵאָכֵל לְזָרִים ¹⁰⁴, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים עוֹלִין
8 בְּאֶחָד וּמֵאָה ¹⁰⁵ כְּתוּמָה ¹⁰⁶, אִם נִתְעַרְבוּ ¹⁰⁷ בְּחֵלֶין
9 בִּירוּשָׁלַיִם - אֶסּוּרִין בְּכָל שָׁהֵן ¹⁰⁸ בְּמִינֵם ¹⁰⁹, כִּמְעַשֵּׂר
10 שְׁנֵי ¹¹⁰. מִפְּנֵי ¹¹¹ שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן ¹¹², עֲשָׂאוּם ¹¹³
11 כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתִּירִין ¹¹⁴; וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים
12 אֶסּוּרִים לְזָרִים אֵף בִּירוּשָׁלַיִם ¹¹⁵ - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין
13 בְּכָל שָׁהֵן ¹¹⁶. אֲפֹלוּ זֶרַע הַבִּכּוּרִים ¹¹⁷ אַחֵר שֶׁנִּכְנְסוּ
14 לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הֵגְדוּלִין אֶסּוּרִין, וְאוֹסְרִין בְּכָל שָׁהֵן
15 אִם נִתְעַרְבוּ ¹¹⁸ בִּירוּשָׁלַיִם ¹¹⁹; אֲבָל הַזֶּרַע בִּכּוּרִים
16 קִדְּם שֶׁיִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הֵגְדוּלִין חֲלִילִין ¹²⁰.

103) צ"ל: אסורים. 104) ביכורים פ"ב משנה א, וראה להלן. 105) שם. וראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכות כ"א. 106) [שעיקר דין "אחד ומאה" נלמד מתרומה, שנאמר בה (במדבר יח, כט) "את מקדשו ממנו", ומזה למדו חז"ל (ירושלמי תרומות פ"ד הלכה ו) "דבר שאתה מרים ממנו, אם נפל לתוכו מקדשו"]. 107) שם, משנה ב, חכמים ולא כרבי שמעון. 108) כלומר: לזרים אסורים באכילה, כביכורים, וכהנים חייבים לאכלם בקדושה (רדב"ז). 109) שהרי מין בשאינו מינו בטל, אפילו אם הוא דבר שיש לו מתירין, כמו שכתב בפט"ו מהלכות

מאכלות אסורות הלכה י (כסף-משנה). 110) ראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכות יד-טו, ובהערות. 111) ירושלמי שם. 112) כלומר, לכהנים. 113) חכמים. 114) "שאפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל" (הלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י). כיון שלגבי כהנים, שיכולים לאכלם בקדושה, הם דבר שיש לו מתירין. 115) כנ"ל בפ"ב הלכה א. כלומר, ואם כן הרי הם דבר שאין לו מתירין, והיה להם להתבטל בתערובת. 116) כיון שהם מותרים לכהן, כנ"ל. וראה בפירוש המשנה שם. 117) במשנת ביכורים שם: וגידוליהן (של המעשר והביכורים) אסורים מלאכול בירושלים וכו'. ובתרומות פ"ט משנה ד "והביכורים גידוליהן חולין". והקשו בירושלמי ביכורים שם ממשנה זו על משנת ביכורים הנ"ל, ותיצו: "הן דתימר (= מה שאמרו) גידוליהן אסורים, איסור מחיצה (שזרעם בתוך מחיצת ירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרים, היתר זרות" (שזרעם מחוץ לחומה). 118) במשנה שם: "וגידוליהן אסורים מלאכול בירושלים וכו' הרי אלו במעשר וביכורים, מה-שאין-כן בתרומה". (ותמה על זה ה'תוספות יום-טוב', שהרי גם תרומה גידוליה אסורים (פ"א מהלכות תרומות הלכה כא). וראה בתוספות חדשים שכתב, שליישב תמיהה זו פירשה (הר"מ) והרע"ב שם בזרע תערובתם, שבאופן זה גידולי תרומה מותרים (הלכות תרומות שם הכ"ב "והמדומע וכו' גידוליהן מותרין"). וכאן פירשה רבינו להיפך: בגידולין שנתערבו. וסובר רבינו שכשם שלא אסרו גידולי גידולין (הלכות תרומות שם) וכשם שלא אסרו גידולי תערובת תרומה, כמו"כ לא אסרו תערובת גידולים). 119) כנ"ל. 120) משנה בתרומות שם. שאע"פ שבתרומה גזרו חכמים משום תרומה טמאה ביד כהן, שמא ישהה אותה לזרעה, ויבוא לאכלה (הלכות תרומות שם הכ"א) - בביכורים שאינם שכיחים כל כך, שהרי אינם נוהגים אלא בשבעת המינים, לא גזרו (רע"ב בתרומות שם). וראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכה טו.

17 טז. **בִּיצֵד** ¹²¹ מַעְלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעִירֹת
18 שֶׁבַּמַּעֲמָד ¹²² מִתְּפַנְסוֹת לַעִירֹת שֶׁל מַעֲמָד, כְּדִי ¹²³
19 שְׁלֹא יַעֲלוּ יְחִידִים; שְׁנֵאמַר: כָּרֵב עִם הַדֶּרֶת מְלֹךְ.
20 וּבָאִים וְלָנִים בְּרוּחָבָה שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכְנְסוּ ¹²⁴ לְבָתִּים,
21 מִפְּנֵי אֵהָל הַטָּמְאָה ¹²⁵. וּבִשְׁחַר הַמִּמָּנָה אוֹמַר: קוּמוּ
22 וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ ¹²⁶. וְהַשּׁוֹר ¹²⁷ הוֹלֵךְ
23 לַפְּגִיָּה, וְקִרְנֵי מִצָּפִין זָהָב, וְעֶטְרָה שֶׁל זֵית פְּרָאשׁוּ,
24 לְהוֹדִיעַ ¹²⁸ שֶׁהַבִּכּוּרִים מְשַׁבְּעַת הַמִּינִין ¹²⁹. וְהַחֲלִיל
25 מִכָּה לַפְּגִיָּה, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִין קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם.
26 וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שְׁמַחְתִּי בְּאֶמְרִים לִי
27 בֵּית יְיָ גָּלָה ¹³⁰. וְלֹא הָיָה ¹³¹ מְהֻלָּכִין בַּיּוֹם ¹³² אֲלָא שְׁתֵּי
28 יָדוֹת ¹³³ בְּלִבָּד. הִגִּיעוּ קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ
29 לַפְּגִיָּה שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעֶטְרוּ
30 אֶת בִּכּוּרֵיהֶם וּפְרָפְסוּ ¹³⁴ אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח
31 וְיָבֵשׁ - מְרִאִין אֶת הַלֶּחַ ¹³⁵ מִלְּמַעְלָה. וְהַפְּחוֹת ¹³⁶
32 וְהַסְגָּנִים ¹³⁷ וְהַגִּזְבָּרִים ¹³⁸ יוֹצְאִין לְקֶרְאֵתָן מִירוּשָׁלַיִם.
33 לְפִי הַבָּאִים ¹³⁹ הֵם יוֹצְאִין. אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הִרְבָּה -

לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מודמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

- א. מַצֹּת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעֶסֶה² לַכֹּהֵן³,
שֵׁנָאֲמַר: רֵאשִׁית עֲרִסְתְּכֶם⁴ חֲלָה תְּרִימו תְּרוּמָה.
וְרֵאשִׁית זו אֵין לָהּ שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה⁵. אֲפִלוּ הַפְּרִישׁ
כְּשֶׁעוֹרָה⁶ - פֶּטֶר אֵת הָעֶסֶה. וְהַעוֹשֶׂה⁷ כָּל עֲסָתוֹ חֲלָה
- לֹא עֲשֵׂה כָּלוּם, עַד שִׁשְׁיִיר מִקְצָתוֹ⁸.

(2) של חמשת מיני דגן (להלן פ"ו ה"ב). (3) על מנת לתתה לכהן. וההפרשה והנתינה מצוה אחת הן, כמו שכתב רבינו ב'ספר המצוות' כלל יב (עיי"ש עמוד מד הערה א). ולדעת הרמב"ן שם, הן שתי מצוות. (4) ראה בפ"ג מהל' תרומות ה"א, שגם שם למדו כן ממה שנאמר "ראשית דגן". (5) 'ספרי' לפרשת שלח. ושם למדו כן מתרומה גדולה. (6) בתרומה גדולה, כתב רבינו "חיתה" (שם). (7) חלה פ"א מ"ט. (8) ב'ירושלמי' שם: "מניין שלא עשה כלום עד שישיר תלמוד-לומר: מראשית, ולא כל ראשית", וראה בהל' תרומות שם ה"ה. ובענין ביכורים כתב רבינו (למעלה פ"ב ה"ז), שעושה אדם כל שדהו, ולמדו כן ממה שנאמר "וראשית כל בכורי כל", וראה שם הערה קכב.

- ב. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים, שִׁמְפְּרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה
וְעֲשָׂרִים⁹ מִן הָעֶסֶה, כְּדִי¹⁰ שִׁיְהִיָּה בָּהּ כְּדִי מִתְּנָה
לַכֹּהֵן; שֵׁנָאֲמַר¹¹: תִּתֵּן לוֹ¹² - תֵּן לוֹ דְּבַר הָרְאוּי לַתְּנֹה
מִתְּנָה. וְהַנְּחָתוֹם הַעוֹשֶׂה לְמַכּוֹר בְּשׁוֹק - מִפְּרִישׁ אֶחָד
מִשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעֲסָתוֹ מִרְבָּה¹³, יֵשׁ בְּשְׁעוֹר
זֶה כְּדִי מִתְּנָה.

(9) שם, פ"ב מ"ז. (10) ב'ירושלמי' שם, ובתוספתא שם פ"א ה"ז: "בעל הבית עיסתו מעוטה, ואין בה כדי מתנה לכהן (אלא-אם-כן יפריש אחד מכ"ד), נחתום עיסתו מרובה, ויש בה כדי מתנה לכהן (אפילו אם מפריש רק אחד ממ"ח)". וטעם זה הוא לחכמים, אבל לרבי יהודה אמרו שם טעם אחר. וראה בפירוש המשנה, וב'תוספתא כפשוטה' שם. (11) 'ספרי' פרשת שלח. (12) ב'ספרי' שם: "מראשית עריסותיכם תתנו לה". (13) ראה בש"ך סי' שכב ס"א ס"ק ב.

- ג. הַעוֹשֶׂה¹⁴ עֶסֶה לְמִשְׁתָּה בָּנוּ, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא
מִרְבָּה¹⁵ - מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה; שֶׁלֹּא
לְחֵלֶק¹⁶ בַּעֲסַת בָּעַל הַבֵּית. וְהַנְּחָתוֹם שֶׁעֲשֵׂה עֶסֶה
קִטְנָה¹⁷ - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וְשְׁמוֹנָה; שֶׁלֹּא לְחֵלֶק¹⁸
בַּעֲסַת הַנְּחָתוֹם.

(14) משנה, שם. (15) ויש באחד ממ"ח, כדי מתנה. (16) 'ירושלמי' שם. (17) במשנה: וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. (18) 'ירושלמי' שם לגירסת הגר"א. וראה ברידב"ז.

- יֹוצְאִין לְקִרְאָתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט.
וּמִשְׁיָכְנָסוּ¹⁴⁰ כָּל בְּשָׁעֵרֵי יְרוּשָׁלַם יִתְחִילוּ לְקָרוֹת:
עֲמֻדוֹת הָיוּ רְגֵלֵינוּ בְּשָׁעֵרֵי יְרוּשָׁלַם.

(121) ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ח. (122) ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א. (123) תוספתא שם. (124) משנה שם. (125) ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו עלידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. (126) כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. (127) שם מ"ג. (128) ירושלמי שם. (129) "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושים העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). (130) ירושלמי שם הלכה ב. (131) תוספתא שם. (132) בתוספתא שם "כל היום". (133) כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. (134) ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. (135) ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטרן ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. (136) סגני הכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. (137) סגני הלויים (תוס' יו"ט). (138) הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש המשנה). (139) במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". (140) ירושלמי שם הלכה ב.

- יִז. כָּל בָּעֲלֵי¹⁴¹ אֲמָנוֹת שִׁפְרִיּוֹשָׁלַם עוֹמְדִין
מִפְּנֵיהֶם¹⁴² וְשׁוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמָן: אַחֲיִינוּ, אֲנָשֵׁי מְקוֹם
פְּלוּנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשִׁלּוּם. וְהֵם מְהַלְכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם
וְהַחֲלִיל¹⁴³ מִכָּה לַפְּנִיָּהם, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִים לְהַר
הַבֵּית. הַגִּיעוּ לְהַר הַבֵּית, נוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד¹⁴⁴ סֵלוֹ
עַל כַּתְּפוֹ וְאוֹמְרִין¹⁴⁵: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ'
עַד כָּל הַנְּשִׁמָּה¹⁴⁶ תְּהִלָּל יְהִי הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְכִים
בְּהַר הַבֵּית וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמְגִיעִין לְעִזְרָה. הַגִּיעוּ
לְעִזְרָה, דְּבָרוּ הַלְלוּם¹⁴⁷ בְּשִׁיר: אֲרוּמָמָךְ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי
גּוֹמֵר.

(141) משנה שם. (142) בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם - פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). (143) שם, משנה ד. (144) אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. (145) ירושלמי שם. (146) כלומר, ו"כל הנשמה וכו'". בכלל. אבל בירושלמי שם אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". (147) ראה למעלה שם הלכה יג.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר שמצות-עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או להיפך. שלשה דינין

פ"ב ה"א עיי"ש, שכל עיקר הטעם שאין מפרישים ביכורים בחוצה לארץ, הוא משום שאין מביאים תרומה טמאה לארץ ישראל, ואם הביאה אסורה שם באכילה. (38) "ירושלמי" חלה, שם.

ח. שלשה³⁹ דינין לחלה בפלש ארצות: פל הארץ²² שהחזיקו בה עולי בבל⁴⁰ עד פזיב⁴¹ - מפרישין בה²³ חלה אחת⁴² בשעור⁴³, והיא נאכלת לפניהם. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, שהיא מפזיב ועד אמונה⁴⁴ - מפרישין בה שתי חלות: האחת נשרפת, והאחת נאכלת. ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה⁴⁵, שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא⁴⁶, וקדשה ראשונה בטלה משגלו⁴⁷; והואיל והיא ארץ ישראל⁴⁸ - מפרישין בה חלה אחת מארבעים ושמונה⁴⁹ ושורפין אותה; ומפרישין חלה שניה ונותנין אותה לפה לאכלה, כדי שלא יאמרו⁵⁰: תרומה טהורה נשרפת, שהרי נשרפה הראשונה אף על פי שלא נטמאה טמאה ידועה לכל⁵¹. וזו שניה אין לה שעור, אלא כל שרופה מפריש⁵², מפני שהיא מדבריהם⁵³. וכל הארץ מאמנה ולחוצין⁵⁴, בין בסוריא⁵⁵ בין בשאר הארצות - מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי שלא יאמרו: ראינו תרומה טמאה⁵⁶ נאכלת; ואחת לאכילה, כדי שלא תשתפח תורת חלה⁵⁷ מישראל. והואיל⁵⁸ וזו מדבריהם⁵⁹, מוטב לרבות פגאכלת. לפיכך: של שרפה - אין לה שעור, אלא כל שהיא; ושל אכילה - אחד מארבעים ושמונה⁶⁰. ומתרת לזבים⁶¹ ולזבות, ואין צריך לומר לשאר טמאים⁶².

(39) שם, מ"ח. (40) בזמן עזרא. (41) וכזיב עצמה לא החזיקו בה (פ"א מהל' תרומות ה"ח). (42) כלומר, פעם אחת. (43) אחד מכ"ד או ממ"ח (למעלה ה"ב). (44) ראה בהל' תרומות שם ה"ז. (45) בטומאת ארץ העמים. ראה בפ"א מהל' טומאת מת ה"א. (46) שם ה"ה. (47) שם. ולפיכך גזרו עליה טומאה כעל ארץ העמים. (48) כלומר, כשהחזיקו בה עולי מצרים היתה ארץ ישראל, והיתה חייבת אז בחלה מן התורה ("ירושלמי" שם ה"ד). (49) כדין עיסה שנטמאת, כנ"ל בה"ד. וראה בפירוש המשנה וברע"ב ותו"ט שם. (50) "ירושלמי" שם. (51) שהרי אינה טמאה אלא בטומאת ארץ העמים, ובארץ שהיתה פעם ארץ ישראל. וראה להלן שבחוצה לארץ ממש, טומאה זו ידועה. (52) אף-על-פי שהיא נאכלת, וראה להלן. (53) "ירושלמי" שם. כלומר עיקרה מדבריהם, שלא נתקנה אלא "שלא יאמרו", כנ"ל. אבל חלה בזמן הזה, אף-על-פי שהיא מדבריהם, יש לה שיעור, כיון שיש לה עיקר מן התורה. (54) במשנה, שם: "ועד אמנה ולפניהם". וכנראה שלפני רבינו היתה הגירסא כנ"ל. ועי' ב"מלאכת שלמה" שם בשם הרשב"א. (55) שם מ"ז, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר.

ד. נטמאת¹⁹ העסה²⁰ בשוגג או באנס - מפריש אחד מארבעים ושמונה²¹. ואם טמאה בזדון - מפריש אחד מעשרים וארבעה, כדי שלא יהיה חוטא נשכר²². וחלה טמאה [מותרת] (לפהן) להסקה, בתרומה טמאה²³.

(19) משנה, שם. (20) של בעל הבית. (21) כיון שאינה ראויה לאכילה לכהן, אלא להסיק בה בלבד, כדלהלן - הקילו בשיעורה. (22) "פירוש", שלא ירויח החוטא שטימאה, ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אילו לא עבר וטימאה ("פירוש המשנה"). (23) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"א, וחלה נקראת תרומה (להלן ה"ג).

ה. אין²⁴ חיבין בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ וגומר; ובזמן²⁵ שכל ישראל שם, שנאמר: בבאכם - ביאת בלכם, ולא ביאת מקצתכם. לפיכך, חלה בזמן הזה, אפילו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם²⁶, כמו שבארנו בתרומה²⁷.

(24) כן הוא בספרי' שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"א. (25) כתובות כה, א. וראה למעלה שם הכ"ו, ובראב"ד שם. (26) כיון שלא עלו אלא מקצתם (גמרא שם). (27) שם.

ו. פרות חוצה לארץ²⁸ שנכנסו לארץ²⁹ - חיבין בחלה, ופרות הארץ³⁰ שיצאו חוצה לארץ³¹ - פטורין³²; שנאמר: אשר אני מביא אתכם שמה - שמה אתם חיבין בין על פרות הארץ בין על פרות חוצה לארץ.

(28) חלה פ"ב מ"א. (29) ושעת חיוב חלה, שהיא בשעת לישא, היתה בארץ. וראה ברדב"ז, ובמשנה-למלך ה'ל' תרומות שם הכ"ב, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' למשנה שם. (30) שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. (31) ונילושו שם (המפרשים הנ"ל). (32) לדעת הראב"ד חייבים הם מדרבנן, ועי' 'כסף משנה' כאן, ובהל' תרומות שם.

ז. מפרישין³³ חלה בחוצה לארץ³⁴ מדברי סופרים, כדי שלא תשתפח תורת חלה מישראל. ואין מביאין³⁵ חלות חוצה לארץ לארץ, פשם שאין מביאין תרומה³⁶ ובפריים³⁷ משם. ואם הביא - מניחה עד ערב הפסח ותשרף, בתרומה³⁸.

(33) בכורות כז, א. (34) היינו בכל הארצות, שחלה שכיחה בכל אדם העושה עיסה, ולכן גזרו יותר מבתרומה, שאינה אלא בבעלי שדות, ולפיכך לא גזרו על כל הארצות, אלא על מצרים ובבל (ראה ה'ל' תרומות שם ה"ו). וראה ב'תוספות יום-טוב' חלה פ"ד מ"ח, בשם ה'תוספות'. (35) שם מ"י: "אנשי אלכסנדריה הביאו חלותיהן מאלכסנדריה ולא קיבלו מהן". והיינו משום שנטמאו החלות בטומאת ארץ העמים. (36) פ"ב מהל' תרומות ה"ז. שהרי היא טמאה בטומאת ארץ העמים. (37) למעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארץ העמים. ובזמן הזה היא טמאה מן התורה, מפני טומאת המת, כנ"ל. (71) כלומר, שלעולם אין חיוב חלה שם מן התורה. (72) אבל בנגיעה מותר אפילו למי שטומאה יוצאה מגופו (בכורות, שם). (73) שם. וראה בהל' תרומות שם. (74) ומה שכתב רבינו בסוף ה"ח, שחלת חוץ לארץ מותרת לזבים וזבות, היינו החלה השניה, ראה בהערה ס. (75) בבכורות, שם : טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה-לארץ וכו'. אמר רב, טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, ולית הלכתא כוותיה (אלא אוכל בלא טבילה). וראה בהל' תרומות שם. (76) בחוץ לארץ. (77) שאינה כחוץ לארץ לענין חלה, כנ"ל בה"ח. (78) שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהם, ולכן הם אוכלים תמיד בלא בדיקה (הל' תרומות, שם). (79) שכיון שהראשונה נאכלת, שוב לא תשתכח תורת חלה, ולא חששו שמא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת.

יא. וכן⁸⁰ אם היה שם⁸¹ כהן גדול⁸² שטבל משכבת וזרעו או מזיבתו⁸³, אף על פי שלא העריב⁸⁴ שמשו, ואף על פי שהוא טמא מת⁸⁵ - הרי זה מותר לאכול החלה הראשונה⁸⁶, ואינו צריך להפריש שניה⁸⁷ בחוצה לארץ⁸⁸. כל המפריש⁸⁹ חלה⁹⁰ - מברך⁹¹ תחלה⁹²: אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה⁹³. בין בארץ בין בחוצה לארץ⁹⁴. וכשם⁹⁵ שמברך על הטהרה, כך מברך על הטמאה. לפיכך⁹⁶ אין האיש ערם מפריש חלה, שאינו יכול לברך⁹⁷. אבל⁹⁸ האשה הערמה שישבה⁹⁹ וכל פניה¹⁰⁰ טוחות¹⁰¹ בקרקע - מברכת ומפרישת חלה¹⁰².

(80) נראה שהלכה י"א מתחילה להלן: "כל המפריש חלה וכו'", ובטעות ציינוה כאן. (81) בחוץ לארץ. (82) כלומר, ביחס לקטן שלא ראה עוד קרי. (83) כלומר, מטומאה שיצאה עליו מגופו, כנ"ל. (84) ואין טמאים אוכלים בתרומה (וחלה - בתרומה) עד שיעריב שמשן (הל' תרומות שם ה"ב). (85) וטעון הזאה, ואי-אפשר לו היום להטהר. (86) בחלה פ"ד מ"ח "וטבול יום אוכלה". והכוונה למי שיצאה עליו טומאה מגופו וטבל, שהרי טמאי מגע, אינם טעונים טבילה כלל, כנ"ל. (87) כנ"ל. (88) שעיקר חיוב חלה בה אינו אלא מדבריהם, כנ"ל. והראב"ד בהל' תרומות שם ה"ח, חולק - וסובר שזבים וזבות אסורים באכילת חלה אף לאחר טבילה. וראה ביו"ד סי' שכב ס"ה, ובש"ך וט"ז וביאור הגר"א שם. (89) נראה שהלכה י"א מתחילה כאן, ראה הערה עט. (90) כלומר, אפילו אותו שאסור לו לאכלה מחמת טומאתו, כנ"ל וכדלהלן בראש ההלכה הסמוכה. (91) האור זרוע' ח"א סי' רכה, והריקנטי סי' רל, הביאו כן בשם ה'ירושלמי' בבכורות פ"ט ה"ג. (92) כדרך שמברכין על המצוות עובר לעשייתן. וראה בפ"א מהל' מעשר הט"ז. (93) ביו"ד סי' שכב ס"א: להפריש תרומה, שכן הוא לשון הכתוב, ו"חלה" אינו אלא שם העוגה. אבל הסמ"ק כתב שאין להקפיד על כך (כסף-משנה). וראה בתוספתא כפשוטה' ברכות פ"ו עמ' 116 הערה 52. (94) אף-על-פי שאין חיוב חלה שם אלא מדבריהם, מברך כדרך שמברך על כל מצוות דרבנן (שבת

56) בטומאת ארץ העמים, כנ"ל. שכיון שהיא חוצה-לארץ ממש - ידועה טומאתה לכל, ראה להלן. (57) בכורות כז, א. וכאן לא שייך לגזור, שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כמו שגזרו בארץ שכבשוה עולי מצרים (למעלה) - לפי שחוצה-לארץ טומאתה ידועה (תוספות אנשי שם, שם). (58) 'ירושלמי', שם. (59) שאין להן עיקר מן התורה. (60) כבהלכה הקודמת, וראה בפירוש המשנה, וב'ירושלמי' שם, ובפירוש ה'פני משה'. (61) במשנה, שם: "ואסורה לזבים ולזבות, לנדה ולילודת". ונראה שרבינו גרס שם כנ"ל. ויתכן כי אין כאן מחלוקת בהלכה, אלא מה שאמרו "אסורות לזבות וכו'", היינו בחלה הנשרפת שהיא הראשונה, ולכן החמירו בה, ומה שאמר רבינו "מותרת לזבים וכו'", מדובר בחלה הנאכלת, שהקילו בה כיון שהיא שניה (רב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכב אות ד. וראה בפ"ז מהל' תרומות ה"ח). (62) שנטמאו במגע הטומאה, שטומאתם קלה מטומאת אלו, שהיא יוצאת מגופם, וראה בבכורות שם.

ט. בזמן הזה, שאין שם עסה טהורה מפני טמאת המת⁶³ - מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל⁶⁴. אחד מארבעים ושמונה⁶⁵ ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה ויש לה שם מן התורה⁶⁶. ומפני עד אומנה⁶⁷ - מפרישין שניה לכהן לאכילה, ואין לה שעור, כשהיה הדבר מקדם⁶⁸.

(63) שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו אפר פרה אדומה להזות עלינו. (64) כלומר, אף בארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (65) כדין חלה שנטמאה באונס, למעלה ה"ד. (66) כלומר, בזמן שכל ישראל עליה חייבים בחלה מן התורה, ולפיכך מפרישים אף בזמן הזה כשיעור. ויש אומרים שבזמן הזה אין מפרישים אלא כלשהו (ברכי יוסף ליו"ד שם ס"ד). (67) כלומר, במקום שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בו עולי בבל. (68) כלומר, אף-על-פי שעתה היא טמאה טומאת מת הידועה לכל. ולא שייך לחשוש שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת (ראה בהלכה הקודמת), והיה מן הדין שלא להצריך הפרשה שניה, ובכל זאת השאירו הדבר כפי שהיה.

י. חלת חוצה לארץ⁶⁹, אף על פי שהיא טמאה⁷⁰, הואיל ועקר חיוביה מדבריהם⁷¹ - אינה אסורה באכילה⁷² אלא על כהן שטמאה יוצאה עליו מגופו⁷³, והם: בעלי קריין וזבים וזבות ונדות ויולדות ומצרעין⁷⁴; אבל שאר הטמאים במגע שאר הטמאות, אפילו טמאי מת - מותרים לאכלה⁷⁵. לפיכך, אם היה שם⁷⁶ כהן קטן בחוצה לארץ, בין בסוריא⁷⁷ בין בשאר ארצות, ורצה להפריש חלה אחת - מפריש אחד מארבעים ושמונה, ונאכלת לקטן שעדין לא ראה קרי או לקטנה שעדין לא ראתה נדה⁷⁸, ואין צריך להפריש שניה⁷⁹.

(69) כלומר, כל הארץ מאמנה ולחוץ, כנ"ל ה"ח. ומדובר כאן בחלה המופרשת ראשונה. ראה למעלה. (70) בטומאת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכפירוש רש"י שם, אבל בנתערב מעצמו, אפילו שוה בשוה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכג אות ב). (111) משנה, שם. (112) "ירושלמי" שם. בניגוד לתרומת ארץ ישראל שאינה ניתנת לכהן עם-הארץ שמא יטמאנה (פ"ו מהל' תרומות ה"ב), והוא-הדין לחלת ארץ ישראל. (113) כל המוקף בסוגריים, נוסף ע"פ ה'כסף משנה'. (114) בכורות, שם. וראה בפ"ב מהל' תרומות הי"ט (משנה-למלך). (115) ביצה ט, א.

יג. החלה נקראת תרומה¹¹⁶. לפיכך אינה נטלת¹¹⁷ 12
אלא מן המקף, בתרומה¹¹⁸; ואינה נטלת מן הטהור¹¹⁹ 13
על הטמא¹¹⁹ לכתחלה¹²⁰. 14

(116) במעילה טו, ב: "מאי טעמא (כלומר, מדוע תרומה וכו' וחלה מצטרפים זה עם זה לאסור עיסה של חולין שנפלו לתוכה), כולוהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב: ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'". וראה ב'ירושלמי' ערלה, תחילת פ"ב. (117) חלה פ"א מ"ט. (118) כלומר: כתומה גדולה, ולא כתומת מעשר, פ"ג מהל' תרומות הי"ז. ועיי"ש ה"כ. (119) כתומה גדולה ולא כתומת מעשר (שם פ"ה ה"ז). משנה שם, ובפ"ב מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (120) אבל בדיעבד חלתו חלה, כמו בתרומה, ראה למעלה שם.

יד. וכל שאמרנו בתרומה: לא יתרם, ואם תרם - 15
אינה תרומה¹²¹, כף בחלה¹²². וכל שאמרנו 16
בתרומה: לא יתרם מזה על זה¹²³, כף בחלה. וכל 17
שאינו אוכל תרומה¹²⁴ - אינו אוכל חלה; וכל 18
האוכל תרומה¹²⁵ - אוכל חלה. 19

(121) כגון חרש שוטח וקטן וכיוצא בהם (שם פ"ד ה"ב), או ממין על שאינו מינו (שם פ"ה ה"ב). (122) שנקראת תרומה, כנ"ל. (123) כגון מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (שם פ"ד ה"ד). (124) כגון זר (שם פ"ו ה"ה), או טמא (שם פ"ז ה"א). (125) שם.

טו. הסומא והשכור¹²⁶ מפרישין חלה לכתחלה; 20
שאין בעפסה רע ויפה כפי שיכוננו ויפרשו מן 21
היפה¹²⁷. 22

(126) שאינם מפרישים תרומה גדולה, מפני שאינם יכולים לכוון ולהפריש את היפה (שם פ"ד ה"ד). ומדובר בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע - הרי הוא כשוטה לכל דבריו (פכ"ט מהל' מכירה הי"ח). (127) ראה ב'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ג, ובמפרשים שם.

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ח

פרק ששי

יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי ניזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישאל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז,

כג.). והראב"ד כתב בשם רב אחאי גאון (שאלות לפרשת צו, עג), שמלבד הברכה חייב לקרוא שם לחלה. ונראה שדעת רבינו שהברכה עצמה היא קריאת שם (ר"י קורקוס). (95) כן נראה בחלה פ"ב מ"ג, שאין הבדל בין טמאה לטהורה (כסף-משנה). (96) כלומר, לפי שחייב לברך על הפרשת חלה. (97) תרומות פ"א מ"ו, ופ"א מהל' ברכות ה"ט. (98) חלה, שם. (99) אף-על-פי שברכת המצות היא במעומד, זה אינו אלא כשחייב לעשות המצוה, אבל כאן אין הפרשת החלה אלא הכשר אכילה גרידא (גליון מהרש"א ליו"ד שם, בשם 'מגן אברהם'). (100) בברכות כד, א. "דאמר רב הונא עגבות (= אחוריים) אין בהם משום ערוה. לימא (לדעת הגר"א אינו גורס רבינו: "לימא", ראה להלן) מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה טוחות בקרקע". ונחלקו אחרונים בדעת רבינו. לדעת ה'מגן אברהם' באו"ח סי' רו ס"ק ה, פוסק רבינו שלא כרב הונא, שהרי דחה רב נחמן בר יצחק את ראייתו, ואם כן אף עגבות יש בהם משום ערוה, ולכן כתב רבינו: "וכל פניה טוחות בקרקע". ולדעת הגר"א בביאוריו ליו"ד שם אות ג, פוסק רבינו כרב הונא, ואינו גורס בברכות שם את המילה: "לימא". ואם כן הביאה הגמרא ראייה לרב הונא. ודברי רב נחמן שם הם ענין בפני עצמו, ואינם דחיה לדברי רב הונא. ולשון רבינו בהל' ברכות שם נוטה לדעת הגר"א. (101) דבוקות ומכוסות. (102) וכל זה כשהיא מברכת, אבל האיש אסור לו לברך כנגד אשה ערומה, שהרי טפח באשה ערוה.

יב. הנדה וכיוצא בה¹⁰³ - מברכת ומפרשת חלת 1
חוצה לארץ¹⁰⁴; שאינה מזוהרת¹⁰⁵ על מגעה, אלא 2
על אכילתה. ואם היה שם כהן קטן או כהן שטבל, 3
שהיא מתרת לו לאכילה פמו שבארנו¹⁰⁶ - הרי זה 4
מתר לאכלה¹⁰⁷ עם ה'זר'¹⁰⁸ על שלחן אחד, לפי 5
שאינה מדמעת¹⁰⁹ ואפלו נתערבה שוה בשוה¹¹⁰. 6
ונותנין¹¹¹ אותה לכהן עם הארץ¹¹², מפני שהיא 7
טמאה בארץ ארץ העמים. [ואין¹¹³ בה משום כהן 8
המסיע¹¹⁴ במתנותיו שהוא אסור. ואם רצה¹¹⁵ לאכל 9
תחלה] ואחר כך יפריש החלה בחוץ לארץ - מתר; 10
שאין עקרה אלא מדבריהם. 11

(103) כלומר, שאר הטמאים בטומאה היוצאת עליהם מגופם, כנ"ל ה"י. (104) שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים. אבל חלת ארץ ישראל, אפילו בזמן הזה, אסורה אפילו במגע נדה וכיוצא בה. (105) בכורות כז, א. (106) בה"י. (107) כלומר, אפילו את החלה המופרשת ראשונה. וראה בסוף ה"ח. (108) שאינו כהן. וראה חלה פ"ד סוף מ"ח. (109) כלומר, אינה אוסרת תערובתה כחלת ארץ ישראל. ואם כן, אף אם יתערב לחמו של הזר עם החלה של הכהן "חד בחד" - לא ייאסר. (110) וכל-שכן אם נתערבה ברוב. ומקור דין זה ב'ירושלמי' שם: "אמר רבי זעירא, מתניתא אמרה אפילו אחד באחד" (כלומר, אפילו נתערבה החלה שוה בשוה). ומה שאמרו בבכורות, שם: אמר שמואל, תרומת חוצה-לארץ בטילה ברוב, הכוונה כשמבטל בידיים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבילים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימו בשיבילים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. (12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. (13) המדובר כשנמאז עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". (14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

ד. עֶסֶה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁵ בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶסֶת¹⁷ שְׁבִיעִית¹⁶, וְסֶפֶק מִדְּמַע¹⁷ - חֵיבִין בְּחֻלָּה. אָבֵל¹⁸ הַמִּדְמַע¹⁸ - פֶּטוּר מִן הַחֻלָּה¹⁹.

(15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממנו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. (16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. (17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. (18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. (19) שנאמר: תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חֲלוֹת תּוֹדָה וְרִיקְיָה נִזְיֹר²⁰: עֲשָׂאן לְעֶצְמוֹ - פֶּטוּרִין מִן הַחֻלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ²¹; לְמַכְרֵן בְּשׁוּק לְנִזְיָרִים וּלְמַקְרִיבֵי תּוֹדָה - חֵיבִין בְּחֻלָּה, לְפִי שְׁבִדְעָתוֹ, שְׁאֵם לֹא תִמְכֹּר - יֵאָכְלָהּ²³.

(20) בתורה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בניזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "ריקיקין". (21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד.

ו. עֶסֶת הַשֶּׁתִּפְיִין²² וְהַעֲוֶשָׁה עֶסֶה לְרִבִּים²³ - חֵיבֶת בְּחֻלָּה²⁴.

(22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא

ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והככרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

א. הַלֹּקֶת מִן הַנַּחְתּוֹם² - חֵיב בְּחֻלָּה. וּמִפְּרִישׁ מִן הַחֲמָה³ עַל הַצּוֹנֶנֶת וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחֲמָה, אֶפְלוּ מִדְּפוּסִין⁵ הֶרְבֵּה.

(2) שהוא חבר. (3) "הוא הלחם החם". (4) "הוא הלחם הקר". (5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו.

ב. אִין חֵיבִין בְּחֻלָּה אֵלָא חֲמִשָּׁה מִיְנֵי תְּבוּאָה בְּלִבָּד, וְהֵם: הַחֲטִין, וְהַשְּׁעוּרִים, וְהַפֶּסְמִין, וְשִׁבְלֵת שׁוּעָל, וְהַשִּׁפּוֹן; שְׁנֵאֲמַר: בְּאֶחָדֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ⁶, וְאִין קָרוּי לֶחֶם אֵלָא פֶת הַנַּעֲשִׂית מֵאֵל. אָבֵל הַעֲוֶשָׁה פֶת אֶרֶץ אוֹ דָחַן וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִן הַקֶּטְנִיּוֹת - אִינֵן חֵיבִין בְּחֻלָּה כָּלָל.

(6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון".

ג. הֶלֶקֶט וְהַשְּׁכָחָה וְהַפָּאָה וְהַהֶפְקֵר וְתְּבוּאָה שְׁלֵא הִבִּיאָה שְׁלִישׁ, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן פֶּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה⁷ - חֵיבִין בְּחֻלָּה⁸. וְכֵן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלִים שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ⁹, אָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶלֶק תְּרוּמָה גְּדוּלָּה¹⁰, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹¹ וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדָּו, וּמִתּוֹת הַעֲמֶר¹² וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים¹³ כְּשִׁפְדוּ כָּל אוֹתָן הַמוֹתְרוֹת - הֵפֵל חֵיבִין בְּחֻלָּה¹⁴.

(7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטורה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבילים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. (8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. (9) תרומת מעשר. (10) שפטור הלוי מלהפרישה. (11) בירושלמי העמידו את

כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לענין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות.. (39) לעיסה. (40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. (41) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלשה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. (42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעות) על ידי מסירה לגוין.

יא. המעצב קמח חטין⁴³ וקמח ארז⁴⁴ וְעֵשָׂה מֶהֱן עֵשָׂה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן⁴⁵ - חֵיבַת בַּחֲלָה⁴⁶, וְאִם לֹא - פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הִיא הַשְּׂאֹר חֲטִים⁴⁷ לְתוֹךְ עֵשֶׂת אֲרִיז⁴⁸: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חֵיבַת בַּחֲלָה⁴⁹, וְאִם לֹא - פְּטוּרָה.

(43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. (44) שאינו מחמשת המינים. (45) כלומר, טעם חטים. (46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. (47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. (48) כלומר, נטל שאור מעיסת חטים ונתן לתוך עיסת אורז. (49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם.

יב. עֵשָׂה⁵⁰ שְׁגִלּוּשָׁה בֵּין אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבִשׁ⁵¹ אוֹ מִים רוֹתְחִים⁵², אוֹ שֶׁנֶּתַן לְתוֹכָהּ תְּבִלִין⁵³, אוֹ הֶרְתִּיחָהּ הַמִּים וְהִשְׁלִיף הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוּ, אִם אֶפְאֶה⁵⁴ - בֵּין בַּתְּנוּרָה⁵⁵, בֵּין בַּקֶּרֶקֶע⁵⁶, בֵּין עַל הַמִּחְבֶּת וְהַמִּרְחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבֶּצֶק בַּמִּחְבֶּת וּבַמִּרְחֶשֶׁת וְאַחֵר כֶּף הֶרְתִּיחֶן⁵⁷ בְּאֵשׁ מְלֻמָּטָה⁵⁸ עַד שֶׁנֶּאֱפַת הַפֶּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחֵר כֶּף הַדְּבִיק הַבֶּצֶק⁵⁹ - כָּל אֵלּוּ חֵיבִין בַּחֲלָה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עֵשָׂה לִיבֻשָׁה בַּחֲמָה⁶⁰ בְּלֶבֶד, אוֹ לְבִשְׁלָה בַּקֶּדְרָה⁶¹ - הֵרִי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחֲלָה; שְׂאִין מַעֲשֶׂה חֲמָה לֶחֶם. בֵּין שֶׁלֶשָׁה בְּמִים, בֵּין שֶׁלֶשָׁה בְּשָׂאֵר מִשְׁקִין⁶². וְכֵן קָלִי⁶³ שֶׁלֶשִׁין אוֹתוֹ בְּמִים אוֹ בְּדִבִּשׁ⁶⁴ וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא אֶפְיָה⁶⁵ - פְּטוּר. שְׂאִין חֵיבַת אֶלָּא עֵשָׂה שְׁסוּפָה לְהֶאֱפֹת לֶחֶם לְמֵאֲכָל אָדָם⁶⁶.

(50) "עיסה שנלוושה במי פירות בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' (מים) חייבת בחלה". (51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. (52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. (53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין)

היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. (23) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. (24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה.

ז. הָעוֹשֶׂה עֵשָׂה מִן הַטֶּבֶל²⁵, בֵּין שֶׁהִקְדִּים חֲלָה לְתְּרוּמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחֲלָה²⁶ - מֶה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוֹי²⁷. וְאִם הִפְרִישׁ הַחֲלָה תְּחִלָּה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שְׂיוּצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֶׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שְׂיוּצִיא עָלֶיהָ חֲלָה.

(25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. (26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבוה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. (27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הָעוֹשֶׂה²⁸ עֵשָׂה לְהֵאָכִיל הַפֶּת שְׁלָה²⁹ לְבִהְמָה אוֹ לְחִיָּה - פְּטוּרָה. עֵשֶׂת הַקִּלְבִּים, בְּזִמְן שֶׁהִרְוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חֵיבַת בַּחֲלָה³⁰. עֵשֶׂת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים - פְּטוּרָה³¹.

(28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". (29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. (30) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה - פטורה מחלה. (31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

ט. הִיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁתָּפִין בְּעֵשָׂה, אִם הִיא בַּחֲלָק יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹר עֵשָׂה הַחֵיבַת בַּחֲלָה - הִרִי זִי³² חֵיבַת בַּחֲלָה³³.

(32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. (33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

י. עוֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁהִפְרִישׁ חֲלָה³⁴, אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³⁵ - אֵינָה חֲלָה³⁶; אֲלָא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂאִינוֹ צִרְיָה³⁷, וְתֵאָכֵל לְזָרָה³⁸. וְלִמָּה לֹא חֲשִׁשְׁנוּ לָהּ³⁹ שְׂמָא עֵשָׂה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בִּיד עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁴⁰ כְּדִי לְפִטְרָהּ⁴¹? שְׂאִם יִרְצָה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר עֲצָמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עֲסֹת פְּחוֹת מַשְׁעוֹר חֲלָה⁴².

(34) מעיסה שברשותו. (35) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. (36) שהרי עיסתו פטורה. (37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזולזלים בקדשים. (38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. (74) עוגות דקות. (75) שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. (76) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. (77) שאינה נקראת לחם.

- טו. כִּמְהָ שְׁעוֹר הָעֶסָה שְׁחִיבָת בְּחֶלֶה? מֵלֵא הָעֶמֶר⁷⁸ 8
קִמַּח. בֵּין מֵאֶחָד מִחֲמֹשֶׁה מֵיָנִים בֵּין מִחֲמֹשֶׁתָּן - 9
כָּלֶם⁷⁹ מִצְטָרְפִין לְשֹׁעֵר. וְכִמְהָ הוּא שְׁעוֹר הָעֶמֶר? 10
שְׁנֵי קִבְוִין פְּחוֹת חֲמֹשׁ⁸⁰. וְהִקָּב - אֶרְבָּעָה לֶגִין, וְהִלֵּג 11
- אֶרְבַּע רְבִיעִיּוֹת, וְהִרְבִּיעִית - אֶצְבָּעִים עַל אֶצְבָּעִים 12
בְּרוֹם אֶצְבָּעִים וְחִצִּי אֶצְבַּע וְחֲמֹשׁ אֶצְבָּע⁸¹, וְכָל 13
הָאֶצְבָּעוֹת הֵם רֹחֵב גּוֹדֵל שֶׁל יָד⁸². נִמְצְאָתָ לְמֹד, 14
שֶׁהִמְדָּה שֵׁשׁ בֶּה עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת עַל עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת 15
בְּרוֹם שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְתִשְׁעָה אֶצְבַּע בְּקֶרֶב⁸³ - הוּא 16
הָעֶמֶר. וְכֵן מִדָּה שֵׁשׁ בֶּה שְׁבַע אֶצְבָּעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי 17
תִּשְׁעֵי אֶצְבַּע עַל שְׁבַע אֶצְבָּעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי תִּשְׁעֵי 18
אֶצְבַּע בְּרוֹם שְׁבַע אֶצְבָּעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי תִּשְׁעֵי אֶצְבַּע 19
- הִיא מִדַּת הָעֶמֶר⁸⁴. וְשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת כְּאֶחָד הֵם 20
עוֹלָם⁸⁵. וְכִמְהָ מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כִּמּוֹ אֶרְבָּעִים וְשֹׁלֶשׁ 21
בִּיצִים בִּינוּנוֹת וְחֲמֹשׁ בִּיצָה⁸⁶. וְהֵם מְשַׁקֵּל שִׁשָּׁה 22
וְשִׁמוֹנִים סָלְעִים וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סָלַע מִקְּמַח הַחֲטִים 23
שְׁכֵמֶצְרִים, שֶׁהֵם מְשַׁקֵּל חֲמֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוֹ⁸⁷ 24
מִזֹּזֵי מִצְרִים בְּזֶמֶן הַזֶּה. וּמִדָּה שְׁמִכִּילָה כִּמְשַׁקֵּל 25
הַזֶּה מִקְּמַח הַחֲטִים הַזֶּה - בֶּה מוֹדֵדִין לְחֶלֶה בְּכָל 26
מָקוֹם. 27

(78) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. (79) המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. (80) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. (81) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. (82) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. (83) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. (84) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. (85) בערך, כנ"ל. (86) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. (87) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע"קעג.

- טז. אֶסוֹר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עֶסָתוֹ פְּחוֹת פְּחוֹת 28
מִפְּשֹׁעוֹר, כְּדִי לִפְטָרָה מִן הַחֶלֶה⁸⁸. וְהַמְפְּרִישׁ חֶלֶה 29
מִעֶסָה שֶׁהִיא פְּחוֹתָהּ מִפְּשֹׁעוֹר - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם⁸⁹, 30
וְהָרִי הִיא⁹⁰ חֲלִין כְּשִׁחְתָּהּ. עֲשֶׂה עֶסָה פְּחוֹתָהּ 31

מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. (54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. (55) כדרך שאופים לחם. (56) בברכות לו: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). (57) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. (58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. (59) שאף ריש לקיש מודה בזה. (60) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. (61) ולא לאפות אותה. (62) ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". (63) בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. (64) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. (65) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. (66) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

- יג. עֶסָה שֶׁלֶשָׁה⁶⁷ תְּחִלָּה⁶⁸ לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֶׂה חֶמֶה⁶⁹ 1
וְהַשְׁלִימָהּ⁷⁰ לַעֲשׂוֹת פֶּתִי⁷¹, או שֶׁתְּחִיל בֶּה לְאִפּוֹתָהּ 2
פֶּתִי⁷² וְהַשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה חֶמֶה, וְכֵן קָלִי שֶׁלֶשׁוֹ 3
לְאִפּוֹתוֹ פֶּת - חִיבִין בְּחֶלֶה. 4

(67) עשה אותה עיסה עבה. (68) התחיל ללוש אותה. (69) שאז היא פטורה מחלה. (70) [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. (71) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. (72) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת.

- יד. לֶחֶם הָעֲשׂוִי לְכוֹתֶחָ⁷³ - מַעֲשִׂיָה מוֹכִיחִין עָלֶיהָ: 5
עֲשֶׂאָה כְּעִקִּין⁷⁴ - חִיבָת בְּחֶלֶה⁷⁵; עֲשֶׂאָה כְּלִמְדִין⁷⁶ 6
- פְּטוּרָה מִן הַחֶלֶה⁷⁷. 7

(73) הוא תערובת של נסיוי דחלבא (=השייריים שבחלב

17 לְחֻלְקָהּ¹⁰⁶ - חֵיבָתָּ בְּחֻלְהָ; שָׁאֵם לֹא תִמְכַּר, יַעֲשֶׂנָּה
18 פֶּת¹⁰⁷. אָבֵל הָעוֹשֶׂה¹⁰⁸ עֹסָה לְחֻלְקָהּ בְּצֶק¹⁰⁹ -
19 פְּטוּרָה¹¹⁰.

(104) שיש בה שיעור חלה. (105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. (106) ואפילו אם לא יהא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. (107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. (108) כלומר, מי שאינו נחתום. (109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. (110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

20 כ. נָשִׁים שֶׁנִּתְּנוּ קֶמַח לְנִחְתוֹם לַעֲשׂוֹת לָהֶם שָׂאֹר,
21 אִם אֵין בְּשָׁל אַחַת מֵהֶן¹¹¹ פְּשֵׁעוֹר, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ
22 בְּכֻלָּן פְּשֵׁעוֹר - פְּטוּרָה¹¹².

(111) כלומר, אף באחת מהן. (112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערכה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבריו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר שתי עיסות שיש בשתייהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקיה ואח"כ נתגייירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לענין טומאה.

23 א. שְׁתֵּי עֲסוֹת² שֵׁשׁ בְּשִׁתִּיהֶן³ שְׁעוֹר הַחֵיב בְּחֻלְהָ⁴,
24 וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן פְּשֵׁעוֹר, וְנִגְעוּ זֶז בְּזוֹ וְנִשְׁכּוּ⁵ זֶז אֶת
25 זֶז: אִם הָיוּ שְׁנֵים, אָפְלוּ הֵן מִמִּין אֶחָד⁶ -
26 פְּטוּרִין מִן הַחֻלְהָ; וְשִׁשְׁתָּם⁷ שְׁנֵים מִקְפִּידִין. וְאִם
27 יָדוּעַ שֶׁאֵין מִקְפִּידִין עַל עֲרוּב הָעֲסוֹת - הָרִי אֵלֶּי
28 מְצֻטְרָפוֹת⁸.

(2) חלה פ"ד משנה א. (3) ביחד. (4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. (5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). (6) ראה להלן הלכה ג. (7) ירושלמי שם. (8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת. וראה להלן.

29 ב. הָיוּ שְׁתִּייהֶן⁹ שֶׁל אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד¹⁰
30 - מְצֻטְרָפִין¹¹ וְחֵיבּוֹת בְּחֻלְהָ, וְאִם מִשְׁנֵי מִינֵין הָיוּ -
31 אֵין מְצֻטְרָפִין; וְשִׁשְׁתָּם¹² אֶחָד אֵינוֹ מִקְפִּידִין. וְאִם
32 הָיָה מִקְפִּידִין¹⁴ שֶׁלֹּא תִגַּע עֹסָה זֶז בְּזוֹ וְלֹא תִתְעַרֵּב
33 עִמָּה, אָפְלוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מְצֻטְרָפוֹת¹⁵.

(9) משנה שם. (10) ראה בהלכה הסמוכה. (11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. (12) ירושלמי שם. (13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. (14) כלומר, ידוע

1 מִפְּשֵׁעוֹר וְאֶפְאָה וְנָתַן הַפֶּת לִסְל, וְחִזֹּר וְאֶפְאָה פֶּת
2 אַחֶרֶת וְנָתַן לִסְל, אִם נִתְקַבֵּץ בְּסֵל שְׁעוֹר חֻלְהָ - הַסֵּל
3 מְצָרְפֵן לְחֻלְהָ¹, וּמִפְּרִישׁ הַחֻלְהָ מִן הַפֶּת. שְׁנֵאמַר:
4 וְהָיָה בְּאֶכְלֶכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ - מִלְּמַד, שֶׁהוּא מִפְּרִישׁ
5 מִן הָאֶפֶס. וְאֵין הַתְּנוּרָה² מְצָרְפֵן לְחֻלְהָ³.

(88) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמותר. (89) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. (90) החלה שהפריש. (91) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. (92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. (93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו.

6 יז. הָיוּ הַפְּקוּדוֹת⁴ נוֹשְׁכוֹת זֶז בְּזוֹ⁵ וְנִתְקַבֵּץ מִן הַסֵּל
7 שְׁעוֹר חֻלְהָ - חֵיבִין בְּחֻלְהָ⁶ אָף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּסֵל.
8 אָפָה מְעַט מְעַט⁷ וְקִבֵּץ הַסֵּל עַל לִיחַ שֶׁאֵין לוֹ תוֹךְ
9 - הָרִי זֶה סֶפֶק⁸. וְאִם חֻלְהָ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם⁹ הִיא -
10 אֵינוֹ חֵיב לְהַפְרִישׁ עַד שֶׁיִּצָּרֵף אוֹתוֹ פְּלִי שֵׁשׁ לוֹ
11 תוֹךְ¹⁰⁰.

(94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. (95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. (96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. (97) פחות מכשיעור חלה. (98) שם: תוך כלי בעיניו והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעיניו והא איכא. (99) כמו בזמן הזה. (100) שספק דרבנן - לקולא.

12 יח. קֶמַח שֶׁלֹּא רָקְדוּ אֵלָּא לְשׁוֹ בְּסִבִּין שְׁלוֹ, הוֹאִיל
13 וְיֵשׁ בְּכָל הַקֶּמַח עֲמִיר¹⁰¹ - חֵיב בְּחֻלְהָ. אָבֵל אִם נָטַל
14 הַמֶּרְסֵן¹⁰² מִן הַקֶּמַח וְחִזֹּר וְהִשְׁלִים שְׁעוֹר הָעֹסָה
15 בַּמֶּרְסֵן שֶׁחִזְּרוּ לַקֶּמַח - אֵינוֹ חֵיב בְּחֻלְהָ¹⁰³.

(101) שהוא שיעור חלה. (102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. (103) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה".

16 יט. נִחְתוֹם שֶׁעֲשָׂה עֹסָה¹⁰⁴ לַעֲשׂוֹתָהּ שָׂאֹר¹⁰⁵

ויושן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. (34) שאין חיטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). (35) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. (36) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"מסנה ראשונה" שם.

ה. ע"פ³⁷ שהיא פחותה מפשעור מכאן³⁸, וע"פ³⁹ פחותה מפשעור מכאן, וע"פ⁴⁰ שאינה חייבת בחלה באמצע, כגון ע"פ⁴¹ או ע"פ⁴² תרומה או מ"דמ"ע⁴³ או ע"פ⁴⁴ עובד פוככים⁴⁵, אף על פי שנוגעות⁴⁶ זו בזו - אינן מצטרפות; שהרי דבר הפטור מן החלה מבדיל באמצע⁴⁷.

(37) חלה פ"ד משנה ג. (38) ושתייהן ממין אחד. (39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. (40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. (41) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם. (42) ירושלמי שם. שפטורה מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. (43) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. (44) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, ובי"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

ו. ה"ה⁴⁸ באמצע ע"פ⁴⁹ שהורמה חלתה - מצטרפות; שהע"פ⁵⁰ שביניהן כבר היתה מחייבת בחלה⁵¹. וכן⁵² אם ה"ה ביניהן ע"פ⁵³ הקדש - מצטרפות; מפני שראוי לפדותה ותתחייב בחלה⁵⁴. וכן⁵⁵ אם היתה ביניהן ע"פ⁵⁶ מין אחר⁵⁷ או ע"פ⁵⁸ איש אחר או ע"פ⁵⁹ קדש - הרי שתי הע"פ⁶⁰ שפצצדין מצטרפות לחלה⁶¹.

(45) משנה שם. (46) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה, שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. (47) ירושלמי שם. (48) שם: "קב הקדש מצרף, קב חלה אינו מצרף וכו' הקדש ראוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה ראויה לפדותה ולחייבה". [והוצרכו לסברא זו בהקדש, אף-על-פי שוודאי הקדישוה לאחר הגלגול, שאם לא כן, לא מועיל הפדיון והיא פטורה מן החלה (להלן פ"ח הלכה ז), ואם-כן הרי "כבר היתה

שהוא מקפיד. (15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים.

ג. וכיצד מצטרפות¹⁶ אם היו של אחד¹⁷ ממין אחד? ע"פ¹⁸ החטים שנוגעה¹⁹ בע"פ²⁰ הפסמין - מצטרפות²¹; נגעה בשאר המינין - אין מצטרפות²². וכן ע"פ²³ שעורין שנוגעה בע"פ²⁴ הפסמין או שבלת שועל או שיפון, וכן ע"פ²⁵ פסמין²⁶ ושל שבלת שועל ושל שיפון שנוגעה כל אחת משלשתן בחברתה - הרי אלו מצטרפות²⁷.

(16) שם, משנה ב. (17) ראה למעלה בהלכה א. (18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. (19) אף-על-פי שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות שלהם דומות (עיין ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש. (20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. (21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין חיטין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. (22) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא' קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליר"ד סימן שכד אות י). (23) שהכוסמין הם גם מין חיטים וגם מין שעורים.

ד. ע"פ²⁴ חדש²⁵ - אינה מצטרפת²⁶ לשל ישן²⁷, אף על פי שהן ממין אחד; כדי שלא יאמרו²⁸: תורמין²⁹ מן החדש על הישן³⁰. ולא יתירם³¹ מאמצע שתייהן³², אלא יביא³³ ע"פ³⁴ אחת חדש או ישן ויצטרף להם להשלים השעור³⁵. ב"מ³⁶ דברים אמורים³⁷? בע"פ³⁸ שנוגעה³⁹ בע"פ⁴⁰ אחת; אבל הבולל קמח חמשת המינין ועושה מהם ע"פ⁴¹ אחת - הרי חמשתן מצטרפין לשעור ע"פ⁴² חלה, כמו שבארנו⁴³.

(24) מתבואה של שנה זו. (25) שם משנה ד: "קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע (ממקום שנושכים זה את זה, ונמצא מפריש משתייהן - רע"ב), וחכמים אוסרים". אבל להפריש מזה על זה, לדברי שניהם, אי אפשר. (26) מתבואה של השנה הקודמת. (27) ירושלמי שם. (28) תרומה גדולה. (29) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. (30) כחכמים הנ"ל, ולא כרבי ישמעאל. (31) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. (32) כלומר, כיון שמן התורה נתחייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. (33) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם].
 59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. 60) לעיסה. 61) ואין גלגול הגוי פטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על-מנת לחלק פטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

ט. אַבֵּל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים⁶² שָׁעֲשׂוּ בָּךְ⁶³, וְחֹזֵר כָּל אֶחָד
 אַחֵר שֶׁחֲלָקוֹ וְהוֹסִיף עַל חֲלָקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשַׁעוֹר
 - הָרִי זֶה פְּטוּרָה; שֶׁכָּבֵר הִיְתָה לָהּ שְׁעַת חוּבָה⁶⁴, וְהָן
 הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִפְּנֵי שֶׁשָּׂאֻנָּה לְחֲלָק⁶⁵.

62) ירושלמי שם. 63) על-מנת לחלקה בצק. 64) בשעת לישא, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. 65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

י. הִיְתָה⁶⁶ הָעֶסָה בֵּיד הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְהִשְׁרָאֵל
 בְּשִׁתְּפוּת⁶⁷ וְחֲלָקוֹ, וְאַחֵר כֶּךָ נִתְּגִיר הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים,
 וְהוֹסִיף הָגֵר עַל שְׁלוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שְׁלוֹ] עַד
 שֶׁהִשְׁלִימוּ כָּל אֶחָד עֲסָתוֹ לְשַׁעוֹר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 חִיְבָת⁶⁸, וְשֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים פְּטוּרָה⁶⁹.

66) ירושלמי שם. 67) מלשון זה משמע, שלשוה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף-משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. 68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פטר (יו"ד שם סעיף א). 69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה ברבב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על-מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול על-מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על-מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על-מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף-על-פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיוכ הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד שגלגל על-מנת לחלק].

יא. הַנּוֹטֵל⁷⁰ שְׂאוֹר מֵעֶסָה שְׁלֵא הוֹרְמָה חֲלָתָהּ⁷¹
 וְנִתְּנוּ לָתוֹף עֶסָה שֶׁהוֹרְמָה חֲלָתָהּ⁷² - הָרִי זֶה מְבִיא
 עֶסָה שְׁנִיָּה⁷³, שֶׁיְהִי בָּהּ עִם שְׂאוֹר זֶה שְׁעוֹר עֶסָה
 שֶׁחִיְבָת בַּחֲלָה, וְנִתְּנָה בְּתוֹף הָעֶסָה⁷⁴ שֶׁהוֹרְמָה
 חֲלָתָהּ, וּמִפְּרִישׁ מִן הָעֶסָה הַשְּׁנִיָּה שְׁעוֹר חֲלָה עָלֶיהָ
 וְעַל הַשְּׂאוֹר, כְּדִי שִׁטֵּל⁷⁵ מִן הַמֶּקֶף. וְאִם אֵין לוֹ
 עֶסָה שְׁנִיָּה - נַעֲשִׂית זֶה כְּלָה טָבֵל וּמִפְּרִישׁ חֲלָה עַל
 הַכֹּל; שֶׁהַטָּבֵל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכֹל שֶׁהוּא⁷⁶.

70) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71) ואם כן, השאור טבל לחלה. 72) ודין תורה הוא שתיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר

מחוייבת בחלה" (כמפורש בסמוך, בעיסה שהורמה חלתה - שאין לדמות עיסת הקדש שנפטרה מן החלה ואין לה זיקה לחלה כלל, לעיסה שהורמה חלתה, שיש לה זיקה לחלה, וראה להלן. ואף-על-פי שיכול להשאל על החלה, כדרך שיכול להשאל על התרומה - אין לדמות שאלה בחלה שאינו חייב להשאל, לפדיון הקדש, שחייב הוא לפדותו לטובת בדק הבית, ראה בנדרים נט. ובר"ן שם ד"ה תרומה, וברדב"ז כאן. ובחלה אין הסברה ש"כבר היתה מחוייבת בחלה", שרק בעיסה שהורמה חלתה אמרו כן (ראה למעלה), אבל חלה עצמה ההפרשה אינה פוטרת אותה, אלא את העיסה, ולגבי עצמה שם חלה פטר אותה, שכשם שתורומה אינה חייבת בחלה, כמו כן חלה אינה חייבת עוד בחלה, ואין לה זיקה להפרשת חלה]. 49) ירושלמי ותוספתא שם. 50) מחמשת המינים. ואף-על-פי שאין עיסת חטין מצטרפת עם עיסת שעורים לשיעור חלה (אם לא בללן יחד, כנ"ל בהלכה ד), בכל זאת אין עיסת השעורים מפסיקה בין שתי עיסות חטים שאין בכל אחת מהן כשיעור. וטעמו של דבר, שכדי שיעטרפו שתי עיסות ושהשלישית שביניהן לא תפסיק, די שתהא האמצעית בת חיוב חלה, אף-על-פי שאינה יכולה להצטרף בעצמה, כנ"ל, וראה בתוספתא כפשוטה. 51) אף-על-פי שאין עיסת איש אחד ועיסת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א-ד - אינן מפסיקות, כנ"ל.

ז. שְׁתֵּי עֲסוֹת⁵², שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מִכְּשַׁעוֹר,
 שֶׁהִפְרִישׁ חֲלָה מִזּוֹ וְחֲלָה מִזּוֹ, וְחֹזֵרוֹ וְנִגְעוּ⁵³ זֶה בְּזֶה
 וְהָרִי בְּשִׁתְּיָהֶם כְּשַׁעוֹר - חִיְבִין לְהַפְרִישׁ מֵהֶן חֲלָה;
 שֶׁהַחֲלוֹת הָרְאוּשׁוֹת אֵינָן כְּלוּם⁵⁴.

52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. 53) וגם נשכו, כנ"ל. 54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

ח. שְׁנֵי⁵⁵ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים שָׁעֲשׂוּ עֶסָה כְּשַׁעוֹר⁵⁶
 וְחֲלָקוּהָ⁵⁷, וְאַחֵר כֶּךָ נִתְּגִיר⁵⁸, וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל
 חֲלָקוֹ אַחֵר שֶׁנִּתְּגִיר עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשַׁעוֹר⁵⁹ - הָרִי זֶה
 חִיְבָת; שְׁלֵא הִיְתָה לָהּ⁶⁰ שְׁעַת חוּבָה כְּשֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי
 פּוֹכְבִּים, שֶׁהָרִי פְּחוּת מִכְּשַׁעוֹר הִיָּה בֵּיד כָּל אֶחָד
 מֵהֶן⁶¹.

55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. 56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחיובה בחלה, אינה מצטרפת גם להקל ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. 57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על-מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט): ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). 58) [שכשנתגייירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגייירו ואחר-כך חלקו, אף-על-פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגייירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיורתם - דינה כעיסה של שני ישראלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"כדי-חלה", ועל-ידי-זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. ואף-על-פי שבמשנה שם אמרו, ונותן פחות מכביצה באמצע" - פסק רבינו כברייתא בסוטה שם, שנותן כביצה באמצע, מפני: שאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה אינה כחלה אלא כחולין, ולפיכך אין שלישי בהם כנ"ל, וגם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל (אלא שצ"ע שאין זה "גורם", אלא מטמא בידים), ולפיכך מותר לתת כדי ביצה, שאף-על-פי ש"כדי-ביצה" זה נוגע בראשון, ומיטמא ונעשה שני, אף לאחר שפירש (ראה למעלה), אין הוא מטמא את ה"כדי-חלה", שמפרישה ואחר-כך קורא עליה שם חלה. (88) [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, שכיין שהכביצה וה"כדי-חלה" נשוכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא].

יג. עושה אדם⁸⁹ עשה טהורה⁹⁰ ואינו מפריש חלתה, ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עסות אחרות ואפלו נטמאו העסות⁹¹, עד שתעשה העסה שהניח פלה חלה ויתננה לכהן. והוא שלא תפסל מאכל אדם⁹²; אבל משתסרח⁹³ אינו מפריש עליה. במה דברים אמורים? כשהיו אותם העסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה⁹⁴; שחלת דמאי⁹⁵ נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה ושללא מן המקף.

(89) חלה פ"ד משנה ו. (90) כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. (91) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושללא מן המוקף (רדב"ז). (92) ירושלמי שם. (93) משנה שם. (94) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור-שמה. (95) כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה-למלך שם.

פרק שמיני

(1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם-הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

א. המפריש² חלתו קמח - אינה חלה³, וגזל ביד פה⁴, ושאר העסה חקבת בחלה⁵. ואותו הקמח שהפריש לשם חלה, אם יש בו עמר⁶ ועושה עסה⁷ - הרי זה מפריש ממנו חלה, כשאר כל קמח חלי⁸.

להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). (74) כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף-על-פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמין את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). (75) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. (76) שכיין שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

יב. עשה הטבולה לחלה - אינה בחלה⁷⁷, והרי היא בחלין לענין הטמאה, שאין השני עושה שלישי בחלין, כמו שיתפאר במקומו⁷⁸. ומת⁷⁹ לגרם טמאה לחלין⁸⁰ שבארץ ישראל. לפיכך, שתי עסות⁸¹, אחת טמאה⁸² ואחת טהורה⁸³ - נוטל כדי חלת שתייהם מעסה שלא הורמה חלתה⁸⁴ ונותנו באמצע סמוך לעסה הטהורה⁸⁵, ומושף⁸⁶ מן הטמאה לטהורה כדי ביצה⁸⁷, כדי לתרם מן המקף⁸⁸.

(77) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: (78) בפ"א מהלכות אבות הטומאות הלכות ב, טו. (79) סוטה שם, ועבודה זרה נו. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. (80) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידים, כנ"ל שם. (81) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. (82) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). (83) ועדיין לא הורמה חלה מהן. (84) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפריש מן העיסה הטהורה שלפניו, אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי-שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. (85) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף-על-פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה (ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. (86) "צ"ל "ומנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף-על-פי שעל-ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם. (87) "כדי-ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי-ביצה", ועם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף-על-פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתיהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

ג. הניח²⁰ העסה עד שֶׁלֹּשׁ הַכֹּל וְעָרְבָה וְאַחֵר כָּף הַפָּרִישׁ - אֵין בְּכֶף כָּלוּם²¹. וְאִם לֹא הַפָּרִישׁ הַחֲלָה בָּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - הָרִי זֶה מִפָּרִישׁ מִן הַפֶּתַח, כָּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²².

(20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. (21) כלומר, חלתו חלה אף-על-פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. (22) למעלה פ"ו, סוף ה"ז.

ד. מֵאֵימָתִי²³ תִּתְחַיֵּב הָעֶסָה²⁴ בַּחֲלָה? מִשְׁתַּגְּלָגֵל²⁵ בַּחֲטִיִּם וְיִתְעַרֵּב הַקֶּמַח בְּמִים²⁶, או שֶׁתִּטְמָטֵם²⁷ בְּשֻׁעוּרִים וְתַעֲשֶׂה כֹּלָה גּוֹף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרֵא²⁸ מִן הָעֶסָה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בַּחֲטִיִּם וְתִטְמָטֵם בְּשֻׁעוּרִים. וְהַכְּסָמִין - בַּחֲטִיִּם²⁹, וְשִׁבְלֵת שׁוּעַל וְהַשִּׁיפּוֹן - בְּשֻׁעוּרִים.

(23) חלה, שם. (24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. (25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. (26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. (27) "פירוש, שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. (28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. (29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישא, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף-על-פי שב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטימטום", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' יו"ד סי' שכז).

ה. נִתְגַּלְגַּלְהָ³⁰ בַּחֲטִיִּם וְנִטְמָטְמָה בְּשֻׁעוּרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְּרִשָּׁת חֲלָה - חֵיב מִיתָה³¹, מִפְּנֵי שֶׁהָיָא טָבֵל³². לְפִיכָף: אִם הָיְתָה הָעֶסָה חֵיבָת בַּחֲלָה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לּוֹקָה³³, כָּכָל אוֹכֵל טָבֵל³⁴; וְאִם הָיְתָה חֵיבָת מִדְּבָרֵיהֶם - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּתַח מִרְדּוֹת.

(30) משנה בפ"ג, שם. (31) בידי שמים. ואם התרו בו -

(2) חלה פ"ב מ"ה. (3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ('מאירי' קידושין, עמ' 231). (4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף-על-פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזור חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליו"ד סי' שכז ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). (5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). (6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו ה"טו). (7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. (8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

ב. אֵימָתִי מִפָּרִישִׁין חֲלָה? כְּשִׁיתֵּן אֶת הַמִּים¹⁰ וְיִתְעַרֵּב הַקֶּמַח בְּמִים, מִפָּרִישׁ הַחֲלָה מִתְחַלֵּת דָּבָר שְׁנָלוֹשׁ¹¹; שֶׁנֶּאֱמַר: רִאשִׁית עֲרִסְתְּכֶם¹². וְהוּא שֶׁלֹּא יִשָּׂא שֵׁם בְּעָרְבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעַרֵּב בְּמִים שְׁעוּר עֲמֹר¹³. וְאִם אֲמַר¹⁴: הָרִי זֶה חֲלָה¹⁵ עַל הָעֶסָה¹⁶ וְעַל הַשָּׂאֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּמֵּר, וְלִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה כֹּלָה עֶסָה אַחֶת¹⁷ תִּתְקַדֵּשׁ זֶה שְׁבִידוֹ¹⁸ לְשֵׁם חֲלָה - הָרִי זֶה מִתְרַ¹⁹.

(9) ב'ירושלמי' פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תתחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמא תיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף-משנה ורדב"ז). (10) חלה פ"ג סוף מ"א. (11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממעט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. (12) "ירושלמי" שם ה"א. (13) שכיון שאין במשווייר שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל-מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). (14) "ירושלמי" שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריבה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. (15) ומדובר, שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. (16) כלומר, על הקמח המעורב במים. (17) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. (18) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. (19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֶסָה, וְנִתְּנָה לוֹ בַּמִּתְּנָה עַד שְׁלֹא גִלְגָּלָה - חִיבָתָה⁴⁶; 11
וּמִשְׁגֵּלְגָּלָה - פְּטוּרָה⁴⁷. 12

(45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. (46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. (47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

ט. גֵּר 48 שֶׁנִּתְּנָה וְהִיתָה לוֹ עֶסָה: נִתְּנָה לְגִלְגָּל עַד שְׁלֹא 13
נִתְּנָה - פְּטוּרָה⁴⁹; וְאִם מִשְׁנִתְּנָה - חִיבָתָה. וְאִם סָפֵק 14
- חִיבָתָה בְּחִלָּה, לְפִי⁵⁰ שֶׁהוּא עֹזֵן מִיתָה. וְזֶר שְׁאֵכָל 15
חֶלֶת סָפֵק זֶה וְכִיּוּצָא בָּהּ - אֵין חֵיב עָלֶיהָ חֻמֶּשׁ. 16

(48) שם, מ"ו. (49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. (50) "ירושלמי" שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברש"י שם ד"ה חלה. ואף-על-פי שלהלן בפ"ט הי"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה הבהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה, בגמרא שם הקשו זאת, ותיצרו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"א ה"ז) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ("ירושלמי" שם). ואף-על-פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה): "ונתנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישנהה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה-למלך שם). ויש אחרונים ('מראה הפנים' על ה"ירושלמי" שם, ו"יד אברהם" יו"ד סי' של, ע"פ המשנה-למלך פ"ז מהל' תרומות ה"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבבבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה"ירושלמי" שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

י. עֶסָה⁵¹ שְׁנוּלָד בָּהּ סָפֵק טַמְאָה⁵² קִדְּם שֶׁתִּתְּנָה לְגִלְגָּל - 17
יַעֲשֶׂנָה בְּטַמְאָה⁵³, לְפִי שֶׁמִּתֵּר לְטַמֵּא חֲלִין שְׁבָאֲרִין 18
יִשְׂרָאֵל⁵⁴, וְתִשְׂרָף חֲלָתָהּ⁵⁵. נוּלָד לָהּ אַחֵר שֶׁנִּתְּנָה לְגִלְגָּלָה 19
סָפֵק טַמְאָה שֶׁנִּדְּאָה מִטַּמֵּא אֶת הַחֲלִין⁵⁶ מִן הַתּוֹרָה 20
- יִגְמְרָנָה בְּטָהֳרָה; שְׁפִלָּה⁵⁷ שֶׁנִּדְּאָה מִטַּמֵּא אֶת הַחֲלִין 21
- גְּזֵרָה עַל סָפֵקוֹ בְּחֲלִין הַטְּבוּלִים לְחִלָּה שְׁלֹא יִטַּמְאוּ 22
אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחִלָּה. וְתִהְיֶה⁵⁸ הַחֲלָה תְלוּיָהּ, 23
לֹא נֶאֱכָלָתָה⁵⁹ וְלֹא נִשְׂרָפָתָה⁶⁰. 24

(51) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. (52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על

לוקה, כדלהלן. (32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה הי"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף-על-פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רדב"ז ו'מלאכת שלמה'. (33) "ירושלמי" שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". (34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה"ו.

ו. עֶסָה³⁵ שֶׁנִּדְּמָעָה³⁶ עַד שְׁלֹא תִתְּנָה לְגִלְגָּל - פְּטוּרָה³⁷; 1
מִשְׁתַּתְּנָה לְגִלְגָּל - חִיבָתָה³⁸. וְכֵן הַמְּקִדִּישׁ³⁹ עֲצָתוֹ אוֹ 2
הַמְּפָקִיר אוֹתָהּ⁴⁰ קִדְּם שֶׁנִּתְּנָה לְגִלְגָּל, וּפְדָאָה אוֹ זָכָה 3
בָּהּ וְאַחֵר כִּן גִּלְגָּלָהּ⁴¹, אוֹ הַקְדִּישָׁה אוֹ הַפָּקִיר אוֹתָהּ 4
אַחֵר שֶׁנִּתְּנָה לְגִלְגָּל, וּפְדָאָה אוֹ זָכָה בָּהּ - הָרִי זֶה חִיבָתָה 5
בְּחִלָּה⁴². 6

(35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. (36) שנתערבה בה תרומה. (37) שהמדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' בתוספות רבי עקיבא איגר). (38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. (39) שם, מ"ג. (40) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, וביו"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. (41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף-על-פי שבפ"ב מהל' תרומה הי"ב, כתב רבינו: "אם הפקיר שבליים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב, כתב רבינו: "וכן פירות חוצה-לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ - חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף-משנה בפירוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה - חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). (42) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

ז. הַקְדִּישָׁה⁴³ קִדְּם שֶׁתִּתְּנָה לְגִלְגָּל, וְנִתְּנָה לְגִלְגָּל בִּיד 7
הַהִקְדָּשׁ וְאַחֵר כִּן פְּדָאָה - פְּטוּרָה⁴⁴; שְׁבִשְׁעַת 8
חֻבָּתָה הִיתָה פְּטוּרָה. 9

(43) משנה, שם. (44) במנחות סז, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁴⁵ שֶׁנִּתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ 10

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"יעשנה קבין" (משנה ראשונה). וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'. (69) ותנתן לכהן ויסיקנה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

יב. אין עושים⁷⁰ חלת עם הארץ⁷¹ בטהרה, אבל עושים עסת חלין בטהרה. כיצד? מבבל העסה זה החבר, ומפריש ממנה פדי חלתה, ומניחה בכלי גללים או כלי אבנים או בכלי אדמה⁷² שאין מקבלין טמאה; וכשיבוא עם הארץ - נוטל את שתיקה, את העסה ואת החלה, ואומרים לו: הנהר שלא תגע בחלה, שמו תחזור לטבלה⁷³. ומפני מה התירו לו זה? משום פדי חיייו של גבל⁷⁵.

(70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. (71) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם-הארץ, כדי שיוכל עם-הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י 'ותוספות' שם, וב'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם-הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. (72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). (73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם-הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאמיתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. (74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם-הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ז הי"ב. (75) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עמי-הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

יג. אשת חבר⁷⁶ מרקדת ובוררת עם אשת עם הארץ⁷⁷; אבל משתטיל מים בעפה⁷⁸ לא תסייע אותה, מפני שהיא עושה עסתה בטמאה⁷⁹. וכן הנחתום⁸⁰ שעושה בטמאה⁸¹ - לא לשין ולא עורכין עמו⁸², שאין מחזיקין ידי עובדי עברה⁸³; אבל מוליכין עמו פת לפלטר⁸⁴.

(76) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. (77) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם-הארץ, כיון שרוב עמי-הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). (78) "שאו תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). (79) ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"י מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. (80) עבודה זרה נה, ב. (81) כיון שהוא עם-הארץ, כנ"ל. (82) אבל מרקדין ובוררין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם-הארץ. (83) כנ"ל בהלכה י"א. (84) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש 'ותוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

יד. הלוקח⁸⁵ מנחתום עם הארץ בסוריא, ואמר לו: הפרשתי חלה - אינו צריך להפריש חלה

כרחנו שמדובר בספק כזה שמתמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מתמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז הי"ב, ובפס"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. (53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותורמה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פ"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. (54) אף-על-פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. (55) כדין חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). (56) נדה לז, א. כלומר, רק ודא מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף-על-פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפ"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שמתמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. (57) שם ז, א. (58) שם. (59) שמו היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. (60) שמו טהורה היא.

יא. לא יעשה⁶¹ אדם עסתו בטמאה לכתחלה, אלא יזהר⁶² וישתדל⁶³ ויטהר⁶⁴ הוא וכליו, כדי להפריש חלה טהורה. הנה⁶⁵ בינו ובין המים⁶⁶ יתר על ארבעה מילין⁶⁷ - יעשה בטמאה⁶⁸ ויפריש חלה טמאה⁶⁹.

(61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. (62) שלא יתקרב לטומאה. (63) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. (64) כלומר, אם נטמא. (65) "ירושלמי" שם, ה"ב. (66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. (67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנסילת ידיים ד' מילין, וכו'". לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף-משנה), וכן נראה מלשון 'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו ('מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב-ג. (68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששינוי (פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה"י) נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו:

- 1 מִסֶּפֶק. פֶּשֶׁם שְׁלֹא נִחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל פְּאָרֶץ עַל
2 תְּרוּמָה גְדוּלָּה⁸⁷, כֵּן לֹא נִחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחֲלָה⁸⁸.

(85) "ירושלמי" חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. (86) שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פי"א מהל' טומאת מת ה"ו). (87) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. (88) שאין לה שיעור מן התורה. וכל-שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

- 3 טו. הַלֹּקֶחַ⁸⁹ בַּחוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁰ מִן הַנְּחֻתוֹם⁹¹ - צָרִיךְ
4 לְהַפְרִישׁ⁹² חֲלָה מִסֶּפֶק. אֲבָל הַלֹּקֶחַ מִבְּעַל הַבֵּית⁹³,
5 וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר⁹⁴ הַמֵּתְאָרֶת אֶצְלוֹ⁹⁵ - אִינוֹ צָרִיךְ
6 לְהַפְרִישׁ חֲלָה מִסֶּפֶק⁹⁶.

(89) "ירושלמי" שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. (90) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. (91) ע"פ-הארץ. (92) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפ"ב מהל' מעשר ה"א. (93) ע"פ-הארץ. (94) בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגור לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. (95) אצל בעל הבית. (96) ואפילו בחוץ-לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

- 7 ג. סֶפֶק בְּכוּרִי¹¹ - חֵיב בְּמִתְנֹת מִכָּל צֵד¹²: שְׂאֵם
8 בְּכוּר הוּא - בָּלוֹ לַפֶּה, וְאֵם אִינוֹ בְּכוּר - מִתְנֹתָיו
9 לַפֶּה. וְאֵם נִסְתַּפֵּק בְּשָׁנִים¹³, וְלִקַּח הַפֶּה הָאֶחָד
10 מִסֶּפֶק - הָרִי הַשְּׁנִי פְטוּר מִן הַמִּתְנֹת; עֲשָׂאוֹהוּ כְּמִי
11 שְׂזָקָה בּוֹ הַפֶּה וְנִתְּנָה¹⁴ בְּמוֹמוֹ לְבַעֲלָיו¹⁵. אֲבָל סֶפֶק
12 מַעֲשֶׂר¹⁶ - פְטוּר מִכָּל מְקוֹם¹⁷, שֶׁהוֹמָצִיא מִחֻבְרוֹ
13 עָלָיו הָרִאשִׁי¹⁸.

(11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. (12) כלומר, ממה נפשך. (13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. (14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. (15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" אינו כאן, כיוון שמכרו לישראל. (16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. (17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. (18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

- 14 ד. בְּהֵמַת קֳדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוֹמָה¹⁹ וְאִינָה חֵיבָת
15 בְּמִתְנֹת שְׁנֵתְעָרְבָה בְּבִהְמוֹת אֲחֵרוֹת, אֶפְלוֹ אֶחָת
16 בְּמֵאָה, בְּזִמְזִן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֵר²⁰ - פֶּלֶן
17 פְטוּרִין²¹; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סֶפֶק, וְהוֹמָצִיא מִחֻבְרוֹ
18 עָלָיו הָרִאשִׁי. הִיָּה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת פְּלִים -
19 פּוֹטֵר מִתְנֹת אֶחָת מֵהֶן בְּלִבְד²².

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטא, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו.

- 7 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זֹבַח בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַפֶּה²³
8 הַזֹּרֵעַ וְהַלְחִיִּים וְהַקִּבָּה, שְׁנֵאָמַר: וְזֶה יְהִי מִשְׁפֹּט
9 הַכֹּהֲנִים. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים כָּל מְקוֹם מִתְנֹת²⁴.
10 וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בְּפָנֵי הַבֵּית בֵּין שְׁלֹא

העם, ולא מאת הכהנים. (39) שם קלא. "ההוא ליזאה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא אקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". (40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". (41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

ט. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁴²? בְּשֹׁחַט לְעֶצְמוֹ⁴³; אָבֵל¹⁶ כֹּהֵן טָבַח⁴⁴ שְׂשֹׁחַט⁴⁵ וּמוֹכֵר בְּשֹׁק - מִמִּתְּנִין לוֹ¹⁷ שְׂתִים וְשֹׁלֵשׁ שְׁבָתוֹת⁴⁶, מִכֵּן וְאֵילָף מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ¹⁸ מִתְּנוֹת וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים⁴⁷. וְאֵם קָבַע¹⁹ בֵּית מִטְבָּחִים לְמֹכֵר - אֵין מִמִּתְּנִין לוֹ, אֲלָא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִדְּ⁴⁸. וְאֵם נִמְנָע מִלְתֵּן⁴⁹ - מְנַדִּין²⁰ אוֹתוֹ עַד שְׁתִּיתָן.²²

(42) שכהנים פטורים ממתנות. (43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. (44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן, (45) בהמות שלו. (46) [ביבמות (סד: סה). פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושוור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נודמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. (47) ואין הכהן נוטל לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. (48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. (49) לאחר שתיים ושלש שבתות, או הקובע בית מטבחים, ומיד.

י. הַשֹּׁחַט⁵⁰ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְלִכְהֵן⁵¹ - פֶּטוּר מִן²³ הַמִּתְּנוֹת⁵². וְהַמִּשְׁתַּתֵּף⁵³ עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שְׂרִישׁ²⁴ חֶלְקוֹ⁵⁴, כִּדִּי שְׁנִיחַ הַמִּתְּנוֹת בְּחֶלֶק הַכֹּהֵן⁵⁵; שְׂאֵם²⁵ לֹא צֵין חֶלְקוֹ - חֵיב בְּמִתְּנוֹת⁵⁶, מִפְּנֵי שְׂאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שִׁתָּף לוֹ. לְפִיכָה, אֵם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ בְּמִטְבָּחִים וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְרִישׁ. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְרִישׁ⁵⁷; שְׁסֵתָם עוֹבֵד פּוֹכְבִּים מְרַבָּה דְּכָרִים וּמוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא שִׁתָּף, וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ עִמּוֹ בְּשִׁעַת³¹ מְכִירָה.³²

(50) ומדובר בשוחט ישראל. (51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. (52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק.

(19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. (20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. (21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. (22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

ה. אֵין חֵיב בְּמִתְּנוֹת אֲלָא בְּהֶמָּה²³ טְהוֹרָה²⁴ בְּלִבְד; שְׂנֵאֲמַר: אֵם שוֹר אֵם שֶׁה²⁵. כְּלֵאִים הֵבֵא² מִכְּבֹשׁ וְעִז²⁶ - חֵיב בְּמִתְּנוֹת²⁷. וְהַכּוֹיִם²⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא סֶפֶק - מִפְּרִישִׁין מִמֶּנּוּ²⁹ כָּל הַמִּתְּנוֹת³⁰. צָבִי³¹ הֵבֵא עַל הָעִז³² וְיִלְדָה - הַנּוֹלֵד חֵיב בְּחִצִּי מִתְּנוֹת³³; שְׂנֵאֲמַר: אֵם שֶׁה - אֲפִילוּ מִקְצַת שֶׁה. תִּלֵּשׁ הֵבֵא עַל הַצָּבִיָּה - הַנּוֹלֵד פֶּטוּר מִן הַמִּתְּנוֹת³⁴.

(23) ולא חיה ולא עוף. (24) ולא טמאה. (25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. (26) ששתייהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. (27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכווי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. (28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. (29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. (30) ולא חציין. (31) שהוא חיה טהורה. (32) שהיא בהמה טהורה. (33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. (34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ו. אֶחָד הַשֹּׁחַט לְאֲכִילָת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אוֹ לְאֲכִילָת פְּלָבִים אוֹ לְרְפוּאָה³⁵ - חֵיב בְּמִתְּנוֹת³⁶.

(35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. (36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

ז. בְּהֵמַת שִׁתְּפִין - חֵיבָת; שְׂנֵאֲמַר: זִכְחִי הַזֶּבֶחַ.

ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֶמָּה מִפְּרוֹת שְׂבִיעִית - חֵיב בְּמִתְּנוֹת³⁷. פְּהִנִּים³⁸ וְלֹאִים³⁹ - פֶּטוּרִים מִן הַמִּתְּנוֹת; שְׂנֵאֲמַר: מֵאֵת הָעֵם. וְסֶפֶק הֵם הַלּוֹאִים אֵם הֵם בְּכָלֵל הָעֵם אוֹ לֹא, לְפִיכָה אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאֵם נִטֵּל הַכֹּהֵן⁴⁰ - לֹא יִחְזִיר⁴¹.

(37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. (38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנה. שאינה דומה לטבל⁶⁸, שהרי מתנות כהנה
מבדלין. והמתנות עצמן - אסור לישראל לאכלן
אלא בפרשות כהן⁶⁹. עבר ואכלן⁷⁰ או הזיקן או מכרן
- אינו חייב לשלם⁷¹, מפני שהוא ממוין שאין לו
תובע ידוע⁷². והקונה אותם, אף על פי שאינו
רשאי⁷³ - הרי זה מתר לאכלן, מפני שמתנות כהנה
נגזלות.

(68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. (69) שהרי
ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן,
אם אינו ממכרי כהונה. (70) חולין קל: "אמר רב חסדא,
המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם".
(71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב.
(72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו.
(73) לקנותן.

טו. אמר לטבח: מכר לי בני מעיה של פרה, והיו
בה מתנות⁷⁴ - נותנן⁷⁵ לפהן ואינו מנפה לו⁷⁶ מן
הדמים⁷⁷. לקחם ממנו במשקל⁷⁸ - נותנם לפהן
ומנפה לטבח⁷⁹ מן הדמים.

(74) כלומר, הקיבה. (75) הלוקח. (76) הטבח.
(77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם
עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. (78) והטבח נתן לו
גם את הקיבה. (79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני
המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. המשלח בשר לחברו והיו בה⁸⁰ מתנות⁸¹ - אינו
חושש שמא עבר זה וגזלן⁸². מקום שאין בו פהן -
מעלה⁸³ המתנות בדמים ואוכלן, מפני הפסד פהן⁸⁴,
ויתן הדמים לכל פהן שירצה.

(80) במתנה ששלח לו. (81) זרוע לחיים וקיבה. (82) ואם
כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות
מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות
בדמים. (83) כלומר, שם את המתנות בשווין ומניח את
דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה
נאמנים היודעים בשומא. (84) אם יניחם - יתקלקלו
וייפסדו.

יז. הרוצה לתן המתנות לכהן אחד - נותן. ואם
רצה לחלק אותן - לא יתן חצי קבה לאחד או חצי
זרוע, אלא זרוע לאחד, וקבה לאחד, ולחיים
לשנים⁸⁵; שנאמר: תתן לו - שיהיה בה פדי
מתנה⁸⁶. ואם היו של שור⁸⁷ - חולק אותן חתיכות;
והוא שיהיה בכל חתיכה פדי מתנה.

(85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. (86) ודין זה הוא מן
התורה. (87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע
והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אי זהו הזרוע? זרוע של ימין⁸⁸, מן הפרק של
ארכובה⁸⁹ עד פה של יד⁹⁰, שהן שני איברים⁹¹ זה
מערה בזה. והלחיים - מן הפרק של לחי ועד פיקה⁹²

(53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן
המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא
קלב. "סתם עכו"ם מפעא פני (=מודיע לכל שהוא שותף)"
ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחים
ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של
הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות
ואינו נותן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים
[= שהוא שותפו של ישראל, חייבו את הישראל לרשום את
חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם
"והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים,
אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. (54) שיסמן
חלקו, מפני מראית העין. (55) ולא יבוא לירי חשד.
(56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן
או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. (57) כיוון שהכל
יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. התנה הכהן עמו⁵⁸ שהוא שתף חוץ מן המתנות
- הרי המתנות לפהן; ביון שאמר לו חוץ - הרי
שיר לו הכהן חלק במתנות⁵⁹, ולפיכך הם שלו⁶⁰.
אבל אם אמר לו הכהן: על מנת שהמתנות שלי⁶¹
- הרי המתנות של ישראל זה⁶², ונותן לכל פהן
שירצה. אף על פי שהתנה עמו שהן שלו - לא
נפטר מן המתנות⁶³. שהאומר על מנת - לא שיר לו
בעצמן של מתנות כלום. הואיל ולא שיר לו פהן
שתפוט⁶⁴ - לא קנאן בתנאי זה.

(58) עם הישראל. (59) כלומר, משאיר את כל המתנות,
לחלקו. (60) שם קלב. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו
שיורא". (61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת
שהמתנות שלי. (62) רק שלו. (63) ואף על פי שהכהן
התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח
צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים,
שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו
ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. (64) כמו בכל
הבהמה.

יב. היה הכהן שתף בראש⁶⁵ - פטור מן הלחי;
שתף פיך - פטור מן הזרוע; שתף בבני מעים -
פטור מן הקבה. אמר לו הכהן: הרי הבהמה פלה
שלי והראש שלך - חייב בלחי; שהדבר החייב הרי
הוא של ישראל⁶⁶.

(65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של ישראל בלבד.
(66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גר שנתגיר והיתה לו בהמה שחוטא: אם
נשחטה עד שלא נתגיר - פטור⁶⁷, ואם אחר שנתגיר
- חייב. ואם ספק - פטור, שהמוציא מחברו עליו
הרואה.

(67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן
המתנות.

יד. בהמה שלא הורמו מתנותיה - מתר לאכל

15 כא. כִּהְיוּ לוֹ חֲבֵרִים שְׁנוֹתָנִים לוֹ הַמִּתְּנוֹת¹⁰⁶,
16 אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה מְזֻכָּה
17 לוֹ וְאֵף עַל פִּי שְׂלֹא בָּאוּ לִידּוֹ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים
18 וְזֻכָּחִים וְנוֹתְנֵי הַמִּתְּנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שְׂזָכָה בָּהֶן.
19 וְהוּא שִׁיחֵיהֶּ הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדַחֲק¹⁰⁷ וְאֵין לוֹ לְקִנּוּת
20 בְּשׂוֹר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שְׂזָכָה לוֹ חֲבֵרוֹ¹⁰⁸; אָבֵל אִם הָיָה
21 הַכֹּהֵן שֶׁמָּשׁוּ שָׁל יִשְׂרָאֵל וְהוּא¹⁰⁹ אוֹ שְׂכִירוֹ אוֹ לְקִיטּוֹ
22 - אֵינוֹ מְזֻכָּה לוֹ עַד שִׁיבֹאוּ לִידּוֹ, שְׁמָא יִזְכָּה בְּעַל
23 בְּרָחוּ¹¹⁰.

(105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבכוותיה (=כשנותן) ודחיקא ליה מילתא, ליוכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנים לו המתנות). (106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הגנה בלבד. (107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לא דווקא. (108) ולא שמשו. (109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". (110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

24 כב. לא יחטף¹¹¹ הכהן המתנות ולא ישאל בפיו,
25 אלא אם כן נותנים לו בכבוד - נוטל. ובזמן שהם
26 רבים בבית המטבחים - הצנועים מושכין ידיהם,
27 והגרגרנים נוטלים. ואם היה כהן צנוע¹¹² ואין
28 מכירין אותו שהוא כהן - הרי זה נוטל, כדי שינדע
29 לכל שהוא כהן. ואין הפהנים אוכלין המתנות אלא
30 צלי בחרדל; שנאמר למשחה¹¹³ - בדרף שאוכלים
31 המלכים¹¹⁴.

(111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחריי הבעצ. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". (112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו

1 שֶׁל גִּרְגָרָת⁹², טַפְעַת גְּדוּלָה⁹³ עִם הַלְשׁוֹן שְׂפִינְיָהּ,
2 הַכֹּל לַכֹּהֵן.

(88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. (89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. (90) עצם רחב של כתף. (91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. (92) הבליטה הבולטת בגרון. (93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

3 יט. אין מולגין אותן⁹⁴ ואין מפשיטין אותן, אלא
4 יתנו לו בעזרון ובצמרון, והקבה⁹⁵ בחלב שעליה
5 ובחלב שפתוכה. וכבר נהגו הפהנים להניח חלב
6 הקבה לבעלים⁹⁶.

(94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. (95) שם: "והקבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. (96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

7 כ. הכהנת אוכלת⁹⁷ המתנות אף על פי שהיא
8 נשואה⁹⁸ לישראל⁹⁹, מפני שאין בהן קדשה¹⁰⁰.
9 ולא עוד, אלא הבעל אוכל מתנות¹⁰¹ בגלל
10 אשתו. אבל חללה¹⁰² - אינה אוכלת, שאין
11 חללים בכלל כהנים¹⁰³. ואם רצה¹⁰⁴ הכהן למכור
12 המתנות או לתתן במתנה, אפילו לעובד פוכבים,
13 או להאכלים לפלבים - מאכלים, שאין בהן
14 קדשה כלל.

(97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). (98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. (99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. (100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. (101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. (102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. (103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) היא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. (104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממנו).

"אמר רב נחמן בר יצחק, האדינא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקובה נהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שינינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת-חנינוך מצוה תקח). (8) משנה שם קלה. (9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. (10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

- ב. כיצד? ¹¹ הרי שהקדיש ¹² בהמות לבדק הבית ¹³ וגזזן, יכול יהיה חייב לפדות ¹⁴ ולתן לפה? או הקדיש בהמה ¹⁵ חוץ מגזזתה ¹⁶, יכול יהיה חייב בראשית הגז? תלמוד לומר: צאנך - אין אלו צאנו.

(11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במקדש. (12) חולין שם. (13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעט מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם). (14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפי"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) – אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת-חנינוך שם, ובחזון-איש. (15) לבדק הבית (חולין שם). (16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברשי"י: הגיזה הניטלת מכחשת הברש, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא דעתך-אמינא ליגזוז ולפרוק וליתבי ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת-חנינוך שם ובשערי-המלך.

- ג. כל הקדשים ¹⁷ שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו - חייבין בראשית הגז; אכל אם קדם הקדשן את מומן, או שקדם מום עובר להקדישן ואחר כך נולד להן מום קבוע, ונפדו - פטורים מראשית הגז ¹⁸.

(17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). (18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

- ד. אין חייבין בראשית הגז אלא הכפשים בלבד ¹⁹, זכרים כנפכות ²⁰, שהצמר שלהן הוא הראוי לבגדים ²¹. היה צמרן קשה ²² ואינו ראוי ללבישה - פטורין מראשית הגז; שאין מתנה זו לפהן אלא פדי ללבש ממנה ²³.

(19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלו. במסקנא: "לעמוד

למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. (113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה. (114) משנה בובחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לענין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

פרק עשירי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזזן הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

- א. מצות עשה ² לתן לפהן ³ ראשית הגז, שנאמר: וראשית גז צאנך תתן לו. ולוים בכלל ישראל ⁴.

במציאה

(2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלו. (3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצוות-עשה שם. (4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף-על-פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה - אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הבדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל - חייבים (כסף-משנה ורדב"ז).

- זו. ואין לראשית הגז זו שיעור מן התורה ⁵. ומדברי סופרים, שלא יפחת מאחד מששים ⁶. ואינה נוהגת אלא בארץ ⁷, בין בפני הבית ⁸ בין שלא בפני הבית. בראשית הדגן ⁹. ונוהגת בחולין, אכל לא במקדשין ¹⁰.

(5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. (6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. (7) שם קלו:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). (20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. (21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). (22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה-שוה "גז" - "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". (23) כלומר, לבישה כדרכה ישב בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

ה. פִּינֵן שְׂזָפָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּתְרוּמוֹת, שֶׁהֵן לַחֲמֹ וַיִּינוּ²⁴, וְזָפָה לוֹ בְּמִתְנוֹת בְּהֶמָה²⁵ וְקִדְשֵׁי מִקְדָּשׁ²⁶, שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זָפָה לוֹ בְּרֹאשִׁית הַגֹּז לְלִבְשׁוֹ, וּבִגְזֵל הַגֹּז²⁷ וְהַחֲרָמִים וְשִׁדָּה אֲחֵזָה וּפְדִיּוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצֵאֹתָיו וּשְׂאָר צָרְכָּיו; שֶׁהָרִי אֵין לוֹ חֶלֶק בְּנַחֲלָה וּבִבְזָה²⁸.

(24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך - תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. (25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). (26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. (27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. (28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה, ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

ו. הִיָּה הַצֹּמֵר שֶׁלֶּהֶן אָדָם אוֹ שְׁחֹר אוֹ שְׁחֹם - חִיבוֹת בְּרֹאשִׁית הַגֹּז²⁹. אֲבָל אִם גִּזְזוּ³⁰ הַצֹּמֵר וַיִּצְעֻ קֶדֶם שְׂתִימָן - נִפְטָר מִרֹאשִׁית הַגֹּז³¹. הַלְבִּינוּ קֶדֶם שְׂתִימָן - חֵיב לְהַפְרִישׁ³² אַחֵר שֶׁלְּבִנּוּ. הַתּוֹלֵשׁ³³ צֹמֵר רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גִזָּז - חֵיב בְּרֹאשִׁית הַגֹּז.

(29) ראה להלן. (30) במשנה שם קלה. (31) שכיין שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. (32) שאין זה שינוי. (33) חולין קלז. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף-משנה שם.

ז. רֹאשִׁית הַגֹּז נוֹהֵג בְּכֻלָּאִים³⁴ וּבִכְוִי³⁵ וּבִטְרֶפָה³⁶; אֲבָל הַגֹּזֹז אֶת הַמֶּתָה³⁷ - פָּטוּר.

(34) תוספתא חולין פ". ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". (35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. (36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה-שאין-כן במתנות (שנאמר "ונתן

ח. הַמַּפְרִישׁ³⁸ רֹאשִׁית הַגֹּז וְאֶבְדִּי³⁹ - חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹן¹⁴ עַד שְׂתִימָן לִפְנֵיהֶן⁴⁰. הָאוֹמֵר⁴¹: כָּל גִּזְזוֹתִי רֹאשִׁית - דִּבְרִיו קִנְיָן⁴².

(38) תוספתא שם. (39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. (40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותו, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. (41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. (42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתא ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא-הדין שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה - אם אמר כל גיזי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף-על-פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

ט. הַלּוֹקֵחַ⁴³ גֹּז צֹאנֹו שֶׁל עֹבֵד פּוֹכְבִּים אַחֵר שֶׁגִּזְזוּ¹⁷ הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים - פָּטוּר מִרֹאשִׁית הַגֹּז⁴⁴. לִקַּח הַצֹּאן לְגִזְתָּן - חֵיב⁴⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁגִּזְלָה הַגֹּזָה בְּרִשּׁוֹת הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים⁴⁶, וְאֵף עַל פִּי שֶׁחֹזְרִין הַצֹּאן לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים אַחֵר גִּזְיָה. הוֹאִיל וְהַגֹּזֹז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזְיוֹת שֶׁלּוֹ⁴⁷ - חֵיב; שְׂאִין הַחֵיִיב אֲלֵא בִּשְׁעַת הַגִּזְיָה.

(43) משנה שם קלה. (44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. (45) שם קלה. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף-על-פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברבד"ז ואור-שמח.

- 11 **יב. גר שנתגיר⁵⁶ והיו לו גזות, ואין ידוע אם עד**
12 **שלא נתגיר נגזזו⁵⁷ או משנתגיר - הרי זה פטור,**
13 **המוציא מחברו עליו הראיה⁵⁸.**

(56 חולין קלד. קלד: 57) והיתה הגזיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. (58 בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.)

- 14 **יג. כמה צאן יהיה לו ויהיו חיבות בראשית הגז?**
15 **אין פחות מחמש⁵⁹. והוא שיהיה בגזה שלהן אין**
16 **פחות ממשקל ששים סלע⁶⁰, ותהיה גזת כל אחת**
17 **מחמשותן⁶¹ אין פחות ממשקל שתים עשרה סלע.**
18 **היתה אחת מהם גוזזת פחות משתים עשרה סלע,**
19 **אף על פי שחמשותן גוזזות ששים סלע או יתר -**
20 **הרי אלו פטורין מראשית הגז.**

(59 משנה שם קלה. כבית-הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלז: כמותם, ולא כבית-שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. 60 שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף-משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). 61 שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף-משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

- 21 **יד. השתפין - חביבין⁶² בראשית הגז. והוא שיהיה**
22 **בחלק כל אחד מהן פשעור; אבל חמש צאן בלבד**
23 **של שני שתפין - פטורין.**

(62 ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייבת) בראשית הגז, ור' אלעאי פטר. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק - חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת-חינוך מצוה תקח, ואור-שמח למעלה בהלכה א).

- 24 **טו. ראשית הגז⁶³ מצותה בתחלה⁶⁴; ואם הפריש**
25 **בין באמצע בין בסוף - יצא. הרי' לו חמש צאן**
26 **וגזז אחת מהן בלבד ומכר גזתה, ואחר כך גזז שניה**
27 **ומכר גזתה, ואחר כך גזז שלישית ומכר גזתה -**

לגזיתו (כדעת רש"י שם), אלא אף-על-פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגזיזה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון-איש. (46 שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף-על-פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. (47 אבל לא גוף הצאן לגזיזתו, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם.)

- 1 **י. הלוקח⁴⁸ גז צאנו של חברו: אם שיר המוכר**
2 **מעט⁴⁹ מצאנו להגזו - המוכר חייב להפריש מן**
3 **המשאך על הפל, ואף על פי שלא התחיל המוכר**
4 **לגזז⁵⁰. חזקה⁵¹ אין אדם מוכר מתנות פהנה. ואם**
5 **לא שיר כלום - הלוקח חייב להפריש⁵².**

(48 משנה שם. (49 כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. (50 שם קלה. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגזוז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרכם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. (51 שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. (52 שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור-שמח.)

- 6 **יא. היו שני מיני גז⁵³, כגון גזת לבנה וגזת**
7 **שחומה⁵⁴, או גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה**
8 **והניח המין האחר - זה נותן לעצמו, וזה נותן**
9 **לעצמו. [זה נותן לעצמו] - על מה שלקח, וזה נותן**
10 **לעצמו - על מה ששיר⁵⁵.**

(53 משנה שם. (54 אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). (55 אף-על-פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו - אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף-על-פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזוז, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות

יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף-משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה-למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם) הלכה יט]. וראה בתפארת ישראל לחולין פ"א אות טז]. (76 כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). (77 בלתי מלובן.

- יז. ראשית הגז - חלין לכל דבר⁷⁸. לפיכך אני
אומר, שנותנים אותו לכהנת אף על פי שהיא
נשואה לישראל, כמתנות בהמה⁷⁹. ויראה לי, שדין
שניהן אחד הוא⁸⁰.

(78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. (79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. (80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

פרק אחד עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

- א. מצות עשה² לפדות כל איש מישראל³ בנו⁴
שהוא בכור לאמו⁵ הישראלית⁶. שנאמר: כל פטר
רחם⁷; ונאמר: אף פדה תפדה את בכור האדם⁸.

(2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. (3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. (4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). (5) אף-על-פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן הכ"א. (6) אבל אם היא כהנת או לוייה - פטור, כדלהלן ה"י. (7) וכיון שהוא שייך לה - צריך לפדותו. (8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ)

- הכל מצטרפות לראשית הגז⁶⁶, וחייב אפילו לאחר
כמה שנים⁶⁷. ויש לו להפריש מן החדש על הישן⁶⁸,
ומזה על זה⁶⁹. אבל אם הייתה רחל אחת⁷⁰ וגזזה
והניח גזתה, ואחר כך קנה שניה וגזזה והניח גזתה
- אינן מצטרפות⁷¹.

(63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35). (64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". (65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. (66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. (67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא-הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף-משנה. (68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. (69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. (70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזז והניח גזז והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. (71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת-חניך שם.

- טז. מי שהיו לו⁷² גזות רבות של ראשית הגז ורוצה
לחלק לפניהם⁷³ - לא יתן לכל אחד ואחד פחות
ממשקל חמש סלעים⁷⁴ מלבן, כדי בגד קטן⁷⁵. לא
שילבנו⁷⁶ ואחר כך יתן לו, אלא יתן לו מצמר הגז
כשהוא צואי⁷⁷ כדי שיהיה בו אחר הלבון חמש
סלעים או יתר. שנאמר: תתן לו - שיהיה בו כדי
מתנה המועלת.

(72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלו: "רב ושמואל דאמרי תרוניהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרין, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים". (73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). (74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. (75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 12 וְצִוְנוּ עַל פְּדִיּוֹן הַבֶּן²⁴, וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁהֵינִי²⁵,
13 וְאַחֵר כֶּךָ נֹתֵן²⁶ הַפְּדִיּוֹן לַפֶּה. וְאִם פָּדָה עֲצָמוֹ²⁷ -
14 מְבָרֵךְ לַפְּדוֹת הַכֹּסֶר²⁸, וּמְבָרֵךְ שְׁהֵינִי.

(23) פסחים קכ"א, ב. (24) כן מפורש שם. והנה בפ"א מהל' ברכות ה"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך-עיון, שהרי שם בהי"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:), הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' ש"ה ס"ו, ובביאור הגר"א, ובסי' רס"ה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית-הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד-ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע. (25) פסחים קכ"א, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם ה"י. (26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. (27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. (28) כדין העושה מצוה לעצמו (פ"א מהל' ברכות שם).

- 15 ו. מְצוּה זו נֹהֲגֶת בְּכָל מְקוֹם²⁹ וּבְכָל זְמַן³⁰. וּבִכְנֵסָה
16 פּוֹדֶהוּ? בְּחֶמֶשׁ סֶלָעִים³¹; שְׁנָאֵמֶר: וּפְדִיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ
17 תִּפְדֶּה³². בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֹׁהַ כֶּסֶף³³ מִן הַמִּטְלָטְלִין
18 שְׁגוֹפִין מִמּוֹן, קִעֲנִין הַשְּׁקָלִים³⁴. לְפִיכֶן אֵין פּוֹדִין
19 בְּקִרְקָעוֹת³⁵; וְלֹא בְּעֶבְדִּים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּקָרְקָעוֹת³⁶;
20 וְלֹא בְּשִׁטְרוֹת³⁷, לְפִי שֶׁאֵין גּוֹפִין מִמּוֹן³⁸. וְאִם פָּדָהוּ
21 בְּהֵן - אֵינוֹ פְּדוּי³⁹.

(29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ-לארץ" (קידושין לז.). ובבכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זווי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. (30) אפילו שלא בפני הבית. (31) משנה, בכורות מט, ב. (32) ולאחר מכן כתוב: "בערך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדיו מכן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן

"כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" - שאם לא פדה האב את בנו - חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

- 1 ב. וְאֵין⁹ הָאִשָּׁה¹⁰ חִיבָת לַפְּדוֹת אֶת בְּנָהּ; שְׁהֵיב
2 לַפְּדוֹת אֶת עֲצָמוֹ¹¹ - הוּא שְׁחִיב לַפְּדוֹת אֶת בְּנָהּ¹².
3 עֶבֶר הָאֵב¹³ וְלֹא פָדָהוּ - כְּשִׁיגְדֵל¹⁴ יִפְדֶּה אֶת עֲצָמוֹ¹⁵.

(9) משנה וגמרא, שם. (10) כלומר, אפילו הישראלית. (11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. (12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). (13) כלומר, בטל מצות-עשה הנ"ל, החלה עליו. (14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד, וראה ביו"ד סי' ש"ה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. (15) קידושין, שם.

- 4 ג. הִיָּה¹⁶ הוּא לַפְּדוֹת¹⁷ וּבְנוֹ לַפְּדוֹת¹⁸ - יִפְדֶּה עֲצָמוֹ
5 תַּחֲלָה וְאַחֵר כֶּךָ בְּנוֹ. וְאִם אֵין לוֹ¹⁹ אֶלָּא פְּדִיּוֹן
6 אֶחָד - יִפְדֶּה עֲצָמוֹ.

(16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא כרבי יהודה. (17) שלא פדאו אביו. (18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. (19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

- 7 ד. הִיָּה בְּנוֹ²⁰ לַפְּדוֹת וְהִגִּיעַ עַת לַעֲלוֹת לְרִגְלָהּ, וְאֵין
8 לוֹ כֶּדֶי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחֵר כֶּךָ עוֹלָה
9 לְרִגְלָהּ²¹; שְׁנָאֵמֶר: כָּל כְּבוֹר בְּנֵיךְ תִּפְדֶּה, וְאַחֵר כֶּךָ:
10 וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם²².

(20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל-וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם. (21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". (22) כלומר, חידשה התורה שאף-על-פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף הי"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר-כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

- 11 ה. הַפְּדוּהָ²³ אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. רצה⁴⁹ הפכה להחזיר לו הפדיון - מחזיר⁵⁰; ולא
יתן לו הוא⁵¹ ודעתו שיחזיר. ואם עשה פן והחזיר
לו - אין בננו פדוי⁵², עד שיגמר בלבו לתן לו מתנה
גמורה; ואם רצה הפכה אחר פן להחזיר⁵³ - יחזיר.
וכן אם פרש ונתן לו על מנת להחזיר - הרי בננו
פדוי⁵⁴.

(49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי".
(50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו.
(51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל
ומהדר (=נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה לההוא גברא (שנתן
לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא
גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו
פדוי". (52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על-מנת
שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה
גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו,
הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה
גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה
ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. (53) קידושין ו, ב. (54) כיון
שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו
לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני
שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה,
מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד,
ראה בכסף-משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. פהגים⁵⁵ ולוים⁵⁶ - פטורים מפדיון הן מל
וחומר: אם פטור של ישראל⁵⁷ במדבר, דין הוא
שיפטרו עצמן⁵⁸.

(55) משנה, בכורות ג, ב. (56) אף-על-פי שאין הדבר תלוי
באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור
מקל-וחומר, כדלהלן. (57) כלומר, אם הפקיעה קדושת
הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטור מן הבכורה,
שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור בבני
ישראל". וראה בפירוש המשנה, שם. (58) ובגמרא שם ד,
א: "כהנים מגלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן
לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן,
והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מגלן (שהרי מהקל-
וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר)
אמר קרא, והיו לי הלויים, בהוייתן יהו".

י. ישראל הפא מן הפהגת ומן הלוייה⁵⁹ - פטורי⁶⁰.
שאין הדבר תלוי פאב, אלא פאם; שנאמר: פטור
רָחֵם בְּיִשְׂרָאֵל⁶¹.

(59) והאב ישראל, ואם-כן גם בנו ישראל. (60) שם מז, א.
מימרא של רב אדא בר אבהו כפירושו של מר בריה דרב
יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמירתו של רב אדא בר
אבהו. וראה בבכורות שם ב'תוספות ד"ה מר. (61) ראה
להלן הערה עד.

יא. לוייה⁶² המעפרת מעובד פוכבים - פנה פטורי⁶³.
וכהנה⁶⁴ המעפרת מעובד פוכבים - פנה חייב⁶⁵;

אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו
ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון,
וכו". (33) משנה, שם. (34) שהוסיפו חכמים על השקל,
ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד,
ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. (35) משנה, שם. (36) שהרי
נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והנתחלתם אותם לבניכם
אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב:). (37) כלומר,
בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן.
(38) אף-על-פי שהם מיטלטלין. (39) שהרי אמרה תורה
שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

ז. פתב⁴⁰ האב לפהן שהוא חייב לו חמש סלעים -
חייב לתן לו⁴¹, ובנו אינו פדוי⁴². נתן לו⁴³ פלי שאינו
שוה פשוט חמש סלעים וקבלו הפהן בחמש סלעים
- הרי בננו פדוי. נתן⁴⁴ חמש סלעים לעשרה
פהגים⁴⁵, בין בבת אחת⁴⁶ בין פנה אחר פנה⁴⁷ - יצא⁴⁸.

(40) משנה, בכורות שם. (41) כדין הכותב לחבירו בשטר
הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף-על-פי שאין שם
עדים (כתובות קא: ופ"א מהל' מכירה הט"ו).
(42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי
לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל
חכמים אומרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי
(כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא
התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון
הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור
פדיון בנו. (43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון
בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון
בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אילמא דלא שוי
(חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף-על-גב דשוי,
וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא
דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא
פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר
יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו
שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון
הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק ה, והגר"א
שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). (44) ברייתא, בבכורות שם,
ב. (45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. (46) שמצד הנותן
היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף-על-פי שמצד
המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד.
(47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים.
(48) אף-על-פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא,
נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראה ממתנות כהונה
ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי
נתינה (למעלה פ"א הי"ז, ופ"ה הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה'
שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם,
שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא",
וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם) מפורש: "אם
רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה
מותר לעשות כן, והוא-הדין למה שנאמר בראש הברייתא
הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו
דוקא, אלא הוא-הדין לכתחילה.

ה"ב, לענין מתנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. (79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה"טור" ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה, אם לאו - פטור".

יד. הפותית⁸⁰ והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו ונשתחררו וילדו וילד אחר - הרי זה פטור; שנאמר: פטר רחם, ואין זה פטר רחם⁸¹. וכן הבא אחר הנפלים⁸²: כל נפל פטר רחם⁸³ שאמו טמאה לדה⁸⁴ - הבא אחריו אינו פטר רחם⁸⁵; וכל נפל שאין אמו טמאה לדה, כמו הנפלת במין דגים ונחבים⁸⁶ או הנפלת יום ארבעים⁸⁷ וכו' וכו' - הבא אחריו בכור לפנה ותיב לפדות⁸⁹.

(80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (81) שהרי כבר נפטר רחמה עלידי לידתה בגיורתה ובעבודתה. (82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנוול לאחר שהפילה אמו. (83) ראה להלן הט"ז, בדיון יוצא דופן. (84) כשפניו כצורת פני אדם, אף-על-פי ששאר גופו כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ת. (85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. (86) משנה, שם מז, ב. (87) שכל שלא מלאו לו ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. (88) ראה שם ה"ד. (89) שהפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדיון יוצא דופן.

טו. חתן העבר במעיה והוציאו אבר אבר - הבא אחריו אינו פטר רחם⁹¹. בן שמונה⁹² חדשים שהוציא ראשו והוא חי⁹³ והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת⁹⁴ ויצא ראשו והחזירו, ואחר כך יצא אחיו וילדה⁹⁵ - זה שילדה אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של ראשו⁹⁶. ומשתצא פדחתו⁹⁷ פטר הבא אחריו.

(90) משנה, שם מו, א. (91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו). (92) במשנה, שם: "איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף-על-פי שיצא את ראשו חי, וכן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. (93) משמע מלשון רבינו, שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"ג. והגר"א שם באות לט, חולק - וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה. (94) כלומר, אף-על-פי שמת, וכל-שכן אם הוא חי. (95) כלומר, לא חזר כמו אחיו. (96) שם מו, ב: ומאי קא-משמעלן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. (97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנמחקת בו תיבת "רוב".

1 שְהָרִי נִפְסְלָה אָמוּ מִן הַפְּהִיגָה⁶⁶ בְּבִעֻלַת הָעוֹבֵד
2 כּוֹכְבִּים⁶⁷.

(62) שם, כרב אדא בר אבהה, לפירושו של רב פפא. (63) שם: ולא תימא אליבא דמאן-דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן-דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לוייה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל-כך). (64) שם. (65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). (66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה הויה זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. (67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לוייה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

3 יב. כהן⁶⁸ שנוולד לו בן חלל⁶⁹: מֵת הָאֵב בְּתוֹךְ
4 שְׁלָשִׁים יוֹם - הֵבֵן חֵיב לְפִדוֹת אֶת עַצְמוֹ⁷⁰, שְׁלֹא
5 זָכָה הָאֵב בְּפִדְיוֹנוֹ⁷¹; מֵת אַחֵר שְׁלָשִׁים יוֹם - אֵינוֹ
6 חֵיב הֵבֵן לְפִדוֹת אֶת עַצְמוֹ, שְׁהָרִי זָכָה הָאֵב
7 בְּפִדְיוֹנוֹ⁷².

(68) בכורות, שם. (69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונוולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. (70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. (71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטור. (72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

8 יג. השפחה⁷³ שנשתחררה וכותית שנתגירה פשהן
9 מעבדות וילדו, אף על פי שהורתו שלא בקדשה⁷⁴,
10 הואיל ונולד בקדשה - חייב⁷⁵; שנאמר: פטר רחם
11 בישראל⁷⁶, והרי פטר ורחם⁷⁷ בישראל. אין ידוע⁷⁸
12 אם קדם שנתגירה ילדה⁷⁹ או אחר שנתגירה ילדה
13 - המוציא מחבירו עליו הראיה.

(73) משנה, שם מו, א: "נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת וכו' בכור לכהן". (74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. (75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה שם. (76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבמדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל. (77) ביו"ד שם ס"כ: "פטור רחם". (78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופי'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפדיון. (117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף-על-גב דקיימא-לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף-משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

יט. מי שהיה ספק¹¹⁸ אם חייב בפדיון או לא - הרי זה פטור¹¹⁹, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב¹²⁰ בתוך שלשים יום - הרי הבן בחזקת שלא נפדה¹²¹, עד שיעביד ראיה מאביו שפדהו קדם שיעמות¹²²; מת האב לאחר שלשים יום - הרי הוא בחזקת פדוי¹²³, עד שיוזיעוהו שלא נפדה.

(118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. (119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאם אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברדב"ז, ובי"מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ת. (120) משנה, בכורות, שם. (121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברדב"ז. (122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. (123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

כ. מי¹²⁴ שלא בפרה אשתו¹²⁵ וילדה זכר ונקבה ואין ידוע אי זה מהן יצא ראשון - אין פאן לפנה כלום¹²⁶. ילדה שני זכרים¹²⁷, אף על פי שאין ידוע אי זה מהן הבכור - נותן חמש סלעים לפנה¹²⁸. מת אחד מהן¹²⁹ בתוך שלשים יום - פטור¹³⁰, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב¹³¹, בין בתוך שלשים יום¹³² בין אחר שלשים יום¹³³, בין שלא חלקו האחים בין שחלקו¹³⁴ - ינתן מן הנכסים חמש סלעים לפנה; שפכר נתחייבו הנכסים.

(124) משנה, שם מח, א. (125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. (126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמה הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. (127) שם. (128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רדב"ז). (129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. (130) שמה הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. (131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר.

טז. יוצא לפן⁹⁸ והבא אחריו פדרפו⁹⁹ - שניהם פטורים: הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם¹⁰⁰, והשני - מפני שקדמו אחריו¹⁰¹.

(98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא וולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על-ידי פתיחתה. (99) כלומר, דרך הרחם. (100) ו"פטר רחם בעינן" (גמרא, שם מז). (101) שם: "קסבר, בכור לזכר אחד (כגון זה שהוא בכור ליציאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה וולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף-על-פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בכר קיימא.

יז. מאימתי נתחייב¹⁰² בפדיון? משישלם¹⁰³ שלשים יום¹⁰⁴; שנאמר: ופדויו מכן חדש תפדה. מת הבן¹⁰⁵ בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים¹⁰⁶, וכן אם נעשה טרפה¹⁰⁷ - אינו חייב בחמש סלעים. ואם הקדים¹⁰⁸ ונתן לפנה¹⁰⁹ - יחזיר לו הפדיון. ונאם מת אחר שלשים יום - חייב בפדיון; ואם לא נתן - יתן.

(102) האב. (103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' שה סי"א, ובביאור הגר"א. (104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. (105) משנה, שם מט, א. (106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". (107) בבא קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. (108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. (109) ומת הבן בתוך שלשים. (110) שם.

יח. מי שפדה¹¹¹ בנו בתוך שלשים יום¹¹²: אם אמר לו¹¹³ מעכשיו¹¹⁴ - אין בנו פדוי¹¹⁵; ואם אמר לו לאחר שלשים יום¹¹⁶ - בנו פדוי, ואף על פי שאין המעוה קנימין לאחר שלשים יום¹¹⁷.

(111) שם. (112) וכן ביום ל, כבהלכה הקודמת. (113) לכהן. (114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. (115) אף-על-פי שהמעוה קיימין (ש"ך ליו"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובוזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. (116) כלומר, אז יחול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפניהן¹⁵¹. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאֵב
פְּטוּר¹⁵². מֵת הָאֵב¹⁵³ - יִנָּתֵן מִן הַנִּכְסִים¹⁵⁴ חֲמִשָּׁה
סָלְעִים.¹⁵⁵

(149) שם. (150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת.
(151) שהרי ברור שיש כאן בכור. (152) שמא הבכור מת.
(153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים
קיימים. (154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי
יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה
קל.

כה. יִלְדוּ¹⁵⁵ זָכָר וְנִקְבָּה אוֹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה¹⁵⁶ -
אֵין פָּאן לִפְנֵי פְלוֹם; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: זֶה שְׁלֹא בִכְרָה
יִלְדָה נִקְבָּה תִּחְלָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁵⁷, וְזֶה שֶׁבִכְרָה יִלְדָה
זָכָר.¹⁵⁸

(155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם.
(156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה,
אין כאן לכהן כלום". (157) כן הוא באופן השני, ובאופן
הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה
ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא
בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב,
ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא-אם-כן ילדה נקבה
תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו,
כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש
אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת
הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב
האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים
אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם.
ועי' ב'כסף משנה', ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם
סעיפים כח-לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁵⁸ שֶׁל שְׁנֵי אַנְשִׁים שְׁלֹא בִכְרוּ, וְיִלְדוּ
שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - זֶה נֹתֵן חֲמִשָּׁה סָלְעִים, וְזֶה
נֹתֵן חֲמִשָּׁה סָלְעִים¹⁵⁹. נִתְנָהוּ¹⁶⁰ קֶף מֵת אֶחָד מִן
הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁶¹: אִם לְשְׁנֵי פְהָנִים נִתְנָהוּ¹⁶²
- אֵינֶן יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּד¹⁶³; וְאִם לִכְהֵן אֶחָד נִתְנָהוּ
- כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן¹⁶⁴ לְחִבְרוֹ הַרְשָׁאָה¹⁶⁵, וְיִלָּךְ זֶה
בְּהִרְשָׁאָה וְיִחְזִיר מִן הַפֶּה חֲמִשָּׁה סָלְעִים¹⁶⁶.

(158) משנה, שם. (159) שהרי ברור הדבר ששניהם
בכורים, ואף-על-פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של
זה, וראה למעלה בהלכות כ"ד. (160) בתוך שלשים יום,
ובאופן הנ"ל הי"ח. (161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל
הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות
פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב
לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא
בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). (162) כלומר,
שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. (163) שכל כהן ידחה
אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור
הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. (164) גמרא
שם מט, א. כשמואל. (165) וכותב לו: דון וזכה והוצא
לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף-על-פי

(132) שמשגיגע יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב,
בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון
השני (כסף-משנה ורדב"ז). (133) כנ"ל. (134) כרבי
יהודה, כנ"ל.

1 כא. שְׁתֵּי נָשִׁים¹³⁵ שְׁלֹא בִכְרוּ וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים¹³⁶ -
2 נֹתֵן עֶשֶׂר סָלְעִים לִפְנֵיהֶן¹³⁷. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ
3 שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³⁸: אִם לִכְהֵן אֶחָד נִתְנָהוּ¹³⁹ - יִחְזִיר לוֹ
4 חֲמִשָּׁה סָלְעִים¹⁴⁰; וְאִם לְשְׁנֵי פְהָנִים נִתְנָהוּ¹⁴¹ - אֵינֶן
5 יְכוּלִין לְהוֹצִיא מֵהֶן; שְׁהָרִי לֹא צִיָּן פְּדִיוֹן זֶה עַל בֶּן
6 זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יְכוּל לֹמַר: הִחֲזֹר מִתְּבַרְכִּי¹⁴².

(135) משנה, שם. (136) כלומר, שילדה כל אחת זכר.
(137) אף-על-פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין
אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י),
ושניהם פטור את רחם אמותיהם. (138) שאביו פטור
מלפדותו, כנ"ל הי"ז. (139) את עשרת הסלעים בתוך
שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל
הי"ח. (140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים.
(141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן
זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. (142) שהפדיון שנתן לו
הוא עבור הזכר שמת. ואף-על-פי שבספק אם חייב בפדיון
הבן, אם תפס כהן מוציאם מידו (ראה למעלה בתחילת
הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע
מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת
מתנות כהונה, אף-על-פי שאחר-כך נתברר שאם לא היה
נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו
מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות'
ד"ה ואם).

7 כב. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁴³ שְׁלֹא בִכְרוּ וְיִלְדוּ זָכָר וְנִקְבָּה, או
8 שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה¹⁴⁴ - נֹתֵן חֲמִשָּׁה סָלְעִים לִפְנֵיהֶן; שְׁאֵי
9 אֶפְשָׁר שְׁלֹא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן¹⁴⁵ פְּטוּר רָחֵם.

(143) משנה, שם. (144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון.
וראה ברש"י שם. (145) כלומר, אחד משני הזכרים
שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר
שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף
כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה
למעלה בה"כ ובהערה קכו.

10 כג. יִלְדוּ שְׁתֵּי נִקְבּוֹת וְזָכָר¹⁴⁶, או שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁתֵּי
11 נִקְבּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נּוֹלֵד רִאשׁוֹן - אֵין פָּאן
12 לִפְנֵי פְלוֹם¹⁴⁷; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: נִקְבָּה נּוֹלְדָה תִּחְלָה
13 וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁴⁸.

(146) שם. (147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל,
כנ"ל. (148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן
הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר
ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים,
והמוציא מחבירו עליו הראיה.

14 כד. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁴⁹, אֶחָת בִּכְרָה¹⁵⁰ וְאַחַת לֹא בִכְרָה,
15 וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נֹתֵן חֲמִשָּׁה סָלְעִים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' אדר - ספר זרעים - הלכות ביכורים קמא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 אֲשֶׁתוֹ¹⁸² נֹתֵן חֶמֶשׁ סִלְעִים. שְׁלָא נִפְטָר אֱלָא בְּשָׁנִי
15 סְפָקוֹת: אִם אֲשֶׁתוֹ יִלְדָּה זָכָר בְּלִבְד¹⁸³ - חֵיב, וְאִם
16 הִיא יִלְדָּה הַזָּכָר וְהַנְקֵבָה - חֵיב, אֱלָא אִם בֶּן יִלְדָּה
17 נִקְבָּה תִּחְלָה; וְהוֹאִיל וְהִדְבָּר רְחוּק - יִתֵּן פְּדִיוֹנוֹ¹⁸⁴.

(181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. (182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. (183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא-הדין אם ילדה שני זכרים. (184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריי נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

יום שישי א' אדר ה'תשע"ח

פרק שנים עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשווי. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

18 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַפְּדוּת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל² פֶּטֶר
19 חֲמֹר³ בְּשָׂה⁴. וְאִם לֹא רָצָה לַפְּדוּתוֹ - מִצְוֹת עֲשֵׂה
20 לְעֶרְפוֹ⁵. שְׁנֵאמַר: וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשָׂה, וְאִם לֹא
21 תִּפְדֶּה וְעֶרְפָּתוֹ. וְשִׁמְתִי מִצְוֹת אֵלַי⁶ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷
22 וּבְכָל זְמַן⁸. וּמִצְוֹת פְּדִיָּה קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת עֲרִיפָה⁹.

(2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א': "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. (3) בכור של חמור בלבד. (4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשווי, ונותן דמיו לכהן. (5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. (6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדיותו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות

שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'רבינו גרשום' שם. כלומר, יאמר לו: ממה-נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורי, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה-נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה ('תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש').

1 כִּז. יִלְדוּ¹⁶⁷ זָכָר וְנִקְבָּה וְנִתְעַרְבוּ - הָאֲבוֹת פְּטוּרִין¹⁶⁸,
2 וְהֵבֵן חֵיב לַפְּדוּת אֶת עַצְמוֹ¹⁶⁹. וְכֵן מִבְּפֶרֶת¹⁷⁰ שְׁלָא
3 שְׁהֵתָה אַחֵר בַּעֲלָה שְׁלִישָׁה חֳדָשִׁים¹⁷¹ וְיִלְדָּה, וְאִין
4 יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה¹⁷² לְרֵאשׁוֹן¹⁷³ אוּ בֶן שְׁבַעָה
5 לְאַחֲרֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין¹⁷⁴, וְהֵבֵן חֵיב לַפְּדוּת אֶת
6 עַצְמוֹ¹⁷⁵.

(167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם. (168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. (169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. (170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. (171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפ"א מהל' גירושין ה"ח. (172) שנולד אחר תשעה חדשי הרייו. (173) והראשון חייב לפדותו. (174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. (175) שהרי הוא בכור ודאי.

7 כֹּח. יִלְדוּ¹⁷⁶ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וְזָכָר אוּ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וּשְׁנֵי
8 זָכָרִים - אִין כָּאן לִכְהֵן כָּלוּם¹⁷⁷.

(176) משנה שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. (177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה"ל, ובהערות שם.

9 כֹּט. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁷⁸ שֶׁל שְׁנֵי אַנְשִׁים, אַחַת בִּפְרָה
10 וְאַחַת לֹא בִּפְרָה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - זֶה שְׁלָא בִּפְרָה
11 אֲשֶׁתוֹ נֹתֵן חֶמֶשׁ סִלְעִים לִכְהֵן¹⁷⁹. יִלְדוּ זָכָר וְנִקְבָּה
12 - אִין כָּאן לִכְהֵן כָּלוּם¹⁸⁰.

(178) משנה שם. (179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכור, אף-על-פי שאינו ידוע, כנ"ל. (180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

13 ל. יִלְדוּ¹⁸¹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה - זֶה שְׁלָא בִּפְרָה

ה. הפריש פדיון פטר חמור ומת השה קדם שיתנונו
לכהן - אינו חייב באחריותו¹⁸, ויתן הנבלה לפנה¹⁹

(18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. (19) שהרי השה של הכהן מת.

להנות בה²⁰. מת פטר החמור אחר שפדהו - יתן
הטלה לפנה²¹, ומתו בהניתו²², שפכר נפדה.¹⁷

(20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". (21) שהרי הוא שלו. (22) של פטר החמור.

ו. מאימתי²³ חייב לפדותו? משיוולד ועד שלשים
יום. ומאחר שלשים יום, אם רצה לערפו²⁴ -
עורפו; אם רצה לפדותו - פודה, ואין פאן אלא
מצות עפוב בלבד²⁵.

(23) כברייטא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. (24) [מפשות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. (25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

ז. לא רצה לפדותו - עורפו בקופיץ²⁶ מאחריו²⁷; שנגמר: ואם לא תפדה וערפתו²⁸. ואין ממתין אותו לא במקל ולא בקנה ולא בקרדם²⁹ ולא במגרה³⁰, אלא בקופיץ³¹. ולא יקניסנו לחדר וינעל הדלת בפניו עד ששמות; שנגמר: וערפתו³².

(26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". (27) מצד ערפו. (28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". (29) גרזן. (30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. (31) "שכן דרך עריפה". (32) לומר לך: בעריפה דווקא.

ח. אין פודין לא בעגל, ולא בחיה, ולא בששה שחוט, ולא בטורפה³³, ולא בכלאים³⁴, ולא בכזי³⁵; שנגמר: תפדה בששה, ואין קרוי ששה אלא כבשים ועזים חיים בלבד³⁶.

(33) שאינה חיה. (34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערוכת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמה אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". (35) ספק חיה ספק

חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרו. (7) כן מפורש בקידושין לו. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". (8) גם שלא בפני הבית. (9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

ב. השה שפודין בו נותנו לפנה¹⁰, שנגמר: כל פטר רחם וגומר¹¹.

(10) וכן אם פדאו בשווי, נותן דמיו לכהן. (11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

ג. ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. בהמה טמאה האמורה פאן היא החמור בלבד¹².

(12) כברייטא שם ה: "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשם], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

ד. פטר חמור אסור בהנאה עד שפדה; ואם מקרו קדם פדיון - דמיו אסורים¹³. ואם מת¹⁴ קדם פדיון או שערפו - יקבר; מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפה, הואיל ולא נפדה. לפיכך¹⁵, אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו לפנה - אסור לכהן להשתמש בו עד שפדהו בששה, ויקח השה לעצמו, או יערפנו ויקבר. והפנהים¹⁶ חשודים על דבר זה. לפיכך אסור לישראל לתן פטר חמור לכהן, אלא אם כן פדהו הפנה בפניו¹⁷.

(13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אסור רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. (14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. (15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. (16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. (17) או ערפו בפניו.

לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.

- יד. פהנים ולנים - פטורין מפטר חמור. שְׁנֵאמַר: 22
בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה; כל 23
שִׁישְׁנוּ בְּבִכּוֹר אָדָם - יִשְׁנוּ בְּבִכּוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, 24
וּבְפִטוֹר מִבְּכּוֹר אָדָם - פִּטוֹר מִבְּכּוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. 25

(43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון.

- טו. הלוקח עבר חמורו 44 שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, או 26
המוכר עבר חמורו לעובד פוכבים, אף על פי שֶׁאֵינוֹ 27
רשאי 45 - הרי זה פטור מן הבכורה 46, ואין קונסין 28
אותו על דבר זה 47. הִיָּה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂתָף בָּאֵם 29
או בפכור, אִפְּלוּ לֹא הָיָה לוֹ אֵלָּא אֶחָד מֵאֵלָּף בִּזְיוֹ 30
- הרי זה פטור 49. הִיָּה לוֹ 50 בֹּ אוֹ בָּאֵמוֹ אֶבֶר אֶחָד 51, 31
בְּגוֹן יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ, אִפְּלוּ אֲזוּנָיו 52: כֹּל שֶׁאֵלּוּ יִחַתֵּךְ 32
יְהִיָּה בַּעַל מוֹם - הרי זה פטור 53 מן הבכורה; וְאִם 33
כִּשְׂיִחַתְךָ חֶלֶק הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לֹא יְהִיָּה בַּעַל מוֹם 34
לְמִזְבֵּחַ 54 - הרי זה חייב 55. וְכֵן הַמְּקַבֵּל חֲמֹר מִן 35
הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְהִיּוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהוֹלֵךְ בִּיְנֵיהֶם 56, 36
או עובד פוכבים שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הִפֵּל פִּטוֹר מִן 37
הַבְּכוֹרָה 57. שְׁנֵאמַר: פִּטוֹר רַחֵם בְּכִי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם 38
ובבהמה - עַד שִׁיְהִיָּה הִפֵּל בְּיִשְׂרָאֵל. 39

(44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. (45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השם. (46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. (47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". (48) או באמו. (49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. (50) לגוי. (51) ומלבד האבר - אין לו כלום. (52) שהוא אבר קטן. (53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אָזְנוֹ, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מוֹם קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם יחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. (54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. (55) שאין שותפותו חשובה. (56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. (57) אף חציו של הישראל.

- טז. גר שנתגר ואין ידוע אם עד שלא נתגר ילדה 40

בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שווי, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשווי, פודה בכל דבר. בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

- ט. אין פודין בשה הדומה לאַחַר 37; וְאִם פְּדָה - 1
פְּדוּיָהּ 38. וּפּוֹדִין בְּכֵן פְּקוּעָה, אֲבָל לֹא בְּפִסּוּלִי 2
הַמְּקַדְּשִׁין. שְׁהָרִי נֶאֱמַר בָּהֶן: פְּצָבִי וְכֶאֱלִי; מִה צָבִי 3
וְאֵל - אֵין פּוֹדִין בו, אִף פִּסּוּלִי הַמְּקַדְּשִׁין אֵין פּוֹדִין 4
בָּהֶם. 5

(37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. (38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

- י. פודין בשה בין זכרים בין נקבות, בין תמימים 6
בין בעלי מומים, בין קטנים בין גדולים. 7

יא. שֶׁה שֶׁלְקָחוּ מִדְּמִי שְׂבִיעִית - אֵין פּוֹדִין בוֹ אֶת 8
הַנִּדְּאִי, אֲבָל פּוֹדִין בוֹ אֶת הַסֶּפֶק. אִם אֵין לוֹ שֶׁה 9
לְפָדוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשׁוּיָו וְנוֹתֵן דָּמִיו לְפָהֶן. לֹא אִמְרָה 10
תּוֹרָה שֶׁה לְהַחֲמִיר עָלָיו, אֲלֹא לְהַקֵּל עָלָיו; שֶׁאִם הָיָה 11
לוֹ פִּטוֹר חֲמֹר שֶׁשְׁוֵה עֶשֶׂר סֵלָעִים - יֵשׁ לוֹ לְפָדוֹתוֹ 12
בְּשֶׁה שְׁוֵה דִינָר. וְלֹא יְהִיָּה זֶה חֲמֹר מִן הַהֶקְדָּשׁ, 13
שֶׁנִּפְדָּה בְּכֶסֶף בְּשׁוּיָו. 14

- יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פֶּשְׁהֵיו דְּמִי פִּטוֹר חֲמֹר 15
מִשְׁלֵשָׁה זִזִּים וְלִמְעָלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דְּמִיו פָּחוֹת 16
מִשְׁלֵשָׁה זִזִּים - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֲלֹא בְּשֶׁה 39 או 17
בְּשִׁלְשָׁה זִזִּים. וְעֵין יָפָה לֹא יִפָּחַת מִסֵּלַע, וְעֵין רַעָה 18
- בְּחֻצֵּי סֵלַע, וּבִיְנוּנִית - בְּשִׁלְשָׁה זִזִּים. 19

(39) אפילו שווה כל שהוא.

- יג. וְהַפְּדָה פִּטוֹר חֲמֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ 40 - הָרִי זֶה פְּדוּיָהּ 41, 20
וְהַחֲמֹר לְכַעֲלָיו 42. 21

(40) בין בשוה של הפודה, ובין בשוה של בעל פטר החמור. (41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". (42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו

- 1 חמור⁵⁸ או אחר שנתגזר⁵⁹ - הרי זה חייב לערוף⁶⁰
 2 או לפדות⁶¹. ואם פדה בשה⁶² - השה של גר,
 3 שהמוציא מחברו עליו הראיה⁶³.
- 58) ופטור מפדיון פטר חמור, כיוון שאין זה "בבני ישראל". (59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. (60) ולקבור. (61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". (62) או בכסף, בשוויו. (63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה.
- 4 יז. עובד פוכבים שהפריש פטר חמור⁶⁴ - מודיעין
 5 אותו שאינו חייב⁶⁵, והרי הוא מתיר⁶⁶ בגזה ועבודה⁶⁷.
- 64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. (65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. (66) לאחר שהודיעהו. (67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדיים.
- 6 יח. פרה שילדה פמין חמור⁶⁸, או חמור שילדה
 7 פמין סוס⁶⁹ - פטור⁷⁰; שנאמר: ופטור חמור תפדה
 8 בשה ופטור חמור, שתי פעמים - עד שיהיה היולד
 9 חמור והנולד חמור. ואם יש בו⁷¹ מקצת סימני
 10 חמור - חייב בפבורה⁷².
- 68) עגל הדומה לחמור. (69) ואין בו מסימני חמור כלל. (70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. (71) בסוס שנולד מן החמור. (72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן.
- 11 יט. חמורו שלא בפרה וילדה שני זכרים - נתן
 12 טלה לפנה⁷³. ילדה זכר ונקבה - מפריש טלה אחד,
 13 פדי להפקיע קדשה⁷⁴ ממנו עד שיהיה מתר פהניה,
 14 שמא הזכר נולד תחלה⁷⁵; וטלה זה שהפריש -
 15 לבצעלים, ואינו לפנה, שהמוציא מחברו עליו
 16 הראיה.
- 73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. (74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. (75) והרי הוא פטר חמור.
- 17 כ. שתי חמוריו שלא בפרו וילדו שני זכרים - נתן
 18 שני טלאים לפנה⁷⁶. זכר ונקבה או שני זכרים
 19 ונקבה - נתן טלה אחד לפנה⁷⁷.
- 76) זכר ונקבה או שני זכרים - נתן שני טלאים לפנה. (77) זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה - נתן טלה אחד לפנה.
- 76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. (77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.
- כא. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - אין פאן לפנה פלום⁷⁸. ואינו צריך להפריש טלה לעצמו, לפי שיש פאן ספקות הרבה: שמא האחת ילדה זכר והשניה ילדה שתי נקבות, או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה או נקבה ואחריה זכר⁷⁹. וכן ספקות הרבה יש בשני זכרים ושתי נקבות. אחת בפרה ואחת שלא בפרה, וילדו שני זכרים ונתערבו - נתן טלה אחד לפנה. זכר ונקבה - מפריש טלה אחד לעצמו, ואינו נותנו לפנה, מפני שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה.
- 78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. (79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, ימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד.
- כב. וכן הלוקח חמור מן העובד פוכבים ואין ידוע
 אם בפרה או לא בפרה וילדה זכר - פודה אותו
 בשה⁸⁰ והוא לבצעלים, מפני שהוא ספק.
- 80) כדי להפקיע ממנו קדושה.
- כג. מי שהיו לו⁸¹ עשרה טלאים, פל אחד מהן
 הפרישו על ספק פטר חמור⁸² - הרי הן פחלין לכל
 דבר, ומתעשרין כשאר הפהמה⁸³. ומפריש אחד
 מהן מעשר⁸⁴, והשאר שלו כשהיו⁸⁵.
- 81) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". (82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. (83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. (84) ומוקטרי אימורין על גבי המזבח. (85) חולין ממש.

הוא דין בקרקע אסור אף על-ידי גוי, ואם הוא דין ב'גברא' מותר על-ידי גוי שהרי הגוי אינו מצווה על השמיטה.

(ענ"פ ל"ק"ש חלק י"ז עמוד 286)

ובאור מצות אלו בפריקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר שמצות-עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנשים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטמן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

- א. מצות עשה² לשבת³ מעבודת הארץ ועבודת האילן⁴ בשנה שביעית, שנאמר: ושבתה הארץ שבת ליי; ונאמר: בתריש⁶ ובקציר⁷ תשבת. וכל העושה מלאכה⁸ מעבודת הארץ⁹ או האילנות בשנה זו – בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: שדך לא תזרע¹⁰ וכרמך לא תזמר¹¹.

(2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. (3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביית בהמתו בשבת (מנחת-חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שבייתתה אינו אלא על-ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להרא"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. (4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ הנ", שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמר וגו' לא תבצר". (5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף-על-פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד. ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת – סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. (6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. (7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד – אין בו משום "תשבות". (8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות-עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם

- כד. ישראל⁸⁶ שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין⁸⁷
- בתוך ביתו שנפלו לו⁸⁸ מבית אבי אמו כהן⁸⁹, ואותו
- אבי אמו הכהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל⁹⁰ –
- הרי זה מפרש עליהן עשרה שיין והן שללי⁹¹,
- וחיבין במעשר⁹².

(86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיענו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. (87) כלומר, אפילו וודאין. (88) בירושא. (89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. (90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושא, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. (91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שם שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. (92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סליקו להו הלכות בפורים

הלכות שמיטה ויובל

יש בכללן שתיים ועשרים מצות: תשע מצות עשה, ושלוש עשרה מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) שתשבת הארץ בשביעית ממלאכתה. (ב) שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו. (ג) שלא יעבד עבודת האילן בשנה זו. (ד) שלא יקצר הספיח בדרך הקוצרים. (ה) שלא יבצר הנזירים בדרך הבוצרים. (ו) שישמט מה שתוציא הארץ. (ז) שישמט כל הלוואתו. (ח) שלא יגש ולא יתבע הלוה. (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם שמטה כדי שלא יאבד ממנו. (י) לספר השנים שבע שבע. (יא) לקדש שנת החמשים. (יב) לתקע בשופר בעשרה בתשרי כדי לצאת עבדים חפשי. (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו. (יד) שלא יקצר ספיחיה בנגד הקוצרים. (טו) שלא יבצר נזיריה בנגד הבוצרים. (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, וזהו דין שדה אֶחָזָה ושדה מקנה. (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות. (יח) דין בתי ערי חומה. (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהם. (כ) שלא יקח שבט לוי בבזה. (כא) לתן ללוים ערים לשבת ומגרישיהן. (כב) שלא ימכר מגרש צריהם, אלא גואלים לעולם, בין לפני היובל בין לאחר היובל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית."

מלשוננו "שתשבות הארץ" משמע, ששמיטה היא חובת הקרקע שאסור שתיעבד בשנה השביעית, ולא חובת ה'גברא' שאסור במלאכת הקרקע בשביעית. ונפק"מ האם מותר לעשות העבודה בקרקע של יהודי על-ידי גוי, שאם

ושבכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותר לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב'שבת הארץ' שם עמוד קב. (18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. (19) היא מלאכה שבשדה ושבכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. (20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. (21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. (22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגיטין ג: "דנתיא, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנת שביעית". הרי נשטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונג' שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. (23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדהו (=חרש אותה - פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

- ה. אֵין נוֹטְעִין בְּשִׁבְעִית אֶפְלוּ אֵילָן סָרֵק²⁵. וְלֹא יִחְתְּךָ²⁶ הַיִּבְלָת מִן הָאֵילָנוֹת. וְלֹא יִפְרֹק²⁷ הָעֵלִין וְהַפְּדִים²⁸ הַיִּבְשִׁים. וְלֹא יִאֲבֹק²⁹ אֶת צִמְרֵת³⁰ בָּאֲבֹק. וְלֹא יַעֲשֶׂן³¹ תַּחְתֵּיו פְּדֵי שְׂיֻמוֹת הַתּוֹלַעֲת³². וְלֹא יִסְוֹךְ³³ אֶת הַנְּטִיעוֹת בְּדֶבֶר שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֶהְמָא, פְּדֵי שְׁלֹא יֵאָכֵל אוֹתוֹ הָעוֹף קִשְׁהוּא רַךְ³⁴. וְלֹא יִסְוֹךְ³⁵ אֶת הַפְּגִיץ³⁶, וְלֹא יִנְקֵב אוֹתָן³⁷. וְלֹא יִכְרֹךְ³⁸ אֶת הַנְּטִיעוֹת³⁹, וְלֹא יִקְטֹם⁴⁰ אוֹתָם. וְלֹא יִפְסֹג⁴¹ אֶת הָאֵילָנוֹת. וְכֵן שָׁאֵר כָּל עֲבוֹדַת הָאֵילָן. וְאֵם עֲשֶׂה אַחַת מֵאלוּ בְּשִׁבְעִית - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת.

(24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אחרים, והלכה כרבים (כסף-משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבלין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. (25) שאינו עושה פירות. (26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבלין (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה - אסור. (27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. (28) ענפים. (29) שם "ואין מאבקין". (30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקין" לחרות השרשים המגולים באבק. (31) שם. (32) הדביקה באילן ואוכלת פרי (פירוש המשנה שם). (33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן - אסור. (34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי זזהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר,

בנו של רבינו ("סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים". וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת-חינוך שם. (9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתייה בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. (10) זו עבודת הארץ. (11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו"].

- ב. אֵינוּ לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה אֲלָא עַל הַזְרִיעָה אוֹ עַל הַזְמִירָה, וְעַל הַקְצִירָה אוֹ עַל הַבְּצִירָה. וְאַחַד הַפְּרָם וְאַחַד שְׁאֵר הָאֵילָנוֹת¹².

(12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירוש המשנה לשביעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון-איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום-טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה'משנה ראשונה' (שם) משנה ה) והאור-שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כ"א-כב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמ"ל זק"ש) לעמ' ה.

- ג. וּזְמִירָה¹³ בְּכָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בְּכָל קְצִירָה. וְלִמָּה פִּרְטָן הַפְּתוּב? לֵימַר לָךְ: עַל שְׁתֵּי תוֹלְדוֹת אֵלוּ בְּלֶבֶד הוּא חֵיב¹⁴, וְעַל שְׁאֵר הַתּוֹלְדוֹת שְׁפַעְעֻבּוֹדַת הָאֶרֶץ¹⁵ עִם שְׁאֵר הָאֲבוֹת שְׁלֹא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה - אֵינוּ לֹקֵה עֲלֵיהֶן. אֲבָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת¹⁶.

(13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאביי. (14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. (15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. (16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

- ד. בְּיֶצֶד? הַחוֹפֵר¹⁷ אוֹ הַחוֹרֵשׁ¹⁸ לְצִרְף הַקֶּרֶקֶע¹⁹ אוֹ הַמְּסַקֵּל²⁰ אוֹ הַמְּזַבֵּל²¹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מִשְׁאֵר עֲבוֹדַת הָאֶרֶץ. וְכֵן הַמְּכַרֵּף אוֹ הַמְּרַפֵּיב אוֹ הַנוֹטְעֵי²² וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מִעֲבוֹדַת הָאֵילָנוֹת - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת מְדַבְּרֵיהֶן²³.

(17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוס, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצרכה, שאז היא מלאכה שבשדה

הלכה יח), והשמיטנו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף-משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. [וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י"א, שגג אינו בכלל שדך]. (53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

- ז. סוקרין⁵⁴ את האילן⁵⁵ בסקרא⁵⁶, וטוענין אותו באבנים⁵⁷. ועודרין⁵⁸ תחת הגפנים⁵⁹. והמקשקש בזיתים⁶⁰: אם להברות⁶¹ את האילן - אסור, ואם לסתם את הפצימים⁶² - מותר⁶³.

(54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. (55) המשיר פירותיו קודם זמנו. (56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עת. "סוקר בסיקרא – כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. (57) שם: "כי היכי דניכחוש חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). (58) מועד קטן ג. (59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. (60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן (ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף-משנה בשם רש"י). (61) כלומר, להועיל ולהשביח. (62) הסדקים. (63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה"ו.

- ח. משקין⁶⁴ בית השלחין בפשיעית⁶⁵, והיא שדה הזריעה שצמאה ביותר⁶⁶. וכן שדה האילנות⁶⁷, אם היו מרחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה⁶⁸ - מושקין את המים מאילן לאילן, אבל לא נשקין⁶⁹ את פל השדה; ואם היו מקרביין זה לזה עשר לבית סאה - משקין פל השדה בפשילין⁷⁰. וכן עפר הלבן⁷¹ - מרביצין אותו במים בפשיעית, בפשיל האילנות שלא בפסדו.

(64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". (65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. (66) שם: ומאי משמע דהא בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולא. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום-טוב הלכה ב), ואסורם מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). (67) משנה שם ו: "רבי

למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעלידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת-השולחן שם אות יא, בשבת-הארץ שם עמוד קז ובחזון-איש. (35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים – עד ראש השנה". (36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם). (37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאין מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). (38) משנה שם "וכורכין אותן (=את הנטיעות) – עד ראש השנה". (39) "הוא שיקבץ הענפים והפאות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). (40) משנה שם. והיינו לכרות קצתם כשנצרך לזה (שם). (41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

- ו. אין מציתין⁴² את האור באישת הקנים⁴³, מפני שהיא עבודת קרקע⁴⁴. ואין מלמדין⁴⁵ את הפרה לחרש אלא בחול⁴⁶. ואין בודקין⁴⁷ את הזרעים בעצין מלא עפר⁴⁸, אבל בודקין אותן בעצין מלא גללים⁴⁹. ושוזין⁵⁰ את הזרעים בפשיעית, כדי לזרען במוצאי שביעית⁵¹. ומקנמין האלוני⁵² בראש הגג, אבל אין משקין אותו⁵³.

(42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. (43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחז בסבך", אחד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. (44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). (45) ירושלמי ותוספתא שם. (46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף-על-פי שאינו חורש ממש. (47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). (48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. (49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעצין שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף-על-פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעצין שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) – בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. (50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. (51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). (52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלו"י הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר-השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסור לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד

8 יא. מִשְׁרְבוּ הָאֲנָסִין וְהַטִּילוּ⁸³ מִלְכֵי עֹבְדֵי פֹכְכִים
9 עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחֲנוֹת⁸⁴ לְחִילוֹתֵיהֶן, הַתִּירוּ⁸⁵
10 לְזֹרְעֵי⁸⁶ בְּשִׁבְעֵית דְּבָרִים שְׁצָרִיקִין לָהֶם עֹבְדֵי
11 הַמֶּלֶךְ בְּלִבָּד⁸⁷. וְכֵן מִי שֶׁכָּפָאוּ אֲנָסִים⁸⁸ לַעֲשׂוֹת
12 בְּשִׁבְעֵית בָּחֻנִּים⁸⁹, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן
13 - הֲרִי זֶה עֹשֶׂה⁹⁰.

(83 בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי נינהו ארנונא" (=מס שגובה המלך מן התבואות - רש"י). (84 בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. (85 שם: כדמכריז ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. (86 אף-על-פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. (87 וטעמו של דבר, שאף-על-פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף-משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט - התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. (88 אף-על-פי שאינו מלך (כסף-משנה ורדב"ז), וראה בחזון-איש. (89 אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים (כסף-משנה). (90 שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) להווא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת-השולחן סימן כ אות לב.

14 יב. הַנּוֹטֵעִי⁹¹ בְּשִׁבְעֵית, בֵּין בְּשׁוּגֵג בֵּין בְּמִזִּיד -
15 יַעֲקֹר. מִפְּנֵי⁹² שִׁשְׁרָאֵל חֲשׂוֹדִין עַל הַשְּׁבִיעִית⁹³, אִם
16 תֹּאמַר בְּשׁוּגֵג זָקִים - יֹאמַר הַמִּזִּיד שׁוּגֵג הֵייתִי.

(91 תרומות פ"ב משנה ג. (92 ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. (93 אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת-השולחן שם אות לג.

17 יג. הַחֹרֵשׁ⁹⁴ אֶת שְׂדֵהוּ אוּ נְרֵהוּ⁹⁵ אוּ זָבֵלָה⁹⁶
18 בְּשִׁבְעֵית כְּדִי שְׂתֵהִיחַ יָפֶה לְזִרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית
19 - קֹנְסִין אוֹתוֹ⁹⁷ וְלֹא יִזְרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאִין
20 חוֹכְרִין⁹⁸ אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדִי לְזִרְעָה⁹⁹, אֶלָּא תֵּהִי בּוֹרָה
21 לְפָנָיו. וְאִם מֵת¹⁰⁰ - יִזְרְעָהּ בְּנוֹ.

(94 שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנטייה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב - פירוש המשנה) וכו' לא תיזרע במוצאי שביעית". (95 בדפוס רומי: "כרה", ויש

אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אוסר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמתיר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"י, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). (68 כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. (69 כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. (70 שלא יפסדו, כדלהלן. (71 מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה ג ובהערות שם.

1 ט. וְעוֹשִׂין⁷² עֹגִיּוֹת⁷³ לְגַפְנִים⁷⁴. וְעוֹשִׂין⁷⁵ אֶת אֲמַת
2 הַמֵּים בַּתְּחִלָּה⁷⁶. וּמִמְלֵאִין⁷⁷ אֶת הַנֶּקְעִים⁷⁸ מֵיָם.

(72 ברייתא במועד קטן ג. (73 "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). (74 כדי להשקותם. ובחול-המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום-טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. (75 משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. (76 שם. ובחול-המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום-טוב שם). (77 ברייתא שם ג. (78 תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

3 י. וּמִפְּנֵי מָה הַתִּירוּ כָּל אֶלֶה?⁷⁹ שֶׁאִם לֹא יִשְׁקָה -
4 תַּעֲשֶׂה הָאָרֶץ מַלְחָה⁸⁰ וְיָמוּת כָּל עֵץ שָׁבִי⁸¹; וְהָאִיל
5 וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם מְדַבְּרִיהֶם, לֹא
6 גָּזְרוּ עַל אֵלֶּה. שֶׁאֵין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא אוֹתָן שְׁנֵי
7 אֲבוֹת וּשְׁתֵּי תוֹלְדוֹת שְׁלֵהֶם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸².

(79 ההשקאות הנזכרות למעלה. (80 זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. (81 זה מוסב על שדה האילנות (חזון-איש). (82 בהלכות ב"ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת-השולחן וחזון-איש.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי א' אדר – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסור לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאורז-שמה מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

טז. בראשונה¹¹⁹ היו אומרים: מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו¹²⁰, והוא שישל הגס¹²¹, כדי שלא יתפון לנקות הארץ¹²²; אבל משדה חברו - נוטל בין דק בין גס¹²³. משרבו עוברי עברה, שמתפניני לנקות ואומרים: הגס הגס אנו נוטלין - אסרו לטל אדם משדהו¹²⁴, אלא מתוך שדה חברו¹²⁵. והוא שלא ילקט בטובה; שלא יאמר לו: ראה כמה טוב עשיתי לך, שהרי נקיתי שדהו¹²⁶.

שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. (120) המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. (121) ולא הדקים, הקטנים. (122) ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה ד. (123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חברו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. (124) אפילו הגס הגס. (125) בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התירו אלא בגס. (126) שאם יאמר לו כן, יבוא חברו לנקות שדהו.

יז. היתה¹²⁷ בהמתו עומדת בתוך שדהו - מלקט¹²⁸ ומביא לפניה¹²⁹; שבהמתו מוכחת עליו¹³⁰. וכן אם היתה שם פירתו - מלקט הפל¹³¹ ומזליק; שפירתו מוכחת עליו¹³².

(127) ירושלמי שם. (128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן. (129) לאכילה. (130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף-על-פי שהוא "פסיק רישיה" – כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת-הדשן (הובאו דבריהם במגן-אברהם סימן שיד, ס"ק ה). (131) בין הדק ובין הגס, כנ"ל. (132) כנ"ל. וראה בפאת-השולחן סימן כ אות מה, וברדב"ז.

יח. הקוצץ¹³³ אילן או שנים לעצים - הרי זה מתר לשרשן¹³⁴. קצץ שלשה או יתר זה בצד זה - לא ישרש, שהרי מתקן את הארץ¹³⁵; אלא קוצץ מעל הארץ, ומניח שרשיו בארץ. כמה דברים אומרים? מתוך שלו; אבל משדה חברו - מתר לשרש¹³⁶.

(133) שם, משנה ד, כבית-הלל. (134) לעקן עם השרשים. ואף-על-פי שעלי-ידי-זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה – במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. (135) "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה). כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. (136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן

אומרים שצ"ל "דרה" (חזון-איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. (96) נלמד מדין "נידירה" שם. (97) כיון שהכונה לזריעה (פאת-השולחן שם אות לד), וראה להלן. (98) שם, משנה ג. (99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). (100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

יד. המעביר¹⁰¹ קוצים¹⁰² מארצו בשביעית כדי לתקנה למוצאי שביעית, או שסקל ממנה אבנים¹⁰³, אף על פי שאינו רשאי¹⁰⁴ - לא קנסו אותו¹⁰⁵, ומתיר לו לזרעה במוצאי שביעית.

(101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". (102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקוצה. (103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדה מוכן לזריעה. (104) כדלהלן בהלכה טז (פאת-השולחן שם). (105) כיון שעדיין אין שדה מוכן לזריעה (שם).

טו. הטומן¹⁰⁶ לפת וצנונות וכיוצא בהן בשביעית: אם היו מקצת העלין מגלין - אינו חושש¹⁰⁷, ואם לאו - אסור¹⁰⁸. הטומן¹⁰⁹ את הלח¹¹⁰ וכיוצא בו¹¹¹ - לא יפחת מארבעה קבים¹¹² על גבה טפח, וטפח עפר על גפיו¹¹³. וטומנו במקום דריסת האדם, כדי שלא יצמח¹¹⁴. ומתיר¹¹⁵ למרס¹¹⁶ בארץ בשביעית¹¹⁷, אבל לא יכסח¹¹⁸.

(106) כלאים פ"א משנה ט. (107) משום "שדך לא תזרע", מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). (108) משום זורע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. (109) שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. (110) "ממיני הבצלים" (פירוש המשנה). (111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. (112) כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). (113) שנראה כטומן ולא כזורע. ונכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף-על-פי-כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם). (114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. (115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף-משנה). (116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה ביומא פ"ד משנה ג בפירוש המשנה שם. (117) כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן בשביל שלא יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ח. (118) כסוח הוא,

לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבריו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז).

1 יט. המבקע בזית¹³⁷ לטל עצים - לא יחפה מקום
2 הבקוע בעפר, מפני שהיא עבודה¹³⁸. אבל מכסה
3 באבנים או בקש¹³⁹.

(137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. (138) כלומר, עבודת האילן, שעל-ידיה משביח האילן. (139) שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לא דווקא, שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

4 כ. המזגב¹⁴⁰ בגפנים והקוצץ קנים - הרי זה קוצץ
5 בדרבנן¹⁴¹ בקרדם ובמגל ובמגרה ובכל מה שירצה.

(140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. (141) "שאינן צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזיגוב דומה לזמור האסור מן התורה, שהזמור חותך ראש הגזע. ואילו מזגב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזגב, שמה יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז.

6 כא. אין קוצצין¹⁴² בתולת¹⁴³ שקמה¹⁴⁴ בשביעית
7 בדרבנן שקוצצין בשאר השנים, מפני שקוצצתה
8 עבודת אילן, שבקציצה זו תגדל ותוסיף¹⁴⁵. ואם
9 צריך לעציה - קוצץ אותה שלא בדרבנן עבודתה¹⁴⁶.

(142) שם, משנה ה. (143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (144) "מין ממני התאנים" (פירוש המשנה). (145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. (146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף-משנה).

10 כב. פיצצה¹⁴⁷ קוצצה¹⁴⁸ מעם הארץ¹⁴⁹ או למעלה
11 מעשרה טפחים¹⁵⁰. אילן¹⁵¹ שנפשו¹⁵² - קושרין
12 אותו בשביעית; לא שיעלה¹⁵³, אלא שלא יוסיף¹⁵⁴.

(147) משנה שם. (148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. (149) סמוך לקרקע. (150) בבבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולאו עלויי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו - תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה טפחים). ולא התיירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף-על-פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז.

פרק שני

(1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

- 13 א. לא יוציא² אדם זבלים מחצירו³ ויתן בתוך שדהו⁴
- 14 בשביעית, מפני שגורא⁵ כמזבל שדהו⁵ שתהיה יפה
- 15 לזריעה⁶. ואם הוציא⁷ והעמיד ממנו אשפה⁸ -
- 16 מותר⁹. ולא יעשה¹⁰ אשפה בתוך שדהו עד שיעבר
- 17 זמן שמזבלין בו¹¹ לעבודת הארץ¹², והוא
- 18 משיקשר¹³ המתוק¹⁴. ולא יעשה¹⁵ אשפה פחותה
- 19 ממאה וחמשים סאה¹⁶ של זבל, כדי שתהיה נפרת
- 20 שהיא אשפה¹⁷. ואם ירצה¹⁸ להוסיף¹⁹ - מוסיף²⁰.
- 21 ה"ה לו²¹ דבר מועט²² - מוסיף עליו והולך²³. ולא
- 22 יעשה²⁴ בכל בית סאה יתר משלש אשפות²⁵.

(2) שביעית פ"ג מ"א. (3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. (4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. (5) וזיבול בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"ה ה"ד. (6) במוציא שביעית. (7) את הזבל. (8) שיחדד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. (9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). (10) משנה, שם. (11) בשאר שנים. (12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. (13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי - נימוקו עמו" (רדב"ז). (14) ב"ירושלמי" שם: המתוק, פקועה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף-על-פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגינהור - פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. (15) שם, מ"ב. (16) שם: "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאים בו הזבל - פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש-עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). (17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. (18) שם. (19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. (20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. (21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה. (22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט (פירוש המשנה, וכן הוא ב"ירושלמי" שם לפי הפירוש הראשון). (23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמה יאמר הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו

15 הָדִיר, וְעוֹשֶׂה דִיר אַחֵר בְּצִדּוֹ⁴⁴. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ
16 שְׂדֵהוּ בֵּית אֲרֻבַּעַת סָאִין⁴⁵.

(38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פסקא זו בסוף, לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושל אחריה. והקדים רבינו פסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו, ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף משנה', ולהלן בהערה מז. (39) "הוא גדרות צאן, ששם יאספו הצאן" (פירוש המשנה). ויתכן כי הוא מלשון "בית-סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת שלמה'). (40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפות, במניינם (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה וחמשים סאה זבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א - פירוש המשנה). ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיון ואינו נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). (41) שם. (42) שם: סהר. וכנראה ש"סהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו"דיר", כשעדיין אינם בתוכו. (43) הוא מאה אמה על חמשים אמה. ואם עושהו יותר, יחשדהו הרואים כי לזבל שדהו עשה כן. (44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון. וראה בפירוש המשנה. (45) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

17 ה. הֵייתָהּ⁴⁶ כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית אֲרֻבַּעַת סָאִין - מִשְׁיֵר
18 מִמֶּנָּה מְקַצֵּת⁴⁷, מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵין; כְּדִי שְׂיִדְעוּ הַכָּל
19 שֶׁהַצֹּאן הַטֵּיילוּ בָּהּ וְנִדְּיָרָה, וְלֹא יֵאָמְרוּ: זָבַל זֶה כָּל
20 שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִיעִית⁴⁸.

(46) משנה, שם. (47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית סאתיים. וראה בפירוש המשנה. (48) כלומר, שאם היה מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי' (שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיירה (=שנזדבלה), לא תזרע למוציא שביעית (כלומר, ומדוע התירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתיים". כלומר, כאן אינו מזבל בידיים אלא מעמיד את הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע השדה במוציא שביעית, אבל במשנה שם מדובר שזבל את השדה בידיו, כמו שכתב רבינו בפ"א ה"ג, ולכן קנסוהו ('תוספות יום טוב'). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את ה'ירושלמי' הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן ולעשות אשפות, כזכור בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם עשה כן, לא תזרע שדהו במוציא שביעית, משום קנס כנ"ל. ומה שאמרו ב'ירושלמי': "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשימלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"ג: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל

מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא בשביעית מעט מעט - אסור. (24) שם, סוף מ"ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. (25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל בשביעית, אף-על-פי שאסוף באשפות ולא פיזר הזבל על פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפות - מותר. וראה ב'משנה ראשונה', ובתוספתא שם פ"ב, וב'תוספתא כפשוטה' עמוד 508.

1 ב. וְהָרוּצָה²⁶ לְעִשּׂוֹת כָּל שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אֲשָׁפוֹת
2 לְתוֹךְ בֵּית סָאָה - עוֹשֶׂה²⁷. וְהָרוּצָה²⁸ לְעִשּׂוֹת זָבָלוֹ
3 אוֹצֵר²⁹ - עוֹשֶׂה³⁰.

(26) שם, מ"ג. (27) ואינו חושש שמה יאמר הרואה את כל שדהו מלאה אשפות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה ב'ירושלמי' שם. (28) שם. (29) כלומר, אשפה אחת גדולה, ובה יותר מג' אשפות בנות ק"נ סאה כל אחת (רע"ב). (30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם שמוסיפין על כמות שלש אשפות (בהלכה הקודמת), אף-על-פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפות.

4 ג. הִיָּה³¹ מַעֲמִיד הַזָּבֵל עַל הַסֵּלַע³², אוֹ שֶׁהָעֵמִיק
5 בְּאֶרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְהָעֵרִים³³ הַזָּבֵל, אוֹ שֶׁבָּנָה עַל
6 הָאֶרֶץ גִּבְיָה³⁴ שְׁלֹשָׁה וְהָעֵמִיד עָלָיו הַזָּבֵל - אֵינוֹ צָרִיךְ
7 שְׁעוֹר. אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן בְּמָה אֲשָׁפוֹת³⁵ לְתוֹךְ בֵּית
8 סָאָה, בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קְטָנוֹת³⁶ - מִתֵּר. שֶׁהָרִי הַדָּבָר
9 נִכְרַ שְׁאִינֵן לְעִבּוֹדַת הָאֶרֶץ, אֲלֵא לְכִנִּיסַת הַזָּבֵל³⁷.

(31) במשנה שם: "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפות לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם: "היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת הזבל על הסלע (כסף-משנה). וכן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או צורות או אבנים גפסוס - מותר ('פאת השולחן'). (32) אף-על-פי שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום טוב'. (33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון). (34) טפחים. (35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה למעלה בסוף ה"א. (36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם: כאן בפחות מן האשפות. כלומר, שרבי שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה אחת. וחכמים אוסרים, אלא-אם-כן העמיק או הגביה ('פאת השולחן'). (37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר שביעית. וראה בפירוש המשנה.

10 ד. מִתֵּר³⁸ לְאֹדָם לְהוֹצִיא זָבָל מִן הַסֶּהַר³⁹ שֶׁל צֹאן
11 וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדִרְךָ כָּל מְכַנְיֵס זָבָל⁴⁰.
12 וְהָעוֹשֶׂה⁴¹ דִיר⁴² בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִיעִית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ
13 יֵתֵר עַל בֵּית סָאֵתִים⁴³, וְיִכְנִיס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ,
14 וּכְשִׁיזְבִּילוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מְנִיחַ דָּפֵן אֶחָד מִדְּפָנָיו

מקום⁷³ וגומם⁷⁴ עד לארץ⁷⁵. וכן⁷⁶ אם היה נוטל¹⁹
משדה חברו, אף על פי שהוא קבלן⁷⁷ - גומם עד²⁰
לארץ⁷⁸.²¹

(66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. (67) תוספתא
שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, ב'ירושלמי' שם)
ולא כרשב"ג. (68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל.
(69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל
"והתחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות:
גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה
ב'משנה ראשונה' שם. (70) אף-על-פי שהתחיל ליטול
בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא
נתכוון לייפות שדהו, כגון שיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו
(רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (71) אף-על-פי
שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה ב'ירושלמי' (פ"ב ה"ב)
שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן ה"י.
(72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. (73) אפילו מגדר שאינו
גבוה עשרה טפחים. (74) כן הוא בכת' 'מעשה רוקח'.
ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם"
(מעשה רוקח). (75) בלי להשאיר טפח. (76) משנה,
שם. (77) ראה להלן סוף ה"ב (רדב"ז). (78) כיון
שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל,
ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"ו. ובהתחיל
מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון
שהן תלושות מן הקרקע.

ט. אבנים⁷⁹ שראויות שתזעזע אותן המחרשה⁸⁰, או
שהיו מכסות⁸¹ ונתגלו⁸²: אם יש בהן שתיים של²²
משוי שנים שנים⁸³ - הרי זה מתר לטל אותן⁸⁴; היו²⁴
קטנות מזה - לא ינטלו⁸⁵.²⁵

(79) שם, מ"ז: אבנים שזעזעתן המחרשה, וכו'.
וב'ירושלמי': לא סוף דבר בשזעזעתן המחרשה, אלא
אפילו מחרישה עתידה לזעזען. (80) כלומר, שאינן
מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה
לסקלן, כבהלכה הסמוכה. (81) שלא ידע שהן קיימות.
(82) ואף-על-פי שאינן ראויות שתזעזע אותן המחרשה.
(83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם,
ואז הן ראויות לבניין. (84) את כולן אגב אותן שתי
האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו
מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר
אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר
בה"ז, כיון שכאן האבנים מפוזרות בשדהו, אבל בגדר של
אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה
ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא
הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר,
ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא
עושה כן (פאת השולחן' סי' כא אות טו). (85) וכאן לא
שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר
באבנים מפוזרות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר.
וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטלן
אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה
בתוספתא שם פ"ג ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו
אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב ה"ט, נוטים לדעת
רבינו. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

ו. לא יפתח⁴⁹ אדם מחצב⁵⁰ בתחילה⁵¹ לתוך שדהו⁵²
בשביעית, שמא יאמרו: לתקן שדהו נתפון, שייסיר²
ממנה הסלע⁵³. ואם התחיל⁵⁴ מקדם שביעית, ופצל³
ממנה⁵⁵ שבע ועשרים אבנים ברבוע שלש⁵⁶ על⁴
שלש על רום שלש, קל אכן מהן אמה על אמה⁵
ברום אמה או גדולות מזו - הרי זה מתר לנקר⁶
ממנו⁵⁷ בשביעית קל מה שירצה⁵⁸.⁷

(49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. (50) "מקום בתוך
שדהו, יחצוב ממנו האבנים" (פירוש המשנה).
(51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה.
(52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון
שאין חשש "שמא יאמרו" ('משנה ראשונה'). וראה למעלה
בפ"א ה"ט"ז, ולהלן סוף ה"ח. (53) "שהוא יפה לארץ
כשמסיר ממנו הסלע" (פירוש המשנה). (54) כן הוא שם
בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. (55) כלומר, הפריד
מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. (56) אמות. (57) לחצב
מן הסלע. (58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה
שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא
נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ('אף-על-פי
שאין הרואה יודע כוונתו' - פירוש המשנה). וראה ברדב"ז
וב'ירושלמי' שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

ז. גדר⁵⁹ של אבנים שיש בגבהו עשרה טפחים או⁸
יתר, ורצה לטל כל אבניו⁶⁰: אם היו בו עשר אבנים⁹
או יתר, קל אחת מהן משוי שנים⁶¹ או גדולות מזו¹⁰
- הרי זה נוטל; שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא¹¹
נוטל⁶². הנה⁶³ פחות מעשרה⁶⁴, או שהיו פחות¹²
מעשר אבנים, או שהיו אבניו קטנות ממשוי שנים¹³
- נוטל עד שיניח טפח סמוך לארץ⁶⁵.¹⁴

(59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. (60) היינו גם הקטנות,
ולהלן ה"ב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני
הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום טוב'). וגם אין
צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר
כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה
ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה'). (61) כלומר, משוי שני בני
אדם. (62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה,
אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן.
אף-על-פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי
שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. (63) גובה
הגדר. (64) טפחים. (65) כדי שידע הרואה, שאינו
מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את
כל האבנים ולא היה משייר טפח.

ח. במה דברים אמורים⁶⁶ בשנתפון⁶⁷ לתקן¹⁵
שדהו⁶⁸, (או) שהתחיל⁶⁹ לטל בשביעית; אכל אם¹⁶
לא נתפון לתקן שדהו⁷⁰, או שהתחיל מקדם¹⁷
שביעית⁷¹ - נוטל בשביעית קל מה שירצה⁷² מכל¹⁸

- 1 י. הַמִּסְקָל⁸⁶ שְׁדֵהוּ⁸⁷ בְּשָׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ
- 2 לְאַבְנִים⁸⁸ - נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת⁸⁹ וּמִנִּיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת
- 3 בָּאָרֶץ⁹⁰. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשִׁדְהוֹ גִּבְרָי⁹¹ שֶׁל צְרוּרוֹת
- 4 או גֵּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמִנִּיחַ אֶת
- 5 הַנוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ⁹². וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן⁹³ סֵלַע אוֹ קֶשׁ -
- 6 יֵטֵל אֶת כָּל־⁹⁴.
- (86) משנה, שם. (87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף
- ה"ח. (88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור
- לעשות כן (רדב"ז). (89) כלומר, את האבנים התלושות.
- (90) כלומר, המחבורות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב).
- וראה למעלה פ"א ה"ד. (91) משנה, שם. והוא גל (פירוש
- המשנה). (92) אף כאן במחבורות, כמבואר למעלה.
- (93) תחת האבנים או הצוררות. (94) שהדבר ניכר שלצורך
- האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש,
- ועוקר את הסלע.
- 7 יא. לא יִמְלֵא⁹⁵ אָדָם גֵּיא עֶפְרָ⁹⁶ או יִתְקַנְנוּ בְּעֶפְרָ,
- 8 מִפְּנֵי שֶׁמִּתְקֵן אֶת הָאָרֶץ⁹⁷. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חֵיץ⁹⁸
- 9 עַל פְּנֵי הַגֵּיא⁹⁹, וְכָל אֶבֶן שֶׁכּוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ
- 10 וְלִטְלֶה וְהוּא עוֹמֵד עַל שֹׁפֵת הַגֵּיא¹⁰⁰ - הָרִי זֶה
- 11 תִּנָּטֵל¹⁰¹.
- (95) שם במ"ח: "אין בונין מדריגות על פי הגאיות ערב
- שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"י), אבל בונה הוא (מדריגות על
- פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא
- מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא
- חיץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו
- תנטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך
- בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן,
- וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה,
- ופירשה במדריגות. (96) כדי להשוות את הגומות.
- (97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. (98) מחיצה.
- (99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה).
- (100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. (101) "ומה שלא אפשר
- לקחתם עד שירד בגיא, אינו מותר לו לקחתם, מפני
- שכשנראה אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם, [נ]אמר
- שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).
- 12 יב. אֲבָנֵי בְּתֶף¹⁰², וְהֵם¹⁰³ הַנִּטְּלוֹת שְׁתֵּים שֶׁלֹּשׁ עַל
- 13 הַבְּתֶף - מִתֵּר לְהִבְיֹאן מִפֶּל מְקוֹם¹⁰⁴, בֵּין מִשְׁדֵּה
- 14 חֲבֵרוֹ¹⁰⁵ בֵּין מִשְׁדֵּהוֹ¹⁰⁶. וְכֵן הַקֶּבֶלָן¹⁰⁷ מִבֵּיא מִפֶּל
- 15 מְקוֹם וְאֶפְלֵי אֲבָנִים גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת¹⁰⁸, בֵּין מִשְׁדֵּה
- 16 שְׁקִבְלָה¹⁰⁹ בֵּין מִשְׁדֵּה שְׁלֹא קֶבֶלָה.
- (102) שם, מ"ט. (103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר.
- (104) משנה, שם. (105) 'ירושלמי', שם. (106) שהרואה
- יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות
- את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על
- הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל
- בסוף ה"ח. (107) שם. 'וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד
- אותה" (פירוש המשנה). (108) כן צריך להיות (גליון
- הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע ('מעשה

רוקח"), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. (109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

17 יג. פְּרָצָה¹¹⁰ שֶׁהִיא סוּגָה¹¹¹ בְּעֶפְרָ : אִם אֵינָה מִכְשָׁלָת

18 אֶת הָרִבִּים - אָסוּר לְבָנוֹתָהּ¹¹²; וְאִם הִיְתָה מִכְשָׁלָת

19 אֶת הָרִבִּים, או שְׁלֹא הִיְתָה סוּגָה בְּעֶפְרָ אֲלֵא פְתוּחָה

20 לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - מִתֵּר לְבָנוֹתָהּ¹¹³.

(110) 'ירושלמי' שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירושו: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. (111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדורה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. (112) שהרואה אומר: כדי לזרעה הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדהו פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסוייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. (113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב'ירושלמי' שם העמידו את המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב'פאת השולחן' סי' כא אות יט.

21 יד. אָסוּר לְבָנוֹת גִּדֵּר בְּשָׁבִיעִית בֵּין שְׁדֵהוּ

22 לְשִׁדְהָ חֲבֵרוֹ¹¹⁵; אֲבָל בּוֹנֶה¹¹⁶ גִּדֵּר בֵּינוֹ¹¹⁷ וּבֵין רִשּׁוֹת

23 הָרִבִּים¹¹⁸, וּמִתֵּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֵּלַע¹¹⁹. וּמוֹצִיא אֶת

24 הָעֶפְרָ וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹף שְׁדֵהוּ¹²⁰, פְּדִרְךָ פֶּל מִעֲמִידִין

25 זָכָל¹²¹. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁית וּמַעֲרָה בְּשָׁבִיעִית¹²²

26 - צוֹבֵר הָעֶפְרָ בְּתוֹף שְׁדֵהוּ¹²³, פְּדִרְךָ פֶּל הַחוּפְרִים¹²⁴.

(114) 'ירושלמי' שם. (115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו (ר"ש ורדב"ז). (116) שם, מ"י. (117) בין שדהו. (118) כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). (119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי אי-אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. (120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. (121) כלומר, שלש אשפותות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פחותה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ו'פאת השולחן' שם אות כב), וראה ב'משנה ראשונה'. (122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על-מנת לתקנה לאחר מכן. (123) כרבי עקיבא. (124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על-מנת לתקנה.

כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". (11) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? - על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". (12) כל ג' האילנות כאחד. (13) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". (14) עד עצרת. (15) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר.

ג. הָיוּ פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה לְבֵית סָאָה; אוּ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְאַחַד רָאוּי לַעֲשׂוֹת שְׁשִׁים מָנָה אוּ יֵתֵר, וְהַשְּׁנַיִם אֵינָן רָאוּיִן לַעֲשׂוֹת; אוּ שְׁנַיִם רָאוּיִן לַעֲשׂוֹת אֶפְלוּ מָאָה מָנָה¹⁶, וְאַחַד אֵינוֹ עוֹשֶׂה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֲלָא לְצָרְפָם, וְהוּא מְלֵא הָאֹרֶה וְסָלוּ חוֹצָה לֵו¹⁷.

(16) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. (17) כלומר, הלאה מן העץ.

ד. הָיוּ מִשְׁלֹשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה¹⁸ וְרָאוּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁשִׁים מָנָה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן¹⁹ וְאַף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶם מִי שְׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲשׂוֹת²⁰.

(18) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. (19) עד עצרת. (20) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים" כלומר, יהיו ראויים לעשות שישים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות.

ה. הָיוּ עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת לְתוֹף בֵּית סָאָה אוּ יֵתֵר²¹, בֵּין עוֹשִׂין²² בֵּין אֵינָם עוֹשִׂין - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן²³. עֲשָׂר נְטִיעוֹת מִפְּזָרוֹת לְתוֹף בֵּית סָאָה²⁴ - חוֹרְשִׁין²⁵ כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְדָבָר זֶה הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי²⁶.

(21) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. (22) שישים מנה. (23) עד עצרת. (24) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין ניקתן גדולה הזקיקן שתהיינה מפוזרות, כדי שלא יימצא חורש שלא לצורכן, אבל אילנות זקנים שיניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. (25) אפילו בזמן הבית. (26) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה - דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת.

ו. הָיוּ עֲשׂוּיּוֹת²⁷ שׁוֹרֶה אַחַת²⁸ (או) מְקַפּוֹת עֲטָרָה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֲלָא צָרְפָן²⁹ לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהַדְלוּעִין³⁰ עִם הַנְּטִיעוֹת מְצַטְרְפוֹת לַעֲשָׂה³¹.

(27) הנטיעות. (28) "על קו (אחת) [אחד]". (29) ונראה

וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

יום ש"ק ב' אדר ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) יבאר שעבודת הארץ סמוך לשביעית אסורה. שדה אילן ושדה הלבן ומה הם, ובזמן הזה עד אימתי מותרין. אם מותר לזבל השדות ולעבוד המקשאות והמדלעות.

א. עֲבוֹדַת הָאָרֶץ² בְּשָׁנָה שְׁשִׁית שְׁלִישִׁים יוֹם סָמוּךְ לְשִׁבְעִית - אֲסוּרָה הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנָּה לְשִׁבְעִית³. וְדָבָר זֶה בְּזִמְנָן שִׁבִּית הַמִּקְדָּשׁ קָם הוּא שְׁנָאָסֵר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְגִזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹא יִהְיוּ חוֹרְשִׁים שָׂדֶה הָאֵילָן עֲרֵב שִׁבְעִית בְּזִמְנָן הַמִּקְדָּשׁ אֲלָא עַד הַעֲצָרָה⁴, וְשָׂדֶה הִלְכָן - עַד הַפֶּסַח. וּבְזִמְנָן שְׁאֵין מִקְדָּשׁ - מִתְרִין⁵ בְּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִין תוֹרָה.

(2) למעלה בתחילת פרק א דיבר רבינו על "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן", ואילו כאן השמיט "עבודת האילן", וכן לשון התוספתא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה", הרי שלא דיברו אלא על "עבודת הארץ", בלבד. ואף על פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. (3) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. (4) חג השבועות. (5) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כר' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני. ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבת אחת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים.

ב. אִי זֶה הָיָא שָׂדֶה הָאֵילָן⁶? כָּל שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת⁷ לְבֵית סָאָה⁸, אֶחָד אֵילָן סָרֵק⁹ וְאַחַד אֵילָן מְאָכֵל, וְאַפְלוּ הֵן שֶׁל שְׁלֹשָׁה אָנְשִׁים¹⁰ - רוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוּ הֵם תְּאֵנִים¹¹; אִם רָאוּיִן¹² לַעֲשׂוֹת כֶּפֶר דְּבִלָה¹³ שֶׁל שְׁשִׁים מָנָה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵם¹⁴. וְהוּא שִׁיחָהּ רְחוּק בֵּין כָּל אֶחָד וְאַחַד כְּדִי שִׁיחָהּ הַבָּקָר יָכוֹל לַעֲבֹר בְּכִלְיוֹ¹⁵.

(6) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. (7) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה - חורשים עבורם. (8) והיא חמישים על חמישים אמה. (9) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארו ותרוזה ודומיהן". (10) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ב' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 י. פָּגַי עָרֵב שְׁבִיעִית שְׁנִינָסוּ לְשִׁבְעִית⁴⁴, וְשָׁל
18 שְׁבִיעִית שְׁנִינָסוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית⁴⁵ - לֹא סָכִין וְלֹא
19 מְנַקְּבִין⁴⁶. וּבִזְמַן הַמִּקְדָּשׁ אֵין בּוֹנִין מִדְּרָגוֹת עַל פְּנֵי
20 הַגְּאִיּוֹת עָרֵב שְׁבִיעִית מְשִׁיפִּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי
21 שֶׁהוּא מְתַקֵּן⁴⁷ לְשִׁבְעִית.

(44) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי
הן כפירות שישית לכל דבר. (45) ואפילו יגיעו לעונת
המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות
שמינית. (46) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך
ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של
איסור זה (בפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית
העין, שלא יאמרו: פלוני סך ונוקב פגי שביעית בשביעית,
והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית,
שיאמרו: שהוא סך ומנקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו
אחר שביעית ודלא כר' שמעון שם שמתיר עבודת האילן
לאחר ראש השנה של שביעית. (47) את הגיאיות, אבל
בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה
למוצאי שביעית.

22 יא. אֵף בְּזִמְנָה הַזֶּה אֵין נוֹטְעִין⁴⁸ אֵילָנוֹת וְאֵין
23 מְרַכִּיבִין⁴⁹ וְאֵין מְבָרִיכִין⁵⁰ עָרֵב שְׁבִיעִית אֶלָּא פְּדֵי
24 שְׁתַּקְלִט הַנְּטִיעָה וְתִשְׁקָה אַחֵר הַקְּלִיטָה שְׁלֹשִׁים יוֹם
25 קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית. וְסַתֵּם קְלִיטָה - שְׁתִּי
26 שְׁפֹתוֹת⁵¹. וְדָבָר זֶה אֲסוּר לְעוֹלָם, מִפְּנֵי מְרִאֵת
27 הָעֵץ; שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוּחַ: בְּשִׁבְעִית נָטַעוּ. וְנִמְצְאָתָּ
28 אוֹמֵר, שֶׁהַנּוֹטֵעַ אוֹ הַמְּבָרִיךְ אוֹ הַמְּרַכֵּב עָרֵב
29 שְׁבִיעִית קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם -
30 יִקָּם; פְּחוֹת מִפֵּן - יַעֲקֹר. וְאִם לֹא עָקַר - הַפְּרוֹת
31 מִתְּרִין. וְאִם מֵת קֹדֶם שְׁנֵי עָקַר - מַחֲיִבִּין אֶת הַיּוֹרֵשׁ
32 לְעָקְרָהּ⁵².

(48) בשביעית פרק ב' משנה ו': "אין נוטעין ואין מברכיין
ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור
רבינו כי משנה זו שנוייה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו
התירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה,
שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן
חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהבריך
וכו', שאם המדובר בזמן שבית המקדש היה קיים, למה לא
אסרו גם לפני שלוששים יום, כמו שאסרו את החרישה,
מהפסח ומהעצרת. (49) ענף מאילן אחד על אילן אחר
שהוא מינו. (50) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם
ומצמיח אילן שני. (51) שני שבועות. (52) והטעם: מפני
שיחדוהו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א' הלכה יג
בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור
לזרעה במוצאי שביעית, יזרענה בנו אחריו, שאין שם חשד,
אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העבריין ולא את בנו.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר מה הוא הנקרא ספיח. ושלא יקצור כדרך שקוצר
בכל שנה. אם הספיחין אסורין ולמה אסורין. וספיחים
העולין בשדה בור עד מתי אסורין. ספיחי שביעית ופירות

מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. (30) שינה מלשון
המשנה שנאמר "הנטיעות והדילועים מצטרפין" - בכדי
לרמז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהו נטיעות רבות
על הדילועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב.

1 ז. אֵי זֹו הִיא נְטִיעָה³¹? זֶה הָאֵילָן הַקָּטָן, כֹּל זִמְנָה
2 שְׁקוֹרְאִין לוֹ נְטִיעָה.

(31) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר
מהן, כל בית סאה עד ראש השנה.

3 ח. אֵילָן שְׁנִינָסוּ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצָץ מִטֶּפֶחַ
4 וְלִמְעָלָה - הָרִי הוּא כְּאֵילָן³²; מִטֶּפֶחַ וְלִמְעָלָה - הָרִי
5 הוּא כְּנְטִיעָה³³.

(32) כיוון שקוראים לו אילן. (33) כיוון שקוראים לו
נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לעניין ערלה
פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה
הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתייר משהו על הארץ
אין זו נטיעה.

6 ט. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ - בְּזִמְנָה הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ
7 שְׁאִמְרָנוּ; אֲבָל בְּזִמְנָה הַזֶּה - מִתְּרִין בְּעִבּוּדַת הָאָרֶץ
8 עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אֵף בְּזִמְנָה הַמִּקְדָּשׁ מִתְּרִין לְסַלְלוֹ³⁴
9 וּלְזַבֵּל הַשָּׂדוֹת וְלַעֲדוֹר³⁵ הַמִּקְשָׁאוֹת³⁶ וְהַמְדִּלְעוֹת³⁷
10 וּבֵית הַשְּׁלָחִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּמִזְבְּלִין וּמִפְּרָקִין³⁸,
11 וּמִצְאֵבִין וּמִעֲשָׁנִין, וּמִקְרָסִמִּין³⁹ וּמִזְרָדִין⁴⁰
12 וּמִפְּסָלִין⁴¹. וּמִזְבְּמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת וְכוּרְכִין וְקוֹטְמִין
13 אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶם בָּתִּים⁴² וּמִשְׁקִין⁴³ אוֹתָם, וְסָכִין
14 אֶת הַפְּגִין וּמִנְקְבִין אוֹתָן. כֹּל עֲבוּדוֹת אֵלֶּוּ מִתְּרוֹת
15 בְּעָרֵב שְׁבִיעִית עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית וְאִפְּלוּ
16 בְּזִמְנָה הַמִּקְדָּשׁ.

(34) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית
עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב
שביעית. (35) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן
התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו
שהוא הדין לחרישה שומרת למקשאות ומדלעות ורבינו
השמיט זאת. (36) מקום זריעת הקישואים. (37) מקום
זריעת הדלועין. ולא התירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות
שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא
התירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו
בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע. (38) מכאן ואילך
כמה מעבודות האילן, והתירו לעשותן כיוון שלא נאמרה
הלכה למשה מסיני לעניין תוספת שביעית, אלא בעבודת
הארץ בלבד. (39) ופירושו: לכרות השיבולת ביד ולהניח
התבן, והוא כמו מכרסמין. (40) "לכרות הענפים
המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת
הזמיר". (41) "לכרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד.
גזור מן פסולת". (42) "עושים להם צללים להסך מן
הגשם והשמש שלא יזיקום". (43) נראה שהמדובר
בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין
מותר להשקות גם בשביעית עצמה.

מדברי רבינו שאין הבדל בין מופקר לבין משומר (וראה גם להלן הלכות כ"ב-כג). והר"ש (לשביעית פ"ה משנה ו) פירש בדברי התורת-כהנים הנ"ל: "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המבוצר (=המופקר), לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצרים אותה במוקצה", שגם הסיפא מדוברת במשומר כמו הרישא, אלא שהסיפא מבארת דברי הרישא, שלא אסרו אלא לבצור כדרך הבוצרים. ואילו מופקר, מותר לבצור גם כדרך הבוצרים. ודעת התוספות (ראש השנה ט. ד"ה וקציר) שמשומר אסור אפילו באכילה, וזוהי הרישא, והסיפא באה להחזיר מופקר באכילה, ולהצריך בו לשנות מדרך בצירה. ואילו לדעת רבינו מה שאמרו בסיפא "לא תבצור כדרך הבוצרים וכו'" זוהי דיעה שניה בתורת כהנים החולקת על הדיעה הראשונה, וכן הוא בפירוש ר"י בן מלכיצדק לשביעית (פ"ו משנה ב) שהביא בלשון התורת-כהנים "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, בוצר אתה מן המבוקר (=המופקר). ד"א (= דבר אחר) לא תבצור כדרך הבוצרים". וכן הוא בכפיתור ופרח פרק מז. ואם כן לדיעה שניה אין הבדל בין מופקר למשומר, שלעולם מותר באכילה, ולעולם צריך לשנות מדרך הבצירה. ואין הלכה כדיעה הראשונה האוסרת משומר באכילה. וראה ב"סיני" כך יז עמוד קעג (בהערות). (11) כדן כל עובר על לא-תעשה שבתורה, שיש בו מעשה, וראה בפ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד אות קט. (12) כלומר, כדי שתצמיח יותר טוב לאחר מכן. ואף זה נכלל בלאו של "לא תקצור". וברור שבקצירה זו, שהיא לעבודת הארץ, אין הבדל בין אם קצר כדרך הקוצרים או לא. (13) (ראה למעלה פ"א הלכות א-ב). (14) כמו שכתב רבינו כאן בקצירה, כתב להלן (הלכות כ"ב-כג) לענין בצירה. (15) שלא הותר אלא בקוצר מעט מעט, וגם מביא לביתו מעט מעט, אבל אם קוצר הרבה, או שקוצר מעט מעט ומביא לביתו הרבה בבית אחת - אסור. וראה להלן הלכה כד, ופ"ח הלכה ג.

ב. ומדברי סופרים¹⁶, שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהם? מפני עוברי עברה¹⁷. שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו¹⁸ בסתר, וכשיצמח - יאכל מהם, ויאמר: ספיחים הן. לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

(16) שביעית פ"ט משנה א, כחכמים. (17) במשנה שם: "רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". ואף-על-פי שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת חכמים שכל הספיחין אסורים, בכל זאת יש ללמוד מדברי ר' יהודה גם לרבנן, שטעמם של חכמים הוא, שנחשדו עוברי עבירה על כל הספיחין (כסף-משנה). (18) בשביעית.

ג. ה'א למדת¹⁹, שאין אוכלין מפרות שביעית²⁰ אלא פרות האילנות²¹ והעשבים שאין זורעין אותם²² רב האדם, כגון הפיגם²³ והירבוזין השוטים²⁴ וכל פיוצא כהן²⁵. אכל היקנות שדרה רב האדם לזרעם

ששית שנכנסו לשביעית. דברים שזרעם לזרע או לירק. הדברים שקיימם לזרע והוקשו קודם ר"ה. ולוף של ערב שביעית. ודין הפירות שיוציא האילן בשביעית איך יאספו אותם. מצות-עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית. השביעית היכן נוהגת. וגוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית.

א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית - בין מן הזרע שנפלי בה מקדם² שביעית, בין מן העקרים שנקצרו מקדם וזרזו ועשו, וישניהם נקראו ספיח, בין מן העשבים והיקנות שעלו מאליהן⁴ ואין להן זרע - הכל מותר לאכלו מן התורה⁵; שנאמר: והיתה שפת הארץ לכם לאכלה⁶. ואפלו שדה שנטיה⁷ בשביעית וצמחה - פרותיה מותרין באכילה⁸. וזה שנאמר: את ספיח קצירך לא תקצר⁹ - שלא יקצר¹⁰ פדרך שקוצר בכל שנה. ואם קצר פדרך הקוצרין - לוקה¹¹. כגון שקצר כל השדה והעמיד פרי ודש בפקר, או שקצר לעבודת הארץ¹², כמו שפארנו¹³. אלא קוצר מעט מעט¹⁴ וחובט ואוכל¹⁵.

(2) מאליו. (3) לפני שביעית. ובאו לעונת המעשרות לאחר ראש השנה (להלן הלכה ט), אבל אם באו לעונת המעשרות קודם ראש השנה - אינם אסורים באיסור ספיחין אפילו מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה. (4) בשביעית. בירושלמי שביעית פ"ח הלכה ו: "כתוב (ו)את ספיח קצירך לא תקצור. הא קצירה כנגד (=כדרך) הקוצרים לא, וכו'. אמר רבי מנא, לכך נצרכה, כשעלו מאליהן, שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהא מותרין, לפום כן צריך מימר אסור". כלומר, כדרך הקוצרים. (5) כן הוא סתמא דגמרא במנחות ה: ודלא כר' עקיבא שאוסר ספיחין מן התורה. (6) ומה שאמרו בתורת כהנים פרשת בהר (פרשה א פסקא ה) "מן השבות בארץ (כלומר, שלא צמח על ידי עבודה אלא במצב של שביטה) אתה אוכל, ואין אתה אוכל מן השמור" (כלומר, על ידי שנעבדה הארץ. וראה בפירוש המיוחס לר"ש משנ"ץ), אינו אלא לדעת בית-שמאי, שכן אמרו שם בהמשך הדברים: "מיכן אמרו שדה שניטיבה, בית-שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה, ובית-הלל אומרים אוכלין", וראה להלן. (7) שנחרשה. (8) כבית-הלל, בתורת כהנים שם, ובשביעית פ"ד משנה ב. וכל זה לפני גזירת ספיחין, וחולקים אם אסורים מן התורה או לא (משנה ראשונה). וראה בר"ש לשביעית פ"א משנה ד, שאפילו אם עבר וזרע בשביעית אין הפירות אסורים מן התורה. וראה להלן הלכה טו. [ואין זה בכלל מה שאמרה תורה (דברים יד, ג) "לא תאכל כל תועבה", שעל זה אמרו חכמים (חולין קיד): "כל שתיעבתי לך הרי בבל תאכל", שכיון שאם נפלו ונזרעו מאליהם לא שייך לאסור מן התורה, אין זו תועבה, ואפילו אם עשה אינו נאסר, כמו שכתבו התוספות בתמורה ד: ד"ה רבא. ועיין בפרישה לחושן המשפט סימן קמא ס"ק יג]. (9) אין הכוונה שאסורים באכילה. (10) ירושלמי שביעית שם. ומה שאמרו בתורת כהנים שם הלכה ג: "לא תקצור, מיכן סמכו חכמים על הספיחין שיהו אסורין בשביעית", אם זהו מן התורה, אין זה אלא לדעת רבי עקיבא. [ונראה

הם כדי שיוכלו לאכול מיד בתחילת שמינית. (41) כיון שספיחין אינם עולים בצפיפות, הרי דרכם להתלש ביד וזוהי דרך קצירתם, ואסור, ראה למעלה הלכה א (תוספתא כפשוטה). ועיין עוד למעלה הלכה ג. (42) ואינו חושש שמא יבא לאכלם, וכן אינו חושש לזיבול שדהו ע"י הספיחין, כיון שאינם אסורים אלא באכילה ולא בהנאה. (43) שאין בהם איסור הנאה, כנ"ל. ובשביעית עצמה נראה שאין בהמה רועה בספיחין, שיש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו לבהמתם. וראה בתוספתא כפשוטה.

ו. ועד מתי אסורין⁴⁴ ספיחי שביעית במוצאי שביעית? מראש השנה ועד חנוכה. ומחנכה ואילך⁴⁵ - הן מתירין⁴⁶. והזרע⁴⁷ ספיחי שביעית אחר שביעית - הגדולין מתירין⁴⁸.

(44) בירושלמי דמאי פ"ב הלכה א: "ולענין ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחין, מן העצרת עד ראש השנה צריכה (כלומר, ספק)". אבל התוספות בפסחים נא: (ד"ה כל) גורסים: "מראש השנה ועד חנוכה אסור ספיחין, ומחנכה ועד ראש השנה היתר ספיחין", וכן גורס רבינו. ועיין ראב"ד וכסף-משנה. (45) שמחנכה ואילך, ההיתר (כלומר, תבואה של שמינית) רבה על האיסור (כלומר, תבואה של שביעית), כדברי רבי זעירא שם. (46) תרומות פ"ט משנה ד. (47) שכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו (לגדול) הרי זה מותר בכל מקום (פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד). וכאן הרי זרע הספיחין של אסור והקרקע של היתר גורמים לגידולים שיגדלו, ולכן הם מותרים (רדב"ז). ואף-על-פי שבגידולי תרומה גזרו חכמים שיהיו אסורים לזר כמו תרומה (למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כא) – בספיחי שביעית לא גזרו, לפי שאינם נוהגים אלא בשביעית ואינם מצויים תמיד (רע"ב). ויש שכתבו שגם קדושת שביעית אין עליהם (אור שמח).

ז. בצלים⁴⁹ שיעצאו משביעית למוצאי שביעית⁵⁰ אם עשו⁵¹ פיוצא בהן⁵² - מתירין⁵³, ואם לאו - אסורין⁵⁴. וכן שאר הפירות⁵⁵ - אין לוקחים אותם⁵⁶ במוצאי שביעית אלא משעשו פיוצא בהן מפרות מוצאי שביעית⁵⁷. עשה⁵⁸ הפקיר⁵⁹ - היתר האפיל⁶⁰. ומתיר⁶¹ לקח ירק במוצאי שביעית מיד.

(48) תוספתא שביעית פ"ד הלכה יג. (49) ונלקטו במוצאי שביעית, ואם כן לפי הדין הם מותרים, שהרי בירק הולכים אחר הלקיטה (להלן הלכות יג-טו). (50) כלומר, גדלו במוצאי שביעית. (51) כלומר, באותו הגודל. (52) שאין כאן חשש של מראית העין שנלקטו בשביעית, אלא יאמרו שנלקטו במוצאי שביעית. וראה להלן. (53) שיאמרו: בשביעית נלקטו, והרי הם אסורים כדין ספיחי שביעית, ולפיכך אסורם חכמים משום מראית העין, ראה בפאת השולחן. (54) הן אלו שהולכים בהם אחר עונת המעשרות, והן אלו שהולכים בהם אחר גמר פרי (להלן הלכה יג), וראה להלן. (55) ממי שאינו נאמן על השביעית. (56) כלומר, אף-על-פי שאם באו לענות

בגנות ומיני תבואה וקטניות - כל הצומח מהן אסור מדבריהם²⁶, והמלקטן²⁷ - מכין אותו מפת מרדות.

(19) מהטעם הנ"ל שגזרו על הספיחין. (20) כלומר, ספיחין. (21) בתענית יט: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף על האילנות מתיריעין (= תוקעים בשופר ומתפללים על הגשמים) על הספיחין בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים". וראה ברש"י ותוספות שם. (22) שביעית שם. (23) הוא מין בשמים ונקרא "רודא". במשנה שם. (24) "הם שיש להם עלים רחבים" (פירוש המשנה). והוא איספרגוס מדברי (תפארת ישראל). (25) שבכל אלה אין חשש שיזרעו בני אדם בסתר. (26) כבהלכה הקודמת. (27) כן הוא בירושלמי שם: ר"ש בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט [ספיחי, כן הוא שם בברכות פ"א הלכה א] אמר ליה ולית אסור? ולא ספיחין אינון? – הרי שאסרו גם את הלקיטה, שכיון שספיחין אינם עולים בצפיפות – דרכם להתלש ביד. וזוהי דרך קצירתם, ואסור (למעלה הלכה א), וראה להלן הלכה ה.

ד. ספיחים²⁸ העולים בשדה בור²⁹ ובשדה גיר³⁰ ובשדה פרם ובשדה זרע - מתירין באכילה. ומפני מה לא גזרו עליהם? לפי שאין אדם זורע מקומות אלו³¹: שדה בור - אין אדם נפנה לשם³²; ושדה גיר - רוצה הוא בתקונה³³; ושדה פרם³⁴ - אינו אוסר פרמו³⁵; ושדה זרע - הספיחין מפסידין אותה. וכן התבאר³⁶ של שביעית - מתיר בכל מקום, ולא גזרו עליו³⁷.

(28) ירושלמי בבא בתרא פ"ה הלכה א (כסף-משנה). והמדובר בספיחי ירקות תבואות וקטניות, שהיתה עליהן גזירת ספיחין, כנ"ל. (29) שאין זורעים בה כלום. (30) העומדת לחרישה. (31) ואין חשש שמא יזרע במקומות אלו בשביעית בסתר. (32) כלומר, אינו מתעניין בה. (33) כלומר, בחרישתה, ואינו עומד לזרעה עתה. (34) כנראה שהמדובר בשדה שהכין לנטוע בו כרם, ועוד לא נטע בו, וראה להלן. (35) לכשיטענו ייאסר על ידי הזרעים. וראה בפ"ו מהלכות כלאים הלכה א. (36) בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: "תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי, ושרי". (37) כתב הראב"ד: "לא גזרו עליו איסור ספיחין, אבל קדושת שביעית ודאי יש בה, לאבדה אסור ושלא לעשות בה סחורה". ואף רבינו מודה לו בזה, ראה להלן פ"ה מהלכה יט ואילך (מהר"י קורקוס וכסף-משנה).

ה. ספיחין³⁸ של שביעית שיעצאו³⁹ למוצאי שביעית - אסורין באכילה⁴⁰, ואין תולשין אותן ביד⁴¹, אלא חורש בדרבא⁴², ובהמה רועה בדרבא⁴³.

(38) תוספתא שביעית פ"ה הלכה כג. (39) רבינו פירש כן על-פי מה ששנו שם: חורש כדרכו, וזה לא ייתכן בשביעית (כסף-משנה ורדב"ז). (40) שאם היו מתירין ספיחי שביעית באכילה מיד בתחילת שמינית, עדיין יש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו בסוף שביעית בסתר, ויאמרו ספיחין

(72) הלכה זו באה לבאר מהו "הרי הן כפירות שביעית", שנאמר בסוף ההלכה הקודמת. (73) מפני גזירת עוברי עבירה, כנ"ל, בהלכה ב. (74) שאין הגזירה בהן, כנ"ל בהלכה ג. (75) וראה להלן בפרקים הו', מהי קדושת שביעית.

יא. הארז⁷⁶ והדחן והפרגים והשמשמין ופל⁷⁷ המצרי⁷⁸ שזרעו⁷⁹ לזרע - הולכין בהן אחר גמר פרי⁸⁰: אם נגמר פרים קדם ראש השנה - הרי אלו מתרין בשביעית כפירות ששית; ואם נגמרו אחר ראש השנה, אף על פי שהשזישו⁸¹ קדם ראש השנה - הרי אלו אסורים משום ספיחים.

(76) שביעית פ"ב משנה ז. וכל אלה אין הולכים בהם אחר עונת המעשרות (= הבאת שליש), כתבואה וקטנית (למעלה הלכה ט), לפי שאינן באים לעונת המעשרות בזמן אחד, ואין הולכים בהם אחר לקיטה כירק (בהלכה הסמוכה), לפי שאינם נקלטים כאחת, וראה בהלכות מעשר שני שם ה"ח. (77) ונקרא "לוביא". שם מ"ח בשם ר"ש שזורי. (78) צ"ל "שזרען". וראה להלן ה"ג. (79) כיון שאינם נקלטים כאחת, וכזרען לירק – הלכו אחר לקיטה כירק (להלן ה"ד) והיינו כשמואל, בראש השנה יג: ולא כחכמים ור"ש שזורי במשניות הנ"ל, שהולכים בהם אחר השרשה. ואף-על-פי ששמואל אמר כן לענין מעשרות, הוא-הדין לענין שביעית, שהרי הטעם שזה, שכיון שנגמר הפרי הרי הוא פרי של שנה הקודמת (כסף-משנה). וראה בהלכות מעשר שני שם. (80) ולא כחכמים ורבי שמעון שזורי, שהולכים אחר השרשה.

יב. הירק⁸¹ - בשעת לקיטתו. והאתרוג, אפלו היה כפול⁸² קדם ראש השנה ונעשה ככפר⁸³ בשביעית - חיב במעשרות כפירות ששית⁸⁴; ואפלו היה ככפר⁸⁵ בששית, הואיל ונלקט בשביעית - הרי הוא כפירות שביעית⁸⁶, ומתעשר כפירות ששית להחמיר⁸⁷.

(81) ראש השנה שם, לענין מעשר, והוא-הדין לענין שביעית, כנ"ל. (82) כלומר, נחנט והגיע לעונת המעשרות בששית. ולמעלה בהלכות מעשר שני שם הלכה ו, כתב רבינו: "היתה כזית", וראה בגליון הרמב"ם בדפוסים חדשים. (83) שנגמר ונלקט בשביעית, שלענין שביעית הרי הוא ודאי כפירות שביעית לגבי איסור אכילת ספיחין ולגבי אכילתו בקדושת שביעית, כדלהלן. (84) שלענין חומרא הלכו בו אחר חנטה, כרבינן אמר ר' יוחנן בראש השנה טו: "שאתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". וראה בהלכות מעשר שני שם. (85) שנגמר הפרי. (86) שלחומרא הולכין אחר לקיטתו כירק, כדעת רבותינו באושא ור' יוחנן וריש לקיש (בראש השנה שם) ולא כרבנן גמליאל ור' אליעזר (בביכורים פ"ב משנה ו) וחמשה זקנים (בראש השנה שם). וראה בכסף-משנה. (87) ללכת אחר חנטה, כנ"ל, וראה בהלכות מעשר שני שם.

יג. וכן⁸⁸ פירות שביעית⁸⁹ שזעאו למוצאי שביעית: 24

המעשרות או לגמר פרי במוצאי שביעית, הרי הם מותרים – חששו שמא באו לעונת המעשרות או נגמרו בשנת השביעית ואסורים, אבל אם כיוצא בהם מפירות שבאו לעונת המעשרות או נגמרו במוצאי שביעית, כבר בשלו במדה זו של אלה – מותרים, ואין כאן חשש. ולמד כן רבינו מדין ירק לדעת חכמים, ראה להלן (כסף-משנה). (57) שביעית פ"ו משנה ד. (58) "הוא הממהר לצאת בתחילת מוצאי שביעית" (פירוש המשנה). (59) "הוא המתאחר, שנשאר מפירות שנה שביעית שעברה" (שם). (60) שם, כרבי ולא כתנא-קמא. ובירושלמי שם משמע שהלכה כמותו. וטעם ההיתר, מפני שהיו רגילים להביא ירק מחוצה לארץ (רדב"ז).

ח. מאימתי⁶¹ מתר אדם לקח לוף⁶² במוצאי שביעית⁶³? משירפה⁶⁴ החדש⁶⁵.

(61) שם פ"ה משנה ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. (62) ממי שאינו נאמן על השביעית. (63) דרכם היה לעקרו אחר הפסח, ראה להלן, ולפני הפסח יש חשש שמא נלקט בשביעית. (64) כלומר, "שיוכל למצוא הרבה" (רבינו אליהו מלונדריש – 'תוספות יום-טוב' בשמו). ולפי"ז אין צורך שיזיה רוב בהיתר, וראה הלכה הקודמת. (65) כלומר, זה שנלקט במוצאי שביעית, והיינו מן הפסח ואילך (ירושלמי שם). ועיין רדב"ז.

ט. באחד בתשרי⁶⁶ - ראש השנה לשמטין וליובלות. פירות ששית⁶⁷ שנגנשו לשביעית: אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן⁶⁸, והגיעו לעונת המעשרות⁶⁹ קדם ראש השנה⁷⁰ - הרי אלו מתרין. ואף על פי שאוסף אותם בשביעית - הרי הן כפירות ששית לכל דבר⁷¹. ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ראש השנה - הרי הן כפירות שביעית:

(66) משנה בראש השנה ב. וראה להלן בפ"י הלכה ד. (67) תוספתא שביעית פ"ב הלכה יג. לענין תבואה וקטנית. ובירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב: "מניין לתבואה שהביאה שליש (היא עונת המעשרות, כדלהלן), לפני ראש השנה, כונסין אותה (כלומר, קוצרה ומכניסה לבית) בשביעית, תלמוד לומר: ואספת את תבואתה, בשביעית". וראה להלן שם. (68) ראש השנה יג: (69) ראה בפ"ב מהלכות מעשר, מהלכה ה ואילך. (70) בהגהה שעל הגליון בדפוסים חדשים כתוב בשם השל"ה, שבפירות האילן הכוונה לטו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, כנ"ל בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ב. וכן דעת הר"ח (שם טו): והערוך (ערך בנות שוח), ורבינו נתן אב הישיבה בא"י בשביעית סוף פ"א. ועיין שם עמ' כב והערה 65. ויש חולקים וסוברים שגם אילנות, ראש השנה שלהם הוא אחד בתשרי, ראה בפאת-השולחן וברדב"ז. ועיין בהלכות מעשר שני שם. (71) שמותרים באכילה ואינם בגזירת ספיחין, וגם אין בהם קדושת שביעית, וראה להלן.

י. התבואה⁷² והקטניות - אסורין באכילה משום

ספיחים⁷³, ופירות האילן⁷⁴ - אוכלין אותן בקדשת

שביעית⁷⁵. 12

התורה אלא מטעם גזירת ספיחין, וכיון שנקלטו בשמינית, שאין כאן איסור ספיחין, הרי הם מותרים. ומה שאמרו "הנוטע בשביעית יעקור" (למעלה פ"א הלכה יב), אין זה אלא לכתחילה. אבל אם לא עקר, ויצאו פירות – אינם נאסרים באכילה, אם הביאו שליש בשמינית. וכן כתב רבינו לענין נוטע ערב שביעית (למעלה פ"ג הלכה יא) שאף-על-פי שקנסוהו לעקור, אם לא עקר – פירותיו מותרים, ועיין כסף-משנה. 106) שהרי הולכים בו אחר חנטה. 107) שאף-על-פי שאפשר לטעות בזרע שהוא ירק (בהלכה הקודמת) – אין לטעות בירק שהוא זרע, ולכן לא גזרו בו. וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה י.

טז. בנות שוח¹⁰⁸, הואיל והן נגמרות לאחר שלש שנים, אם באו לעונת המעשרות¹⁰⁹ קדם ראש השנה של שמינית – הרי הן נאכלות בשנה שניה מן השבוע¹¹⁰ בתורת שביעית¹¹¹.

108) שביעית פ"ה משנה א, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובנות שוח הן תאנים לבנות (פירוש המשנה שם על-פי עבודה זרה יד). וראה בפירוש רב נתן אב הישיבה לשביעית שם, עמוד 48 הערה 1. 109) שהולכין אחריה באילן, כנ"ל בהלכה ט. 110) כלומר, מן השמיטה, היא שנה שלישית לגידול בנות השוח. 111) כלומר, בקדושת פירות שביעית. ודוקא בשנה שניה של השבוע. אבל קודם לכן, שעדיין לא נגמר ביטולן, לא חלה עליהן קדושת פירות שביעית (משנה ראשונה).

יז. הבצלים¹¹² הסריסים¹¹³ ופול המצרי¹¹⁴ שמנע מהם מים שלשים יום קדם ראש השנה, ושל בעל שמנע מהם שלש עונות¹¹⁵ לפני ראש השנה – הרי אלו מפורות ששית¹¹⁶; פחות מכן – הרי הם כספיהי שביעית.

112) שם פ"ב משנה ט. 113) "ענין הבצלים כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ, יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים. ויש ממנו מין שאין דרכו כך, והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד. ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו: ושל בעל" (פירוש המשנה). 114) בין שזרעו לזרע. שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא), ובין שזרעו לירק שהולכים בו אחר לקיטה (למעלה הלכה יד – "משנה ראשונה"). 115) שלש השקאות. מפני שישקו אותם לימים ידועים. וראה שם. 116) שאף-על-פי שבבצלים הלכו אחר לקיטה כירק, ובפול המצרי שנטעו לזרע הלכו אחר גמר פרי, וכשנטעו לירק הלכו בו אחר הלקיטה – כיון שהם צריכים הרבה מים ומנע מהם, הרי הם כתבואה וקיטנית שהלכו בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל הלכה ט (משנה ראשונה ותפארת ישראל).

יח. הדלועין¹¹⁷ שקימן לזרע¹¹⁸: אם הקשו¹¹⁹ לפני ראש השנה ונפסלו מלאכל אדם – מתר לקימן בשביעית¹²⁰, שהן מפורות ששית; ואם לאו¹²¹ – אסורין¹²² כספיהי שביעית¹²³. וכן הירקות¹²⁴ כלן ותפארת ישראל).

1 בתבואה וקטניות ואילנות – הולכין אחר עונת המעשרות; והפריגין והשמשמין והארז והדחן ופול המצרי שזרעו⁹⁰ לזרע – אחר גמר הפרי⁹¹; והירק – אחר לקיטתו⁹².

88) כלומר: כשם שפירות ששית שנכנסו לשביעית הולכים בהם אחר עונת המעשרות, כמפורש למעלה הלכה ט, כמו כן בפירות שביעית שנכנסו לשמינית (כסף-משנה). 89) בראש השנה יב: "כל תבואה שהביאה שליש (זוהי עונת המעשרות שלה, ראה בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה) בשביעית לפני ראש השנה (של שמינית), אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית". 90) צ"ל: שזרען. וראה למעלה הי"א. 91) כנ"ל בהי"א. 92) כבהלכה הקודמת. ולא הזכיר רבינו דינו של אתרוג, כיון שפשוט הוא, שלענין שביעית הולכין אחר לקיטתו, בין להקל ובין להחמיר, כנ"ל, ולענין מעשר הולכים תמיד לחומרא, ואם כן כאן הולכים אחר לקיטתו ומתעשר כפירות שמינית. נמצא שלגבי דין זה, דין אתרוג כדין ירק לכל דבר.

יד. פול⁹³ המצרי שזרעו לזרע בששית ונגמר פרי⁹⁴ קדם ראש השנה של שביעית – בין ירק שלו בין זרע שלו מתר בשביעית⁹⁵. ואם זרע לירק⁹⁶ ונכנסה עליו⁹⁷ שביעית – בין ירקו בין זרעו אסור כספיהי שביעית⁹⁸. וכן אם זרעו לזרע ולירק – אסור⁹⁹.

93) ירושלמי שביעית פ"ב סוף הלכה ה. 94) ראה למעלה בהלכה יא. 95) כיון שהולכין אחר גמר פרי. ואף הירק מותר, כיון שהמחשבה היתה רק לזרע. 96) ונגמר פרי בששית, כנ"ל. 97) כלומר, כשהוא מחובר קודם לקיטה. 98) כיון שהולכים אחר לקיטתו (ראה למעלה שם). והזרע בטל לירק, כיון שהמחשבה היתה רק לירק. 99) בירושלמי שם: "זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית, ונכנסה שביעית. פשיטא זרעו מותר, ירקו מהו, תני רבי חייא אסור, תני רבי חלפתא בן שאול מותר. מאן דאמר מותר, דבר תורה. מאן דאמר אסור, מפני מראית העין". ולפי זה, היה לרבינו לכתוב: זרעו מותר, וירקו אסור. ונראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם: "פשיטא ירקו אסור, זרעו מהו". ופסק רבינו כרבי חייא, שאף זרעו אסור. וטעמו של דבר, כיון שהזרע סופו להיות ירק, יאמר הריאה שהקלו בירק, ולכן נתנו חכמים לזרע דין ירק להחמיר. וראה בהלכה הסמוכה ובאור-שמח.

טו. עבר¹⁰⁰ וזרעו¹⁰¹ בשביעית¹⁰² ויצא לשמינית: אם זרעו לזרע¹⁰³ – בין זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית פשאר הספיהים¹⁰⁴; ואם זרעו לירק, הואיל ונלקט בשמינית – בין ירקו בין זרעו מתר¹⁰⁵; זרעו לזרע ולירק – זרעו אסור משום ספיהים¹⁰⁶, וירקו מתר¹⁰⁷.

100) ירושלמי שם. 101) את הפול המצרי. 102) ונגמר פרי בשביעית, כנ"ל. 103) שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא). 104) ראה להלן. 105) ראה למעלה (הלכה א) שאם עבר וחרש זרע בשביעית, אינו אסור מן

ובין פואה של צלעות, שיש לה צלעות, והיא בעומק הארץ ואי־אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בברזל, ומודים בה בית־שמאי. (139) כיון שמוכח שאין כוונתו לעבודת הארץ (משנה ראשונה).

- כ. ¹⁴⁰הבצלים ¹⁴⁰שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶם גִּשְׁמִים בְּשָׁבִיעִית ¹²
וַצִּמְחוּ: כָּל זֶמֶן שֶׁהָעֵלִין שָׁלְהֵן יִרְקֵין - הָרִי אֵלוֹ ¹³
מִתְרִין ¹⁴¹; וְאִם הִשְׁחִירוּ - הָרִי הֵן בְּנִטְעֵין בְּאַרְצֵן, ¹⁴
וְאוֹתָן הָעֵלִין אֲסוּרִין מִשּׁוּם סְפִיחִין. וְכֵן כֶּף וְכֵן ¹⁵
כֶּף - הַבְּצָלִים עֲצֵמָן בְּהִתְרֵן עוֹמְדִין ¹⁴². ¹⁶

(140) שם פ"ו משנה ג, כחכמים ולא כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ומדובר בבצלים תלושים מערב שביעית. ודרכם של בצלים, כשלחות יורדת עליהם - הם מצמיחים עלים. וראה במשנה ראשונה. (141) "כל זמן שהן ירוקין, כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאוכלן" (פירוש המשנה). (142) בירושלמי שם: כיני מתניתין, שחורין אסורין וירוקין מותרין. כלומר "אסורין" ו"מותרין" שאמרו במשנה, עולה על העלים ולא על הבצלים עצמם (רדב"ז). ובנדרים נט: "אמר ליה, מי סברת על עיקר קתני (כלומר, על הבצלים), אתוספת קתני אסורין (כלומר, על העלים). וראה בפאת־השולחן.

- כא. ¹⁴³שֶׁעָקְרוּ בְּשָׁבִיעִית וְנָטְעוּ בְּשָׁמִינִית וְרָבּוּ ¹⁷
גִּדּוּלֵיוֹ עַל עֵקְרוֹ - הָעֵלֹ גִּדּוּלֵיוֹ אֶת עֵקְרוֹ וְהִתֵּר ¹⁸
הַכֹּל; הוֹאִיל וּשְׁבִיעִית אֲסוּרָה עַל יְדֵי קִרְקָע ¹⁴⁴, כֶּף ¹⁹
נְטִילָתָה ¹⁴⁵ עַל יְדֵי קִרְקָע ¹⁴⁶. ²⁰

(143) שם נז: "שמעאל, וכו', העלה בידו (= שאל), בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו (היתר) על עיקרו וכו'", ולהלן שם נח: "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו', ודלמא במדוכנין (כלומר, שטחנו ודכו את הבצלים, ולכן נתבטלו בגידולים, אבל בלא־הכי הבצלים אסורים), חשוד על השביעית קתני (וממילא לא טחן את הבצלים, כיון שלא אכפת לו מן האסור), וכו'. אמר רבי יצחק, שניא שביעית, הואיל ואסורה ע"י קרקע, בטילתה נמי ע"י קרקע". ומשמע שמסקנת הגמרא היא, שהבצלים בטלים בגידוליהם, אף כשאינם מדוכנין. וכן הוא בירושלמי שביעית פ"ו הלכה ג: "בצל שעקרו (בשביעית) ושתלו (בשמינית), וכו', רבי זירא אמר מכיון שרבה עליו חדש (כלומר, הגידולים) מותר. רבי לא ורבי אימי תרוויהון אמרו אסור וכו'. רבי אבהו וכו', שאלון ליה באילין בוצלייא, והורי להון הדא דר' זעירא וכו', חמתון סמיכין עלוי, אמר לון, אני לא אמרתי אלא במדוכנין (כמו "במדוכנין" בבבלי הנ"ל), אמר רבי יהודה בן פזי, אנא ידע ראשה וסופה, כד דשמע (רבי אבהו) רבי לא ורבי אימי פליגינן (ואוסרים הבצלים), שרע מינה (הסתייג מהיתרו. אבל לעולם מתיר רבי אבהו אף בשאינם מדוכנין)". והראב"ד השיג והתיר את הבצלים רק כשהם מדוכנים. וראה בכסף־משנה ורדב"ז. (144) שנאמר: ושבתה הארץ. (145) בנדרים שם: "בטילתה", ושמא יש לגרוס כן גם בדברי רבינו. (146) מה־שאינ־כן בערלה שאיסורה תלוי בזמן (פ"י

- 1 שֶׁהָקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתֵּר לְקִימָן
2 בְּשָׁבִיעִית ¹²⁵; וְאִם הָיוּ רְכִים - אֲסוּר לְקִימָן מִשּׁוּם
3 סְפִיחִים ¹²⁶. אֵין ¹²⁷ מַחֲיבִין אוֹתוֹ לְשָׂרֵשׁ ¹²⁸ אֶת
4 הַלֹּחַף ¹²⁹, אֲלָא מִנִּיחוּ בְּאַרְצֵן כְּמוֹת שֶׁהוּא; אִם צִמַּח
5 לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר ¹³⁰. וְאֵין ¹³¹ מַחֲיבִין אוֹתוֹ
6 לְשָׂרֵשׁ אֶת הַקִּנְדָּס ¹³², אֲלָא גּוֹזֵז בְּעֵלִין ¹³³; וְאִם
7 צִמַּח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר ¹³⁴.

(117) שם משנה י. (118) כתב רבינו כן, כיון שמשום כך באו הדלועין לידי קוש"י, אבל הוא־הדין אם זרען לירק, והוקשו (משנה ראשונה). (119) יבשו (פירוש המשנה). (120) ולזרעם לאחר שביעית, ואין בהם האיסור של "לאכלה ולא לזריעה" כבפירות שביעית (ע"פ פירוש המשנה שם, ועיין שבת הארץ). וגם אין בהם מצות ביעור, ראה להלן שם (תפארת ישראל). (121) כלומר, שלא הוקשו. (122) באכילה. (123) שאסורים באכילה (למעלה הלכה ב), ויש בהם גם איסור זריעה, שהרי מן התורה הם מותרים באכילה, ואני קורא בהם: "לאכלה ולא לזריעה", ראה למעלה. (124) תוספתא שם פ"ב הלכה יא. (125) ומה שאמרנו (למעלה הלכה יב) שבירק הולכים אחר לקיטה, והו כשלא הוקשה קודם שביעית. (126) [כלומר, אסור לקיימן לזרע, מפני שהם ספיחי שביעית שאסורים בזריעה, כמבואר למעלה]. ובתוספתא שם: "אסור לקיימן מפני מראית העין", ועפ"י פירש הכסף־משנה: אסור לקיימן משום ספיחי שביעית, כלומר, אף־על־פי שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים הספיחין - אסור לקיימן מפני מראית העין, מתוך שהם רכים יבואו לומר שזרעו בשביעית. והפיסקא הסמוכה, "אין מחייבין לשרש את הלוף" מוכיחה כפירושו. (127) תוספתא שם. (128) לעקור. (129) לפי שדרכו של לוף לגדל בקרקע שלש שנים (כלאים פ"ב משנה ה), ואין כאן מראית העין (תוספתא כפשוטה). (130) כיון שיש בו רוב היתר. וראה להלן סוף הלכה כא, ולמעלה בהלכה ח, ובתוספתא כפשוטה. (131) תוספתא שם הלכה יב. (132) הוא מין ממיני הקוצים והדרדרים (רע"ב לכלאים פ"ה משנה ח ו'תוספות יום־טוב' לעוקצין פ"ג משנה ב). ואף הוא מתקיים הרבה זמן בארץ אלא שמגדל עלים בכל שנה (תוספתא כפשוטה). (133) שהרי העלין רכין ואסור לקיימן מפני מראית העין, אף־על־פי שצמחו מדבר של היתר, כיון שהדבר המותר אינו גלוי אלא טמון בארץ (שם). (134) כנ"ל.

- 8 יט. לוף ¹³⁵ שֶׁל עֵרֶב שְׁבִיעִית ¹³⁶ וְכֵן בְּצָלִים שֶׁל עֵרֶב
9 שְׁבִיעִית הַקִּצְוֹנִים ¹³⁷ וּפּוּאָה ¹³⁸ שֶׁנִּגְמְרוּ לִפְנֵי
10 שְׁבִיעִית - מִתֵּר לְעֵקְרָן בְּשָׁבִיעִית בְּקִרְדָּמוֹת שֶׁל
11 מִתְּקָת, וְאֵין בָּזָה מִשּׁוּם עֲבֻדַּת הָאָרֶץ ¹³⁹.

(135) שביעית פ"ה משנה ד, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. (136) "זה הדבר, כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים" (פירוש המשנה). (137) "מיוחדות לזמן הקיץ" (שם). (138) הוא עץ אדום צובעים בו צבע אדום. ובין פואה של עידית, כלומר הפואה הטובה, שלא התירו בית־שמאי לעקרה אלא על ידי שינוי,

היתה מלאכת עשיית השמן: בתחילה כותשים את הזיתים ונותנם לסל ומוציאים שמן ראשון, ואחר כך טוענים אותם תחת קורת בית הבר להוציא שמן שני, ואחר כך טוחנם בריחיים ומכניסים שוב לבית הבר להוציא מהן שמן שלישי (משנה במנחות פו). ומסתבר כי תפוקת השמן השני שאחר הכתישה, היא נוחה יותר מהתפוקה השלישית שלאחר הטחינה בריחיים, ולפיכך נהגו בתפוקה הראשונה לעשות גם בבר וגם בקוטב, אבל התפוקה השנייה, שהיא קשה, אין עושים אותה אלא בבית הבר ולא בקוטב. ולפיכך "כותש הוא ומכניס לתוך בר קטן ביותר", היא הבודידה, שרק בה הוא משנה מדרך הבוצרים, אבל לאחר הטחינה בריחיים מכניס גם לתוך בר קטן (=קוטב), שגם בו הוא משנה מדרך הבוצרים, הנהגים לעשות דריכה שלישית זו רק בבית הבר, ובזה מבוארים דברי רבינו על נכון. וראה בר"י קורקוס, בכסף-משנה, בפאת-השולחן ובחזון-איש.

- 12 כד. מצות עשה¹⁶⁵ להשמיט¹⁶⁶ כל מה שתוציא
13 הארץ בשביעית, שנאמר: והשביעית תשמיטנה
14 ונטשתה. וכל הנוצל פרמו או סג¹⁶⁷ שדהו בשביעית
15 - בטל מצות עשה. וכן אם אסף¹⁶⁸ כל פרותיו לתוך
16 ביתו. אלא נפקיר הכל ויד הכל שוין¹⁶⁹ בכל
17 מקום¹⁷⁰, שנאמר: ואכלו אביני עמך. ויש לו
18 להביא¹⁷¹ לתוך ביתו מעט, פדרך שמיביאין מן
19 ההפקר - חמש פדי שמן, חמש עשרה פדי יין¹⁷².
20 ואם הביא יתר מזה - מתיר¹⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר והשביעית תשמיטנה ונטשתה". ובספר המצוות (מ"ע קלד) כתב: "שציונו להפקיר כל מה שתצמח". כי לדעת הרמב"ם החיוב להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית הוא על בעל הקרקע ולא "אפקעתא דמלכא", היינו שהתורה הפקירה את שדהו בשמיטה. ונפק"מ למי שלא הפקיר שדהו בשמיטה, אם הוא "אפקעתא דמלכא" מותר להיכנס לשדהו ולקחת הפירות שהרי התורה עשאתן הפקר. אבל אם הוא חיוב על בעל הקרקע, הרי שאם לא הפקיר וביטל המצוה עדיין אסור להיכנס לשדהו, שהרי אינה הפקר.

(על"פ ל"ק"ש חלק י"ז עמוד 287)

- 165 ראה בספר המצוות, עשה קלד. 166 להפקיר.
167 גדר, מלשון סייג. וראה למעלה פ"ב הערה קט.
168 במכילתא שם: "שלא תאמר, וכי מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים. תלמוד לומר, והשביעית תשמיטנה, מגיד שהוא פורץ פרצות (בגדר של שדה)". אלא שבסוף סיימו שם בלשון זו: "אלא שגזרו חכמים (שלא יפרוץ) מפני תיקון העולם" (שלא יחריב ויקלקל אילנותיו – זית רענן). אבל לגדור בוודאי שאסור (דב"ז). וכמו כן, לאסוף – אסור. 169 בין עניים ובין עשירים (ירושלמי פאה פ"ו הלכה א,

מהלכות מעשר שני הלכה טז), וכלאים שאיסורם תלוי בתערובת (פ"ה מהלכות כלאים הלכה כד). וראה בר"ן שם.

- 1 כב. הפרות שיוציא האילן בשביעית¹⁴⁷ - לא יאספם
2 פדרך שאוסף בכל שנה¹⁴⁸; שנאמר: ואת ענבי נזירך
3 לא תבצר¹⁴⁹. ואם בצר לעבודת האילן או שפצר
4 פדרך הבוצרים - לוקה¹⁵⁰.

147 בלי הבדל בין מופקר לבין משומר, ראה למעלה בהלכה א. 148 אלא בשינוי. 149 שאין הכוונה שלא יבצרנו כלל, שהרי נאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אלא הכוונה, לא תבצרנו כדרך שבוצרים פירות שאר שנים. וכהדיעה השנייה בתורת-כהנים בהר פרק א הלכה ג, ראה למעלה הערה ט. 150 ראה למעלה שם.

- 5 כג. וכיצד עושה¹⁵¹ תאנים¹⁵² של שביעית - אין
6 קוצין¹⁵³ אותן במקצה¹⁵⁴, אבל מיבשן בחרבה¹⁵⁵.
7 ולא ידרך ענבים בגת¹⁵⁶, אבל דורך הוא בערבה¹⁵⁷.
8 ולא יעשה¹⁵⁸ זיתים בבית הבר¹⁵⁹, אבל פותש הוא¹⁶⁰
9 ומכניס לתוך בר קטן ביותר¹⁶¹, וטוחן בבית הבר¹⁶²
10 ובקטב¹⁶³ ומכניס לבר קטנה¹⁶⁴. וכן בשאר הדברים,
11 כל שיכול לשנות - משנה.

151 כלומר, כיצד משנה מדרך הבוצרים. 152 שביעית פ"ח משנה ו. 153 שוטחים לייבש. 154 שם מקום ששם שוטחין עליו שטחי התאנים והענבים (פירוש המשנה). 155 כלומר, בחורבה (מלאכת שלמה לדעת רבינו). 156 כדרך. 157 כלי שלשין בו העיסה (שם). 158 (תוספות יו"ט ומלאכת שלמה). 159 יקב שדורכים בו הזיתים (שם). ובמשנה שם: "ואין עושין זיתים בבר ובקוטב" (קוטב הוא בר קטן – כסף-משנה). וולדעת ה"חזון איש" יש להוסיף בדברי רבינו כאן "ובקוטב" שנכתבה בסמוך בטעות, ראה להלן. ומה שאמרו בירושלמי (שם הלכה ו) "ואין עושין זיתים בבר ובקוטב, ורבותינו התירו לעשות בקוטבי", אין הכוונה לדברי תנא-קמא בעשיית הזיתים בתחילה, אלא לסוף המשנה בדברי ר' שמעון, ראה להלן. 160 במכתשת, בבית הבר או בקוטב, ראה למעלה. 161 היא "הבודידה" (כסף-משנה) וכדעת תנא-קמא במשנה שם: "אבל כותש הוא ומכניס לבודידה" (אבל להכניס בקוטב, שהוא בר קטן, וגדול מן הבודידה – אסור, כנ"ל). 162 כדעת רבי שמעון במשנה שם, שאמר: "אף טוחן הוא בבית הבר", וכן פסקו בירושלמי שם [וראה להלן שהכוונה לטוחן אחר שכבר נכבש, והוציא השמן הראשון והשני]. 163 תיבה זו איננה בדפוס רומי, ולא היתה לפני מהר"י קורקוס וכסף-משנה, וראה בפאת-השולחן. [ולפי מה שכתבנו למעלה בשם "חזון איש" נראה שנשתרבה לכאן בטעות מסוף השורה הקודמת: "ולא יעשה זיתים בבית הבר", ושם מקומה]. 164 [הוא הקוטב (כסף-משנה). וכן אמרו בירושלמי שם: "רבי יוחנן הורי (=הורה) לאילין דבית רבי ינאי לטחון בריחיים (כלומר: בבית הבר) כר' שמעון ולעשות בקוטבי כרבנן", והם רבותינו, למעלה שם, שהתירו לעשות בקוטבי, והיינו לאחר שכבשו וטחנו בריחיים. שכן

שם. (187) כנ"ל בהלכות תרומות שם הלכה א. (188) ידים פ"ד משנה ג. וטעמו של דבר, כיון שרוב ישראל הולכין ושבין שם, ולכן חייבו במעשרות. אבל בשביעית שהחשש הוא שמא ישתקעו שם, כנ"ל, לא חששו אלא בסוריא, שיצאה מכלל חוץ לארץ, אף-על-פי שלהיות כארץ ישראל לא הגיעה (שם, הלכה ג), אבל בעמון ומואב ומצרים ושנער (=בבל) שהן כחוץ לארץ לכל דבר (שם), אין חשש שמא ישתקעו שם.

17 כח. עבר הירדן¹⁸⁹ - שביעית נוהגת בה
18 מדבריהם¹⁹⁰. וספיחין סוריא ועבר הירדן - מתירין
19 באכילה; לא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל
20 שהחזיקו בה עולי מצרים¹⁹¹.

(189) היא ארץ סיחון ועוג. (190) צריך עיון, מה טעם הנהיגו בה שביעית. (191) כלומר, ששביעית נוהגת שם, וספיחין מותרים, למעלה בהלכה כו.

21 כט. עובד כוכבים שקנה קרקע בארץ ישראל¹⁹²
22 וזרעה בשביעית - פירותיה מתירין¹⁹³; שלא גזרו על
23 הספיחין אלא מפני עובדי עברה¹⁹⁴, והעובדי
24 כוכבים אינן מצוין על השביעית כדי שנגזר עליהם.

(192) אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, שספיחין של ישראל אסורים בו (למעלה שם). (193) יש שמביאים ראיה מסנהדרין צא. שאמרו בבני כנען שבאו לדון עם ישראל והניחו שדותיהם (הם מפרשים שדותיהם היו בארץ ישראל כשהן זרועות, ואותה שנה שביעית היתה – כסף-משנה בשם כפתור ופרח). (194) כנ"ל בהלכה ב. אבל קדושת שביעית יש בהם, שהרי אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי קדושתה (למעלה בהלכות תרומות שם הלכה י, ועיין שם בהערות).

25 ל. עירות¹⁹⁵ ארץ ישראל הסמוכות לספר¹⁹⁶ -
26 מושיבים עליהם נאמן, כדי שלא יפוצו עובדי
27 כוכבים ויבזו פרות שביעית¹⁹⁷.

(195) תוספתא שביעית פ"ד הלכה ח. (196) לגבול. (197) כלומר, והרי שנינו שאין מאכילין לגוי פירות שביעית (להלן פ"ה הלכה יג, ובהערות שם), משום שנאמר: לכם, ולא לאחרים (ספרא פר' בהר פרק א הלכה ו). ובמקומות שאינם סמוכים לספר, שרובם ישראל ומיעוטם גויים - לא חששו למיעוט (רדב"ז).

פרק חמישי

(1) יבאר שפירות שביעית מותר לאכלן ולהינות מהם. שלא ישנה ברייתן. פירות שביעית אם מוציאין אותם לחו"ל, ואם מאכילין לגוי. אם פוסקין לאשה פירות שביעית. ואם אוספין הפירות כשהם בוסר. ודין מאימתי מותר לאכול פירות האילן בשדה שביעית. מאימתי אין קוצצין האילן. ואם מותר לרחוץ במרחץ שהסיקוהו בתבן שביעית. ודין הקליפין והגרעינין שמתירין בתרומה לזרים. הצורך תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל.

א. פרות שביעית² נתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה³

ושביעית שם הלכה ו. (170) בין בשדה ובין בבית (אם אספם לשם). (171) שביעית פ"ה משנה ז. וראה למעלה סוף הלכה א, ולהלן פ"ח הלכה ג. (172) שיערו חכמים כי בדרך כלל צריכה הכמות הזאת למאכל בני ביתו. (173) משנה שם. כלומר, אם אמר שהוא צריך יותר למאכל אנשי ביתו – מותר (משנה ראשונה).

1 כה. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל
2 בלבד¹⁷⁴; שנאמר: כי תבאו אל הארץ וגומר.
3 ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית¹⁷⁵.

(174) מן התורה (וראה הלכה הסמוכה). ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ" (קידושין לו:). (175) כי השביעית אינה תלויה בבית המקדש. אולם, בזמן שאין כל יושביה עליה, ואין היובל נוהג, וזה היה גם בזמן הבית השני, יתכן כי אינה נוהגת אז מן התורה, וראה להלן פ"ה הלכה ט. וכן גבי תרומות ומעשרות, כתב רבינו (פ"א מהלכות תרומות הלכה א) שנוהגים בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ואף-על-פי-כן כתב (שם הלכה כו) שאפילו בימי עזרא לא נהגו אלא מדרבנן, לפי שלא באו כולם לארץ ישראל, וראה בכסף-משנה ובפאת-השולחן.

4 כו. כל¹⁷⁶ שהחזיקו בו עולי בבל עד קזיב¹⁷⁷ - אסור
5 בעבודה, וכל הספיחין שצומחין בו אסורין
6 באכילה. וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים
7 בלבד, שהוא מקזיב ועד הנהר¹⁷⁸ ועד אמנה¹⁷⁹, אף
8 על פי שהוא אסור בעבודה¹⁸⁰ בשביעית - הספיחין
9 שצומחין בו מתירין באכילה¹⁸¹. ומהנהר ומאמנה
10 והלאה - מותר בעבודה¹⁸² בשביעית.

(176) שביעית פ"ו משנה א. (177) וכזיב עצמה לא החזיקו בה, ודינה כחוץ למקום שהחזיקו בו עולי בבל (הלכות תרומות שם הלכה ח, ופי"ג מהלכות מעשר הלכה ג). (178) והוא נחל מצרים (הלכות תרומות שם). (179) והוא אמנום (שם). (180) מדרבנן, כבהלכה הקודמת. (181) כן מפרש רבינו מה ששנינו שם: "נאכל אבל לא נעבד" (ועיין שם בפירוש המשנה), שכיון שאין שביעית נוהגת שם אלא מדרבנן, לא גזרו שם על הספיחין. (182) אפילו מדרבנן.

11 כז. סוריא¹⁸³, אף על פי שאין שביעית נוהגת בה
12 מן התורה¹⁸⁴, גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה¹⁸⁵
13 בשביעית בארץ ישראל, כדי¹⁸⁶ שלא יגזרו ארץ
14 ישראל וילכו וישתקעו שם. אבל עמון ומואב
15 ומצרים ושנער, אף על פי שהם חקבות במעשרות
16 מדבריהם¹⁸⁷ - אין שביעית נוהגת בהן¹⁸⁸.

(183) שם משנה ב, כחכמים וכרבי עקיבא, וראה בהלכות תרומות שם הלכה ט, איזו היא סוריא. (184) אפילו בפני הבית בשום זמן, בניגוד למקומות בארץ ישראל שלא כבשום עולי בבל – שהיו חייבים בשביעית מן התורה, בשעה שהחזיקו בה עולי מצרים. (185) במחובר לקרקע (משנה שם, וראה להלן פ"ח הלכה ט). (186) ירושלמי

- 1 וְלִהְדֹלֶקֶת הַגֵּר וְלַצְבִּיעָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ:⁴
- 2 תַּהֲיֶה⁵ - אִף לִהְדֹלֶקֶת גֵּר וְלַצְבִּיעַ בֶּה צָבַע.
- (2) שביעית פ"ח מ"ב. (3) שנאמר (ויקרא כה, 1): והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, וסיכה כשתיה, ושתיה בכלל אכילה (פי"א מהל' תרומות ה"א). וראה שם בפ"י ה"ב ובהערות שם, שדעת רבינו שסיכה כשתיה, מן התורה. וראה להלן בהי"א. (4) 'ספרא' פרשת בהר פ"א ה"י. (5) כל הפסוק: "תהיה כל תבואתה לאכול" (שם, ז).
- 3 ב. לֹאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיהָ פִּיעֵד? לֹאֲכִל⁶ דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ
- 4 לֹאֲכִל, וְלִשְׁתִּית⁷ דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְשִׁתּוֹת, פְּדִין תְּרוּמָה⁸
- 5 וּמַעֲשֹׂר שְׁנִי⁹.
- (6) משנה, שם. (7) תוספתא שם פ"ו ה"א. (8) ראה בהל' תרומות, שם. (9) ראה בפ"ג מהל' מעשר שני הי"א.
- 6 ג. וְלֹא יִשְׁנֶה פְּרוֹת מִבְּרִיתָן, פְּדִרָךְ שְׂאִינוֹ מִשְׁנֶה
- 7 בְּתְרוּמָה וּמַעֲשֹׂר שְׁנִי¹⁰. דְּבָר¹¹ שְׂדֵרְכּוֹ לֹאֲכִל חֵי -
- 8 לֹא יֹאכְלֵנוּ מִבָּשֵׁל, וְדָבָר שְׂדֵרְכּוֹ לֹאֲכִל מִבָּשֵׁל -
- 9 אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חֵי. לְפִיכָךְ¹² אֵין שׁוֹלְקִין¹³ אֲכָלִי
- 10 בְּהֶמָּה. וְאֵינוֹ מִטְּפִל¹⁴ לֹאֲכִל תִּבְשִׁיל שְׁנַפְסָד וְהִפֹּת
- 11 שְׁעַפְשָׁה, פְּדִרָךְ שְׂאִינוֹ אוֹכֵל בְּתְרוּמָה וּמַעֲשֹׂר¹⁵.
- (10) כנ"ל בהל' תרומות ובהל' מעשר שני, שם. (11) ב'ירושלמי' שם ה"ב: "שביקש לוכל תרדין חייין או לכוס חייטין חיות (ודברים אלו הם דבר שדרכו להאכל מבושל), אין שומעין לו". ומה שכתב: "דבר שדרכו לאכול חֵי, לא יאכלנו מבושל", נלמד ממה שאין שולקין מאכל בהמה דלהלן. (12) כלומר, לפי שאין משנים פירות שביעית מבריתם, כנ"ל. (13) 'ירושלמי' שם ה"א. וראה להלן בסוף הי"א. (14) 'ירושלמי' שם ה"ב. (15) בהל' מעשר שני, הביאו רבינו (פ"ג הי"א), אבל בתרומה אף-על-פי שכן הוא בתוספתא תרומות (פ"ט ה"י), אין זה בדברי רבינו בהל' תרומות.
- 12 ד. וְאֵין מִבָּשֵׁלִין¹⁶ יֶרֶק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשִׁמְן תְּרוּמָה,
- 13 שֶׁלֹּא יִבְאֲנוּ לִידֵי פְסוּל¹⁷. וְאֵם בָּשֵׁל¹⁸ מַעֲט וְאֲכָלוּ
- 14 מִיָּד - מִתֵּר, שֶׁהָרִי לֹא הִנִּיחַן פְּדִי לְבֹא לִידֵי פְסוּל.
- (16) שם מ"ז, כתנא-קמא (הוא רבי מאיר, כמו שנראה בזבחים ז:), ולא כרבי שמעון. ואף-על-פי ש'ירושלמי' (שביעית שם) פסקו כרבי שמעון - סמך רבינו על דעת הבבלי בעירובין מו, ב - שלא הכריעו בפלוגתת רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי (כסף-משנה), והרי כאן במשנתנו לא נזכר רבי מאיר, והרי זה כסתם משנה, ועי' רידב"ז שם. (17) כלומר, אם יטמא התבשיל ויצטרך לשרוף התרומה (כדין תרומה טמאה) יצטרך לשרוף גם את השמן, ונמצא גורם הפסד לפירות שביעית (פירוש המשנה). וכן נראה מדברי רבינו כאן, שהביא הלכה זו בהל' שמיטה, ובפרק זה הדין באכילת פירות שביעית, הרי שהחשש הוא שמא יפסיד פירות שביעית, אבל הר"ש מפרש, שהתרומה תבוא לידי פסול אחר זמן הביעור, וכן נראה בזבחים עו, א. וראה בקובץ "אמנה" מעמ' פט ואילך. (18) 'ירושלמי' שם.

רצה לומר שאם רצה לבשל מעט, מותר לו לעשות כן (כסף-משנה). שבמעט אין חשש שיבוא לידי טומאה.

ה. פְּרוֹת¹⁹ הַמִּיחֲדִין לְמַאכֵל אָדָם - אֵין מִאֲכִילִין אוֹתָן לְבֶהמָה לַחֲיָה וְלַעֲפוֹת. הִלָּכָה הַבְּהֶמָּה מֵאֲלִיָּה לְתַחַת הַתְּאֵנָה וְאֲכָלָה - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהַחֲזִירָה; שְׁנֵאמַר: וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ תַּהֲיֶה כָּל תְּבוּאָתָךְ²⁰ לֹאֲכִל.

(19) תוספתא שם פ"ה ה"כ. וכן הוא ב'ספרא' שם ה"ז. (20) כלומר, אף המיוחד למאכל אדם. [וראה בנדרים נה. שתבואה היא מחמשת מיני דגן, הרי שמדובר במאכל אדם, וראה עוד להלן פ"ז ה"א].

ו. לְסִיכָה בִּיעֵד? לְסוּף²¹ דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְסוּף. לֹא יִסּוּף יֵין וְחֶמֶץ, אֲבָל סָף הוּא אֶת הַשְּׁמֶן. וְלֹא יִפְטֹם²² אֶת הַשְּׁמֶן. וְלֹא יִסּוּף²³ בְּמִרְחֶץ²⁴, אֲבָל סָף הוּא מִבְּחוּץ וְנִכְסֵם²⁵.

(21) שביעית שם, מ"ב. (22) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"ו הי"ג. ופיטום הוא, ששמים בשמן שרשי בשמים. והם מוציאים אותו מכלל מאכל ועושים אותו לשמן משחה (פי"א מהל' תרומות ה"ג). (23) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. וראה בתוספתא דמאי סוף פ"א (משנה-למלך). (24) שזה בזיון לפירות שביעית. (25) שכיון שסך את השמן ונבלע בגופו, שוב אין כאן בזיון.

ז. שְׁמֶן²⁶ שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין חֹסְמִין²⁷ בּוֹ תַּנּוּר וְכִירִים, וְאֵין סְכִין בּוֹ מִנְעֵל וְסַנְדַּל, וְאֵין סְכִין אוֹתוֹ בְּיָדִים טְמֵאוֹת²⁸. נִפְלֵג²⁹ עַל בִּשְׁרוֹ - מִשְׁפָּשְׁפוֹ³⁰ בְּיָדִים טְמֵאוֹת. וְלֹא יִסּוּף רִגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמִּנְעֵל³¹, אֲבָל סָף הוּא רִגְלוֹ וְלִבְשׁ הַמִּנְעֵל. וְסָף גּוֹפּוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל גִּבִּי קִטְבִּילָא³².

(26) תוספתא שם ה"י. (27) כלומר, אין סותמין ומקשין בו סדקי התנור, שלא ניתן שמן של שביעית אלא לסיכת אדם בלבד. (28) [כלומר, בסתם ידיים (בלי נטילת ידיים תחילה), שהן שניות לטומאה (פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח), שכשהן נוגעות במשקה עושים אותו ראשון לטומאה (שם ה"י), ונמצא ממעט באוכלי השמן, שהרי האוכלים חולין על טהרת תרומה או על טהרת הקודש, לא יאכלו ולא ישתו שמן זה, שנטמא בידים טמאות, וכן אמרו בתרומה שאין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו (תרומות פ"א מ"א, ופי"א מהל' תרומות ה"ד), שאין הכל שותים יין מבושל והרי הוא ממעטו משותיו ('ירושלמי' שם, ועי' רדב"ז שם), והוא-הדין לשביעית, כנ"ל. ודין זה לא יתכן במשקה אחר של שביעית, שהרי אינו נוגע בו בידיו, והכלי אינו טמא בנגיעת הידים בו (ברכות נב.), וכשאוכל פירות של שביעית בידים טמאות אינם טמאים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (שם), אבל הסך שמן של שביעית בידים טמאות, הרי הוא ראשון לטומאה, כנ"ל. ומה שאמרו בסוכה (לט.) "הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה", ולא אסרו ליטול אתרוג של שביעית, מפני שהוא מכשיר, כשם שאסרו אתרוג של תרומה טהורה (שם

(42) שמכבסים בהם, ואינם ראויים לאכילה. וראה להלן.
 (43) מיני צמחים. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 550.
 (44) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"א. ובגליון הרמב"ם, הוגה בשם נוסח אחר "אין קדושת שביעית חלה עליהן", אבל בכל הדפוסים הישנים ובחמשה כתב־יד, הגירסא כמו שלפנינו ('תוספתא כפשוטה' שם הערה 17). (45) דעת רבינו שבורית ואהל הנאתם וביעורם שווה, שאינם מתקלקלים מיד ('פאת השולחן'). (46) תוספתא שביעית פ"ו הכ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (47) ברייתא בבא־קמא קב, א. (48) רפואה. (49) שם: "לעשות ממנה אפיקטוזין". (50) כלומר, להשרות פשתן ביין של שביעית. ובגמרא שם: ורבנן נמי הכתיב: לכם (כלומר, ומדוע לא התירו משרה וכבוסה), "לכם" דומיא ד"לאכלה", במי שהנאתו וביעורו שוין, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. וראה למעלה בבורית ואהל.

יא. פָּלַל גְּדוּלָּה⁵¹ אָמְרוּ בְּפִרְתָּ שְׂבִיעִית: כָּל שֶׁהוּא מֵיֶחֱד לְמַאֲכָל אָדָם, כְּגוֹן חֲשִׁים תְּאֵנִים וְעֵנָבִים וְכִיזָא בֶּהֱן - אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוגָמָא אוּ רְטִיָּה וְכִיזָא בּוּ אֶפְלוּ לְאָדָם; שְׁנֵאֲמַר: לָכֵן לֹאֲכָלָה - כָּל שֶׁהוּא מֵיֶחֱד לָכֵם יִהְיֶה לְאֲכָלָה וְלֹא לְרְפּוּאָה⁵². וְכָל שְׁאִינוּ מֵיֶחֱד לְמַאֲכָל אָדָם⁵³, כְּגוֹן קוֹצִין וְדִרְדְּרִין⁵⁴ הֶרְפִּים - עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוגָמָא לְאָדָם⁵⁵, אָבָל לֹא לְבִהמָה⁵⁶. וְכָל שְׁאִינוּ מֵיֶחֱד לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה⁵⁷, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהָאֲזוּב וְהַקּוֹרְנִית - הֲרִי הוּא תְּלוּי בְּמַחֲשָׁבָתוֹ: חֲשֵׁב עָלָיו לְעֵצִים - הֲרִי הוּא פְּעֻצִּים⁵⁸; לֹאֲכִילָהּ⁵⁹ - הֲרִי הוּא בְּפִרְתָּ⁶⁰. לְמַאֲכָל אָדָם וְלְמַאֲכָל בִּהמָה - נֹתְנִין עָלָיו חֲמִרִי מַאֲכָל אָדָם, שְׁאִין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוגָמָא⁶¹, וְחֲמִרִי מַאֲכָל בִּהמָה, שְׁאִין שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ⁶².

(51) שביעית פ"ח מ"א. (52) כבסוף הלכה הקודמת.
 (53) אלא למאכל בהמה. (54) ראה למעלה פ"ד הי"ח.
 (55) "שנאמר לכם לאכלה, המיוחד לכם הוא שיהיה לכם לאכלה בלבד (ולא למלוגמא), וזולתו (שאינו מיוחד לכם אלא לבהמה) לאכלה ולמלוגמא" (פירוש המשנה).
 (56) שנאמר: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול - לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא (רע"ב). (57) כלומר, לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה.
 (58) ולא חלה עליהם קדושת שביעית כלל. (59) של אדם.
 (60) שיש בהם קדושת שביעית. (61) 'ירושלמי' שם.
 (62) כנ"ל ה"ג. ובפירוש המשנה שם פירש בענין אחר, אבל במהדורה בתרא שם - כלפנינו (ראה הר"ש ליברמן במבוא להלכות ה'ירושלמי' להרמב"ם עמ' ז בשם הגהות כת"י ניו יורק למשניות דפוס ניאפולי. וכן הוא בפירוש המשנה כת"י ירושלים). וראה להלן בפ"ז הי"ד, שאם לא חשב עליהם כלל, כיון שאינם כעצים, חלה עליהם קדושת שביעית, ועי"ש ב'כסף משנה'.

יב. מִתְּרִי⁶³ לְמִפְרִי⁶⁴ אֲכָלִי אָדָם וְאֲכָלִי בִּהמָה וְלִקְחָ בָּהֶם אֲכָלִי אָדָם; אָבָל אֵין מוֹכְרִין אֲכָלִי בִּהמָה לְקַח בָּהֶם אֲכָלִי בִּהמָה אַחֲרָתָּ⁶⁵, וְאֵין צְרִיךְ לומר שְׁאִין

לה:) - שאיסור הכשרה אינו אלא משום שגורם טומאה, וזה אינו אלא בתרומה שכתוב בה "משמרת", אבל בשביעית לא נאמר "משמרת" ולא אסור גרם הפסד (מהרי"ט ח"א סי' פג), ואם אם נחליט שדעת רבינו שגרם הפסד בפירות שביעית אסור, משום שלא נאמר בה בלשון לא־תעשה (ראה בשבת קכ:) אלא בלשון 'עשה' 'לאכלה' (ראה למעלה הערה טז, וב'אמנה' שם), יש מקום לומר שלא החמירו בהכשרה, אלא בתרומה שנפסדת לגמרי על ידי הטומאה, אבל בשביעית שאינה נפסדת על ידי הטומאה, אלא מתמעטת מכמה אוכלים הנזהרים בטהרה - לא החמירו כל כך. וראה בקונטרס־אחרון לשבת הארץ, שם. (29) תוספתא, שם. (30) כלומר, סך אותו, כרגיל, מפני שכבר נתחלל השמן. וראה בהל' תרומות שם ה"ז. (31) שמא ישפך מן השמן על הנעל, ונמצא מאבד פירות שביעית. וראה שם ה"ו. (32) היא טבלא של שיש. ואף־על־פי שהיא חדשה, אינו חושש שמא אגב התעגלותו נסוך מעט מן השמן על השיש. אבל לא יתן מן השמן על השיש כדי להתעמל עליו, ראה שם.

ח. לְהִדְלִקַת הַנֵּר פִּיצֵד? שְׁמַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּשֶׁמֶן שְׂבִיעִית עֲצָמוֹ. מְכַרְוִי³³ וְלִקַּח בּוֹ³⁴ שֶׁמֶן אַחֵר אוּ שֶׁחֲחִלִּי³⁵ שֶׁמֶן בְּשֶׁמֶן - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים בְּהִדְלָקָה; שְׁאִין מְדִלִיקִין בְּדָמִי שְׂבִיעִית³⁶. וְלֹא יִתֵּן³⁷ הַשֶּׁמֶן לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה³⁸, אֲלֵא מְדִלִיקוּ בָּנֵר.

(33) תוספתא, שם הי"ד. (34) בדמי השמן שמכר. (35) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"א. (36) שהרי רק בשמן מותר להדליק, לפי שהוא עומד להדלקה, אבל באוכלין אחרים של שביעית, אסור להדליק, ודמי שביעית אינם נתפסים בקדושת השמן, אלא בקדושת שביעית סתם, שיש בה גם דברים שאסורים בהדלקה. (37) תוספתא, שם. (38) כיון שאין דרך להסיק מדורה בשמן, והרי אין משתמשין בפירות שביעית שלא כדרך, כנ"ל.

ט. לְעִבְיָה פִּיצֵד? דְּבָרִים³⁹ שְׁדִרְפֵּן לְצַבֵּעַ בֶּהֱן, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָלִי אָדָם - צוֹבְעִין בָּהֶן לְאָדָם⁴⁰. אָבָל אֵין צוֹבְעִין לְבִהמָה מִפְּרִי שְׂבִיעִית, אֶפְלוּ מַאֲכָלִי בִּהמָה; שְׁאִין קִדְשָׁת שְׂבִיעִית חָלָה עַל צִבְעִי בִּהמָה⁴¹.

(39) 'ירושלמי' שביעית פ"ח ה"א. (40) לצורך בן אדם.
 (41) שכשלמדו מפי השמועה שפירות שביעית ניתנים לצביעה (כנ"ל ה"א), לא למדו אלא לצבעי אדם, ולא לצבעי בהמה, ואף־על־פי שלענין אוכלין חלה קדושת שביעית אף על אוכלי בהמה, כדלהלן בה"א (כסף־משנה).

י. מִיֵּי כְּבוֹסִים⁴², כְּגוֹן בּוֹרִית וְאֶהֱלִי⁴³ - קִדְשָׁת שְׂבִיעִית⁴⁴ חָלָה עָלֶיהֶן וּמִכְבִּסִּין בָּהֶן; שְׁנֵאֲמַר: וְהִיתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לָכֵם - לְכָל צִרְיָכֶם⁴⁵. אָבָל אֵין מִכְבִּסִּין⁴⁶ בְּפִרְתָּ שְׂבִיעִית, וְאֵין עוֹשִׂין⁴⁷ מֵהֶם מְלוגָמָא⁴⁸; שְׁנֵאֲמַר: וְהִיתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לָכֵם לְאֲכָלָה - וְלֹא לְמְלוגָמָא, וְלֹא לְזִלוּף, וְלֹא לְהִקְיָא⁴⁹, וְלֹא לְמִשְׁרָה⁵⁰, וְלֹא לְכִבְיָסָה.

כדלהלן. (83) שם למדו זאת מן הכתוב: תהיה כל תבואתה לאכול. (84) והיינו, משיגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. וזה הוא דרך אכילתן. (85) "כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם, ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו, ועודנו קשה מעט, על דרך שיוזמן להם" (פירוש המשנה). (86) היינו, קודם שהגיעו לעונת המעשרות. (87) כלומר, שאוכל בהן פתו, כדלהלן. (88) שאז הם קרויים "תבואה", וראה למעלה פ"ב מהל' מעשרות ה"ג.

טז. ומאימתי? יהיה מתר לאכל פרות האילן בשדה בשביעית? הפגין של תאנים - משיגיריחו⁹¹ אוכל בהן פתו בשדה. וכן כל פיוצא בהן⁹². הפסר⁹³ - משיגיריחו מים ואוכל⁹⁴ בשדה. וכן כל פיוצא בו. היתים⁹⁵ - משיגיריחו⁹⁶ סאה של זיתים רביעית⁹⁷ שמן פוצע ואוכל⁹⁸ בשדה. הכניסו חצי לג - פותש וסך⁹⁹ בשדה. הכניסו שלישי¹⁰⁰ - מתר להכניס לביתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות.

(89) שביעית פ"ד מ"ז. (90) כלומר, שמאז דרך לאכלם מעט בשאר שני שבוע, כנ"ל. (91) "בהיקו, וישוב גופם חלק. וכן דרך התאנים הפגים, כשיתחיל להכנס המים בתוכם" (פירוש המשנה). (92) נראה שרבינו מפרש שפסקא זו במשנה עולה על מה שכתוב למעלה לענין שביעית, ולא על מעשר דלהלן שם. (93) שם מ"ח. (94) שם: אוכל בו פתו. (95) שם, מ"ט. (96) צריך לומר: משיגיריחו. (97) הלוג. (98) שעדיין אין השמן ראוי לסוך בו. (99) גופו בשמן. (100) כלומר, שהזיתים עושים אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה שליש שלהן (פ"ב מהל' מעשר ה"ה).

יז. מתר¹⁰¹ לקץ אילנות לעצים בשביעית קדם שיהיה בהן פרי¹⁰². אבל משיגיריחו¹⁰³ לעשות פרי - לא יקץ אותו; שהרי מפסיד¹⁰⁴ האכל, ונאמר: לכם לאכלה - ולא להפסיד. ואם הוציא¹⁰⁵ פרות והגיעו לעונת המעשרות - מתר לקץ אותו; שהרי הוציא פרותיו, ובטל דין שביעית ממנו.

(101) כן משמע ממה שכתב להלן מן המשנה בשביעית. (102) ומדובר באופן שאינו קוצץ דרך השחתה, אלא כשדמי האילן יקרים, שאם לא כן אסור לקצוץ לעולם אפילו בשאר שנים (ראה בפ"ו מהל' מלכים ה"ח) - פירוש המשנה. (103) כבהלכה הסמוכה. (104) פסחים נב, ב. וראה בפירוש המשנה לשביעית שם מ"י. (105) משנה, שביעית שם.

יח. ומאימתי¹⁰⁶ אין קוצצין האילן בשביעית? החרובין - משיגיריחו¹⁰⁷, והגפנים - משיגיריחו¹⁰⁹, והיתים - משיגיריחו¹¹⁰, ושאר כל האילנות - משיגיריחו¹¹¹ בסר. ואין קוצצין¹¹² את הפפניות בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי¹¹³. ואם אין דרכן¹¹⁴ להעשות תמרים אלא שיעיצין¹¹⁵ - מתר לקץ אותן בפניות¹¹⁶.

מוכרין אכלי אדם לקח בהם אכלי בהמה. ואם לקח⁶⁶ בהן או החליף בהן אכלי אדם באכלי בהמה - הרי הן באכלי אדם שאין עושין מהם מלוגמא לאדם⁶⁷.

(63) תוספתא שם פ"ה ה"ט, וירושלמי שם פ"ז ה"א. (64) מעט מעט, כדלהלן בפ"ו ה"א. (65) לפי שדמי פירות שביעית אינם נתפסים בקדושת אותו הדבר שלקחו בו, אלא חלה עליהם קדושת שביעית סתם שהיא מאכל אדם, כדלהלן שם (תוספתא כפשוטה, וראה למעלה ה"ח). (66) וירושלמי שם. וראה למעלה שם. (67) כבראש ההלכה הקודמת. והוא-הדין אם לקח אוכלי בהמה בדמי אוכלי בהמה, שהרי הן כאוכלי אדם, כמבואר למעלה, ואין עושים מהם מלוגמא לאדם.

יג. פרות⁶⁸ שביעית - אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ, ואפילו לסוריא⁶⁹. ואין מאכילין⁷⁰ אותן לא לעובד פוכבים⁷¹ ולא לשכיר⁷². ואם היה שכיר שבת⁷³ או שכיר שנה או שכיר חדש, או שקצץ מזונותיו עליו⁷⁴ - הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו. ומאכילין את האכסניא⁷⁵ פרות שביעית⁷⁶.

(68) שם פ"ו מ"ה. (69) שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (70) תוספתא שם ה"כ. (71) שנאמר: לכם לאכלה, לכם ולא לאחרים (ספרא' פרשת בהר פ"א ה"ו). וראה בתוספתא כפשוטה. (72) שכיר יום. שהוא נראה כמשלם חובו מפירות שביעית, לפי שהרואה אותו זמן קצר בבית, בעל הבית אומר: אין זה מאנשי הבית, ובעל הבית משלם שכירותו בפירות שביעית, ואסור לעשות כן, כדלהלן בפ"ו ה"י. (73) כלומר, שכיר שבע שנים. (74) ראה בתוספתא כפשוטה שם. (75) חיל המלך שהיו גרים בבתי היהודים יחד עם היהודים. (76) וירושלמי דמאי פ"ג ה"א: כהדא דתני, "הגרים עמכם לרבות את האכסניא. רבי לעזר אומר, זו אכסניא של גוי. ולכן מאכילין אותם אף שהם גויים. וראה בתוספתא כפשוטה'.

יד. אין⁷⁷ בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית⁷⁸, מפני שזה כמשלם חוב מפרות שביעית; אבל נזונת היא⁷⁹ משל בעלה⁸⁰.

(77) תוספתא שם הכ"ב. (78) במזונותיה, כשבעלה אינו לפנינו. (79) עצמה. (80) שהרי אין כאן מי שמשלם את החוב, אלא החוב משתלם מעצמו על-ידי-זה שהיא ניזונת בעצמה.

טו. אין אוספין⁸¹ פרות שביעית כשהן בסר⁸²; שנאמר: תאכלו⁸³ את תבואתה - אינה נאכלת עד שתעשה תבואה⁸⁴. אבל אוכל מהן מעט בשדה⁸⁵ כשהם פגין⁸⁶, כדרך⁸⁷ שאוכל בשאר שני שבוע. ולא יכניס לאכל בתוך ביתו עד שגגיעו לעונת המעשרות⁸⁸.

8 **כא. הַקִּלְפִּין וְהַגִּרְעִינִין שֶׁמִּתְרִין בְּתְרוּמָה לְזָרִים**¹²⁶
9 **- אֵין קִדְשָׁת שְׁבִיעִית חֲלָה עֲלֵיהֶם, וְהָרִי הֵן פְּעָצִים,**
10 **אֶלָּא אִם בֶּן רְאוּיָן לְצִבְעָה**¹²⁷. **וְהַקּוֹרֶשֶׁת**¹²⁸ - **קִדְשָׁת**
11 **שְׁבִיעִית חֲלָה עָלֶיהָ.**

(126) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"י"א. (127) תוספתא שם ה"ט"ז. שכיון שהם ראויים לצביעה, אסור לאבדם בהסקה אף-על-פי שרגילים להסיק בהם. וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (128) "ירושלמי" שם פ"ד סוף ה"ו. והוא ראש הדקל, וכשהוא רך אוכלים אותו (ברכות לו. ופ"ח מהל' ברכות ה"ו).

12 **כב. הַצּוֹרֵר**¹²⁹ **תִּבְלִין שֶׁל שְׁבִיעִית וְנוֹתֵן לְתוֹף**
13 **הַתְּבָשִׁיל**¹³⁰ **: אִם פֶּטֶל טַעֲמָן - הָרִי אֵלֶי מִתְרִין לְכָל**
14 **דְּבָרִי**¹³¹ **; וְאִם נִשְׁאָר בְּהֵן טַעַם - עֲדִין הֵם בְּקִדְשָׁת**
15 **שְׁבִיעִית.**

(129) תוספתא שם, ה"ז. (130) כלומר, צררו בשקיק ונתנו לתוך התבשיל. (131) שהרי הם כעצים.

16 **כג. אֵין**¹³² **נוֹתֵנִין תִּבְּן וְקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית לֹא לְתוֹף**
17 **הַפֶּר וְלֹא לְתוֹף הַטֵּיט**¹³³. **וְאִם נִתְּן**¹³⁴ **- הָרִי זֶה**
18 **בְּמַבְעָר**¹³⁵. **תְּנוּרָה**¹³⁶ **שֶׁהִסְקוּהָ**¹³⁷ **בְּתִבְּן וּבְקֶשׁ שֶׁל**
19 **שְׁבִיעִית - יִצָּן**¹³⁸. **וּמִשְׁתַּרְדֵּר**¹³⁹ **רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי**
20 **שְׁבִיעִית נִהְיִין וְשׁוֹרְפִין**¹⁴⁰ **בְּתִבְּן וּבְקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית.**

(132) תוספתא שם, פ"ה ה"ח. (133) מפני שהוא ראוי למאכל בהמה, כנ"ל בה"ט. (134) משמע אפילו אם נתן הוא. ובתוספתא שם: "אם נתנוהו אחרים", משמע שאם נתן בעצמו לא התירו ('תוספתא כפשוטה'). (135) ובטל על-ידי-זה מלהיות מאכל בהמה. וב'ירושלמי' לא התירו אלא-אם-כן ישן על גבי הכר וגבל בטיט, ורבינו פסק כתוספתא הנ"ל, שלא התנו כן (רדב"ז). (136) תוספתא שם, ה"ט. (137) בדיעבד, שהרי לכתחילה אסור לעשות כן, כנ"ל בה"ט. (138) כלומר, ולא יאפו בו לחם, כיון שהסיקוהו באיסור. ונראה שאם עברו ואפו בו לחם, שלא קנסוהו כל כך, ומותר לאכלו. ומטעם זה מותר לרחוץ במרחץ שהוסק באיסור (למעלה ה"כ), שהמים שחממו אותם הרי הם כלחם שנאפה בתנור. ועי' 'כסף משנה'. (139) שביעית פ"ט מ"ז. (140) שמשירדה רביעה שנייה, צמחו זרעים חדשים לאכילת הבהמות, ותבן וקש מהשנה הקודמת שוב אינם עומדים למאכל בהמה ובטלה קדושתם ('אור שמח'). וב'ירושלמי' שם אמרו: "מכיון שתסרת מה שבשדה, הותר מה שבבית".

(108) שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. ופירושו "משעה שהענפים נמשכים וגדלים" (פירוש המשנה). (109) "משיעשו להם הגרעינים" (שם). (110) "משעה שיראו בהם הנצנים" (שם). (111) פסחים, שם. (112) "תמרים קטנים שלא בשלו" (רש"י). (113) שהרי סופו לגדול. (114) שם נב, ב. נג, א. מעשה של רבי אילעא. (115) "ר"י קורקוס העתיק "שיצין" (עיי"ש בדבריו). ונזכרו בפסחים שם (וראה ב'שבת הארץ' שם). והם המכבדות ('אוצר הגאונים' פסחים שם, חלק התשובות עמ' 73), כלומר: האשכולות שבהם תלויים התמרים ('ערוך' ערך מכבד). באופן שכל קיומם של האילנות הללו אינו בשביל הכפניות, שיישארו לעולם כמו שהם, אלא בשביל השיצין, כלומר, המכבדות. (116) שהרי עתה אינם פרי, וגם אין סופם לגדול.

1 **יט. אֵין**¹¹⁷ **שׁוֹרְפִין תִּבְּן וְקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי**
2 **שֶׁהוּא רְאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה**¹¹⁸. **אֲבָל**¹¹⁹ **מִסִּיקִין בְּגִפְת**
3 **וּבִזְגִין שֶׁל שְׁבִיעִית**¹²⁰.

(117) בשביעית פ"ט מ"ז: מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, משתדד רביעה שניה (ראה להלן הכ"ג), משמע שקודם לכן אין שורפין אותם (כסף-משנה). (118) ואף אוכלי בהמה חלה עליהם קדושת שביעית כנ"ל ה"ג, וט'. ואף עליהם אמרה תורה: לאכלה, ולא לסחורה. אבל לא גזרו על התבן משום ספיחים, שלא חששו לעוברי עבירה אלא באוכלי אדם ולא באוכלי בהמה. ראה למעלה פ"ד ה"ד ובהערות שם, וברדב"ז. (119) תוספתא שם פ"ו ה"ט. (120) שאינם אוכל כלל, והרי הם כעצים, שאין בהם קדושת שביעית.

4 **כ. מִרְחֵץ**¹²¹ **שֶׁהִסְקָה**¹²² **בְּתִבְּן וּבְקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית -**
5 **מִתֵּר לְרַחֵץ בָּהּ**¹²³ **בְּשִׁכְרָה**¹²⁴. **וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא -**
6 **אָסוּר ; שֶׁמָּא נִסְיָקוּ בָּהּ דְּבָרִים אַחֲרִים**¹²⁵ **בְּשִׁבְלֹו קְדִי**
7 **שִׁיחָה רִיחָה נוֹדֶף, וְנִמְצְאוּ מִפְּסִידִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית.**

(121) שם פ"ח מ"א. (122) בדיעבד, שהרי אין שורפין תבן וקש של שביעית, כנ"ל (כסף-משנה). (123) בדיעבד. שהרי כבר נשרפו התבן והקש (שם), ואין לחשוש שישרפו עוד. (124) אף-על-פי שנראה כסחורה, וכל-שכן שמותר בחינם, ועי' ראב"ד. ולמד כן שמדובר אפילו בשכר, מן הסיפא, שאסרו אדם חשוב, שמא יסיקו וכו', ומסתבר שבחינם לא יעשו כן (ר"י קורקוס). (125) כלומר, אוכלי אדם. אבל מאוכלי בהמה מותר לעשות מלוגמא לאדם (למעלה ה"א), והרי זה הנאתו וביעורו שווה.

עמל המביא לידי תועלת – הנה לא זו בלבד שאין כל חיסרון בדבר, אלא אדרבה – זוהי תכלית ומטרת בריאת האדם: "אדם לעמל יולד"!

משיחת שבת פרשת תרומה ה'תשד"מ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו שבט-ב' אדר תשע"ח

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ח

הלכות שבת

פרק שלשים

1 נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים המוזהרים מלעשותם מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו ההלכות בהפלת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב). ומכופל.

1 א. אֲרִבְּעָה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בַשֶּׁבֶת, שְׁנֵים מִן הַתּוֹרָה וּשְׁנֵים מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְהֵן מִפְּרָשֵׁין עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. שְׁפַתְהָ - זְכוֹר וְשִׁמּוֹר;² וְשִׁנְתָּ פָרְשׁוֹ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים - כְּבוֹד³ וְעִנּוּג⁴, שְׁנֵאֵמָר: וְקִרְאתָ לַשֶּׁבֶת עֵנִי, וְלִקְדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד.

2 זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמור בדברות האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא תעשה כל מלאכה". (3) הם העניינים השייכים קודם השבת להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון רבינו אליהו מוילנא באורח חיים תקכ"ט. (4) עניינים השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון מוילנא שם. (5) הוא השבת כמו שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו".

6 ב. אֵיזֶהוּ כְּבוֹד? זֶה שְׁאֵמָרוּ חֻמֵּים, שְׁמִצּוֹה עַל אֶדָם לְרַחֵץ פָּנָיו וְיָדָיו וְרִגְלָיו בַּחֲמִין בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשֶּׁבֶת. וּמִתְעַשֵּׂה בְּצִיצִית,⁶ וְיוֹשֵׁב בְּכִכָּד רֹאשׁ, מִיֵּחַל לְהַקְבִּיל פְּנֵי הַשֶּׁבֶת, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא לְקִרְאת הַמֶּלֶךְ. וְחֻמֵּים הָרִאשׁוֹנִים הֵיוּ מְקַבְּצִין תְּלִמִּידֵיהֶן בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, וּמִתְעַשְּׂפִים וְאוֹמְרִים: בּוֹאוּ וְנֵצֵא לְקִרְאת שֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ.⁷

6 "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו וידי ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). (7) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכא" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

13 ג. וּמִכְבוֹד הַשֶּׁבֶת - שְׂלִיכָשׁ כְּסוֹת נִקְיָה. וְלֹא יִהְיֶה מְלָבוֹשׁ הַחַל כְּמִלְבוֹשׁ הַשֶּׁבֶת.⁸ וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף - מִשְׁלָשׁ טְלִיתָה,⁹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְלָבוֹשׁוֹ כְּמִלְבוֹשׁ הַחַל. וְעִזָּא תִקֵּן¹⁰, שִׁיְהִי הָעֵם מְכַבְּסִים בְּחִמְשֵׁי¹¹, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשֶּׁבֶת.

8 במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים

נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף קי"ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה ז'). (9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם). (10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. (11) ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם). [וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג' הערה 10].

18 ד. אֶסוּר לְקַבֵּעַ סְעֵדָה וּמִשְׁתָּה¹² בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשֶּׁבֶת.¹³ וּמִתֵּר לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת עַד שֶׁתַּחֲשֹׁךְ; וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן מִכְּבוֹד הַשֶּׁבֶת שְׂיִמְנַע אֶדָם מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעַלָּה מִלְקַבֵּעַ סְעֵדָה¹⁴, כְּדֵי שֶׁיִּכְנַס לַשֶּׁבֶת כְּשֶׁהוּא מֵתְאַהֵל לֶאֱכֹל.¹⁵

12 משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א'). (13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. - "אמר רבי יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בשבת (כשהחכם דורש דרשות להבים בשבת והם יושבים בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב'). (14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה למעלה). (15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

23 ה. מְסִדֵּר אֶדָם שֶׁלְחָנוֹ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינּוֹ צְרִיף אֲלֵא לְכִזִּית¹⁶; וְכֵן מְסִדֵּר שֶׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינּוֹ צְרִיף אֲלֵא לְכִזִּית¹⁷; כְּדֵי לְכַבֵּדוֹ בְּכִנְיָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ. וְצְרִיף לְתֵקֵן פִּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשֶּׁבֶת.¹⁸ וְיִהְיֶה נֵר דְּלוּק, וְשֶׁלֶחַן עָרוּף לֶאֱכֹל, וּמִטָּה מְצַעֵת; שֶׁפֶל אֵלוֹ לְכַבֵּד שֶׁבֶת הָיִן.¹⁹

16 מסכת שבת דף קי"ט עמוד ב'. (17) מסכת שבת שם. והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר (רש"י). (18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). (19) "רבי יוסי בר' יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתאה לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו" (מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים עליה בשעת הסעודה, שכן היה מנהגם בימים הקדמונים. והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צָרִיף לְשָׁנוֹת מֵאֶכָל שֶׁבֶת מִמֵּאֶכָל הַחֹל. וְאִם אֵי
אֶפְשָׁר לְשָׁנוֹת - מִשְׁנֶה זְמַן הָאֶכִילָה²⁹: אִם הָיָה רָגִיל
לְהִקְדִּים - מֵאַחֲרָיו³⁰, וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר - מִקְדִּים.

29) מסכת שבת קף קי"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר
בסעודתו שהוא לכבוד השבת. (30) אבל לא יותר מדאי
שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (ש"ע א"ח סימן רפ"ח).

ט. חֵיב אָדָם לֵאכֹל שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בְּשַׁבָּת³¹: אַחַת
עֶרְבִית, וְאַחַת שַׁחֲרִית, וְאַחַת בְּמִנְחָה³². וְצָרִיף
לְהִזְהֵר בְּשִׁלְשׁ סְעֻדוֹת אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יַפְחֹת מִהֶן כָּלֵל.
וְאֶפְלוּ עָנִי, הַמִּתְפַּרְגֵּס מִן הַצִּדְקָה, סוֹעֵד שְׁלֹשׁ
סְעֻדוֹת³³. וְאִם הָיָה חוֹלָה מֵרַב הָאֶכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה
מִתְעַנֶּה³⁴ תָּמִיד³⁵ - פְּטוּר מִשְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת³⁶. וְצָרִיף
לְקַבֵּעַ כָּל סְעֻדָּה מִשְׁלֹשְׁתָּן עַל הַיַּיִן³⁷, וְלִקְבֹּעַ עַל
שְׁתֵּי כְּפֻרוֹת³⁸. וְכֵן בְּיָמִים טוֹבִים³⁹.

(31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת,
שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת
היום לה", היום לא תמצאוהו בשדה" - שלש פעמים היום,
מכאן לשלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף קי"ז עמוד
ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע
סעודות). (32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו,
והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד).
(33) מסכת פאה פרק ח' משנה ז' וראה למעלה הלכה ז'.
(34) כגון תענית חלוס (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן
בהלכה י"ב. (35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף
משנה. (36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה
יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה
אלא ביום ובלילה (כ"מ). (37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד
ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת
קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (38) "אמר
רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב
(שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי:
ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד
מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב').
ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם
משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת
שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די
בוה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה
ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים
לשתיים. (39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב
היה לחם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'
מדברי המכילתא בשלח).

י. אֶכִילַת בֶּשֶׂר וְשִׁתִּית יַיִן בְּשַׁבָּת - עֲנֵג הוּא לֹא⁴⁰.
וְהוּא, שֶׁהָיָה יָדוֹ מְשֻׁגָּת⁴¹. וְאִסוּר לְקַבֵּעַ סְעֻדָּה עַל
הַיַּיִן בְּשַׁבָּת וּבְיָמִים טוֹבִים בְּשַׁעַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ⁴².
אֲלֹא כֵּף הָיָה מִנְהַג הַצִּדִּיקִים הָרְאשׁוֹנִים: מִתְפַּלֵּל
אָדָם בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית וּמִסְפָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבֹוא
לְבֵיתוֹ וְיִסְעֵד סְעֻדָּה שְׁנִיָּה, וְיִלָּף לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְקָרָא
וְיִשְׁנֶה עַד הַמִּנְחָה, וְיִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְאַחֲרַי כֵּף יְקַבֵּעַ

וּכֵן נִרְאֶה מִדְּבָרֵי רַבֵּינוּ שֶׁהָיָה כָּתוּב "וּשְׁלַחַן עֶרוֹךְ לֹאכֹל
וּמִטָּה מוּצַעַת" - מִשְׁמַע שֶׁרָק הַשְּׁלַחַן הָעֶרוֹךְ הוּא לֹאכֹל וְלֹא
הַמִּטָּה הַמוּצַעַת. וְרֹאה בִּפְרָק י"ג מֵהַלְכוֹת אִישׁוֹת הִלְכָה ג'
וְמָה שִׁכְתָּבנוּ שָׁם בְּשֵׁם הַמַּאֲרִיץ.

ו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה אָדָם חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, וְאִין דָּרְכוֹ
לְקַח דְּבָרִים מִן הַשּׁוּק וְלֹא לְהִתְעַסֵּק בְּמַלְאכּוֹת
שְׁפָבִית - חֵיב לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצָרֵף הַשַּׁבָּת
בְּגוּפוֹ, שֶׁזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ. חֻכְמִים הָרְאשׁוֹנִים - מִהֶם
מִי שֶׁהָיָה מְפַלֵּל הַעֲצִים לְבִשְׁל בֶּהֱן; וּמִהֶן מִי שֶׁהָיָה
מְבִשֵּׁל, אוֹ מוֹלֵחַ בֶּשֶׂר, אוֹ גּוֹדֵל פְּתִילוֹת, אוֹ מְדֹלִיק
נִירוֹת; וּמִהֶן מִי שֶׁהָיָה יוֹצֵא וּקוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצָרֵף
הַשַּׁבָּת מִמֵּאֶכָל וּמִשְׁקָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאִין דָּרְכוֹ בְּכָף.
וְכָל הַמְרַבֶּה בְּדָבָר זֶה - הָרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ²⁰.

(20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוהו" (שם עוסק
גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

ז. אִיזְהוּ עֲנֵג? זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֻכְמִים²¹, שֶׁצָּרִיף לְתַקֵּן
תְּבִשְׁלִי שְׁמֵן²² בְּיוֹתֵר וּמִשְׁקָה מְבִשֵּׁם לְשַׁבָּת - הַכֹּל
לְפִי מְמוֹנֵו שֶׁל אָדָם. וְכָל הַמְרַבֶּה בְּהוּצָאת שַׁבָּת
וּבְתַקּוֹן מֵאֲכָלִים רַבִּים וְטוֹבִים - הָרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ²³.
וְאִם אִין יָדוֹ מְשֻׁגָּת - אֶפְלוּ לֹא עָשָׂה אֲלֵא שֶׁלֵּק
וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת, הָרִי זֶה עֲנֵג שַׁבָּת²⁴.
וְאִינוּ חֵיב לְהַצִּיר לְעַצְמוֹ וְלִשְׂאֵל מֵאַחֲרִים כְּדִי
לְהַרְבּוֹת בְּמֵאֶכָל בְּשַׁבָּת²⁵. אָמְרוּ חֻכְמִים
הָרְאשׁוֹנִים²⁶: עָשָׂה שַׁבְּתָךְ חֹל²⁷, וְאַל תַּצְטַרְף
לְבְּרִיּוֹת²⁸.

(21) מסכת שבת דף קי"ח עמוד ב'. (22) [כן הוא בדברי רב
נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות: "ואכילת
הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה
בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את
השבת ולהשמין"]. (23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו
מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו
לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין
לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). (24) מסכת שבת דף
קי"ח עמוד ב'. (25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה
פרק ח' פסוק י') לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו
מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי
חדות ה' היא מעוזכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני,
לוי עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו
כשיש לו משכונות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו
(תוספות ביצה דף ט"ז עמוד ב'). ואף על פי כן חייב
לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת
בתוספת תבשילין. (26) מסכת פסחים דף קי"ב עמוד א'.
(27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו
בימות החול. (28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי
שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי
הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור א"ח
רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

ח. מִי שֶׁהָיָה עֲנֵג וְעָשִׂיר, וְהָרִי כָּל יָמָיו בְּשַׁבָּת -

1 סְעֵדָה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה עַד מוֹצָאֵי
2 שַׁבָּת.

(40) מסכת שבת דף ק"ט עמוד א'. שכין שהוא עונג - מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. (41) ראה למעלה הלכה ז'. (42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

3 יֵא. אֲסוּר לוֹ לֵאדָם שְׂהִלָּף בְּעֶרְבֵי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר
4 מִשְׁלֹש פֶּרְסָאוֹת⁴³ מִתְחַלֵּת הַיּוֹם, כְּדִי שְׂנִינֵעַ לְבִיתוֹ⁴⁴
5 וְעוֹד הַיּוֹם רַב, וַיִּכְיֵן סְעֵדָה לְשַׁבָּת⁴⁵; שְׁהָרִי אֵין
6 אֲנָשִׁי בֵיתוֹ יוֹדְעִין שֶׁהַיּוֹם יָבוֹא כְּדִי לְהִכְיֵן לוֹ. וְאֵין
7 צָרִיךְ לֵאמֹר אִם הָיָה מִתְאַרְחַ אֶצֶל אֲחֵרִים; שֶׁהוּא
8 מְבִישֵׁן, מִפְּנֵי שֶׁלֹא הִכְיֵנוּ לָהֶן דְּכָר הָרָאוּי לְאוֹרְחֵי.

(43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה - ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. (44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש פרסאות ברגל (ב"ח רמט). (45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

9 יֵב. אֲסוּר לְהִתְעַנּוֹת⁴⁶ וְלִזְעַק וְלִהְתַּחַנֵּן וּלְבַקֵּשׁ
10 רַחֲמִים בְּשַׁבָּת. וְאֶפְלוּ בְּצָרָה מִן הַצָּרוֹת, שֶׁהַצָּרוֹר
11 מִתְעַנֵּין וּמִתְרַעֲוִין עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְעַנֵּין וְלֹא מִתְרַעֲוִין
12 בְּשַׁבָּת⁴⁷, וְלֹא בְיָמִים טוֹבִים; חוּץ⁴⁸ מִעִיר שֶׁהִקְיִפוּהָ
13 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת אוֹ נָהָר, אוֹ סְפִינָה הַמְטַרְפֶּת⁴⁹
14 בַּיָּם⁵⁰ - שֶׁמִּתְרַעֲוִין עֲלֵיהֶן בְּשַׁבָּת לְעִזְרוֹן⁵¹, וּמִתְחַנֵּנִין
15 וּמִבְקָשִׁין עֲלֵיהֶן רַחֲמִים.

(46) ש"מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור . . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה . . .". (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). (47) וכל זה לענין תענית ותרועות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מישאל. (48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. (49) שהסער טורפה ואילך וקרובה להשתבר. (50) ראה למעלה פרק ב' הלכה כ"ד. (51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא - לעזור אותם ולהצילן". וכן יש לפרש כאן].

16 יֵג. אֵין צָרִין עַל עִירוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת
17 פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת⁵²; כְּדִי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב
18 דַּעַת אֲנָשִׁי הַמְלַחֲמָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא יִהְיוּ מְבַהֲלִים
19 וּטְרוּדִים בְּשַׁבָּת. אֵין מִפְּלִיגִין⁵³ בְּסְפִינָה פְּחוֹת
20 מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת; כְּדִי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעַתוֹ
21 עָלֵיו קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא יִצְטָרַע יוֹתֵר מִדִּי⁵⁴. וְלִדְבָר
22 מִצְוָה - מִפְּלִיג בַּיָּם אֶפְלוּ בְּעֶרְב שַׁבָּת. וּפּוֹסֵק⁵⁵ עֲמוֹ
23 לְשַׁבָּת, וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת⁵⁶, וּמִצָּר לְצִידוֹ⁵⁷ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
24 אֶפְלוּ לְדָבָר הָרְשׁוּת מִתֵּר לְהַפְלִיג בְּעֶרְב שַׁבָּת.
25 וּמִקּוֹם שֶׁנִּהְיָגוּ שֶׁלֹא יִפְלִיג בְּעֶרְב שַׁבָּת כָּלֵל - אֵין
26 מִפְּלִיגִין⁵⁸.

(52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים פרק כ' פסוק כ') עד דדתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). (53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". (54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסת וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. (55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. (56) אם אחר כך לא ישבות הגוי. (57) שאין ביניהן אלא מהלך יום אחד. (58) מסכת פסחים דף נ' עמוד ב' שכין שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן".

27 יֵד. תִּשְׁמִישׁ הַמָּטָה - מַעֲנֵג שַׁבָּת הוּא⁵⁹. לְפִיכָה עוֹנֵת
28 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים, מִשְׁמָשִׁין מְלִילֵי שַׁבָּת
29 לְלִילֵי שַׁבָּת⁶⁰. וּמִתֵּר לְבַעַל בְּתוּלָה לְכַתְּחֹלָה בְּשַׁבָּת,
30 וְאֵין בָּזָה לֹא מִשׁוּם חוֹבֵל וְלֹא מִשׁוּם צָעַר לָהּ⁶¹.

(59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. (60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פריו יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביתה והנאת הגוף (רש"י). (61) מסכת כתובות דף ז' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

31 טו. הַשַּׁבָּת וְעִבּוּדָת כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת - כָּל אַחַת
32 מִשְׁתִּיהֶן שֶׁקוּלָה כְּנֵגֵד שְׁאָר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה⁶².
33 וְהַשַּׁבָּת הִיא הָאוֹת שֶׁבֵּין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִינֵנוּ
34 לְעוֹלָם. לְפִיכָה, כָּל הַעוֹבֵר עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת - הָרִי
35 הוּא בְּכָלֵל רִשְׁעִי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמַּחֲלִיל שַׁבָּת
36 בְּפִרְהֶסָא - הָרִי הוּא כְּעוֹבֵד עִבּוּדָת כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת,
37 וְשִׁנְיָהֶם כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת לְכָל דְּבָרֵיהֶם.
38 לְפִיכָה מִשְׁבַּח הַנִּבְיָא וְאוֹמֵר: אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה
39 זֹאת, וַיִּבֶן-אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ, שִׁמְר שַׁבָּת מִחֲלָלוֹ וְגוֹמֵר.
40 וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ, וּמִכְבְּדָהּ וּמַעֲנִנָּה
41 כְּפִי פָחוֹ - כָּבֵד מִפְּנֵי בְּקִבְלָהּ שֶׁכָּרוּ לְעוֹלָם הָיָה
42 יָתֵר עַל הַשֶּׁכֶר הַצָּפוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲזִי
43 תִתְעַנֵּג עַל ה', וְהִרְפַּכְתִּיךָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ, וְהֶאֱכַלְתִּיךָ
44 נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ, כִּי פִי ה' דִּבֶּר.

(62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג-י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצוות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

הלכות עירובין

מַצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהָיָא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹, וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן².

וּבְאֹר מַצָּה זֶה בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

(1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים-א ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב'ירושלמי' שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. (2) של תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ן 'ומגילת אסתר' שם.

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(3) נתבאר בו בכלל, עניני העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניני עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

א. חָצֵר שֵׁישׁ פֶּה שְׁכָנִים⁴ הִרְבָּה, כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּבֵית לַעֲצָמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שִׁיְהִי פֶלֶן מִתְּרִין לְטַלֵּט בְּכָל הַחָצֵר, וּמִבֵּית לְחָצֵר, וּמִהַחָצֵר לְבָתִּים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַחָצֵר רְשׁוּת הַיְּחִיד אַחַת, וּמִתְּרִין לְטַלֵּט בְּכָלָהּ. וְכֵן הִדִּין פְּמִבּוּי⁵ שֵׁישׁ לֹו לְחִי אוֹ קוֹרָה⁶, שִׁיְהִי כָּל בְּנֵי הַמְּבּוּי מִתְּרִים לְטַלֵּט בְּכָלָו, וּמִחֲצֵרוֹת לְמְבּוּי, וּמִמְבּוּי לְחֲצֵרוֹת; שֶׁכָּל הַמְּבּוּי רְשׁוּת הַיְּחִיד⁷ הוּא. וְכֵן הִדִּין בְּמִדְיָנָה שֶׁהָיָא מִקְּפַת חוּמָה גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים, שֵׁישׁ לָהּ דְּלָתוֹת וְנִנְעָלוֹת⁸ בְּלִילָה, שֶׁכָּלָהּ רְשׁוּת הַיְּחִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

(4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. (5) הבתים היו בנויים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריוח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל-ידו באים לחצרות, והוא מלשון 'הראנו נא את מבוא העיר' (שופטים א, כד). (6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו], עושה לו ברוח רביעית לחי (קרש) אחד (שהוא כמחיצה ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל-ידי-זה יהיה היכר, שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא יבואו לטלטל משם ולחוצץ) ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מותר לטלטל בכללו, שדין תורה - בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה". (7) בכת"י הגירסא: "רשות אחת". (8) בכת"י הגירסא: "ננעלות", וכן הוא ב'מגיד משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת ה"י: "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעול". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות (ועיין כסף-משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

ב. אָבֵל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים אָסוּר לְשַׁכְּנִים לְטַלֵּט בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד שֵׁישׁ פֶּה חֲלָקָה בְּדִירִין, עַד שִׁיעָרְבוּ⁹ כָּל הַשְּׁכָנִים פֶּלֶן מִעֲרֵב שִׁבְתָּ. אֶחָד חָצֵר, וְאֶחָד מְבּוּי, וְאֶחָד הַמְּדִינָה. וְדָבָר זֶה תִּקְנַת שְׁלֵמָה וּבֵית דִּינּוֹ¹⁰.

(9) עירובי חצרות. (10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת-קול ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו שרויים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן הקדוש-ברוך-הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה המובאה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

ג. וְכֵן¹¹ יוֹשְׁבֵי אֲהֵלִים¹² אוֹ סִפּוֹת אוֹ מַחְנֶה¹³ שֶׁהִקְיִפוּהוּ מִחֲצָה - אֵין מְטַלְטְלִין מֵאֲהֵל לְאֲהֵל עַד שִׁיעָרְבוּ פֶּלֶן¹⁴. אָבֵל שִׁירָא¹⁵ שֶׁהִקְיִפָה מִחֲצָה - אֵין צָרִיכִין לְעָרֵב, אֲלָא מוֹצִיאִין מֵאֲהֵל לְאֲהֵל בְּלֹא עָרֹב; לְפִי שֶׁהֵן פֶּלֶן מְעִיכִין, וְאֵין אוֹתָן אֲהֵלִים קְבוּעִין לָהֶן.

(11) 'ירושלמי' (עירובין פ"א ה"י). (12) הקבועים (מגיד-משנה). (13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל במחנה מלחמה פטורין מלערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים פ"ו ה"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל ומסוכה לסוכה. (14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל אחד ואחד הוא רשות לעצמו. (15) שהולכת לדרכה ואין האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין: "אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אינן צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

ד. וּמִפְּנֵי מָה תִּקֵּן שְׁלֵמָה דְּבָרָה זֶה? כִּדִּי שְׁלֹא יִטְעוּ הָעָם וַיֹּאמְרוּ: כִּשְׁם שֶׁמִּתְּרִין לְהוֹצִיא מִן הַחֲצֵרוֹת לְרַחוּבוֹת הַמְּדִינָה¹⁶ וּשְׁוָקֶיהָ וּלְהַכְנִים מֵהֶם לְחֲצֵרוֹת, כִּן מִתְּרִין לְהוֹצִיא מִן הַמְּדִינָה לְשַׂדֶּה¹⁷ וּלְהַכְנִים מִן הַשַּׂדֶּה לְמְדִינָה; וַיִּחְשְׁבוּ, שֶׁהַשְּׁוָקִים וְהַרְחוּבוֹת - הוֹאִיל וְהֵן רְשׁוֹת לָכֵל, הָרִי הֵן פְּשׁוּדוֹת וְכַמְדְּבָרוֹת¹⁸; וַיֹּאמְרוּ, שֶׁהַחֲצֵרוֹת בְּלֶבֶד הֵן רְשׁוֹת הַיְּחִיד; וַיִּדְמוּ, שֶׁאֵין הַהוֹצָאָה מֵלֵאכָה וּשְׁמִתָּה לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִים מִרְשׁוֹת הַיְּחִיד לְרִשּׁוֹת הָרְבִים¹⁹.

(16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה ה"א). (17) דברים אלו צריכים עיון, שהרי שדה הוא כרמלית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה לרשות הרבים". (18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א. (19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשווקים הם רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

אחד מעשרים וארבעה בדינו (בבא-מציעא נא:), ומשקלו 4 שעות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט). שדרך לאפות מהם לחם ('רבינו יהונתן'), והוא הדין עדשים. (26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה"י). (27) של אנשי מבו, זה עם זה. (28) משנה בעירובין כו, ב. (29) שאינו חשוב מאכל (שם כז.). (30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו ל"ש"ע או"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין ופטירות מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר - חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטירות? אלא שמעמינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטירות, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו'", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטירות גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבוואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטירות. (31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

ט. וכמה³² שעור האכל שמשותפתין בו? כגורגרת³³ לכל אחד ואחד מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵי או מִבְּנֵי הַמְּדִינָה. והוא³⁴, שיהיו שמונה עשרה³⁵ או פחות. אבל³⁶ אם היו מִרְבִּים על זה - שעורו שתי סעודות, שהן בשמונה עשרה גורגרות, שהן כִּשְׁשׁ בִּיצִים בינוניות. אפלו היו המשותפתין אֲלֵפִים ורִבְבוֹת³⁷ - שתי סעודות לכלן.

(32) משנה, עירובין פב, ב. (33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישיית דצי"לטר. (34) משנה, עירובין פ, ב. (35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגורגרת. (36) משנה, עירובין שם. (37) עירובין, שם.

י. כל אכל³⁸ שהוא נאכל במוט שהוא, כגון פת ומיני דגן³⁹ ובשר חי, אם נשתתפו בו - שעורו מזון שתי סעודות; וכל שהוא לפתן⁴⁰ ודרך העם לאכל בו פתן, כגון יין מבשל, ובשר צלי, וחמץ, ומוריס, וזיתים, ואמהות של בצלים - שעורו כְּדִי לֵאכֹל בו שתי סעודות⁴¹.

(38) עירובין, כט, א. (39) נוסחא אחרת: "דגים" (מעשה רוקח). (40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם. (41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

יא. נשתתפו⁴² ביין חי⁴³ - שעורו שתי רביעיות⁴⁴ לכלן. וכן בשכר⁴⁵ - שתי רביעיות. ביצים - שתיים; ומשתתפין בהן ואפלו הן חיות⁴⁶. ורמונים - שניים. אחרוג - אחד. חמשה⁴⁷ אגוזים. חמשה אפרסקים⁴⁸.

ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדיורין, ויאחז כל אחד ואחד בה רשות לעצמו, וישאר ממנה מקום ברשות כלן²⁰ ויד כלן שנה בו, כגון חצר לפתים - שנחשב אותו המקום שיד כלן שנה בו פאלו הוא רשות לרבים, ונחשב כל מקום ומקום, שאחז כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו, שהוא בלבד רשות היחיד, ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כלם שנה בו, כמו שאין מוציאין מרשות היחיד לרשות הרבים; אלא ושתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד, עד שיערבו כלן, אף על פי שהכל רשות היחיד.

(20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתים שיש להם חצר משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת עירובין) שלא הוזכר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או "שיתופי מבוואות", ולא מצינו "עירובי בתים" (תפארת ישראל' עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם) הוכיח מן המשנה, שגם בדיורות בלי חצר משותפת יש דין עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

ו. ומה²¹ הוא הערוב הזה? הוא שיתערבו במאכל אחד, שמניחין אותו מערב שבת. כלומר, שכלנו מערבין ואכל אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחברו, אלא כשם שיד כלנו שנה במקום זה שנשאר לכלנו, כך יד כלנו שנה בכל מקום שישאחז כל אחד לעצמו, והרי כלנו רשות אחד. ובמעשה הזה לא יבואו לטעות ולדמות, שמתר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

(21) עירובין מט, א.

ז. הערוב שעושים בני החצר זה עם זה - הוא הנקרא ערובי חצרות; ושעושין אנשי מבו זה עם זה או כל בני המדינה - הוא הנקרא שתוף.

ח. אין²² מערבין בחצרות אלא בפת שלמה²³ בלבד. אפלו כפר מאפה סאה והיא פרוסה - אין מערבין בה; היתה שלמה והיא פאסר²⁴ - מערבין בה. וכשם שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז²⁵ ובפת עדשים; אבל לא בפת דחן²⁶. ושתוף²⁷ - בין בפת בין בשאר אכלים. בכל אכל משתתפין²⁸, חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו²⁹. וכן כמהין ופטירות - אין משתתפין בהן, שאינן חשובין כאכלים³⁰. ערב מים עם מלח - נעשה כמוריס³¹ ומשתתפין.

(22) משנה, בעירובין פ, ב. (23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נותן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא.). (24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם),

22 מִדַּת הַרְבִּיעִית וּמִשְׁקָלָהּ. וְאֵלּוּ הַשְּׁעוּרִין שְׁאֵדָם צָרִיף
23 לְזַכֵּר אוֹתָן תָּמִיד.

(59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

24 יד. אֲכָל⁶⁰ שֶׁהוּא מֵתָר בְּאֲכִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
25 אֲסוּר לֶזְהַר הַמַּעֲרָב - הָרִי זֶה מַעֲרָב בּוֹ⁶¹ וּמִשְׁתַּתָּף
26 בּוֹ. בִּיצֵד? מִשְׁתַּתָּף הַנָּזִיר בֵּינוֹ, וַיִּשְׂרָאֵל -
27 בְּתֵרוּמָה⁶². וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאֲכָל זֶה אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּע שְׁלֹא
28 יֵאָכְלוּ - מַעֲרָב בּוֹ וּמִשְׁתַּתָּף בּוֹ; שְׁאֵם אֵינּוּ רְאוּי
29 לֶזְהַר, הָרִי הוּא רְאוּי לְאַחֵר.

(60) משנה, עירובין כו, ב. (61) עירובי תחומין, שהרי
עירובי חצרות אינם אלא בפת. (62) כשהיא טהורה שהיא
מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר
פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

30 טו. אֲכָל⁶³ דָּבָר הָאֲסוּר לִפְלִי, כְּגוֹן טָבָל⁶⁴, אֲפִלּוּ טָבָל
31 שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים⁶⁵, וְכֵן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה
32 תְּרוּמָתוֹ בַּהֲגֵן⁶⁶, וְכֵן מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁלֹא נִפְדּוּ
33 בַּהֲלָכָה⁶⁷ - אֵין מַעֲרָבִין⁶⁸ וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן. אֲבָל
34 מַעֲרָבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּדָמָי⁶⁹, מִפְּנֵי שְׂרָאוּי לַעֲנִיִּים;
35 וּבְמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ⁷⁰; וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנִי
36 וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ⁷¹, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן אֶת הַחֲמִשׁ,
37 שְׁאֵין הַחֲמִשׁ מַעֲפָב. וּמַעֲרָבִין⁷² בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי
38 בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְאוּי שֶׁם לְאֲכִילָה, אֲבָל לֹא
39 בְּגִבּוּלִין⁷³.

(63) משנה, עירובין לא, א. (64) תבואה שלא הפרישו
ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול
מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז).
(65) שחייב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים.
(66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה
תרומה גדולה. (67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין
עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. (68) עירובי חצרות
ותחומין. (69) פירות ע"ס-הארץ שיש לחשוש שלא הפריש
ממנה מעשר. 'דמאי' דא-מאי, אין אנו יודעין מה זה.
(70) תרומת מעשר אף-על-פי שלא ניטלה ממנו תרומה
גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד
בשבלים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק
א' מהל' ברכות ה"ט ו"ה כ"ב. (71) רק הקרן. (72) תוספתא
בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא
עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. (73) חוץ לירושלים.

40 טז. בִּיצֵד⁷⁴ מַעֲרָבִין בְּחֲצוֹת? גּוֹבִין חֲלָה אַחַת
41 שְׁלֵמָה מִפֶּל בֵּית וּבֵית⁷⁵, וּמִנִּיחִין הַכֹּל בְּכָלִי אֶחָד
42 בְּבֵית אֶחָד⁷⁶ מִבֵּית הַחֹצֵר, אֲפִלּוּ בְּבֵית הַתֵּבָן אוֹ בְּבֵית
43 הַבֶּקֶר אוֹ בְּבֵית הָאוֹצָר⁷⁷. אֲבָל אִם נִתְּנוּ בְּבֵית שְׁעָרִים⁷⁸,
44 אֲפִלּוּ בֵּית שְׁעָרֵי יַחֲדֵי, אוֹ בְּאֲכִסְדָּרָה אוֹ בְּמִרְפֶּסֶת
45 אוֹ בְּבֵית שְׁאֵין בּוֹ אֶרְבַּע אַמּוֹת עַל אֶרְבַּע אַמּוֹת⁷⁹ -
46 אֵינּוּ עֲרוּבִים⁸⁰. וּכְשֶׁמִּקְבֵּץ הָעֲרוּבִים⁸¹ מִבֶּרֶךְ: בְּרוּף אֶתָּה

1 לִיטְרָא⁴⁹ שֶׁל יֶרֶק, בֵּין חַי בֵּין שְׁלוּק. וְאִם הָיָה בְּשִׁיל
2 וְלֹא בְּשִׁיל - אֵין מַעֲרָבִין בּוֹ⁵⁰, לְפִי שְׁאֵין רְאוּי
3 לְאֲכִילָה. עוֹכֵלָא⁵¹ תְּבִלִין. קֵב⁵² תְּמָרִים. קֵב
4 גִּירוּגֵרוֹת⁵³. מִנָּה דְּבִלָּה⁵⁴. קֵב תְּפוחִין. כְּשׁוֹת⁵⁵ -
5 כְּמֵלֵא הָיָה. פּוֹלִין לַחִין - כְּמֵלֵא הָיָה. חֲזִיזִין⁵⁶ -
6 לִיטְרָא. וְהַתְּרִדִין - הָרִי הֵן בְּכָלִל הָיָה וּמַעֲרָבִין
7 בָּהֶן. עֲלֵי בְּצָלִים - אֵין מַעֲרָבִין בָּהֶן, אֲלֹא אִם
8 הַבְּצִילוֹ וְנִעְשָׂה אֲרָף כֹּל עֲלָה מִהֶן זֵרֶת; אֲבָל פָּחוֹת
9 מִכָּאֵן אֵינּוּ אֲכָל. וְכֹל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִין -
10 כְּלַפְתָּן הֵן, וּלְפִיקָה נִתְּנוּ בָּהֶן שְׁעוּרִין אֵלּוּ; וְכֹל
11 פִּיּוּצָא בָּהֶן. וְכֹל הָאֲכָלִין מַצְטַרְפִין לְשַׁעוֹר הַשְּׁתוּף⁵⁷.

(42) עירובין, שם. (43) אבל יין מבושל - שיעורו מזון שתי
סעודות, כמבואר בהלכה י. (44) רביעית היא רביעית
הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה
בזמננו היא שלוש רביע דצי"לטר. (45) והוא הדין בכל
שאר המשקין חוץ מן המים (שו"ע או"ח סי' שפו).
(46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. (47) בכת"י:
"עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. (48) הם
גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. (49) שם
משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. (50) בגמרא עירובין כט,
א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהוא-הדין לשאר
ירקות, והראב"ד חולק עליו. (51) שם משקל המבואר
בהלכה שלאחר זו. (52) שם מדה שיבואר בהלכה יג.
(53) תאנים יבשות. (54) תאנים לחות כותשים אותן
במכתשת, ומעמלין אותן בידים ועושים מהן כעגולי פת
(הערוך). (55) מין צמח. (56) בכת"י הגירסא: "חזרות".
ובעירובין כח, ב "חזיז", והיא שחת של תבואה כשהוא ירק
וגוזזין ואוכלין אותו (רש"י שם כח.). (57) עירובין כט, א:
"כל האוכלין מצטרפין . . . במזון שתי סעודות לעירוב",
והראב"ד חולק על דין זה, כי המשנה שם מדברת מדין
עירובי תחומין, ששם שיעור זה לכל אחד. אבל בשיתופי
מבואות שהם לאנשים הרבה - אין מצטרפין מינים הרבה.

12 יב. לִיטְרָא⁵⁸ הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם - מֵלֵא שְׁתֵּי
13 רְבִיעִיּוֹת. וְעוֹכֵלָא - חֲצִי רְבִיעִית. וּמִנָּה הָאֲמוּרָה
14 בְּכָל מָקוֹם - מֵאָה דִּינָר. וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מַעֲזִין. וְהַמַּעֲזָה
15 - מִשְׁקָל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוּרוֹת. וְהַסֵּלֶע - אֶרְבָּעָה
16 דִּינָרִין. וְהַרְבִּיעִית מִחֲזֶקֶת מִן הַמִּים אוֹ מִן הַיֵּין
17 מִשְׁקָל שְׁבַעָה עֶשֶׂר דִּינָרִין וְחֲצִי דִּינָר בְּקֶרֶב. נִמְצָא:
18 הַלִּיטְרָא - מִשְׁקָל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר, וְהַעֹכֵלָא
19 - מִשְׁקָל תִּשְׁעָה דִּינָרִין פָּחוֹת רְבִיעִי.

(58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי
הגאונים שדקדקו בזה מדעתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה
מן המדקדקים, והזכיר זאת בהקדמת פירוש המשנה
למנחות (מגיד-משנה).

20 יג. סָאָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם⁵⁹ - שֵׁשֶׁת קָבִין. וְהַקֵּב
21 - אֶרְבָּעָה לִגִּין. וְהַלֵּג - אֶרְבַּע רְבִיעִיּוֹת. וְכָבֵד בְּאֶרְנוֹ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ז שבט - ספר זמנים - הלכות עירובין קעג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

87) עירובין פה, ב. (88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג.). (89) עירובין עט, ב. (90) הוא-הדין אם הניחו בבית (כסף-משנה). (91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילם, כגון שגבו אוכל מכל בני המבוי. ויש מפרשים שאין צריך להגביה אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). (92) שגם על שיתוף שיך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין כל החצירות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). (93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

יח. חלקו את העירוב או את השתוף, אף על פי שהוא בבית אחד - אינו עירוב⁹⁴. אבל אם מלאו את הפלי מן העירוב ונשארו ממנו מעט והניחוהו בכלי אחר - מתיר⁹⁵.

(94) "עירוב שמו" (עירובין מט). שיהיה מעורב ולא מחולק. (95) כיון שלא חלקוהו ככוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד-משנה).

יט. המשתתפין⁹⁶ במבוי צריכים לערב בחצרות⁹⁷, כדי שלא ישבחו התינוקות תורת עירוב; שהרי אין התינוקות מפירין מה נעשה במבוי⁹⁸. לפיכך, אם נשתתפו במבוי בפת⁹⁹ - סומכין עליו, ואין צריכין לערב בחצרות; שהרי התינוקות מפירין בפת¹⁰⁰. בגי' חבורה¹⁰¹ שהיו מסבין¹⁰² וקדש עליהן היום¹⁰⁴. פת שעל השלחן¹⁰⁵ סומכין עליה משום עירובי חצרות. ואם רצו לסמך עליה משום שתוף - סומכין, אף על פי שהן מסבין בחצר.

(96) עירובין עא, ב. (97) עם הבתים. (98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. (99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. (100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו ('בית יוסף'). (101) עירובין פה, ב. (102) מאותו מבוי. (103) בבית, ערב שבת בין השמשות. (104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא עירבו ביניהם. (105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמנים לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

כ. לקח אחד מבני החצר פת אחת ואמר: הרי זו לכל בני החצר; או שהוא אכל בשתי סעודות, ואמר: הרי זה לכל בני המבוי - אינו צריך לגבות מכל אחד ואחד. אבל צריך לזפות להן בו על ידי אחר¹⁰⁷. ויש לו לזפות על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הפנענים, מפני שידן פידו¹⁰⁸. וכן יש לו לזפות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה; שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים¹⁰⁹. ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני

ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו⁸² על מצות עירוב. ואומר: בעירוב זה יהיה מתיר לכל בני החצר להוציא ולהכניס מבית לבית בשבת. ויש לקטן לגבות עירובי חצרות⁸⁴. ובית שמניחין בו עירוב, אינו צריך לתן את הפת⁸⁵. ואם היו רגילין להניח בו - אין משני אותו, מפני דרכי שלום⁸⁶.

(74) משנה, עירובין סה, ב. (75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד-משנה). (76) ועל-ידי-זה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה בהלכה ו). (77) כיון שהם ראויים לדירה. (78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. (79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. (80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף-על-פי שבת הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיתופי מבראות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' שסו, וראה בהלכה יז). (81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). (82) אף שמצות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "וצונו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' ממרים פ"א). (83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". (84) עירובין לא, א. (85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על-ידי ששמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. (86) משנה, גיטין נט, א: "מעריבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס:) אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב", ורבינו-רם מפרש "שלא יאמרו מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם", ורבינו מפרש בפירוש המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

זו. וכיצד⁸⁷ משתתפין במבוי? גובה אכל פגרוגרת מכל אחד ואחד, או פחות מפגרוגרת אם היו מרבין, ומניח הפל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי או בבית מן הבתים. אפילו בית קטן⁸⁸ או אקסדרה או מרפסת - הרי זה שתוף. אבל אם הניחו באויר מבוי - אינו שתוף. ואם⁸⁹ הניח הפלי בחצר⁹⁰, צריך להגביה הפלי מן הקרקע טפח, כדי שיהיה נכרי⁹¹. ומברך: על מצות עירוב⁹². ואומר: בזה השתוף יהיה מתיר לכל בני המבוי⁹³ להוציא ולהכניס מחצרות למבוי בשבת.

הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצונו-לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. ובוזה נסתים הפרק.

א. אנשי החצר² שעברו כלן, חוץ מאחד מהן שלא ערב עמהן, בין מזיד³ בין שוכח - הרי זה אוסר עליהן⁴, ואסור לכלן להוציא מבתיהן לחצר או מחצר לבתיהן. בטל להן זה שלא ערב רשות חצרו בלבד⁵ - הרי אלו מתירין להוציא ולהכניס מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן; אבל לביתו - אסור. בטל להן רשות ביתו ורשות חצרו - הרי כלם מתירין. הן, מפני⁶ שעברו, והרי בטל להן רשות ביתו וחצרו; וגם הוא מתיר, מפני שלא נשאר לו רשות, והרי הוא כאורח⁷ אצלם, והאורח אינו אוסר⁸.

(2) משנה, עירובין ט, ב. (3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא-הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר - נאמר "שכח". (4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. (5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדנו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" (תפארת ישראל). (6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). (7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" (תרומת הדשן סי' עז). (8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" (מעשה רוקח).

ב. המבטל⁹ רשותו סתם¹⁰ - רשות חצרו בטל, רשות ביתו לא בטל¹¹. והמבטל רשותו לבני חצר, צריך לבטל לכל אחד ואחד בפרוש, ואומר: רשותי מבטלת לך ולך ולך¹². והיורש מבטל רשותו¹³ אף על פי שמת מורישו בשבת; שהיורש קם תחת מורישו לכל דבר. וביטול רשות בשבת - מתיר¹⁴.

(9) עירובין ט, ב. (10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. (11) כמבואר בהלכה הקודמת. (12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש-השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). (13) עירובין ע, ב. (14) משנה, עירובין ט, ב: "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת,

1 המבוי שהרי זפה להן וערב עליהן; שזכות היא 2 להן¹¹⁰, וזכין לו לאדם שלא בפניו.

(106) משנה, עירובין עט, ב. (107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו. (108) ולא יצא הפת מרשותו. (109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). (110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

3 כא. אין מערבין ולא משתתפין בשבת, אלא מבעוד 4 יום¹¹¹. ומערבין ערובי חצרות¹¹² ושתופי מבוואות 5 בין השמשות, אף על פי שהוא ספק מן היום ספק 6 מן הלילה. ולעולם צריך שהיה הערוב או השתוף 7 מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך¹¹³, 8 אם נפל עליו גל¹¹⁴, או אבד, או נשרף, או שהיה 9 תרומה ונטמאת: מבעוד יום - אינו ערוב, 10 משחשכה¹¹⁵ - הרי זה ערוב. ואם ספק¹¹⁶ - הרי זה 11 ערוב; שספק הערוב - פשוט.

(111) משנה, שבת לז, א. (112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). (113) משנה, עירובין לה, א. (114) של אבנים. (115) שכבר קדש השבת. (116) היינו שבוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

12 כב. נתן¹¹⁷ הערוב או השתוף במגדל¹¹⁸ ונעל עליו, 13 ואבד המפתח קדם שחשכה, אם אי אפשר לו 14 להוציא הערוב אלא אם כן עשה מלאכה¹¹⁹ בין 15 השמשות - הרי זה פמי שאבד, ואינו ערוב; שהרי 16 אי אפשר לאכלו. הפריש¹²⁰ תרומת מעשר או 17 תרומה גדולה והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד 18 שתחשף - אין מערבין בה; שעדין היא טבל כל בין 19 השמשות, וצריך שתהיה סעדה הראויה מבעוד יום.

(117) משנה, עירובין לז, ב. (118) של בנין, שאסור לסתור בשבת. (119) גמורה, שאסורה מן התורה (ראה בהל' שבת, מפרק ז ואילך). אבל אם אפשר להוציא משם על ידי איסור דרבנן - עירובו ערוב, כדעת רבי שסובר "כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות". (120) עירובין לו, א.

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ח

פרק שני

(1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצונו-לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ח שבט - ספר זמנים - הלכות עירובין קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסורה וחברתה מותרת" (מגיד-משנה). (25) מבטל וחוזר ומבטל. (26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. (27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל ביניהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד-משנה). (28) ואין אומרים שביטול רשות אינו מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשמישם של בני אדם ('משנה ברורה' א"ח ס' שפא).

- ו. מ'29 שֶׁבִטֵּל רְשׁוּתוֹ וְחָזַר וְטִלְטֵל בְּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִטֵּל: 23
- אִם בְּמִזִּיד הוֹצִיא - הָרִי זֶה אוֹסֵר עָלֵיהֶן, שֶׁהָרִי לֹא 24
- עֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ; 30; וְאִם בְּשׁוֹגֵג הוֹצִיא - אֵינוֹ אוֹסֵר, 25
- שֶׁהָרִי הוּא עֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּנִים? 26
- שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְהִחְזִיקוּ אֵלּוּ שֶׁבִטֵּל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוּ 27
- וְהִחְזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ, אִם חָזַר הוּא וְהוֹצִיא, בֵּין בְּשׁוֹגֵג 28
- בֵּין בְּמִזִּיד - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶן. 31. 29

(29) משנה, עירובין סט, ב. (30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). (31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהור והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזור ויזכה ברשותו שביטל)".

- ז. שְׁנִי 32 בָּתִּים בְּשְׁנֵי צְדֵי רְשׁוֹת הָרְבִּים, וְהִקְיָפוּם 30
- נָכְרִים מִחֲצָה 33 בְּשִׁפְת - אֵין מְבַטְלִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל 31
- וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לַעֲרֹב מֵאִמְשָׁם. 34. אֶחָד מִבְּנֵי חֲצָר 32
- שִׁמְתָּ 36 וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק 37: אִם מֵת 33
- מִבְּעוֹד יוֹם 38 - הָרִי הַיּוֹרֵשׁ שְׁאֵינוֹ מִבְּנֵי הַחֲצָר אוֹסֵר 34
- עָלֵיהֶם 39; וְאִם מֵת מִשְׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶם. 35
- וְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק 40 שִׁמְתָּ וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי 36
- הַחֲצָר: אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶם, 37
- שֶׁהָרִי פָלַן מִעֲרִבִים; וְאִם מֵת מִשְׁחָשְׁכָה 41 - אוֹסֵר 38
- עָלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּבְטֵל רְשׁוֹת מוֹרִישׁוֹ לָהֶן. 39

(32) עירובין ע, ב. (33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. (34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. (35) שעירב עם בני החצר. (36) ולא נאשר מבני ביתו באותה חצר. (37) שנפלה רשותו בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור בתוך ביתו של המת (מגיד-משנה). (38) לפני כניסת השבת. (39) שכיון שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. (40) שהיתה לו דירה בחצר. (41) שאינו יכול לערב עוד.

- ח. יִשְׂרָאֵל 42 וְגַר שְׁשֻׁרִיִּים בְּמַעֲרָה 43 אַחַת, וּמֵת 40
- הַגֵּר 44 מִבְּעוֹד יוֹם, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִחְזִיק יִשְׂרָאֵל 41
- אַחַר בְּנִכְסֵיו עַד שֶׁחָשְׁכָה - הָרִי זֶה הַמְּחִזִּיק 45 אוֹסֵר 42
- עַד שֶׁיִּבְטֵל; שֶׁהָרִי הוּא פִּיּוֹרֵשׁ 47. וְאִם מֵת הַגֵּר 43
- מִשְׁחָשְׁכָה 48, אֵף עַל פִּי שֶׁהִחְזִיק יִשְׂרָאֵל אַחַר 44
- בְּנִכְסֵיו - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, אֲלֹא בְּהִתְרוֹ הִרְאָשׁוֹן הוּא 45
- עוֹמֵד 49. 46

שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת - כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

- ג. בְּטִלוֹ 15 אֵלּוּ הַמְּעַרְבִין רְשׁוּתָן לָזֶה שֶׁלֹּא עָרֵב - 1
- הוּא מֵת, שֶׁהָרִי נִשְׁאָר לְבָדוֹ; וְהֵם אֲסוּרִין, שֶׁלֹּא 2
- נִשְׁאָר לָהֶן רְשׁוּת. וְאֵין אוֹמְרִים: יֵהִיו כְּאוֹרְחִים 3
- אֲצִלּוֹ; 16; שְׁאֵין רְבִים אוֹרְחִין אֲצִל אֶחָד 17. 4

(15) משנה, עירובין סט, ב. (16) באורחים ממש אין הבדל בין רבים ליחיד, ואף אם רבים מתארחים אצל יחיד - אין אוסרים עליו, אבל כאן הרי באמת החצר והבתים שייכים להם אלא כדי שיהא מותר לטלטל - נסתלקו מרשותם ('חיי אדם'). (17) והוא-הדין שאין היחיד אורח אצל היחיד (רשב"א).

- ד. הֵיּוֹ 18 אֵלּוּ שֶׁלֹּא עָרֵבוּ שְׁנִים אוֹ יָתֵר, אִם בְּטִלוֹ 5
- רְשׁוּתָם לְמַעַרְבִין - הַמְּעַרְבִין מִתְּרִין, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא 6
- עָרֵבוּ אֲסוּרִין 19. וְאֵין הַמְּעַרְבִין יְכוּלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם 7
- לְשְׁנִים שֶׁלֹּא עָרֵבוּ; שֶׁפֶּל אֶחָד מֵהֶן אוֹסֵר עַל 8
- חֲבֵרוֹ 20. וְאִפְלוּ חָזַר הָאֶחָד שֶׁלֹּא עָרֵב וּבִטֵּל רְשׁוּתוֹ 9
- לְשְׁנֵי שֶׁלֹּא עָרֵב 21 - הָרִי זֶה אוֹסֵר; שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁבִטֵּלוּ 10
- לוֹ הַמְּעַרְבִין אֲסוּר הָיָה. אֶחָד שֶׁעָרֵב 22 אֵינוֹ מְבַטֵּל 11
- רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁלֹּא עָרֵב, אֲבָל הָאֶחָד שֶׁלֹּא עָרֵב 12
- מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁעָרֵב. 13

(18) עירובין סט, ב. (19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). (20) גם אחרי שהמערבים ביטלו את רשותם להם ('א"ח ס' שפ). (21) אחרי שביטלו המערבים. (22) כאן מדובר כששנים עירבו יחד והשלישי לא עירב עמהם, לכן אם השלישי מבטל רשותו - מותרים השנים בטלטול. אבל "אחד שעירב" - אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" - כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, ויש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד-משנה וראב"ד).

- ה. בְּשֵׁם 23 שֶׁבַע הַבֵּית זֶה מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְבַעַל הַבֵּית 14
- זֶה בְּחֲצָר אַחַת, בֶּן מְבַטְלִין מִחֲצָר לְחֲצָר 24. וּמְבַטְלִין 15
- וְחוֹזְרִין וּמְבַטְלִין. בִּיצֵד 25? שְׁנִים שְׁשֻׁרִיִּים בְּחֲצָר, 16
- וְלֹא עָרֵב אֶחָד מֵהֶן - מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְשְׁנֵי, וְנִמְצָא 17
- הַשְּׁנֵי מְטִילֵם בְּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִטֵּל לוֹ חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה 18
- צָרְכָּיו 26; וְחָזַר הַשְּׁנֵי וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְרֵאשׁוֹן, 19
- וּמְטִילֵם הִרְאָשׁוֹן בְּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִטֵּל לוֹ. וְכֵן בְּמָה 20
- פְּעָמִים. וְיֵשׁ בְּטוֹל רְשׁוֹת בְּחֻבָּה 27 כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא 21
- בְּחֲצָר 28. 22

(23) עירובין סו, ב. (24) "ששתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף-על-פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה - היא

27 יֵאָ. שְׁתִּי⁵⁶ חֲצֵרוֹת זֹו לְפָנִים מִזֹּו⁵⁷, וַיִּשְׁרָאֵל יַעֲזֹבֵד
28 פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת דָּרִים בְּפָנִימִית, וַיִּשְׁרָאֵל אַחֲרֵי⁵⁸
29 בַּחֲצִיזָנָה; אוּ שְׁהִיהַ יִשְׂרָאֵל יַעֲזֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת
30 בַּחֲצִיזָנָה, וַיִּשְׁרָאֵל אַחֲרֵי בְּפָנִימִית - הָרִי זֶה אוֹסֵר עַל
31 הַחֲצִיזָנָה עַד שֶׁיִּשְׁפֹּר מִמֶּנּוּ⁵⁹, שְׁהִירִי רַגְלִי שְׁנִי
32 יִשְׂרָאֵלִים יַעֲזֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת מְצִוִּים שָׁם;
33 וְהַפְּנִימִי מִתֵּר בְּפָנִימִית⁶⁰.

34 יב. שוֹכְרֵינָּה⁶¹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת אָפְלוּ
 35 בַּשָּׁבֶת⁶², שֶׁהַשְּׁכִירוֹת כָּבֹטֹל רְשׁוֹת הֵיא; שְׁאִינָה
 36 שְׁכִירוֹת וּדְאִית, אֶלָּא הִכָּר בְּלִבָּהּ⁶³. לְפִיכָּה, שׁוֹכְרֵין
 37 מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת אָפְלוּ בְּפָחוֹת מִשְׁוֶה
 38 פְּרוּטָה⁶⁴, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת מִשְׁכֶּרֶת
 39 שְׁלֹא לְדַעְתָּהּ⁶⁵, וְכֵן שְׁכִירוֹ וְשִׁמְשׁוֹ מִשְׁפִּירִין שְׁלֹא
 40 לְדַעְתּוֹ; וְאִפְלוּ הֵיָה שְׁכִירוֹ אוֹ שִׁמְשׁוֹ יִשְׂרָאֵלִי - הֲרִי
 41 זֶה מִשְׁפִּיר שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ. שְׁאֵל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
 42 וּמַזְלוֹת מָקוֹם לְהִנִּיחַ בוֹ חֶפְצָיו, וְהִשְׁאִילוּ - הֲרִי
 43 גִּשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וּמִשְׁפִּיר שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ. הֵיוּ
 44 לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת זֶה שְׁכִירִים אוֹ שִׁמְשִׁים אוֹ
 45 נְשִׁים רַבִּים, אִם הַשְּׁפִיר אֶחָד מֵהֶן - דִּינָּהּ⁶⁶.

יג. שְׁנֵי־יִשְׂרָאֵלִים וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת הַדָּרִים 46
בְּחֶצֶר אַחַת, וְשָׁכְרוּ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת 47
בַּשָּׁבֶת - חוֹזֵר הָאֶחָד⁶⁸ וּמִבְטֵל רִשּׁוֹתוֹ לְשֵׁנִי⁶⁹ 48

ט. יִשְׂרָאֵל⁵⁰ הָדָר עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת אוֹ עַם
גַּר תּוֹשָׁב⁵¹ בְּחָצֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; שְׁדִירַת הָעוֹבֵד
פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת אֵינָה דִּירָה, אֲלֵא כְּבִהְמָה הוּא
חֲשׁוֹב⁵². וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אוֹ יֶתֶר וְעוֹבֵד
פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת שָׁכֵן עִמָּהֶן - הָרִי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם.
וְדָבָר זֶה גְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יִשְׁפִּינוּ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת
עִמָּהֶן, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמַּעֲשָׂיו. וְלָמָּה לֹא גָזְרוּ
בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת אֶחָד? מִפְּנֵי
שֶׁאִינוֹ דָּבָר מַצִּי, שֶׁהָרִי יִפְחַד שְׂמָא יִתְיַחַד עִמּוֹ
וְיִהְיֶהגָּנוּ; וּכְבָר אָסְרוּ לְהִתְיַחַד עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
וּמַזְלוֹת⁵³.

י. שְׁנֵי־54 יִשְׂרָאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת אָחֵד,
הַשּׁוֹכְנִים בְּחֶצֶר אַחַת, וְעָרְבוּ הַיִּשְׂרָאֵלִים לַעֲצֹמָן -
לֹא הוֹעִילוּ כָלוּם. וְכֵן אִם בָּטְלוּ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
וּמִזְלוֹת אוֹ בָטַל לָהֶן, אוֹ בָטְלוּ הַיִּשְׂרָאֵלִים זֶה לָזֶה
וַנַּעֲשֵׂה כְּפִיחִיד עִם הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת - לֹא
הוֹעִילוּ כָלוּם; שְׂאִין עָרוֹב מוֹעִיל בְּמָקוֹם עוֹבֵד
כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת, וְאִין בָּטוּל רְשׁוֹת מוֹעִיל בְּמָקוֹם
עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת. וְאִין לָהֶן תַּקְנָה, אֶלָּא
שִׁישְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ רְשׁוֹתוֹ, וַיַּעֲשֵׂה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
וּמִזְלוֹת כְּאֵלוֹ הוּא אוֹרֵם עִמָּהֶן⁵⁵. וְכֵן אִם הָיוּ עוֹבְדֵי
כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת רַבִּים - מְשַׁכְּרִין רְשׁוֹתָם

טז. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְחַלל שֶׁבֶת בְּפִרְהָסִיא, אוֹ שֶׁהוּא
 עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - הֲרִי הוּא כְּעוֹבֵד
 כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת לְכָל דְּבָרָיו. וְאִין מְעַרְבִין עִמּוֹ, וְאִינוּ
 מְבַטְלִין רְשׁוּתוֹ, אֶלָּא שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים
 וּמַזְלוֹת⁸⁰. אָבָל אִם הָיָה מִן הָאֲפִיקוֹרְסִין שְׂאִין
 עוֹבְדִין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת וְאִין מְחַלְלִין שֶׁבֶת,
 כְּגוֹן צְדוֹקִין וּבִיתוֹסִין⁸¹ וְכָל הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה שֶׁבַּעַל
 פֶּה, כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל מִי שְׂאִינוּ מוֹדֶה בְּמִצְוֹת
 עֲרֹב - אִין מְעַרְבִין עִמּוֹ, לְפִי שְׂאִינוּ מוֹדֶה בְּעֲרֹב;
 וְאִין שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, לְפִי שְׂאִינוּ כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים
 וּמַזְלוֹת; אָבָל מְבַטֵּל הוּא רְשׁוּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַכָּשֶׁר⁸²,
 וְזוֹ הִיא תְּקֻנָּתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל אֶחָד כָּשֶׁר וְזֶה
 הַצְדוֹקִי בְּחֹצֶר - הֲרִי זֶה אוֹסֵר עָלָיו עַד שֶׁיְבַטֵּל לוֹ
 רְשׁוּתוֹ.

(80 בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק
 (אף שמחלל בצנעא) - מבטל רשות. שאינו משמר שבתו
 בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) - אינו מבטל רשות,
 מפני שאמר: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד
 שישכיר". (81 "כתות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם
 מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש
 דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש
 את הפסוקים כמו שיראה להם, מבילתי שישמעו לחכם כלל,
 היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך
 ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר
 אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות
 לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה,
 שאין ראוי להשלים בהם מניין, להיותם בלתי מודים בחיוב
 הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה
 במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן
 סי' יד) ועי' ה' ממרים פ"ג ה"ג. (82 בנוסח אחר:
 "כישאל הכשר" (מעשה רוקח').

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1 ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצונו-לומר שיש
 בנייהן פתח או חלון, והן שרירות זו אצל זו, מהו דין
 העירוב בהם, אם צריכין לערב שתייהן ביחד, או הכרח להם
 לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין
 הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאר עניני החצרות אלו עם
 אלו בלא עירוב מה הן.

א. חלון² שְׂבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אִם יֵשׁ בּוֹ אֲרֻבָּעָה
 טֶפָּחִים עַל אֲרֻבָּעָה טֶפָּחִים אוֹ יָתֵר עַל זֶה, וְהָיָה
 קְרוֹב מִן הָאֶרֶץ בְּתוֹף עֶשְׂרֵה טֶפָּחִים³ - אִפְלוּ⁴ כָּלוּ
 לְמַעֲלָה מִצְעָרָה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹף עֶשְׂרֵה, אוֹ כָּלוּ בְּתוֹף
 עֶשְׂרֵה וּמִקְצָתוֹ לְמַעֲלָה מִצְעָרָה אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי
 הַחֲצֵרוֹת לְעֲרֹב כָּלָן עֲרֹב אֶחָד - הֲרִשׁוּת בְּיָדָן,
 וְיַעֲשׂוּ כְּחֹצֶר אַחַת וְיִטְלְלוּ מִזֶּה לְזֶה; וְאִם רָצוּ -

וּמִתְרִ⁷⁰. וְכֵן אִם מֵת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת בְּשֶׁבֶת
 - מְבַטֵּל הַיִּשְׂרָאֵלִי לְיִשְׂרָאֵל הָאֲחֵר⁷¹, וְהָיָה מִתֵּר
 לְטַלֵּל.

(67 עירובין סח, ב. (68 הישראלי. (69 שהעירוב שעשו,
 לא הועיל - כיון שהיה גוי ביניהם. (70 שמותר לבטל
 רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. (71 כיון שמת
 הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת
 השבת.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת⁷² שֶׁהִשְׁכִּיר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים
 וּמַזְלוֹת: אִם אִין הָרָאשׁוֹן יִכּוֹל לְהוֹצִיא הָעוֹבֵד
 כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת הַשְּׁנִי עַד שִׁשְׁלִים זְמַן שְׁכִירוֹתוֹ -
 שׁוֹכְרִין מִזֶּה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת הַשְּׁנִי, שֶׁהָרִי
 נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים; וְאִם יֵשׁ רְשׁוּת לְרָאשׁוֹן לְהוֹצִיא
 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת הַשְּׁנִי מִמֶּנּוּ בְּכָל עֵת
 שְׁיִרְצָה⁷³, אִם לֹא הָיָה הַשְּׁנִי עוֹמֵד⁷⁴, וְשָׁכְרוּ
 הַיִּשְׂרָאֵלִים מִן הָרָאשׁוֹן - הֲרִי אֵלּוּ מִתְרִין.

(72 עירובין סח, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא,
 איקלעי (נזדמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה
 משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור
 רשות מהמשכיר) - כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין
 המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא
 תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות),
 כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? - כיון
 דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא
 (עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור,
 ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיילו
 (באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם
 ששכרתם". (73 כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו.
 (74 כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו
 - אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.

טו. חֲצֵר⁷⁵ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת
 שְׁרוּיִין בָּהָּ⁷⁶, וְהָיוּ חֲלוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מִבֵּית יִשְׂרָאֵלִי זֶה
 לְבֵית יִשְׂרָאֵלִי זֶה, וְעָשׂוּ עֲרֹב דֶּרֶךְ חֲלוֹנוֹת - אִף עַל
 פִּי שֶׁהֵן מִתְרִין לְהוֹצִיא מִבֵּית לְבֵית דֶּרֶךְ חֲלוֹנוֹת⁷⁷,
 הֲרִי הֵן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבֵּית לְבֵית דֶּרֶךְ פְּתָחִים⁷⁸,
 מִפְּנֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת, עַד שִׁשְׁשִׁי⁷⁹; שְׂאִין
 רַבִּים נַעֲשִׂים בְּעֲרֹב פִּתְחֵיד בְּמָקוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים
 וּמַזְלוֹת⁷⁹.

(75 עירובין עד, ב. (76 ופתחיהם פתוחים לחצר.
 (77 שעל-ידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין
 רשות הנכרי מפקדת. (78) אם אויר החצר מפסיק בין
 הפתחים. (79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם
 נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי
 אוסר עליו (לעיל הלכה ט) - אינו דומה ליחיד ממש שלא
 גזרו עליו מפני שלא שכח שיודור אתו, שיפחד להתייחד
 אתו שמא יהרגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין
 לחשבם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

24 - אם רצו, מערבין אחד. אין פרחב הפתל ארבעה:
25 אם אין בין הסלמות שלשה - מערבין אחד; הנה
26 ביניהם שלשה - מערבין שנים.²¹

(18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. (20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). (21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

27 ה. בנה מצבה²² על גבי מצבה בצד הפתל²³: אם יש
28 בתחתונה ארבעה - ממעט²⁴; אין בתחתונה ארבעה
29 ואין בינה לבין העליונה²⁵ שלשה²⁶ - ממעט, ואם
30 רצו - מערבין אחד. וכן במדרגות של עץ²⁷ ששמכן
31 לפתל.

(22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. (23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. (24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. (25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעט (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל - ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). (26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחבור) הוא. (27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבוא "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

32 ו. כתל²⁸ גבוה²⁹ שפין שתי חצרות וזיו³⁰ יוצא
33 באמצעיתו, אם נשאר מן הזיו עד ראש הפתל פחות
34 מעשרה - מניח סלם לפני הזיו³¹, ומערבין אחד אם
35 רצו³²; אבל אם הניח הסלם בצד הזיו - אינו ממעט.
36 היה הפתל גבוה תשעה עשר טפחים - מוציא זיו
37 אחד באמצע, ומערבין אחד אם רצו; שהרי מן הזיו
38 עד הארץ פחות מעשרה, ומן הזיו העליון עד ראש
39 הפתל פחות מעשרה. היה הפתל גבוה עשרים
40 טפחים - צריך שני זיוין³³ זה שלא כנגד זה, עד
41 שהיה בין הזיו התחתון ובין הארץ פחות מעשרה,
42 ובין הזיו העליון ובין ראש הפתל פחות מעשרה,
43 ומערבין אחד אם רצו.

(28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. (29) יותר מעשרה טפחים. (30) בליטה יוצאת מן הכותל. (31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיו, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדרגה לזיו. (32) הרשב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיו שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיו, אינו יכול להשתמש בזיו ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיו אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שנים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). (33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך

1 מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. היה
2 החלון פחות מארבעה⁶, או שהיה פלו למעלה
3 מעשרה⁷ - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו
4 לעצמן.

(2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתייה כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. (4) בנ"א: "או אפילו" (מער"ק). (5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. (6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. (7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

5 ב. במה דברים אמורים? בחלון שפין שתי חצרות;
6 אבל שפין שני פתים⁸, אפלו היה למעלה מעשרה,
7 וכן חלון שפין בית לעליה - אם רצו, מערבין ערוב
8 אחד, אפלו שאין ביניהן סלם⁹. והוא, שהיה בו¹⁰
9 ארבעה על ארבעה. היה חלון עגל, אם יש בו פדי
10 לרבע בו ארבעה על ארבעה¹¹ - הרי הוא כמרבץ.

(8) "ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. (9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. (10) בחלון. (11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

11 ג. כתל¹² שפין שתי חצרות או מתבן שפין שתי
12 חצרות¹³ פחות מעשרה טפחים¹⁴ - מערבין ערוב
13 אחד ואין מערבין שנים; היה גבוה עשרה¹⁵ או יתר
14 על פן - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו
15 לעצמן. ואם היה ביניהם סלם מפאן וסלם מפאן -
16 הרי הן כפתח¹⁶; ואם רצו, מערבין אחד. ואפלו
17 היה הסלם זקוף וסמוך לפתל, שהרי אין יכולין
18 לעלות בו עד שישמש ויתרחק מתחתיו מן הפתל -
19 הרי זה מתיר. ואפלו לא היה מגיע ראש הסלם
20 לראש הפתל, אם נשאר ביניהן פחות משלושה¹⁷ -
21 הרי זה מתיר, ומערבין אחד אם רצו.

(12) משנה במסכת עירובין שם. (13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. (14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. (15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). (16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. (17) "שכל פחות משלושה טפחים כלבוד דמי" (=כמחבור דומה. מסכת סוכה דף ד' עמוד א').

22 ד. היה¹⁸ הפתל רחב ארבעה¹⁹, ועשו סלם²⁰ מפאן
23 וסלם מפאן, אף על פי שהסלמות מרחקים זה מזה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ט שבט - ספר זמנים - הלכות עירובין קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמספיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפנינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). (47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמטע הכותל מעשרה (לחם משנה). (48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

י. נפרץ⁴⁹ הפתל הגבוה שביניהן: אם היתה הפרצה⁵⁰ עד עשר אמות⁵¹ - מערבין שני ערובין; ואם רצו - מערבין אחד, מפני שהיא כפפתח; היתה יתר מעשרה⁵² - מערבין ערוב אחד ואין מערבין שני ערובין.

(49) משנה במסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (50) ברוחב. (51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. (52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

יא. היתה⁵³ הפרצה פחותה מעשר, ובא להשלימה ליתר מעשר⁵⁴ - חוקק בפתל גבה עשרה טפחים⁵⁵, ומערבין ערוב אחד. ואם בא לפרץ לכתחלה⁵⁶ פרצה יתר מעשר בכל הפתל - צריך להיות גבה הפרצה מלא קומתו⁵⁷.

(53) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. (54) כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. (55) אותו הרוחב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע, שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. (56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. (57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

יב. חריץ⁵⁸ שפין שתי חצרות: עמק עשרה ורחב ארבעה⁵⁹ או יתר - מערבין שני ערובין; פחות מכאן - מערבין אחד ואין מערבין שנים. ואם מעט עמקו בעפר או בצורות - מערבין אחד ואין מערבין שנים; שפתם עפר וצורות בחריץ מבטלין הן⁶⁰. אבל אם מלאהו תבן או קש⁶¹ - אין ממעטיין⁶² עד שיבטל⁶³.

(58) משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (59) כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). (60) ואין מחיצה בין שתי החצרות. (61) הראויים למאכל בהמה. (62) לפי שיכול לקחתם משם בשבת. (63) יסכים בלבו להשאירם שם.

יג. וכן⁶⁴ אם מעט רחבו⁶⁵ בליח או בקנה⁶⁶, שהושיטו בארץ פל החריץ - מערבין אחד ואין

עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

ז. דקל שחתכו וסמכו על ראש הפתל ועל הארץ - מערבין אחד³⁴ אם רצו, ואינו צריך לקבוע בפניו. וכן³⁵ הסלם - קבדו קובעו, ואינו צריך לחברו בפניו. היו קשין מבדילין בין שתי החצרות, וסלם מכאן וסלם מכאן³⁶ - אין מערבין אחד; שהרי אין בף הרגל עולה פסלם, לפי שאין לו על מה שישמך³⁷. הנה סלם פאמצע, וקשין מכאן וקשין מכאן³⁸ - אם רצו, מערבין שנים³⁹.

(34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי - מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. (35) מסכת עירובין שם. (36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). (37) שהמחיצה תתמוטט. (38) "שהמחיצה על פני כל ארכה - של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). (39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "[אם רצו מערבין אחד], אם רצו מערבין שנים".

ח. הנה⁴⁰ אילן בצד הפתל, ועשהו סלם לפתל - אם רצו, מערבין אחד; הואיל ואסור שבות⁴¹ הוא שגם לו שלא יעלה באילן⁴². עשה אשרה⁴³ סלם לפתל - אין מערבין אחד, מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי היא אסורה בהנחה.

(40) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). (42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). (43) אילן שעבדוהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

ט. פתל⁴⁴ שגבוה עשרה, ובא למעטו⁴⁵ כדי לערב ערוב אחד, אם יש בארץ המעוט ארבעה⁴⁶ טפחים - מערבין אחד. סתר מקצת הפתל⁴⁷ עד שנתמעט מעשרה - צדו הקצר נותנין אותו לחצר זו⁴⁸, וישאר הפתל הגבוה לבין שתי החצרות.

(44) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. (46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 מְעַרְבִין שְׁנֵי. וְכָל דָּבָר הַנִּטְלָב בַּשָּׁבֶת, כְּגוֹן הַסֵּל
2 וְהַסֶּפֶל, אֵין מִמַּעֲטִין בּוֹ⁶⁷, אֲלָא אִם כֵּן חִבְרוּ בְּאַרְץ
3 חִבּוּר שְׂאֵי אִפְשָׁר לְשַׁמְטוֹ עַד שֶׁיִּחְפֹּר בְּדֶקְרָה⁶⁸.

(64) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'.
(65) והפחיתו מארבעה טפחים. (66) שהניח שם דברים
האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו
משיעור המחיצה. (67) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר
המחיצה כמו שהיתה. (68) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון
שאסור לחפור בשבת.

- 4 יד. נִתְּן⁶⁹ לֹחַ שֶׁרַחֵב אֶרְבָּעָה טַפְחִים עַל רַחֵב
5 הַחֲרִיץ⁷⁰ - מְעַרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנֵי
6 עֲרוֹבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גִזְזוּטְרָאוֹת⁷¹ זֶה כְּגֵד זֶה, אִם הוֹשִׁיט
7 לֹחַ שֶׁרַחֵב אֶרְבָּעָה טַפְחִים מִזֶּה לְזֶה - מְעַרְבִין עֲרוֹב
8 אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנֵי עֲרוֹבִין, אֵלּוּ לְעֶצְמָן
9 וְאֵלּוּ לְעֶצְמָן. הֵיוּ זֶה בְּצַד זֶה וְאֵינָן בְּשֹׁנָה, אֲלָא אַחַת
10 לְמַעֲלָה מִחִבְרָתָהּ: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה
11 טַפְחִים - הֲרִי הֵן כְּכַצְצֻטָּא⁷² אַחַת⁷³ וּמְעַרְבִין אַחַת;
12 וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה אֹ אוֹ יֵתֵר - מְעַרְבִין שְׁנֵי⁷⁴,
13 אֵלּוּ לְעֶצְמָן וְאֵלּוּ לְעֶצְמָן.

(69) משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. (70) כעין גשר
לעבור עליו. (71) של שתי עליות של שני דירים.
(72) כגוזזטרא. (73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט
עמוד א'). (74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו
כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמחיראים
לעבור על הגשר שהוא במדרון.

- 14 טו. כִּתְּלִי⁷⁵ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, שֶׁהוּא רַחֵב אֶרְבָּעָה⁷⁶,
15 וְהִיא גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים מִחֲצַר זֶה, וְשׁוּהָ לְקֶרְקַע
16 חֲצַר שְׁנִיָּה⁷⁷ - נוֹתֵנִין רַחְבּוֹ לְבִנְיַי הַחֲצַר שֶׁהוּא שְׁוֶה
17 לָהֶן וְיִחָשֵׁב מִחֲצָרָן⁷⁸; הוּאִיל וְתִשְׁמִישׁוֹ בְּנִחַת לְאֵלּוּ
18 וְתִשְׁמִישׁוֹ בְּקֻשָּׁה לְאֵלּוּ, נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ
19 שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנִחַת. וְכֵן חֲרִיץ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת,
20 עֶמֶק עֲשָׂרָה טַפְחִים מִצַּד חֲצַר זֶה, וְשׁוּהָ לְקֶרְקַע חֲצַר
21 שְׁנִיָּה - נוֹתֵנִין רַחְבּוֹ לְחֲצַר שֶׁהוּא שְׁוֶה לָהּ; מִפְּנֵי
22 שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ נִחַת לָזֶה וְקֻשָּׁה לָזֶה, נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ
23 שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנִחַת.

(75) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (76) שאם אינו רחב
ארבעה טפחים - הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו
(פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א-י"ב) - מגיד משנה.
(77) שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה
שוה ממש לארץ, שאם-כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו
גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). (78) והם מותרים
לטלטל בהם בשבת.

- 24 טז. הִיא⁷⁹ הַכֶּתֶל שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת נִמּוּךְ מִחֲצַר
25 הָעֲלִיוֹנָה וְגְבוּהָ מִחֲצַר הַתַּחְתּוֹנָה⁸⁰, שֶׁנִּמְצְאוּ בִּנְיַי
26 הָעֲלִיוֹנָה מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעֵבְיוֹ⁸¹ עַל יְדֵי שְׁלֹשׁ⁸², וּבִנְיַי
27 הַתַּחְתּוֹנָה מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעֵבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה⁸³ - שְׁנִיָּה

(79) מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. (80) שהחצירות הן
בשיפוע ההר. (81) בגג הכותל. (82) בהורדה על ידי
חבל. (83) הקשה לשימוש משלשול. (84) אבל
לחצרותיהן מותר לשתיהן להכניס מעובי הכותל וכן
להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח-י"ט.

- יז. שְׁנֵי⁸⁵ בָּתִּים שְׁבִינֵיהֶן חֲרִפָּה⁸⁶ שֶׁהֵיא רְשׁוּת
הַיְחִיד, אִם יְכוּלִין שְׁנֵיהֶם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲרִפָּה עַל יְדֵי
זְרִיקָה⁸⁷ - אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הִיא תִּשְׁמִישָׁה
לְזֶה בְּנִחַת, וְהָאֲחֵר אֵינּוּ יְכוּלִין לְזַרֵּק לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא
עִמְקָה מִמֶּנָּה - הֲרִי זֶה שֶׁהֵיא לוֹ בְּנִחַת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ
עַל יְדֵי זְרִיקָה⁸⁸.

(85) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (86) בית הרוס.
(87) שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון
זורקים לתוכו. (88) והשני אסור להשתמש בה.

- יח. כָּל גִּגּוֹת הָעִיר⁸⁹, אֵף עַל פִּי שְׁוֶה גְבוּהָ וְזֶה
נִמּוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת וְעִם כָּל הַקְּרָפִיפוֹת⁹⁰ שֶׁהֵקֶפוּ
שְׁלֹא לְשֵׁם דִּירָה, שְׂאִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יֵתֵר עַל בֵּית
סְאֲתִים⁹¹, עִם עֲבֵי הַפְּתָלִים שְׁבִין הַחֲצֵרוֹת, עִם
הַמְּבֹאוֹת שִׁישׁ לָהֶן לְחֵי אוֹ קוֹרָה - כָּלֵן רְשׁוּת אַחַת
הֵן, וּמִטְּלָטְלִין כָּכֵלֵן בְּלֹא עֲרוֹב כָּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ
בְּתוֹכָן⁹²; אֲבָל לֹא כָלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֲלָא
אִם כֵּן עֲרֹב⁹³.

(89) משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. (90) מקום
נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו
סחורה. (91) כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג
עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק
כ"ז פסוקים ט"ז-כ"ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה
מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). (92) שהיו
בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט).
(93) ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל
בהם.

- יט. כִּיצַד⁹⁴ כָּלִי שֶׁשָּׁבַת בְּתוֹךְ הַחֲצַר, בֵּין עֲרֹב
אֲנָשִׁי הַחֲצַר⁹⁵ בֵּין לֹא עֲרֹב - מִתְּרֹ⁹⁶ לְהַעֲלוֹתוֹ מִן
הַחֲצַר לָגֵג אוֹ לְרֹאשׁ הַכֶּתֶל, וּמִן הָגֵג לָגֵג אַחֵר
הַסְּמוּךְ לוֹ, אִפְּלוּ הִיא גְבוּהָ מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ
נִמּוּךְ, וּמִן הָגֵג הָאֲחֵר לְחֲצַר שְׁנִיָּה, וּמִחֲצַר שְׁנִיָּה
לָגֵג שְׁלִישִׁי שֶׁל חֲצַר שְׁלִישִׁית, וּמִגֵּג שְׁלִישִׁי לְמִבּוֹי,
וּמִן הַמִּבּוֹי לָגֵג רְבִיעִי, עַד שֶׁיַּעֲבִירוּנוּ כָּל הַמְּדִינָה
כָּלָה דֶּרֶךְ גִּגּוֹת וְחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת וְקְרָפִיפוֹת, אוֹ
דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקְרָפִיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׁלֹשָׁתָן מִזֶּה לָזֶה
וּמִזֶּה לָזֶה; וּבִלְבָד שְׁלֹא יִכָּנֵס בְּכָלִי זֶה לְבֵית מִן
הַבָּתִּים, אֲלָא אִם כֵּן עֲרֹב אֲנָשִׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ
עֲרוֹב אֶחָד.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ט שבט – ספר זמנים – הלכות עירובין קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

קטן בין שתי החצרות השייך לשתיהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. (108) מרוחקת. (109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. (110) בליטת קרש קטנה לשם היכר. (111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חבירו אוסר עליו.

כד. חצר¹¹² קטנה שנפרצה במלואה¹¹³ לחצר גדולה²³ מבעוד יום¹¹⁴ - אנשי גדולה¹¹⁵ מערבין לעצמן ומתרים, שהרי נשאר להן פצעים¹¹⁶ מכאן ומכאן; ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן, עד שיעברו עם בני הגדולה ערוב אחד; ושדירין של גדולה חשובין כקטנה¹¹⁷, ואין דירי קטנה חשובין בגדולה.

(112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. (114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). (115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. (116) קרשים. שהרי נשאר בה מחיצות המתירות את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). (117) שחצרו נחשבת "כפתחה של גדולה" – כאחת עם הגדולה.

כה. שתי¹¹⁸ חצרות שעברו ערוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון, ונסתם הפתח¹¹⁹ או החלון בשבת - כל אחת ואחת מתרת לעצמה¹²⁰; הואיל והתרה מקצת שבת¹²¹ - התרה כלה. וכן שתי חצרות שעברו זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל הפתח שביניהן¹²² בשבת - אלו מתרים לעצמן, ומוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עקר המחצה, ואלו מטלטלין פן עד עקר המחצה; הואיל והתרה מקצת שבת - התרה כלה. ואף על פי שנתוספו הדירין, שהדירין הבאין בשבת אינן אוסרין. נפתח החלון ונעשה הפתח בשגגה, או שעשו נכרים לדעתן¹²³ - חזרו להתיר¹²⁴. וכן¹²⁵ שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו, ועברו¹²⁶, ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו היו מקפות מחצה¹²⁷. חזרו ונקשרו בשוגג - חזרו להתיר¹²⁸.

(118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (119) שנפלה מפולת נגדו (רש"י). (120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציא משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלן, ועיין ראב"ד. (121) בין השמשות. (122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. (123) מדעת עצמם. (124) לטלטל מחצר לחצר. (125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. (126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. (127) שהקף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). (128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשה במזיד קנסוהו חכמים שלא יעילו מעשיו.

(94) כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות והקרפפות? (95) בנ"א: "אנשי המקומות" (כ"י התנאים). (96) "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וכן אם שבת הפלי בפית והוציא לחצר - לא יעבירו לחצר אחרת⁹⁷ או לגג אחר או לראש הפתח או לקרפף, אלא אם פן ערבו אנשי כל המקומות שמעבירין בהן כלי זה ערוב אחד.

(97) כיון ששבת בבית.

כא. בור⁹⁸ שבין שתי חצרות⁹⁹ - אין ממלאין ממנו בשבת¹⁰⁰, אלא אם פן עשו לו מחצה גבוהה עשרה טפחים¹⁰¹, כדי שיהיה כל אחד דולה מרשותו. והיכן מעמידין את המחצה? אם היתה למעלה מן המים - צריך שיהיה טפח מן המחצה יורד בתוך המים; ואם היתה המחצה כלה בתוך המים - צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי שתהיה נפרת רשות זה מרשות זה¹⁰².

(98) משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. (99) ולא עירבו ביניהם. (100) שנמצא כל אחד ממלא מרשות חבירו. (101) שתפסיק בין הרשויות. (102) שלא ישאב בדלי מרשות חבירו.

כב. וכן¹⁰³ אם עשו על פי הבור קורה רחבה¹⁰⁴ ארבעה טפחים - זה ממלא מצד הקורה, וזה ממלא מצדה האחר, וכאלו הבדילה חלק זה מחלק זה. אף על פי שהמים מערבין מלמטה, קל הוא שהקלו חכמים במים¹⁰⁵.

(103) מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. (104) כן בדפוס רומי. (105) ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע ומחיצה תלויה אינה מועילה - הקילו חכמים במים להתיר מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים הם כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חבירו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

כג. באר¹⁰⁶ שבאמצע השביל¹⁰⁷ בין שני פתלי חצרות, אף על פי שהיא מפלגת¹⁰⁸ מפתל זה ארבעה טפחים ומפתל זה ארבעה טפחים¹⁰⁹ - שניהם ממלאין ממנה, ואין צריכין להוציא זיזין¹¹⁰ על גבה; שאין אדם אוסר על חברו דרך אורו¹¹¹.

(106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (107) שיש מבוי

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ח

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאור זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגזוזטרות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אנשי חצר שהיו פלם אוכלין על שלחן אחד, אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו אין צריכין לערב, מפני שהן כאנשי בית אחד. וכשם שאין אשתו של אדם ובני ביתו ועבדיו אוסרין עליו, ואינו צריך לערב עמהן; כך אלו כאנשי בית אחד הן, מפני שהן פלן סומכין על שלחן אחד.

(2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. (3) הוא-הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות, מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף-משנה). ואף-על-פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכתי' תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. (4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנוצר למעלה. (5) בנוסח אחר: "ובני ובני ביתו" (שונצינו).

ב. וכן אם הערכו לעשות ערוב עם אנשי חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו. ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לערב, כמו הבית שמניחין בו הערוב שאינו צריך לתן את הפת; שכל אלו הבתים בבית אחד הן חשובין.

(6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. (7) כמבואר בפ"א הט"ז.

ג. וכן אנשי חצר שערכו - נעשו פלן בבית אחד. ואם הערכו לערב עם חצר שניה - כפר אחד בלבד הוא שמוליכין על ידי פלן למקום שמערבין בו. ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לתן פת.

(8) עירובין, שם. (9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית". ועל-ידי העירוב שעשו ביניהם, נחשבים כבית אחד.

ד. חמשה¹⁰ שגבו את הערוב¹¹ להוליכו למקום שמניחין בו הערוב¹² - כשהם מוליכין, אינן צריכין להוליכה על ידי חמשתן אלא כפר אחת; שפנין שגבו פלן, נעשו כאנשי בית אחד.

(10) עירובין, שם. (11) של בני אותה החצר. (12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.

ה. האב¹³ ובנו¹⁴ והרב ותלמידו שהן שריוין בחצר¹⁵ - אינן צריכין לערב, מפני שהן בבית אחד. ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד ופעמים אינן אוכלין, הרי הן בבית אחד.

(13) עירובין, שם. (14) האוכל על שולחן אביו. (15) "רבי חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).

ו. האחים¹⁶ שכל אחד מהם לו בית בפני עצמו, ואינן סומכין¹⁷ על שלחן אביהן; וכן הנשים או העבדים¹⁸ שאינן סומכין על שלחן בעליהן או רבן תמיד¹⁹, אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין, כמי שסועד אצל חברו שבויע או חדש: אם אין עמהם דיוורין אחרים בחצר - אינן צריכין לערב²⁰, ואם ערכו עם חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ואם בא הערוב אצלן - אין נותנין פת; ואם היו דיוורין עמהן בחצר - צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר²¹, מפני שאינן סומכין על שלחן אחד תמיד.

(16) עירובין, שם. (17) בנוסח אחר: "אוכלין" (מ'עשה רוקח'). (18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). (19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן ממושך שבוע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. (20) שנחשבים כבית אחד. (21) שהדיורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.

ז. חמש²² חבורות ששבתו²³ בטרקלין²⁴ אחד: אם היה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המגעת לתקרה²⁵ - הרי כל חבורה מהן כאלו היא בחדר בפני עצמו או בעליה בפני עצמה, לפיכך צריכין פת מכל חבורה; ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה - כפר אחד לכלן²⁶, שכלן כאנשי בית אחד חשובין.

(22) משנה, עירובין עב, א. (23) גרו בשבת. (24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. (25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבד' וסתום עד למעלה. (26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (ש"ע או"ח סי' שע, ס"ג).

ח. מי²⁷ שיש לו בחצר חברו בית שער²⁸ שרבים דווקין בו או אכסדרה²⁹ או מרפסת³⁰ או בית הבקר³¹ או בית התבן או בית העצים³² או אוצר³³ -

שאינו יכול להיות בו פיוס - הרי זה אוסר על בני
החצר, עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו. וכן קטן,
אף על פי שאינו יכול לאכל בנית - הרי זה אוסר
עד שיערבו עליו. אבל האורח אינו אוסר לעולם⁵⁰,
כמו שבארנו⁵¹.

(48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (49) נוטה למות, ודינו כחי
לכל דבריו. (50) 'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא
לעיר, עד ל' יום (שדעתו לשהות שם ל' יום), הרי זה אוסר
מיד, אימתי - בזמן שייחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית
דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר".
(51) למעלה פ"ב ה"א.

יג. אחד⁵² מבני חצר שהניח ביתו⁵³ והלך ושב
בחצר אחרת, אפלו היתה סמוכה לחצר, אם
הסיע⁵⁴ מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת - הרי
זה אינו אוסר עליהן⁵⁵. במה דברים אמורים?
בשרא⁵⁶; אבל עובד כוכבים, אפלו הלך לשבת
בעיר אחרת - אוסר עליהן עד שישקרו ממנו
מקומו, שהרי אפשר שיבוא בשבת⁵⁷.

(52) משנה, עירובין פו, א. (53) לפני השבת. (54) הרחיק.
(55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. (56) שאין דרך
ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה
למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד-משנה). (57) ודוקא
אם הוא במקום קרוב, והיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא
באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר
(מגיד-משנה).

יד. בעל החצר שהשפיר מפתי חצרו לאחרים,
והניח לו כלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן
- אינן אוסרין עליו; הואיל ויש לו תפיסת יד בכל
בית מהן, נעשו הפל כאורחין אצל⁵⁸. במה דברים
אמורים? בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת,
כגון טבל ועששיות⁵⁹; אבל אם נשאר לו בכל בית
מהן כלים שמותר לטלטלן - הואיל ואפשר
שיוציאם היום ולא ישאר לו שם תפיסת יד, הרי
אלו אוסרין עליו עד שיערבו.

(58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. (59) חתיכות עבות של
מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו).

טו. אנשי החצר⁶⁰ ששקחו ולא ערבו - אין
מוציאים מבתים לחצר ולא מחצר לבתים. אבל
מטלטלין הן כלים ששבתו בחצר⁶¹ בכל החצר ובכל
הנחשב עם החצר. ואם⁶² היתה שם מרפסת או
עליה, וערבו אנשי החצר לעצמן ואנשי המרפסת
לעצמן - אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין
כלים ששבתו בבתיהן בכל המרפסת ובכל הנחשב
עמה או בכל רחב העליה ובכל הנחשב עמה, ואנשי
החצר מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה. וכן

הרי זה אינו אוסר עליה³⁴, עד שיהיה לו עמו בחצר
מקום דירה שהוא סומך עליו לאכל בו פתו³⁵, ואחר
כך יהיה אוסר עליו עד שיערב עמו. אבל מקום
לינה אינו אוסר. לפיכך³⁶, אם קבע לו מקום לאכל
בו בבית שער או באכסדרה ומרפסת - אינו אוסר
עליו, לפי שאינו מקום דירה.

(27) עירובין עב, ב. (28) חדר שעל יד השער, ובו יושב
שומר הבית. (29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים
בלי קירות. (30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות
עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:).
(31) רפת. (32) מחסן העצים לחימום הבית. (33) צבור
של כל מיני סחורות. (34) שאינם חשובים דירה. (35) אף
שאינו ישן שם. (36) משנה, עירובין פה:

ט. עשרה³⁷ בתים זה לפנים מזה³⁸ - הבית הפנימי
והשני לו הם שנותנין את הערוב, והשמונה בתים
החיצוניים אינן נותנין את הערוב; הואיל ורבים
דורסין³⁹ בהן - הרי הן כבית שער, והדר בבית שער
אינו אוסר. אבל התשיעי - אין דורסין בו רבים אלא
יחיד⁴⁰, לפיכך אוסר עד שיתן ערובו⁴¹.

(37) עירובין עח, ב. (38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים
לחצר דרך החדרים החיצוניים. (39) עוברים דרכם לחצר.
(40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" (מעשה
רוקח). (41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא
דרך החדר השני לחצר (משנה ברורה' סי' שע, ז).

י. שתתי⁴² חצרות וביניהן שלשה בתים פתוחים זה
לזה ופתוחים לחצרות, והביאו בני חצר זו ערובין
דרך הבית הפתוח להן והנחיהו בבית האמצעי, וכן
הביאו בני החצר האחרת ערובין דרך [הבית] הפתוח
להן והנחיהו בבית האמצעי - אותן השלשה בתים
אינן צריכין לתן את הפת⁴³. האמצעי - מפני
שהנחיהו בו הערוב, והשנים שמצדדיו - מפני שכל
אחד מהן בית שער⁴⁴ לאנשי חצר.

(42) עירובין, שם. (43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א
הט"ז): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את
הפת". (44) כיון שעוברים משום לחצר.

יא. שתתי⁴⁵ חצרות ושני בתים פתוחין זה לזה
בניהן⁴⁶, והביאו אלו ערובין דרך הבית הפתוח להן,
והנחיהו בבית השני הסמוך לחצר האחרת, והביאו
אלו ערובין דרך הפתח הסמוך להן, והנחיהו בבית
האחר - שתיהן לא קנו ערוב; שכל אחד מהן הניח
ערובו בבית שער⁴⁷ של חצר אחרת.

(45) עירובין עו, א. (46) ולא עירבו יחד, אלא כל אחת
לעצמה. (47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה,
כמבואר בפ"א הט"ז.

יב. אחד⁴⁸ מבני החצר שהיה גוסס⁴⁹, אף על פי

שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

יט. שתי⁷⁷ חצרות⁷⁸ זו לפנים מזו, ואנשי הפנימית יוצאין ונכנסין ועוברין על החיצונה: ערבה הפנימית ולא ערבה החיצונה - הפנימית מתרת⁷⁹, והחיצונה אסורה⁸⁰; ערבה החיצונה ולא ערבה הפנימית - שתיהן אסורות⁸¹: הפנימית - מפני שלא ערבה, והחיצונה - מפני אלו שלא ערבו שעוברין עליהן; ערבו זו לעצמה וזו לעצמה - זו מתרת בפני עצמה וזו מתרת בפני עצמה, אבל אין מטלטלין מזו לזו.

(77 משנה, עירובין עה, א. 78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. (79) לטלטל בחצרה. (80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. (81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שכח⁸² אחד מן החיצונה ולא ערב - הפנימית בהתרה עומדת⁸³. שכח אחד מן בני הפנימית ולא ערב עמהן - אף החיצונה אסורה, מפני אלו בני הפנימית, שלא עלה להן לערב, שהן עוברין עליהן.

(82 משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. (83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

כא. עשו⁸⁴ שתיהן ערוב אחד: אם הניחוהו בחיצונה, ושכח אחד מהן ולא ערב, בין שהיה מבני החיצונה בין מבני הפנימית - שתיהן אסורות⁸⁵ עד שיבטל להן⁸⁶, שהרי בארנו⁸⁷ שמבטלין מחצר לחצר; ואם הניחו ערוכן בפנימית, ושכח אחד מבני החיצונה ולא ערב - החיצונה אסורה⁸⁸, ופנימית מתרת⁸⁹ במקומה⁹⁰; שכח אחד מבני הפנימית ולא ערב - שתיהן אסורות עד שיבטל להן.

(84 משנה, עירובין עה, א. 85) שהרי הם כאילו דרים כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אוסר עליהם. (86) רשותו. (87) פ"ב ה"ה. (88) שהרי אחד מהם לא עירב. (89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). (90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

כב. היה⁹¹ אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו - אינן צריכין לערב, אלא כל אחד מהן משתמש בכל

1 אם היה יחיד דר בחצר ויחיד דר בעליה, ושכחו
2 ולא ערבו - זה מטלטל בכל העליה והנחשב עמה,
3 וזה מטלטל בכל החצר והנחשב עמה.

(60 עירובין פט, א. וצא, א. 61) בתחילת כניסת השבת.
(62 משנה, עירובין פג, ב.

4 טז. כיצד⁶³? הסלע או תל וכיוצא בו שבתוף
5 החצר⁶⁴: אם אינן גבוהין עשרה טפחים - הרי אלו
6 נחשבים בין החצר ובין המרפסת⁶⁵, ושניהן אסורין
7 להוציא שם כלים שבפתים; ואם גבוהין עשרה,
8 והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה טפחים
9 - הרי אלו נחשבים עם המרפסת, שהרי הן שווין לה,
10 ובני מרפסת מתירין בהם⁶⁶; ואם היו רחוקין מן
11 המרפסת ארבעה טפחים או יותר על פן, אף על פי
12 שגבוהין עשרה - הרי אלו בכלל החצר והמרפסת,
13 לפי ששניהן אפשר להשתמש בהן על ידי זריקה,
14 לפיכך שניהן אסורין להוציא לשם כלי הפתים⁶⁷ עד
15 שיערבו. היתה⁶⁸ מצבה⁶⁹ רחבה ארבעה טפחים לפני
16 המרפסת - אין המרפסת אוסרת על בני החצר,
17 שהרי נחלקה מהן⁷⁰.

(63 משנה, שם. 64) ומשותף לחצר ולמרפסת.
(65) בנוסח אחר: "נחשבים עם החצר ועם המרפסת".
(66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר.
(67) שהיו בבתים בשעת כניסת השבת. (68) עירובין ס, א.
(69) עמוד כעין מחיצה. (70) על ידי שעשו מחיצה והפסק לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

18 יז. זיזין⁷¹ היוצאין מן הפתלים: כל שהוא למטה
19 מעשרה טפחים - הרי זה נחשב מן החצר⁷², ובני
20 החצר משתמשים בו; וכל שהוא בתוף עשרה
21 טפחים העליונים הסמוכין לעליה - אנשי עליה
22 משתמשים בו; והנשאר בין עשרה התחתונים עד
23 תחלת עשרה העליונים מן הזיזין היוצאין שם -
24 שניהם אסורין בו, ואין משתמשים בהן בכלים
25 שבפתים אלא אם כן ערבו.

(71 עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות.
(72) כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא עירבו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

26 יח. בור⁷³ שפחצר: אם היה מלא פרות טבילים⁷⁴
27 שאסור לטלטלן בשבת וכיוצא בהן - הרי הוא
28 וחליתו⁷⁵ כסלע או תל שפחצר: אם היה גבוה
29 עשרה סמוך למרפסת - הרי הוא נחשב עם
30 המרפסת; אבל אם היה מלא מים - אין בני חצר
31 ולא בני מרפסת מכניסין ממנו לפתים עד שיערבו⁷⁶.

(73 עירובין פ, א. 74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. (75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (76) שגזרו חכמים על בור מלא מים,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' אדר - ספר זמנים - הלכות עירובין קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(בהל' שבת פט"ו הט"ו): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוטרטא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגזוטרטא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

1 חצרו⁹². ואם היה עובד פוכים ומזלות בפנימית⁹³,
2 אף על פי שהוא אחד - הרי הוא פרכים, ואוסר על
3 החיצונה עד שישקרו מקומו⁹⁴.

26 כה. לא¹⁰⁸ עשתה העליונה מחצה, ועשתה
27 התחתונה - אף התחתונה אסורה למלאה, מפני דלי
28 של בני העליונה, שהן אסורין, שעובר עליה.
29 עשתה העליונה מחצה, ולא עשתה התחתונה -
30 העליונה מתרת למלאה, והתחתונה אסורה. ואם
31 נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחצה
32 שעשו - שתייהן אסורות למלאה עד שיעברו ערב
33 אחד.

(91) משנה, עירובין שם. שאין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, ואף-על-פי שיש בה רבים (מגיד-משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. (93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים (מעשה רוקח). (94) כמבואר בפ"ה ה"ב.

4 כג. שלש⁹⁵ חצרות הפתוחות זו לזו⁹⁶, ורבים בכל
5 חצר מהן, עברו שמים החיצונות עם האמצעית -
6 היא⁹⁷ מתרת עמה. והן מתרות עמה, ושמים
7 החיצונות אסורות זו עם זו⁹⁸ עד שיעשו שלשתן
8 ערב אחד. היה⁹⁹ בכל חצר מהן אחד, אף על פי
9 שרבים דורסין בחיצונה¹⁰⁰ - אינן צריכין לערב;
10 שכל אחד מהן מתר במקומו. היו שנים בפנימית -
11 הואיל והן אסורין במקומן עד שיעברו, הרי הן
12 אוסרין על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה עד
13 שיעברו שנים שבפנימית. זה הכלל: רגל האסורה
14 במקומה¹⁰¹ - אוסרת שלא במקומה; ורגל המתרת
15 במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה, מפני
16 שעוברת עליהן.

(108) משנה, עירובין פז, ב.
34 כו. שלש¹⁰⁹ דיאטות¹¹⁰ זו למעלה מזו, עליונה
35 ותחתונה של אחד, ואמצעית של אחד - לא
36 ישלשל¹¹¹ מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית;
37 שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות אחר¹¹².
38 אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא דרך
39 אמצעית.

(95) משנה, עירובין מה, ב. (96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). (97) האמצעית שתייהן עירבו עמה. (98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. (99) עירובין עה, ב. (100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד-משנה). (101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

(109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (110) עליות. (111) יוריד. (112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

40 כז. שתי¹¹³ דיאטות זו כנגד זו, וחצר אחת¹¹⁴
41 תחתייהן¹¹⁵ ששופכין לתוכה המים - לא ישפכו
42 לתוכה עד שיעברו שתייהן ערב אחד. עשו מקצתן
43 עוקה¹¹⁶ בחצר לשפך בה המים, ומקצתן לא עשו -
44 אלו שעשו שופכים לעוקה שלהן, ואלו שלא עשו
45 לא ישפכו לחצר עד שיעברו. ואם עשו אלו עוקה
46 ואלו עוקה - כל אחת משתייהן שופכת לעוקה
47 שלהן, אף על פי שלא עברו.

17 כד. שתי קצצטריות¹⁰² זו למעלה מזו, שהן למעלה
18 מן המים¹⁰³ - אף על פי שעשתה כל אחת מהן
19 מחצה גבוהה עשרה טפחים יורדת¹⁰⁴ מפל אחת
20 ואחת, אם היו שתי הקצצטריות בתוך עשרה
21 טפחים - הרי אלו אסורין למלאה עד שיעברו
22 שתייהן ערב אחד¹⁰⁵, מפני שהן קצצטרטא אחת.
23 ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה
24 טפחים¹⁰⁶, וערכה זו לעצמה וזו לעצמה - שתייהן
25 מתרות למלאה¹⁰⁷.

(113) משנה, עירובין פח, ב. (114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו הט"ז). (115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). (116) בור-שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו הט"ז וי"ז.

יום שישי א' אדר ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבאר בו כל הפרטים שנזכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצוננו לומר פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

48 א. אנשי² מבוי³ שהיה ביניהן שתוף במאכל אחד
49 לענין סחורה, כגון שקנו יין בשתפות או שמן או

(102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוטרטאות" (מעשה רוקח). (103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). (104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. (105) ואוסרים זה על זה. (106) שחולקות רשויות לעצמן. (107) באופן שכתב רבינו

(17) עירובין פ, ב. (18) כיון שאין לה שיתוף אתו. (19) ואף-על-פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות וולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א ה"כ) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) - יתכן שאינו רוצה שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם, בשעה שאינה זקוקה לאותו מבי, שהרי יש לה יציאה דרך המבוי האחר (מגיד-משנה).

27 ה. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מַעֲרֶכֶת לוֹ שָׁלֹא מִדַּעְתּוֹ²⁰. וְהוּא,
28 שֶׁלֹא יֵאסְרוּ עַל שִׁכְנוֹ; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָהּ
29 מַעֲרֶכֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּקֵּפֶת עָלָיו אֲלֵא מִדַּעְתּוֹ. כִּי־צַד
30 אוֹסֵר? כְּגוֹן שֶׁאֵמַר: אֵינִי מַעֲרֵב עִמָּכֶם, אוֹ: אֵינִי
31 מִשְׁתַּתֵּף עִמָּכֶם²¹.

20) בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טרזינא (שומר הנשק לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה בשבכותיה (בשכנותו) דרבי זירא, אמרו ליה: אוגיר לן (השכיר לנו) רשות! לא אוגר להו (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו ליה: מהו למיגר מדביתהו (האם מספיק לשכור את רשותו מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה דגברא רבה (בשם אדם גדול) ומנו (ומיהו) רבי חנינא: אשתו של אדם, מערבת שלא מדעתו". 21) בעירובין, שם: "נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן - אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומחלקים שם בגמרא: "הא דאסר, והא דלא אסר". ודעת רש"י והראב"ד בפירוש הסוגיא להיפך: "הא דאסר" - אם הימנעותו מן העירוב תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלם, יכולה אשתו לערב שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף בלי הסכמת בעלה.

32 ו. נִשְׁתַּתְּפוּ²² אֲנָשֵׁי הָעָר זֶה עִם אֶחָד מִשְׁנֵי
33 הַמְּבוֹאוֹת: אִם בְּמִין אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אִפְּלוּ כָּלָה אוֹתוֹ
34 הַמִּין - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שְׂתוּף אַחֵר וּמִזְכָּה לָהֶן, וְאִינוּ
35 צָרִיף לְהוֹדִיעֵם²³ פֶּעַם שְׁנִיָּה; וְאִם בְּשְׁנֵי מִינֵין
36 נִשְׁתַּתְּפוּ²⁴, וְנִתְמַעֵט הָאֶחָל²⁵ - מוֹסִיף וּמִזְכָּה, וְאִינוּ
37 צָרִיף לְהוֹדִיעֵן²⁶; וְאִם כָּלוּ - מִזְכָּה לָהֶם, וְצָרִיף
38 לְהוֹדִיעֵם²⁷. נִתְסַפֵּו שְׁכֵנִים²⁸ בְּחָצֵר זֶה - מִזְכָּה לָהֶם,
39 וְצָרִיף לְהוֹדִיעֵם.

(22) משנה, עירובין פ, ב. (23) לשאלם אם מסכימים להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חזקתם שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש'). (24) כדעתו למעלה פ"א הי"א שכל האוכלין מצטרפין לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. (25) מן

20 ד. חצור¹⁷ שיש לה שני פתחים לשני מבואות, אם
21 נשתתפה עם אחד מהן בלבד - נאסרה במבוי השני,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' אדר - ספר זמנים - הלכות עירובין קפז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א).
 (43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו מאה אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). (44) והוא-הדין אם היה יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). (45) ואין לאחרים דריסת הרגל בו.

יא. אחד⁴⁶ מבני מבוי שהלך לשפת⁴⁷ במבוי אחר - אינו אוסר עליהן⁴⁸. וכן⁴⁹ אחד מבני מבוי שפנה מצבה⁵⁰ רחבה ארבעה טפחים על פתחו - אינו אוסר עליהן; שהרי הפריש עצמו מהן, וחקל⁵¹ רשותו.

(46) משנה, עירובין פו, א. (47) ואין דעתו לחזור באותה שבת, כמבואר בפרק ד' הי"ג, לענין אחד מבני החצר. (48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים אינה דירה ואינה יכולה לאסור. (49) עירובין נט, ב. (50) עמוד.

יב. אנשי מבוי⁵¹ שנשתתפו מקצתן, ושכחו מקצתן ולא נשתתפו - מבטלין רשותן לאלו שנשתתפו. ודינם לענין בטול רשות - כדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים ולא ערבו⁵². וכבר אמרנו⁵³, שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו - כאיש אחד הן חשובין, בין לערובי חצרות בין לשתופי מבואות.

(51) עירובין עג, ב. (52) המבואר בפ"ב ה"א. (53) בפ"ד ה"א.

יג. מבוי⁵⁴ שערכו כל חצרות שבו, כל חצר וחצר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו כלן במבוי, שכח אחד מבני החצר ולא ערב עם בני חצרו - לא הפסיד כלום; שהרי כלם נשתתפו, ועל השתוף סומכין, ולא הצריכו לערב בחצרות עם השתוף אלא שלא לשפח לתינוקות תורת ערוב⁵⁵, והרי ערכו בחצרות⁵⁶. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף - אסורים במבוי, ומתירין כל בני חצר לטלטל בחצר; שהמבוי לחצרות פתוח לפתים⁵⁷.

(54) משנה, עירובין עג, ב. (55) שהרי אין התינוקות יודעים מה שנעשה במבוי, ויאמרו: אבותינו לא עירבו. (56) ודעת הרמ"א (או"ח סי' שפו) שההלכה לערב מלבד השיתוף היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף יחד ('משנה ברורה' שם). (57) כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף (רש"י).

יד. נשתתפו⁵⁸ במבוי, ושכחו כלן לערב בחצרות, אם אין מקפידין על פרוסתן⁵⁹ - סומכין על השתוף

השיעור המבואר בפ"א ה"ט. (26) שבוודאי יסכימו להשלים את העירוב. (27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך לשאלו, שהרי זכות היא לו - שעל ידי השיתוף יוכל להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א הלכה כ. (28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה, שם).

ז. נשתתפה²⁹ חצר³⁰ עם בני המבוי זה מפתח זה, ועם בני המבוי השני מן הפתח האחר - מתרת עם שניהן³¹, והן מתירין עמה, ושני המבואות³² אסורין זה עם זה. לא ערבה עם אחד מהם³³ - אוסרת על שניהן.

(29) עירובין מט, א. (30) שיש לה שני פתחים לשני מבואות. (31) כדעת רב, שם - ולא כשמואל (מגיד-משנה). (32) שלא השתתפו ביניהם. (33) עם אף אחד מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.

ח. היתה³⁴ חצר זו רגילה בפתח אחד³⁵, והפתח השני אינה רגילה - זה שרגילה להכנס ולצאת בו אוסרה³⁶, ושאינה רגילה בו אינו אוסר. ערבה עם מבוי שאינה רגילה בו - החר המבוי האחר לעצמו³⁷, ואינו צריך לערב עמה.

(34) עירובין, שם. (35) בחול לצאת ולבוא דרך שם. (36) אם לא עירבה עמו. (37) שהרי הסתלקה בזה מן המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.

ט. ערכו³⁸ בני המבוי שהיא רגילה בו לעצמן, והיא לא ערבה עמו ולא עם בני המבוי האחר שאינה רגילה בו, וגם לא ערכו בני המבוי שאינה רגילה בו - דוחין אותה אצל זה המבוי שאינה רגילה³⁹, מפני שלא ערב. הואיל והיא לא ערבה והוא לא ערב, דוחין אותה אצלו, כדי שלא תאסר על מבוי זה שערב לעצמו.

(38) עירובין, שם. (39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה, שעל-ידיה יהיו מותרים, וזה נהנה וזה לא חסר - כופין על מדת סדום ("או"ח סי' שפו).

י. חצר⁴⁰ שיש לה פתח למבוי ופתח אחר לבקעה⁴¹ או לקרפף⁴² יתר מבית סאתים⁴³ - הואיל ואסור לטלטל מחצר לאותו הקרפף, אינו סומך אלא על פתח של מבוי, לפיכך אוסר על בני המבוי עד שישתתף עמהן. אבל אם היה הקרפף בית סאתים או פחות⁴⁴ - אינו אוסר על בני המבוי; שעל הפתח המיוחד לו⁴⁵ סומך, הואיל ומתיר לטלטל בכל הקרפף.

(40) עירובין סז, ב. (41) שאין לה מחיצות. (42) מקום

70) עירובין סז, א. (71) או חלון (או"ח סי' שפט).
72) שיש שם אויר טוב. ונוח לו להשתמש בפתח הצר המוביל לעבר הבקעה. (73) מבואר למעלה בהלכה י.
74) המקום קטן ואינו נוח לו, ומשתמש גם בפתח הפתוח למבוי.

יח. מבוי⁷⁵ שצדו אחד עובד כוכבים וצדו אחד ישראלים⁷⁶, והיו חלונות⁷⁷ פתוחות מחצר לחצר של ישראל, וערכו כלן דרך חלונות - אף על פי שנעשו כאנשי בית אחד ומתירין להוציא ולהכניס דרך חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים⁷⁸ עד שישקרו מן העובד כוכבים; שאין נעשים כחיד במקום עובד כוכבים⁷⁹.

75) עירובין עד, ב. (76) וחצרותיהם פתוחות למבוי. (77) או פתחים פתוחים מחצר לחצר. (78) הפתחים למבוי. (79) כמבואר לגבי חצר, למעלה בפ"ב הט"ו.

יט. כיצד⁸⁰ משתתפין במדינה⁸¹? כל חצר וחצר מערכת לעצמה⁸², שלא לשבח התינוקות⁸³, ואחר כך משתתפין כל אנשי המדינה בדרך משתתפין במבוי⁸⁴. ואם היתה המדינה קנן יחיד, אפלו נעשית של רבים - משתתפין כלן שתוף אחד⁸⁵, ויטלטלו בכל המדינה. וכן אם היתה של רבים, ויש לה פתח אחד⁸⁶ - משתתפין כלן שתוף אחד.

80) משנה, עירובין נט, א. (81) עיר המוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי" (מגיד-משנה). (82) עירובי חצרות. (83) שידעו שהיתר הטלטול הוא מסיבת העירוב. (84) ואותן החצרות שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו שלא השתתפו - אסורות. (85) כיון שהיה תחילה קנין יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד. (86) שהיא סתומה מכל הצדדים, ורק דרך אותו פתח יוצאים, דינה כחצר, ומעריבים את כולה.

כ. אבל⁸⁷ אם היתה של רבים, ויש לה שני פתחים, שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה - אפלו נעשית של יחיד⁸⁸, אין מערבים את כל⁸⁹; אלא מניחין ממנה מקום אחד, אפלו בית אחד בחצר אחת, ומשתתפין השאר⁹⁰. והיו אלו המשתתפין כלן מתירין בכל המדינה, חוץ מאותו מקום ששירו. והיו אותן הנשארים מתירין במקומן בשתוף שעושין לעצמן, אם היו הנשארים רבים, ואסורין לטלטל בשאר כל המדינה.

87) עירובין נט, א. (88) שמכירה לו. (89) גזירה שמה תחזור ותעשה רשות הרבים, ויקלו גם כן לטלטל בשבת; ואין נוהגים להזהר בזה, אפילו בעיר של רבים, ואפשר שסומכים על דעת רש"י ו'תוספות' (כמבואר בהל' שבת

1 בפשט הראשונה בלבד. ואין מתירין להן דבר זה
2 אלא מדחק⁶⁰.

58) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ח. (59) על הלחם שאוכלים. וב'ירושלמי' שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה, כדון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוטתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה. (60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מבוי⁶¹ שלא נשתתפו בו, אם ערכו חצרות עם הבתים - אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית. מאחר שערכו חצרות עם הבתים, נעשה המבוי כאלו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות⁶², ולפיכך אין מטלטלין בכלו⁶³. ואם לא ערכו אנשי החצרות - מטלטלין בכלו⁶⁴ כלים ששבתו⁶⁵ בתוכו, כחצר שלא ערכו בה⁶⁶.

(61) שבת קל, ב. (62) ראה למעלה הל' שבת פ"ז ה"ח, שאין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם. (63) צ"ל "בכולו". (64) שהיו בתוכו בכניסת השבת. (65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קריפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד הט"ו.

טז. עובד כוכבים⁶⁶ או צדוקי השורי בחצר שבמבוי - דינו עם בני המבוי דינו עם בני החצר⁶⁷, ששוכרים מן העובד כוכבים או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להן הצדוקי. ואם היה במבוי עובד כוכבים וישראל אחד - אינו צריך שתוף⁶⁸. ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד - דין אחד הוא⁶⁹.

66) משנה, עירובין סא, ב. (67) כמבואר בפ"ב הט"ז. (68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו, שמא יהרגנו" (כמבואר בפ"ב ה"ט). (69) כמבואר בפ"ד ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עובד כוכבים⁷⁰ שהיה דר במבוי - אם יש לו בחצרו פתח⁷¹ אחד לבקעה⁷², אינו אוסר על בני המבוי; ואפלו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה, אף על פי שמוציא גמלים וקרונות דרך הפתח שבמבוי - אינו אוסר עליהן; שאין דעתו אלא על פתח המיוחד לו, שהוא לבקעה. וכן אם היה פתוח לקרפף שהוא יתר על בית סאתים⁷³ - הרי זה כפתוח לבקעה, ואינו אוסר עליהן. היה בית סאתים או פחות⁷⁴ - אינו סומך עליהן, ואוסר עליהן עד שישקרו ממנו.

כד. מדינה¹⁰² שְׁנִשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ חוץ מִמְּבוֹי
אחד - הרי זה אוסר על כלל. ואם בנו מצבה¹⁰³ על
פתח המבוי - אינו אוסר¹⁰⁴. לפיכך אין מערבין
מדינה לחצאין, אלא או פלה או מבוי מבוי¹⁰⁵.
ובונה כל מבוי ומבוי מצבה על פתחו, אם רצה
לחלק רשותו מהן, כדי שלא יאסר על שאר
המבואות.

(102 עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמעריבים את כולה
ואינה צריכה שיור. 103) עמוד שהוא רחב ארבעה
טפחים, וראה למעלה פ"ד הט"ז. (104) שהמצבה מפרידה
את המבוי משאר המדינה. (105) כדי שלא יאסרו זה על
זה.

יום ש"ק ב' אדר ה'תשע"ח

פרק פשי

(1) נתבאר בו בכלל ענין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד
הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי
הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בענין עירוב
החצרות.

א. מי²⁹ שניצא מן המדינה³ בערב שבת, והניח מזון
שתי סעודות⁴ רחוק מן המדינה בתוך התחום⁵, וקבע
שביתתו שם⁶, אף על פי שחזר למדינה⁷ ולן בביתו
נחשב אותו כאלו שבת במקום שהניח בו שתי
הסעודות. וזה הוא הנקרא עירובי תחומין⁸.

(2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (3) עיר שגר
בתוכה. (4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש
ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט').
(5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה
אורח חיים סימן ת"ח). (6) בזה שהניח שם את המזון
בכוונה לקנות שם שביתה. (7) לפני כניסת השבת, שאם
נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה
שביתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). (8) נקרא
"עירוב" - לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו
תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

ב. ויש לו להלך במקום ערובו למחר אלפים אמה⁹
לכל רוח. לפיכך, כשהוא מהלך במקום ערובו
למחר אלפים אמה כנגד המדינה¹⁰, אינו מהלך
במדינה אלא עד סוף מדתו¹¹. ואם היתה המדינה
מבלעת בתוך מדתו¹² - תחשב המדינה פלה בארבע
אמות, וישלים מדתו חוצה לה.

(9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות
שבת הלכה א': "מדבריו סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר
אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה אסור,
שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה -
1516 מטרים בערך. (10) לצד העיר שהוא גר בה.
(11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר.
(12) יבואר בהלכה ב'.

פי"ד ה"א), שאין רשות הרבים אלא אם יש שם ששים
רבוא, ודבר זה אינו שכח (מגן אברהם' ו'משנה ברורה'
או"ח סי' שצב). (90) "העיקר אצלנו: כי עיר של רבים
כשיש לה שני שערים, יכנסו בני אדם ברשות הרבים אחרת,
והם אינם יודעים כי העירוב הוא שהתיר להם התשמיש
בתוכה, ולפיכך חובה להניח ממנה שיור בלי עירוב כדי
שלא ישתמש אותו שיור עם המדינה להודיע כי העירוב הוא
שהתיר לנו התשמיש בתוכה, וגם כשהיתה העיר מקודם לכן
של רבים אפילו היא היום של יחיד, שהיא צריכה לשיור
על-כל-פנים" (פירוש המשניות).

1 כא. ודבר זה משום הפך הוא, כדי שידעו שהעירוב
2 התיר להן לטלטל במדינה זו⁹¹ שרבים בוקעין בה;
3 שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עמהן - אין
4 מטלטלין בו, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן.

(91) ואם לא יעשו שיור, ישתכח העירוב ותשתכח תורת
רשות הרבים, על ידי טלטול בעיר הדומה לרשות הרבים
(משנה ברורה' או"ח סי' שצב).

5 כב. מדינה⁹² של רבים שיש לה פתח אחד וסלם
6 במקום אחר⁹³ - מערבין את פלה⁹⁴, ואינה צריכה
7 שיור; שאין הסלם שבחומה חשוב כפתח⁹⁵.
8 הפתחים⁹⁶ שמניחין אותו שיור, אף על פי שאינן
9 פתוחין לעיר, אלא אחוריהן לעיר ופניהם לחוץ -
10 עושין אותו שיור⁹⁷, ומערבין את השאר.

(92) עירובין נט, ב. (93) בצד השני, ודרך הסולם יורדים
מעבר לחומה. (94) כדין עיר שיש לה פתח אחד.
(95) שההילוך דרך הסולם, אינו נוח. (96) בעירובין ס, א:
"הנהו דאתי (שבאו) לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה: הב לן
גברא דליערב לן מאתין (תן לנו אדם שיתקן עירוב לעירנו),
אמר ליה לאביי: זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי
מדרשא (ראה שלא יתנגדו על זה בבית המדרש), אזל, חזא
להנהו בתי דפתחי לנהרא (ראה בתים שפתחיהם אחורי
העיר לצד הנהר), אמר: הני ליהוי שיור למתא (אלה יהיו
שיור לעיר)" ושם מדובר בעיר של רבים ונעשית של יחיד
הצריכה שיור. (97) ואפילו הוא רק בית אחד, אפילו בית
הבקר או בית התבן, שאינם צריכים לעירוב אם אין גרים
ואוכלים בהם, עושים אותם שיור (או"ח סי' שצב).

11 כג. המזבה פשתוף לבני המדינה, אם ערבו פלן⁹⁸
12 ערוב אחד⁹⁹ - אינו צריך להודיע; שזכונה הוא
13 להן¹⁰⁰. ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני
14 המדינה, או מי שהלך לשבת בעיר אחרת, או עובד
15 בוכבים שהיה עמהן במדינה - דין הפל פדינם
16 בחצר ומבוי¹⁰¹.

(98) לדעת המגיד משנה, צ"ל: "אם עירב לכולן".
(99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות.
(100) וזכין לאדם שלא בפניו. (101) דין שכח בחצר,
מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד
ה"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד ה"ג.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשואין, או להקביל פני רבו²⁷ או חברו²⁸ שפא מן
הדרך, וכיוצא באלו. או מפני היראה, כגון שהיה
רוצה לברך מן העובדי כוכבים או מן הלסטים
וכיוצא בזה. ואם ערב שלא לאחד מכל אלו, אלא
לדברי הרשות - הרי זה ערוב²⁹.

26) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים
לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). (27) משנה
במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. (28) חכם שהוא לומד
ממנו (ב"י סימן ט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם:
"ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפיי" (הגר"א).
(29) משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות
שביבת הרשות" - "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות
שביבתה שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך
לדבר הרשות" - רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם
המדוייקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט
עמוד א' עמ' 170].

ז. כל שמשתתפין בו - מערבין בו ערובי תחומין³⁰,
וכל שאין משתתפין בו - אין מערבין בו תחומין.
וכמה שעור ערובי תחומין? מזון שתי סעודות לכל
אחד ואחד³¹; ואם היה לפת³² - כדי לאכל בו שתי
סעודות. כמו השתתפין³³.

30) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין
ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. (31) משנה במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. (32) מסכת
עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת.
(33) למעלה פרק א' הלכה י'.

ח. וצריך³⁴ שיהיה הוא וערובו במקום אחד, כדי
שהיה אפשר לו לאכלו בין השמשות³⁵. לפיכך, אם
נתפנו לשבת ברשות הרבים, והניח ערובו ברשות
היחיד, או ברשות היחיד, והניח ערובו ברשות
הרבים - אינו ערוב; שאי אפשר לו להוציא מרשות
היחיד לרשות הרבים בין השמשות אלא בעברה³⁶.

34) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. (35) הוא זמן
כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז
- זמן קניית שביבתה על ידי העירוב.

ט. אבל³⁶ אם נתפנו לשבת ברשות היחיד או ברשות
הרבים, והניח ערובו בכרמלית³⁷, או שנתפנו לשבת
בכרמלית, והניח ערובו ברשות היחיד או ברשות
הרבים - הרי זה ערוב; שבשעת קניית הערוב, שהוא
בין השמשות, מתיר להוציא ולהכניס מכל אחת
משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה; שכל דבר
שהוא מדברי סופרים, לא גזרו עליו בין השמשות
במקום מצוה או בשעת הדחק³⁸.

36) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'.
37) שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא

ג. כיצד¹³ הרי שהניח את ערובו ברחוק אלף אמה
מביתו שבמדינה לרוח מזרח - נמצא מהלך למחר
ממקום ערובו אלפים אמה למזרח, ומהלך ממקום
ערובו אלפים אמה למערב: אלף שמן הערוב עד
ביתו, ואלף אמה מביתו בתוך המדינה, ואינו מהלך
במדינה אלא עד סוף האלף. היה מביתו עד סוף
המדינה פחות מאלף, אפלו אמה אחת, שנמצאת
מדתו פלטה חוץ למדינה¹⁴ - תחשב המדינה פלטה
בארבע אמות, ויהלך חוצה לה תשע מאות שש
ותשעים אמה, תשלום האלפים.

13) משנה במסכת עירובין שם. (14) או שכלתה מדתו של
אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר
כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר
(פירוש המשניות).

ד. לפיכך¹⁵, אם הניח ערובו ברחוק אלפים אמה
מביתו שבמדינה - הפסיד את כל המדינה פלטה¹⁶;
ונמצא מהלך מביתו עד ערובו אלפים אמה,
ומערובו אלפים, ואינו מהלך מביתו במדינה לרוח
מערב אפלו אמה אחת. המניח¹⁷ ערובו ברשות
היחיד¹⁸ - אפלו היתה מדינה גדולה כגינה¹⁹,
ואפלו עיר חרבה²⁰ או מערה הראויה לדיורין²¹ -
מהלך את פלטה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

15) משנה במסכת עירובין שם. (16) אסורה לו ההליכה
בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. (17) משנה
במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. (18) מקום המוקף
מחיצות, ושביבתו עכשיו במקום אחר. (19) שכן נקראת
בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים".
(20) שאין בה דירים אבל המחיצות נשארו. (21) במסכת
עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערות
צדיקהו מלך יהודה" (רש"י).

ה. המניח²² ערובו בתוך המדינה ששבת בה - לא
עשה פלוס²³, ואין מודדין לו במקום ערובו, אלא
הרי הוא כבני המדינה פלן, שיש להן אלפים אמה
לכל רוח חוץ למדינה. וכן אם נתן ערובו במקומות
המצטרפין לעיר²⁴, שמודדין התחום חוץ מהם -
הרי זה כנותנו בתוך העיר. נתן ערובו חוץ לתחום
- אינו ערוב²⁵.

22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (23) שהרי בלא
עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל
העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). (24) היינו "עיבורה
של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר
בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). (25) מכיון שאי
אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב,
מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

ו. אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה²⁶,
כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל או למשתה של

27 **פִּי כֵן, סֶפֶק חֲשֵׁכָה סֶפֶק לֹא חֲשֵׁכָה - אֵין מְעַרְבִין**
 28 **עֲרוּבֵי תַחֲוּמִין לְכַתְחֻלָּה⁵⁸; וְאִם עָרֵב - הָרִי זֶה עָרוֹב.**

(53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. (54) שעשאוהו שליח לערב בשבילם. (55) בשביל אחד. (56) ובשביל אחד. (57) ואף שהשליח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות - כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאיתו שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאיתו שהניח עירובו בין השמשות, נחשבהו ליום. (58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) - דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

29 **יֵד. נִפְלֵל⁵⁹ עַל הָעָרוֹב גֵּל⁶⁰ מִבְּעוֹד יוֹם, אִם יָכוֹל**
 30 **לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂית מְלָאכָה⁶¹ - הָרִי זֶה פָּשָׁר;**
 31 **שֶׁמֶתֶר לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת⁶², שֶׁהִיא שְׁעַת קִנְיַת**
 32 **הָעָרוֹב. וְאִם נָפַל עָלָיו גֵּל מִשְׁחֲשֵׁכָה - הָרִי זֶה עָרוֹב,**
 33 **וְאִף עַל פִּי שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ אֲלֹא בְּעֲשִׂית**
 34 **מְלָאכָה⁶³. סֶפֶק מִבְּעוֹד יוֹם נָפַל אוֹ מִשְׁחֲשֵׁכָה - הָרִי**
 35 **זֶה פָּשָׁר; וְסֶפֶק הָעָרוֹב - פָּשָׁר.**

(59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. (60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה. (61) האסורה מן התורה. (62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). (63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

36 **טו. אָבֵל⁶⁴ אִם עָרֵב בְּתְרוּמָה שֶׁהִיא סֶפֶק טְמֵאָה -**
 37 **אֵינוֹ עָרוֹב; שְׂאִינָה סַעֲדָה הָרְאוּיָה⁶⁵. וְכֵן אִם הָיוּ**
 38 **לְפָנָיו שְׁתֵּי כְּבוֹדוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת**
 39 **טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה הִיא מִשְׁתִּיחָה, וְאָמַר:**
 40 **עָרוֹבִי בְּטְהוֹרָה בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא - אֵינוֹ עָרוֹב;**
 41 **שְׂאִין פָּאן סַעֲדָה הָרְאוּיָה לְאַכִּילָה.**

(64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

42 **טז. אָמַר⁶⁶: כִּפּוּר זֶה הַיּוֹם חַל וְלִמְחָר קִדָּשׁ, וְעָרֵב**
 43 **בֵּה - הָרִי זֶה עָרוֹב; שְׂבִין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדִין לֹא**
 44 **נִתְקַדָּשָׁה וְיָדְאִי, וְרְאוּיָה הִיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם. אָבֵל אִם**
 45 **אָמַר: הַיּוֹם קִדָּשׁ וְלִמְחָר חַל - אֵין מְעַרְבִין בֵּה;**
 46 **שְׂאִינָה רְאוּיָה עַד שֶׁתִּחַשְׁשׁ⁶⁷. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ**
 47 **תְּרוּמָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שְׁלֹא תִהְיֶה תְּרוּמָה עַד**

מדרבנן (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). (38) וכן מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

1 **י. נִתְנָה³⁹ בְּמַגְדֵּל וְנָעַל, וְאָבֵד הַמִּפְתָּח, אִם יָכוֹל**
 2 **לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂית מְלָאכָה⁴⁰ - הָרִי זֶה עָרוֹב; שְׂאִין**
 3 **אִסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּמָקוֹם מְצוּה אֲלֹא**
 4 **מְלָאכָה. נִתְּנוּ בְּרֹאשׁ הַקֶּנֶה אוֹ הַקֶּנֶדֶס⁴¹ הַצּוֹמְחִין מִן**
 5 **הָאָרֶץ - אֵינוֹ עָרוֹב; גִּזְרָה שְׂמָא יִתְלַשׁ⁴². וְאִם הָיוּ**
 6 **תְּלוּשִׁין וְנִעְוָצִין - הָרִי זֶה עָרוֹב.**

(39) משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. (40) האסורה מן התורה. (41) שבת דק שעושין ממנו הרמחים. (42) כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין השמשות ("מגיד משנה").

7 **י. כָּל הַמְּנִיחַ עָרוֹבוֹ, יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עָרוֹבוֹ אֶרְבַּע**
 8 **אֲמוֹת⁴³. לְפִיכָךְ⁴⁴, הַמְּנִיחַ עָרוֹבֵי תַחֲוּמִין שְׁלוֹ בְּסוֹף**
 9 **הַתַּחֲוּם, וְנִתְּגַלְגַּל⁴⁵ הָעָרוֹב וַיֵּצֵא חוּץ לְתַחֲוּם בְּתוֹךְ**
 10 **שְׁתֵּי אֲמוֹת⁴⁶ - הָרִי זֶה עָרוֹב, וּכְאֵלוֹ לֹא יֵצֵא**
 11 **מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יֵצֵא חוּץ לְשְׁתֵּי אֲמוֹת - אֵינוֹ עָרוֹב;**
 12 **שֶׁהָרִי נִעַשָּׂה חוּץ לְתַחֲוּם, וְהַמְּנִיחַ עָרוֹבוֹ חוּץ**
 13 **לְתַחֲוּם - אֵינוֹ עָרוֹב, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְהִגִּיעַ אֶל**
 14 **עָרוֹבוֹ.**

(43) מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום עירובו קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאילנים אמה שנותנים לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים על רבינו. (44) משנה במסכת עירובין שם. (45) לפניו בין השמשות. (46) ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

15 **יב. נִתְּגַלְגַּל⁴⁷ הָעָרוֹב וַיֵּצֵא שְׁתֵּי אֲמוֹת חוּץ לְתַחֲוּם,**
 16 **אוֹ אָבֵד אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמָאת⁴⁸:**
 17 **מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עָרוֹב; מִשְׁחֲשֵׁכָה - הָרִי זֶה עָרוֹב;**
 18 **שֶׁקִּנְיַת הָעָרוֹב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סֶפֶק⁴⁹ - הָרִי זֶה**
 19 **עָרוֹב; וְסֶפֶק הָעָרוֹב - פָּשָׁר⁵⁰. לְפִיכָךְ, אִם נִאָּכַל⁵¹**
 20 **הָעָרוֹב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת⁵² - הָרִי זֶה עָרוֹב.**

(47) משנה במסכת עירובין שם. (48) שאינה ראויה לא לכהן ולא לישראל. (49) אם אבד או נשרף או נטמא מבעוד יום, או - משחשיכה. (50) שאנו מעמידים את העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחר שחשכה. (51) או נשרף או נטמא. (52) ספק יום ספק לילה.

21 **יג. אָמַר לֹי⁵³ שְׁנֵים: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ⁵⁴, אֶחָד⁵⁵ עָרֵב**
 22 **עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד⁵⁶ עָרֵב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת,**
 23 **וְזֶה שֶׁעָרֵב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם נִאָּכַל עָרוֹבוֹ בֵּין**
 24 **הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעָרֵב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נִאָּכַל**
 25 **עָרוֹבוֹ מִשְׁחֲשֵׁכָה - שְׁנֵיהֶם קִנּוּ עָרוֹב; שְׂבִין**
 26 **הַשְּׁמָשׁוֹת סֶפֶק הוּא, וְסֶפֶק הָעָרוֹב - פָּשָׁר⁵⁷. אִף עַל**

- 1 שֶׁתַּחֲשֹׁף - אֵין מְעַרְבִין בָּהּ; שֶׁהֵרִי הִיא טָבֵל כָּל בֵּין
2 הַשְּׁמֻשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הַסַּעֲדָה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

76 משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. (77) "הצריכו מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא, שיתן שביתתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו לשבת" (פירוש המשניות). (78) שיאמר לאחר: קבל פת זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו, ואין האחרים יכולים לזכות בו. (79) כי המניח עירוב לצד אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

- 19 יט. כָּל הַזֹּכֶה⁸⁰ בְּעִרְוֵי תַּחְוּמִין⁸¹ - מְזַבֵּן עַל יָדוֹ
20 בְּעִרְוֵי תַּחְוּמִין, וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַבֵּן עַל יָדוֹ עִרְוֵי
21 תַּחְוּמוֹת - אֵין מְזַבֵּן עַל יָדוֹ עִרְוֵי תַּחְוּמִין.

80 מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. (81) כמבואר בפרק א' הלכה כ'.

- 22 כ. נוֹתֵן⁸² אֶדָם מַעַה לְבַעַל הַבֵּית⁸³, כְּדִי שִׁינַח לּוֹ
23 פֶּת וַיַּעֲרֹב לּוֹ בָּהּ עִרְוֵי תַּחְוּמִין. אֲכָל אִם נִתֵּן לְחֻנּוּנִי
24 או לְנִחְתוּם⁸⁴, וְאָמַר לוֹ: זֶכֶה לִי בְּמַעַה זוֹ - אֵינוֹ
25 עִרְוֵי. וְאִם אָמַר לוֹ: עֲרֹב עָלַי בְּמַעַה זוֹ - הֵרִי זֶה
26 לֹאֲכֹךְ בָּהּ פֶּת או אֲכָל מִן הָאֲכָלִין וּמְעַרְבַּ עֲלֵיו⁸⁵.
27 וְאִם נִתֵּן לוֹ כְּלִי וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי בָּזֶה אֲכָל וְזֶכֶה לִי
28 בו - הֵרִי זֶה לֹאֲכֹךְ אֲכָל וּמְעַרְבַּ עֲלֵיו בּוֹ⁸⁶.

82 משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. (83) אף שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליח לערב עליו. (84) כיון שדרכן למכור, אנו תולים שהנתכוון לקנות מהם, ומעות אינן קונות - עד ימשוך. (85) שעשאו שליח לעשות עירוב עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה שליח עושה שליחותו ומערב לדעתו. (86) כי הדין הוא "אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי זה חלף מטלטלין. . . כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין (רבינו בהל' מכירה פרק ה' הלכה ה').

- 29 כא. מְעַרְבִין⁸⁷ אֶדָם עִרְוֵי תַּחְוּמִין עַל יְדֵי בָנוּ וּבָתוֹ
30 הַקְּטָנִים⁸⁸, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכּוֹנְעִים, בֵּין
31 מִדְּעֵתָן בֵּין שְׁלֹא מִדְּעֵתָן⁸⁹. לְפִיכֹף, אִם עֲרֹב עָלֶיהֶן
32 וְעֲרֹב לְעַצְמָן - יוֹצֵאֵין בְּשָׁל רֶבֶן. אֲכָל אֵינוֹ מְעַרְבִין
33 לֹא עַל יְדֵי בָנוּ וּבָתוֹ הַגְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ
34 וְשִׁפְחָתוֹ הַעֲבָרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֲלֹא מִדְּעֵתָן,
35 וְאִם עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֲצִלּוֹ עַל שְׁלֻחָנוֹ. וְאִם עֲרֹב
36 עָלֶיהֶן וְשִׁמְעוּ וְשִׁתְּקוּ וְלֹא מָחוּ - יוֹצֵאֵין בְּעִרְוָבוֹ.
37 עֲרֹב עַל אֶחָד מֵהֶן וְעֲרֹב הֵן לְעַצְמָן - אֵין לָהֶן מַחָאָה
38 גְּדוּלָּה מִזֶּה, וְיוֹצֵאֵין בְּעִרְוֵי עַצְמָן⁹⁰. קָטָן בֶּן שָׁשׁ

66 מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (67) במסכת עירובין שם: "אמר לו רבא לרב נחמן: מאי שנא (מה ההבדל ביניהם)? אמר לו: היום חול ולמחר קדש, לא נחתא (ירדה) ליה קדושה מספיקא (מספק), ולכן חל העירוב בין השמשות, היום קדש ולמחר חול, מספיקא לא פקעא קדושתיה מיניה (מספק) - אין הקדושה עוזבת אותו, ולכן לא חל העירוב בין השמשות".

- 3 יז. הַנּוֹתֵן⁶⁸ עִרְוָבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עִרְוֵי; לְפִי
4 שְׁבִית הַקְּבָרוֹת אִסּוּר בְּהִנְיָה⁶⁹, וְכִיּוֹן שֶׁרוּצָה בְּקִיּוּם
5 הָעִרְוֵי שֶׁם אַחֵר קִנְיָה⁷⁰ - הֵרִי נִהְיָה בּוֹ⁷¹. נִתְּנוּ בְּבֵית
6 הַפָּרָס⁷² - הֵרִי זֶה עִרְוֵי⁷³, וְאֲפִלּוּ הִיא בָּהֶן; מִפְּנֵי
7 שֶׁיִּכּוֹל לְכַנֵּס שָׁם בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֶחַ⁷⁴ או שֶׁיִּנְפֹּחַ
8 וְהוֹלֵךְ⁷⁵.

68 משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' ושם דף ל"א עמוד ב' בגמרא. (69) "בתי קברות אסורים בהנאה, כיצד? - אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין עושין בהם מלאכה" (הלכות אבל פרק י"ד הלכה י"ג). (70) ועצם הנחת העירוב אינה הנאה לפי שאין מערבין אלא לדבר מצוה (למעלה הלכה ו') ומצוות לאו ליהנות ניתנו (גמרא שם). ואסור לתת שם את העירוב, כדי שלא יהנה מן האיסור (ר"ע איגר). (71) וכיון שהניח עירובו באיסור אינו עירוב מפני ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (תמורה דף ד' עמוד ב') ראה ב"יין ובוועז' מסכת עירובין פרק ג' משנה א' אות ג' ובהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סימן ת"ט סעיף א'. (72) "מקום שנחרש בו קבר, שהרי נתקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפזרו בכל השדה, וגזרו חכמים טומאה על כל השדה" (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י' הלכה א'). (73) שלא גזרו בו חכמים אלא איסור טומאה אבל איסור הנאה לא גזרו. (74) באויר, ואינו נוגע בטומאה. (75) את העפר ובודק אם נמצאת בתוכו עצם כשעורה המטמאו. והתירו לו חכמים לעשות כן, אף על פי שהוא נטמא, כיון שהוא לדבר מצוה. ולענין קרבן פסח לא גזרו עליו טומאה כלל ומותר לו לעשות קרבן פסח, שלא העמידו חכמים גזרותיהם במקום שיש בו חיוב כרת (שאם לא יעשה פסח יתחייב כרת) כמו שכתב רבינו בפרק ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' (ועיין תוס' בכורות דף כ"ט עמוד א' ד"ה היכי).

- 9 יח. רַבִּים⁷⁶ שָׁרְצוּ לְהַשְׁתַּתֵּף בְּעִרְוֵי תַּחְוּמִין -
10 מִקְּבָצִין כֶּלֶן עִרְוֵי, שְׁתֵּי סַעֲדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁷⁷,
11 וּמִמִּיחִין אוֹתוֹ כְּכִלִּי אֶחָד בְּמִקּוֹם שִׁירְצוֹ. וְאִם עָשָׂה
12 אֶחָד עִרְוֵי עַל יְדֵי כֶּלֶן - צָרִיךְ לִזְכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי
13 אַחֵר⁷⁸. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַם; שֶׁאֵין מְעַרְבִין לוֹ לְאֶדָם
14 עִרְוֵי תַּחְוּמִין אֲלֹא לְדַעְתּוֹ⁷⁹, שֶׁמָּא אֵינוֹ רוּצָה לְעֲרֹב
15 בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁרָצָה זֶה. וְאִם הוֹדִיעּוּ מִבְּעוֹד יוֹם, אָף
16 עַל פִּי שְׁלֹא רָצָה אֲלֹא מִשְׁתַּחֲשֹׁף - הֵרִי זֶה עִרְוֵי. וְאִם

לֹא: הִנֵּה עֲרוּבֵי בְּמַגְדֵּל, וְהִנֵּיחוּ בְּשׁוּבָה; בְּשׁוּבָה, 20
וְהִנֵּיחוּ בְּמַגְדֵּל; בְּבֵית, וְהִנֵּיחוּ בַּעֲלִיָּה; בַּעֲלִיָּה, 21
וְהִנֵּיחוּ בְּבֵית - אֵינוֹ עֲרוּב¹⁰⁴. אָכֵל אִם אָמַר לֹא "עֲרֵב 22
עָלַי" סֵתֵם, וְעֲרֵב עָלָיו - בֵּין בְּגִירוֹת בֵּין בְּתָמְרִים, 23
בֵּין בְּבֵית בֵּין בַּעֲלִיָּה - הֲרִי זֶה עֲרוּב¹⁰⁵. 24

98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. (99) ולא פירשו לו לאיזה צד יערב. (100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם. (101) ואנו אומרים "יש ברירה" – הוברר הדבר למפרע שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין ראב"ד. (102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'. (103) תאנים יבשות. (104) כיון ששינה מדעת המשלח, עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. (105) שאנו אומרים מן הסתם מסכים המשלח שיערב לו במה שהשליח רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

כד. כָּשֶׁם שֶׁמְבָרְכִין עַל עֲרוּבֵי תַּצְרוֹת¹⁰⁶ וְשִׁתּוּפֵי 25
מְבוֹאוֹת, כִּף מְבָרְכִין עַל עֲרוּבֵי תַּחוּמִין¹⁰⁷. וְאוֹמֵר: 26
בְּזֶה הָעֲרוּב יִהְיֶה מִתֵּר לִי לְהֵלֶךְ¹⁰⁸ לְמָקוֹם¹⁰⁹ זֶה 27
אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעֲרֵב עַל יָדֵי 28
רַבִּים, אוֹמֵר: בְּזֶה הָעֲרוּב יִהְיֶה מִתֵּר לְפָלוּגִי, אוֹ 29
לְבָנִי מָקוֹם פָּלוּגִי, אוֹ לְבָנִי עֵיר זֶה, לְהֵלֶךְ מִמָּקוֹם 30
זֶה אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ. 31

(106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. (107) ואף על פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד'). – מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" – שהרי אמרו (מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אויא אמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגידך זקניך ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שזוה ענינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד משנה ומגן אברהם). (108) "למחר", ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". (109) צריך לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן תט"ו סעיף ד'.

1 שְׁנִים או פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעֲרוּב אֲמֹי⁹¹, וְאֵין צָרִיף 2
לְהִנִּיחַ עָלָיו מִזֶּה שְׁתֵּי סְעֻדוֹת לְעֶצְמוֹ.

(87) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. (88) מגיל שש עד שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי"ד). (89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש). (90) והולכים לאותו צד שעירבו. (91) שעד גיל שש הוא כרוך אחרי אמו.

3 כב. הַרְוֵצָה לְשַׁלַּח עֲרוּבוֹ בֵּיד אַחֵר לְהִנִּיחוֹ לוֹ 4
בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֵה לְקַבֵּעַ שְׁבִיתתוֹ שָׁם - הַרְשׁוֹת 5
בִּידוֹ⁹². וְכִשְׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בֵּיד חֲרָשׁ 6
שׁוֹטֵה וְקִטְן⁹³, וְלֹא בֵּיד מִי שְׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמַצְוֹת 7
עֲרוּב⁹⁴. וְאִם שָׁלַח - אֵינוֹ עֲרוּב. וְאִם שָׁלְחוֹ בֵּיד 8
אֶחָד מֵאלוֹ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכּוֹ לְאָדָם בָּשָׂר, כְּדִי 9
שְׁיֹלִיכּוֹ הַכָּשֶׁר וְיִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם הָעֲרוּב - הֲרִי זֶה 10
כָּשֶׁר⁹⁵. וְאִפְלוּ שָׁלְחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל⁹⁶. וְהוּא, 11
שִׁיְהִיָּה עוֹמֵד מִרְחוֹק, עַד שִׁירָאָה זֶה הַפְּסוּל אוֹ 12
הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֶצֶל הַכָּשֶׁר שְׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיף אֶת 13
הָעֲרוּב. וְכֵן⁹⁷ רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֲרוּבֵי תַּחוּמִין 14
וְרָצוּ לְשַׁלַּח עֲרוּבָן בֵּיד אַחֵר - הֲרִי אֵלוֹ מְשַׁלְּחִין.

(92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". (93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שבייתה עבורו. (94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. (95) אם האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". (96) מסכת עירובין שם. (97) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

15 כג. אֶחָד⁹⁸ או רַבִּים שְׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְעֲרֵב 16
עָלֵינוּ⁹⁹, וְעֲרֵב עָלֵיהֶן בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה¹⁰⁰ - הֲרִי 17
זֶה עֲרוּב וְיוֹצֵאִין בּוֹ¹⁰¹, שֶׁהֲרִי לֹא יִחַדּוּ לוֹ רוּחַ. 18
הָאוֹמֵר¹⁰² לְחִבְרוֹ: עֲרֵב עָלֵי בְּתָמְרִים, וְעֲרֵב עָלָיו 19
בְּגִירוֹת¹⁰³; בְּגִירוֹת, וְעֲרֵב עָלָיו בְּתָמְרִים; אָמַר

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו שבט ב' אדר תשע"ח

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קיט.

36 כְּמוֹ מַעֲשֶׂה שְׁנִי, וְאֵין לְכַתְּנִים בּוֹ כְּלוּם. וְלִשּׁוֹן סִפְרֵי 37
(פרשת נשא): "וְאִישׁ אֶת-קֶדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה" (במדבר ה, י) — 38
"מִשֹּׁף הַכְּתוּב כָּל-הַקְּדָשִׁים וַיִּתְּנֵם לְכַהֵן וְלֹא שִׁיר מֵהֶם 39
אֶלָּא תוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפְסַח וּמַעֲשֶׂה בְּהֵמָה וּמַעֲשֶׂה שְׁנִי 40
וְנִטְע רִבְעֵי שִׁיְהִי לְבָעֲלִים". וְכָבֵד נִתְבָּאָרֵי דִּינֵי מַצְוָה זֹאת 41
בְּשִׁלְמוֹת בְּפֶרֶק אַחֲרֹן מִמִּסְכַּת מַעֲשֶׂה שְׁנִי.

32 הַמַּצְוָה הַקִּי"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוְנוּ שִׁיְהֵא נִטֵּע רִבְעֵי 33
(פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כְּלוּ קֶדֶשׁ, 34
וְהוּא אָמַר: "יִהְיֶה כָּל-פְּרִי קֶדֶשׁ הַלּוּלִים לַה'" (ויקרא 35
יט, כד), וְדִינוֹ: שִׁיְעֲלָה לִירוּשָׁלַיִם וְיִאכְלוּהוּ בְּעָלָיו שָׁם

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קלא. ככה.

1 המצוה הקל"א — הצווי שנגצטינו להתודות לפניו
2 יתעלה, שהפרשנו את חובת המעשדות והתרומות
3 ולהתנקות מהם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה
4 במעשדות, ולהכריז זאת) גם בדבור, בדרך שהתנגינו
5 מלהחזיק בהן בפעל, וזהו הנקרא: "ודוי מעשר". והצווי
6 בזה הוא אמרו יתעלה: "ואמרף לפני ה' אלהיך בערתי
7 הקדש מן-הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה
8 וגו'" (דברים כו, יא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואפן
9 הבעור וענינו בפרק אחרון ממעשר שני.

10 המצוה הקכ"ה — הצווי שנגצטינו להפריש את-
11 הבכורים (ראשוני פרות ארץ-ישראל משבעת המינים)
12 ולהביאם למקדש, והוא אמרו יתעלה: "וראשית בכורי
13 אדמתך תביא בית ה' אלהיך" (שמות כג, יט). ופשוט,
14 שמצוה זו אינה נזהגת אלא בפני הבית, ואינם באים
15 אלא מפרות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן —
16 ומשבעת המינים בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
17 במסכת בכורים. ושם (פרק ג משנה יב) נתבאר שהם,
18 כלומר: הבכורים, נכסי כהן (שייכים לכהן).

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קמט (בכמה דפוסים: קמח).

מצות עשה קלב.

19 המצוה הקמ"ט — האזהרה שהזהר הכהן מלאכול
20 את הבכורים בחוץ (מירושלים) והוא אמרו: "לא-תוכל
21 לאכל בשעריך וגו' ותרומת ירך". בא בקבלה (מכות יז):
22 "ותרומת ירך" — אלו הבכורים. לפי שלא הניח —
23 בפקוק זה דבר השעון הבאת מקום (לירושלים) שלא
24 להפירו בפרוש, ואמר בכללם "ותרומת ירך" — הרי אלו
25 הבכורים בלי ספק, שבאר בהם שהם טעונין הבאת
26 מקום, והיאך יזהיר על אכילתה בשעריך! ולשון ספרי
27 (פרשת ראה שם): "לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים
28 שלא קרא עליהם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם
29 הבאת הבכורים), שהוא עובר בלא-תעשה". וכבר נתבאר
30 בסוף מכות (ט). שאינו חייב עליהם אלא קדם שיניחם
31 בעזרה; אבל משיניחם בעזרה — הרי הוא פטור עליהם,
32 אף-על-פי שלא קרא. וגם בבכורים אותו התנאי
33 שבמעשר שני, כלומר שאין פלימי שאכלם בחוץ חייב
34 עליהם, עד שינאו פני הבית; ואם אכל מהם מי שיאכל
35 אחר שראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — חייב מלקות
36 בלבד אם הוא כהן; אבל הישראלי — הרי הוא מחייב
37 מיתה בידי שמים, אם אכל בכורים, אפלו אחר קריאתו.
38 ובפרוש אמרו (בכורים פרק ב משנה א): התרומה

39 והבכורים חייבין עליהן חמש ומיתה ואסורין לזרים. אם
40 אכלם בידון — חייב מיתה בידי שמים ובשגגה מוסיף
41 חמש בדין התרומה. לפי שפיון שקראם יתעלה תרומת
42 ירך, חלו עליהם כל-דיני התרומה. וראוי לך להבין כאן
43 היטב כדי שלא ישתבשו לך הענינים והוא: שהכהן אם
44 יאכל הבכורים משראו פני הבית קדם הנחה בעזרה —
45 לוקה, ואזהרתיה מ"לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת
46 ירך", כמו שנתבאר בגמרא מכות, כמו ישראל במעשר
47 שני שלוקה על אכילתו חוץ למקום אף-על-פי שהוא
48 שול; אבל הישראלי שאכל בכורים אחר שראו פני הבית
49 בכל-מקום שיאכלם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חייב
50 מיתה בידי שמים, ואזהרתיה מן "וכל-זר לא-יאכל
51 קדש" (שם י), כמו שבארנו במצוה קל"ג ממצות אלו.
52 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מכות.

53 המצוה הקל"ב — הצווי שנגצטינו לספר חסדיו
54 יתעלה אתנו, ואיך הצילנו מאז ראשית מצבו של יעקב
55 אבינו ומשעבוד המצרים וענוים לנו, ולהודות לה' על
56 פל-זה, ולבקש ממנו שיתמיד הברכה — (כל זאת אנו
57 אומרים) בזמן שאנו מביאים את-הבכורים. והוא אמרו
58 יתעלה: "וענית ואמרף לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי"
59 (דברים כו, ה) ושאר כל-אותה הפרשה. ומצוה זו נקראת
60 "מקרא בכורים". וכבר נתבאר דיניו במסכת בכורים
61 ובפרק ז' מסוטה" (לב). ואינה חובה לנשים.

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

62 המצוה הקל"ג — הצווי שנגצטינו להפריש חלה
63 מפל-עסה ולתנה לפהן, והוא אמרו יתעלה: "וראשית
64 ערסתכם חלה תרימו תרומה" (במדבר טו, ב). וכבר
65 נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת חלה ובמסכת ערלה
66 (פרק ב משנה א) ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ
67 ישראל בלבד.

68 המצוה הקמ"ג — הצווי שנגצטינו לתן לפהן את
69 הרוצ' והלחיים והקבה מפל-בהמה טהורה שאנו
70 שוחטים, והוא אמרו יתעלה: "וזה יהיה משפט הפהנים
71 מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה" (דברים יח,
72 ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מחלין (קל). ואין
73 הלויים חייבים במצוה זו.

74 המצוה הקמ"ד — הצווי שנגצטינו להפריש ראשית
75 הגז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) ולתנו לפהן, והוא אמרו
76 יתעלה: "וראשית גז צאנך תתן-לו" (שם, ד), ומצוה זו
77 אינה נזהגת אלא בארץ וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו
78 בפרק י"א מחלין (קלה).

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ח

מצות עשה פ. פא.

1 "ושבתה הארץ שבת לה" (שם, ב). וכבר נתבאר דיני
2 מצוה זו במסכת שביעית; ואינה חובה מן-התורה אלא
3 בארץ ישראל.

4 **המצוה המשלימה מאתים ועשרים** — האזהרה
5 שהזהרנו מלעבוד את הארץ בשנה שביעית, והוא אמרו
6 יתעלה: "שדך לא תזרע" (שם, ד). והעובר על זה —
7 לזקק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שביעית.

8 **המצוה הרכ"א** — האזהרה שהזהרנו מלעבוד
9 את-האילן בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה: "וכרמך
10 לא תזמר" (שם). וגם העובר על זה — חייב מלקות.
11 ולשון ספרא (תחילת פרשת בהר): "הזרע והזמיר בכלל
12 היו (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי
13 שלא לעבוד בשביעית), ולמה יצאו? להקיש אליהם, מה
14 זרע וזמיר מיוחדים שהם עבודה בארץ ובאילן, אף אני
15 אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן". וכבר
16 נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת שביעית.

17 **המצוה הרכ"ב** — האזהרה שהזהרנו מלקצור
18 מה-שהצמיחה האדמה מעצמה בשנה השביעית כדרך
19 שאנו קוצרים כל-שנה. ופרוש דבר זה, שאנו הזהרנו
20 מעבודת האדמה ועבודת השמטה, כמו שהזכרנו לעיל.
21 והדבר שהצמיחה האדמה ממה-שזרע בה בשנה
22 הששית והוא הנקרא: ספית מתר לאכלו (מן התורה)
23 בשנה שביעית, אבל אין מתר לקצרו אלא בשנתי
24 מן-הרגיל. והוא אמרו יתעלה: "את ספית קצירך לא
25 תקצור" (שם, ה), אין פונתו שלא יקצרו כלל לפי שגבר
26 אמו: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (שם, ו), אלא
27 פונתו: לא תקצרו כדרך שקוצרים תבואת שאר שנים,
28 כי אם כמי שקוצר דבר שהוא הפקר, בלי הזנה ובלי
29 התכוננות, כמו שנקאר.

יום ש"ק ב' אדר ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רכג.

מצות עשה קלד. קמא.

מצות לא תעשה רל. רלא.

1 **המצוה הרכ"ג** — האזהרה שהזהרנו מלאסוף גם
2 מה-שמצמיחים האילנות מן-הפרות בשנה שביעית כדרך
3 שאנו אוספים פרות כל-שנה, אלא נעשה ככך שנוי כדי
4 להראות שהוא הפקר, והוא אמרו יתעלה: "ואת-ענבי
5 נירך (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לא תבצר" (ויקרא
6 כה, ה). בא הפרוש (ספרא פרשת בהר): "לא תבצר כדרך
7 הבוצרים. מכאן אמרו: תאנים של שביעית אין קוצין
8 אותן במקצה (אין שוטחין אותן לייבוש במקום המיועד לכך),
9 אבל קוצה הוא בתרפה; ואין דורכין ענבים בגת (להוציא
10 יין), אבל דורף הוא בערבה; ואין עושין זיתים בבר

1 **המצוה המשלימה שמנים** — הצווי שנגטוינו
2 לפדות בכור אדם ולתן אותו הפדיון לכהן, והוא אמרו
3 יתעלה: "בכור בניך תתן-לי" (שמות כב, כה). ופרש אף
4 תהיה נתינה זו: שנגטוינו מן-הכהן וכאלו כבר זכה בו,
5 ונקנהו ממנו בתמשה סלעים. והוא אמרו יתעלה: "אף
6 פדה תפדה את בכור האדם" (במדבר יח, טו), ומצוה זו
7 היא מצות פדיון הבן, ואין הנשים חייבות בה; אלא היא
8 מצות (של) הבן (המוטלות) על האב, כמו שנתבאר
9 בקדושין (כט). וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת
10 בכורות (מו).

11 **המצוה הפ"א** — הוא הצווי שנגטוינו לפדות פטר
12 (בכור של) חמור בשנה דוקא ושל לא יפדה בזולתו — אם
13 לא יפדה אותו בשויו — ויתן אותו השנה לכהן, והוא
14 אמרו יתעלה: "ופטר חמור תפדה בשנה" (שמות לז, כ).
15 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) וגם
16 היא אין הלויים חייבים בה.

יום שישי א' אדר ה'תשע"ח

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

17 **המצוה הפ"ב** — הוא הצווי שנגטוינו בעריפת
18 (ראשו של) פטר חמור. אם אינו רוצה לפדותו, והוא
19 אמרו יתעלה: "ואם-לא תפדה וערפתו" (שמות לז, ב),
20 וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א)
21 אפשר למקשה להקשות עלי ולומר: מדוע אתה מונה
22 פדיתו ועריפתו בשתי מצות, ואיך מונה אותן במצוה
23 אחת, ומה ה' יודע ועד שהדין היה מחייב בן, לולא
24 בפלל השביעי? ה' יודע ועד שהדין היה מחייב בן, לולא
25 מצאנו בענין זה לשון המורה על היותן שתי מצות, והוא
26 אמרם (בכורות יג): "מצות פדית קודמת (עדיפה) למצות
27 עריפה, ומצות יבום קודמת למצות חליצה". הינו: כמו
28 שהיבמה עומדת או ליבום או לחליצה — והיבום מצוה
29 כמו שהזכיר והחליצה מצוה בפני עצמה — כך פטר
30 חמור עומד או לפדה או לעריפה, וזו מצוה כמו
31 שאמר.

32 **המצוה הקל"ה** — הצווי שנגטוינו להשבית עבודת
33 האדמה בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה: "בתריש
34 ובקציר תשבית" (שמות לז, כא) וכבר נכפל הצווי בענין
35 זה כמה פעמים ואמר: "שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא
36 כה, ד), וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה ז) — (להלן
37 שיעור קעד) את דבריהם וזכרונם לברכה (שבת כד, ועוד):
38 "האי שבתון — עשה הוא". ואמר יתעלה עוד:

כְּלוּמַר כָּל־הַמַּשְׁאוֹת (החובות) בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִטָּה, וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלֶּה: "וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ אֶת־אֲחִיד תִּשְׁמַט יָדְךָ" (דברים טו,
ג). וּכְבָּר נִכְפַּל הַצְּוִי בַּמִּצְוָה זוֹ וְאָמַר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה
שְׁמוּט כָּל־בְּעַל מִשָּׁה יָדוֹ" (שם, ב), וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא:
"בְּשִׁטִּי שְׁמִטוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר: אַחַת שְׁמִטַּת קֶרֶקַע וְאַחַת
שְׁמִטַּת כֶּסֶּפִּים: וְשְׁמִטַּת כֶּסֶּפִּים זוֹ אֵינָה נֹהֲגֶת מִן־הַתּוֹרָה
אֲלָא בְּזִמְן שְׁשִׁמַּטַּת קֶרֶקַע נֹהֲגֶת, וְאִזּוּ הִיא נֹהֲגֶת מִן־
הַתּוֹרָה בְּכָל־מְקוֹם". וּכְבָּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק
אַחֲרוֹן מִמַּסְּכַת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַפְּשִׁילִימָה מֵאַתִּים וּשְׁלֹשִׁים — הָאֲזַהְרָה
שֶׁהִזְהִינוּ מִלְתַּבֵּעַ אֶת הַחֻבּוֹת בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִטָּה, אֲלָא
יִשְׁמֻטוּ לְגַמְרִי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שְׁמוּט כָּל־בְּעַל
מִשָּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיוֹ לֹא־יִגַּשׁ אֶת־רַעְיוֹ וְאֶת־
אֲחִיו" (שם), וְזֶה אֵינּוּ חֻכָּה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן שִׁישׁ שָׁם שְׁמִטַּת קֶרֶקַע, כְּלוּמַר: הַיּוֹבֵל.
אֲבָל מְדַרְבָּנָן דְּכָר זֶה חֻכָּה בְּכָל־מְקוֹם וּבְכָל־זִמְן וְאִסּוּר
לְתַבְּעַ הַחֻבּ שֶׁעֲבָרָה עָלָיו שְׁבִיעִית אֲלָא יִשְׁמֻט. וּכְבָּר
נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַסְּכַת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרַל"א — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְהַמְנֹע
מִלְהֵלוֹת זֶה לָזֶה בְּגִלְל הַשְּׁמִטָּה שְׁלֹא יִשְׁמַט הַחֻבּ, לְפִי
שֶׁהַכְּתוּב הִזְהִיר מִזֹּאת הַמַּחֲשָׁבָה וְאָמַר: "הַשְּׁמֵר לָךְ
פֶּן־יִהְיֶה דְּכָר וְגו'" (שם, ט), וּלְשׁוֹן סְפָרִי (שם): "הַשְּׁמֵר
— בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־יִהְיֶה — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוּמַר: שְׁנֵי
לְאוּיִן אֵלּוּ בָּאוּ בַּעֲנֻנָן זֶה, זֶה אַחֵר זֶה לְחֻזּוֹק.

וּבְקִטְבִי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אֲבָל כּוֹתֵשׁ
הוּא וּמִכְנִיס לְבוֹדָה" (מסחטה קטנה). וּכְבָּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זוֹ עִם שְׁלֹפְנִיָּה בַּמַּסְּכַת שְׁבִיעִית.
הַמִּצְוָה הַקַּל"ד — הַצְּוִי שְׁנֻצְטוּיָיו לְהַפְקִיר כָּל
מַה־שֶּׁהֲצִמִּיחָה הָאֲדָמָה בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִטָּה, וְלִהְתִּיר (להפקיר)
כָּל־צִמְחֵי שְׂדוֹתֵינוּ וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַשְּׁבִיעִית
תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְגו'" (שמות כג, יא), וּלְשׁוֹן הַמַּכְלִתָּא:
"וְהֵלֵא הַפָּרֶם וְהַזֵּית בְּכָל־הַיָּמָה וְלָמָּה יֵצֵא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו:
מָה פָּרֶם מִיָּחָד שֶׁהוּא בַּעֲשָׂה, עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה,
כֵּף כָּל שֶׁהוּא בַּעֲשָׂה עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְעֲנִין
דְּכָר זֶה כְּמוֹ שְׁאִסְבִּיר לָךְ: שְׁאָמְרוּ "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָה
וְנִטְשָׁתָה" כּוֹלֵל הַפְּקָרַת כָּל־הַצִּמְחָה בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית:
עֲנָבִים וְתֵאנִים וְאַפְרִסְקִים וְרִמּוֹנִים וְחֹטִים וְשִׁעוּרִים
וְזוֹלָתָם. יוֹצֵא, שֶׁשְׁמִטַּת הַכָּל — מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֲר־כֵּף
פָּרֶט וְאָמַר: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ". וְהָרִי אֵלּוּ הֵם
בְּכָל־כָּל מַה־שְּׁצוּמַח מִן־הָאֲדָמָה — אֲלָא לֹא בָּא הַצְּוִי
הַזֶּה בְּכָרֶם וְזֵית בְּמִיָּחָד, אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁהִזְהִיר בָּהֶם הַכְּתוּב
בְּמִיָּחָד עַל אֲסַפַּת תְּבוּאוֹת הַפָּרֶם וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶת־עֲנָבֵי
נִזְרֶיךָ לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה, ה). הִנֵּה כְּמוֹ הַפָּרֶם
שֶׁהַפְּקָרְתּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, מְנִיעַתּוֹ (מלחפּקיר) —
לֹא תַעֲשֶׂה, כֵּף כָּל מַה־שֶּׁתַּצְמִיחַ שָׁנָה שְׁבִיעִית שְׁנִתְבָּאֲרָה
שֶׁהַפְּקָרְתּוֹ בַּעֲשֵׂה — תִּהְיֶה מְנִיעַתּוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. אִם כֵּן
יִהְיֶה דִין הַזֵּית בְּדִין הַפָּרֶם בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, וְדִין זֵית
וְדִין שְׁאֵר פְּרוֹת שָׁנָה. הִנֵּה נִתְבָּאֲרָה מִכָּל מַה־שֶּׁקָּדַם —
שֶׁהַשְּׁמִטָּה גְּדוּלִי שְׁבִיעִית מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זוֹ בַּמַּסְּכַת שְׁבִיעִית, וְאֵינָה חֻכָּה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא
לְפָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּר.
הַמִּצְוָה הַקַּמ"א — הַצְּוִי שְׁנֻצְטוּיָיו לְהַשְׁמִיט כֶּסֶּפִּים,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' ב

הַגִּמְרָא מְבִיאָה אוֹפֵן נוֹסֵף שֶׁאֵין לַחֲשׂוֹשׁ בּוֹ מִשּׁוּם יֵין נֹסֵךְ: אָמַר רַבִּי
אִלְעָזָר, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, יוֹן מְבוּשָׁל שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהָיָה
מִתְחַלֵּף יוֹן רִגִּיל, שֶׁאֵינוֹ מְבוּשָׁל, אִסּוּר בַּהֲנָא.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: פְּשִׁימָא, מִשּׁוּם דְּאִיבִּשְׁלִי פִּקְעָה לִיה אִיסּוּרָא — וְכִי
הֵינּוּ סְבוּרִים שֶׁהִבְשִׁיל מִפְּקִיעַ אֶת הָאִיסּוּר שֶׁהִיהָ עָלָיו קוּדֵם לָכֵן.
מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אָמַר רַב אֲשִׁי, הָא אֲתָא לְאִשְׁמוּעִינָן — דְּבַר זֶה בָּאָה
הַבְּרִייתָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁרַק אִם בְּהִיוֹתוֹ יוֹן רִגִּיל הִיהָ בְּרִשּׁוֹת הַגּוֹי,
אִסּוּר, אֲבָל יוֹן מְבוּשָׁל שְׁלָנוּ — שֶׁהַתְּבַשּׁל בְּעוֹדוֹ אֲצֵל יִשְׂרָאֵל,
וּמוֹפְקָד בִּיד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵין צְרִיךְ חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, אֲלָא דִּי
בַּחוּתָם אַחַד, שֶׁהִרִי אֵין בּוֹ כָּל חֲשׂוֹשׁ, אֵין מִשּׁוּם אִינְסוּבִי — אִם
תַּחֲשׂוֹשׁ שֶׁהִגִּי נִסְכּוֹ לַעֲבוּדָה זָרָה שְׁלּוֹ, הִרִי לֹא מִנְּפִכִי — אֵין הַגּוֹיִים
מִנְּסִכִּים יוֹן מְבוּשָׁל. וְאֵין מִשּׁוּם

גוֹי, נֹאסֵר לַעֲלוֹם.
מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אָמַר רַב אֲשִׁי, הָא אֲתָא לְאִשְׁמוּעִינָן — דְּבַר זֶה בָּא
הַתָּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁדוּקָא חוּמֵץ שֶׁהִיהָ בְּרִשּׁוֹת הַגּוֹי מִתְחַלֵּה,
בְּהִיוֹתוֹ יוֹן, אִסּוּר, אֲבָל חוּמֵץ שְׁלָנוּ — שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְרוּצָה לְהַפְקִידוֹ
בִּיד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵין צְרִיךְ לְהַפְקִידוֹ בְּשִׁמְרִית חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם,
אֲלָא דִּי בַּחוּתָם אַחַד, וְהֵינּוּ כִּיּוֹן שֶׁאֵין לָמָּה לַחֲשׂוֹשׁ בַּחוּמֵץ זֶה, אֵין
מִשּׁוּם אִינְסוּבִי — אִם תַּחֲשׂוֹשׁ שֶׁהִגִּי נִסְכּוֹ לַעֲבוּדָה זָרָה, הִרִי לֹא
מִנְּפִכִי — אֵין מִנְּסִכִּים חוּמֵץ לַעֲבוּדָה זָרָה, וְאֵין מִשּׁוּם אִינְסוּבִי — וְאִם
תַּחֲשׂוֹשׁ שֶׁהִגִּי הַחֲלִיף אֶת הַחוּמֵץ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל בַּחוּמֵץ שְׁלּוֹ, שֶׁהִיהָ
גְּרוּעָה יוֹתֵר, וְכִיּוֹן שֶׁהִיהָ אֲצֵלוֹ בְּהִיוֹתוֹ יוֹן הִרִי הוּא אִסּוּר, כִּיּוֹן דְּאִיבָא
חוֹתָם — כִּיּוֹן שִׁישׁ חוֹתָם עַל פֶּתַח הַחֲבִית, לֹא מִיָּד וּמִיָּדָא — אֵינוֹ
טוֹרַח לְשׁוֹבֵר אֶת הַחוֹתָם וְלִזְיִיף חוֹתָם חֲדָשׁ בְּשִׁבִּיל תּוֹעֵלַת מוֹעֵטָה
זוֹ, שִׁישִׁיג חוּמֵץ יוֹתֵר טוֹב.

ישעיה פרק נו חייב

ח ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך כי מאתי גלית ותעלי הרחבת משפך ותכרת לך מהם אהבת משפכם יד חזית: ט ותשרי למלך בשמן ותרכי רקחך ותשלחי צריך עד-מרחק ותשפילי עד-שאול: י ברב דרכך ינעת לא אמרת נואש חית ידך מצאת עליך לא חלית: יא ואת-מי דאגת ותיראי כי תכזבי ואותי לא זכרת לא-שמת על-לפך הלא אני מחשה ומעלם ואותי לא תיראי: יב אני אגיד צדקתך ואת-מעשיך ולא יועילוך:

רש"י

שאל כן תרגמו יונתן: (י) ברוב דרכך ינעת. נתעסקת בצרכיך למלאות תאותך להרבות הונך: לא אמרת נואש. אתיאיאש מאלו ולא אחיש עוד לעסוק בהן כי בתורה ובמצות אתן לב: חית ידך מצאת. צורך ידך מצאת הצלחת במעשיך: על כן לא חלית. לא נחלה לבך לדאוג על עבודתי לעסוק בתורה. חית. לשון ערבי הוא צורך: (יא) ואת מי דאגת. ממי נתייראת: כי תכזבי. כי פסקת לך מעבודתי וכזבת בי כמו לא יכזבו מימיו (לקמן נח) כל האדם כוזב (תהלים קטז) פליינצ"א בלע"ז וכן כל לשון כזב מי שבוטחין עליו והוא כוזב ובוגד: הלא אני מחשה. שהחשתי על כמה פשעים שפשעת בי: (יב) אני אגיד צדקתך. אני תמיד מגיד לך דברים שאם תעשי אותם תצדיק: ואת מעשיך. שאתה עושה שלא ברצוני לא יועילוך בעת רעתך:

(ח) ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך. למי שהוא מדמה אותה לאשה מנאפת אשר נואפי' צופים וממתנינים לפני פתח ביתה והיא לבה וזכרונה אל הדלת והמזוזה איך תפתח ותצא אליהם: כי מאתי גלית ותעלי. אצלי היית שוכבת וגלית הכיסוי שהיו מכוסים יחד ותעלי מאצלי: הרחבת משכבך. לקבל בו נואפי' הרבה: ותכרת לך. ברית מהם: אהבת משכבם. כשחזית לך יד ומקום להראות להם אהבתך: יד. איישי' בלע"ז וכן ראו חלקת יואב אל ידי (ש"ב יד): (ט) ותשרי למלך בשמן. ואני מתחלה גדלתיך והיית מקבלת פני מלך בכל מיני תפנוקים, ותשרי לשון ראיית פנים כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) וכן (ש"א ט) ותשורה אין להביא דורון של הקבלת פנים: ותשלחי צריך. שלוחיך למרחוק לגבות מס ממלכי האומות: ותשפילי. את חזקי האומות עד

מצודת ציון

(ח) והמזוזה. הם העומדים אצל חלל הפתח מזה ומזה: גלית. מלשון גילוי: ותעלי. ענין הסתלקות כמו כעלות גדיש בעתו (איוב ה): יד. מקום: חזית. ענין ראייה כמו ותחז בציון עינינו (מיכה ד): (ט) ותשרי. מלשון תשורה ודורון כמו ותשורה אין להביא (ש"א ט): רקחך. בשמים מעשה רוקח וכן רקחי במרקחת (דה"א ט): צריך. מלאכך כמו וציר בגוים שולח (עובדיה א): שאול. בור הקבר: (י) נואש. מל' יאוש ועזיבת הדבר כמו ואמרו נואש (ירמיה יח): חית. ענין כח ובריאות וכן עד חיותם (יהושע ה): חלית. מל' חולי ומכאוב: (יא) דאגת. מל' דאגה ופחד: תכזבי. ענין עזיבת הדבר כמו תהיה לי כמו אכזב (ירמיה טו): מחשה. ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (לעיל מב): (יב) יועילוך. מלשון תועלת:

ותשלחי. שלחת מלאכך אליו עד אשור הרחוקה מארצך: ותשפילי. השפלת נפשך עד שאול בהראות הכנעה מרובה: (י) ברוב דרכך. במה שהלכת הרבה בדרכי לבך לבקש עזר ממלך אשור הנה נתייגעת הרבה בזה ועכ"ז לא אמרת אתיאיאש עצמי מלבקש עזרה ממנו לפי רוב הטורח: חית ידך מצאת. על כי מצאת ממנו כח ידך כי זרוע לך ברכב ובפרשים לכן לא נעשית חולה וכואב עם כל הטורח כי קבלת בשמחה: (יא) ואת מי דאגת. ר"ל הנה כ"ז היה בחנם כי ממי פחדת ותיראי אשר עזבת בטחונך בי ולא זכרת אותי ר"ל וכי יש מי בעולם אשר לא תגבר ידי עליו: לא שמת על לבך. כי טוב לחסות בה' וכפל הדבר במ"ש: הלא אני מחשה. באמת אני משתיק את כל הקמים עליך ומעולם בא הדבר ממני ולא מעור האומות ועכ"ז לא תיראי מפני כ"אם מן הקמים עליך: (יב) אני אגיד צדקתך. אני מגיד לך במה תמצא צדקה ממני ואת המעשה אשר תעשה וזהו לחסות בה' לא בעזר העובדי כוכבים: ולא יועילוך. אבל כל דברי אינם מועילים לך כי אינך פונה אליהם:

מצודת דוד

(ח) ואחר הדלת והמזוזה. לפי שהוא מדמה אותה אל אשה זונה אמר לשון הנופל בזונה שנאופים צופים וממתנינים לה אחר הדלת לבה וזכרונה אל העומדים אחר הדלת והמזוזה ורצה לומר בעוד היותך במקדש ה' שמת זכרונך ללכת אל בית העבודת כוכבים: כי מאתי גלית ותעלי. אצלי היית שוכבת גלית הכסות שהיינו מכוסים יחד ותעלי מאצלי ללכת אל הנואפים: הרחבת משכבך. עשית לך מקום משכב רחב לקבל בו נואפים הרבה ור"ל עבדת לעבודת כוכבים הרבה: ותכרת. כרת לך מהם ברית אהבה: אהבת משכבם. אהבת שישכבו עמך בכל מקום אשר ראתי ואף בפרסום רב: (ט) ותשרי. ר"ל לא די שעבדת עבודת כוכבים אלא שסולקת בטחונך ממני ושלחת תשורה למלך אשור בדורון של שמן ותרכי לשלוח לו בשמים מעשה רוקח למען יהיה בעזרתך:

ותשלחי. שלחת מלאכך אליו עד אשור הרחוקה מארצך: ותשפילי. השפלת נפשך עד שאול בהראות הכנעה מרובה: (י) ברוב דרכך. במה שהלכת הרבה בדרכי לבך לבקש עזר ממלך אשור הנה נתייגעת הרבה בזה ועכ"ז לא אמרת אתיאיאש עצמי מלבקש עזרה ממנו לפי רוב הטורח: חית ידך מצאת. על כי מצאת ממנו כח ידך כי זרוע לך ברכב ובפרשים לכן לא נעשית חולה וכואב עם כל הטורח כי קבלת בשמחה: (יא) ואת מי דאגת. ר"ל הנה כ"ז היה בחנם כי ממי פחדת ותיראי אשר עזבת בטחונך בי ולא זכרת אותי ר"ל וכי יש מי בעולם אשר לא תגבר ידי עליו: לא שמת על לבך. כי טוב לחסות בה' וכפל הדבר במ"ש: הלא אני מחשה. באמת אני משתיק את כל הקמים עליך ומעולם בא הדבר ממני ולא מעור האומות ועכ"ז לא תיראי מפני כ"אם מן הקמים עליך: (יב) אני אגיד צדקתך. אני מגיד לך במה תמצא צדקה ממני ואת המעשה אשר תעשה וזהו לחסות בה' לא בעזר העובדי כוכבים: ולא יועילוך. אבל כל דברי אינם מועילים לך כי אינך פונה אליהם:

איוב פרק לט

א הִידְעַתָּ עַתְּ לִדְתַּי יְעֲלִי־סֹלַע חֲלָל אֵילֹת תִּשְׁמֹר׃ ב תִּסְפֹּר יָרִיחַ תִּמְלֹאנָה וְיִדְעַתָּ עַתְּ לִדְתָנָה׃
 ג תִּכְרַעְנָה יְלִדְיָהּ תִּפְלַחְנָה חֲבִלֵיהֶם תִּשְׁלַחְנָה׃ ד יַחְלֹמוּ בְּנֵיהֶם יִרְכּוּ בְּכָר יֵצְאוּ וְלֹא־שָׁבוּ לָמוֹ׃
 ה מִי־שִׁלַּח פָּרָא חֲפָשִׁי וּמִסְרוֹת עָרֹד מִי פִתַּח׃ ו אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי עֲרֵבָה בֵּיתוֹ וּמִשְׁכְּנוֹתָיו מִלָּחָה׃ ז יִשְׁחַק
 לַחֲמוֹן קָרְיָהּ תִּשְׁאֹת נֹגֵשׁ לֹא יִשְׁמַע׃ ח יִתּוֹר הָרִים מִרְעָהוּ וְאַחַר כָּל־יָרוּק יִדְרוֹשׁ׃ ט הַיֹּאכֵב יִם
 עֲבָדָךְ אִם־יִלֵּין עַל־אֲבוֹסָךְ׃ י הַתְּקַשְׁרִים בְּתֵלֶם עָבְתוּ אִם־יִשְׁדָּד עַמְּקִים אַחֲרֶיךָ׃ יא הַתְּבַטְחוּ־בוּ
 כִּי־רֵב כָּחוֹ וְתַעֲזֹב אֱלֹיו יִגְעֶךָ׃ יב הַתֶּאֱמִין בּוֹ כִּי־יֵשֵׁב זֶרַעַךְ וְגִרְנָךְ יֵאָסֵף׃

רש"י

שבו למו. משירבו קצת יגדלו בבר בזרעים ובדשאים ואינם צריכים לגידול אביהם ואמם: (ה) חפשי. שאין אדם יכול לגדל פרא ללמדו עבודת בהמות: ערוד. חמור הבר: מי פתח. מוסרותיו, שאין עליו עול אדם: (ח) יתור הרים מרעהו. הוא עצמו תר לו מקום מרעה: (ט) רים. כמו ראם: עבדך. לעבדך: (י) בתלם עבותו. (או קשרת ראם בעבור תלם של שורך) עבות חבל שוקשרין (שוור"י) לתלמי המחריש: ישרד. יתקן השדה: (יא) התבטח בו. לאסוף תבואתך בשביל שכחו רב ויכול לסבול הרבה: ותעזוב אליו יגיעך. לאסוף אל הבית:

מצודת ציון

(א) יעלי סלע. הוא תיש הבר: חולל. חיל וחבלי לידה וכן חלנו כמו ילדנו (ישעיה כו): תשמור. ענין השגחה על דבר מה שלא יעבור המועד וכן משמרות כהונה ולויה יקראו כן עש"ז: (ג) תכרענה. מל' כריעה על הברכים: תפלחנה. ענין בקיעה כמו יפלח כליותי (לעיל טו) ור"ל יצא דרך הבקיעה ודוגמתו מקבת בור נקתם (ישעיה נא) ומשפטו יצאתם דרך נקרה: חבליהם. חבלי הלידה: (ד) יחלמו. ענין בריאות כמו בריר חלמות (לעיל ח): כבר. ויוצא אותו החוצה (בראשית טו) ת"א לברא: (ה) פרא. הוא חמור הבר: חפשי. לחירות: ומוסרות. קשרי רצועות העול כמו מוסרות ומוטות (ירמיה כז): ערוד. פרא למוד מדבר (שם ב) תרגומו כערודא: (ו) ערבה. מלחה. עניינם כמו מדבר וכן בארץ ערבה ושוחה (שם) וכמו ארץ מלחה (שם טו): (ז) תשואות. ענין המיה ורעש כמו תשואות חן (זכריה ד): נוגש. הוא הכופה על המלאכה: (ח) יתור. ירגל כמו מתור הארץ (במדבר יב): (ט) היאבה. הירצה כמו לא אבה יבמי (דברים כה): רים. כמו ראם והיא חיה גדולה: ילין. ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א): אבוסך. הוא המקום שמאכילין שם את הבהמות כמו וחמור אבוס בעליו (שם): (י) בתלם עבותו. הבי"ת משמשת בשנים כאילו אמר בתלם בעבותו ותלם היא הערוגה הנעשה בחרישה כמו תלמי שדי (הושע יב): ישרד. ענין כתישת רגבי העפר וכן ישרד לו יעקב (שם ע): (יא) ותעזוב. ענין הנחה: יגיעך. התבואה הבא בעמל ויגיעה: (יב) יאסוף. יכניס אל הבית:

מצודת דוד

(א) הידעת. ארז"ל תיש הבר היא אכזרית על בניה ובשעה שכורעת ללדת עולה לראש הסלע כדי שיפול ולדה לארץ וימות והמקום מזמין לה נשר ומקבל את הולד על כנפיו ולזה אמר לאיוב האם אתה ידעת עת לדתה להזמין לה הנשר: חולל אילות. ארז"ל אילה זו רחמה צר ובשעה שכורעת ללדת מזמין לה המקום דרקון ומכישו ברחמה ומתרפה ויולדת בקלות ולזה אמר האם אתה תשמור העת אשר יבוא לה חיל וחבלי לידה להזמין לה הדרקון: (ב) תספור. וכי תספור לה ירחי לידה מתי תמלאנה וכי ידעת עת לידתך לעשות לה אז כדרך המילדת: (ג) תכרענה. הלא כאשר תכרענה ללדת מעצמן יצאו ילדיהן דרך בקוע פתיחת פי הרחם ושולחת מעצמה את חבליה כי ילכו להם מיד אחר הלידה מבלי צורך אל המילדת: (ד) יחלמו. והוולדות יתחזקו מעצמן ויהיו בריאים ולא נתרסקו מן הלידה והמה גדלים בחוץ לחורב ביום ולקרח בלילה והמה יוצאים מאת פני אמותם ואינם שבים להן להיות נוזנים משלהן: (ה) מי שלח וגו'. מלהביא צוארו בעול עבודה: מי פתח. לכל יהיה קשור ברצועות העול: (ו) ערבה ביתו. להיות מדורו בערבה ומשכנו בארץ מלחה: (ז) ישחק. ילעג לקול הומיה הנשמע בעיר הואיל ואיננו בה ולא ישמע המיית נוגש לנגשו למלאכה: (ח) יתור. ירגל הרים לו למרעה ובעצמו ידרוש ויחפש אחר כל עשב ירוק: (ט) היאבה. האם ירצה הראם לעבוד לך וכי יתמיד לעמוד על אבוסך לאכול משלך: (י) התקשר. האם תקשור את הראם בכלי המחרישה בחבלים עבות הראוי לו בעבור

יחורש תלמי שדי וכי יכתת רגבי העמקים אחר אשר תזרע האדמה למען יכסה בעפר ממעל: (יא) התבטח. וכי תבטח בו על כי כחו רב ותעזוב אליו יגיעך אשר בשדה לשהוא ישמרם: (יב) התאמין. וכי תאמין בו אשר ישיב לביתך גדולי זרעך ויאסף גרנך הביתה והוא ענין מליצה לומר הלא אין להאמינו כי את הכל יאכל, וכאומר ומי הוא המזמין מאכל' הלא אני ואיך תאמר שאינני משגיח בשפלים:

ח החולץ לִבְמִתּוֹ, וְנָשָׂא אֶחָיו אֶת אֲחוּתָהּ, וְמֵת – חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וְכֵן הַמְגִירֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנָשָׂא אֶחָיו פִּירוּשׁ בְּרִטְנוּרָא

ח וכן המגרש את אשתו וכו'. בגמרא פריך, וכן סלקא דעתך. אלא אימא אבל המגרש את אשתו וכו', שאחות גרושה מדברי תורה ולכך פטורה מן

יום ראשון

כלת בנו היא, ובבנו — שהרי אשת אחי אביו היא; **וּבֶכֶן בְּנוֹ** — החולץ, משום אשת אבי אביו; ואף שזו אינה אסורה אלא מדין "שניות לעריות" הרי כבר בארנו, שגזרו "שניות" אף בחלוצה (גמרא), **בְּאֶחָיו** — משום אשת אחיו, **וּבֶכֶן אֶחָיו** — משום אשת אחי אביו. **מִתּוֹר אִדָּם בְּקִרְבָּת צֶרֶת חֲלוּצָתוֹ** — אף על פי שגזרו על קרובות חלוצה, מכל מקום לא גזרו על קרובות צרתה, כגון ראובן שמת, והניח שתי נשים, לאה ורחנה, ומת בלא בנים, וחלץ שמעון אחיו לחנה, אף על פי שלא צרת חלוצתו, מותר הוא באחותה של לאה, הואיל ולא חלץ ללאה עצמה; **וְאִסּוּר בְּצֶרֶת קִרְבָּת חֲלוּצָתוֹ** — **רש"י** **מפורש**, כגון שמעון שחלץ ללאה, ואחותה של לאה, רחל, נשואה למשה, שאינו קרוב, ולו אשה אחרת, ומת משה, כשם ששמעון אסור ברחל, שהיא אחות חלוצתו, כך אסור בצרת רחל, שהיא צרת קרובת חלוצתו. בגמרא שואלים: מה טעם ההבדל בין קרובת צרת חלוצתו ובין צרת קרובת חלוצתו? אם כשחלץ שמעון לצרת לאה, מותר אף ברחל אחותה, כשחלץ ללאה עצמה, למה נאסר בצרת רחל? ומבארים הטעם, שכן בזמן שלא חולצת, מוליכה היא עמה את רחל אחותה לבית דין, ואין הבריות יודעים, איזו מהן באה לחלוץ, והרבה סוברים, שרחל היא החלוצת, ואם ישא צרתה של רחל, יאמרו: צרת חלוצתו נשא, שהרי חושבים הם שרחל וצרתה נשי אחיו היו, והוא חלץ לרחל. ברם, אין היבמה מוליכה עמה את צרתה בשעה שהיא הולכת לחלוץ, הלכך כשהוא נושא אחות צרתה, אין הבריות טועים לומר אחות חלוצתו נשא, ומכאן שינוי: "מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. ואסור בצרת קרובת חלוצתו". ויש מקשים על פירושו של רש"י, שלא מסתבר בדרך המבוארת לעיל לאסור על החולץ את צרת קרובת חלוצתו, ומפורשים ענין זה כגון שחלץ שמעון ללאה, ורחל אחותה נשואה ללוי אחרים, ויש ללוי אשה אחרת עמה, ומת לוי, כשם שרחל אסורה לשמעון מפני שהיא אחות חלוצתו, כך צרתה אסורה לו, והוה ששינו במשמותו, שאסור בצרת קרובת חלוצתו. והטעם הוא, שקרובת חלוצתו כקרובת גרושתו היא, הלכך אסור גם צרת קרובתה כשנשואה לאחים, שדומה לצרת ערוה; אבל בצרת חלוצתו, הואיל והצרה אינה דומה לגרושה, שהרי לא נעשה בה מעשה החליצה, לפיכך קרובתה מותרת (תוספות; המאירי; ועיי' ב"תוספות יום טוב).

משנתנו באה ללמד, שאם היבמה היא אחות חלוצתו של היבם, הרי היא חולצת וולא מתייבמת; ואם היא אחות גורשתו, הרי היא פטורה מן החליצה ומן הייבום.

החולץ ליבמתו – כגון שחלץ שמעון ליבמתו לאה, **וַיִּשָּׂא אָחִיו**
אֶת אַחֹתָהּ – רחל, **וּמֵת** – אחיו, בלא בנים, ונפלה רחל לפני

הַחֹלֶץ לִיבְמֹתוֹ, הָרִי הוּא בְּאֶחָד מִן הָאֲחִין זַנְחָלָה – שְׁחֹלָה
עַם שָׂאֵר הָאֲחִים בְּנַחֲלַת הָאֵחַ הַמֵּת. בְּגִמְרָא מְבֹאֵר, שֶׁמִּשְׁנֵתָנוּ בָּאָה
לְהַשְׁמִיעַ, שְׂאִין אֹמְרִים, הוּאִיל וְחֹלֶץ לֵה וְהַפְקִיעָה מִיִּבּוּם, קוֹנְסִים
אוֹתוֹ שִׁיפְסִיד חֶלְקוֹ בִּירוּשָׁה, אֲלָא הָרִי הוּא כָּאֶחָד מִן הָאֲחִים לְנַחֲלָה
בְּנִכְסֵי הָאֵחַ הַמֵּת. וְאִם יֵשׁ שָׁם אָב – אִם אֲבִיהֶם קִיִּים, נִכְסִים
שָׁל אָב – מֵאַחֵר שֶׁנַּעֲקְרָה מִצְוֹת יִיבּוּם, הָרִי לְעֵנִין יְרוּשָׁה הָאֵב קוֹרֵם
לְכָל יוֹצֵאי יִרְכּוֹ (מִשְׁנָה בְּבֵא בְּתָרָא ו' ב'). הַפְּנִינֵי אֶת יִבְמֹתוֹ – הָאֵחַ
הַמֵּיִיבִים אוֹתָהּ, זֶכֶה בְּנִכְסִים שָׁל אָחִיו – הַמֵּת, אָף שִׁישׁ שֶׁם אָב;
וּאִפְּלוּ גִירְשָׁה לְמֹחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר בְּפֶרֶשֶׁת יִיבּוּם (דְּבָרִים כ"ה, ו'): "יָקוּם עַל
שֶׁם אָחִיו הַמֵּת", וְהַפִּירוּשׁ הַמְּקוּבֵּל הוּא: "יָקוּם" לְנַחֲלָה, לְכוֹמֵר
שֶׁהַמֵּיִיבִים אֵת אִשְׁתּוֹ אָחִיו הַמֵּת נוֹטֵל אֶת נַחֲלָתוֹ. רַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר:
בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף – בֵּין הַחֹלֶץ לִיבְמֹתוֹ וּבֵין הַכּוֹנֶסָה, אִם יֵשׁ שָׁם
אָב, נִכְסִים שָׁל אָב – בְּגִמְרָא מְבֹאֵר טַעְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁם): "וְהָיָה
הַבְּנוֹר" – דִּין הַיָּבֵם כְּדִין הַבְּכוֹר, מֵהַ כְּבוֹד אֵינוֹ נוֹטֵל בְּחַיִּי הָאֵב כְּלוּם,
אָף יָבֵם אֵינוֹ יוֹרֵשׁ בְּחַיִּי הָאֵב כְּלוּם. וְאִין הִלְכָה כְּדִבֵּי יְהוּדָה. הַחֹלֶץ
לִיבְמֹתוֹ, הוּא אֶסְרוּ בְּקִרְבּוּתֶיהָ – חֲכָמִים הָשׂוּ דִין חִלּוּצָה לְדִין
גְּרוּשָׁה, וְכָל הַקְּרִיבוֹת שֶׁל הָאִשָּׁה הָאֶסְרוּתָה עַל הַמַּגֵּרָשׁ אֶסְרוּת מְדֻבְּרִי
סוֹפְרִים גַּם עַל הַחֹלֶץ, כְּמִפּוֹרֵט לְהֵלֵךְ, וְהָיָה אֶסְרוּתָה בְּקִרְבּוּבֶיהָ –
שֶׁהַגְּרוּשָׁה אֶסְרוּתָהּ בָּהֶם: הוּא אֶסְרוּ בְּאִמָּהּ – שֶׁל חִלּוּצָתָהּ, וּבְאִם
אִמָּהּ, וּבְאִם אֲבִיהָ, וּבְכַתָּהּ, וּבְכַתּוֹתָהּ, וּבְכַתּוֹתָהּ – שֶׁכָּל
הַקְּרִיבוֹת הָאֵלוּ שֶׁל הָאִשָּׁה אֶסְרוּתָה עַל בְּעָלָהּ אָף לְאַחֵר שֶׁגִּירְשָׁהּ,
וּאִפְּלוּ מִתָּהּ, וְהַחִלּוּצָה דִּינָהּ מְדֻבְּרִי סוֹפְרִים כְּגִרְשָׁהּ, וּבְאִחֻזָּתָהּ
בְּזִמְן שֶׁהָיָה קְרִימָתָהּ – בְּזִמְן שֶׁהֵיבְמָה שְׁחֹלָה קִיִּמָּת; אֲבָל לְאַחֵר
מִיתָתָהּ מוֹתֵר הַחֹלֶץ בְּאֲחוֹת חִלּוּצָתָהּ, שְׂאֵף בְּאֲחוֹת גְּרוּשָׁה הָרִין כֵּן.
וְהָאֲחִין – שֶׁל הַחֹלֶץ, מִתְּרִין – בְּקִרְבּוּתוֹתָהּ, שֶׁהִי מִשְׁחֹלָה נִפְקָעָה
זִיקְתָהּ מֵהֶם, וְלֹא נֶאֱסְרוּ אֲלָא עַל הַחֹלֶץ בְּלִבְדּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁעָשׂוּ חֲכָמִים
אֶת הַחִלּוּצָה כְּגִירְשִׁין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ לַעֲלִיל. וְהָיָה אֶסְרוּתָה בְּאִבִּיו –
שֶׁל הַחֹלֶץ, מִשּׁוּם כִּלְתּוֹ, בְּאִבִּיו אִבִּיו – מִשּׁוּם כִּלְתּוֹ בְּנֵה, וְאָף עַל
פִּי שֶׁבֵּאֲשׁוּתוֹ גְּמֹרָה אֵינָה אֶסְרוּתָה אֲבִי אֲבִי אֲלָא מְדֻבְּרִי סוֹפְרִים, מִדִּין
"שְׁנִיתוֹ לַעֲרִיתוֹ", מְכַל מְקוֹם גְּזֹר חֲכָמִים "שְׁנִיתוֹ לַעֲרִיתוֹ" אָף בְּחִלּוּצָה
(גִּמְרָא: וְעֵינִי "וְתוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב"), וּבְכִנּוּ – שֶׁהִיא לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת,
מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ אֲבִיו; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים בְּשִׁלּוּשָׁה אֵלֶּה, שֶׁאֶסְרוּתָה בָּהֶם מִמִּילָא
מִשּׁוּם בְּעָלָה הַמֵּת: בְּאִבּוֹ – שֶׁהִי כִלְתּוֹ הִיא, וּבְאִבִּי אֲבִיו – שֶׁהִי

את אחותה, ומת – הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום.

ט שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה – משום רבי יהודה בן בתיא אָמרו: אומרים לו: המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה. חליץ לה אחיו, או פנסה – יבנם את אשתו. מתה היבמה – יבנם את אשתו. מת יבם – יוציא את אשתו בגט, ואשת אחיו בחליצה.

י היבמה לא תחליץ, ולא תתניבם, עד שיש לה שלשה חדשים. וכן כל שאר הנשים לא יתארו, ולא ינשאו, עד שיהיו להן שלשה חדשים. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות. רבי יהודה אומר: הנשואות יתארו, והארוסות ינשאו, חוץ מן הארוסות שביהודה, מפני שלבו גם

פירוש ברטנורא

החליצה ומן היבום, ואחות חלוצה מדברי סופרים ולכן חולצת ולא מתיבמת:

ט שומרת יבם. ממתנת ליבם: שקדש. אחד מן האחים את אחותה אחר שנפלה זו לפניו והזקקה לכולן: המתן. דקא פנעת באחות וקוקה: עד שיעשה אחיך מעשה. שיבנם אחיך את היבמה או יחליץ לה ויעקור את זיקתה מעליך: מתה היבמה יבנכם את אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה: מת היבם. ולא נותר אח אלא זה שקדש את אחותה: מוציא את אשתו בנגזר ואת אשת אחיו בחליצה. אבל יבומי לא, משום דאחות גרושתו היא. ובגמרא פסיק הלכה כרבי יהודה בן בתיא:

י לא תחליץ וכו'. מפרש בגמרא טעמא, דכתיב (דברים כ"ה) אם לא יחפון האיש לקחת את יבמתו ועלתה ביבמתו וגו', הא אם יחפון ייבם, כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה: בתולות. גורנין אמו בעולות. וארוסות אמו נשואות. וכן הלכה. והנך שלשה חדשים הם תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוץ מיום שנתארסה בו: הנשואות יתארו. דטעמא דאסורה כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני, שלא תלד בן, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, ובארוסות לכא למימר הכי: והארוסות ינשאו. דהא לא אינכור מראשון: חוץ מארוסה שביהודה. שהיו מיוחדין את הכלה ואת החתן ביהודה קודם כניסתן לחופה כדי שיהיה רגיל ומשחק עמה ולא יהיו בושים זה מזה בבעלת מצוה, לכך

משניות מבוארות – קהתי

זיקתה לקידושי אחותה הגרושה (תוספות יום טוב).

באור משנה י

היבמה לא תחליץ, ולא תתניבם, עד שיש לה שלשה חדשים – עד שיעברו עליה שלושה חדשים מיום מיתת בעלה, שחוששים שמא מעוברת היא ממנו ותלד ולד של קיימא, ונמצאת אסורה ליבם משום אשת אח שלא במקום מצוה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, כמו שהבאנו הטעם בפתיחה למסכתנו; וצריכה היא להמתין שלושה חדשים, לפי שרוב נשים עוברין ניכר אחרי שלשת חדשי הריון. **וכן כל שאר הנשים** – שמתו בעליהן, או שנתגרשו מהן, **לא יתארו, ולא ינשאו, עד שיהיו להן שלשה חדשים** – מיום שנתאלמנו או נתגרשו, כדי שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, להבחין בין הזרע של הבעל הראשון לזרע של השני, שלא יהיה הולד ספק בן תשעה חדשים לראשון ספק בן שבעה לשני; ובגמרא סמכו זה על הכתוב (בראשית יז, ז): "והקימותי את בריתי ביני ובינך... להיות לך לא־להים ולזרעך אחריך", ופירש רש"י: שאין השכינה שורה אלא על הוודאים, שזרעו מיוחס אחריה. **אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות** – בגמרא מבואר: בין בתולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן האירוסין, ובין בעולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן הנישואין, כולן לא יתארו ולא ינשאו עד שיעברו שלושה חדשים, שגזרו חכמים בארוסות משום נשואות ובאירוסין משום נישואין. ושלושה חדשים אלו שצריכות להמתין היינו תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוץ מיום שנתארסה בו (גמרא; רמב"ם). **רבי יהודה אומר: הנשואות יתארו – נשים שנתאלמנו או נתגרשו מן הנישואין מותרות להתארס מיד, ואין הן צריכות להמתין שלושה חדשים אלא לנישואין, והארוסות ינשאו** – ואלו שנתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין מותרות להינשא מיד, שהרי אין הן מעוברות, שלדעת רבי יהודה אין גזורים מן האירוסין משום נישואין ולא בארוסות משום נשואות, חוץ מן הארוסות שביהודה – שאם נתאלמנו או נתגרשו לא ינשאו עד שלושה חדשים, הואיל והיו נוהגים שם לתת לארוס להתייחד עם ארוסתו, מפני שלבו גם כה – שרגיל בארוסות ואינו בוש מפניה ויש חשש שמא בא עליה. **רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארו – רבי יוסי סובר כרבי יהודה, שכל הנשים מותרות**

שמעון לייבום, והרי אסורה לו מפני שהיא אחות חלוצתו, כמו ששינו במשנה הקודמת, **חולצת ולא מתיבמת** – הואיל ואחות חלוצה אינה אסורה אלא מדברי סופרים, לפיכך צריכה היא חליצה. **וכן המגרש את אשתו** – בגמרא מבואר: אבל המגרש את אשתו, כגון שגירש שמעון את אשתו לאה, ונשא אחיו את אחותה – רחל, ומת – אחיו בלא בנים, ונפלה רחל לפני שמעון לייבום, הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום – שהרי רחל היא אחות גרושתו של שמעון, ואסורה לו מן התורה, הלכך פטורה היא אף מן החליצה.

יום טוב

באור משנה ט

משנתנו דנה באחד מן האחים שקדש את אחותה של שומרת יבם.

שומרת יבם – הממתנת ליבם שייבמנה, שקדש אחיו את אחותה – לאחר שנפלה יבמה זו לפני האחים של בעלה המת והזקקה לכולם, קידש אחד מן האחים את אחותה, **משום רבי יהודה בן בתיא אָמרו: אומרים לו** – לאח שקדש את אחות היבמה: המתן – מלישאנה, שהרי היא אחות זקוקת, עד שיעשה אחיך הגדול מעשה – שייבם את היבמה או יחליץ לה ותיפקע זיקתה ממך, ואחר כך תישא את אחותה שקידשת. מה שנקטה המשנה "אחריך הגדול" לא דווקא הוא, שהוא הדין אם קידש האח הגדול את אחותה של היבמה, שאומרים לו: המתן עד שיעשה אחד משאר האחים מעשה, אלא משום שמצוה בגדול לייבם, כמו ששינו במשנה ה שבפרקנו, לפיכך נקט התנא "אחריך הגדול" (רמב"ם; המאירי: תוספות יום טוב). **חליץ לה אחיו, או פנסה** – לאחר שחליץ אחד מן האחים ליבמה או ייבמה, יבנם את אשתו – רשאי האח שקידש את אחותה לכנוס את ארוסתו, שהרי נפקעה ממנו זיקת היבמה. **מתה היבמה** – וכן אם מתה היבמה, יבנם את אשתו – האח שקידש את אחותה, שהרי אפילו ייבם את היבמה ומתה, מותר באחותה. **מת יבם** – ואין שם אח אחר שייבמנה או יחליץ לה אלא זה שקידש את אחותה, **יוציא את אשתו בגט** – יוציא את ארוסתו בגט, מפני שאחות זקוקתה היא, ואשת אחיו בחליצה – ואת היבמה יוציא בחליצה, אבל לייבמה אסור, מפני שהיא אחות גרושתו, ואף על פי ששינו במשנה הקודמת, שאם היבמה היא אחות גרושתו, הרי זו פטורה אף מן החליצה, מכל מקום כאן אין היא פטורה מן החליצה, הואיל וקדמה

בה. רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארוסו, חוץ מן האלמנה, מפני האבול.
יא ארבעה אחין נשואין ארבע נשים, ומתו; אם רצה הגדול שבהם ליבם את כלן – הרשות בידו. מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. היתה אחת פשרה, ואחת פסולה: אם היה חולץ – חולץ לפסולה; ואם היה מיבם – מיבם לפשרה.
יב המחזיר גרושתו, והנושא חלוצתו, והנושא קרובת חלוצתו – יוציא, והולד ממזר; דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים: אין הולד ממזר. ומודים בנושא קרובת גרושתו, שהולד ממזר.
יג איזהו ממזר? כל שאר בשר שהוא ב"לא יבא"; דברי רבי עקיבא. שמעון התימני אומר: כל שתיבים עליו פירוש ברטנורא

חיישנין שמה בעל: כל הנשים יתארוסו. משום דרבי יהודה לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה ליארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אבלה, אלא רבי יוסי לאפלוני עליה בהא, ואמר לאלמנה ליארס תוך שלשים של ימי אבלה:
יא ארבעה אחים וכו'. הוא הדין אפילו נשי טובא נמי, אם אפשר בספיקותיהן הרשות בידו לכנס את כולן. והאי דנקט ארבע, עצה טובה קמשמע לן, ארבע אין טפי לא, כי היכי דנמטיהו עונה בחודש: ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. ולא מיבם לתרווייהו, דכתיב (דברים כ"ה) אשר לא יבנה את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. ולא חליץ לתרווייהו, שכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, והואיל ותרווייהו כי הדדי לא סלקי ליבום כדאמרין בית אחד הוא בונה, הכי נמי לא סלקי לחליצה: חולץ לפסולה. ולא יפסול את הכשרה לכהונה, שהחלוצה פסולה לכהונה, ולא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לה:
יב המחזיר את גרושתו. ומשנשאת: והנושא את חלוצתו. דקיימא עליה בלאו דלא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה: והנושא קרובת חלוצתו. דקסבר ר' עקיבא דחלוצתו כאשרתו, שהכתוב קראה בתו, דכתיב (שם) בית חלוץ הנעל. וקסבר נמי ר' עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין. ואינה הלכה: קרובת גרושתו. דגרושתו כאשרתו. ואמה ואחותה חייבי כריתות ניהו:
יג כל שאר בשר שהוא בלא יבא. כל קרובה שהיא בלאו, ואפילו אין בה כרת: כל חייבי כרת. אבל לא חייבי לאוין. וכן הלכה, שכל שאיסורו אסור

משניות מבוארות – קהתי

לפסולה – שלא יפסול בחליצה זו את הכשרה לכהונה, שהרי החלוצה פסולה לכהונה; בגמרא מובא על כך פתגמו של רבי: "לא יספוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם". **ואם היה מיבם, מיבם לפשרה** – כלומר רשאי לייבם אף את הכשרה; והרמב"ם כותב (הל' יבום א, י): מיבם לאיזו שירצה.

באור משנה יב

משנתנו דנה בולד הבא מחייבי לאוין, אם הוא ממזר. **המחזיר גרושתו** – משנשאה לאחר, ונתגרשה או נתאלמנה ממנו, והרי עבר על "לאור", שנאמר (דברים כד, ז): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה", **והנושא חלוצתו** – שאף היא אסורה עליו ב"לאור", שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה, **והנושא קרובת חלוצתו** – כגון אמה או אחותה, שהיא אסורה לו, **יוציא** – חייב לגרשה, **והולד ממזר** – הולד שנולד מנישואים אלו הוא ממזר, **דברי רבי עקיבא** – שהוא סובר: יש ממזר מחייבי לאוין. כן סובר רבי עקיבא, שקרובת חלוצתו אסורה לו מן התורה כקרובת גרושתו, שכן הכתוב קורא לחלוצה "ביתו" (כלומר אשתו), שנאמר (דברים כה, י): "בית חלוץ הנעל". **וחכמים אומרים: אין הולד ממזר** – שאין ממזר מחייבי לאוין; ובנושא קרובת חלוצתו, כל שכן שאין הולד ממזר, שלדעת חכמים אינה אסורה אלא מדברי סופרים. **ומודים חכמים, בנושא קרובת גרושתו** – כגון אמה או בתה או אחותה, **שהולד ממזר** – שגרושתו כאשרתו, וכשבא על קרובותיה חייב כרת, ואף חכמים סוברים שיש ממזר מחייבי כריתות.

יום רביעי

באור משנה יג

אגב המשנה הקודמת דנה משנתנו בגדר "ממזר" בכלל.

איזהו ממזר – שנאמר עליו (דברים כג, א): "לא יבוא ממזר בקהל ה'"; **כל שאר בשר שהוא ב"לא יבא"** – כל קרובה שמוזהר על ביאתה בלאו, וולדה שילדה ממנו הוא ממזר; **דברי רבי עקיבא** – הרמב"ם כותב, ששיעור דברי רבי עקיבא: "כל שאר בשר וכל שהוא ב"לא יבא" – כלומר לא רק קרובה אלא אף כל אשה האסורה לו משום לאו שבתורה, וולדה שילדה ממנו הוא ממזר (עיין 'תוספות יום טוב' ותוספות רבי עקיבא איגר). בגמרא מבואר טעמו של רבי

להתארוס מיד, חוץ מן האלמנה – שאסור לה להתארוס תוך שלשים יום למיתת בעלה (בדייתא בגמרא), **מפני האבול** – כדי שתתאבל על מות בעלה, שכן אם תתארוס תוך שלשים יום, תבטל אבלותה. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא כתנא קמא.

יום שלישי

באור משנה יא

משנתנו באה ללמד, שמותר לאחד לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן היא אלמנתו של אח אחר, אבל אסור לייבם או לחלוץ ליבמות אחדות שנפלו מאח אחד.

ארבעה אחין – בגמרא מבואר: ארבעה מאחים, כלומר שהיו ששה אחים או יותר, והיו ארבעה מהם **נשואין ארבע נשים, ומתו** – בלא בנים, ונפלו לפני שאר האחים לייבום, **אם רצה הגדול שבהם** – שבאחים הקיימים, **ליבם את כלן** – את כל ארבע היבמות, **הרשות בידו** – שמותר לו לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן נפלה מאח אחר. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהיבם הוא עשיר ויכול לפרנס את כולן, שכן שנו בכריתא, שלכתחילה משיאין לו עצה טובה שלא יכניס קטטה בביתו. **מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת** – בלא בנים, **ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה** – ואסור לו לייבם את שתיהן, שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. כן אסור לו לחלוץ את שתיהן, שנאמר (שם שם, י): "בית חלוץ הנעל" – בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים. וכן אסור לייבם אחת ולחלוץ אחת, שנאמר (שם שם, ז-ט): "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו... וחלצה נעלו", אבל אם חפץ מייבם, מכאן שכל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, ואף כאן לאחר שמייבם את הראשונה, הרי השנייה אינה עולה לייבום, הלכך אינה עולה לחליצה. ואם חולץ בתחילה לאחת, אינו יכול לייבם את השנייה, שהואיל ואינה עולה לחליצה, שהרי אינו חולץ לשני בתים, לפיכך אינה עולה לייבום; ועוד, מאחר שלמדים ש"אינו חולץ לשני בתים", משמע שלאחר שחלץ לאחת, ממילא השנייה מותרת לשוק. ויש מבארים הטעם, שנאמר: "אשר לא יבנה" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה (תוספות יבמות מד, א). **היתה אחת פשרה, ואחת פסולה** – כלומר שאחת מהנשים היתה פסולה להינשא לכהן, כגון שנשא אחיו גרושה, **אם היה חולץ, חולץ**

פֶּרֶת בִּידֵי שְׁמִים; וְהִלְכָה בְּדִבְרָיו. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר: כָּל שְׁחִיבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי: מִצְאֵתִי מְגֵלַת יַחְסִין בִּירוּשָׁלַם וְכָתוּב בָּהּ: אִישׁ פְּלוֹנִי מְמֹזֵר מֵאִשָּׁת אִישׁ; לָקִים דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹשֻעַ. אִשְׁתּוֹ שְׁמֵתָה – מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ; גֵּרְשָׁה וּמֵתָה – מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ; נִשְׂאָת לְאַחֵר וּמֵתָה – מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ. יְבָמָתוֹ שְׁמֵתָה – מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ; חֲלָץ לָהּ וּמֵתָה – מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ.

פֶּרֶק ח מִשִּׁי

א רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: אֵין גַּט אַחֵר גַּט, וְלֹא מֵאֲמֵר אַחֵר מֵאֲמֵר, וְלֹא בְּעִילָה אַחֵר בְּעִילָה, וְלֹא חֲלִיצָה אַחֵר

פירוש ברסנורא

כרת הולד ממזר, חוץ מן הגדה. אבל מחייב לאוין אין הולד ממזר:

ה א רבן גמליאל. אין גט אחר גט. שתי יבמות ליבם אחד מאח אחר, ונתן גט לראשונה וחזר ונתן גט לשנייה, לא נאסרו קרובות השניה עליו למהיו בגרושתו, דמכּי ידוב גט לראשונה פקעה זיקת שתיהן מעליו, דגט מהני ביבמה למיקם עלה בלא יבנה, ושוב לא יבם לא הוא ולא שאר האחים לא ליבמה שקבלה הגט ולא לצרתה, הלכך כי חזר וידוב גט שני לשניה אין במעשיו כלום והוי כנותן גט לאשה נכרית דעלמא. וכן שני יבמין ליבמה אחת ונתן זה גט וזה גט. האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה; ולא מאמר אחר מאמר. בין שני יבמין ליבמה אחת בין ביבם אחד ושתי יבמות, האחרון אינו כלום ואינה

משניות מבוארות – קהתי

הרישא באה להשמיע את עיקר הדין, אף שהוא מפורש בתורה, וכן באה היא להשמיענו את הדין, שאף כשגירש את אשתו, אינו מותר באחותה אלא אם כן מתה גרושתו (ותוספות); וכן אמנם בארנו לעיל בענין "נישאת לאחר".

באור משנה א

להבנת פרקנו נקדים כמה עיקרים, שאחדים מהם אמנם כבר הוזכרו בפרקים הקודמים של מסכתנו:

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: אֵין גַּט אַחֵר גַּט – מי שנפלו לפניו לייבום שתי נשים מאח אחד, כגון לאה ורנה, ונתן גט ללאה, וחזר ונתן גט לרנה, אין גיטתה של רנה גט, ואינו אסור בקרובותיה, שמשעה שנתן גט ללאה פקעה מעליו זיקת שתיהן, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, שהגט מועיל ביבמה מדברי סופרים כעין חליצה, לדחותה מן הייבום ולאסור את צרותיה עליו ועל שאר האחים (הואיל והגט מגרש אשת איש), הלכך כשחזר היבם ונתן גט לרנה, לא עשה כלום, כאילו היה נותן גט לאשה מן השוק. וכן אם נתנו שני יבמים ליבמה אחת זה גט וזה גט, אין גיטו של השני גט, והוא מותר בקרובותיה. **וְלֹא מֵאֲמֵר אַחֵר מֵאֲמֵר** – עשה יבם אחד מאמר בשתי היבמות שנפלו לפניו מאח אחד, היינו שקידש אחת מהן ואחר כך קידש את חברתה, או עשו שני יבמים מאמר ביבמה אחת, אין המאמר השני כלום, ואינה צריכה ממנו גט להפקעת המאמר, ואינו אסור בקרובותיה. **וְלֹא בְּעִילָה אַחֵר בְּעִילָה** – אם בא יבם אחד על שתי היבמות, או שבאו שני יבמים על יבמה אחת, הביאה הראשונה היא ייבום, והשנייה אינה אלא בעילת זנות, ואין היא צריכה ממנו גט מחמת ייבום זה, ואינו אסור בקרובותיה. **וְלֹא חֲלִיצָה אַחֵר חֲלִיצָה** – חלץ יבם אחד לשתי היבמות או שחלצו שני יבמים ליבמה אחת, אין החליצה השנייה חליצה, והיא כשרה לכהונה, והוא מותר בקרובותיה. **וְיַחְכְּמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ גַּט אַחֵר גַּט** – הואיל ואין הגט מפקיע את היבמה מזיקתה הפקעה גמורה, שהרי עדיין היא זקוקה לחליצה, כדי להתירה להינשא לאחר, כמו שהקדמנו לעיל, לפיכך גם הגט השני הוא גט,

עקיבא, שנאמר (דברים כג, א): "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" – כנף שראה אביו לא יגלה, וסובר רבי עקיבא כרבי יהודה, שהכתוב מדבר באנוסת אביו, שהיא מחייב לאוין, וסמוך לו נאמר (שם שם, ג): "לא יבוא ממזר בקהל ה'", ומכאן שיש ממזר מחייב לאוין. **שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי אָמַר: כָּל שָׂרָא בְּשֵׁר שְׁחִיבִים עָלָיו פֶּרֶת בִּידֵי שְׁמִים** – הולד ממזר, אבל לא מחייב לאוין; ומבואר בגמרא, ששמעון התימני סובר כחכמים, שהכתוב "ולא יגלה כנף אביו" מדבר בשומרת יבם של אביו, היינו אשת אחי אביו, שהיא מחייב כריתות, וסמוך לו נאמר: "לא יבוא ממזר בקהל ה'", ללמדנו, שיש ממזר מחייב כריתות; **וְהִלְכָה בְּדִבְרָיו** – כדברי שמעון התימני, שאין ממזר מחייב לאוין, אבל כל שחייבים על ביאתה כרת, הולד ממזר. ברם, בנידה הכל מודים, שאף על פי שהאב עליה עונשו כרת, מכל מקום אין הולד ממזר, ומבואר הטעם בגמרא, משום שחופסים בה קידושין, שנאמר (ויקרא טו, כד): "ותהי נדתה עליו" – אפילו בשעת נידתה תופסים בה קידושין ("ותהי" – לשון הוויה של קידושין). **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר: כָּל שְׁחִיבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין** – ולד הנולד מערוה שחייבים על ביאתה מיתת בית דין, כגון מאשת אביו, או מאמו, או מבתו, או מאשת איש, הריהו ממזר, אבל ולד הבא מחייב כריתות, אינו ממזר, שהואיל וכתוב "לא יקח איש את אשת אביו" הרי זה בא ללמד שדווקא בכגון זה הולד ממזר. **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי: מִצְאֵתִי מְגֵלַת יַחְסִין בִּירוּשָׁלַם** – שהיה כתוב בה ייחוסן של משפחות, וכתוב בָּהּ: **אִישׁ פְּלוֹנִי מְמֹזֵר מֵאִשָּׁת אִישׁ; לָקִים דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹשֻעַ** – כלומר שרבי שמעון בן עזאי סיפר על מגילת היוחסין, כדי לקיים דברי רבי יהושע, שאין ממזר אלא מחייב מיתת בית דין, כגון הבא על אשת איש, שחייב מיתת חנק. **בַּעֲלֵי הַתּוֹסֵפוֹת** מבארים, שנקטו "אשת איש" לרבותא, שאף על פי שאין חייבים עליה אלא חנק, שהוא העונש הקל שבארבע מיתות בית דין (סקילה שריפה הרג וחנק), מכל מקום הולד ממזר, וכל שכן עריות שחייבים עליהן סקילה (כגון אמו ואשת אביו וכלתו), או שריפה (כגון בתו וחמותו). **אִשְׁתּוֹ שְׁמֵתָה, מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ** – שלא נאסרה אחות אשה אלא בחיי אשתו, שנאמר (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה"; וכן **גֵּרְשָׁה וּמֵתָה, מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ** – אם מתה גרושתו, אז מותר לישא את אחותה; **נִשְׂאָת לְאַחֵר וּמֵתָה, מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ** – כלומר אף כשנישאת גרושתו לאחר, אינו מותר באחותה, אלא אם כן גרושתו מתה (ותוספות). **יְבָמָתוֹ שְׁמֵתָה, מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ; חֲלָץ לָהּ וּמֵתָה, מִתֵּר בְּאַחֲוֹתָהּ** – אבל כל שלא מתה, אסור באחותה. בגמרא אמרו: "כאן שנה רבי משנה שאינה צריכה", שהרי פסוק מפורש הוא בתורה "עליה בחייה". שלא נאסרה אחות אשה אלא בחייה (רש"י), וכל שכן אחות יבמתו. ויש מפרשים, שכונת הגמרא היא אמנם לסיפא בענין יבמתו, שהואיל ונשנתה הלכה זו באשתו, הרי כל שכן ביבמתו, אבל

חליצה. וחכמים אומרים: יש גט אחר גט, ויש מאמר אחר מאמר; אבל לא אחר בעילה ולא אחר חליצה כלום.

ב פיצד? עשה מאמר ביבמותו, ונתן לה גט – צריכה הימנו חליצה. עשה מאמר וחליצה – צריכה הימנו גט. עשה מאמר ובעל – הרי זו כמצותה.

ג נתן גט, ועשה מאמר – צריכה גט וחליצה. נתן גט, ובעל – צריכה גט וחליצה. נתן גט, וחלץ – אין אחר חליצה כלום. חלץ, ועשה מאמר, נתן גט, ובעל; או: בעל, ועשה מאמר, נתן גט וחלץ – אין אחר חליצה כלום. אחת יבמה אחת ליבם אחר, ואחת שתי יבמות ליבם אחר.

ד פיצד? עשה מאמר בזו, ומאמר בזו – צריכות שני גטין וחליצה. מאמר בזו, וגט בזו – צריכה גט וחליצה.

פירוש ברטנורא

צריכה ממנו גט ומותר בקרובותיה: יש גט אחר גט. דקמא לא דחה וזקתה לגמרי דהא בעיא חליצה, הלכך אכתי איכא פלגא וזקת ואהני גט שני לשניה למהיו גרושתו ואסיר בקרובותיה. וכן הלכה:

ב כיצד. לאו אפלותא קאי אלא מילתא באנפי נפשה, ואיבם אחד ויבמה אחת קאי. והכי קאמר, כיצד דין יבם אחד ויבמה אחת: צריכה הימנו חליצה. ואם רצה לזנוס לא יזנוס, וכיון דהתחיל בגרושין קיימא עליה בלא יבנה: צריכה ממנו גט. דחליצה אפקעתא לזיקה, וגט בעי לאפקועי קרושין דיליה, דחליצה לא מפקעת קרושין;

ג נתן גט ועשה בה מאמר צריכה גט וחליצה. גט דחי קצת ושורא קצת ומאמר קני שוורא דגט, הלכך צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: נתן גט ובעל. אסור לקיימה, שמשעה שנתן גט קיימא עליה בלא יבנה, וצריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו: אין אחר חליצה כלום. הא מתניתין ר' עקיבא היא דאמר אין קדושין תופסין בחיובי לאוין. ואינה הלכה, אלא הלכה כחכמים שאומרים יש אחר חליצה כלום, ואם קידשה אחר חליצה צריכה הימנו גט: אחד יבמה אחת ליבם אחד ואחד שתי יבמות ליבם אחד. שוין הן שיש אחר גט ראשון או אחר מאמר ראשון כלום ואין אחר ביאה שבתחלה כלום ואין אחר חליצה כלום:

ד צריכות שני גטין. לשתי יבמות. כרבנן דיש מאמר אחר מאמר: וחליצה. לאחת מהן, ופוטרת צרתה: מאמר לזו וגט לזו. פסל גט של אחרונה את

משניות מבוארות – קהתי

אוחה אחר כך, הרי משעה שנתן לה גט נפסלה מן הייבום ונאסרה עליו, והבעילה שלאחר הגט ביאה פסולה היא, אלא שמכל מקום כעין מאמר היא (והמאיר), הלכך צריכה גט – לבעילתו, וחליצה – לזיקתו. נתן גט – ליבמתו, וחלץ – לה אחר כך, אין אחר חליצה כלום – ונפטרה לגמרי. בגמרא מבורר, שמשנתנו באה להשמיע, שאם קידשה אחר כך במאמר או בכיאה, אינה צריכה גט, שכן משנתנו היא כרבי עקיבא הסובר, שאין קידושין תופסים בחיובי לאוין. חלץ, ועשה מאמר – לאחר החליצה, נתן גט, ובעל – או שנתן גט או שבעל לאחר החליצה, או: בעל – בא על יבמתו בתחילה, ועשה מאמר – לאחר הבעילה, נתן גט וחלץ – או שנתן גט או שחלץ לאחר הבעילה, אין אחר חליצה כלום – כל מה שעשה לאחר החליצה אינו כלום. וכבר הזכרנו שמשנתנו היא כרבי עקיבא, שאין קידושין תופסים בחיובי לאוין, הלכך אם עשה בה מאמר או בעל אותה לאחר החליצה, לא כלום הוא, ואינו צריך ליתן לה גט. וכן אין אחר בעילה כלום מזיקת ייבום, ואם נתן לה גט אחר הבעילה, הרי היא מתגרשת בו. אמנם לא היה צורך להשמיענו, שאם נתן גט לאחר החליצה, שאין אחר החליצה כלום, שהרי ברור הוא שאין הגט עושה כלום לאחר החליצה, אלא משום שרוצה המשנה להשמיענו "בעל ונתן גט", נקטה גם בחליצה "נתן גט". ומה שנקטה המשנה "אין אחר חליצה כלום" ולא נקטה גם "אין אחר הביאה כלום", משום קיצור הלשון, ועדיף לה להשמיענו בענין התרת היבמה לשוק. אחת יבמה אחת ליבם אחר, ואחת שתי יבמות ליבם אחר – בין יבמה אחת בין שתי יבמות מאח אחד, שנפלו לפני יבם אחד, שווה דינן, שיש בהן אחר גט ראשון או אחר מאמר ראשון כלום, ואין בהן אחר ביאה או אחר חליצה כלום, כמבואר להלן.

י ו ס ש ו י

באור משנה ד

פיצד – הדין בשתי יבמות ליבם אחד? עשה מאמר בזו, ומאמר בזו – שקידש אחת מהן ואחר כך קידש את חברתה, צריכות שני גטין – כל אחת צריכה גט, כדעת חכמים במשנה א, שיש מאמר אחר מאמר, וחליצה – ואחת מהן צריכה חליצה, והיא פוטרת את

ואסור הוא בקרובותיה; ויש מאמר אחר מאמר – והואל ואין המאמר קונה ביבמה קניין גמור כביאה אלא מקצת קניין, לפיכך אף המאמר השני הוא מאמר, והיא צריכה גט, ואסור הוא בקרובותיה; אבל לא אחר בעילה ולא אחר חליצה כלום – והואל והבעילה קונה ביבמה קניין גמור, והחליצה מפקעת את הזיקה לגמרי, כל מה שעשה היבם בצרתה של היבמה אחרי הבעילה או אחרי החליצה, או מה שעשה יבם אחר ביבמה זו, אינו כלום. והלכה כחכמים.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ב

מכאן ועד סוף פרקנו באות דוגמתו להסבר העניינים ששינוי במשנה הקודמת. פיצד – הדין בענין גט ומאמר וכו' ששינוי לעיל? בגמרא מבואר. שאין "כיצד" זה מוסב על המחלוקת של רבן גמליאל וחכמים ששינוי במשנה הקודמת, אלא ענין בפני עצמו הוא, המשמש כעין הקדמה לביאור משנה א (והמאיר). משנתנו באה לבאר דין מאמר וגט וחליצה ובעילה ביבם אחד וביבמה אחת. עשה – היבם, מאמר ביבמתו – שקידשה בכסף או בשטר, ונתן לה גט – אחר כך, צריכה הימנו חליצה – כדי להפקיע ממנה את זיקת הייבום. אבל לייבמה אסור, מפני הגט שנתן לה. יש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שנתן לה גט סתם לזיקתו, אבל אם נתן לה גט להפקעת מאמרו, מותר לייבמה (ותוספות). עשה מאמר וחליצה – ביבמתו, צריכה הימנו גט – להפקיע את קידושי מאמרו, שאין החליצה מפקעת את המאמר אלא את זיקת הייבום בלבד. עשה מאמר ובעל, הרי זו כמצותה – אמנם בתורה נאמר (דברים כה, ה): "יבמה יבוא עליה" ואינו צריך לקדשה תחילה, אבל חכמים תיקנו שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיעשה בה מאמר, והרי זה קיים תחילה מצוות חכמים ואחר כך ייבמה כמצוות התורה.

באור משנה ג

נתן גט – ליבמתו, ועשה מאמר – היינו שתחילה נתן לה גט, ואחר כך עשה בה מאמר, צריכה גט – להפקיע את קידושי המאמר, וחליצה – להפקיע ממנה את זיקת הייבום. ואינו רשאי לייבמה אחר המאמר, מפני הגט שנתן לה בתחילה. נתן גט – ליבמתו, ובעל –

מאמר בזה, ובעל את זו – צריכות שני גמין וחליצה. מאמר בזה, וחלץ לזו – הראשונה צריכה גט. גט לזו, וגט לזו – צריכות הימנו חליצה. גט לזו, ובעל את זו – צריכה גט וחליצה. גט לזו, ומאמר בזה – צריכה גט וחליצה. גט לזו, וחלץ לזו – אין אחר חליצה כלום.

ה חלץ, וחלץ, או חלץ, ועשה מאמר, נתן גט, ובעל; או: בעל, ובעל, או בעל ועשה מאמר, נתן גט, וחלץ – אין אחר חליצה כלום, בין יבם אחד לשתי יבמות, בין שני יבמין ליבמה אחת.

ו חלץ, ועשה מאמר, נתן גט, ובעל; או: בעל, ועשה מאמר, ונתן גט, וחלץ – אין אחר חליצה כלום; בין בתחלה, בין באמצע, בין בפסוף. והבעילה, בזמן שהיא בתחלה – אין אחריה כלום. באמצע ובפסוף – יש אחריה כלום. רבי נחמיה אומר: אחת בעילה ואחת חליצה, בין בתחלה, בין באמצע, בין בפסוף – אין אחריה כלום.

פירוש ברטנורא

הראשונה, דקם ליה בלא יבנה, וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: מאמר לזו ובעל לזו צריכות שני גמין. זו גט למאמרו וזו גט לביאתו: וחליצה לאחת מהן ופוטרת צרתה: גט לזו ובעל לזו צריכות גט וחליצה. ואסור לקיימה דקם עליה בלא יבנה משום גט ראשון, ובגט לחודא לא נפקה בעלת ביאה, דביאה פסולה היא: אין לאחר חליצה כלום. ואי הדר מקדש לה או לצרתה לא תפסי בה קדושין כר' עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, ואינה הלכה:

ה חלץ וחלץ. מותר בקרובות שניה, שאין אחר חליצה ראשונה שום זיקת יבמין, וחליצה בטריותא לאו כלום היא ואפילו לכהונה אינה פסולה. וכן חלץ לזו ומאמר לזו. וכן נתן גט לזו אחר החליצה של זו. או אם בעל לזו אחר החליצה של זו אין מעשה האחרון כלום. או אם בעל תחלה וחזר ובעל לשניה. או בעל תחלה ועשה מאמר בשניה, או נתן גט לשניה או חלץ לשניה, אין אחר ביאה כלום ומעשה אחרון לא חשב ומותר בקרובות השניה: אין אחר חליצה כלום. ארישא קאי. ואסיפא צריך למימר אין אחר ביאה כלום:

ו חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל. איבם אחד ויבמה אחת קאי. ואף על גב דתנא לעיל, הדר תניא הכא משום סיפא דבעי לאפלוני בין ביאה לחליצה, דחליצה בין בתחלה בין באמצע בין בפסוף אין אחריה כלום, והביאה דוקא בזמן שהיא בתחלה. ולאשמעינן נמי פלוגתא דר' נחמיה ורבנן: בין בתחלה בין באמצע. כגון גט לזו וחלץ לזו וחזר ועשה בה מאמר או בבעלת הנגט, לא מהני המאמר ולא בעינן גט למאמרו: בפסוף. אחר מאמר וגט חלץ: אין אחריה כלום.

משניות מבוארות – קהתי

בקרובות השנייה. וכן אין אחר הביאה כלום, שמה שעשה לשנייה לאחר שבא על הראשונה לא כלום הוא, ומותר בקרובות השנייה. בין יבם אחד לשתי יבמות, בין שני יבמין ליבמה אחת – שאף בשני יבמים ויבמה אחת, אם עשה אחד מהם מאמר ביבמה, או נתן לה גט, או חלץ לה, או בא עליה, ואחר כך עשה בה חבירו אחד מהמעשים הללו, אותם הדרינים נהגים בה, שאין אחר חליצה ואין אחר בעילה כלום, ואילו אחר מאמר וגט היא צריכה גט וחליצה או חליצה בלבד, כמבואר ביבם אחד ושתי יבמות.

שבת קודש

באור משנה ו

משנתנו היא המשך למשנה ג שברקנו, ברין יבם אחד ויבמה אחת, והיא חוזרת על הסיפא של המשנה ההיא, כדי לסמך לה את הסיפא של משנתנו "בין בתחילה" וכו'. ברם, הדין של משנתנו נוהג בכלום, בין ביבם אחד ויבמה אחת, בין ביבם אחד ושתי יבמות, בין בשני יבמים ויבמה אחת (עיי' "תוספות יום טוב").

חלץ, ועשה מאמר – כלומר מה ששינו במשנה ג: חלץ ועשה מאמר, נתן גט, ובעל; או: בעל, ועשה מאמר, ונתן גט, וחלץ, אין אחר חליצה כלום – היינו: בין בתחלה – שחלץ תחילה ואחר כך עשה מאמר ונתן גט, בין באמצע – כגון שנתן גט וחלץ ועשה מאמר, שאין המאמר שלאחר החליצה מועיל כלום ואינה צריכה גט למאמרו, בין בפסוף – שעשה מאמר ונתן גט ואחר כך חלץ, אין אחר החליצה כלום, ואם חזר ועשה מאמר לאחר החליצה אינה צריכה גט, שהחליצה פוטרת אותה מן הזיקה לגמרי. והבעילה – אבל לענין הבעילה: בזמן שהיא בתחלה – כגון ביבם אחד ושתי יבמות, שבעל אחת ואחר כך עשה מאמר בחברתה, אין אחריה כלום – שכבר פקעה זיקת הייבום לגמרי, אבל באמצע – כגון שנתן גט ובעל ועשה מאמר, ובפסוף – כגון שנתן גט ועשה מאמר ובעל, יש אחריה כלום – שהוראיל וביאה פסולה היא, עדיין זיקת ייבום עליה, והיא צריכה חליצה. רבי נחמיה אומר: אחת בעילה ואחת חליצה – בין בעילה ובין חליצה, בין בתחלה, בין באמצע, בין בפסוף – אפילו בעילה שלאחר גט ומאמר, אין אחריה כלום – ויוצאת היא בגט בלא חליצה, ואם חזר ועשה

צרתה. מאמר בזה, וגט בזה – עשה מאמר באחת ואחר כך נתן גט לחברתה, צריכה גט וחליצה – זו שעשה בה מאמר צריכה גט, שהוראיל ונתן גט לחברתה נאסרה עליה ואחת מהן צריכה חליצה, ופוטרת צרתה. מאמר בזה, ובעל את זו – קידש אחת מהן ואחר כך בעל את חברתה, צריכות שני גמין – זו גט למאמרו וזו גט לביאתו, וחליצה – לאחת מהן, שאף בעלת הביאה זקוקה לחליצה, שהוראיל ובעלה לאחר שעשה מאמר בראשונה, ביאה פסולה היתה. מאמר בזה, וחלץ לזו – עשה מאמר באחת ואחר כך חלץ לחברתה, הראשונה צריכה גט – להפקיע קידושי מאמרו. גט לזו, וגט לזו – נתן גט לכל אחת מהן, צריכות הימנו חליצה – להפקיע מהן זיקתן, כלומר שחולץ לאחת מהן והיא פוטרת את צרתה. גט לזו, ובעל את זו – נתן גט לאחת ובעל אחר כך את חברתה, צריכה גט וחליצה – בעלת הביאה צריכה גט, לפי שהביאה היתה פסולה לאחר שנתן את הגט לראשונה, ואחת מהן צריכה חליצה, והיא פוטרת את צרתה. גט לזו, ומאמר בזה – נתן גט לאחת ואחר כך עשה מאמר בחברתה, צריכה גט וחליצה – בעלת המאמר צריכה גט למאמרו, ואחת מהן צריכה חליצה, והיא פוטרת את צרתה. גט לזו, וחלץ לזו – נתן לאחת גט וחלץ אחר כך לחברתה, אין אחר חליצה כלום – ואם חזר וקידש את חלוצתו או את צרתה, אין קידושין תופסים בה, כדעת רבי עקיבא הסובר, שאין קידושין תופסים בחייבי לאוין. ברם, ההלכה היא כחכמים שקידושין תופסים בחייבי לאוין, ולכן אם חזר וקידשה אחרי חליצה, צריכה ממנו גט.

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה לדרן בשתי יבמות מאח אחד שנוקקו ליבם אחד.

חלץ, וחלץ – חלץ לאחת ואחר כך חלץ לחברתה, או חלץ, ועשה מאמר – חלץ לאחת ואחר כך עשה מאמר בחברתה, נתן גט, ובעל – או שנתן גט לחברתה או שבא עליה; או: בעל, ובעל – בעל אחת ואחר כך בעל את חברתה, או בעל ועשה מאמר – בעל אחת ועשה מאמר בחברתה, נתן גט, וחלץ – או שנתן גט לחברתה או שחלץ לה, אין אחר חליצה כלום – כלומר כל מה שעשה לשנייה לאחר שחלץ לראשונה, אינו כלום, והוא מותר

פ ר ק ש ש י

א הָבָא עַל יְבָמָתוֹ, בֵּין בְּשׁוּגָה, בֵּין בְּמִזְדִּית, בֵּין בְּאֵנָס, בֵּין בְּרִצּוֹן, אֶפְלוּ הוּא שׁוּגָה וְהָיָא מְזִידָה, הוּא מְזִיד וְהָיָא שׁוּגָתָה, הוּא אֲנוּס וְהָיָא לֹא אֲנוּסָה, הוּא אֲנוּסָה וְהוּא לֹא אֲנוּס, אַחֲדָה מִמֶּנּוּ וְאַחֲדָה מִגּוּמָר – קָנָה. וְלֹא חָלַק בֵּין בִּיאָה לְבִיאָה.

פירוש ברטנורא

כלום. וחליצה גמורה היא, ואי הדר ועבד מאמר לא בעיא גט, משום דחליצה גירושין גמורים ניהו, ואע"ג דהיא חליצה פסולה: **הביאה באמצע.** כגון גט לזו ובעל לזו וחזר ועשה מאמר בשלישית, אסור בקרובותיה: **בסוף.** גט לזו ומאמר לזו וחזר ובא עליה על [האחת], יש אחר ביאה זו זיקת יבמין, וכי מפיק לה בעיא חליצה ולא סגי לה בגט: **אין אחריה כלום.** ונפקא בגט בלא חליצה. ואי הדר וקידש לאידך אחר ביאה אין במעשיו כלום: **א** **הבא על יבמתו.** שוגג. כסבור אשה אחרת היא: מזיד. לשם זנות ולא למצות יבום: **אפילו הוא שוגג והיא מזידה.** לא מכעיא היכא דהיא מכוונה למצוה, אלא אפילו היכא דתרווייהו לא מכווני למצוה, כגון שהוא מכין לאשה אחרת והיא נתכוונה לשם זנות, קנה, דאמר קרא (דברים כ"ה) יבמה יבא עליה, מכל מקום: **המערה.** שלא גמר ביאתו אלא הכנים עטרה בלבד. ופגיעה עטרה בלא הכנסה קרויה נשיקה: **קנה.** זוכה בנחלה, ויוצאת בגט אם בא להוציאה: **לא חלק בין ביאה לדרכה לביאה שלא כדרכה,** דכתיב (ויקרא כ') משכבי אשה, מגיד הכתוב ששתי משכבות יש באשה:

משניות מבוארות – קהתי

שפוטו הוא, שכך דרכו של התנא בכל מקום (תוספות); **אפילו הוא שוגג והיא מזידה** – שהיבם בא על יבמתו בשוגג, כמו שבארנו לעיל, והיא היתה מזידה, שהתכוונה לזנות; או הוא מזיד והיא שוגגת – כגון שחשבה שהוא איש אחר; או הוא אנוס והיא לא אנוסה, או היא אנוסה והוא לא אנוס – והוא הדין אם היו שניהם שוגגים או שניהם מזידים או שניהם אנוסים, **אחד המערה** – בין המערה, שאינו גומר את ביאתו, ו**אחד הגומר** – ובין הגומר את ביאתו, **קנה** – בכל הדרכים האלו קנה היבם את יבמתו, והיא נעשית כאשתו לכל דבר (המאירי). ויש מפרשים: קנה – וזכה בנחלת בעלה המת, ואם בא להוציאה נותן לה גט (רש"י); **ברטנורא:** ועין תוספות רבי עקיבא (אגו); **ולא חלק בין ביאה לביאה** – בגמרא מבואר, שכוונת פיסקה זו להשמיענו, שאין הבדל בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה, ואף הבא על יבמתו שלא כדרכה, קנאה.

מאמר לאחר ביאה, כגון בשתי יבמות, שלאחר שבעל אחת חזר ועשה מאמר בחברתה, אין המאמר תופס בה (רש"י; ברטנורא). ויש מפרשים, שאף לדעת רבי נחמיה אין ביאה פסולה מפקעת לגמרי מזיקת ייבום, והיא צריכה חליצה, אלא שכוונת הפיסקה אין אחריה כלום – שאין מאמר תופס אחרי הביאה (מהרש"ל; הרמב"ם).

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר הזכרנו, שהיבמה נקנית בביאה, שנאמר (דברים כה, ה): "יבמה יבוא עליה וקצתה לו לאשה". משנתנו באה ללמד, כיצד קונה היבם את יבמתו בביאה. **הבא על יבמתו, בין בשוגג** – כגון שחשב שהיא אשה אחרת (עין 'תוספות יום טוב'), **בין במזיד** – שלא התכוון לשם מצוות ייבום אלא לזנות, **בין באנס** – שאנסוהו לבוא עליה, **בין ברצון** – שהתכוון למצוות ייבום; ונקטה המשנה "בין ברצון", אף על פי

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' א

הגמרא: **מאי אסותא של אבעבוע** זו. משיבה הגמרא: יקח מינא – **מין עשב הנקרא פיגם,** וישחקנו ויערבנו **בדובשא** – עם דבש, או **שיקח ברפשא** – כרפס, וישחקנו ויערבנו **בין חזק מאד הנקרא מיליא.** ומוסיפה הגמרא: **אדהכי והכי, ליתי עינבתא בת מינא** – ענב מענבי גפן הדומה לבעבוע, כלומר שגודלו כגודל האבעבוע, וינינדר **עילוי** – ויגלגל אותו על האבעבוע. וצריך לקחת חיותי לחיותי – **ענב לבן לצורך רפואת אבעבוע לבנה, ואופקתי לאופקתי** – וענב שחור לצורך רפואת אבעבוע שחור. והגמרא מבארת את סכנת הנפירות בבשר ודרך רפואתה: **אמר רבא, האי סימנא** – נפירות בבשר האדם, **פרווקא דאשתא היא** – שליח הוא של חולי ששמו חמה, כלומר הוא נוצר על ידי חולי ששמו חמה, והוא סימן לחולי זה. שואלת הגמרא: **מאי אסותא של נפירות זו.** משיבה הגמרא: **למתייה שיתין אי תקוללי** – יכה שישים פעמים באצבע צרדה על הנפירות, ואחר כך **ליקרעיה שתי וערב** – יקרע את הנפירות בצורת שתי וערב. ומוסיפה הגמרא: **והני מילי** הרפואות הנפירות בבשר האדם היא בהכאה באצבע צרדה, אינו אלא באופן **דלא חיוור רישיה** – שלא התלבן ראש הנפירות, **אבל אם חיוור רישיה, לית לן קה** – אינו צריך לעשות כן, משום שהלובן מראה שהליחה בשלה לצאת, והוצאתה היא הרפואה. והגמרא מבארת את הרפואה לחולי בפי הטבעת: **רבי יעקב קש** מיוחד של חולי

רוצה לקלקל את חזקתו. מקשה הגמרא: והרי רופאו דרבי **אבהו נמי רופא מומחה היה,** ובכל זאת רצה להזיק לרבי אבהו. מתרצת הגמרא: **שאני המקרה של רבי אבהו, דמוקמי ביה מיני גנפשייהו** – שקיימו האפיקורסים בעצמם מה שנאמר (שופטים טו) **'תמות נפש עם פלשתים'**, כלומר, מחמת השנאה הגדולה ששנאוהו היו מוכנים להפסיד לעצמם כדי שיוכלו להזיקו, ומשום כך לא הועיל לו שהיה חשוב ושהלך לרופא מומחה, אולם לשאר ישראל בודאי ימנעו מלהזיק אם הוא חשוב או שהרופא מומחה, כדי שלא יפסידו לעצמם. והגמרא ממשיכה לעסוק בענייני רפואה, ומבארת את דין פצע ממכת חרב ואת רפואתה: **אמר שמואל, האי פדעקתא** – פצע הבא ממכת חרב, **סבנתא היא** – יש בה סכנת נפשות ו**מחללין עליה את השבת.** שואלת הגמרא: **מאי אסותא** – מה הרפואה למכה זו. משיבה הגמרא: **למיפסק דמא** – בכדי להפסיק את זרימת הדם המרובה, יניחו **תחלי בקלף** – שחלים בחומץ, וישקוהו. ובכדי **לאפסקי** – להעלות בשר שתתרפא המכה, יש לחבוש את הפצע בתחבושת שבה **גידא וירדא דאסנא** – גרדים של שורשי עשב הנקרא יבלא וגרדים של עץ הסנה, או להניח בה **ניקרא מקילמליתא** – תולעים שהתרגגולים מנקרים מהאשפה. והגמרא מבארת את סכנת האבעבוע בעור ואת דרך רפואתה: **אמר רב ספרא, האי עינבתא** – אבעבוע בעור הדומה לגרגיר של ענב, **פרווקא דמלאכא דמוקמא היא** – שליח של מלאך המוות היא, כלומר, מסוכנת היא וניתן לבוא ממנה לידי מיתה. שואלת

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף כא ע"א: המושך המעשה: שָׁלַח לוֹ שְׁמֵעוֹן בֶּן שָׁמַח לחוני המעגל, אֶלְמָלָא חוֹנִי אִתָּה שאתה אדם גדול, גּוֹזְרִי עָלַי נִדְוִי, שהטחת כלפי מעלה 'לא כך שאלתי', ומנדים על כבוד הרב. ועוד טעם, שְׁאִילוֹ הָיוּ שְׁנַיִם אלו בְּשֵׁנִי אֱלִיהוּ הנביא שִׁמְפִּתְחוֹת גְּשָׁמִים הָיוּ בִּידוֹ שֶׁל אֱלִיהוּ ונשבע שלא ירדו גשמים (מלכים א' יז א), וכי לא נִמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדָךְ, שהרי שבועתך או שבועת אליהו היתה לבטלה, ואף עתה שמו צדיק אחר נשבע שלא כשבועתכם. אָבָל מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ, שאין לנדותר מפני שאתה מִתְחַמָּא - חוטא ומתנהג שלא כהוגן לִפְנֵי הַמָּקוֹם ומבקש ממנו וְעוֹשֶׂה לָּךְ רְצוֹנָךְ, בְּכֵן שִׁמְתְּחַמָּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ, אָבִי, הוֹלִיכֵנִי לְרַחֲצֵנִי בַּחֲמִין וּמוֹלִיכֵנִי, שְׁמִפְנֵי בְּצוֹנִי וּמוֹלִיכֵנִי, תֵּן לִי אֲגוּזִים, שְׁקָדִים, אֶפְרָסְקִים וְרִמּוֹנִים וְנִתֵּן לוֹ, וְעָלֶיךָ תִּכְתּוֹב אוֹמֵר (משלי כג כה) 'שִׁמְחָ אֲבִיךָ וְאִמָּךְ וְתִגַּל יוֹלְדֶתְךָ', 'אבִיךָ' הוא אבִיךָ שבשמים, 'אמך' זו כנסת ישראל, ו'יולדתך' הם אביו ואמו.

ברייתא נוספת שבה שבחו את חוני המעגל על מעשיו: תָּנוּ רַבָּנָן, מָה שָׁלַחוּ בְּנֵי לְשִׁכַּת הַגּוֹזִית [סנהדרין] לומר לְחוֹנִי הַמַּעְגָּל לאחר שהתפלל על הגשמים וירדו, עליך נאמרו הפסוקים (איוב כב כח-ל), 'וְתִגְדֹּר אוֹמֵר וַיָּקָם לָךְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַה אוֹר, כִּי הִשְׁפִּילוּ וְתִאמָר גֹּהַ וְשֶׁחַ עֵינַיִם יוֹשֶׁעַ, יִמְלֹט אִי נָקִי וְנִמְלֹט גִּבּוֹר כְּפִיד', 'וְתִגְדֹּר אוֹמֵר וַיָּקָם לָךְ' היינו שאתה גוֹרֵת מִלְמַטָּה שִׁירְדוּ גִשְׁמִים, וְתִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַיֵּם מִאֲמָרְךָ מִלְמַעְלָה, וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַה אוֹר' היינו שדוֹר שְׁהִיָּה אָפֵל מְרוב צער על עצירת הגשמים, הָאֲרֵת בִּירִידַת הַגִּשְׁמִים בַּתְּפִלָּתְךָ על כך. 'כִּי הִשְׁפִּילוּ וְתִאמָר גֹּהַ' היינו שדוֹר שְׁהִיָּה שָׁפֵל, שהיו הגשמים מועטים ושפלים, הַגְּבִהְתָּ בַּתְּפִלָּתְךָ, שִׁירְדוּ גִשְׁמִים בַּחוּזָק, 'וְשֶׁחַ עֵינַיִם יוֹשֶׁעַ' היינו שדוֹר שְׁשִׁיחַ - כַּפָּה והשפיל עֵינָיו בְּעִזּוֹ על ידי ירידת הגשמים בזעף, הוֹשַׁעְתָּ בַּתְּפִלָּתְךָ מִן הַמִּיתָה, שִׁירְדוּ גִשְׁמֵי בִּרְכָה והבאת לו שובע. 'יִמְלֹט אִי נָקִי' היינו שדוֹר שֶׁלֹּא הָיָה נָקִי מַעֲבִירוֹת, ולא היה זכאי להפסקת הגשמים אף שהציפו את העולם, מִלְמַטָּה בַּתְּפִלָּתְךָ וּנְפַסְקוּ הַגִּשְׁמִים, 'וְנִמְלֹט בְּבוֹר כְּפִיד' היינו שִׁמְלַטָּתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יָדָיךָ הַבְּרוּרִין שהבאת פֶּר הוֹדָאָה וּסְמֹכַת יָדֶיךָ עָלָיו.

מעשה נוסף בחוני המעגל: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צָדִיק הָיָה מְצַטָּעַר עַל פִּירוּשׁ מִקְרָא זֶה שֶׁנֶּאֱמַר עַל אַחַר שְׁבַעִים שָׁנוֹת גָּלוּת בָּבֶל (תהלים קכו א) 'שִׁיר הַמַּעְלֹת בְּשׁוֹב ה' אֶת יְשִׁיבַת צִיּוֹן הֵינִי בַּחֲלָמִים', שלאחר שתיגמר הגלות תהיה נראית כחלום, וְאָמַר, הִרִי חִלּוֹם הוּא בְּשִׁינָה, וְכִי אֵיכָא דְּנִיִּים שִׁבְעִין שָׁנִין בַּחֲלָמָא - וכי יתכן לישון ולחלום שבעים שנה ברציפות. 'יִמָּא חַד הָיָה אֶזְלָא בְּאוֹרְחָא' - יום אחד הלך חוני בדרך, חֲזִייה לְהַחֲוֹא גִבְרָא דְּהָיָה נִמְעַ חְרוּבָא - וראה אדם אחד הנוטע עץ חרובים. אָמַר לִיה חוֹנִי, הָאִי עַד כְּמָה שָׁנִין מַעֲרִין - כמה שנים ימשכו עד שעץ זה יהיה טעון בפירות. אָמַר לִיה, עַד שִׁבְעִין שָׁנִין - שבעים שנה. אָמַר לִיה, פְּשִׁימָא לָךְ דְּחִיּוּת שִׁבְעִין שָׁנִין - וכי פשוט לך שתחיה שבעים שנה שאתה טורח לנטוע עץ זה. אָמַר לִיה, הָאִי [גִּבְרָא], כְּלוּמַר אֲנִי, עֲלָמָא בַּחֲרוּבָא אֲשַׁכְחִיתִיה - מצאתי חרובים בעולם, שאבותי שתלו את העצים עבורי, וְכִי הִיכִי דְּשִׁתְּלִי לִי אֲכָחִתִּי שְׁתְּלִי נָמִי לְבָרָא - וכשם ששתלו לי אבותי, כך גם אני שותל לבני. אַחַר כֵּן יָתִיב קָא בְּרִיד רִיפְתָּא - ישב חוני ואכל פת, וְאִתָּא לִיה שִׁינְתָּא וְנִים - נפלה עליו שינה ונרדם, אֲהַדְרָא לִיה מְשׁוּנִיתָא - עלתה סביבותיו שן סלע, וְאִיכְפִּי מַעֲרִינָא של בני אדם, וְנִים - וכך ישן שִׁבְעִין שָׁנִין. כִּי קָם חֲזִייה לְהַחֲוֹא גִבְרָא דְּהָיָה קָא מְלַקֵּט מִינֵיהּ - כשקם ראה אדם אחד מלקט מחרובי אותו עץ. אָמַר לִיה חוֹנִי, אֵת הוּא דְּשִׁתְּלִיתִיה - האם אתה הוא זה ששתלו, אָמַר לִיה, כִּר בְּרִיָּה אָנָּא - אני בן בנו של השותל. אָמַר לִיה, מִכָּן שֶׁהָעֵץ הוֹצִיא כִּבְר חְרוּבִים, וּזְמַן צְמִיחָתָם שְׁבַעִים שָׁנָה, שְׁמַע מִיָּה דְּנִיִּמִי - מוכח שישנתי שִׁבְעִין שָׁנִין. וְכֵן הוּא לְחִמְרִיה דְּאִתְּלִידָא לִיה רַמְכִּי רַמְכִּי - ראה את חמורתו, שבעת שנרדם היתה מעוברת, ועתה נולדו לו עדרים עדרים, כְּלוּמַר וְלִדִּי וְלִדּוֹת, שִׁילְדָה זָכָר וּבָאָה עָלָיו וְהוֹלִידוּ אֶת כָּל אָלוּ.

אלמלא חוני אתה — שמנדין על כבוד הרב, שהטיח דברים ואמר: לא כך שאלתי. שאלתי. שאלמלא היו שנים כשני אליהו — גזירת עצירת גשמים, ומפתח של גשמים בידו של אליהו גרסינן. לא נמצא שם שמים מתחלל — בתמיה. שאלהו נשבע "חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי" (מלכים א יז), ואתה נשבע שאין אתה זו עד שירדו גשמים. נמצא שם שמים מתחלל על ידך — דזה או זה בא לידי שבועת שוא. מתחמא — לשון חטא, כלומר: הוא הולך וחוטא. לשכת הגזית — סנהדרין. דור שהיה אפל — מרוב צער שלא ירדו גשמים. הושעת בתפלתך — מן המיתה, שהבאת עליהם שובע. של אותו צדיק — חוני המעגל היה מצטער על המקרא הזה. שיר המעלות — לשון עילוי. היינו כחולמים — כחלום נדמה גלות בבל שהיה שבעים שנה. שבעין שני בחלמא — בתמיה: מי איתא דניים שבעין שנים בחלמיה — ויש אדם ישן שבעים שנה בשינה אחת? עד שבעין שני — לא טעין פירא בטעינא קמייתא. יתיב — חוני המעגל וקא כריך רפתא. הכי גרסינן: אנא עלמא בחרובא אשכחתי, כי היכי דשתלי לי אבהתי אנא נמי אישתיל לבראי. אהדרא ליה משוניתא — עלתה סביבותיו שן סלע. ואיכסי מעינא דאינשי — ולא אשכחוהו התם. רמכי רמכי — וולדי וולדות באלו השנים דניים. מעוברת זכר היתה, וחזר ובא עליה, והולידו.

קא בריד ריפתא — ישב חוני ואכל פת, ואתא ליה שינתא ונים — נפלה עליו שינה ונרדם, אהדרא ליה משוניתא — עלתה סביבותיו שן סלע, ואיכסי מעינא של בני אדם, ונים — וכך ישן שבעין שנים. כי קם חזייה ללחוא גברא דהיה קא מלקט מיניהו — כשקם ראה אדם אחד מלקט מחרובי אותו עץ. אמר ליה חוני, אתה הוא דשתליתיה — האם אתה הוא זה ששתלו, אמר ליה, כר בריתא אנא — אני בן בנו של השותל. אמר ליה, מכך שהעץ הוציא כבר חרובים, וזמן צמיחתם שבעים שנה, שמע מינה דנימי — מוכח שישנתי שבעין שנים. וכן הוא לחמריה דאתילידא ליה רמכי רמכי — ראה את חמורתו, שבעת שנרדם היתה מעוברת, ועתה נולדו לו עדרים עדרים, כלומר ולדי ולדות, שילדה זכר ובאה עליו והולידו את כל אלו.

ב"ה, כ"ו שבט, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

קבלתי מכתבו - באיחור זמן קצת - בו כותב על דבר מצבו ושואל חוות דעתי, אם יסע עתה
לאה"ק ת"ו ע"י משיח צדקנו.

והנה לדעתי כיון שנמצא במדינה אשר בזמן האחרון באו שם כמה אנשים יראי ד' נוסף על אלו
שהיו דרים שם מקודם, וכיון שאין איש אתנו יודע על ברור הכוונה העליונה במה שנמצא הוא במקום
פלוגי כי רק מד' מצעדי גבר כוננו, הרי יקיים בעצמו מקומך אל תנח וישפיע על סביבתו באופן המתאים
לחזקם בתורה ומצוה און אנווארימען מיט אידישע ווארימקייט, והשי"ת יתן לו אריכות ימים ושנים
טובות להאיר בסביבתו ובתוספת בנר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות דרכי
ומנהגי, ואפילו בשביל פעולה אחת טובה, הנה ידוע הכתוב בתניא פכ"ה אשר בעשיית מצוה איזה
שתהי, הנה למעלה הוא ענין נצחי לעולם ועד, וידוע ג"כ פתגם הבעש"ט מה ששמענו כמה פעמים
מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, אשר נשמה יורדת למטה ומלוכשת כמה עשרות בשנים
בגוף ישראל בכדי לעשות טובה ליהודי בגשמיות או ברוחניות.

בברכה לאריכות ימים ושנים טובות עם כל הפירושים.

ב"ה, כ"ח שבט, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יצחק זלמן שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפני"ש שלו דיו"ד שבט אשר אקראהו בל"נ בעת רצון על הציון של כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע.

בהזדמנות זו הנני להעיר איזה פרטים בהבולעטען דאדר שקבלתי זה עתה וכיון שתקוטי
שיוכל לתקן את זה, והוא: א) אין מזכיר כלל ע"ד מחצית השקל לא בעמוד א' ולא בעמוד ב', ובפרט
נוגע בשנה זו שחל במוצש"ק. ב) בנוגע למשלוח מנות צריך להוסיף שצ"ל במינים של מאכל דוקא. ג)
בסוף עמוד ב' לאחר המלה "נחת" טוב להוסיף ולהדגיש "דזשואיש נחת". ד) בעמוד ג' בנוגע להאבלים,
מהנכון להוסיף הנוסח המקובל הנהוג בישראל "המקום ינחם אותם בתוך אבלי ציון וירושלים"
ומלבד נחיצות הדבר מצד עצמו, כיון שפונים להאבלים, הרי צריך לנצל כל הזדמנות לפרסום דיני
ומנהגי ישראל. ה) בעמוד ד' וכן בסוף עמוד ג' ובכלל בכל מקום שמביאים שמות כמה אנשים, הנה
אחת העצות להמנע מטענות ותרעומות בהקדמת פלוני לפלוני, הוא לסדר השמות ע"פ אל"ף בי"ת...
דא"ג ראיתי בעמוד ג' שמביא בימי החדש המאורעות שקרו בו מחיי עם ישראל, ויוכל להועיל בזה
הספר "דבר יום ביומו" שבשנים האחרונות נדפס עוה"פ.

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל.

בְּרֹאשׁ מוֹמָקָה, וּבֹדַאי לֹא יֵרַע אֶת אֲוִמְנוּתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרוֹת שׁוֹפְכָה, שֶׁלֹּא יֵצֵא עֲלָיו שֵׁם רַע. מוֹכִיחָה זֹאת הַגְּמָרָא: דְּכִי אֵתָּא רַב דִּימִי – שְׁהִי כְּשָׁבֵא רַב דִּימִי מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן דִּין זֶה, אִם הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים מוֹמָקָה לְרַבִּים – מוֹמָחָה מִפּוֹרְסֵם, מוֹתֵר לַהֲנִיחַ לוֹ לְמֹלֵךְ אֶת הַיִּשְׂרָאֵל.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה וּמִקְשָׁה עַל הַבְּרִייתָא הַשְּׁנִיָּה: וְכִי פָּגַר רַבִּי יְהוּדָה בְּכוֹתֵי שְׁפִירָה דְּמִי – שְׁכוּתֵי רִשְׁאֵי לְמֹלֵךְ אֶת הַיִּשְׂרָאֵל, וְהִתְנִיָּא בְּבְרִיתָא: אֵלָּא מִלְּאֵת הַכּוֹתֵי, וְאִילוּ בּוֹתֵי לֹא יִמּוֹל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שְׁמֵל לְשֵׁם הָרַגְוִים, שֶׁם נִמְצְאָת דְּמוּת יוֹנָה שְׁהֵם עוֹבְדִים לָהּ, דְּכִי רַבִּי יְהוּדָה. אֲמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי, וְכִי הֵיכָן מִצְוֵנוּ מִלָּה מִן הַתּוֹרָה, שְׁצִיכָה לַהֲיִיתָ לְשִׁמָּה – לְשֵׁם מִצְוֹת מִלֵּלָה, אֵלָּא הַכּוֹתֵי מִלְּהוֹלָה, וּמִתְקִימָת בְּכָךְ הַמִּצְוָה, עַד שֶׁתִּצְאָה נִשְׁמָתוֹ – קָלַל רַבִּי יוֹסִי אֶת הַכּוֹתֵי שֶׁתִּצְאָה נִשְׁמָתוֹ, עַל שֶׁמֶל לְשֵׁם הָרַגְוִים.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לִתְרוּץ הַיִּחוּץ רֵאשׁוֹן, שִׁישׁ לַהֲפֹךְ אֶת הַשִּׁיטוֹת בְּבְרִיתָא: אֵלָּא לְעוֹלָם אִישׁוּד, בְּרִאשְׁפִּינָן מַעְקָרָא – בִּאֲמַת יֵשׁ לַהֲפֹךְ אֶת הַשִּׁיטוֹת בְּבְרִיתָא, כְּמוֹ שֶׁהַפְּכָנוֹם בְּתַחֲלִילָה, שְׂרַבִּי מֵאִיר הוּא הָאוֹמֵר שִׁימּוֹל הַכּוֹתֵי וְלֹא הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁימּוֹל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְעַתָּה אֵין קוּשִׁיָּא עַל דְּבִרֵּי רַבִּי מֵאִיר, שְׁהִי בִּשְׁתֵּי הַבְּרִייתוֹת אִמֵּר שֶׁאֵין מְנַחִים אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְמֹלֵךְ, וְדָמָא קִשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה – וְמָה שְׁהִיָּה קִשְׁיָה לָנוּ מִדְּבִרֵּי רַבִּי יְהוּדָה בְּבְרִיתָא זֹה, הָאוֹמֵר שִׁימּוֹל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, עַל דְּבִרֵּי רַבִּי יְהוּדָה בְּבְרִיתָא הָאֲחֵרָת שֶׁאוֹמֵר שְׁעוֹבֵד כּוֹכְבִּים אֵינוֹ כֶּשֶׁר לְמִלְכָּה, אֵין זֶה קוּשִׁיָּא, כִּיֹּן דְּהֵיָּא – הַבְּרִיתָא הָאוֹמֶרֶת שֶׁלְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה מִלֵּת עוֹבֵד כּוֹכְבִּים פְּסוּלָה, אֵין הַכּוֹנוֹה לְרַבִּי יְהוּדָה הַמוֹזְכֵּר בְּבְרִיתָא הָרִאשׁוֹנָה, שְׁחוּלֵק עַל רַבִּי מֵאִיר, אֲלֵא בְּרִיתָא זֹה בִּשְׁתֵּיתוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה הַנִּשְׂאִי הִיא, שְׁהוּא סוֹבֵר שְׁעוֹבֵד כּוֹכְבִּים פְּסוּל לְמִלְכָּה. וּמוֹכִיחָה זֹאת הַגְּמָרָא. דְּתִנִּיָּא בְּבְרִיתָא, רַבִּי יְהוּדָה הַנִּשְׂאִי אוֹמֵר, מִנֵּין לְמִלָּה עֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁהִיא פְּסוּלָה, תִּלְמִיד לּוֹמֵר 'וְאֵתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר' (בְּרַאשִׁית יז ט).

הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת טַעַם הַתְּנָאִים בְּעֵינֵי מִלְכָּה בְּכוֹתֵי: אֲמַר רַב חֲסִדָּא, מֵאִי טַעַמָּא – מָה הוּא טַעַמֵּנוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה, הַפּוֹסֵל אֶת מִלְכָּה הַכּוֹתֵי, דְּתִתֵּיב לִגְבִּי גַר צִדֵּק וְכִי יִגְדֵּר אֲתָךְ גַּר יַעֲשֶׂה פְּסוּל לָהּ הַמּוֹל לֹא כָּל יוֹכֵר (שְׁמוֹת יב מו), וְיֵשׁ לְדִרוֹשׁ אֶת הַמִּלִּים 'לָהּ הַמּוֹל', שְׁצִרִיךְ לְמֹלֵךְ לְשֵׁם ה', וְאִילוּ הַכּוֹתִים מִלִּים לְשֵׁם הָרַגְוִים. וְאִילוּ רַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר שִׁישׁ לְדִרוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק 'הַמּוֹל יִמּוֹל' (בְּרַאשִׁית יז יג) שְׁהוּא לְשׁוֹן רִיבּוֹי, שְׁבֵא לּוֹמֵר שֶׁכֵּל מִלְכָּה מִשִּׁירָה, וְאִפִּילוּ מִלְכָּה שֶׁלֹּא לְשֵׁם ה'. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאִידֵּךְ – וְרַבִּי יוֹסִי, כִּיצַד הוּא סוֹבֵר שְׁמִילָת כּוֹתֵי כְּשִׁירָה, וְהַתְּנָיָה 'לָהּ הַמּוֹל', וּמִשְׁמַע שְׁצִיכָה הַמִּילָה לַהֲיִיתָ לְשֵׁם ה'. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵהוּא – לְשׁוֹן 'לָהּ' שֶׁבְּפִסְקוֹ זֶה, בְּפִסְקָא תִתֵּיב – נִאֲמַרְהָ עַל קֶרֶב פֶּסַח הַמוֹזְכֵּר בְּתַחֲלִילַת הַפְּסוּק, שֶׁנִּאֲמַר 'וַעֲשֶׂה פֶּסַח לָהּ', שֶׁתִּהְיֶה עֲשִׂיַּת הַפֶּסַח לְשֵׁם ה'.

מִמַּשִּׁיכָה הַגְּמָרָא וּמִקְשָׁה: וְאִידֵּךְ נָמִי – וְאִף לְרַבִּי יְהוּדָה הַתְּנָיָה 'הַמּוֹל יִמּוֹל' שְׁהוּא לְשׁוֹן רִיבּוֹי, וְמָה הוּא דוֹרֵשׁ מִפְּסוּק זֶה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: דְּכִי תִּתֵּיב לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁדִּרְכָם לְכַפּוֹל אֶת לְשׁוֹנָם, וְלֹא בֵּא הַפְּסוּק לְרִיבּוֹת כּוֹתֵי.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בְּעֵינֵי מִלְכָּה עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכְבִּים: אִיתְּמַר, מִנֵּין לְמִלָּה שֶׁנַּעֲשִׂית בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁהִיא פְּסוּלָה, דְּרוּ בְּרַ פְּסָא מִשְׁמִיָּה (מִשְׁמָנוּ) דְּרַב אֲמַר, מִכָּךְ שֶׁאִמֵּר הַקְּבִיָּה לֵאבְרָהָם אֲבִינוּ (בְּרַאשִׁית יז ט) 'וְאֵתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתָם', וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִהַפְּסוּק שֶׁרַק זֶרְעוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם כֶּשֶׁר לְמֹלֵךְ, וְלֹא עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמֵּר, יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִהַפְּסוּק 'הַמּוֹל יִמּוֹל' (בְּרַאשִׁית יז יג), וְיֵשׁ לְקַרְוֹא זֹאת כֵּאִילוּ נִאֲמַר 'הַמּוֹל יִמּוֹל', שֶׁרַק מִי שֶׁמְהוֹל בְּעַצְמוֹ יוֹכֵל לְמֹלֵךְ אַחֲרִים, וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁאֵינוֹ מְהוֹל, אֵינוֹ יוֹכֵל לְמֹלֵךְ יִשְׂרָאֵלִים.

שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מֵאִי בִּינְיָהּ – מָה הַחִילּוּק לַהֲלַכָּה בֵּין שְׁנֵי הַלִּימּוּדִים הַלֵּל. מְשִׁיכָה הַגְּמָרָא: עֲרִיב מְהוֹל, וְנִכְנְנֵי מְהוֹל, אִיתְּמַר בִּינְיָהּ – הַחִילּוּק בִּינְיָהּ הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁהַמְהוֹל הוּא עוֹבֵד כּוֹכְבִּים מֵאוֹמוֹת שְׁנוּהִים לְמֹלֵךְ אֶת עַצְמָם, מֵאֵין דְּאִמֵּר – לְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהַלִּימּוֹד הוּא מִהַפְּסוּק 'הַמּוֹל יִמּוֹל', אִיתְּמַר – מוֹתֵר לוֹ לְמֹלֵךְ, כִּיֹּן

שְׁהוּא עַצְמוֹ מְהוֹל, וּמֵאֵין דְּאִמֵּר – וְלְדִרְוֹ בֵּר פֶּפֶא הַלּוֹמֵד זֹאת מִהַפְּסוּק 'אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ', לִיכָּא – אִסּוּר לוֹ לְמֹלֵךְ, כִּיֹּן שֶׁאֵינוֹ מִיִּשְׂרָאֵל.

דּוּחָה הַגְּמָרָא אֶת הַנִּפְקָא מִינָהּ: וְכִי לֵאמֹן דְּאִמֵּר שְׁלּוּמִידִים זֹאת מִ'הַמּוֹל יִמּוֹל' – מוֹתֵר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים מְהוֹל לְמֹלֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהִתְנֵן בְּמַשְׁנָה (נִדְרִים לא), הָאוֹמֵר קוֹנֵם – יֵהָא אִסּוּר עַלִּי כְּקֶרֶב מִזֶּה שְׁאֵינוֹ נִתְּנָה מִן הָעֲרִלִּים, מוֹתֵר בְּעֲרִלִּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵף יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ מְהוֹל אֵינוֹ מְכּוֹנָה 'עֲרֵל', וְאִסּוּר בְּמוֹלִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, כִּיֹּן שֶׁכֵּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מְכּוֹנִים 'עֲרִלִּים', אִף אוֹתָם שְׁמָלוּ אֶת עַצְמָם. אֵלָּמָּה – מוֹכַח מִמַּשְׁנָה זֹה, דִּאֵף עַל גַּב דְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מְהוֹלִי – מְהוֹלִים, בְּמֵאֵין דְּלֵא מְהוֹלִי דְּמֹו – הֵם נִחְשָׁבִים כְּעֲרִלִּים, וְאִם כֵּן אִף לְדַעַת הַסּוֹבֵר שֶׁהַלִּימּוֹד הוּא מִ'הַמּוֹל יִמּוֹל', אֵין עוֹבֵד כּוֹכְבִּים מְהוֹל מְכּוֹנָה 'מְהוֹל' לְעֵנִין זֶה שִׁיּוּכֵל לְמֹלֵךְ יִשְׂרָאֵלִים.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא נִפְקָא מִינָהּ אַחֲרָת: אֵלָּא, אִיתְּמַר בִּינְיָהּ – יֵשׁ חִילּוּק אַחֵר בִּינְיָהּ, וְהִינּוּ בִּישְׂרָאֵל שְׁמֵתוֹ אִתְּוִי מִפְּסוּק מִלָּה, וְלָכֵן לֹא מְלֻוּהָ, שְׁהִי אִסּוּר לְמֹלֵךְ מִחֲשַׁשׁ פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ, שְׁמָא יָמוּת גַּם הוּא, לֵאמֹן דְּאִמֵּר שְׁלּוּמִידִים זֹאת מִהַפְּסוּק 'וְאֵתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר', אִיתְּמַר – מוֹתֵר לוֹ לְמֹלֵךְ, כִּיֹּן שְׁהוּא מִרְעָ אֲבָרָהָם, אִף שְׁבִפּוֹעַל אֵינוֹ מְהוֹל, וּלֵאמֹן דְּאִמֵּר שְׁלּוּמִידִים זֹאת מִ'הַמּוֹל יִמּוֹל', לִיכָּא – אִסּוּר לוֹ לְמֹלֵךְ, שְׁהִי אֵינוֹ מְהוֹל בְּעַצְמוֹ.

דּוּחָה הַגְּמָרָא: וְכִי לֵאמֹן דְּאִמֵּר שְׁלּוּמִידִים זֹאת מִ'הַמּוֹל יִמּוֹל', לִיכָּא – אִסּוּר לִישְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ מְהוֹל לְמֹלֵךְ אַחֲרִים, וְהִתְנֵן בְּמַשְׁנָה (שם), הָאוֹמֵר קוֹנֵם שְׁאֵינוֹ נִתְּנָה מְהוֹלִים, אִסּוּר בְּעֲרִלִּי יִשְׂרָאֵל, כִּיֹּן שֶׁאֵף הֵם מְכּוֹנִים 'מְהוֹלִים', וּמוֹתֵר בְּמוֹלִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, שֶׁאֵין הֵם בְּכָלֵל 'מְהוֹלִים', אֵלָּמָּה, אִף עַל גַּב דְּלֵא מְהוֹלִי בְּמֵאֵין דְּמְהוֹלִי דְּמֹו – אִף יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ מְהוֹל, נִחְשָׁב כְּמְהוֹל.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא נִפְקָא מִינָהּ אַחֲרָת: אֵלָּא אִיתְּמַר בִּינְיָהּ – יֵשׁ חִילּוּק בִּינְיָהּ בְּדִין אִשְׁתֵּי, לֵאמֹן דְּאִמֵּר שְׁלּוּמִידִים זֹאת מִהַפְּסוּק 'וְאֵתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר', לִיכָּא – אֵין אִשָּׁה כְּשִׁירָה לְמֹלֵךְ, כִּיֹּן דְּאִשָּׁה לֹא בֵּית מִלָּה הִיא – אֵינָה בְּתוֹרַת חֻיּוֹב מִלְכָּה, וּלֵאמֹן דְּאִמֵּר שְׁלּוּמִידִים כֵּן מִהַפְּסוּק 'הַמּוֹל יִמּוֹל', אִיתְּמַר – אִשָּׁה כְּשִׁירָה לְמֹלֵךְ, כִּיֹּן דְּאִשָּׁה בְּמֵאֵין דְּמְהוֹלִי דְּמֵאֵין – אִשָּׁה נִחְשָׁבֶת כְּמְהוֹלָה, כִּיֹּן שֶׁאִפִּילוּ יִשְׂרָאֵל עֲרֵל נִחְשָׁב כְּמְהוֹל, וְכֵל שֶׁכֵּן אִשָּׁה, שֶׁאֵף הִיא בְּקִדּוּשַׁת יִשְׂרָאֵל.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי אִיתְּמַר לֵאמֹן דְּאִמֵּר אִשָּׁה לֹא – וְכִי יֵשׁ מִשְׁסוֹבֵר אִשָּׁה אֵינָה כְּשִׁירָה לְמֹלֵךְ, וְהַתְּנָיָה בְּתוֹרָה 'וְתִתֵּיב צִפּוֹרָה צֶר' וְתִתְּכָרְתָּ אֶת עֶרְלָת בְּנָה' (שְׁמוֹת יד כח), וּמְהוֹלֵשׁן 'וְתִתֵּיב צִפּוֹרָה צֶר' מִשְׁמַע שֶׁהִיא עֲצָמָה נִטְלָה אֶת סִכּוֹן הַמִּלָּה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: קִרִּי בֵּיה – יֵשׁ לְקַרְוֹא 'וְתִתֵּיב צִפּוֹרָה צֶר', שֶׁאִמֵּרָה לְאָדָם אַחֵר וְהוּא נִטְלָה אֶת הַסִּכּוֹן. מִמַּשִּׁיכָה הַגְּמָרָא וּמִקְשָׁה: וְהַתְּנָיָה 'וְתִתְּכָרְתָּ' שֶׁהִיא עֲצָמָה כְּרַתָּה אֶת הָעֲרֵלָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: קִרִּי בֵּיה 'וְתִתְּכָרְתָּ', שְׁהִי נִכְתְּבָה תִּיבָה זֹה בְּכַתִּיב חֲסֵר, לֵלָא וִי, וְהִינּוּ דְּאִתְּמַר לֵאמֹן דְּאִתְּמַר וְעַבְד – שֶׁאִמֵּרָה לְאָדָם אַחֵר לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהוּא מֵל אֶת בְּנָה.

תִּירוּץ נוסף: וְאִתְּמַר אִיתְּמַר – וְאִם תִּרְצָה תִּתְּרֵךְ, דְּאִתְּמַר אִתְּמַר וְאִתְּמַר מִשָּׁה וְאִתְּמַר – שְׁבֵאָה צִפּוֹרָה וְתַחֲלִילָה אֶת הַמִּלָּה, וְבֵא מִשָּׁה וְסִיִּים, וְהוּא עֲשָׂה אֶת עֵיקֶר הַמִּילָה.

משנה

מִשְׁתַּנִּינָה עוֹסֶקֶת בְּאִסּוּר רִפּוּאָה וְתַסְפּוּרָה עַל יְדֵי גוֹיִם: מִתְּרַפְּאִין מִקֵּין – מוֹתֵר לְהִתְרַפְּאוֹת עַל יְדֵי גוֹיִם רִפּוּי מִקֵּין, אֲכָל לֹא מִתְרַפְּאִים עַל יְדֵי רִפּוּי נִפְשׁוֹת. וְאֵין מִסְתַּפְּרִין מִקֵּין בְּכָל מְקוֹם וְאִפִּילוּ בְּצִידֵי רִשׁוֹת הָרִבִּים, שְׁמָא יִתְּנוּךְ הַגּוֹי אֶת צוּאֵר הַיִּשְׂרָאֵל בְּתַעַר שְׂבִידוֹ, דְּכִי רַבִּי מֵאִיר. וְהַתְּנָיָה אִתְּמַר, בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים שְׁבִי אָדָם מִצּוּיִים שֶׁם, מוֹתֵר לְהִסְתַּפֵּר עַל יְדֵי, כִּיֹּן שְׁמַתִּירָא הַגּוֹי מִהֲאֲנִישִׁים הַנִּמְצָאִים שֶׁם, אֲכָל לֹא בִּינוּ לְבִינוּ – בְּמִקּוֹם שֶׁאֵין מִצּוּיִים שֶׁם אֲנָשִׁים כֵּל כֵּךְ, וְאִפִּילוּ שֶׁלֹּא בִּיחּוּד מִמֶּשׁ, כִּיֹּן שִׁישׁ לְחַשֵּׁשׁ שִׁדְהָגָהוּ הַגּוֹי.

לחי שעה לא חיישין - הוא דאמרינן ביומא (פה, א): מפקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחי שעה, אלמא חיישין! דאיכא למימר דהבא דהתם עבדין לטובתו, דהתם אם לא תחוש ימות, דהבא אם תחוש ולא יתרפא מן הגי דאי ימות, ובאן ובאן שבקין דהאי למיעבד הספק. **לא** שא ויתן עם המינים - פירוש: להאריך עמדם בדברים, פן ימשכוהו.

שאתי מינות דמשכא – לכאורה משמע דאפילו

סבר: שׁוּיֵל מִשְׁאֵל לוֹ, כִּי הֵיכַל דְּמִשְׁאֵל לוֹ מִשְׁאֵל
לְאִינִישׁ אַחֲרִינָא, וְאַתָּה הֵהוּא זָבְרָא לְאוֹרוּעֵי נַפְשֵׁיהּ.
אָמַר רַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאַמְרִי לָהּ אָמַר רַב חֲסֵדָא
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: סָפֵק חַי סָפֵק מֵת - אִין מִתְרַפְּאִין
מִקֵּץ, וְדַאי מֵת - מִתְרַפְּאִין מִקֵּץ. - מֵת, הָאִיפֵא חַיִּי
שְׁעָה: - לְחַיִּי שְׁעָה לֹא חִישְׁשִׁין. וּמָנָא תִּמְרָא דְלְחַיִּי
שְׁעָה לֹא חִישְׁשִׁין? דְּכֵתִיב: "אִם אָמַרְנוּ נְבוֹא הָעִיר
וְהָרֶעֶב בְּעִיר וּמָתְנוּ שָׁם", וְהָאִיפֵא חַיִּי שְׁעָה: אֵלָּא
לֹא לְחַיִּי שְׁעָה לֹא חִישְׁשִׁין. מִיתִיבִי: לֹא יֵשֵׁא וְיִתֵּן
אָדָם עִם הַמִּינִין, וְאִין מִתְרַפְּאִין מִקֵּץ אִפְלוּ לְחַיִּי
שְׁעָה: מַעֲשֶׂה בֶּן דָּמָא בֶּן אַחֲזָה שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
שֶׁהִכִּישׁוּ נָחֹשׁ, וְכֹא נַעֲקֹב אִישׁ כָּפֹר סָבִיב לְרַפְּאֻתוֹ
וְלֹא הִנִּיחוּ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, וְאַמְרִי לוֹ: רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אָחִי,
הִנֵּחַ לוֹ וְאַרְפָּא מִמֶּנּוּ, וְאַנִּי אָבִיא מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה
שֶׁהוּא מוֹתֵר, וְלֹא הִסְפִּיק לְגַמּוֹר אֶת הַדָּבָר עַד
שֶׁצִּתָּהּ נִשְׁמָתוֹ וּמֵת. קָרָא עָלָיו רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: אֲשֶׁרִיד
בֶּן דָּמָא, שְׁנֹפֶדַךְ מָתוּר, וְיִצְתָּה נִשְׁמָתְךָ בְּמַהֲרָה, וְלֹא
עָבַרְתָּ עַל דְּבַר חֲבִירֶיךָ, שְׁהִיו אוֹמְרִים: "וּפּוֹרֵץ גֶּדֶר
יִשְׁכְּנוּ נָחֹשׁ!" - שְׁאֲנִי מִינוֹת דְּמִשְׁכָּא, דְּאַתִּי לְמוֹמִשֵּׁךְ
בְּתַרְיִיָּה. אָמַר מַר: לֹא עָבַרְתָּ עַל דְּבַר חֲבִירֶיךָ, שְׁהִיו
אוֹמְרִים: "וּפּוֹרֵץ גֶּדֶר יִשְׁכְּנוּ נָחֹשׁ". אִיהוּ נְמוּ חוּיָא
מְרַקִּיָּה! - חוּיָא דְרַבְּנָן דְּלִית לֵיהּ אִסּוּתָא כְּלָל. וּמֵאִי
הִתּוּ לֵיהּ לְמִימְרָא? - "וְחִי בָהֶם" - וְלֹא שִׁימוּת בָּהֶם.

ורבי ישמעאל? הני מילי בצנינא, אבל בפרהסיא
מזנין שאם אומרים לו לאדם: "עבוד עבודה זרה ואי
לומר: "וחי בהם" - ולא שימות בהם; יכול אפילו
את שם קדש". אמר רבה בר בר חנה אמור רבי
השבת - אין מתרפאין מהן. ואיכא דאמרי, אמר ר

מיתה. ואם תאמר: איהו נמי לא הוי אסותא! יש לומר, דמעיקרא פריך הכי: איהו נמי חייא ומסיק; חייא דרבנן דלית ליה אסותא אורו ישכנו ולא יתרפא עור, ומוטב שימות בנשיבת נח ולא תחלול את שם קדשי – ומיהו רבנן פליגי עליה דרבי ישמעאל בפרק "בן סורר" (סנהדרין דף לשאר מצות, דבשאר מצות יעבור ובעבודה זרה ידור. ולרבי ישמעאל אין שום חילוק, והוה ולפיכך לא יתירו ויהי דאמור, ולפי ה' נובל לומר דהא דעבר ליה יעקב מינאא לרבי א' הוה שפליא, כן מוכח סוגיא דתלמודא פרק יש' דתרבותי (ט"א), אמר רבא: מי איכא מרי שעומד בפני מיקוח פושט אלא עבודה זרה וגילוי עריות דרמי. והיינו כרבנן, דאי כרבי אבל קשיא, דרבא גופיה אמר לקמן פרק "רבי ישמעאל" (נד, א') הכל זהו כלל "לא תעבדם כאן בפרהסיא, משמע אתאן לרבי ישמעאל! וצריך עיון, ואם רצה להחמיר על עצמו אפילו ואי לא קטילנא לך, אמר ליה: אי בעית למקטילי קטול. וממחר יהיה, דמסתמא בצנעא היה. דאמר לעיל אפילו ירבדא דכוסיתלא לא מוסיגין מניהו. וקשה: דלעיל ב' פריך מרב יהודה – הוה ליה לאתויי על מתניתין מילתא דרבי יוחנן דמפליג בין שיש בו סכנה לאין בו סכנה, ורבי יהודה: לך נראה לומר דהוה ליה פליג, ואי יוחנן חייא בחולה. ובשם בו סכנה ב' דמצינא לאשמושי לומר משוכן היה, וכי אין בו סכנה מותר להתרפאות אף שיאמר ממוחה דכוסיתלא מחדא אמר, שהגוי מיקו ואני חושש, כי לא מרע נפשיה אם ימיתנו, כי בארעא ממוחה אוקי לה מתניתין בחולה. דאיכא לפלוגי בין אין בו סכנה ליש בו סכנה, ובדקא סלקא דעתך דמשמע ליה דמתניתין מייירי בכל ענין, בין בבריאי בין בחולה, ואי מוקמת ליה דמעיקרא ר' אייבי בכל ענין, בין בבריאי בין בחולה שיש בו סכנה. ואי נמי, ויתא ליה לפרש מתניתין דה' ומפרש דהם (מא, ב): ממון דבתרו ונפשות גופו. וחתם ליכא לשנוי: ממון אין בו סכנה נפש בריא וחולה שיש בו סכנה היינו ברפא שאינו ממוחה, אבל בממוחה מותר, כדאמר רבי יודן המדני.

ישראל, מודלא בעי לאיחסי מנאי לא סמיך עלי,
 2 אמת. **ספס** חי **ספס** מת - חולי שאם לא ירפאו
 3 פאן מקח, דגוי ודאי קטיל ליה. ומוטב שנייה, אולי
 4 יידענען שאם לא ירפאו ימות, ואן כאן ישראל
 5 לרפאות - מתרפאן מקח, דגוי מאי עבדי ליה?
 6 הא בלאו הכי מתי, ושמת ירפאו הגוי. חי
 7 שקע - שהגוי ממרד למיתו, ושמת חי או
 8 יומים יהיה. **אם אמרנו נבוא העיר** - בארבעה
 9 אנשים מצורעים כתיב: "אם אמרנו נבוא העיר
 10 הדעב בעיר ומותו שם, ואם ישכנו פה ומותה,
 11 ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם, אם יחיו
 12 ונחיה אם ימיתנו ונחיתנו". [**והאכא חי** - שקע -
 13 מותה ומי. לא יחיו - והואל וסופר למות
 14 בא. **יִקָּב אִישׁ כֶּסֶף כְּכִנִּי** - מתלמדי ישי,
 15 כדאמרון בפרק קמא (זו. א). **מקרא מן התורה** -
 16 לקמיה מפרש ליה. **עד שיצתה נשמתו** -
 17 ב"מורח". **ויצתה נשמתך בחיורה** - ב"מורח".
 18 **ופורץ יגור** - עובר על דברי חכמים, ישכנו
 19 כדלקמן. **אדר נמי חויי מריקת** - ודהיה נחש
 20 להתרפאות ולהנצל ולחיות על ידי זה, ולחיות
 21 דרבנן נמי לא ינחשו, שאלו נשכו היה יכול
 22 להתרפאות ולחיות **חויי** דרבנן לית ליה
 23 **אסותא בלל** - שאם נשכו נחש בשביל שעבר
 24 על דברי חכמים - לא תעלה לו פרואה וימות.
 25 אמר היה מתרפא מנשיכה זו, סופר למות על ידי
 26 נשיכת חיכירי, שעובר על דברי חכמים חייב
 27 מיתה. **מאי הוה ליה** - לידמו למימרו מאי
 28 מקרא היה רוצה להביא: **בפרהסיא** - יש חילול
 29 השם, שירצא ולחוצן ולמדין ממנו לחלל
 30 בקדושת השם. **כל מבה שמחליץ עליה את**
 31 **השבת** - ודלית מכת סכנה, אבל שאין בה סכנה
 32 מתרפאים, וליה דרב מסיק דאפילו ירבוהא
 33 דבטולתא לא מפי.

של

א; דתניא, היה רבי ישמעאל אומר: תהרג, שיעבוד ואל יהרג? תלמוד דהקסאי? תלמוד לומר: "ולא תחלו" חנו: כל מכה שחוללין עליה את הבר בר חנה אומר רבי יוחנן: כל מכה

ואתו, שהרי אם ישכנו פעם אחרת יתראפ אם מנמנו?
בפריצת גדר. **יבול** אפילו בפרהסיא תלמוד לומר
קלה ידרג ואל יעבור, ובצנעא יש חילוק בין עבודה
בבולן ידרג ואל יעבור, ומעשה דבן דמא פרהסיא
תאלות דרב אחאי (פרשה וארא) פוסק כרבנן דרב
שמואל (תומנו שקר לא יתעורר): דארמינן; אלן קץ דרב
חמי, ואם בפרהסיא – אפילו שר עבירות נמי לא.
יחדר כתיב: 'לא תחללו' ואפילו באונס! כאן בצנעא
ב'ירושלמי, שהיה אצל גוי, אמר ליה: אכול נבלה
ותפאין מון – ויפרש הקנטרסי: ופליג אדרב יהודה
יקי: ממון – בדמטו, נפשות – גופו, והיינו דרב יהודה
ויומר? אלא לאו שמע מינה דליכא מאן דפליג עליה
תרפאות מון, לא דמרעי נפשיהי? בה כי ארמית,
ואי קטלי מרעי נפשיהי, אבל בבריא בן אבא ברבא
והם ואמר: לעיל כי פריך מרב יהודה, מנאי לא
בו סכנה, ורבי יהודה בבריא הוא דאיירי? ויש לומר:
בו סכנה, אבל השתא דממון בדמטו ותפשות גופו –
מחבירו מרפאנו ריפוי נפשות אבל לא ריפוי ממון,
כי של גוף חייב לרפאותו, וכל מה שאמרנו שאסור
זה אנו סומכין להקיד דם מן הגוים, דלגבי הקוד כל

אפיקורס אסור להתרפאות כלל, שכן שאני רפואה על ידי מי שיש
בו מינות [אפיקורסות] דמשכא – שדרכה לפתות ולמשוך את
הלב לעבודה זרה, ויש לחשוש דאית למימשך בתריהו – שיבוא
המתרפא על ידו להימשך אחר האפיקורסות.
הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא: אמר ר' שרבי ישמעאל לא
התיר לבן דמא לקבל את הרפואה מהרופא האפיקורס, וקרא עליו
'אשריך בן דמא וכו' ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים
ופורין גדר ישכנו נחש' מקשה הגמרא: מדוע לא הסכים רבי
ישמעאל שכן דמא יתרפא על ידי האפיקורס, והרי איהו נמי הניא
מקריה – אף בן דמא שלא עבר על דברי חכמים נשך על ידי נחש
והיה יכול להתרפאות ולהציל ממיתה, ואם כן, לא היה לרבי
ישמעאל לחשוש לנשיכה שמחמת מה שיעבור על דברי חכמים
שהרי יוכל לחזור ולהתרפאות ממנה כפי שהתרפא מהנשיכה
הראשונה. מיישבת הגמרא: רבי ישמעאל חשש משום דהניא
דרבנן – נשיכת נחש הבאה מחמת שערב על דברי חכמים, היא
נשיכה דלית ליה אסותא כולל – שלא ניתן לרפאותה לעולם
והנשך באופן זה מת מחמת הנשיכה, וכיון שאם בן דמא היה
מתרפא מהנשיכה הראשונה באיסור הוא היה חוזר ונשך
בנשיכה שאין לה רפואה ככל פורץ גדר והיה מת מנשיכה זו,
והעדיף רבי ישמעאל שלא יתרפא בן דמא וימות וזאי בלי שפרץ
גדר, מאשר שיתרפא בפריצת גדר וימות.
הגמרא חוזרת לבאר כיצד רצה בן דמא להוכיח שמותר לו
להתרפאות על ידי רופא אפיקורס, ובמה חלק עליו רבי ישמעאל.
שואלת הגמרא: ומאי הוה ליה למימר – מאיזה פסוק רצה בן דמא
להוכיח שמותר לו להתרפאות על ידי האפיקורס. משיבה הגמרא:
בן דמא רצה להוכיח מהפסוק 'ושמרתם את חקתי ואת משפטי
אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה' (ויקרא יח ה)', שחיוב שמירת
המצוות נאמר רק באופן שיחיה על ידם ולא באופן שיימות בהם –
על ידם, כלומר, אין חיוב על אדם למסור את נפשו על קיום
המצוות. ומשום כך, רבי ישמעאל ליד מיתה אם לא תרפא על
ידי האפיקורס מחמת דברי חכמים שחששו שימשך אחר
האפיקורסות, אין חיוב לקיים את דבריהם.
שואלת הגמרא: ורבי ישמעאל, וכי אינו סובר 'וחי בהם'. משיבה
הגמרא: רבי ישמעאל סבר דהני מילי שיעבור ואל יהרג, הוא רק
בצינעא – בסתר, אבל בפריקסא – בגלוי ובפרסום, לא נאמר דין
'וחי בהם', כיון שמתפרסם הדבר שערב על מצות ה' ולמדים ממנו
לחלל בקדושת ה', אלא יהרג ולא יעבור, וכדתניא בברייתא, היה
רבי ישמעאל אומר, מנין שאם אומרים לו לאדם עבד
בוכים ובזה תציל את עצמך ואל תהרג, שיעבד כדבריהם ואל
יהרג, תלמוד לומר, 'ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה
אתם האדם וחי בהם אני ה'', כלומר, חיוב שמירת החוקים
והמשפטים הוא באופן שיחיה על ידם ולא באופן שיימות בהם.
וממשיכה הברייתא: יכול היית לפרש שאפילו אם אמרו לו
שיעבור בפריקסא, יעבור ואל יהרג, תלמוד לומר (שם כב לב), 'ולא
תחלו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל' וגו', והיינו, שיש
איסור לחלל את שם ה' ולעבור במידע על מצוותיו, וכן יש חיוב
על האדם למסור עצמו למיתה כדי לקדש את שם ה' שלא לעבור
על מצוותיו, וכגון באופן שהדבר נעשה ברבים. הרי שלרבי
ישמעאל דין 'וחי בהם' לא נאמר בעיניה בפני רבים, ומשום כך
לא התיר לבן דמא להתרפאות על ידי האפיקורס.
הגמרא חוזרת לדון באופנים בהם אסור להתרפאות על ידי גוי:
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל מכה שיש בה סכנת נפשות
ומחללין עליה את השבת, אין מתרפאין מה, כיון שיכול לבוא ליד
סכנה על ידי רפואה זו. ואיכא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה אמר
רבי יוחנן, כל

קבר הרופא הגוי, שאין הישראל סומך על דעתו, אלא רק שיל
משאל לו – שואלו מה דעתו ברפואה זו, וכי יכי – וכשם דמשאל
לו הישראל לדעתו, כך משאל אף לאיניש אחרינא – לאדם אחר
לגבי הרפואה לחלוף זה, ואם יורה לו לעשות דבר שמויק, אתא
ההוא נכרא לאורעין נפשיה – בא אדם זה להזיק לעצמו, כלומר,
הרופא הגוי יגרום שתפגם נאמנותו בעיני בני אדם, ומשום כך
בודאי יאמר לו כפי האמת.
הגמרא דנה באופן בו מותר להתרפאות על ידי גוי: אמר רבא
אמר רבי יוחנן, ואמרי לה – ויש שאמרו ששמועה זו אמר רב חסדא
אמר רבי יוחנן, חולי שאם לא ילך החולה אצל רופא להתרפאות,
הרי הוא ספק חי ספק מת – בספק אם יחיה או ימות מחוליו, אין
מתרפאין מה, כיון שהגוי בודאי יהרגהו, ומשום כך יש להניחו
בחוליו ואולי יחיה בלי רפואה. אולם אם הוא חולי שאם לא ילך
אצל רופא להתרפאות ודאי מת – [ימות] מחוליו, מתרפאין מה, אם
אין ישראל אחר שירפאנו, כיון שאף בלי מעשי הרופא הוא עתיד
למות בודאי, ועדיף שילך אצל הרופא ושמא לא יהרגהו אלא
ירפאנו, מאשר להניח לו למות בודאי מחוליו.
מקשה הגמרא: וכי לודאי מת' מותר להתרפאות על ידי גוי,
האיכא חיי שעה – והרי יש את מעט הזמן שנותר לו לחיות עד
שימות מחמת חוליו, ונמצא שבהליכתו לרופא גוי גורם שיהרגהו
מיד. מתרצת הגמרא: לחיי שעה לא תיישין – אין חוששים לחיים
המוגדרים כחיי שעה' לאסור מחמתן להתרפאות על ידי גוי, כיון
שאפשר שהרופא הגוי ירפאנו ויסיק זמן רב לחייו.
ומוכיחה הגמרא כדבריה: ומאי תימרא – ומהיכן יש לך ללמוד
שיש אופנים דלחיי שעה לא תיישין, דבתיה לגבי ארבעת
המצורעים שישבו מחוץ לעיר בזמן הרעב (מלכים ב' יד), 'אם אמרנו
נבוא העיר, והרעב בעיר ונמתנו שם, ואם ישכנו פה, ונמתנו, ועתה
לכו ונפלה אל מנהגה ארץ, אם יחינו נחיה, ואם ימיתנו ונמתנו',
והיינו, שהעדיפו המצורעים ללכת למחנה ארם מחמת הספק
שמא יחיו, מאשר להשאר במקום לא להכנס לעיר שיש בה
מיתה ודאית, ולא חששו לספק שמא יהרגום. וקשה, והאיכא חיי
שעה שנותר להם לחיות עד שימותו ברעב, ואילו במסירת עצמם
ביד בני ארם יתכן שמקצרים את חייהם. אלא לאו – אלא ודאי יש
להוכיח ממעשה זה, שלחיי שעה לא תיישין אם יש באותו מעשה
אפשרות הצלה לחיי עולם.
הגמרא ממשיכה לדון בדין 'חיי שעה' מקשה הגמרא: מיתיבי,
שנינו בברייתא לא ישא ויתן אדם עם המינין – לא יאריך אדם
בדברים עם האפיקורסים, שמא ימשך אחריהם לעבודה זרה, ואין
מתרפאין מה, אפילו לצורך חולה שלא נותר לו אלא חיי שעה.
ומעשה ברבי אליעזר בן דמא בן אחותי של רבי ישמעאל שהכנישו
נחש, וקא אפיקורס בשם יעקב איש כפר סבניא לרפאותו, ולא
הניחו רבי ישמעאל לרופא לרפא את בן דמא. ואמר לו בן דמא
לרבי ישמעאל דודו, רבי ישמעאל אחי, הנה לו לרופא וארפא מננו,
ואני אביא לך מקרא מן התורה להוכיח שהוא מותר לקבל ממנו
רפואה. ולא מקרי בן דמא לגמור את הדבר ולהוכיח שמותר לו
להתרפאות על ידי אפיקורס, עד שיעצתה נשמתו בשעה שאמר
'מותר', ומה עליו רבי ישמעאל, אשריך בן דמא שגופך סחור
ועצתה נשמתך במיתה – מתוך אמירת מותר, שלא קיבלת את
רפואת האפיקורס, ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים
שהעובר על דבריהם נאמר עליו 'ופורין גדר ישכנו נחש'
– העובר על סייג שעשו חכמים לדיני התורה, ישכנו נחש. ומבואר
בברייתא, שאף בחולי של 'ודאי מת' אסור להתרפאות על ידי
אפיקורס כשיש חשש לחיי שעה, ואם כן, גם בגוי יש לאסור.
מתרצת הגמרא: לעולם אין חוששים לחיי שעה ומותר
להתרפאות על ידי גוי כדי למנוע מיתה ודאית, אולם על ידי רופא

ישכור היה עיקר עניינו בעסק התורה, וזבולון עיקר עניינו בקיום המצוות.

שואלת הגמרא: איך גילה רבי יוחנן את הרפואה לרבים, וְהָא
 ו-והרי' אִישְׁתַּבַּע לָהּ שלא יגלה את הרפואה לאחרים. משיבה
 הגמרא: כיון שלשון שבועתו היתה, לְאִלְהָא דִּישְׂרָאֵל לֹא מְגִלָּנָא,
 הרי שמשמעות דבריו היא, לאלוהי ישראל לא אגלה ממה עשויה
 הרפואה, אֲכַל לְעַמִּיּוּ יִשְׂרָאֵל מְגִלָּנָא. שואלת הגמרא: וְהָאִיבָא
 חִלּוּל הַשֵּׁם במה שפרסם ממה עשויה הרפואה, שהרי המטרוניא
 סברה שנשבע לה רבי יוחנן שלא יגלה כלל את הרפואה
 כמשמעות דבריו, ובוה שפרסם גרם שתסבור המטרוניא שעבר
 על שבועתו. עונה הגמרא: דְּגַלְיָ לָהּ מְעִיקָא – תיכף אחר שגילתה
 לו ממה עשויה הרפואה, אמר לה רבי יוחנן, ששבועתו היתה שלא
 יגלה לאלוהי ישראל, ולא נשבע שלא יגלה לעם ישראל.
 ומוכיחה הגמרא: אִלְמָא – מוכח ממעשה זה שרבי יוחנן רצה
 לרפאות את שיניו בשבת, שחולי של כאב השינים כְּמִכָּה שֶׁל חֲלָל
 דְּמָא.

דוחה הגמרא: אֲמַר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, לעולם כאב שינים סתם
 אינו כמכה של חלל, אבֵּל שְׂאֵנִי חוּלִי זֶה הִנְקֵא צְפִינָא שִׁישׁ
 להחשיבו כמכה של חלל, הוּאִיל וּמִתְחִיל חוּלִי בִּפְהֵי, וְסוּפּוּ נִזְמֵר
 בְּכָנִי מַעֲיִים שבחלל הגוף, ומשום כך, כבר מתחילתו נחשב כמכה
 של חלל ומותר לחלל עליו את השבת.

אגב הזכרת החולי הנקרא 'צפדינא', עוברת הגמרא לעסוק בחולי
 זה. שואלת הגמרא: מָאֵי סִמְנָה – מהו סימנו של חולי זה שעל פיו
 ניתן לדעת שהוא חולי הנקרא 'צפדינא'. משיבה הגמרא: רַבִּי מִיְדִי
 בִּי כְּכִי וּמִיְדִי דְּמָא מִי דְרִי – אם כשנותן איזה דבר בחוץ פיו יוצא
 דם מבין שורות שיניו, הרי זה סימן שיש לו חולי זה.
 מוסיפה הגמרא ושואלת: מָאֵי הֵיוּ – מחמת איזה דבר בא חולי
 זה. משיבה הגמרא: מְקַרְרֵי קְרִירֵי דְחִיטִי – מאכילת מאכל קר
 ביותר של חיטים בימות החורף, וּמְחַמְמֵי הַמִּיּוֹ דְשַׁעְרֵי – ומאכילת
 מאכל חם ביותר של שעורים בימות החמה, וּמַשְׁיֹרֵי בִּסְמָ דְהַרְסָנָא
 – ומאכילת שיריים מדג שטיגנו בשומן היצא ממנו עם קמח.
 שואלת הגמרא: מָאֵי אֶבְדָּא לֵיהּ – מה עשתה המטרוניא לרבי
 יוחנן לרפאותו. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב אֲהָא בְרִיה דְרַבָּא, עשתה
 לו תערובת של מִי שְׂאֹר – מים שהשרו בהם שאור, וְשֵׁנִי וְיֵת
 וְמֶלֶח. וּמַר רַב אֲשִׁי אֲמַר, נטלה מִשְׁחָא דְאֻנוּא – שומן אווז
 שנמס על ידי האש, וסכה את השומן על שיניו מבחוץ, בְּנִדְפָא
 דְאֻנוּא – על ידי כנף של אווז. אֲמַר אַבְרָהָם, אֲנָא עֲבָדִי בּוֹלְחֵי וְלֹא
 אִיתְסָא – אני עשיתי את כל הרפואות שנאמרו לריפוי כאב שינים
 ולא הועילו לי, עַד דְּאֲמַר לִי הוּאָה מִיָּצֵא – סוחר שמעאלי, אִיתִי
 קִשְׁיָתָא דְיוֹדָא דְלֹא מָלוּ תִילְתָּא – תבאי גרעיני יזיתים שלא גדלו
 שלש מגידולם, וְקִלְנֵהוּ אֲמַרָא חֲדָא – ותשרוף אותם על מעדר
 חדש מלובן באש, וְנִדְּבִק בֵּיה דְרִי – ותדביק אותם בשורות
 השינים מבפנים. וסיים אבֵּי: עֲבָדִי הָבִי וְאִיתְסָא – עשיתי כדבריו
 ונרפאתי.

הגמרא חוזרת לדון במה שרבי יוחנן הלך להתרפאות אצל
 המטרוניא. מקשה הגמרא: וְרַבִּי יוֹחָנָן הֵיכִי עָבִיד הָבִי – איך עשה
 כן, ללכת למטרוניא לצורך רפואה, וְהָאֲמַר רַבִּי בְרַחֲמֵי אֲמַר
 רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּל מִכָּה שְׁמַחֲלִין עֲלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבַע אִין מְתַרְפְּאִין מִקֵּה,
 וחולי ה'צפדינא' מחללים עליו את השבת כמו שהתבאר לעיל,
 ואם כן, אסור להתרפאות מחולי זה על ידי גוי. מתרצת הגמרא:
 אֲדָם חֲשׁוֹב שְׂאֵנִי – שונה דינו של אדם חשוב שרשאי להתרפאות
 מגוי כיון שהגוי ירא ממלכותו ולא יהרגהו, ומשום כך הותר לרבי
 יוחנן שהיה אדם חשוב להתרפאות על ידי המטרוניא. מקשה
 הגמרא: וְהָאֲמַר רַבִּי אֶבְרָהָם דְּאֲדָם חֲשׁוֹב הָיוּ, וְיָרָא לֵיהּ עֲקֵב מִיָּתָא
 סָמָא אֲשָׁקִיָּה – רופא אפיקורס בשם יעקב נתן סם לרפואה על
 שוקו, וְאִי לֹא רַבִּי אֲמַר וְרַבִּי אֲסִי דְלְחִבְהוּ לְשָׁקִיָּה – שניקו היטב את
 שוקו של רבי אבהו מהסם שהיה חריף ביותר, פְּסָקִיָּה לְשָׁקִיָּה –
 היה הסם גורם לקטיעת השוק. הרי שאף באדם חשוב יש חשש
 שהגוי יהרגהו. מתרצת הגמרא: המטרוניא דְרַבִּי יוֹחָנָן הֵלךְ
 אצלָה, 'רופא מוֹקִיחָה' הָיוּ – היתה מוחזקת לרופאה מומחית,
 והתבאר לעיל (כז) שאין לחשוש שרופא מומחה יהרוג כיון שאינו

מִכָּה שֶׁל חֲלָל – שבחלל גופו, אִין מְתַרְפְּאִין מִקֵּה, כיון שלא ניתן
 לראות האם רפואת הגוי מועילה או מזיקה.
 שואלת הגמרא: מָאֵי בִּינְיָהוּ – מהו ההבדל בין שתי הלשונות
 ברעת רבי יוחנן, הרי כל מכה של חלל מחללים עליה את השבת.
 משיבה הגמרא: אִיבָא בִּינְיָהוּ מִכָּה שֶׁבִּגְבַּהּ הֵיךְ וְגַבּוּ הֵרָגָל,
 דְּאֲמַר רַב אֲדָא בְרַחֲמֵי אֲמַר רַב, מכות שבִּגְבַּהּ הֵיךְ וְגַבּוּ הֵרָגָל, על
 אף שאינם בתוך חלל הגוף, הֵיךְ הֵן כְּמִכָּה שֶׁל חֲלָל, וּמְחַלְלִין עֲלֶיהָ
 אֶת הַשֶּׁבַע. ובוה נחלקו שתי הלשונות, ללשון הראשונה שהאיסור
 נאמר על מכה שמחללים עליה את השבת, אסור להתרפאות על
 ידי גוי ממכה שבגב היד או בגב הרגל, כיון שמחללים עליה את
 השבת. וללשון השניה שהאיסור נאמר על מכה של חלל, מותר
 להתרפאות על ידי גוי ממכה שבגב היד או בגב הרגל כיון שאינה
 בחלל הגוף וניתן לבדוק שאין הסם מזיק.

הגמרא מביאה אופנים נוספים שמחללים עליהם את השבת: אֲמַר
 רַב זְוִיטָא בְרַחֲמֵי אֲמַר רַב, כֹּל מִכָּה שֶׁמִּסְכַּכְתָּ עַד שְׁצָרִיכָהּ אֲמַר
 האם ימות ממנה האדם המוכה או לא, מְחַלְלִין עֲלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבַע.
 וְאֲמַר רַב שְׁמֵן בְּרַחֲמֵי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהָאִי אִישְׁתָּא צְמִירָתָא – חולי
 של חום השורף, כְּמִכָּה שֶׁל חֲלָל דְּמִי – יש בו סכנה כמכה של חלל,
 וּמְחַלְלִין עֲלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבַע.

הגמרא מבררת את גדר 'מכה של חלל'. שואלת הגמרא: מְהִיכֵן
 בגוף נחשב כחלל הגוף, שאם יש לו שם מכה היא נחשבת כְּמִכָּה
 שֶׁל חֲלָל. משיבה הגמרא: פִּירְשׁ רַבִּי אֲמַר, מכה שֶׁמֶן הַשֶּׁשֶׁף של הפה
 וְלִפְתָּהּ, היא מכה של חלל, ומחוץ השפתים אינה מכה של חלל.
 הגמרא מבררת האם דין 'מכה של חלל' נאמר בכל האיברים
 הפנימיים: כְּעִי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, מכות שבִּכְפִי וְשִׁינֵי – בחניכים או
 בשינים, מָאֵי דִינָן, האם בִּינֵן דְּהַחֲנִיכִים וְהַשִּׁינִים אֶקְוִישִׁי נִינְהוּ –
 קשים הם, אין לדמותם לחלל הגוף, אלא כְּמִכָּה דְּכָרָא דְמו – הם
 דומים למכה מחוץ לשפתים ואין בהן דין 'מכה של חלל'. אִי
 דְלָמָא, בִּינֵן דְּנוּאִי קְרִיִי – כיון שהם נמצאים מהשפתים ולפנים,
 כְּמִכָּה שֶׁל חֲלָל דְּמו – יש לדמותם למכה של חלל.

אֲמַר אַבְרָהָם, חָוִישׁ – יש שָׁמַע ראייה לפשוט את הספק. שנינו במשנה (שבת
 קטא), חָוִישׁ – (החש כאב) בְּשִׁינֵי, לֹא יִנְמַע בֵּהֶן אֶת הַחוּמָץ – לא
 ינער חומץ בפיו לרפואה, כיון שאסור לעשות רפואה בשבת.
 ומדייק אבֵי: דווקא חָוִישׁ שמשמעו הוא כאב מועט, הוּא דְלָא
 הותר לו לגמוע את החומץ בשבת, הָא בְּאִיב לֵיהּ מִיָּכָא – אם יש
 לו כאב חזק, שְׁפִיר דְּמִי – מותר לגמוע את השינים בחומץ בשבת.
 ומוכח, שכאב שינים הוא כמכה של חלל ומחללים עליו את
 השבת. דוחה הגמרא: שְׁמָא שֶׁל לומד, שהתנא ש של משנה זו, הִיכָא
 דְּבְּאִיב לֵיהּ מִיָּכָא – אף במקום שהכאב חזק, חָוִישׁ נִמִּי קְרִי לֵיהּ –
 גם לזה הוא קורא 'חָוִישׁ', ואסר לנער את החומץ בפיו, כיון
 שכאב שינים אינו בכלל מכה של חלל. ואם כן, אין ראייה ממשנה
 זו לפשוט את ספיקו של רבי אליעזר.

הגמרא מביאה ראייה נוספת לדין חולי השינים: תָּא שְׁמַע ראייה
 נוספת לפשוט את ספיקו של רבי אליעזר ממעשה זה, דְּרַבִּי יוֹחָנָן
 חֵשׁ בְּצַפְדִּינָא – כאבו שיניו מחמת חולי ה'צפדינא', אֲזַל לְגַבָּה
 דְּהַתְּהִיא מְטְרוֹנִיָּתָא – הלך רבי יוחנן להתרפאות אצל שרה עובדת
 כוכבים שהיתה רופאה, עָבְדָה חֲמִשָּׁא וּמַעֲלִי שְׁבִיתָא – עשתה לו
 המטרוניא רפואה ביום חמישי ובערב שבת. לאחר עשיית
 הרפואה בערב שבת, אֲמַר לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְמַטְרוֹנִיָּתָא, לְמַחֵר שלא
 אוכל לבוא אצלך מחמת בני השיבה שבאים לשמוע דרשותי, מָאֵי
 אעשה לרפואתי. אֲמַרָה לֵיהּ המטרוניא, לֹא צְרִיכָת – לא תצטרך
 מחזר לרפואה. חזר רבי יוחנן ושאל, וְאִי בְּכָל זֹאת צְרִיכָנָא –
 אצטרך לרפואה, מָאֵי אעשה. אֲמַרָה לָהּ המטרוניא, אֲשַׁתְּבַּע לִי
 דְלֹא מְגִלָּת – תישבע לי שלא תגלה לאחרים ממה עשויה
 הרפואה, ואגלה לך מה היא הרפואה. אִישְׁתַּבַּע לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן
 ואמר, 'לְאִלְהָא יִשְׂרָאֵל לֹא מְגִלָּנָא', ולאחר שבועתו גִּלְיָה לֵיהּ –
 גילתה לו המטרוניא ממה עשויה הרפואה. לְמַחֵר, ביום השבת,
 נִפְקַד דְּרִשָּׁה בְּפִינְקָא – יצא רבי יוחנן ולימד לרבים בדרשתו ממה
 עשויה הרפואה.

עבודה זרה. אין מעמידין - פרק שני דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" ריג תוספות רש"י

של חלל - בחלל גופו. מאי בנייהו - היא היא, דהא קיימא לן בפרק שני דימוא (פד, א) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת וגב חיד - מחללין שבת אף על פי שאינה של חלל. ללישנא קמא אין מתרפאין, אבל ללישנא בתרא מתרפאין, דהואיל ומתחזיא, אי חיו ומקלקל בה - לחץ ליה לסמא ומעבירו. שצריכה אומר - שמסוכנת כל כך שצריך לאמרו אם יחיה ואם ימות. מכה של חלל אינה צריכה אומר" לא גרסינן לה. אישתא צמירתא - חולי חמה, בלעז מלוויד. "צמירתא" לשון שריפה וחמימות. ודוגמתו ב"הכנס צאן לדיר" (בבא קמא ס, א) "דצמרא צמודי". מן השפה = שפתים. כבי = זניצביש. דאקושי - קשין הן. לא ינמע בשבת - דכל רפואה אסור חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה, משום שדחת סמננין, במסכת שבת (נג, ב). צצרינא = חולי השנים, ובלעז משיגנא. מטרונתא - גויה היתה. עברה - ליה רפואה חמשה בשבתא ומעלי בשבתא. בשבתא - מאי איבעיד? דלא מצינא למייתו נבך מפני תלמיד בני כלה. דרשה בפירקא - לימוד הרפואה לכל. חילול השם - דאידיה סברה אישתבע ועבר אשבותיה. דגלי לה מעיקרא - משעה שגילתה לו אמר לה דע שלא נשבעתי, ולא אמרתי "באלהא דישראל" אלא "לאלהא דישראל". אלמא - מדבעי לאסויי בשבתא, כמכה של חלל דמיא. ולקמיה פריך: כיון דהכי הוא, היכי מיתסי מגוי? והאמר רבי יוחנן: כל מכה שמחללין עליה (את השבת) אין מתרפאין מהן! והכא לא גרס לה עד לקמן, הכי גרסינן: אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צצרינא דהואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים. מאי סיפניה - למידע דהוא צצרינא. רמי מדי בי כבי ואתי דמא מבי דרי - כשנותן כלום לתוך פיו יוצא מבין שיניו דם. דרי = הן שורות השנים. מקריי קריי דחיי - מאכל של חטין, ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף. כסא דהרפא = דג שטיגהו בשמן היוצא ממנו עם הקמח. מאי עברא ליה - מטרונא דרבי יוחנן. משחא דאווזא כנרפא דאווזא - שמן אווזא המחזיר באור, וסכתו על ידי אחד מכנפי האווז דג שיניו מבחוץ. טייעא = ישמעאל. קשייתא דחית = גרעין של חיתים. דלא מלו תילתא - שלא הביאו שליש. וקלנאו אמר חזקא - ליבן באור מרא חדשה, פושייר בלעז, ושרפן עליו. ודביק בי דרי - בשורות שינים מבפנים. ארם חשוב חזה - ומיסתפי ממלכותא למיקטליה. לחבוהו לשקיה - להעביר הסם שהוא חזק. רבי אבהו הוה קרוב מלכותא כדאמרין בסנהדרין (יד, א) ובכתובות (ז, א). דנפקי אמרתא דבי קיסר ומשרו ליה, ומצער למיני בקראי. שאני - ההוא מטרונתא דרבי יוחנן. דרופא מומחה הוה - דאמרין לעיל (עבודה זרה כז, א) אם היה מומחה לרבים מותר, דלא מרע אנפשיה. פדעתא = פצע מכת חרב. למיפסק דמא - של פדעתא, אם יוצא יתר מדאי. תחלי בחלא - יסקודו שחלים בחומץ, תחלי = קרישין בלעז. לאסוקי - להעלות בשר שתחיה המכה. גירא דיכלא - עשב ששמו יכלא, כי ההוא דסותא (י, א) קמי רופא גירי דיכלא - גירא = שגור שרשיה, ונותן אותה גירא עם גירדת עץ הסנה, ועושה תחבושת. דאכנא = סנה. ניקרא מקלקלתא = תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה, "מאשפות ירים אביון" מתרגמינן: מקלקלתא מרים חשובא (תהלים קיג). עינבתא = אבעבוע הדומה לענבא, מלג' בלעז. פרונוקא דמלאכא דמיתותא הוא - כלומר מסוכן הוא להמית. סינא כרובשא = עשב הנקרא רוד"א בלעז, ושוחקים אותו עם הדבש. כרפסא = אפייא בלעז. בטיליא = יין חזק מאד. ומי יין הוא, כדאמרין לקמן (עבודה זרה ל, א) טילא חרפתא דמצרי זיקי. אדחבי - בעוד שהוא מחזיר אחר סמננין אלו. עינבתא בת מינא - עינבתא מעבני הגפן, בת מינא - דוגמחה, אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה. וניגנדר עליה = יגלגל עליה. חיותי לחיותי - לאבעבעו לבן ענבה לבנה. סיפסא = קלוג' בלעז, נפח העומד באדם. פרונוקא דאשתא הוא - על ידי חולי ששמו חמה הוא בא, וסימן הוא לה. שיתין איתקופלי - מכת אצבע צרדה, מדריקה בגודלו ושומטה ומכה בצפרנה. ואי חזיר רישיה - נתבשל להוציא הליחה, היא רפואת.

מכה של חלל - פירש הקונטרס: שכנגד חלל הגוף, ובירושלמי מפרש: כל שהוא מן החלל ולפנים. מכה שעל גבי היד - פירוש: היינו חולי שעלה שם מאליו, או שלא על ידי מכת חרב. אבל מכת חרב - אמרין בכל מקום דמחללין עליה את השבת, כדאמר שמואל בסמוך: האי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא, ומפרשים פדעתא - מכת חרב. איכא בנייהו גב חיד - הוא הדין דהוא מצי למימר: איכא בנייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה אומר. כבי - פירש הקונטרס: מקום מושב השנים, וזניצביש. וקשה, דקאמר בסמוך: כיון דאקושי. ועוד דבפירק "אלו טרפות" (חולין נט, ב) גבי אריא: "נתור כבי ושיני", ואין דרך להיות הזניצביש נשורות. וכן ב"החובל" (בבא קמא צב, ב): שיתין תיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע, ובסוף "המפקד" (בבא מציעא מב, ב) גבי ההוא תורא דלא היה ליה כבי ושיני למיכלו לכך נראה לפרש: "כבי" הם שינים גדולות, מישאלייס בלעז, ו"שיני" הם האחרות. תחלי בחלא - יסקודו שחלים בחומץ = קרישין. רש מפרשים: לשום על המכה. בטיליא - פירש הקונטרס: חזק, כדאמרין לקמן עבודה זרה (ל, א), טילא חריפא דמצרי זיקי. ומיהו מציעא טיליא יין חלש, דהוא פרק "מי שאחזר" (גיטין ע, א) גרימא דבולחו טיליא חזקא. שורייני חש בצצרינא, אול לגבה דההיא מטרונתא, עברה חמשה ומעלי שבתא, אומר לה: למחר מאי? אמרה ליה: לא צריכת. אי צריכא מאי? אמרה: אשתבע לי דלא מגלית. אישתבע לה: "לאלהא דישראל לא כנלינא". גלייה ליה, למחר נפק דרשה בפירקא. והא אישתבע לה! - לאלהא דישראל לא כנלינא, אבל לעמיה דישראל כנלינא. - והאיכא חילול השם! - דגלי לה מעיקרא. אלמא כמכה של חלל דמיא! אומר רב נחמן בר יצחק: שאני צצרינא, הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים. מאי סיפניה? רמי מדי בי כבי ומיתי דמא מבי דרי. ממואי הוי? מקריי קריי דחיי, ומחמימי חמימי דשערי, ומשיורי כסא דהרפא. מאי עברא ליה? אומר רבי אבהו בריה דרבא: מי שאור ושמך וית ומלח; וקר בר רב אשי אמר: משחא דאווזא בגרפא דאווזא. אומר אבוי: אנא עבדי בולחו ולא איתפאי, עד דאמר לי ההוא מטיעא: אייתי קשייתא דחיתא דלא מלו תילתא, וקלנאו אמר חזקא ודביק ביה דדרי, עבדי הכי ואיתפאי. ורבי יוחנן היכי עבדי הכי? והאמר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן: כל מכה שמוחללין עליה את השבת - אין מתרפאין מהן! - אדם חשוב שאני. - והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה, ורמא ליה יעקב מינא סמא אשקיה, ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכוהו לשקיה פסקיה לשקיה! - דרבי יוחנן רופא מומחה הוה. - דרבי אבהו גמי רופא מומחה הוה! - שאני רבי אבהו, דמוקמי ביה מיני בגנפשייהו "תמות נפשי עם פלשתיים". אומר שמואל: האי פדעתא - סכנתא היא, ומחללין עליה את השבת. מאי אסותא? למיפסק דמא - תחלי בחלא, לאסוקי - גירא דיכלא ונירדא דאכנא, או ניקרא מקלקלתא. אומר רב ספרא: האי עינבתא - פרונוקא דמלאכא דמותא היא. מאי אסותא? מינא כרובשא או כרפסא בטיליא. אדחבי והכי, ליחי עינבתא בת מינא וניגנדר עליו, חיותי לחיותי ואופמתי לאופמתי. אומר רבא: האי סימטא - פרונוקא דאשתא היא. מאי אסותא? למחיה שיתין איתקופלי, ולקריעה שתי וערב. והני מלי דלא חזר רישיה, אבל חזר רישיה לית לן בה. רבי יעקב חש בפיקעא

שורייני דעינא בליבא תלו - פירש הקונטרס: מאור העין תלוי בטורפשי דליבא. ולי נראה: באובנתא דלבא תלו, כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב. שורייני בש"ן כמו (במדבר כד) "אשורנו ולא קרוב". אי נמי שורייני בסמך, מלשון "סייר נבסיה" (חולין קה, א), באובנתא בב"ח לשון הבנה, כדאמרין ב"מרכבה" (מגילה כד, ב), באובנתא דליבא היו חזי.

חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא

סכנתא - מכאן פירש רבינו יצחק הא דאמרין בפרק קמא דהניגה (ה, א): "ומצאנוהו רעות רבות צרות" כגון זיבורא ועקרבא, ששניהם צרות זו לזו שאי אפשר לעשות לו לא חמימי ולא קרירי. ודלא כפירוש הקונטרס, שפירש שעושות לו הרבה צרות. ולפירושו קשה: מה היה לו לחזקו אלו יותר מהאחרות.

שני

בפיקעא, אורי ליה רבי אמי, ואמרי לה רבי אסי אורי ליה: לית שבי ביני אהללא תולנא, וציייר ליה בהללא דבי צוארא, וליכריד עילויה נירא ברקא, וטמיש ליה בנטפא חיוורא, ולקליה וברד ליה עילויה. אדדכי וחקי, ליתי קשיטא דאסנא, לינח פיקעא להדי פיקעא. והני מילי פיקעא עילא, פיקעא תתא מאי? ליתיה תרבא דצפירתא דלא אפתח, ולפשר ולפשרי ביה. ואי

לא, ליתיה תלת טרפא קרא דמיבשי בטולא, ולקלי וליכרד עילויה. ואי לא, ליתיה משקרי חלוני. ואי לא, מיתיה משח קרא, ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא, ודעמר גופנא בסיתורא. רבי אבהו חש באודניה, אורי ליה רבי יוחנן, ואמרי ליה בי מדרשא, מאי אורי ליה? כי הא דאמר אביי, אמרה לי אם: לא איכרי פולייטא אלא לאודנא. ואמר רבא, אמר לי מניומי אסאי: פוליהו שקיינו קשו לאודנא לבר מפיא דכולייטא, ליתיה פולייטא דברקא קרחא, ולקיעריה שתי וערב ולינח אפולא דנורא, והנהו מניא דנפקי מנייה לישדיניהו באודניה, לא קרירי ולא חמימי אלא פשוטי. ואי לא, ליתיה תרבא דחיפושטא גמלייטא, ולפשר ולפשרי ביה. ואי לא, למלויה לאודניה מישחא, ולעברד שב פתילתא דאספסתא, וליתי שופתא דתומא, וליתוב ברקא בחד רישא וליתלי בהו נורא, ואידך רישא מותבא באודנא, וליתוב אודניה להרא נורא, ויודרר מויקא, ונישקול חדא וגנח חדא. לישנא אחרניא: ואי לא, ליתיה שב פתילתא ביקרא ושייף ליה מישחא דאספסתא, ונייתי חד רישא בנורא וחד רישא באודניה, ונשקול חדא וגנח חדא, ויודרר מויקא. ואי לא, ליתיה אודרא דנחא דלא משקרי וגנח בה, ולתלייה לאודניה להדי נורא, ומודרר מויקא. ואי לא, ליתיה גובתא דקניא עתקא בר מאה שני ולמלויה מילחא גללניא, ולקלי ולירדק. וסימנך: רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא. אמר רבה בר וואר אמר רבי חנינא: מעלין אונים בשבת. תני רב שמואל בר יהודה: כיד אכל לא בסם. איפא דאמרי: בסם אכל לא כיד. מאי טעמא? מורף זריף. אמר רב וואר בר טוביה אמר רב: עין שמורה - מותר לכוחלה בשבת. סבור מנייה: הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול, אכל מישח בשבת ואתווי דרך רשות הרבים לא; אמר ליה ההוא מרבנן ורבי יעקב שמויה? לדידי מיפרשא מנייה דרב יהודה - אפילו מישח בשבת ואתווי דרך רשות הרבים, מותר. רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת. אמר להו רב שמואל בר יהודה: מאן ציות ליהודה מחיל שביו לסוף חש בעיניה, שלח ליה: שרי או אסיר? שלח ליה: לכולי עלמא שרי, לדידך אסיר, וכי מדידי הוא? דמר שמואל היא! והיא אמתא דהוא בי מר שמואל דקרחא לה עינא בשבתא, צווחא וליבא דאשנא בה, פקעא עינא. למחר נפק מר שמואל ודרש: עין שמורה - מותר לכוחלה בשבת; מאי טעמא? דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו. בגון מאי? אמר רב יהודה: בגון רירא, דיצא, דמא, דימעטא, וקידחא, ותחלת אוכלא; לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא, דלא. אמר רב יהודה: זיבורא, ודחריה סילוא, וסכמא, ודכאיב ליה עינא, ואתי עילויה אישטא - פוליהו בי בני סכנתא. חמה לחמה וסילקא לצינא, וחיולופא סכנתא. חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא, וחיולופא סכנתא. חמימי לסילוא וקרירי לחספנתא

בפיקעא - פירש: טבעת של בית רעי, ובלעז פיג'א. אורי ליה - רפואה. שב בניי אהללא תולנא - לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הזמנאים באהל שמכסין בו, כרתנן התם (שבת ז, א); הבורית והאהל. "תולנא" לשון תולעת שני. בהללא דבי צוארא = חתיכות בגד שנטלין מבית הצואר של חלוק כשעשיר לה פה. נירא ברקא = ליצא של שיער בהמה. וטמיש = וטבל. אדדכי וחקי - בעוד שהוא מחורא אחר סמנים הללו. קשיטא דאסנא = גרעין של פרי הסנה. בטנים הגדלים בסנה ומלאין גרעינין. פיקעא להדי פיקעא - סדק של גרעינין נגד סדק שבבשרו. פיקעא עילא - הנראה מבחוץ למעלה, ויכול לדבק שם אותו אפר. פיקעא תתא - בפי העקב מלמטה. תרבא דצפירתא דלא אפתח - חבל שערה שלא לידה. ולפשר - ימחוהו אור וימחשוהו בו, כדמחרימין "נמס" - פשר. טרפא דקרא דמיבשי בטולא = עלי דילועין שנתייבשו בצל. משקרי חלוני - נימין בלעז, מין חלון. משח קרא - שמן וית ושערה טרופין יחד. ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא - יתכסה בשחקים של פשתן בקיץ, שלא יתחמם יותר מראי. ודעמר גופנא - בגדים של צמר גפן, שחך חמים. שקייני = משקין. ברחא - שם צאן. ברחא קרחא - עז, שאינה מטורבל בצמר כרחל. אפולא = גחלים לוחשות. חיפושטא = אשקרבט, ובלשון כנען קרוק'ם. גמלייטא = גסה, והוא הנטון'. פתילא דאספסתא = עלה ארוך של שחת. ירק של חטין. שופתא דשומא בית יד של שום. ודן עלין היבשים שחך נאחוזין בוק. "שופתא" לשון אחיזה, כדאמרין בגיטין (לב, א); שופתא דקופינא דמרא רפיא. ברקא - כמו "נירא ברקא", שער של לייצא. וניתלי כהו נורא - יבעיר בוק האור. ונחור מויקא - לא יתן אנו לרוח. ונשקול חדא וגנח חדא - כשטול זו מן האון יתן את זו, עד שיכלו כולן. אודרא דנחא = מוכין הצבועים בצבע שקורין פיילייד. דלא משקף - אנו חבוט בשמן לבצו. "משקף" לשון "עלה נרף" וייקרא (כו) - טרפא דשקף. נחבט. גובתא דקניא בר מאה שני = שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה. מלחא גללניא = מלח של אבן הדומה לריש, בלעז שלימיא. רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא - כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האון, אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לח, כגון מים דבולייטא ומשח קירא וכיוצא בהן - מעלין לאון יבשה. שיש לו חולי ואינה מוציאה לחה. ורפואות של יבש, כגון גובתא דקניא ומילחא גללניא - לאודנא רטיבא, המוציאה לחה. מעלין אונים - גיד אונים פעמים שיורדין למטה, ומתפרקין הלחים וצריך להעלותן, ויש סכנה בדבר. אבל לא בסם - הואיל ואפשר ביד. מירוף זריף - ערשה

ויהר שלא תגיע הרוח לאוזנו. ויקח עלה אחד מעליה שחת ויתנו
באזנו עד שיכלה, ונשקול תרא וננח תרא – ויטלנו מאזנו ויתן
במקומו עלה אחר, וכן יעשה עם שאר עלי השחת עד שיסיים
לעשות כן עם כל שבעת העלים.
לישנא אחרנא בשמועה זו של הרפואה האחרונה, ואי לא – ואם
אין לו חלב זה, לית שם פתילתא ביקרא – יביא שבע פתילות של
חוט שזור משיער בהמה, וישיף ליה מישחא דאספסתא – וישפשפם
בשמן אספסתא, ויקח פתילה אחת, ונייתי תר רישא בנזרא – ויניח
את צדה האחד באש, ותר רישא באזניה – ואת צדה השני יניח
באוזנו, ונשקול תרא וננח תרא, ויזהר מניקא – ויזהר שלא תגיע
רוח לאוזנו.
ואי לא – ואם הרפואות האמורות לא ראיות למכתו, לית אודרא
דנרא – יביא מוך בצבע תכלת כמראה הדודאים, דלא משקף –
שאינו חבוט, כלומר, שלא נופץ במקל, וננח ביה – באוזנו את
המוך, ולתלייה לאזניה לחד נזרא – ויעמיד את אוזנו בסמוך
לאש, ומיזהר מניקא.
ואי לא – ואם אין לו מוך, לית נזבחת דנניא עתיקא בר מאה שנין
– יביא שפופרת של קנה ישן שנתלש לפני מאה שנה, ולימליה
מילחא לגלגיתא – וימלחנו במלח הבא מאבן הדומה לשיש, וילקלי
– וישרוף את הקנה המלוח, ולידבק את האפר באוזנו.
ומסיימת הגמרא: כל הרפואות הללו אינן שוות בכל חולי האוזן,
משום שיש מהן שטובות לחולי יבש שהאוזן אינה מוציאה ליחה
כלל, ויש מהן שטובות לחולי רטוב שהאוזן טרובה מוציאה ליחה
מרובה, וסימנך שלא להחליפם הוא, דמיא לבישתא ונבשתא
לרמיא – הרפואות הרטובות, כלומר, מי הכליה והשמן וכיוצא
בהן, הן לחולי יבש באוזן, והרפואות היבשות שהם המוך
ושפופרת הקנה וכיוצא בהן, הן לחולי לח באוזן.
הגמרא מבארת את דין העלאת גידי אוזנים בשבת: אמר רבא
וזמרת, אמר רבי חנינא, מעלין אוזנים בשבת – מי שנפלו גידי אוזניו
ומחמת כן נופלים הלחינים, מותר להעלותם ולהחזירם למקומם
בשבת משום שיש בזה סכנה.
תני – שנה רב שמואל בר יהודה, היתר זה של העלאת גידי האוזנים
הוא רק בהעלאה ביד, אבל לא בהעלאה בסם משום שאפשר
להעלות ביד, ובאופן זה אסור להשתמש בסם משום גזירת חכמים
שלא יבוא לידי שחית סממנים שהוא איסור דאורייתא.
אמא דאמרי, שהיתר זה של העלאת גידי האוזנים הוא רק
בהעלאה בסם, אבל לא בהעלאה ביד. שואלת הגמרא: מאי מעשא
– מה הטעם שהותרה ליחה זו והעלאה רק בסם ולא ביד. משיבה
הגמרא: משום שבהעלאה ביד מוזהר דירף – הוא עושה חבורה,
ועובר בזה על מלאכת חובל שהוא תולדה של מלאכת שוחט,
ולא הותר לעשות כן במקום שניתן להעלות על ידי הנחת סם
האסורה מדרבנן.
הגמרא מבארת את דין ריפוי עין מורדת בשבת: אמר רב וזמרת
מוכיה אמר רב, עין שפורה – שעומדת לצאת ממקומה, מותר
לכחלה להניח בה כחול לרפואה בשבת כדי להצילה. פבור מיניה
– השומעים את דברי רב וזמרת חשבו שכונתו לומר, דהני מייל
שמותר לכחול עין שמרדה, הוא רק באופן דשחקן סמנין מאתמול
– שהיו הסממנים שחונים ומוכנים לשימוש כבר מערב שבת, כיון
שבאופן זה האיסור הוא רק משום גזירת חכמים שאסרו לעשות
רפואה שמא יבוא לשחוק סמנים, וכשיש חשש שתצא העין
ויתעורר, לא גזרו, אבל לשחק את הסממנים בשבת שיש בזה
איסור דאורייתא של מלאכת טווח, וכן לאתויי – להביא את
הסמנים דרך רשות הרבים שיש בזה איסור דאורייתא של
מלאכת הוצאה מרשות לרשות והעברת ארבע אמות ברשות
הרבים, לא הותר, כיון שאין במרידת עין סכנת נפשות אלא סכנת
עיוורון. אמר רבא – לאותם ששמעו את דברי רב וזמרת והוא
מרבנן – אחד מהחכמים ורבי יעקב שמי, לדידי מיפרשא מיניה
דבר יהודה – אני שמעתי פירושו של דין זה מרב יהודה, שהיה
לכחול בשבת עין שמרדה אינו רק על ידי סממנים השחוקים

בפיקעא – בפי הטבעת, אורי ליה – הורה לו רבי אמי מה לעשות
לצורך רפואתו, ואמרי לה – ויש שאמרו שרבי אסי הוא דאורי ליה
מה יעשה לרפואתו, לית שם ביני אהלא תולנא – שביא שבעה
גרעינים אדומים כתולעת שני מהעשב הנקרא אהל, וצייר ליה
בחללא דבי צנארא – ויצררם בחתיכת הבד שחותכים מהחלוק
כשעושים לו את בית הצואר, והוא הפתח שדרכו מכניסים את
הראש, וליכריף עילוייה נזרא בנרא – ויכרוך על הצרור חוט השזור
משיער בהמה, וימיש ליה בנמפא חורא וליקליה – וטובלו בצרי
לבן וישרפנו באש, ובדר ליה עילוייה – ויפזר את האפר על המכה.
אדרי וקבי – בעוד שהוא מחזר אחר הסממנים להביאם ולהכינם,
לית קשיאת דאסנא – יביא גרעינים של פרי עץ הסנה, לינח פיקעא
לחד פיקעא – ויניחם על פי הטבעת באופן שהסדקים שבגרעינים
יהיו מול הסדק שבבשרו.
ומסיימת הגמרא: וקני מילי שיש להניח אפר על מקום המכה, רק
כאשר המכה היא בפיקעא עיליאה – בפי הטבעת למעלה, כלומר,
נראית מבחוץ וניתן להניח עליה את האפר. שואלת הגמרא: אם
המכה בפיקעא תתאה – בפי הטבעת למטה, כלומר, בפנים במקום
שאינה נראית בחוץ ולא ניתן להניח עליה אפר, מאי רפואתו.
משיבה הגמרא: לית תרנא דצפירתא דלא אפתח – יביא חלב של
שעירה שעדיין לא ילדה, וליפשי – וימיס את החלב באש, וליפשי
ביה – ויניחנה בפי הטבעת שירד פנימה אל מקום המכה.
ואי לא – ואם אין בידו לעשות את הרפואה האמורה לפיקעא
עילאה, לית תלת טרפא קרא דמיכשי בטולא – יביא שלשה עלי
דלעת שהתייבשו בצל, וליקלי, וליכריף את האפר עילוייה.
ואי לא – ואם אין לו עלי דלעת שהתייבשו בצל, לית משקרי
חלוני – יביא מין חילון, וישרפוהו וידבק את האפר על מקום
המכה.
ואי לא – ואם גם חילון אין לו, מיתיי מיש קרא – יביא תערובת
של שמן זית ושערה טרופים יחד, ויניח על מקום המכה, ולינקוט
בשחקן דבינתא בקייפא – ויתכסה בבגדי פשתן שחוקים אם הוא
בימות הקיץ, וכך ישמר שלא יתחמם יותר מדאי, ודעמר גופנא
בסיתותא – או בבגדי צמר גפן שהם חמים אם הוא בימות החורף,
וכך ישמר שלא יתקרר.
הגמרא מבארת את הרפואה לכאב אוזנים: רבי אבהו קש מיחוש
של חולי באזניה – באוזנו, אורי ליה רבי יוחנן מה לעשות
לרפואתו, ואמרי ליה, שחכמי בי מדרשא הם שהורו לו מה לעשות
לרפואתו. שואלת הגמרא: מאי אורי ליה – מה היתה הוראת
הרפואה. משיבה הגמרא: כי הא – (כמו) דאמר אבי, אמרה לי אם,
לא איברי בוליתא אלא לאזנא – לא נבראה כלית הבומה אלא
לצורך רפואת האוזן, וכעין זה אמר רבא, אמר לי מניומי אסיא
(הרופא), בוליה שכיני קשו לאזנא – כל המשקים מוזקים
לאוזנים, לבר ממיא דבוליתא – חוץ מהמים היוצאים מהכליה.
וכמו כן הורו לרבי אבהו, לית בוליתא דברקא קרא – שביא
כליה של עז קרחת, כלומר, שאינה מסורבלת בצמר ככבשה,
וליכריעה לכליה שתי וערב – לאורך ולרוחב, ולינח אמללא דנזרא
– ויניחנה על גחלים לוחשות, ונהנה מיא דנפקי מיניה – ומים אלו
היוצאים מהכליה בזמן שהיא מונחת על הגחלים, לישדינהו
באזניה – יניחם באוזנו, כשהם לא קרירי – (קריר) ולא חמימי
(חמים) אלא פשוירי – (פשוירים).
ואי לא – ואם אין לו כליה זו, לית תרנא דחיפושיתא גלגיתא –
חלב של חיפושית גסה, וליפשי וליפשי ביה – ימיסנו ויניחנו באוזנו.
ואי לא – ואם אין לו חלב זה, למליה לאזניה מישחא – מלא את
אוזנו בשמן, וליעבר שב פתילתא דאספסתא – ויכין שבע עלים
ארוכים של שחת, ולית שופתא דתומא – ויביא בית יד של שום,
כלומר, העלים היבשים בהם אוזנים את השום, וליתוב ברקא בחד
רישא – ויניח חוט השזור משיער בהמה על קצה אחד של עלי
השחת והשום, וליתלי בהו נזרא – ויעזיר בהן אש, ואדרך רישא
מותא באזנא – ואת קצהו השני של העלים יניח באוזנו, וליתוב
אודניה לתרא נזרא – ויניח את אוזנו סמוך לאש, ויזהר מניקא –

לְחִסְפָּנִיתָא – ולרפואת סדקים שבפנים ירחוץ במים קרים, וְחִלּוּפָא
 סְכָנָתָא.
 חֵלָא לְסִיבּוּרִי – חומץ מועיל לרפואה לאחר הקות דם מהכתפים,
 וּמוֹנִינִי לְתַנְיָתָא – ואכילת דגים קטנים מחזקת את הגוף של
 היושב בתענית, וְחִלּוּפָא סְכָנָתָא.
 תַּחֲלִי וְסִיבּוּרָא – האוכל שחלים ומקוץ דם, יש בזה סְכָנָתָא, וכן
 אִישְׁתָא – החולה בחולי חמה וְסִיבּוּרָא, יש בזה סְכָנָתָא, וכן כָּאִי
 עֵינָא – מי שכוואבות עיניו וְסִיבּוּרִי, יש בזה סְכָנָתָא.
 שְׁנֵי לָדָג דָּג – אדם שצריך להקזו דם, יאכל דגים ולמחרת יקזו, וכן
 שְׁנֵי לָדָג דָּג – אם הקזו דם, יאכל דגים למחרת ההקזה, אבל
 אכילת דגים בְּשִׁלְיָא לֹא –[להקזת הדם], מביאה לידי סְכָנָתָא.
 הגמרא מוסיפה לעסוק בהנהגות המקוץ דם: תָּנוּ רַבָּנֵינוּ בְּבִרְיָתָא,
 הַמִּקְוֶה דָּם לֹא יֵאָכֵל חֵב"שׁ. כלומר, לֹא ישתה חֵלָב, וְלֹא יאכל גִּבְיָתָא,
 וְלֹא יאכל בְּצִלִּים, וְלֹא יאכל שְׁחָלִים, מפני שאכילתם לאחר ההקזה
 מביאה לידי סכנה. מוסיפה הגמרא: אִם עָבַר וְאָכַל אֶחָד מִדְּבָרֵי
 אלו, מה יעשה לרפואתו. אָמַר אֲמִי, נִתְּנִי רַבִּיעִיתָא דְּחֵלָא וְרַבִּיעִיתָא
 דְּחִמָּא – יביא רביעית חומץ ורביעית יין, וְנַעֲרַבְבִּינָהּ בְּהָדִי דְּהָדִי –
 זה בזה, וְנִשְׁתִּי – וישתה. וְכִי מִסְּפָה לְנִקְבִיו, לֹא מִסְּפָה אֶלָּא לְמִזְרְחָה
 שֶׁל הָעֵיר, מִשּׁוֹם דְּקָשָׁה רִיחָא שֶׁל דְּבָרִים אלו, והרוח מביאה את
 ריחם לעיר. אבל הרוח המזרחית אינה חזקה כשאר הרוחות ולא
 תביא את הריח לעיר.
 הגמרא עוסקת בהעלאת אונקלי בשבת: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי,
 מַעֲלִין אֲוִנָּקִל שְׁנַל, ואפילו בְּשָׁבָת, כִּיּוֹן שִׁישׁ סִכְנָה אִם לֹא יַעֲלוּהוּ.
 שואלת הגמרא: מָאי אֲוִנָּקִל. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲבָא,
 אִיסְתּוּמַכָּא דְּלִיבָא – תנוך שכנגד הלב הנקרא גִּבְלָא, שלפעמים
 נכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה.
 הגמרא מבארת את הרפואות לאיסתומכא דליבא ועוד חלאים.
 שואלת הגמרא: מָאי אִיסְתּוּמַכָּא דְּלִיבָא. משיבה הגמרא:
 מִיָּתִית בְּפִנְיָא דְּרִיבָא – מביא כמון בשיעור אגרוף, וְנִינְיָא – ונענע,
 ועשב מר הנקרא אֲגִדָּנָא, וְצִיתִי – וקורנית, וְאֲבָדְתָא – ואיזוב,
 ושוחק אותם. ומבארת הגמרא: לְלִיבָא – לרפואת האיסתומכא
 דליבא, ישתה הדברים הללו בְּחִמָּא – בֵּינָן, וְסִימְנָהּ הוּא לשון
 הפסוק (תהלים קד טו) וְיוֹנוֹן יִשְׁמַח בִּלְבָב אֲנִישׁ, כלומר, רפואה על ידי
 יין מועילה לחולי שבלב. ואילו לְרִיחָא – לרפואת שחפת שבחומת
 רוח, ישתה אותם בְּמִיָּא, וְסִימְנָהּ הוּא לשון הפסוק (בראשית א) וְרוּחַ
 אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם, כלומר, רפואה שעל ידי מים מועילה
 לחולי התלוי ברוח. ואילו לְבִנְיָא – לרפואת אשה יולדת
 שהצטננה כשישבה בה המעבר, ושתה אותם בְּשִׁיבְרָא – בשיכר –
 וְסִימְנָהּ הוּא לשון הפסוק (בראשית כד טו) וְכִבְדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ, כלומר,
 שיכרא –[שיכר] הדומה בשתי אותיות למילה "שכמה" מועיל
 לרפואת כוודא שדומה למילה "זכדה".
 הגמרא מביאה שני אופנים ברפואה זו: רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא, שָׁחִיק
 לְהוּ לְבִנְיָהּ בְּהָדִי דְּהָדִי – היה שוחק את כל הסמנים יחד, וְשָׁחִיק
 לִיה מֵלָא חֲמִשׁ אַצְבָּעֵתִיהּ – ולוקח מהם מלא ידו, וְשָׁתִי לִיה עִם
 המשקה הראוי. ואילו רַב אֲשִׁי, הוּא שָׁחִיק, כָּל תָּד וְחָד לְחֻזְיָה –
 כל עשב לעצמו, וְשָׁחִיק מְכַל אֶחָד מֵהֶם, מֵלָא אַצְבָּעִיהּ רַבְתִּי וּמֵלָא
 אַצְבָּעִיהּ זַמְרָתִי – מה שיכול להחזיק על ידי האגודל והזרת,
 ושותה עם המשקה הראוי.
 הגמרא מביאה רפואה אחרת: אָמַר רַב פֶּפְסָא, אֲנָא עָבֵדִי לְכָל הַנִּי
 וְלֹא אִיתִּסְפֵּי – אני עשיתי את כל הרפואות הללו ולא נרפאתי, עַד
 דְּאָמַר לִי הוּא מִיָּעָא – סוחר ישמעאלי, אִיתִּי בִּנְיָא חֲתָמָא וּמִלִּיָּה
 מִיָּא – תביא כלי קטן חדש ותמלאהו במים, וְרַמִּי בִּיה תְּרוּוּמָא
 דְּיוֹבְשָׁא דְּתַלִּי לָהּ כִּי כֻּבְּכִי – והשלך בו מלא הכף דבש ששהה
 בחצר הבית תחת הכוכבים, וּלְמַחֲרָא, אִישְׁתִּי – תשתה את המים.
 ואכן עָבֵדִי חָכִי – עשיתי כדבריו, וְאִיתִּסְפֵּי – והתרפאתי.
 הגמרא מביאה ברייתא בענייני רפואה: תָּנוּ רַבָּנֵינוּ בְּבִרְיָתָא, שָׁשָׁה
 דְּבָרִים שֶׁל מֵאֵכֵל מְרַפְּאִין אֶת הַחֹלֶה הַאוֹכֵלֵם מִחֲלִיו, וְרַפְּאִתָּן
 רַפּוּאָה טוֹבָה. וְאֵלּוּ הֵן, כְּרֹב, וְהַדְרִין, וְמִי סִיסִין – ומים ששירו בהם
 סִיאה בְּיִשְׁתָּה, וְקִיבַת בַּהֲמָה קִטְנָה, וְהָרָת – רחם של בהמה, וְיוֹתֵרָת

הַכֶּבֶד – ודופן המסך של הכבד. וְיֵשׁ אֲוִמְרִים, אָף אכילת דָּגִים
 קִטְנִים מועילה לרפואה ורפואתם רפואה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שְׁנֵי
 קִטְנִים מְרַפְּאִין וְיִמְרִין זֶרַע וּמִבְרִין אֶת כָּל גּוֹפֵו שֶׁל הָאָדָם. מוסיפה
 הברייתא: עֲשֶׂה דְבָרִים מְחִירִין אֶת הַחֹלֶה לְחִלּוּי לֵאחֲרֵ שְׁנֵי
 וְחִלּוּי הַשְּׁנֵי קָשָׁה מִן הָרֵאשׁוֹן. וְאֵלּוּ הֵן, הַאוֹכֵל בֶּשֶׂר שׁוֹר, או שׁוֹמֵן
 –[חלב טהור] של בעלי חיים, או בֶּשֶׂר צִלִּי, או בֶּשֶׂר צִיפְרִים,
 וְהַאוֹכֵל בִּיצָה צְלוּיָה, וְהַאוֹכֵל שְׁחָלִים, וְהַעוֹשָׂה תַּנְלָחָה, וְהַנִּכְנֵס
 לְמִדְּחָן, וְהַאוֹכֵל גִּבְיָתָא, וְהַאוֹכֵל כֶּבֶד. וְיֵשׁ אֲוִמְרִים, אָף הַאוֹכֵל
 אֲגוּזִים. וְיֵשׁ אֲוִמְרִים, אָף אכילת קְשׁוּאִין מְחִירָה אֶת הַחֹלֶה לְחֻלּוּי.
 מוסיפה הגמרא: תָּנָא רַבִּי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל – שנו בבית מדרשו של רבי
 ישמעאל ברייתא זו, לָמָּה נִקְרָא שְׁמֵן קְשׁוּאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָשִׁין לְכָל
 גּוֹפֵו שֶׁל אָדָם בְּחַרְבוֹת.
 שנינו במשנה: וְאֵין מְסַתְּפִין מִהֵן כָּל מְקוֹם. הגמרא מביאה
 ברייתא בענין תספורת של ישראל על ידי גוי ושל גוי על ידי
 ישראל: תָּנוּ רַבָּנֵינוּ בְּבִרְיָתָא, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הַמְּסַתְּפֵר מְעוּבָד בּוֹכְבִים, מוֹתֵר
 לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן רַק אִם רֹאֶה בְּמִרְאָה הָאֵם הַגּוֹי מִסְפֵּר יָפָה בְּאֻמָּנוֹת.
 וְעוּבָד בּוֹכְבִים הַמְּגַדֵּל בְּלוּרִית לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים וּמְסַתְּפֵר מִיִּשְׂרָאֵל,
 כִּיּוֹן שֶׁהֵנִיעַ יִשְׂרָאֵל קְרוֹב לְבִלְוִיתוֹ שֶׁל הַגּוֹי, שׁוֹמֵט אֶת יָדוֹ וְנִמְנַע
 מִלְּסַפְּרוֹ, כְּדִי שֶׁלֹא יתְּקַנֶּה לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים.
 הגמרא דנה בדִּין תספורת מגוי שהובא בברייתא: אָמַר מַר, יִשְׂרָאֵל
 הַמְּסַתְּפֵר מְעוּבָד בּוֹכְבִים רֹאֶה בְּמִרְאָה. שואלת הגמרא: הִכִּי דָמִי,
 אִי מְדוּבָר שְׁמִטְפֵּר בְּרִשׁוֹת הַרְבֵּים תַּמְמִיד מִנְּמָאִים שֶׁם אֲנִשִּׁים,
 לָמָּה לִי מִרְאָה – לִשְׂמַח מִן נִצְרַחַת הַמִּרְאָה, וְהִרִי רַבִּים מִנְּמָאִים שֶׁם
 תַּמִּיד, וְאֵין חֲשֵׁשׁ שֶׁהַגּוֹי יִהְיֶה. וְאִי מְדוּבָר שְׁמִטְפֵּר בְּרִשׁוֹת
 הַתִּיָּד, כִּי רֹאֶה מָאי חָיו – מה בכך שהישראל מסתכל במראה
 ורואה שהגוי רוצה להרגו, הִרִי אֵין רַבִּים מִצְוִיִּים שֶׁם תַּמִּיד וְהַגּוֹי
 יוֹכֵל לַהֲרֹגוֹ. משיבה הגמרא: לְעוֹלָם מְדוּבָר בְּרִשׁוֹת הַתִּיָּד, וְכִיּוֹן
 דְּאִיבָא מִרְאָה שֶׁהישראל מסתכל בה לראות אֵין נַעֲשִׂית
 הַתְּסַפְּרוֹת, מִתְּחִיל – נראה הישראל בְּאֵיִם חֲשׁוֹב, וִירָא הַגּוֹי
 לַהֲרֹגוֹ.
 הגמרא מביאה מעשה בענין תספורת על ידי גוי: רַב תָּנָא בְּרַבִּינָא
 הָוָה מְסַתְּפֵר מְעוּבָד בּוֹכְבִים בְּשִׁבְלִי דְּנִתְרַבְּעָא שְׁמַחוּץ לְעִיר, אָמַר
 לִיה הַסֵּפֶר, תָּנָא תָּנָא, וְאִי קוֹשֵׁיָה לְיוֹנָא – נאה צווארך להיחתך
 במספרים. אָמַר רַב תָּנָא, תִּיתִי לִי דְעִבְרִי אֲדִירִי מָאי – יהא הפחד
 שעבר עלי כששמעתי דברי הספר כפרתי על שעברתי על דברי
 רבי מאיר (לעיל כו). שאוסר להסתפר על ידי גוי אף ברשות הרבים.
 מקשה הגמרא על דברי רבי תנא: מִשְׁמַע מְדוּבָרִים שֶׁכֶּסֶר שֶׁכֶּסֶר רַק
 עַל דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר, וְכִי אֲדִירְבֵּן לֹא עָבַר – על דברי רבי מאיר לא
 עבר, אָמַר – הִרִי יֵשׁ לומר, שכל מִדְּאָמוֹר –[שאמרו] רַבָּנֵינוּ
 שְׁמוֹתָה לַהֲסַתְּפֵר עַל יְדֵי גּוֹי, הוּא רַק בְּרִשׁוֹת הַרְבֵּים, בְּרִשׁוֹת הַתִּיָּד
 מִי אָמַר – וכי אף על אופן זה הם אמרו שמוֹתָה. מיישבת הגמרא:
 וְהוּא – ורב תנא סָבַר, שֶׁשִּׁבְלִי דְּנִתְרַבְּעָא, כִּיּוֹן דְּשִׁכְחִי רַבִּים – כִּיּוֹן
 שִׁמְצוּיִים שֶׁם עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים, בְּרִשׁוֹת הַרְבֵּים דָּמִי – דינם כרשות
 הרבים תַּמְמִיד מִצְוִיִּים שֶׁם עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים שֶׁהִתִּירוּ כַּחֲמִים
 לַהֲסַתְּפֵר שֶׁם עַל יְדֵי גוֹיִם, וְרַק לְשִׁטַּת רַבִּי מֵאִיר אֲסוּר אָף בּוֹה.
 הגמרא דנה בדִּין תספורת לגוי שהובא בברייתא. שנינו בברייתא:
 וְעוּבָד בּוֹכְבִים הַמְּסַתְּפֵר מִיִּשְׂרָאֵל, כִּיּוֹן שֶׁהֵנִיעַ קְרוֹב לְבִלְוִיתוֹ, שׁוֹמֵט
 אֶת יָדוֹ. שואלת הגמרא: וְכִמָּה הוּא שִׁיעוֹר קְרוֹב לְבִלְוִיתוֹ.
 משיבה הגמרא: אָמַר רַב מִלְּבִיָּה אָמַר רַב אֲדָא בְּרַ אֲבָהָה, שְׁלִישָׁה
 אַצְבָּעוֹת מִהַבְּלוּרִית לְכָל רוּחַ וְרוּחַ – לכל צד, זְהוּ סִמּוּךְ לְבִלְוִרִית
 שאסור לישראל לספר.
 אגב דברי רב מלכיה בשם רב אדא בר אבהו, מביאה הגמרא
 מִמְּמוֹת נִסּוֹפֹת שֶׁאֲמַר רַב מִלְכִּיה בְּשִׁמּוֹ שֶׁל רַב אֲדָא בְּרַ אֲבָהָה,
 וּמִמְּמוֹת שֶׁאֲמַר רַב מִלְכִּיה בְּשִׁמּוֹ שֶׁל רַב אֲדָא בְּרַ אֲבָהָה: אָמַר רַב
 תְּנִינָא בְּרִיה דְּרַב אֲבָהָה, דִּין שְׁפוּד בְּרוֹל שֶׁצִּלּוּ בּוֹ בֶּשֶׂר בְּיוֹם טוֹב
 וְנִמָּאס וְנַעֲשָׂה מוֹקְצָה, שְׁמוֹתָה לְגוֹרֵרוֹ וְלִטְלָטְלוֹ מִן הַצֵּד כְּבִיד
 לְשׁוֹמְטוֹ בְּקֶרֶן זוּיָת, וְשִׁפְחוֹת – פֶּסֶק הַהִלְכָה שֶׁבַעל יוֹכֵל לְכַפּוֹת אֶת
 אִשְׁתּוֹ לַעֲשׂוֹת בְּצִמְרָא אֲפִילוֹ אִם הִכְנִיסָה לוֹ אֶלֶף שִׁפְחוֹת, כְּדִי שֶׁלֹא
 תבוא לידי בטלה המביאה לידי זִמְזוּמָה וְדִין גּוֹמָלוֹת – נערה בת שנים

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רי"ן רש"י

1 חוספניתא = סדקין שבפני האדם. מוניני = דגים קטנים. סיבורי = הקות דם מכתפיים. שני
2 לדם גז – אם הקין דם היום – אוכל דגים למחר. שני לדג דם – אבל ביום שלפני הקזה
3 דגים. חנב"ש – חלב, גבינה, בצעלים, שחלים. וכי מפנה – מאן דאכל הני בחר הקזה ובא
4 ליפנות חוץ לעיר, לא יפנה למזרחא של עיר. משום דקשי ריה – דברים הללו, והרר
5 מביאתן לעיר. הכי נרסין; לא יפנה אלא
6 למזרחא של עיר – שרור מזרחית אינה חוקה,
7 כדתנן ב"ל איפור" (בבא בתרא כה, א) אין
8 עושין בורסקי אלא למזרחא של עיר, ובמסכת
9 ברכות (מ, א) הישן למזרח גורנו דמו בראשו,
10 שרור מערבית מביאה עליו, ומסוכן הוא.
11 איסתומבא דליבא = דופני בשר שתחת הלב.
12 והוא טרפשא. לישנא אחרינא: תוך שכנגד הלב
13 שקורין גיבאל, ופעמים שנכסף לצד פנים ומעבכ
14 את הנשימה, והוא עיקר. כמנא כרייטא – כעין
15 כף מגרור. וניניא = מיטנא. אגרינא – עשב מר
16 הוא, והוא מרוב"א לבן, "לענה" מתרגמין;
17 גידין. צית"י = שדרא"ה. אברתא = איזוב.
18 לליבא בחפרא – לאסתומבא דליבא ישתה אלו
19 ביק. לרוחא – לשחפת שמחמת רות, ישתה אלו
20 במים. לבורא = חולי אשה וילדת ומצוננת על
21 העשבר, שכמה – דומה תיבה זו ל"שרא"
22 בשתי אותיות. מלא חמש אצבעותיה – מלא ידו.
23 מלא אצבע רבה ומלא אצבע זוטרת – שיכול
24 לאחוז בורת ואגודל יחד. כוזא = כלי קטן.
25 תירווא = מלא כף. כי כוזבי – תחת הכוכבים,
26 בחצר של בית. ופי סיפין = פוליו"ל יבש, שורה
27 במים ושותה. ותרת = רחמה של בחמה. ויתרת
28 הכבד = טרפשא דכבדא שקורין איברי"ש.
29 כפרא = מירדיו"ר, לראות אם מסתפר יפה
30 באומנת. וסבר הגוי כיון דקפיד אחבי חשוב
31 הוא, ומתירא להורגו. לבלו"רית – שהוא מגולל
32 לעבודה זרה. שומט את ידו מקודם לכן שלשה
33 אצבעות לכל רוח כדלקמן, כדי שלא יחא
34 מותקה. בשבילי דנהרעא – חוץ לעיר. לזונא –
35 לחתוך. קועיד = צוארץ. שבילי דנהרעא –
36 ששם עוברים ושבים תדיר. שפוד = ב"אין צדין"
37 במסכת ביצה. שפחות – בכתובות, ב"אף על
38 פי, נטות – גנדה, ביבא סימן. הני תלת
39 שמעתא דרב מלכו אמרינן משמיה דרב אדא
40 בר אבהו. בלו"רית – דהכא. אפר מקלה –
41 דמכות פרק בתרא; לא יתן אדם אפר מקלה על
42 גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע. אפר
43 מקלה = אפר הכירה, שקליו ושרוף נאד ושחר
44 ונראה ככתובת קעקע. וגינה – הכא בפירקא
45 (לה), אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר
46 אבהו: מפני שמחליקין פניה בשמן חזיר.
47 מתניתא ומתניתא – הנך דאיתמר אפירושא
48 דמתניתין וביתא – רב מלכיה, והנך דאיתמר
49 שמעתא באפי נפשיהו ולא אפירושא
50 דמתניתא – רב מלכו. מתניתין מלכא – היא.
51 דמתניבן מיהא לאמרא, ורב מלכיה שמו דומה
52 לנקבה. מאי בנייהו – בין רב פפא לרב חנינא.
53 איכא בנייהו שפחות – דאוקי רב חנינא כרב
54 מלכיה, רב פפא כרב מלכיה, ומעילי כרב
55 מקלה כרב מלכו. דהנך תלת: שפוד, ואפר
56 מקלה, וגומות – שמעתא ניהו ולא אמתניתין
57 קיימא, אבל שפחות אמר רב מלכיה: הלה
58 כרבי אליעזר, דאמר במשנתיה אפילו הכניסה
59 לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר. בלורית
60 דהכא אפירושא דמתניתא קאי, דקתי עליו
61 שומט את ידו, ואתי איהו לפרשי שיעוריה. וכן
62 בנייהו שפחות, ולא נקט שפחות ואפר מקלה, אמילתיה דרב מלכיה דאתנה ביה רב פפא סימן נקט.

1 שני לדג דם – הוא דאמרינן בנדרים (נד, ב) אין מקיזין לא על העופות ולא על הדגים, היינו
2 לאלתר.
3 אבל לא בינו לבינו – פירוש: במקום שאין גרילין בני אדם כל כך, כי ההיא דרב חנא
4 בשבילי דנהרעא, אבל ביחוד ממש לא אינערך, דתפיק ליה אף בלא מסתפר
5 אסור להתיחד עמהם משום שפיכות דמים. וכן יש
6 לפרש לעיל (כו, א) גבי מניקה. **המסתפר** מגוי
7 רואה במראה – תניא בתוספתא פרק שליש
8 ובירושלמי דפירקין: ישראל המסתפר מגוי רואה
9 במראה, מן הכותי אין רואה במראה, פירוש: לפי
10 שאינם חשודים על שפיכות דמים. התירו של בית
11 רבן גמליאל שיהו רואין במראה, פירוש: אף מן
12 הכותי, מפני שהיו זקוקין למלכות. משמע שאסור
13 לאיש לראות במראה, ונראה כי הטעם משום "לא
14 ילבש גבר שמלת אשה" דמורגום: לא יתקן גבר
15 בתקוניו אתתא. הוא (דחנן) (ודתניא) בפרק
16 "שואל" (שבת קמט, א) אין רואין במראה בשבת,
17 ומפרש בגמרא: במראה של מתכת, מפני שאדם
18 עשוי להשיך בה נימין המגדוללות, ומשמע דוקא
19 בשבת הא בחול שרי – הנתם באשה איירי, ואדם
20 לאו דוקא, דאיש אסור בכל ענין, וכן משמע
21 בירושלמי דמפרש טעמא דאין רואין במראה,
22 דפעמים שהאשה רואה נימא אחת לבנה ותולשה
23 ובאה לידי חיוב חטאת, ומסיים בה: והאיש אף
24 בחול אסור, שאינו דרך כבוד. שלושה דברים
25 התירו לבית רבי: שיהו רואין במראה, ושיהו
26 מספרים קומו, ושילמדו לבניהם חכמת יין, שהם
27 זקוקין למלכות. ואין לדחות דהא דקאמרי אף
28 בחול אסור קאי אהשרת נימין ללקט לבנות מתוך
29 שחורות, דהכי נמי אמרינן פרק "המצניע" (שם)
30 צד, (ב) דמלקט לבנות מתוך שחורות אפילו אחת
31 בשבת יחיד ודבר זה אף בחול אסור משום "לא
32 ילבש", דהא מדקא מייתי עלה: התירו לבית רבי
33 לראות במראה, משמע דהא דאסור בחול –
34 לראות במראה הוא. ומיהו אינו אסור כי אם
35 להתנאות, דעבר משום "לא ילבש גבר", אבל
36 להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יחבל
37 בעצמו, או משום מידוש עינים – ודאי מותר,
38 ובתוך לבות הוא ידע. והלכה למעשה דאסור
39 להסתפר מגוי אלא אם כן רואה, ואפילו ברשות
40 הרבים, מדקא אמר רב חנא: תיתי לי דעברי
41 אדריבא. ודוקא בתער דשכיח ביה חזקא
42 בקל, אבל במספרים לא שכיח ביה חזקא – שרי,
43 אם יש עמו אחר.

יין

דבי רבי ישמעאל: למה נקרא שמן קשואין? מפני שהן קשין לכל גופו של אדם פתירות.
"ואין מסתפרין מהן בכל מקום". תנו רבנן: ישראל המסתפר מגוי רואה פתירות, וגוי המסתפר
מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו. אמר רבי: ישראל המסתפר מגוי רואה פתירות.
הכי דמיו? אי ברשות הרבים – למה לי מראה, ואי ברשות היחיד – פי רואה מאי הוי? –
לעולם ברשות היחיד, וכיון דאיכא מראה מתחזי פתירות פתירות. רב חנא בר ביזנא הוה מסתפר
מגוי בשבילי דנהרעא, אמר ליה: חנא, חנא, יאי קועיד לזונא! אמר: תיתי לי דעברי אדרבי
מאיר. ואדרבנן לא עברי? אמר דאמור רבנן – ברשות הרבים, ברשות היחיד מי אמור?
והוא סבר: שבילי דנהרעא, כיון דשכיחי רבים ברשות הרבים דמו. וגוי המסתפר מישראל,
כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו. וכמה? אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אבהו:
שלושה אצבעות לכל רוח ורוח. אמר רב חנינא בריה דרב איקא: שפוד, שפחות, וגומות –
רב מלכיה; בלורית, אפר מקלה, וגבינה – רב מלכיה. אמר רב פפא: מתניתין ומתניתא רב
מלכיה, שמעתתא – רב מלכיה, וסימנא: מתניתא מלכיתא. אמר רבי: בנייהו? איכא בנייהו שפחות.
משנה

יין מנלן - תימה: מאי קא בעי מנלן? הא מתניתין מיירי בסתם יינם, וגזירה דרבנן היא שגורו על יינם משום בנותיהן! ויש לומר: דודאי עיקר גזירה דסתם יינם (עבודה זרה לו, ב) משום בנותיהן הוא, מיהו לא היו אוסרים אותו בהנאה מטעם זה, מידי דהוה אפיתן ושמןם, אלא עבדו רבנן ביה נסך גמור שנתנסך לפני עבודה זרה: שאסור מן התורה משום דמיני ליה,

ועל יין נסך שואל התלמוד מנלן, ואם התאמר: ויין שנתנסך למד ליה קרא? מי נפיק מכלל שאר ובה? ויש לומר: דאין הכי נמי, דוביחה ונסוך שני עניינים הם, ומרבה להו לקמן לאסור בפרק "רבי ישמעאל" (נא, א) מזהב כל כעין וביחה, ומניסוך וזיקה המשתברת כגון שבר מקל לפניה. **ישתו** יין נסיכים - למאן דרדישי להאי קרא בגוים ניהא, ולמאן דרדישי ליה בגוים (נז, ב) גבי טיטוס שאמר מזה קרא על ישראל, וכן בספרי: רבי יודנה ורבי נחמיה חד דורשו בלפי אומות העולם וחד דורשו כלפי ישראל, צריך לפרש שהיו אומות העולם מגנין ישראל על עבודת המזבח כנגד מה שעושין לעבודה זרה שלהם, ו"יאכלו" ו"ישתו" קאי אמזבח, שאוכל מנחת ושותה נסיכים. **אתאי** שם שם מעגלה ערופה - תימה: אדילקף תקרובת עבודה זרה ממת ומת מעגלה ערופה, גילף מת גופיה "שם" מעבודה זרה עצמה, כדאמרין פרק "נגמור הדין" (סנהדרין מז, ב) גבי האורג בגד למת, דרבא ליקף דלא מיתסר בחזונה "שם" "שם" מעבודה זרה, דכתיב בעבודה זרה "אבד תאבדן את כל המקומות אשר עבדו שם" ויש לומר: דהתם משמשין ממשמשין ממש, דקרא ד"אבד תאבדן" בכלים כשנשתמשו בהן לעבודה זרה, דהכוח מדבר.

כפרה כתיב בה כקדשים - תימה: בפרק קמא דבריתא (ו, א) דרשין: "וערפו שם" - שם תהא קברתהו ויש לומר: דאיצטריך תריוייהו דאי משום דכתיב כפרה אמרינן לאחר עריפתה ומותרת, דאין לך דבר שנעשת מצותו ומנועלין בו, ואם מיערפו שם, הנה אמנא אינה אסורה עד לאחר מיתה, לכך אצטריך כפרה כתיב כקדשים - דמיתסר אף מחיים. וגם איצטריך לדמותה לקדשים לומר שאינה אלא ביום, ושיתא טרפות פוסל בה, כדאמרין בפרק קמא דחולין (יא, א). **אמר** רב אשי הא אתא לאשמעינן חומץ כו' - הוא הדין דהוה מצוי למימר דאשמעינן דוקא לעבד אסור, שנתנסך בעודו יין, אבל של ישראל מותר, דלאו בר ניסוך הוא, אלא חזא נקט דאשמעינן מינה תרת.

א משום אנסוכי חומץ לאו בר ניסוך הוא - מכאן היה נראה להחזיר חומץ שלנו במגע גוי, וגם רבינו משולם התיר, ורבינו תם הקפיד עליו ואמר כי אין אנו בקיאין בטיב חומץ, כי מעשים בכל יום בדעות חלוקות, יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין, ובה"מכור (את הספינה) ופירות (בבא בתרא צו, א) נמי פליגי בריחיה חלא וטעמיה חזרא. וגם על הבוסר שהתיר רבינו משולם במגע גוי משום דמה שירצא ממנו נקרא מים, כדאמר פרק "כל הגט" (נפיק לא, א) משעת כניסת מים לבוסר, וכן בספרי רביעי דמסתב שביעית (משנה ח) הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה, הקפיד רבינו תם, משום דאין אנו בקיאין מתי קריי בוסר. ועוד כתב ששנה אחת לא נתבשל היינו, וכי בשביל שיינותיהם אינם מבושלות כל צרכיהן הכי נמי נאמר שלא ינהגו אחת השנה דין יין נסך? אלנותית

משנה אלו דברים של גוים אסורין ואסורין אסור הנאה: תיין, והחומץ של גוים שהיה מתחלתו יין, והרם הדרייני, ועזרת לבובין, רבן שמעון בן גמליאל אומר: בזמן שהקטרע שלו עגול - אסור, משוך - מותר. בשך הנכנס לעבודה זרה מותר, והיוצא - אסור, מפני שהוא פוכחי מתים, דברי רבי עקיבא. ההולכין לתרפות - אסור לשאת ולתת עמה, והפאן - מותרין. נודות הגוים ונקנניהו ויין של ישראל כגוס ביה - אסורין ואסורין אסור הנאה, דברי רבי מאיר; והקמים אומרים: אין אסורין אסור הנאה. החרצנים והגוין של גוים - אסורין ואסורין אסור הנאה, דברי רבי מאיר; והקמים אומרים: אין אסורין אסור הנאה, דברי רבי מאיר; והקמים אומרים: אין אסורין אסור הנאה, דברי רבי יהודה: שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע בשםיהו מהלכין בדרך, אמר לו: מפני מה אסור גבינות גוים? אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבה של גבילה. אמר לו: והלא קיבת עולה חמורה מקיבת גבילה, אמרו: בהן שדעתו יפה שורפה חיה, ולא הודו לו, אבל אמרו: אין נהנין ולא מועלין! אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודה זרה. אמר לו: אם כן, למה לא אסורה בהנאה? השיאו לדבר אחר, אמר לו: "פי טובים דידך מין" או "פי טובים דידך"? אמר לו: "פי טובים דידך".

אמר לו: אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עליו: "לרית שמעך טובים". **גמרא** יין מנלן? אמר רבה בר אבבה, אמר קרא: "אשר חלב ובהימו יאכלו ושתו יין נסיכם", מה זבח אסור בהנאה, אף יין גמי אסור בהנאה. וכן גופיה מנלן? דכתיב: "ויעמדו לכעל פעור ויאכלו וזכי מתים", מה פת אסור בהנאה, אף זבח גמי אסור בהנאה. ומת גופיה מנלן? אתאי "שם" "שם" מעגלה ערופה, פתיב הכא: "ותמות שם מרים", וכתבי התם: "וערפו שם את העגלה בנחל", מה לחלן אסור בהנאה, אף כאן גמי אסור בהנאה. והתם מנלן? אמרי דבי רבי יצאי: כפרה פתיב בה פקדשים. "והחומץ של גוים שהיה מתחלתו יין". פשיטא, משום דאחמיין פקע ליה איסוריה? אמר רב אשי, הא אתא לאשמעינן: חומץ שלנו ביד גוי אין צריך

חותם בתוך חותם; אי משום אינסוכי - לא מנסכי, ואי משום איחלופי - פיון דאיכא חותם, לא טרח ומוציף. אמר רבי אילעא, שנינו: יין מבושל של גוים שהיה מתחלתו יין - אסור. פשיטא, משום דאיכשיל פקע ליה איסורא? אמר רב אשי, הא אתא לאשמעינן: יין מבושל שלנו ביד גוים אין צריך חותם בתוך חותם; אי משום אינסוכי - לא מנסכי, ואי משום איחלופי

משנה שהיה מתחלתו יין - ביד הגוי, לאפוקי היכא דזבין גוי חומץ מישראל דלא מיתסר בהנאה, דטעמא דאסור בהנאה משום דלמא נסכיח הוא, וחומץ לא מנסך. וחרם הדרייני - בגמרא מפרש: ששוריהו במים ויוצא יין הנבלע בו. ועזרת לבובין - שקרעין כנגד חלב. דרכן לעשות כן לעבודה זרה, ומוציאין את חלב דרך הנקב, ומיתסר משום זבחי מתים. משוך מותר - שאין עושין כן לעבודה זרה. והיוצא אסור - בהנאה, דעושין תקרובת. לתרפות - לשאת ולתת עמה, דעבודת זרה למרחוק. אסור לשאת ולתת - דאילו ומודה לעבודה זרה, ועוד, דזבני מידי דאצטריך לעבודה זרה לתקרובת. נודות גוים - של עור. וקנניהם - חרס. כגוס ביה - דהכניס בהן יין לקיום. חרצנים וזנין - פסולת של ענבים וגרעינים שבתוכן. לחים - כל שנים עשר חרש. אסורין - אף בהנאה. הפוריים - שמן של דגים. ואיסורין אסור הנאה - שמא עירב בו יין, וגבינות בית אונייין - שם הכפר. אבל שאר גבינות מותרין בהנאה, ובגמרא מפרש לה (לה, ב). מפני מה אסור - לרבנן קבעי לה, דאסור לה באכילה ולא בהנאה. והלא קיבת עולה חמורה - שהעלה אסורה בהנאה ומועלין בה. שדעתו יפה - שאינו קץ ומואס בה. שורפה - שורף = חפז"ד בלע, גופעה. ולא הודו לו - לאומרים כן להיתירא לכתחלה. אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין - וכל היכא דתנן הכי, שרי דמארינתא אבל רבנן דגזרו בה, והכי משמע: לא נהנין מדרבנן, ואם נהנה אין בה מעילה. אלמא מודלית בה מעילה שמע מינה: האי חלב הכנסת בקיבת העולה בפירשא בעלמא הוא. בקיבת עגלי עבודה זרה - שנעשו לה תקרובת. וגבי עבודה זרה אפילו פרש אסור, דניהא ליה בנפחיה שיראה יפה כדאמרין בגמרא. השיאו לדבר אחר - לא רצה לגלות דבר הבור, כדמפרש בגמרא טעמא. כי טובים דידך - לשון זכר. או דודיק - לשון נקבה, והכי קאמר דכנסת ישראל: ישקיי הקדוש ברוך הוא מנשיקות פיהו, כי כך אמר לך טובים דידך מין, חבירו מלמד עליו - שהוא לשון זכר, וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה: לריח שמניך טובים וגו'. "עלמות האהוב" - אי שייך למימר לנקבה, **גמרא** אף יין אסור - שנתנסך לעבודה זרה. כפרה כתיב בה - "כפר לעמך ישראל" (דברים כא). הלכך אסור בהנאה כקדשים. הכי נסיני: אמר רב אשי, הא אתא לאשמעינן חומץ שלנו - חומץ של ישראל שהפקידו אצל גוי אינו צריך אלא חותם אחד, דהואיל ואשמעינן מתניתין דלא מנסכי חומץ. משום איחלופי - לצורכו, להחליפין דבר ממנו. לא טרח ומוציף - לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מוויף. יין מבושל - משמע: שהיה מתחלתו יין ביד גוי ובשלו, אסור בהנאה משום תחילתו. הא אתא לאשמעינן - טעמא דהגוי בשלו, הא בשלו ישראל בהיתר חו לא מיתסר בהנאה, וקממע לן דלא מנסכי גוים יין מבושל, הלכך יין מבושל שלנו שהופקד לגוי אין צריך כו'.

איחלופי

משנה

משנתנו מונה דברים של גויים האסורים באכילה ובהנאה: אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין, ואיסורין איסור הנאה, תנין – סתם יין של גוי, שאסורוהו חכמים בהנאה מחשש שהוא יין שהתנסך לעבודה זרה, ונאסר בהנאה מן התורה. והחומץ של עובדי כוכבים, שהיה מתחלתו יין, כלומר, שבעודו ביד הגוי היה יין, ואחר כך החמיץ, שכיון שנאסר בהיותו יין, אין איסורו פוקע לעולם. והרם תרדמין – חרס הספוג ביין, שמניחים אותו במים והוא פולט את היין הבלוע בו.

המשנה מונה דברים האסורים מחמת שהם תקרובת עבודה זרה: וכן אסורים בהנאה עורות לבובין – עור שהוצא מכנגד ליבה של הבהמה, כיון שנהגו לעשות כן לשם עבודה זרה מסוימת, שעבודתה היא בכך שחותכים את העור שכנגד הלב ומוציאים ממנה את הלב בעודה חיה להקריבו לפניה. דבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר, רק בזמן שצורת הפרע שלו – של אותו עור, הוא עגול, אסור בהנאה, אבל אם הנקב משוך – מוארך, מוטר, שלא היו עושים כן לעבודה זרה.

דין נוסף: בשר הנכנס לבית עבודת כוכבים כדי להקריבו, וקנאו הישראל מיד כשנכנס קודם שהקריבוהו, מותר בהנאה, שאין שחטת הגוי אסורתו בהנאה. ובשר היוצא מבית עבודת כוכבים, אסור בהנאה, מפני שהוא כוכבי מתיים – שמן הסתם הקריבוהו לתעבודה זרה, דברי רבי עקיבא.

גויים החולקין ממקום רחוק לתרפות – לבית עבודה זרה, מומן שיצאו ורתהו יין של ישראל כגוס בהן לשמירה, הנודות והקננים ידו לאלהיהם על משא ומתן זה. ועוד, שמא יקנה הגוי דבר שיקריב ממנו לעבודה זרה. והנאין – החוזרים ממקום העבודה זרה, מותרין לשאת ולתת עמהם, שאין לחשוש שיחזרו למקום התרפות להודות או להקריב לפניו ממה שקנו עתה.

המשנה חוזרת למנות דברים האסורים משום יין של גוי: נודות העובדי כוכבים וקנניהן – מיני כלים שהשתמשו בהם הגויים ליינם, ורתהו יין של ישראל כגוס בהן לשמירה, הנודות והקננים עצמם אסורין מפני שבלעו יין איסור, ואיסורין הוא לענין זה שהם גורמים ליין הישראל הנמצא בהם איסור הנאה, כדין יין נסך שאף שיעור קטן המתערב ביין של היתר אסורו בהנאה, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים, אין איסורין אסור את יין ההיתר באיסור הנאה, אלא רק בשתייה, לפי שכל איסור שאינו 'בעינו' אלא בלוע, אינו אסור בהנאה אף לאחר שנפלט.

התרצנים והתנין של עובדי כוכבים – גרעיני וקליפות הענבים שנשארו לאחר שהגוי סחט את הענבים ועשה מהם יין, אסורין, כדין היין שנשחט מהם, ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים, חרצנים חוגים לחין, אסורין בהנאה, שטעם היין מחשיבם כאיסור בעין. אבל יבישין, מותרין אפילו באכילה, שאינם אלא כעץ יבש.

המוריים – מאכל העשוי משומן קרבי דגים, וגבינות מקום ששמו 'בית אונייקין', של עובדי כוכבים, אסורין, המוריים מפני שמערבים בו יין, וגבינת בית אונייקי מפני שרוב העגלים שם שנחטים לעבודה זרה, ויש לחשוש שהעמידו גבינותיהם בקיבות העגלים ההם, שהם תקרובת עבודה זרה, ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר. והכמים חולקים ואומרים, אין איסורין איסור הנאה, אלא איסור אכילה בלבד.

המשנה מביאה מעשה בענין גבינות של גויים: אמר רבי יהודה, שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע בן לוי, מהו שיהיה מתחילתו, וכך אמר לו, מפני מה אסור גבינות של עובדי כוכבים באכילה, והרי אין לחשוש שמה עשאוה מחלב בהמה טמאה, שהרי חלב זה אינו נעשה גבינה. אמר לו רבי יהושע, מפני שמעמידין אותה – מקשים אותה והופכים אותה מחלב לגבינה, כך שמניחים בחלב 'קריכה' של גבילה – חלב קרוש הכנוס במעי הבהמה, שכשמניחים אותו בתוך חלב הוא מקשהו ועושהו גבינה, והנמצא במעי הבהמה נחשב כחלק מגופה, ודינה כגבילה, ונמצא שהעמיד את הגבינה

בדבר איסור.

הקשה לו רבי ישמעאל ואמר לו, והלא קיבת קרבן עולה חמורה באיסורה מקיבת גבילה, שנבילה מותרת בהנאה ועולה אסורה בהנאה, והנהנה ממנה חייב קרבן מעילה, ומכל מקום אסורו חכמים, שאם נמצא חלב במעי בהמת העולה, בהן שדעתו יפה – שאינו איסטניס, ואינו קץ ומואס בה, שורפה היה – גומע חלב זה כמו שהוא, ללא בישול. ומוסיפה המשנה, ואמנם לא חידו לו – בני הישיבה לאומר שחכמים העירו זאת לכתחילה, אבל – אלא כך אסור, לכתחילה אין נהנין ממנה משום חומרת קדשים, ובדיעבד אם גמעה לא מועילין – אין חיוב קרבן מעילה, כיון שמעיקר הדין מותר לגומעה, ומוכח שהכנוס במעי הבהמה אינו כחלק מגופה, ובגבילה המותרת בהנאה יש להחירה לכתחילה.

אמר לו רבי יהושע טעם אחר באיסור הגבינה, מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים, ואף שאין הקיבה חלק מבשר העגל, יש בה איסור, לפי שעלי ידה נראה העגל יותר שמן, והוא חפץ בכך לכבוד עבודה זרה. אמר לו רבי ישמעאל, אם כן, למה לא אסרוהו בהנאה, ככל תקרובת עבודה זרה.

כיון שלא רצה רבי יהושע לומר לו את הטעם האמיתי, השיאו – העביר את שיחתו לזכר אחי, אמר לו, ישמעאל, הלא אתה קורא פסוק זה שבשיר השירים (א ב) 'כי טובים דודך מיין, בלשון זכר, שכנסת ישראל אומרת כן לה', או 'כי טובים דודך מיין, בלשון נקבה, שה' אומר כן לכנסת ישראל. אמר לו רבי ישמעאל, יש לקרוא 'ה' טובים דודך', אמר לו רבי יהושע, אין תדבר כן, שהרי תבירו – הפסוק שאחריו מלמד עליו שהוא מדברי כנסת ישראל, שנאמר 'לרית שמעך טובים וגו' על פן עלמות אהבוך, שלשון זו נאמרת לזכר, וגם בפסוק הקודם יש לקרוא 'דודך', שכנסת ישראל אומרת כן לה'.

גמרא

התבאר במשנה שאסרו סתם יין של גויים מחשש שניסכוהו לעבודה זרה, הגמרא מבררת את מקור איסור ההנאה מיין נסך. שואלת הגמרא: יין נסך, מנא? – מנין שנאסר בהנאה. משיבה הגמרא: אמר רבה בר אבוי, אמר קרא, בענין עובדי עבודה זרה 'אשר חלב ודבש יאכלו ושתו יין נסכים' (דברים לב לח), הרי שהקיש הכתוב ניסוך היין לזבח, מה זבח של עבודה זרה אסור בהנאה, אף יין שניסכוהו לכבודה נמי – גם כן אסור בהנאה. מבררת הגמרא: זבח גופיה מנא? – וחבי עבודה זרה עצמם, מנין שאסורים בהנאה. משיבה הגמרא: דבתיב 'ויצמדו לבעל פעור ויאכלו ודבש מתיים' (תהלים קו כח), הקיש הכתוב זבחי עבודה זרה למתיים, מה מתי אסור בהנאה, אף זבח עבודה זרה נמי אסור בהנאה. שואלת הגמרא: ומת גופיה מנא? שהוא אסור בהנאה. משיבה הגמרא: אתיא – דבר זה נלמד בהקיש 'שם' 'שם' מעגלה ערופה, דבתיב הקא – נאמר כאן, לגבי מת 'ותמת שם מרים' (במדבר כ א) ודבתיב 'ותמת', לגבי עגלה ערופה 'וערפו שם את העגלה בנהל' (דברים כא ד), הקיש הכתוב מת לעגלה ערופה, מה לחלן – בעגלה ערופה אסור בהנאה, אף כאן – מת, נמי אסור בהנאה. מוסיפה הגמרא ושואלת: ותמת, בעגלה ערופה עצמה, מנא? שאסורה בהנאה. משיבה הגמרא: אמר רבי ינאי – אמרו בבית מדרשו של רבי ינאי, לשון 'בפרה' דבתיב קה – בעגלה ערופה, שנאמר (שם כא ח) 'פר לעמך ישראל', לפיכך דינה כפרה שיש להיאסר בהנאה, ומת הוקש לעגלה ערופה, וחבי עבודה זרה הוקשו למת, ויין נסך הוקש לזבחי עבודה זרה.

שנינו במשנה: והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו – בעודו ברשות הגוי יין, והחמיץ, אסור בהנאה.

הגמרא מבררת מה החידוש בדין זה. מקשה הגמרא: פשיטא – דין פשוט הוא שחומץ זה אסור, ומדוע הוצרכה המשנה להשיענו זאת, משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה – וכי היינו מעלים בדעתינו שמאחר והחמיץ היין פקע ממנו איסורו, והרי כיון שהיה יין של

אִתְּלוּפִי – שְׂמָא הַמּוּפְקֵד שֶׁל הֵיתֵר הָיָה יֵין טוֹב וְהַחֲלִיפוֹ הָגִיז עִם
יֵין גָּרוֹעַ שְׁלוֹ, הָאֶסְרוּ, אֵין צוֹרֵךְ לַחֲשׁוֹשׁ לִכְךָ, כִּיֵּן דְּאִיבָא חוֹתֵם
אֶחָד הַסּוֹתֵם אֶת פִּי הַחֲבִית הַמּוּפְקֵדֶת, לֹא מֵרָח וּמֵצִיף – אֵינוֹ טוֹרֵחַ
לִזְיִיפוֹ, כִּיֵּן שִׁישׁ לוֹ בּוֹהַ רַק תּוֹעֵלֶת מוֹעֵטָה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנֵן יֵין מְבוּשֵׁל, וְתַבְשִׁיל שִׁישׁ בּוֹ יֵין: תָּנוּ
רַבִּנּוּ, יֵין מְבוּשֵׁל, וְאֶלּוֹנִתִּית – מִשְׁקָה הַעֲשׂוֹי לַחֲיוּק רִפּוּאָה
שֶׁמַּעֲשׂוֹר בּוֹ יֵין, שֶׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים – שְׁהִיָּה הֵיֵן בְּרִשּׁוֹת הָגִיז,
וּבִישְׁלוֹ אוֹ עֵיזְרוֹ בְּאֶלּוֹנִתִּית, הָרִי אֵלּוֹ אֶסְרוּן בַּהֲנָא, שְׁאֵין
הַבִּישׁוּל אוֹ הָעֵיזְרוֹב מִפְּקִיעַ אִיסוּר יֵין שֶׁל גִּיז, וְכַמּוּבָא לַעִיל (כַּסֵּ).
אֲבָל אֶלּוֹנִתִּית בְּכִרְיָתָהּ – כְּמוֹת שְׁהִיא, כְּלוּמָר, שֶׁעֲשֵׂאָה יִשְׂרָאֵל
וְלִקְחָה מִמֶּנּוּ הָגִיז לֵאחֹר שֶׁכָּבַר הִיָּה הֵיֵן מַעֲרֹב בְּתוֹכָהּ, מוֹתֵרֶת
בַּהֲנָא, שְׁאֵין חֲשֵׁשׁ שִׁינְסָךְ אֶת הָאֶלּוֹנִתִּית בְּשִׁבִּיל הֵיֵן שְׁבִתוֹכָהּ,
שְׁאִינִם מְנַסְכִּים אֵלּא יֵין שְׁנִיכָר בְּמֵרָאוֹהּ וְטַעְמוֹ וְרִיחוֹ, וְיֵין זֶה כָּבַר
נִשְׁתַּנָּה.
מְבִאֵרֵת הַגְמָרָא: וְאִיזוֹ הִיא 'אֶלּוֹנִתִּית', (בְּדִתָּנָן) נְבִי הַלְכוֹת שְׁפֵת,
עוֹשִׂין – מוֹתֵר לַהֲכִין בִּשְׁבֵּת אֲנּוּמְלִין – מִיֵּן מִשְׁקָה, וְאֵין עוֹשִׂין
אֶלּוֹנִתִּית, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשִׂית לְצוֹרֵךְ רִפּוּאָה. וְאִיזוֹ הִיא אֲנּוּמְלִין וְאִיזוֹ
הִיא אֶלּוֹנִתִּית, 'אֲנּוּמְלִין' הִיא זֶה שֶׁמַּעֲרֹב יָחַד יֵין וְדִבְשׁ וּפְלִפְלִין.
וְאֶלּוֹנִתִּית, הִיא זֶה שֶׁמַּעֲרֹבִים יָחַד יֵין יֵשֵׁן, וּמִים צְלוּלִין – נְקִיִּים,
וְשִׁמֵּן אֶפְרָסִמוֹן, דְּכִיּוֹן דְּעֻבְדֵי לְבִי מְסוּתָא – שְׁהָאֶלּוֹנִתִּית עוֹשִׂיָה
לִיּוֹצִיאִים מִבֵּית הַמֶּרְחָץ, לְצַנֵּן אֶת גּוֹפֵם מַחוּם הַמֶּרְחָץ, וְאִינָהּ מֵאֲכָל
בְּרִיאִים, הָרִי זֶה כַּעֵן רִפּוּאָה, וְאֶסְרוּ חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת אוֹ לִטּוֹל
רִפּוּאָה בִּשְׁבֵּת.
הַגְמָרָא עוֹבֵרֶת לְדוֹן בְּדִינֵי 'גִּילּוֹי', בֵּינָן מוּזוּג וּבֵינָן מְבוּשֵׁל. שְׁנִינוּ
בְּמִסְכַּת תְּרוּמוֹת (פ"ה מ"ד), 'שְׁלֹשָׁה מִשְׁקִין אֶסְרוּם מִשּׁוּם גִּילּוֹי,
הַמִּים, וְהַיֵּין, וְהַחֲלָב'. וְאִיסוּר זֶה אֶסְרוּ חֲכָמִים מִחֲשֵׁשׁ שְׂמָא יִשְׁתַּה
מִדָּם הַנַּחֵשׁ וּבִתּוֹךְ כִּךְ יִטִּיל בָּהֶם אֶרֶס. וְהַשְׁתִּיָּה אֹתָם מִסְתַּכֵּן
בְּנַפְשׁוֹ, וְהוּא בְּכָלֵל הָלֹא שֶׁל 'לֹא תִשֵּׂים דָּמִים בְּבִיתְךָ' (דְּרַסִּים כ"ח).
הַגְמָרָא דְּנָה הָאֵם יֵשׁ מִשּׁוּם 'גִּילּוֹי' בֵּינָן שֶׁנַּעֲשִׂה בּוֹ שִׁינּוּי: רָכָה וְרָב
יִפְסֵךְ דְּאֶמְרֵי תְּרוּמָה – אֲמִירוֹ שְׁנִינָה הַלְכוֹת זֶה, יֵין מוּזוּג – יֵין שֶׁמּוּזָגוֹ
בְּמִים, וְיֵשׁ בּוֹ עֵתָה שְׁלִישׁ יֵין וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מִים, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר
גִּילּוֹי, לְפִי שְׁאֵין נַחֵשׁ שׁוֹתָה יֵין מוּזוּג. וְכֵן אֲמָרוּ דִּין נּוֹסֶף: יֵין מְבוּשֵׁל,
אֵין בּוֹ מִשּׁוּם נִיפּוֹךְ – אִיסוּר יֵין נֶסֶךְ, שְׁאֵין עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מְנַסְכִּים
יֵין מְבוּשֵׁל.
מִסְתַּפֶּקֶת הַגְמָרָא: אִיבְעָא לָהּ – שְׁאֵלּוֹ בְּנֵי הִישִׁיבָה, יֵין מְבוּשֵׁל,
הָאֵם יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר גִּילּוֹי, כָּכֵל יֵין, אוֹ שְׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי.
שְׁמַעְתָּ הַגְמָרָא: תָּא שְׁמַעְתָּ, כָּבַר הַעִיד רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִדִּי עַל יֵין
מְבוּשֵׁל, שְׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי, לְפִי שְׁאֵין נַחֲשִׁים שׁוֹתִים יֵין מְבוּשֵׁל.
מְבִיאָה הַגְמָרָא מַעֲשֶׂה בַּעֲנֵן זֶה: רַבִּי יֵנָאי בַּר יִשְׁמַעְאֵל חֵלֶשׁ – נַחֲלָה
וּנְפַל לַמִּשְׁכָּב, עַל לִנְיָתָהּ – נִכְנַס אֶצְלוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן יִרְדִּי וְרַבִּנּוּ
– בְּלִיּוֹי כְּמָה חֲכָמִים לְשִׁילּוֹי בֵּית – לְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּמָה, יְתֵבִי וְקָא
מְבַעֲרָא לָהּ – יִשְׁבּוּ וְהִסְתַּפְקוּ, יֵין מְבוּשֵׁל, הָאֵם יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי אוֹ
אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי. אֶמְרָ לָהּ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן יִרְדִּי, הֲבִי אֶמְרָ רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ, מִשּׁוּם נִפְרָא רָכָה – בִּשֵׁם אָדָם גְּדוֹל, וּמִנּוּ – וּמִי
הוּא אוֹתוֹ אָדָם גְּדוֹל, רַבִּי חֲזִיא, יֵין מְבוּשֵׁל אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי. אֶמְרָ
לִיהִי לַפְּנִיָּהם יֵין מְבוּשֵׁל, הָאֵם אֶפְשֵׁר לְסַמּוֹךְ עַל שְׁמוּעָה זֶה, מִתּוֹי לָהּ
– הָרָאָה לָהֶם רַבִּי יֵנָאי בַּר יִשְׁמַעְאֵל בְּתַנּוּעוֹת יָדָיו, עָלֵי וְעַל צִנְאָרִי
יְהֵא מוֹטֵל הָעוֹנֵשׁ אִם יוֹזְקוּ בְּשִׁתִּית יֵין מְבוּשֵׁל מְגוּלָה, כְּלוּמָר,
וְדֹאֵי לֹא יוֹזְקוּ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שְׁמוּכָה מִמֶּנּוּ שִׁיךְ מְבוּשֵׁל שֶׁנֶּגַע בּוֹ גִּיז
מוֹתֵר אֶפִּילוֹ בְּשִׁתִּיה. מִסְפֶּרֶת הַגְמָרָא: הָאֲמוּרָא שְׁמוּאֵל וְגִיז שֶׁמּוֹ
אֶבְלָמ, הוּוֹ יְתֵבִי – הִיוּ יוֹשְׁבִים יָחַד, אֲחִיתִי לְקַפְּיָהוּ חֲמָרָא מְבִשְׁלָא
– הִבְיָאוּ לַפְּנִיָּהם יֵין מְבוּשֵׁל, מְשַׁבֵּיָה לִידֵיהֶם – מִשְׁךְ אֲבֵלֵת אֶת יָדָיו
לְהַמְנֵעַ מִגְּנִיעָה בֵּינָן, כְּדִי שִׁיכּוֹל שְׁמוּאֵל לְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ, אֶמְרָ לִיהִי
שְׁמוּאֵל לֵאבֵלֵט, אֵינִךְ צָרִיךְ לְהוֹחֵר, חֲרִי אֶמְרוּ חֲכָמִים שִׁיךְ מְבוּשֵׁל
אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר יֵין נֶסֶךְ, וְאֵין מִגַּע גִּיז אוֹסְרוֹ מוֹתֵר אֶף בְּשִׁתִּיה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשִׂים בְּדִינֵי גִילּוֹי בֵּינָן: אֶתְמִיתָ – שְׁפַחְתּוּ דְּרַבִּי
חֲזִיא, אִינְלִי לָהּ הָהוּא חֲמָרָא מְבִשְׁלָא – נִשְׂאָר לָהּ מְגוּלָה יֵין
מְבוּשֵׁל, אֶתְמִי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲזִיא – בָּאָה לַפְּנֵי רַבִּי חֲזִיא לְשֹׂאֵל

אוֹתוֹ מִה דִּין הֵיֵן, אֶמְרָ לָהּ, חֲרִי אֶמְרוּ חֲכָמִים, יֵין מְבוּשֵׁל אֵין בּוֹ
מִשּׁוּם גִּילּוֹי – וּמוֹתֵר לְשִׁתּוֹת.
מַעֲשֶׂה נּוֹסֶף: שְׁמַעְיָה – שֶׁמּוֹ דְּרַבִּי אֲדָא בַּר אֲהֵבָה, אִינְלִי לִיהִי חֲמָרָא
מְבִינָא – נִשְׂאָר לוֹ מְגוּלָה יֵין מוּזוּג, וְכֵא לְשֹׂאֵל אֶת רַב אֲדָא אִם
נִאֲסֵר הֵיֵן. אֶמְרָ לִיהִי רַב אֲדָא, חֲרִי אֶמְרוּ, יֵין מוּזוּג אֵין בּוֹ מִשּׁוּם
אִיסוּר גִּילּוֹי.
הַגְמָרָא מְבִאֵרֵת מִתִּי נִאֲמַר כָּלֵל זֶה: אֶמְרָ רַב פִּפְא, לֹא אֶמְרָ – לֹא
אֲמָרוּ חֲכָמִים דִּין זֶה, שְׁאֵין אִיסוּר גִּילּוֹי בֵּינָן מוּזוּג, אֶלָּא בֵּינָן דְּמִינָן
מְבִינָא – שְׁמוּזוּג בְּמִים רַבִּים, אֶבְל מְבִינָא מְבִינָא – יֵין הַמוּזוּג בְּמַעַט
מִים, שְׁתִּי – הַנַּחֵשׁ שׁוֹתָה מִמֶּנּוּ, וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא עַל רַב פִּפְא: וְיִמְזִין וְלֹא מְבִינָא מִי שְׁתִּי – וְכִי נַחֵשׁ
שׁוֹתָה מִיֵּין הַמוּזוּג מַעַט, וְהָאֵין וְהָאֵין רָכָה בַּר רַב הוֹנָא הָנָה קִיָּאֵל
בְּאִרְיָא – הִיָּה מִשְׁיֵית בְּסַפִּינָהּ, וְהָנָה קִיָּסִת חֲמָרָא בְּהִידֵיהֶם – וְאִחַז
אֶצְלוֹ יֵין, וְחִזְיָה לְהִתְהַוֵּי חֲזִיא דְּרַבִּי יֵנָאי – וְרָאָה נַחֵשׁ שֶׁמַּבְקַע
בְּמִים בְּתַנּוּעוֹתָיו וְכֵא לְעַבְרָם, אֶמְרָ לִיהִי לְשִׁמְעִיָה – לְמַשְׁמֹשׁ, כִּי
עֵינֵיהֶם דְּרִין – סָמָא אֶת עֵינָיו שֶׁל נַחֵשׁ זֶה, כְּלוּמָר הָרָאָה לוֹ אִיזָה דְּבַר
כְּדִי שִׁיקוֹךְ בֵּינָן שְׁבִידִי, שְׁקִיל קְלִי מִיָּא שְׂדָא בֵּית, וְסָר לְאַחֲרִיָּה –
נָטַל הַמַּשְׁמֵשׁ מַעַט מִים וְהִטִּילֵם בֵּינָן, וּמִשְׁרָאָה זֹאת הַנַּחֵשׁ חוֹר
וְנָהָה לְאַחֲרֵיו, וּמוֹכַח שְׁאֵין נַחֵשׁ שׁוֹתָה אֶפִּילוֹ יֵין הַמוּזוּג מַעַט,
וְשֹׁלָא כְּדִבְרֵי רַב פִּפְא.
מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: בִּאֲמַת אֵין הַנַּחֵשׁ נִמְנַע מִלְשׁוֹת יֵין הַמוּזוּג מַעַט,
אֶךְ אֲחִיתִי מְסָר נִפְשִׁיָה – רַק עַל יֵין חִי, לֹלָא מוֹזִיָּה כָּלֵל, מִתְאַמֵּן
הַנַּחֵשׁ מוֹסְכֵן עֲצָמוֹ כְּדִי לְשִׁתּוֹתוֹ, וְעוֹלָה לְשִׁתּוֹתוֹ אֶפִּילוֹ לַעֲנִי בְּנֵי
אָדָם שִׁיכּוֹלִים לְהוֹרֹג, אֲבָל אֶמְזִינָא – עַל יֵין הַמוּזוּג אֶפִּילוֹ בְּמַעַט,
לֹא מְסָר נִפְשִׁיָה – אֵינוֹ מִסְכֵּן עֲצָמוֹ כְּדִי לְהַשִּׁיג, וְלִכֵּן כִּשְׂרָאָה
שֶׁהִטִּילוּ מַעַט מִים לִיָּין, נִמְנַע מִלְשׁוֹתוֹ בְּפִנֵּיהֶם, אֲבָל כִּשְׁאֵין בְּנֵי
אָדָם רּוֹאִים אוֹתוֹ, שׁוֹתָה הַנַּחֵשׁ אֶף יֵין מוּזוּג.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְאֶמְזִינָא לֹא מְסָר נִפְשִׁיָה – וְכִי נַחֵשׁ אֵינוֹ מִסְכֵּן עֲצָמוֹ
עוֹבֵר יֵין מוּזוּג, וְהָאֵין מַעֲשֶׂה הִיָּה בְּרַבִּי יֵנָאי, דְּהָנָה – הִיָּה בְּמִקּוֹם
שֶׁשֶׁמּוֹ בִּי עֲבָדוֹר, וְאֶמְרָ לִיהִי – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁלֹא הִיָּה זֶה רַבִּי יֵנָאי,
אֵלּא חֲכָם אַחֵר שֶׁשֶׁמּוֹ בַּר הִרְיָא דְּהָנָה בִּי עֲבָדוֹר, וּבִהֲיוֹתוֹ שֶׁם הוּוֹ
יְתֵבִי וְהוּוֹ קָא שְׁתוֹ חֲמָרָא מְבִינָא – הִיוּ יוֹשְׁבִים וְשׁוֹתִים יֵין מוּזוּג, פִּשׁ
לָהּ חֲמָרָא בְּכּוּבָא – נִשְׂאָר לָהֶם יֵין בְּחִבִּית, וְצִרְיָנִי בְּפִרְזִיקָא –
וְקִשְׁרוּ אֶת פִּי הַחֲבִית בְּמַטְפַּחַת בַּר, וְחִזְיָה לְהִתְהַוֵּי חֲזִיא – וְהַחֲכָם
שְׁהִיָּה שֶׁם רָאָה נַחֵשׁ שֶׁרָצָה לְשִׁתּוֹת מִהֵיֵן, דְּשְׁקִיל מִיָּא וְרַבָּא
בְּכּוּבָא – וְהִיָּה הַנַּחֵשׁ מְבִיאָה מִים בְּפִיו וּמִטִּילֵם לְתוֹךְ הַחֲבִית מִבְּעַד
לְכִיטֵי הַבַּד, עַד דְּמָלָא בְּכּוּבָא – עַד שֶׁהִתְמַלְאָה הַחֲבִית בְּמִים
שֶׁהִתְעַרְבוּ בְּאִתּוֹ יֵין שְׁהִיָּה שֶׁם, וְסָלִיק חֲמָרָא עֵלְיָהּ פִּרְזִיקָא –
וְעֵלָה אוֹתוֹ מַעַט יֵין כִּשְׁהוּא מַעֲרֹב בְּמִים מַעַל מִכְסָה הַבַּד, וְשְׁתִּי
– וְשִׁתָּה אוֹתוֹ הַנַּחֵשׁ, וּמוֹכַח שֶׁהַנַּחֵשׁ מִסְתַּכֵּן לְשִׁתּוֹת בְּפִנֵּי בְּנֵי אָדָם
אֶף יֵין הַמוּזוּג בְּמִים, וְאִם כֵּן חוֹזֵרֶת הַקּוּשִׁיא, מְדוּעַ לֹא הִסְתַּכֵּן
הַנַּחֵשׁ לְשִׁתּוֹת אֶת הֵיֵן שְׁהִיָּה בִיד רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, אַחֲרֵי שֶׁשֶׁמּוֹ
מוּזוּג בְּמַעַט מִים.
מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אֶמְרָ – תִּירְצוּ בְּנֵי הִישִׁיבָה, דְּמִינָן אִיהוּ שְׁתִּי,
דְּמִינָן אַחֲרֵינִי לֹא שְׁתִּי – יֵין שֶׁהַנַּחֵשׁ עֲצָמוֹ מוּזוּג, הוּא שׁוֹתָה מִמֶּנּוּ,
אֶךְ יֵין שֶׁאֲחֵרִים מוּזוּג, אֵין הַנַּחֵשׁ שׁוֹתָה. וְעַל יֵין שֶׁמוּזָא אַחֲרִים אֲמָר
רַב פִּפְא שֶׁמְכַל מְקוֹם אִם הוּא מוּזוּג רַק בְּמַעַט, שׁוֹתָה אוֹתוֹ הַנַּחֵשׁ
וְאֵלּא שְׁאִינוֹ מִסְתַּכֵּן בְּשִׁתִּיתוֹ, וְלִכֵּן יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי.
דּוּחָה הַגְמָרָא: אֶמְרָ רַב אֲשִׁי, וְאִיתִיקָא – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲמָר זֹאת
רַב מִשְׁרָשִׁיא, פִּרְזִיקָא לְסַבְתָּא – וְכִי יֵשׁ מְקוֹם לֹמַר תִּירְצִים
וְלִדְחוֹת אֶת הָרָאִית הַמוּבָאוֹת בְּנוּגַע לְדַבֵּר שִׁישׁ בּוֹ חֲשֵׁשׁ סַכְנָה,
וְדֹאֵי שְׁאֵין לְסַמּוֹךְ עַל הַתִּירְצִים וְהַדְּחִית, אֵלּא יֵשׁ לְהִיזְהֵר מִגְּלִיל
בְּכָל סוּגֵי מוֹיָגָת יֵין.
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת הַהִלְכָה בְּדִין יֵין מוּזוּג וְיֵין מְבוּשֵׁל: אֶמְרָ רַבָּא,
הִלְכָתָא – כִּךְ הִיא הַהִלְכָה, יֵין מוּזוּג יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר גִּילּוֹי, וְיֵשׁ
בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר יֵין נֶסֶךְ, שְׁאֵין הַמִּים נּוֹתֵנִים בּוֹ טַעַם חֲדָשׁ, אֵלּא
מַחֲלִישִׁים אֶת הַטַּעַם הַחֲזוֹק שֶׁל הֵיֵן, אֶךְ יֵין מְבוּשֵׁל, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם
גִּילּוֹי וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ, כִּיֵּן שֶׁהַבִּישׁוּל מַשְׁנֶה אֶת טִיבוֹ שֶׁל הֵיֵן,
וְאֵין הַנַּחֵשׁ שׁוֹתָה מִמֶּנּוּ, וְאֵין הָגִיזִים מְנַסְכִּים אוֹתוֹ.

עבודה זרה. אין מעמידן - פרק שני דף ל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכא רש"י תוספות

אלונתית כברייתא מותרת - פירש רש"י: שלא היה תחלתו יין בידו אין אלא לקחה עשויה ביד ישראל, ומותרת בהנאה דתו לא מנסך לה. ומכאן ראיא להחיר תבשיל שנתערב בו יין קודם שבשלוהו אי נגע ביה גוי, דכין שנתערב תו לא מנסך ליה גוי. והקשה רבינו חם, דלשון "כרייתא" לא משמע כן, ועוד, בפרק קמא דחולין (ו, א) משמע שהוא קרי אלונתית קודם שנתנו לתוכו יין, דתנאי: הלוקח יין לתת לחור אלונתית, ולא קאמר "לעשות אלונתית"? לכך פירש רבינו חם: דאלונתית דרך הוא לעשות מתחלה בלא יין, ומכניסין אותה לקיום, וכשמתפתקין ממנה מעט מעט מערבין בה היין, שאם יכניסו לקיום אותה עם היין מתקלקלת. חכיו פירשו: אלונתית של גוים שמשכחה מן החבית כדי לשתות, ולא ראה ישראל בשעה שמשכחה - אסורה, כי שמו נתן בה יין כברייתא, פירשו: כמו שהיא נעשית מתחלה בלא יין. וראונו מושך מן החבית - מותרת, ודאי לא עירב בו יין. ומכל מקום יש ראיא להחיר, מדרגא בתוספתא: אלונתית של גוים אסורה מפני שתחלתו יין, כלומר שתחלתו יין של גוי, משמע: הא אם תחלתו יין של ישראל - מותרת במגע גוי, שנתערב בו משקין אחרים. ואומר רבינו יצחק בן אברהם: דדוקא תבשיל, לפי שאין היין ניכר בעין כלל, אבל בשמישקין אותו בשומין או בחרדל - שמוא יש לחוש למגע גוי לפי שהוא בעין יותר, וכן הלכה למעשה. י"ן מבושל אין בו משום יין נסך - כן הלכה, ומותר במגע גוי מדרשות ליה שמואל ואבלט.

האי חמרא דאקרים עד תלתא יומי - ולא גרס "תלתין יומין", דחכיו נמי מצינו בו חילוק בשלשה ימים ראשונים בפרק "המוכר פירות" (בבא בתרא צו, א), דקאמר: כל שלשה ימים ודאי מכאן ואילך ספק. השוחלים

אלונתית - לשתות. אלונתית - פושטין, אסור - שהיה תחלתו יין. אלונתית כברייתא - שלא היה יין מתחלה ביד גוי, אלא לקחה עשויה מיד ישראל. מותרת - בהנאה, דתו לא מנסך ליה. עושין אנומלין - בשבת, שהוא לשתות. ואין עושין אלונתית - שהוא לרפואה, להצטנן כשיצאקן מבית המרחץ, כדמפרש. ומים צלולים - שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולים, ושופין העלונים בנחת במסגרת. מווג - שני חלקי מים ואחד יין. אין בו משום גילוי - שאין נחש שותה הימנו. אבלט - גוי היה. משיכה - אבלט. לידה - של יגע בו ויאסרנו. הרי אמרו וכו' - ושמעינן מהבא דאף בשתיה מותר. מווג ולא מווג - שאין בו מים הרבה, שותה הנחש. דצי' ואתי - מבקע במים ובא, כמו (פסחים א, א) צריא דחשי, ביוקע כמו "דמצייר ויקי' לקמן. סמי עיניה דדין - הריאה לו לתחש דבר שקימן בין זה וישוב. קלי מיא - מעט מים. מסר נפשו - למות, ובא ושותה לעץ כל. לא מסר נפשיה - ומיהו, כי לא חזו ליה שתי. בי עקבוי - מקום. כבוכא - בלעו קובא. כפרונקא - כיסוי של בגד קשור על פיהו. פירוקא לסכנתא - לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרץ ולסותר ראיות שאנו מביאין, ואנו נסמךו אהני שנויי דליתו? אלא ודאי לא שנוא הכי ולא שנוא הכי אסור. קיסטא - שם מדרת יין שבעיר. אימת - אדם הישן על הנחש, ולא מסר נפשיה משום מיא, ואיהו הוה ניים אנגיהו. מבי ארסתא - ישראל שתי, ואף על גב דלא בקיאי בהלכות גילוי. סירבא - ומנהגא דגברא נקישא ואתיא. אמנקירותא - נקין. קפרי - ומכסין המים שלא תפול בהן פסולת. טילא חריפא - מין יין חזק, ואין טעמו טוב ומתוך אלא כחומץ, ומתוך חזקו אין נחש שותהו. דמצייר ויקי - מבקע נודות מחזקו. מר ירנא - רע ומר. חוליא מתוך - מחמת השמש בתוך הענבים, ושוב אינו הגון. רב חמא מתני להו - להנך שלשה יניות שינוי שלהן לשבת. חד חריף - מחמת פלפלק וסממנים הנתזין בו. אפסינתין - אולשניא בלעז. מי בארג - משקה משובת. "בארג" - לשון פרס. משובת, כמו: סוסיא בארג ב"חלק", וכולן אין נחש שותה מהן. קרינא - חליא, מתוך, ובמקומו - במדינתו. חפר מדינה הוא - והנחשים רגילין בו. דאקרים - החמין, ולא חומץ הגון.

מכאן

חיויא דשקיל מיא ורמא בכוכא עד דמלא בכוכא, וסליק חמרא עילויה פרונקא ושתו! אמרי: דמיוג איהו שתי, דמיוג אחרני לא שתי. אמר רב אשי, ואיתמיא רב משרשיאי: פירוקא לסכנתא?! אמר רבא, הלכתא: יין מווג - יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך, יין מבושל - אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך. שפמעה דרב חלקיה בר טובי אינליא יהוא קיסתא דמיא ויהוה גוים גבה, אתא לגביה דרב חלקיה בר טובי; אמר ליה, הרי אמרו: אימת ישן עליהן. והני מילי בימקא, אבל בליליא לא. ולא היא, לא שנוא בימקא ולא שנוא בליליא - אימת ישן עליהן לא אמרינן. רב לא שתי מבי ארמא, אמר: לא והורי בגילוי; מבי ארמלתא שתי, אמר: סירבא דגברא נקישא. שמואל לא שתי מבי ארמלתא, אמר: לית לה אימתא דגברא ולא מיספאי מיא; אבל מבי ארמא שתי, נהי דאגילויא לא קפדי, אמנקירותא מיהא קפדי. איפא דאמרי: רב לא שתי מיא מבי ארמא, אבל מבי ארמלתא שתי; שמואל לא שתי מיא, לא מבי ארמא ולא מבי ארמלתא. אמר רבי יהושע בן לוי: שלש יניות הן ואין בהן משום גילוי, ואלו הן: חד, מר, מתוך; חד - טילא חריפא דמצייר ויקי, מר - ירנא, מתוך - חוליא. רב חמא מתני לעילויא: חד - חמר ופלפלין, מר - אפסינתין, מתוך - מי בארג. אמר רבי שמעון בן לקיש: קרינא אין בו משום גילוי. מאי קרינא? אמר רבי אבהו: חמרא חליא דאתי מעסיא. אמר רבא: ובמקומו יש בו משום גילוי; מאי מעקמא? חמר מדינה הוא. אמר רבא: האי חמרא דאקרים, עד תלתא יומי - יש בו משום גילוי ומשום יין נסך, מכאן

איחלופי - לשתות. אלונתית - פושטין, אסור - שהיה תחלתו יין. אלונתית כברייתא - שלא היה יין מתחלה ביד גוי, אלא לקחה עשויה מיד ישראל. מותרת - בהנאה, דתו לא מנסך ליה. עושין אנומלין - בשבת, שהוא לשתות. ואין עושין אלונתית - שהוא לרפואה, להצטנן כשיצאקן מבית המרחץ, כדמפרש. ומים צלולים - שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולים, ושופין העלונים בנחת במסגרת. מווג - שני חלקי מים ואחד יין. אין בו משום גילוי - שאין נחש שותה הימנו. אבלט - גוי היה. משיכה - אבלט. לידה - של יגע בו ויאסרנו. הרי אמרו וכו' - ושמעינן מהבא דאף בשתיה מותר. מווג ולא מווג - שאין בו מים הרבה, שותה הנחש. דצי' ואתי - מבקע במים ובא, כמו (פסחים א, א) צריא דחשי, ביוקע כמו "דמצייר ויקי' לקמן. סמי עיניה דדין - הריאה לו לתחש דבר שקימן בין זה וישוב. קלי מיא - מעט מים. מסר נפשו - למות, ובא ושותה לעץ כל. לא מסר נפשיה - ומיהו, כי לא חזו ליה שתי. בי עקבוי - מקום. כבוכא - בלעו קובא. כפרונקא - כיסוי של בגד קשור על פיהו. פירוקא לסכנתא - לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרץ ולסותר ראיות שאנו מביאין, ואנו נסמךו אהני שנויי דליתו? אלא ודאי לא שנוא הכי ולא שנוא הכי אסור. קיסטא - שם מדרת יין שבעיר. אימת - אדם הישן על הנחש, ולא מסר נפשיה משום מיא, ואיהו הוה ניים אנגיהו. מבי ארסתא - ישראל שתי, ואף על גב דלא בקיאי בהלכות גילוי. סירבא - ומנהגא דגברא נקישא ואתיא. אמנקירותא - נקין. קפרי - ומכסין המים שלא תפול בהן פסולת. טילא חריפא - מין יין חזק, ואין טעמו טוב ומתוך אלא כחומץ, ומתוך חזקו אין נחש שותהו. דמצייר ויקי - מבקע נודות מחזקו. מר ירנא - רע ומר. חוליא מתוך - מחמת השמש בתוך הענבים, ושוב אינו הגון. רב חמא מתני להו - להנך שלשה יניות שינוי שלהן לשבת. חד חריף - מחמת פלפלק וסממנים הנתזין בו. אפסינתין - אולשניא בלעז. מי בארג - משקה משובת. "בארג" - לשון פרס. משובת, כמו: סוסיא בארג ב"חלק", וכולן אין נחש שותה מהן. קרינא - חליא, מתוך, ובמקומו - במדינתו. חפר מדינה הוא - והנחשים רגילין בו. דאקרים - החמין, ולא חומץ הגון.

איחלופי - פִּינֵן דַּאיִפּא חוֹתֵם אֶחָד לֹא טֵרַח וּמִינִיָּה. תִּנּוּ רַבְּנֵי: יוֹן מְבוּשֵׁל וְאַלּוֹנָתִית שֶׁל גּוֹיִם - אֲסוּרִין, אֲלוֹנָתִית כְּבִרְיִיתָא - מוֹתֶרֶת. וְאַיּוֹז הִיא אֲלוֹנָתִית? כִּדְתַנּוּ גַבִּי שֶׁבֶת: עוֹשִׂין אֲנוּמְלִין וְאֵין עוֹשִׂין אֲלוֹנָתִית, וְאַיּוֹז הִיא אֲנוּמְלִין וְאַיּוֹז הִיא אֲלוֹנָתִית? אֲנוּמְלִין - יוֹן וְדִבְשׁ וּפְלִפְלִין, אֲלוֹנָתִית - יוֹן וְיֶשֶׁן וּמִים צְלוּלִין וְאַפְרִסְמוֹן, דְּעֵבְדֵי לְבִי מִסּוּרֵתָא. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דַּאֲמִירי תְּרִוּוּהוּ: יוֹן מוּוּג אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי, יוֹן מְבוּשֵׁל אֵין בּוֹ מִשּׁוּם נִסְפֹד. אִיבַעְיָא לְהוּ: יוֹן מְבוּשֵׁל, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי אִו אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי? תַּא שְׁמַע: הָעִיד רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי עַל יוֹן מְבוּשֵׁל שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי. רַבִּי יַנָּאי בַּר יִשְׁמַעֵאל חֲלַשׁ, עַל לְגַבִּיהַ רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בֶּן יִזְרוּד וְרַבְּנָן לְשִׁיזִיל בֵּיתָא. יִתְבִּי וְקַא מַבְעֵיָא לְהוּ: יוֹן מְבוּשֵׁל, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי אִו אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי? אָמַר לְהוּ רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בֶּן יִזְרוּד: הֲכִי אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ מִשּׁוּם גִּבְרָא רַבָּה, וּמִנּוּ? רַבִּי חִיָּיא: יוֹן מְבוּשֵׁל אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי. אָמַר לְהוּ: נִסְמוּדָּ? מִתּוֹ לְהוּ רַבִּי יַנָּאי בַּר יִשְׁמַעֵאל: עַל וְעַל צִנְאֵרִי. שְׁמוּאֵל וְאַבְלֵט הוּוּ יִתְבִּי, אֵיתִיו לְקַמְיֵיהוּ חֲמָרָא מְבוּשֵׁלָא, מִשְׁכִּיחַ לִידֵיהּ; אָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל, הֲרִי אָמַר: יוֹן מְבוּשֵׁל אֵין בּוֹ מִשּׁוּם יוֹן נִסְךְ. אֲמַתִּיהַ דְּרַבִּי חִיָּיא אֲנִילּוּי לָהּ הֵהוּא חֲמָרָא מְבוּשֵׁלָא, אֲתִיָּא לְקַפְיָה דְּרַבִּי חִיָּיא; אָמַר לָהּ, הֲרִי אָמַר: יוֹן מְבוּשֵׁל אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי. אָמַר לְהוּ אַהֲבָה אֲנִילּי לְהוּ חֲמָרָא מוּוּגָא, אָמַר לְהוּ, הֲרִי אָמַר: יוֹן מוּוּג אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי. אָמַר רַב פֶּפֶא: לֹא אָמַרְן אֱלָא דְּמִוּוּג טוּבָא, אָבֵל מוּוּג וְלֹא מוּוּג - שְׁתִּי. וּמִוּוּג וְלֹא מוּוּג מִי שְׁתִּי? וְהָא רַבָּה בַּר רַב הוּנָא הוּוּא קִאֲוִיל בְּאַרְבָּא וְהוּוּ נָקִיט חֲמָרָא בְּתֵדִיהּ, וְתוּוּיָהּ לְהֵהוּא חִוּיָא דְּצִרִי וְאַתִּי, אָמַר לְהוּ לְשַׁמְעִיָּה: סָמִי עֵינֵיהּ דְּדִין, שְׁקִיל קָלִי מִיָּא שְׂדָא בֵּיהּ, וְסָר לְאַחֲרֵיהּ! - אֲתִיָּא מִסָּר נַפְשִׁיָּה, אֲמוּוּגָא לֹא מִסָּר נַפְשִׁיָּה. - וְאַמוּוּגָא לֹא מִסָּר נַפְשִׁיָּה? וְהָא רַבִּי יַנָּאי הוּוּא בִּי עֲקֻבָּרִי, וְאָמַר לְהוּ: בַּר הַדְּרִיא תְּהוּ בִּי עֲקֻבָּרִי, הוּוּ יִתְבִּי וְהוּוּ קַא שְׁתוּ חֲמָרָא מוּוּגָא, פֶּשׁ לְהוּ חֲמָרָא בְּכוּבָא וְצִרְוֹנְהּ בְּפִרוּנְקָא, וְתוּוּיָא לְהֵהוּא חִוּיָא דְּשָׁקִיל מִיָּא וְרַמָּא בְּכוּבָא עַד דְּמָלֵא בְּכוּבָא, וְסָלִיק חֲמָרָא עִילוּיָהּ פְּרוּנְקָא וְשְׁתוּ! אָמַר: דְּמִוּוּג אִיהוּ שְׁתִּי, דְּמִוּוּג אַחֲרֵינִי לֹא שְׁתִּי. אָמַר רַב אֲשִׁי, וְאִיתִימָא רַב מִשְׁרָשָׁי: פִּירוּקָא לְסַכְנָתָא?! אָמַר רַבָּא, הִלְכְּתָא: יוֹן מוּוּג - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם יוֹן נִסְךְ, יוֹן מְבוּשֵׁל - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם יוֹן נִסְךְ. שְׁפַמְעִיָּה דְּרַב חֲלָקִיָּה בַּר טוּבִי אֲנִילָא הֵהוּא קִיסְתָּא דְּמִיָּא וְהוּוּ גִוּיִם גָּבֵה, אֲתָא לְגַבִּיהַ דְּרַב חֲלָקִיָּה בַּר טוּבִי; אָמַר לְהוּ, הֲרִי אָמַר: אִימַת יִשֵּׁן עֲלֵיהֶן. וְהֵנִי מִילִי בִּימְקָא, אָבֵל בְּלִילִיא לֹא. וְלֹא הִיא, לֹא שְׁנָא בִּימְקָא וְלֹא שְׁנָא בְּלִילִיא - אִימַת יִשֵּׁן עֲלֵיהֶן לֹא אָמַרְנִין. רַב לֹא שְׁתִּי מִבִּי אַרְמָאָה, אָמַר: לֹא וְהוּרִי בְּגִילּוּי; מִבִּי אַרְמָלְתָא שְׁתִּי, אָמַר: סִירְבָּא דְּגִבְרָא נָקִישָׁא. שְׁמוּאֵל לֹא שְׁתִּי מִיָּא מִבִּי אַרְמָלְתָא, אָמַר: לִית לָהּ אִימַתָּא דְּגִבְרָא וְלֹא מִיִּסְפָּאי מִיָּא; אָבֵל מִבִּי אַרְמָאָה שְׁתִּי, נְהִי דְּאֲנִילּוּיָא לֹא קֶפְדִּי, אֲמַנְקִירוּתָא מִיָּהָא קֶפְדִּי. אִיפָא דַּאֲמִירִי: רַב לֹא שְׁתִּי מִיָּא מִבִּי אַרְמָאָה, אָבֵל מִבִּי אַרְמָלְתָא שְׁתִּי; שְׁמוּאֵל לֹא שְׁתִּי מִיָּא, לֹא מִבִּי אַרְמָאָה וְלֹא מִבִּי אַרְמָלְתָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁלֹשׁ יִינוֹת הֵן וְאֵין בְּהֶן מִשּׁוּם גִּילּוּי, וְאֵלוּ הֵן: חֵד, מֵר, מִתּוֹק; חֵד - טִילָא חֲרִיפָא דְּמִצִּירִי וְיִקִּי, מֵר - יִרְנָקָא, מִתּוֹק - חוּלִיָּא. רַב חֲמָא מִתְּנִי לְעִילוּיָא: חֵד - חֲמֵר וּפְלִפְלִין, מֵר - אֲפִסְנִיתִין, מִתּוֹק - מִי בִּאֲרֵי. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ: קְרִינָא אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי. מֵאי קְרִינָא? אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: חֲמָרָא חֲלָא דְּאַתִּי מַעְסִיא. אָמַר רַבָּא: וּבְמִקּוּמוֹ יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי; מֵאי מַעְקָמָא? חֲמֵר מְדִינָה הוּא. אָמַר רַבָּא: הָאִי חֲמָרָא דַּאֲקָרִים, עַד תִּלְתָּא יוּמִי - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי וּמִשּׁוּם יוֹן נִסְךְ, מִכָּאן

השחלים

אין בהם משום גילוי - פירש הקונטרס: קרשין בלעז, טרוף בבלי ושחוק, ויין
או מים נתונים בו. וקשיא: בדסוף נדרים (צא, ב) דמשמע דיש בהם משום גילוי,
גבי הוא נואף הוא תחיל, אמר ליה: לא תיכול מנייהו דטעמינהו חיילא ואין לפרש שחלים
דהבא היינו מאכל של גרסיין, כי הדיא דפרק בתרא (עבודה זרה סו, א) דקאמר: וכן ויין

בצפורי עשין תוננים חומין לתוך הגריסין וקורין

אותו שחלים, דהתם אינו קרוי שחלים עד לאחר

נתינת החומין, והבא מיירי קודם נתינת החומין,

כדאמרין: ולא אמרן אלא דלית בהו חלא, ויש

לומר: דהבא ודגריסין חד הוא ודאי, לפעמים

במקרה טועמים נחש כי הדיא עובדי דהתם, ולכן

נהגו בהן בן גולה איסור.

פי תאנה אין בו משום גילוי - ודא דאמרין

בפרק קמא דחולין (ט, א): ראה צפור מנרק,

בתאנה חוששין שמא במקום נבק נקר ואנסר,

שאני התם דאיכא ריעותא דניקורא.

לא בדמיתו ולא בהמת חבירו - אין לדקדק:

השתא בדמיתו אמרת, בהמת חבירו

מייבעיא: ד"ו ואין צריך לומר ד"ו קתני, ודרך

התנא לשנותם יחד.

ומטמא טומאה חמורה בכזית - ואפילו בית

הלל דבעו רביעית פרק "המוציא יין"

(שבת עז, א) גבי נבולת, דקא אמר: אף כשטמא

בית הלל לא טמאו אלא ברביעית דהאיל ויכול

לקרש ולעמוד על כזית, הבא מדרו דסגי בכזית,

דהאיל נאסר מטעם תקרובת מטמא בכזית כמו

דבזית.

ושייך לוף לא, א) ומטמא טומאת משקין

ברביעית -

פירוש: לטמא אוכלין ומשקין כחורת משקין

טמאין שנטמאו בשרץ, שאינו מטמא אדם וכלים

אלא אוכלין ומשקין, ושיעור קבל טומאה

ברביעית לוג ככל טומאת משקין, עד כאן לשון

הקונטרס. משמע מתוך לשונו שאין לסתם ייבם

טומאה אלא אם כן קבל טומאה ממקום אחר.

וקשה: דמה חידוש הוא זה לשנות כאן טומאה מן

השרץ? וכי גרע משאר משקין? ומיחא איכא

לשנוי: דאשמועינן דמשום חומרייהו לא מקביל

טומאה בפחות מרביעית. ועוד קשיא, דמשמע

דבשאר משקין בעינן רביעית לקבל טומאה,

ואורבא בשאר משקין לא בעינן רביעית.

כדאמרין בפרק קמא דפסחים (יז, ב) משקה בית

מטבחיא דכן, לא אמרו אלא ברביעית דחזו

להטביל מחטין וצניורות, אבל בפחות מרביעית

טמאים. ואפילו לטמא אחרים לא בעו רביעית,

כדמשמע נמי התם (ד, א) גבי "לא נמנוע מלשרוף

את הבשר" כו דמוקי לה באיכא משקין בהדי

בשר דמטמא בשר מחמת משקין, ומסטמא באותן

מים הנשאים על הבשר לאחר החרה אין בהם

רביעית. וכן משמע בברכות פרק "אלו דברים"

(גב, א) דקאמר: שמא חזרו מים שאחורי הכוס

ויטמאו את הדיים, והתם לא הוא רביעית. ואף

לטמא כלים, שמשקה מטמא כלים דרבנן - לא

בעי רביעית, כדתנן בפרק שלשי דטהורות (משנה ב): גוש של זיתים, פירוש: הגוש טהור, משיצתה טיפה ראשונה נתמעת האוכל

מכביצה, ואין הטיפה יכולה עוד לקבל טומאה מן הגוש דאין אוכל מטמא בפחות מכביצה, ומן הגוש לא קבל התנור טומאה דאין הגוש מטמא כלי. ומחמת הטיפה שנטמאת עם הגוש אין

לטמאות. ואפילו למאן דאמר בפרק "כל שעד" (פסחים לג, ב): משקין מבלע בליע, וכשנטמא הגוש נטמא הטיפה, דטומאה לדיכן הלכה, מכל מקום כיון שקיבלתה בעודה אוכל שהיתה

בלועה בגוש לא חמירא כמשקה לטמא התנור. ויתר מכביצה - טמא, פירוש: התנור טמא, דטיפה ראשונה שיצתה קבלה טומאה מן הגוש שיש בו בכביצה חזרה וטמאה את התנור. אלמא

לא בעינן רביעית! ונראה לפרש: דרך טומאה דסתם ייבם גורו ואף בלא מגע שרץ, ולא החמירו לגזור טומאה בפחות מרביעית, כי הני משקין דפרק "דם הנדר" (נדה נה, ב): דמעת עיניו דדם

מגפתו וחלב שבאשה מטמאין טומאת משקין ברביעית מדרבנן כדאיתא פרק "כיסוי הדם" (חולין פו, ב), וקראי דמיתא פרק "דם הנדר" אסמכתא ניהו. ואם תאמר: למה הוצרכו לגזור טומאה

על סתם ייבם? תיפוק ליה משום מגע גו שגורו עליהם שידו כובים לכל דבריהם? ויש לומר: דאיצטריך למיסר פחות מכן תשע, דליתא הך גזירה כדאמרין לקמן בפירקין (גו, ב). ואם תאמר:

דך רביעית דסתם ייבם, ורביעית דמשקה זב דפרק "דם הנדר", אמאי לא חשיב לזו כבזית פרק "שלושה מינים" (לח, א) גבי עשר רביעית הן? ולכא למימר דלכא לא חשיב ליה - משום

דליתנהו אלא דרבנן, דקא חשיב נמי פסול גייה דרבנן? ויש לומר: דכל עניני טומאת משקין ברביעית הם בכלל פסול גייה.

מכאן ואילך - נתקלקל הדבר, ואין בו משום גילוי. יין תוסס - יין חדש מגיתו עד שהוא
מחמיץ להיות יין קרי ליה תוסס. השחלים = קרשין, טרוף בבלי ושחוק, ויין או מים נתונים
בו. חלא = חומין. מיני - בהו - החומין מתגרה ונלחם בחבן של נחשים, ואין שוחין בו
ממנו. כותח הכבלי - חוק הוא כחומין, כדמפרש ב"אלו עוברין" (פסחים מב, א) דיהבו

ביה עיפוש פת ונסוביו דחלבא, משג"א בלעז.

ניקורי - במין מקום נשיבת דגוש. טיף טיף

כלי שחתח חבית שמקבל יין דגושין, טיף

להדי טיף טיף - שמשטפטף תדיר, והטיפים

רודפות זו את זו ותכופות, והנחש שומע

ובורח. פי תאנה - כשתולשין אותה נעשה

לה פה קצר במקום עוקצה. שוקע - לפי

שחוק הוא וכבד ושוקע בתוך המשקה

לקרקעיתו של כלי. מפעפע - בנתניים. וזהו

ארס שלו. לא ישתה עשירי - שהארס

שוקע למטה, וישתהו וימות. אבטיח = מלפפון,

מלוח בלעז, וגסה היא, וכשפתוחין אותה

לאכול קצת ועומדת מגולה אוכל נחש ממנה,

והיא רכה והארס שוקע בה. הלכך שמעינן מרב

ספרא טובא: ראשון לא ישתה - שמא נחש זקן

שתה שם ורץ הארס למעלה, אמצעיים - שמא

נחש ביטניו היה ומפעפע, שתו תשעה לא ישתה

עשירי - שמא בחור היה. לא ישפכם - שמא

יעבור אדם יתף ויעמוד הארס בין קשוי

אצבעותיו, וכיון שכנסו מעט ונוקב בבשר שוב

אין לו רפואה. ולא ירביץ - להשכיב את האפר

ואבק שלא יעלה. פירמא = סדק, שהארס

מתעבב שם ואינו נופל מזה, ונוקב הבשר. היינו

תנא קמא - דהא פנים יד ורגל יש שם פתחים

וסדקים כמו בין אצבע לאצבע, ובתוך הכף יש

סדקים, והאוחן והשפתים. רומני דאפי -

פומיליא של פנים אשר אצל העין, ואין שם

סדק, ולאחרים שרי. בשוגרא - דלא מוזק ליה

ארס, דשוגרא אכיל ליה לחזויא כדאמרין

ב"עריב פסחים" (פסחים קיב, ב). יין נסך -

שנתנסך לעבודה זרה. טומאה חמורה - משא

ואחל כמות, איתקש תקרובת עבודה זרה למות.

סתם

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

ממנה

עבודה זרה דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רכג

מִכָּאן וְאֵילָּה, כּבֵּר נִתְקַלְקַל הָרַבָּה וַאֲנִי יֵין אֵלָּא חוּמֵץ, וַאֲנִי בּוֹ
 מְשׁוּם גִּילּוֹי, שְׁאִין נִחַש שׁוּתָה חוּמֵץ, וַאֲנִי בּוֹ מְשׁוּם יֵין נֶכֶּסֶה, שְׁאִין
 הַגּוֹיִם מְנַסְכִּים חוּמֵץ.
 מִבֵּיאָה הַגְּמָרָא דַּעֲבָה הַחוּלְקֶת לַעֲנֵן גִּילּוֹי: וְנִתְרַדְעֵי אֲמָרִי –
 וְהַחֲכָמִים שֶׁבְּהִנְדְּרָעָא אוֹמְרִים, אֲפִילוּ לְכַתֵּר הַלֵּלָתָא יוֹמִי – גַּם
 לֵאחֲרֵי שְׁלוֹשֶׁה יָמִים, עַדִּין חֵי־שִׁינֵין – חוֹשֵׁשִׁים מְשׁוּם גִּילּוֹי. מִבֵּאֲרַת
 הַגְּמָרָא: מָאִי מְעַמָּא – מַה טַּעֲמָם שֶׁל נִהְרַדְעֵי, וְיִמְנִין מִיָּקְרִי שְׁתִּי –
 לַפַּעֲמִים כּוֹנֵן שׁוּתָה מִמֶּנּוּ אָף לֵאחֲרֵי שְׁנַעֲשֵׁה חוּמֵץ.
 הַגְּמָרָא מִבֵּיאָה בְּרִייתָא הַעוֹסֶקֶת בְּדִינֵי גִילּוֹי: תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, יֵין תּוֹסֵם –
 יֵין חֹדֶשׁ לֵאחֲרֵי שְׁנִסְחֹט, שְׁדַּרְכוּ לִבְעֵבֶע, אֵין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוֹי, שְׁאִין
 נִחַש שׁוּתָה מִמֶּנּוּ מִחֲמַת שְׁהוּא מִבְּעֵבֶע. מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא: וְכִפְּהָ זִמֵּן
 נִמְשַׁכְתָּ תְּסִיפָתוֹ, שְׁלִישָׁה יָמִים מַעַת הַסִּסְחִיטָה, וּמִכָּאן וְאֵילָּךְ יֵשׁ
 לִיחִזְרֵה בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוֹי.
 הַגְּמָרָא דְּנָה בִּמְאֻכְלִים נוֹסְפִים, הָאֵם יֵשׁ בְּהֵם מְשׁוּם גִּילּוֹי: הַשְּׁחָלִים
 – מִיֵּן מִמֵּינִי שׁוּתָה וְדִירְקוֹת, כְּשֶׁהֵם כְּתוּשִׁים וְשִׁחְוִקִים, וְנִתְּן בְּהֵם יֵין אוֹ
 מֵיִם, אֵין בָּהֶם מְשׁוּם גִּילּוֹי, מְשׁוּם שְׁאִין נִחַש רִגִּיל לַטַּעֲמוֹ מִדֶּם. וְכִנֵּי
 גִּלְּהָ נִתְּנוּ בָּהֶן אִיסּוּר, מְשׁוּם שֶׁלַּפַּעֲמִים טוֹעַם מִדֶּם הַנֶּחֱשׁ. וְלֹא
 אֲמָרִי – וְלֹא אֲמָרוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהוּג בָּהֶם אִיסּוּר. אֲלָא
 בְּאוּפֹן דְּלִית בָּהוּ חֵלָא – שְׁאִין מַעֲרֹב בְּהֵם חוּמֵץ, אֲכָל אִית בָּהוּ
 חֵלָא – אִךְ אִם יֵשׁ בְּהֵם חוּמֵץ אִין צָרִיךְ לִנְהוּג אִיסּוּר, מְשׁוּם
 שֶׁחוּמֵץ מִיָּקְרִי בָּהוּ – מִתְּגַרְהָ בְּהֵם, כְּלוּמָר, כֵּאלִילוֹ הַחוּמֵץ נִלְחַם
 בְּנַחֲשׁ עַל יְדֵי שְׁגוֹרָם לֹא לְחוּשׁ בְּחֻבּוֹ טַעַם שְׁאִינוֹ סוֹבֵל, וְלִכֵּן אִינוֹ
 טוֹעַם מִמְּאֻכָּל כּוֹה.
 בּוֹתָח הַבְּבֵלִי – מִיֵּן מִאֻכָּל הָעֲשׂוֹי מִפֶּת מַעוּפֶשֶׁת וּמִי חֻלָּב, וְטַעֲמוֹ
 חֹזֵק כְּחוּמֵץ, אֵין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוֹי, לְפִי שְׁאִין נִחַשִׁים רִגִּילִים לַטַּעֲמוֹ
 מִמֶּנּוּ. וְכִנֵּי גִלְּהָ נִתְּנוּ בּוֹ אִיסּוּר, כִּיּוֹן שֶׁלַּפַּעֲמִים טוֹעַם מִמֶּנּוּ הַנֶּחֱשׁ.
 אֲמָר רַב מְנַשֶּׁה, אֲמַנְם אִי אִית בֵּיה נִקְרִיר – אִם יֵשׁ עַל פְּנֵי הַכּוֹתַח
 סִימָנִים כַּעֲנֵן שִׁינֵי נִחַש, חֵי־שִׁינֵין – יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שְׁמָא טַעַם הַנֶּחֱשׁ
 מִהִכּוֹתָח וְהִטִּיל בּוֹ אֶרֶס, וְלִדְבָרֵי הַכֵּל אֶסּוּר לֵאכּוֹל.
 דִּין גִּילּוֹי בְּמִשְׁקָה הַמִּטְפָּטָה: אֲמָר רַב חֵיָא בְּרַ אֲשֵׁי, אֲמָר שְׁמוּאֵל, מִי
 מִיָּה מִיָּה – מֵיִם הַיּוֹדְרִים מְכַלִּי לְכָלִי שֶׁתַּחְתּוֹ בְּטִיפּוֹת טִיפּוֹת,
 וְנִשְׁמַע קוֹל הַטְּפָטָה, אֵין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוֹי, כִּיּוֹן שֶׁהַנֶּחֱשׁ פּוֹחֵד מִקּוֹל
 הַטְּפָטָה וְבוֹרַח. מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא: אֲמָר רַב אֲשֵׁי, וְהוּא – דִּין זֶה שְׁאִין
 'גִּילּוֹי' בְּמִשְׁקָה הַמִּטְפָּטָה, הוּא בְּתַנְאִי דְּעֵבִיד 'מִיָּה' לְהַרִי 'מִיָּה מִיָּה'
 – שֶׁהִיא מִטְפָּטָה בְּמַהֲדוּת וְקוֹל הַטְּפָטָה נִשְׁמַע בְּתַכִּיפּוֹת, טִיפָּה
 אַחֲרֵי טִיפָּה, אֲבָל אִם הִיא הַפִּסְקוֹת בֵּין טִיפָּה לַטִּיפָּה אֶסּוּר לִשְׁתּוֹת
 בְּהֵמִים, שִׁישׁ לְחַשׁוֹשׁ שֶׁזִּמֵּן הַשֶּׁקֶט בָּא נִחַש וְשׁוּתָה.
 הַגְּמָרָא מִבֵּיאָה דִּין גִּילּוֹי בְּתַנְאִים: אֲמָר רַב חֵיָא בְּרַ אֲשֵׁי, אֲמָר
 שְׁמוּאֵל, פִּי תַּנְאָה – תַּנְאָה שֶׁנִּתְלַשֶּׁה מִן הָעֵץ וְנַעֲשֶׂה לָּהּ בְּמִקּוֹם
 עוֹקֶצֶה כְּמִין פֶּה קֶצֶר, אֵין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוֹי, וְאִין לְחוּשׁ שְׁמָא דֶּרֶךְ שֶׁם
 הִטִּיל בָּהּ הַנֶּחֱשׁ אֶרֶס, שְׁאֵם נִחַשׁוֹשׁ לִכְרֵךְ, לֹא יֵהָא אֲפִשֵׁר לֵאכּוֹל
 תַּנְאִים. מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא: כְּמָאן – כְּשִׁיתֵּת אִיזֵה תַנָּא אֲמַר שְׁמוּאֵל
 שְׁאִין לְחַשׁוֹשׁ בְּתַנְאָה מְשׁוּם גִּילּוֹי, כִּי הָא תַנָּא דְּתַנָּא – כְּתַנָּא זֶה
 שֶׁשִּׁנִּינוּ אֶת דְּבָרֵינוּ בְּבִרְייתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אוֹכֵל אֲדָם עֲנָבִים
 וְתַנְאִים בְּלִילָה, אָף שְׁאִינוֹ יִכּוֹל לִבְדּוֹק בְּחִשְׁבִּיהָ אִם יֵשׁ בְּהֵם נִיקּוּר,
 וַאֲנִי חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא טַעַם מִדֶּם נִחַש, מְשׁוּם שְׁנָאֲמַר (תְּהִלִּים קטו ו) 'שׁוּמֵר
 פְּתָאִים ה'', שֶׁהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵר עַל בְּנֵי אָדָם מִדְּבָרִים שֶׁהֵם
 נִוָּהִים בָּהֶם לֹא יֵדִיעַת סַכְנָתָן, בְּדַבְרִים שֶׁשֶׁקֶשָׁה לְאָדָם לְשׁוּמֹר עַל
 עַצְמוֹ.
 הַגְּמָרָא מִבֵּיאָה מִימְרָא בְּמִינֵי הַנֶּחֱשִׁים, וּמִבְּרִיתָה הָאֵם לֵאחֲרֵי
 שֶׁשְׁתֵּה אָדָם וְלֹא הוֹזֵק, מוֹתֵר לֵאחֲרֵי לִשְׁתּוֹת: אֲמָר רַב סִפְרָא מְשׁוּם
 [בִּשְׁם] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּרוּמָא, שְׁלִישָׁה מִינֵי אֲרָם שֶׁל נִחַש הֵן, אֶרֶס שֶׁל
 בָּחוּר – נִחַש צֶעִיר, שׁוֹקֵעַ בְּמִשְׁקָה שְׁהוּא מוּטֵל בּוֹ, לְפִי שְׁאֶרְסוּ עַב
 וּמִתּוֹךְ כּוֹבְדוֹ הוּא שׁוֹקֵעַ בְּתַחֲתִית הַמֵּיִם. אֶרֶס שֶׁל נִחַש בִּינּוּזִי,
 מְפַעֲפֵעַ – מִחֲלָחֵל יוֹרֵד קֶצֶת לַתּוֹךְ הַמִּשְׁקָה וַאֲנִי שׁוֹקֵעַ בְּתַחֲתִית
 הַכֵּלִי, וְשֵׁל יָקֵן, מִתּוֹךְ דְּקוֹתוֹ צָף לַמַּעֲלָה.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְמִימְרָא – יֵשׁ לּוֹמֵר לְפִי דְּבָרֵי רַב סִפְרָא, דְּכִפְּהָ
 דְּקָשִׁישׁ – שֶׁכֵּכֶל שֶׁנִּחַשׁוֹשׁ יוֹתֵר מִבּוּגֵר בְּקִישׁ חִילָּה – נִחַלֵּשׁ כּוֹחוֹ,
 וְהִתְנַאֵב בְּבִרְייתָא, שְׁלִישָׁה בַּעֲלֵי חַיִּים כֵּל יָמָן שְׁמוֹנִינִין גְּבוּרָה

מִתְקַסֶּפֶת ו-נוֹסֶפֶת] בָּהֶן, וְאֵלוֹ הֵן, דְּגַן נֶחֶשׁ וְחִזְרֵי, הִרִי שֶׁהוֹיָקְנָה
 מִשְׁבִּיחָה אֶת כֹּחַ הַנֶּחֱשׁ.
 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: בְּחָ אוֹסוּפִי הוּא דְקָא מוֹסִיף – אֲכַן כִּכֵּל שְׁמוּזִין
 כּוֹחוֹ מִתְחַזֵּק, אֲבָל וְיִתְרֵיהּ קָלִישׁ – אֶרְסוֹ נַעֲשֶׂה חֲלָשׁ וְדֵק, וְצָף בְּמִים
 מִלְּמַעְלָה.
 הַגְּמָרָא מִמְשִׁיכָה לְרוֹן בְּדַבְרֵי רַב סִפְרָא. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: מַה
 שְׁאֵמֵר רַב סִפְרָא שְׁאֶרְס שֶׁל בָּחוּר שׁוֹקֵעַ, לְמָאִי הִלְכָתָא – לַעֲנֵן
 אִיזֵה דִין אֲמַר כֵּן. מִשְׁבִּיחָה הַגְּמָרָא: דְּתַנְיָא בְּבִרְייתָא, חֵבִית שֶׁל יֵין אוֹ
 שֶׁל מֵיִם שְׁנִתְגַּלְגְּלָה, אָף עַל פִּי שְׁשִׁיתוֹ מִמֶּנָּה תִּשְׁקָה בְּנֵי אָדָם וְלֹא מִתּוֹ,
 אִין הָעֲשִׁירִי יִכּוֹל לְסַמּוֹךְ עַל כָּךְ לְהוֹכִיחַ שְׁמִי הַחֲבִית נִקִּים מֵאֶרֶס
 נִחַש, אֵלָּא לֹא יִשְׁתָּה מִמֶּנָּה עֲשִׂירִי. וְכֵן מְעַשֶּׂה הִיא שְׁשִׁיתוֹ מִמֶּנּוּ
 תִּשְׁקָה וְלֹא מִתּוֹ, וְשִׁתָּה עֲשִׂירִי וְנָתַתָּ, וְאֲמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בְּטַעַם הַדְּבָר,
 וְהוּא אֶרֶס שׁוֹקֵעַ, כְּלוּמָר, נִחַש צֶעִיר שֶׁתָּה מִהִכּוֹתָח וְאֶרְסוֹ שֶׁקֶע
 בְּתַחֲתִיתָהּ, לְפִיכֵךְ הָרַאשׁוֹנִים שֶׁשְׁתּוֹ מִהֵמִים הָעֲלִינוּם לֹא נִיזּוּק,
 וְהִיא חֲדָרָה שֶׁשְׁתּוֹ מִהֵמִים הַתַּחֲתוֹנִים מִתּוֹ. עוֹד שִׁנִּינוּ בְּבִרְייתָא
 כִּיּוֹצֵא כּוֹה: וְכֵן אֲבָשִׁית שְׁנִתְגַּלְגְּלָה – שֶׁלֵּאחֲרֵי שֶׁפִּתְחוּהָ הַשְׁאִירָהּ
 מִגּוֹלָה, אָף עַל פִּי שְׁאֲכָלוּ מִמֶּנָּה תִּשְׁקָה בְּנֵי אָדָם וְלֹא מִתּוֹ אִין לְסַמּוֹךְ
 עַל כָּךְ לּוֹמֵר שֶׁלֵּא אֲכָל מִמֶּנָּה נִחַש, אֵלָּא לֹא יִאֲכָל מִמֶּנָּה עֲשִׂירִי.
 וְכֵן מְעַשֶּׂה הִיא, וְאֲכָלוּ מִמֶּנָּה – מִהִבְּטִיחָהּ מִגּוֹלָה תִּשְׁקָה וְלֹא מִתּוֹ,
 וְאֲכָל מִמֶּנָּה עֲשִׂירִי וְנָתַתָּ, וְאֲמַר עַל כָּךְ רַבִּי יְרֵמְיָה, וְהוּא אֶרֶס שׁוֹקֵעַ שֶׁל
 נִחַש צֶעִיר שְׁאֲכָל מִמֶּנּוּ וְהִטִּיל בּוֹ אֶרֶס, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִבְטִיחָהּ רַךְ שֶׁקֶע
 הָאֶרֶס וְרַךְ הָעֲשִׂירִי מִתּוֹ.
 הַגְּמָרָא מִבֵּאֲרַת שְׁמִים מִגּוֹלָם נֶאֱסָרִים לְכָל שִׁימוּשׁ, וְלֹא רַק
 לְשִׁתָּה: תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, מִיָּם שְׁנִתְגַּלְגְּלוּ, וְיֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שֶׁנִּחַש הִטִּיל בְּהֵם
 אֶרֶס, הֵרִי זֶה לֹא יִשְׁפָּכֶם בְּרִשׁוֹת הֶרְבִּים, שְׁמָא יַעֲבֹר אָדָם יַחַף
 וְיִדְרֹךְ שֶׁם יוֹגִיעַ הָאֶרֶס לְבִין קֶשֶׁרִי אֲצַבְעוֹת כָּף רִגְלוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְנַס
 מַעַס וְנוֹקֵב בְּבֶשֶׁר שׁוֹב אִין לוֹ רְפוּאָה. וְכֵן לֹא יִרְבִּין בָּהֶן אֵת חֵבִית
 – לֹא יוֹלֵף מִזֶּה עַל קֶרֶקֶע הַבֵּית כְּדִי לְהַרְבִּין וְלִהְדַּבֵּק אֶת הָאֲבָק
 לְקֶרֶקֶע שֶׁלֵּא יַעֲלֶה וְיִתְפּוֹר בְּאוֹרֵי. וְלֹא יִגְבֵּל – יִלּוֹשׁ בָּהֶן אֵת הַטִּיט,
 שֶׁכֵּן בְּשַׁעֲהָ שְׁנוּנָתָהּ אֵת הַטִּיט בְּבִינֵי נִגְעִים בּוֹ בִּידִים וְעַלְלוֹם
 לְהִינּוֹק. וְלֹא יִשְׁקָה מִתּוֹ לֹא אֶת בָּהֶמְתּוֹ, שְׁמָא יִשְׁחַטָּה לֵאחֲרֵי מִכֵּן
 וְהִיא מִבְּשִׁרָה יִינּוֹק, וְלֹא אֶת בָּהֶמְתּוֹ חֲבִירוֹ, וְלֹא יִרְחֵץ בָּהֶן מִיָּוִי
 יִדְיוֹ וְרִגְלָיו, שְׁמָא יִכְנַס הָאֶרֶס לְגוֹפּוֹ וְיָמוּת. אֲבָל אֲחֵרִים אוֹמְרִים, רַק
 מִקּוֹם בְּגוֹף שִׁישׁ שֶׁם סִרְפָּא – סִדֵּק, קִמְטִי עוֹר, אֲסוּר לְרַחֲצוֹ בְּמִים
 אֵלוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהָאֶרֶס שׁוּהָ שֶׁם יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שִׁיקוּב הָאֶרֶס אֶת הַבֶּשֶׁר
 יִכְנַס לְגוֹף, אֲבָל מִקּוֹם שְׁאִין בּוֹ סִרְפָּא וְהַמֵּים מִחֲלִיקִים מִמֶּנּוּ מִיד,
 מוֹתֵר לְרַחֲצוֹ בְּמִים הַלָּלוּ, שְׁאֵף אִם יֵשׁ בְּהֵם אֶרֶס, כִּיּוֹן שְׁאִינֵם
 שׁוֹחִים לַעֲלֵה הָעוֹר אֵינֵם מִיָּקִים.
 הַגְּמָרָא מִבְּרִיתָה בְּמַה נִּחְלָק תַנָּא קָמָא וְאַחֲרִים. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
 אֲחֵרִים תִּינּוּ תַנָּא קָמָא – דְּבָרֵי אֲחֵרִים וְדְּבָרֵי הַתַּנָּא קָמָא שׁוֹיִם,
 שְׁהִרִי אָף תַנָּא קָמָא אֲמַר רַק שֶׁלֵּא יִרְחֹץ פָּנָיו יִדְיוֹ וְרִגְלָיו, שִׁישׁ בְּהֵם
 סִדֵּקִים. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִיכָא בִּינֵיהוּ – הַחִילּוֹק בֵּינֵיהֶם הוּא,
 לַעֲנֵן רַחֲצִית גַּב תִּיד וְגַב הִתְּלֵל, וְרוֹמְנִי דָּאִי – וְרַחֲצִית הַלְחָיִים
 בְּגוֹבָה הַפָּנִים מִתַּחַת לַעֲנִינִים, שְׁאִין בְּמִקּוּמוֹת הַלָּלוּ קִמְטִים,
 שֶׁלְּדַעַת תַנָּא קָמָא אֶסּוּר וְלִדַּעַת אֲחֵרִים מוֹתֵר.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֲמָר מִר בְּבִרְייתָא, לֹא יִשְׁקָה מִתּוֹ לֹא אֶת בָּהֶמְתּוֹ
 וְלֹא אֶת בָּהֶמְתּוֹ חֲבִירוֹ. וְהִתְנַאֵב – וְהִרִי שִׁנִּינוּ בְּבִרְייתָא אַחֲרָה, אֲכָל
 מְשִׁקְהוּ – אֶת הַמְּגוֹלָה לְבָהֶמְתּוֹ עֲצָמוֹ.
 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: כִּי תַנְיָא תִּהִיא – מַה שִּׁנִּינוּ בְּאוֹתָהּ בְּרִייתָא
 שֶׁרְשָׁא לְהַשְׁקוֹת אֶת בְּהֵמַת עֲצָמוֹ, לְשׁוֹנְרָא – הִינּוּ לְחַתּוּל שְׁלוֹ,
 שְׁאֶרְס נִחַש אִינוֹ מוֹזִיק, שְׁהִרִי דֶּרֶךְ הַחַתּוּל לֵאכּוֹל נִחַשִׁים וַאֲנִי
 נִיזּוֹק מִדֶּם.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי חֵבִי – אִם כֵּן שְׁמוּדוּבֵר בְּחַתּוּל, דְּחִבְרִיהּ נָמִי –
 יֵהָא רְשָׁא לְהַשְׁקוֹת מִדֶּם גַּם לְחַתּוּל חֲבִירוֹ, וַאֲיִלוֹ מִהִבְרִיתָא
 מִשְׁמַע שֶׁרַק אֶת שְׁלוֹ מוֹתֵר. אֵלָּא וְדָאִי הִטְעַם הוּא כִּיּוֹן דְּחִבְרִיהּ
 בְּחִישׁ – שֶׁחַתּוּל חֲבִירוֹ עֲלוּל לְהִיחַלֵּשׁ מִהָאֶרֶס, וְהִרִי הוּא מוֹזִיק אֶת
 חֲבִירוֹ, וְאִם כֵּן יִדְרִיהּ נָמִי בְּחִישׁ – גַּם הַחַתּוּל שְׁלוֹ יִיחַלֵּשׁ, וְנִמְצָא
 שִׁיעֲבוּר עַל 'בֵּל תִּשְׁחִית', וּמִדּוּעַ הִתִּירָה הַבְּרִיתָא לְהַשְׁקוֹתוֹ. וְעַל
 כִּרְחֹךְ עֲלִיךְ לּוֹמֵר שְׁאִין חֲשַׁשׁ 'בֵּל תִּשְׁחִית', מְשׁוּם דְּדִרְדֵּר בְּרָא –

1 הדרגה השניה, קָתָם יִיגֵם של גוים, שלא ידוע אם נתנסך, ואף הוא
2 אִסּוּר בְּהִנָּא מדרבנן, משום גזירת יין נסך כמבואר לעיל (כט);
3 וּמִטְּמֵא מוֹמָתָא מִשְׁקִין, כלומר אם נגע בו שרץ הרי הוא מקבל
4 טומאה קלה, למנא אוכלים ומשקים ולא אדם וכלים, רק אם הוא
5 בְּשִׁיעוּר רְבִיעִית, ככל טומאת משקין, ולא החמירו בו לומר שיקבל
6 טומאה בפחות מרביעית. והדרגה השלישית, ישראל הַמִּפְקִיד יִינוּ
7 אֶצֶל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, היין אִסּוּר בְּשִׁתִּיה מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, וּמוֹתֵר בְּהִנָּא, שאינו
8 אלא ספק אם נגע בו הגוי ולכן לא אסרוהו בהנאה. וסברה
9 עתה הגמרא שמדובר במפקיד יין בחבית ללא חותם.
10 מקשה הגמרא על הדין האחרון: כיצד הותר בהנאה יין שהופקד
11 ביד עובד כוכבים, וְהָתֵן בְּמִשְׁנָה (דמאי פ"ג מ"ד), ישראל הַמִּפְקִיד
12 פִּירוֹתָיו אֶצֶל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים בלא חותם, והשיבם לו העובד כוכבים,
13 הֲרִי הֵן בְּפִירוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, וחושש בהם לִשְׁבִיעִית – שמא
14 הם פירות שביעית, והחייבים בביעור, וְלִמְעַשֵּׂר – שאינם מעושרים,
15 לפי שסתם עובד כוכבים בחזקת שהחליף הטוב ברע ממנו, ונטל
16 לעצמו את פירות הפקדון, והשיב לישראל פירות שלו, הגרועים
17 מהם. ואם כן אף ביין המופקד אצל עובד כוכבים יש לנו לחשוש
18 שהחליפו ביין שלו, ויאסר אפילו בהנאה, כדן סתם יינם.
19 מתרצת הגמרא: מה שאמרו שיין המופקד אצל גוי מותר בהנאה,
20 היינו כְּגוֹן שִׁיחִיד לֹא הגוי לישראל בביתו קֶרֶן וְזֵית – מקום מיוחד
21 וסגור בפני עצמו להנחת היין, ומסר לישראל את המפתח של
22 אותו מקום, או שעשה חותם על החבית, ולכן אין כאן חשש
23 החלפה.
24 מקשה הגמרא על תירוצו זה: אִי הָכִי – אם כן שאין חשש החלפה,
25 מדוע רק ההנאה מן היין מותרת, בְּשִׁתִּיה נִמְי לִשְׁתִּי – יש להתיר
26 גם את השתיה. ומוכיחה הגמרא שאכן צריך להיות היתר שתייה,
27 מִמַּעֲשֶׂה שְׁהִיָּה דְהָא – שהיה היה מעשה ברבי יוחנן, דִּאֲקָלַע לְפִירוֹד
28 – שהודמן לעיר 'פירוד', שבר קפרא היה דר שם, לאחר פטירת בר
29 קפרא. אִמָּר – שאל רבי יוחנן את בני המקום, בְּלוּם יֵשׁ – האם ידוע
30 לכם איזה דין מִמַּשְׁנֵת בֵּר קִפְרָא. תָּנָא לִיה – שנה לו רבי תנחום דְּמֵן
31 פְּרֹד בשם בר קפרא, הַמִּפְקִיד יִינוּ אֶצֶל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מוֹתֵר הֵינן
32 אפילו בְּשִׁתִּיה.
33 קָרִי עָלֶיהָ – קרא רבי יוחנן על בר קפרא בדרך משל את הפסוק
34 'מִקּוֹם שִׁפּוֹל הָעֵץ יִשָּׂם יְהוָה' (קהלת יא א), כלומר, מקום שדרו בו
35 התלמיד חכמים שם הם נמצאים. תמחה הגמרא: 'יִשָּׂם יְהוָה' סִלְקָא
36 דְעִתְקָךְ – וכי כך היא כוונת רבי יוחנן שהם עצמם נמצאים שם, והרי
37 בר קפרא כבר נפטר מן העולם. מתרצת הגמרא: אֵלָּא כִּי הִיא
38 הַכוּנָה, שָׁם יְהוָה פִּירוֹתָיו – במקום שנמצא העץ שם ימצאו הפירות
39 שנשרו ממנו, וכוונת רבי יוחנן היתה שהרוצה לדעת את דברי
40 החכם, ישאל את בני עירו שהם שומעים ולמדים ממנו, ומלמדים
41 אותם לאחרים. על כל פנים שמענו מדברי בר קפרא שיין המופקד
42 אצל עובד כוכבים מותר בשתייה, ואילו רבי יהודה בן בתירא אמר
43 שחבית הפקדון אסורה בשתייה.
44 הגמרא מבארת שאכן דין זה תלוי במחלוקת תנאים. מתרצת
45 הגמרא: אִמָּר רְבִי יוֹרְאָה, לֹא קִשְׁיָא – אין זו קושיא, כיון שבאמת
46 נחלקו תנאים בדבר, הָא – דברי בר קפרא הם בשיטת רבי אֶלְעִזָּר,
47 וְהָא – ודברי רבי יהודה בן בתירא, הם בשיטת רַבְּנָן. דִּתְנִינָא
48 בברייתא, אֲחֵד הִלֻּקְתָּ וְאֲחֵד הַשּׁוֹכֵר בֵּית הָעוֹמֵד בְּחִצְרֵי שֶׁל עוֹבֵד
49 בּוֹכְבִּים, וּמִלְאוּהוּ – הלוקח או השוכר לבית בחביות יין, ולא
50 נשארו לדור שם אך נעלו את הבית וּמִקְטַחַת הבית בידם, או שהיה
51 חוֹתֵם על כל חבית שנעשה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, רְבִי אֶלְעִזָּר מְתִיר אף את
52 שתיית היין, משום שאין לחשוש שבעל החצר הגוי יזייף את
53 המפתח או את החותם, וכך היא דעת בר קפרא, וְחֲכָמִים אִסְרִין
54 להניח שם את החביות, מחשש שמא יזייף, ואם עבר והניחם, הדין
55 אסור בשתייה ומותר בהנאה, ורבי יהודה בן בתירא לעיל האומר
56 כן סובר כשיטת חכמים.
57 הגמרא מבררת את ההלכה: אִמָּר רְבִי תִימָא בְּרִיהּ – (בגן) דְרַבִּי תִימָא
58 בְּרִי הָנִינִי, אִמָּר רַב חֲסִדָּא, אִמָּר רַב, וְאִמָּר לֹא – ויש אומרים, שלא
59 אמר רב חסדא כן בשם רב, אלא אִמָּר רַב חֲסִדָּא אִמָּר זְעִיר, וְאִמָּר

60 לָהּ – (ויש אומרים) שכן אִמָּר רַב חֲסִדָּא, אִמָּר לִי אִמָּא בְּרַחֲמֵי, הָכִי
61 – (כך) אִמָּר זְעִיר, הִלְכָה בְּרַבִּי אֶלְעִזָּר – שאף בחותם אחד אין
62 חוששים לזיוף, והדין מותר בשתייה.
63 הגמרא מביאה דעה החולקת וסוברת שהלכה כחכמים: אִמָּר רְבִי
64 אֶלְעִזָּר, הִבֵּל – כל דבר שיש בו חשש שגוי יחליפנו, מִשְׁתַּמֵּר – מותר
65 ליתנו לגוי שישמרנו כשמונח בְּחוֹתֵם אֲחֵד, חוֹץ מִן הַיֵּין שֶׁאֵין
66 מִשְׁתַּמֵּר בְּחוֹתֵם אֲחֵד, אלא בחותם בתוך חותם, שמפני חִבְת
67 הניסוך של העובד כוכבים יש לחשוש שיזייף חותם אחד, ויש
68 צורך בשתי חותמות. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמָּר, אֶפִּילוּ יֵין מִשְׁתַּמֵּר בְּחוֹתֵם
69 אֲחֵד.
70 מבארת הגמרא: וְלֹא פִלְגִי – רבי יוחנן ורבי אלעזר לא נחלקו
71 בבירור שיטת אחד התנאים הנוכחים, אלא נחלקו בפסק ההלכה,
72 הָא – רבי יוחנן סובר שהלכה בְּרַבִּי אֶלְעִזָּר, הָא – ורבי אלעזר סובר
73 שהלכה בְּרַבְּנָן.
74 הגמרא מביאה לשון אחרת במחלוקת שבין רבי אלעזר ורבי יוחנן:
75 אִיבָא דְאִמָּרִי – יש אומרים, כִּי אִמָּר רְבִי אֶלְעִזָּר, הִבֵּל מִשְׁתַּמֵּר בִּיד
76 גוי בְּחוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם, חוֹץ מִן הַיֵּין שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּר בִּיד גוי אפילו
77 בְּחוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמָּר, אֶפִּילוּ יֵין מִשְׁתַּמֵּר בְּחוֹתֵם בְּתוֹךְ
78 חוֹתֵם. מבארת הגמרא: וְתִירוּיָהוּ – ושניהם סוברים שההלכה
79 בְּרַבְּנָן, אלא שנחלקו בדעתם, מָר – רבי יוחנן קָבַר, כִּי פִלְגִי –
80 כשנחלקו בְּרַבְּנָן עָלֶיהָ דְרַבִּי אֶלְעִזָּר והחמירו על דבריו, היינו
81 שלשיטתם לא די בְּחוֹתֵם אֲחֵד, אֲכָל בְּחוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם שָׁרִי – גם
82 חכמים מתירים. וְמָר – רבי אלעזר קָבַר, אֶפִּילוּ חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם
83 אִמָּרִי.
84 הגמרא מבארת האִיךְ היא עשיית חותם בתוך חותם: הִיבִי דְמִי –
85 כיצד עושה חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם, אִמָּר רַבָּא, אֲנָנִי אֶפּוֹמָא דְחִתְיָתָא –
86 מִזְרֵק שכפאו על פי החבית, שְׂרִיקָא – וטיט מרוח סביבות פי המזרק
87 באופן שהטיט נתון גם על המזרק וגם על דפנות החבית ומדביקים,
88 וְחִתְיָתָא – וחתם על הטיט. ושני הדברים האלו, טיט וחותם, הֵיוּ
89 חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם, וְאִי לֹא עֲשֶׂה כֵךְ, לֹא – אין זה מועיל.
90 אופן נוסף של חותם בתוך חותם: כִּפֶּה דִּיקוּלָא – סל, על פי החבית,
91 והיינו שמרח טיט על פי מגופת ו–פקן החבית, ואחרי שהתייבש
92 הטיט כִּפֶּה סל על פי החבית באופן שראש החבית ומקצת
93 מהדפנות כנוסים בתוך הסל, וּמִיתְרֵךְ – והסל מהדוק באופן שיש
94 טירחא להסירו מראש החבית ולהחזירו, הֵיוּ חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם,
95 ואם לֹא מִיתְרֵךְ – לא היה הסל מהדוק על החבית, ונחל ליטלו
96 משם, לֹא הֵיוּ חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם – שכיון שנחל ליטלו משם הרי הוא
97 כמי שאינו.
98 עוד אופן של חותם בתוך חותם: נֹזֵד – כלי של עור שמילאוהו ביין,
99 קשור ומונח בְּדִיקוּלָא – שק של עור, וגם פי השק היה קשור, אם
100 חִתְיָתָא פִּיו – הקשר בפי הנוד היה לְמַטָּה – בשולי השק, ושולי
101 הנוד למעלה כלפי פי השק, הֵיוּ חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם, משום שטורח
102 הוא להפוך ולהתיר את קשרי השק והנוד, ושוב לחזור ולקשור
103 ולהפוך באופן שהיה מקורם, ואין חשש שיטרח הגוי לנסכו או
104 להחליפו. אבל אם פִּיו של הנוד היה לְמַעְלָה, בפי השק, לֹא הֵיוּ
105 חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם, משום שטירחא מועטת היא להתיר ולקשור
106 ולהחזיר למצב הקודם ויש לחשוש להחלפה.
107 אופן רביעי של חותם בתוך חותם: וְאֶפִּילוּ לֹא היה הנוד נתון בתוך
108 שק, כִּי בְּיָיָה שוּמִיָּה לָנוּ – אם לאחר שקשר את הנוד כִּפֶּה את
109 הקשר לתוכו, וְצִירִי וְחִתִּים – וכרך וקשר פעם נוספת על הכיפוף,
110 גם זה הֵיוּ חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם, כיון שהגוי מתירא שמא לא יחזור
111 הכפל למקומו ויכירונו הישראל.
112 דין יין המופקד ביד כותי: תָּנוּ רַבְּנָן, בְּרִאשׁוֹנָה – בתחילה הֵיוּ
113 החכמים אִמָּרִים, יֵין שֶׁל מְקוֹם שְׁשֻׁמוּ 'עֵין בּוֹשֵׁי', וכוותיים דרים שם,
114 אִסּוּר, אף שאינם עובדי אלילים, מִפְּנֵי הַמְּקוֹם שְׁשֻׁמוּ בְּיַת סִרְקָא,
115 שגרים בו גוים, והיו מצויים גם בעין כוש, ומאחר שאין כותי
116 מקפיד על מגע גוי נמצא שכל יינם בחזקת מגע גוי, ונאסר. וכן היין
117 שֶׁל כוּתִיִּים מִמְּקוֹם שְׁשֻׁמוּ בְּרִקְנָתָא, אִסּוּר, מִפְּנֵי גוֹי בְּכַף פְּרָשָׁא
118 הסמוכים לשם ומצויים בברקתא. וכן שֶׁל יְגִידוֹ אִסּוּר מִפְּנֵי בְּכַף

עבודה זרה. אין מעמידין - פרק שני דף לא עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רכה רש"י תוספות

המפקיד ינו אצל גוי אסור בשתיה ומותר בהנאה - ובסמך שמע שהפקידו בחותם אחד. ותמיה: מאי קסבר רבי יהודה בן בתירא? אי לא חישי לזיוף כרבי אליעזר - אפילו בשתיה לשתי, ואי חישי לזיוף כרבנן - אפילו בהנאה ליחסר שמא נגע בו הגוי ונסכו! ויש לומר: דרבי יהודה בן בתירא לטעמיה, דאמר לקמן בפרק "רבי ישמעאל" (נט, ב): יין של ישראל שנגע בו גוי מותר בהנאה, דהא דאין מנסכין יין אלא בפני עבודה זרה, ועוד שאומר לו "לא כל הימנך שותאטו יינו לאונסי", ואף על גב דחישי לזיוף דנגע ביה ושחיה מיניה, לא דחמיך כל כך לחוש לאחלופי בשלו שיאסור גם בהנאה, כיון שכל עיקר יינם אינו אסור אלא מדרבנן.

דאמר רב הלכה כרבי אליעזר שמתיר יין בחותם אחד - ולקמן פרק בתרא (סט, ב) נמי אמרין: האידינא קיימא לן כרבי אליעזר דלא חישי לזיופא, ויש להקשות דרב אדרב, דהא אמר רב לקמן (לט, א): חבית בחותם אחד אסור, סימן: חלב, בשר, יין, תכלת, ועוד קשה, דרב אשי אמר לעיל (כט, ב) בני חומין ויין מבושל אין צריך חותם בתוך חותם, משמע הא יין גמור צריך חותם בתוך חותם. וכן רבא דשקל וטרי לקמן בסמוך היכי דמי חותם בתוך חותם, משמע דסבירא ליה דלא סגי בחותם אחד, וכולה סוגיא דשמעתא מיירי בחותם בתוך חותם! והיה מתרץ רבינו תם דההוא דרב דלקמן מיירי בישראל חשוד, וגרע מגוי מפני שהוא בטוח שיאמינוהו ולא מירתת כל כך. וכן ההיא דרב אשי דלעיל (כט, ב) נפקא מינה לענין קיימא חשוד. וכן רבא מפרש חותם בתוך חותם אליבא דרבנן, ואפילו אליבא דהלכתא איכא נפקותא, כגון ישראל חשוד. וההיא דרבה בר רב הונא חתך לה לכישרא אתלתא קרנטא - כשמשתלחה ביד גוי, ולהכי סגי בחותם אחד. וקשה קצת פירוש רבינו תם, דנבואה היא להעמיד כל אלו ההלכות בישראל חשוד, ואנן בגוים קיימין. ורב אשי לעיל הוכיח חומין ביד גוי אין צריך חותם בתוך חותם, ומשמע: הא יין ביד גוי צריך. ועוד, דבירושלמי משמע דההיא בגוי איירי, וגם רש"י והלכות גדולות פירשוהו בגוין לכך נראה לפרש דהבא דהתם בגוי איירי, ויש לחלק בין שולח לחבירו ואינו חוזר ורואה חותמו להכירו, דאז צריך חותם בתוך חותם, דלא מרתא ששבור האחר לא יכיר החותם. אבל ההיא שמיניח ביד הגוי ועתיד לראות חותמו להכיר - די בחותם אחד. תדע שכן הוא, שהרי רבי אליעזר הזכיר בדבריו המפקיד ינו אצל גוי, ובסתמא אדם דעתו לחזור שם להכיר חותמו וסתמו, אבל רב אשי דלעיל הזכיר בדבריו חומין שלנו ביד גוי, משמע ששולחו ביד גוי, ורבא נמי אסבין לקמן דקאמר: נוד בדיסקיא ופין למטה, ואידו גופיה אמר בפרק בתרא (עבודה זרה ער, ב): כי היה משדר גולפי להרפניא סחף לוד אממיהו וחתם לודו אבירציהו, ומלתיה דרב לקמן (לט, א) מיירי בשולח ביד גוי כפירוש רש"י והלכות גדולות. **ולא** פליגי הא רבי אליעזר חתב - רבנן - פירוש:

לא פליגי אליבא דדוד תנא, אלא מר סבר כרבי אליעזר ומר סבר כרבנן. אי נמי, לא פליגי - וכולהו כרבי אליעזר קיימי דפסק רב כותיה, אלא מר מפרש מילתיה דרבי אליעזר ומר מפרש מילתיהו דרבנן. ואם תאמר: ורבי אליעזר, היכי קאי כרבי אליעזר? הא רבי אליעזר גופיה קאמר בפרק קמא דנדה (ח, א) דאין הלכה כרבי אליעזר בכולהו סידרי אלא בארבעה? ויש לומר: דשאני הבא, דקאי רבי מאיר כותיה לקמן פרק "רבי ישמעאל" (סא, א) בברייתא. דאמר: הלוקח בית וכו', וכדאי גזנא משני תלמודא דהם בפרק קמא דנדה (שם עמוד ב). **ותרוייהו** כרבנן - ואם תאמר: אימור דרבי יוחנן סבר כרבי אליעזר, ומפתח וחותם דקתני בברייתא רוצה לומר תרוייהו, דהשתא הוי חותם בתוך חותם! ויש לומר: דהלמא דמשמע ליה דמפתח וחותם דקתני בברייתא - לא משום דבעינן תרוייהו, מדלא קאמר שתי מפתחות או שתי חותמות, אלא מפתח או חותם קאמר, וגם יש גורסים "מפתח או חותם".

סתומות ומותרות - ואף על פי שאין לך סתומות שלא יהו פתוחות מתחלה, מכל מקום כיון שדעתו לסתמן להתקיים למכור לישראל - מנטר קא נטר לודו שפיר, ואינו חפץ שיחשדוהו ישראל כלל.

השולח

סתם יינם אסור בהנאה - משום גזירת יין נסך. ונפטמא סתמא משקין - מטמא סתמא אובכלין ומשקין כותרת משקין, סתמא שרץ, שאינו מטמא אדם וכלים אלא אובכלין ומשקין, ושיעורן לקבל סתמא ברביעית הלוג ככל סתמא משקין. והתנן המפקיד פירותיו אצל הגוי הרי הן כפירותיו - למעשרות ולשביעית, דחשידי לחלופי, והבא נמי דלמא חלפיה, והאי חזרא דגוי הוא! שיחד לו קרן זוית - ומסר לו מפתח או עשה חותם. פירור - מקום של בר קפרא הוא, ונפטור בר קפרא. שפול העין - ששכן, שם תלמיד חכמים. שם יהו סלקא דעתך - שהוא עצמו ימצא שם? והא שכיב ליה אלא שם [יהו פירותיו] - ימצאו פירות העין שנשדו ממנו. אף כאן, הצריך לדברי חכמים ישאל את בני העיר, ששומעין ולמדן ממנו ומלמדיהם אותן לאחרים. ספתא או חותם רבי אליעזר מתיר - אף בשתיה. וחכמים אוסרין - לעשות כן, ואי עבד שרי בהנאה כדאמרין לעיל. ותרוייהו כרבנן - דאי כרבי אליעזר, בחותם אחד נמי שרי. אנא אפומא דהביתא - כפה מזרק על פי הבית. שריקא - טח בטיט, ודיבק סביבות פי המזרק לדופני החבית. דיקולא - כפה סל על פי הבית והחבית מגופה, דהיינו שתי חותמות: מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה, וסל כפף עליה. ויחידק - כנס כדוחק פי הסל לבלוע את החבית, הוי חותם בתוך חותם, ולא טרח לזיוף כולי האי. לא מיהדק - נוח ליטלו, הוי כמאן דליתיה. נוד - של עור, מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של עור. פיו - של נוד. למטה - בתוך דיסקיא. הוי חותם בתוך חותם - וטרח להפוך ולהחיר קשר הדיסקיא וקשר הנוד ולחזור ולקשרה, כולי האי לא טרח. ואי כ"י פומיה - של נוד לגוי, וצריך וחותם כעין שקשורין נודות שלנו של שמן, שלאחר שקושרים אותו מכניסין פי הנוד כשהוא קשור בתוכו, ועוד קושרים אותה פעם אחרת, אפילו אין דיסקיא הוי חותם בתוך חותם. עין כושי - מקום כותים. בירת סריקא - גוים הן, וסומכין לעין כוש. ברקתא - עיר של כותים. כפר פרשאי - גוים. וזגור - כותים. חבית

דרבי אליעזר - בחותם אחד, אבל בחותם בתוך חותם חותם שרץ; ומר סבר: אפילו חותם בתוך חותם אסרי. היכי דמי חותם בתוך חותם? אמר רבא: אנא דפומא דחביתא שריקא וחתומא - הוי חותם בתוך חותם, ואי לא - לא; דיקולא ומיהדק - הוי חותם בתוך חותם, לא מיהדק - לא הוי חותם בתוך חותם; נוד בדיסקיא, חתומת פיו למטה - הוי חותם בתוך חותם, פיו למעלה - לא הוי חותם בתוך חותם, וכי כ"י פומיה לגוי וצריך וחתים - הוי חותם בתוך חותם. תנו רבנן, בראשונה הוי אומרים: יין של עין פושי אסור מפני בירת סריקא, ושל ברקתא אסור מפני כפר פרשאי, ושל זגור אסור מפני כפר שלום; חזרו לומר: חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות. מעיקרא מאי סבור, ולכסוף מאי סבור? מעיקרא סבור: אין פותי מקפיד על מנע גוי, לא שנא פתוחות ולא שנא סתומות, ולכסוף סבור: פי לא קפיד - אפתוחות, אסתומות מקפיד קפיד. וסתומות מותרות? ורמינהי:

השולח

לא פליגי אליבא דדוד תנא, אלא מר סבר כרבי אליעזר ומר סבר כרבנן. אי נמי, לא פליגי - וכולהו כרבי אליעזר קיימי דפסק רב כותיה, אלא מר מפרש מילתיה דרבי אליעזר ומר מפרש מילתיהו דרבנן. ואם תאמר: ורבי אליעזר, היכי קאי כרבי אליעזר? הא רבי אליעזר גופיה קאמר בפרק קמא דנדה (ח, א) דאין הלכה כרבי אליעזר בכולהו סידרי אלא בארבעה? ויש לומר: דשאני הבא, דקאי רבי מאיר כותיה לקמן פרק "רבי ישמעאל" (סא, א) בברייתא. דאמר: הלוקח בית וכו', וכדאי גזנא משני תלמודא דהם בפרק קמא דנדה (שם עמוד ב). **ותרוייהו** כרבנן - ואם תאמר: אימור דרבי יוחנן סבר כרבי אליעזר, ומפתח וחותם דקתני בברייתא רוצה לומר תרוייהו, דהשתא הוי חותם בתוך חותם! ויש לומר: דהלמא דמשמע ליה דמפתח וחותם דקתני בברייתא - לא משום דבעינן תרוייהו, מדלא קאמר שתי מפתחות או שתי חותמות, אלא מפתח או חותם קאמר, וגם יש גורסים "מפתח או חותם".

סתומות ומותרות - ואף על פי שאין לך סתומות שלא יהו פתוחות מתחלה, מכל מקום כיון שדעתו לסתמן להתקיים למכור לישראל - מנטר קא נטר לודו שפיר, ואינו חפץ שיחשדוהו ישראל כלל.

השולח

השולח

חבית של יין ביד כותי וציר ומוריס ביד גוי – מדקדק רבינו תם, דמשמע
מדפלגניהו בתרי בבית שמע מינה דוקא קתני יין ביד כותי, אבל ביד גוי לא סגי
בחותם אחד, ואתאי כרבנן, ואם כן ציר ומוריס סגי בחותם אחד אף לרבנן. ותימה: אם כן
תקשי לאיכא דאמרי דלעיל דאמר רבי אלעזר: הכל משתמר בחותם בתוך חותם, דמשמע:

כל מילי בעינן חותם בתוך חותם ויש לומר:

ד'הובל' לא קאי אלא אשאר מילי דחבית, אבל

חמפ"ג – מוריס, פת וגבינה, אמרינן

לקמן דסגי בחותם אחד. ורש"י פירש: יין ביד כותי

– וכל שכן ביד גוי צריך הכרת חותם, ובהכרת

חותם מהא שרי כרבי אליעזר. משמע דאף לרבי

אליעזר צריך הכרת חותם בשולח בדרך מעיר

לעיר. ואף לדברי רבינו תם שמעמיד הברייאת

כרבנן, מדרבנן נשמע לרבי אליעזר. אלא אמר

רבנן בציר ומוריס דסגי בחותם אחד דבעי הכרת

חותם – לרבי אליעזר נמי בין דסגי בחותם אחד

צריך הכרת חותם. ואם כן יש ליהדר בשולח יין

לתיביו ואינו הולך שם להכיר חותמו שצריך

חותם בתוך חותם, או אם שולח כתב להודיע איך

חותמו ויודיע לגוי שכן שלח לו – מועיל בחותם

אחד, דגוי כיון דידע מירתת ולא מניף. ורבינו תם

פירש: דלרבי אליעזר דלא חייש לזיופא לא בעינן

הכרת חותם, ואפילו אינו הולך להכיר חותמו וגם

אינו שולח באיזה ענין הוא חותם מותר. ומיית

ראיה מדקאמר תלמודא לקמן פרק בתרא (סט, ב):

השתא דקיימא לן כרבי אליעזר דלא חייש

לזיופא אמאי לא מותבין חמרא ביד גוים כו'. וענין

ובדיעבד על לשמוע על פסק רבינו תם, וענין

חתימת החבית פירש רבינו ברוך וזה לשונו: נכון

הדבר לסתום פי חבית בנעורת או בדבר אחר

ולת עור על הסתימה קבוע במשמרות, ולכתוב

אותיות חציין על העור חציין על דופני קרשי

החבית, שאם יגביה הגוי העור לא יוכל לכוין

לישבו בכתוליה. ולת חשוק אחד שקרין

צירקליא סביב השולים במקום שמחזירים דופני

החבית, ולקבוע שם במשמרות מפני הנעורת

התחובה שם סביב, שלא יוציאם הגוי להוציא היין

דרך שם ולתחבו אחרי כן אל מקומו הראשון. וכל

הברות הולחן ולקבוע עליהם עור במשמרות, או

לקבוע סתרים למסות כל השולים והברות עד כאן

לשונן. ושלח להכיר כתב כדפרשית. כתב רב

יצחק בר יהודה לרבי שמעון בתשובה כי במידים

הזו החביות של חרס, וכאשר היתה פי החבית

סתומה אז היה די כרבי אליעזר, אבל חביות שלנו.

אף לאחר חיתום פי החביות והברות יכול הגוי לנועץ סכין בין הנסרים ולהוציא יין. ולפי תשובתו יש לאסור אפילו חתמו בענין שפירשתי. ויש מחמירים ומכסים כל דופני החבית בחשוקים

וגם השולים בנסרים, ואז אין לחוש כלל. ויש מקילים לשלוח בחותם אחד אף בלא הכרת חותם ולא הודעת כתב, ומיישבים הברייאת ד"אם היה מכיר חותמו" – לא שילך להכירו, אלא אם

הלך ומצא והכיר חותמו – מותר גמור כי ודאי לא יזיף, אבל אם לא הכיר כשהלך שם החותם כמו שעשאו – יש לחוש שמא יזיף הגוי. אבל אם לא הלך אחריו אשור חתמו, והישראל מצאו

חתום – מותר, והחמירי תבא עליו ברכה. וכתב הרב רבינו משה מקרץ בספרו כי אחרי שיש מקילין ויש מחמירין, אין לנו ראייה ברורה לאסור. ודין חביות ורקיות נפרש בסוף עבודה זרה

(עד, ב דבור המתחיל "רבא") כשנגיע שם אם ירצה השם. **מפני** מה אסור שבר כו' – אסור שבר לא מצינו לא במשנה ולא בברייאת, ושמוא בימי האמוראים אסרוהו. **רב** נחמן אמר משום

גילוי – ואם תאמר: למאן דאמר משום גילוי, מאי טעמא לא חגי ליה במתניתין עם גבינות דטעמיהו נמי משום גילוי? ויש לומר: דרב נחמן לית ליה לקמן (לה, ב) בגבינות טעמא דגילוי, אלא

טעמא מפני שמעמידין בשרף עולה. ואם תאמר: למאן דאמר משום גילוי בגבינות, אי סבר הכא טעמא דגילוי? ויש לומר: כיון דהכא ליכא למיחש היכא ולא מצול מיא והכי נמי נמשו ביה

כשותא, לא פסיקא ליה. **באתרא** דמצול מיא – ואם תאמר: למאן דאמר לעיל (ל, א) אמנקיותא קפדי, מאי איכא למימרי? ויש לומר: דבשכר לא קפדי כל כך, מפני שסופו להוציא כל

גריעות שבו כשיהיה עשוי ותוסס כל צרכו, ואם שוקע יסאר עם השמרים שאינם לשתייה. **ותרוייהו** משום חתנות רב אחא עבד דהורקה יתירתא – ומכל מקום שניחן לא היו שוחין בבית

הגוי. ואם כן צריך ליהדר שלא לשות שרבי בבית הגוי, דהא רב פפא ורב אחא שדחי בתראי לא היו שוחין. ומיהו, המתאכסן בבית הגוי יוכל להיות ששומר לשלוח בעיר לקנות שרבי מן

הגוים, דהוי כמו בביתו של ישראל. ואף אם הגוי אכסנאי שלו נתון לו משלו (ו) שותה משום איבה, דלא אסור משום חתנות אלא לקבוע שתיה בחנות או ברגילות לשות בבית הגוים, אבל

אקראי בעלמא שרי. ובכלל דין שכר, בין שכר של תמרים בין של תבואה. ואין לאסור של תבואה משום בשולי גוים כמו סלקא ודייסא דאף על גב דלא חוי לכוס כשהוא חי, וסבירא לן

כאידך לישנא דרב דאמר: כל שאינו עולה על שלחן מלכים אין בו משום בשולי גוים, ואשכחנא רבי יוחנן סבר לקמן פרק "רבי ישמעאל" (נט, א) כותיה. ובפרק "החולץ" (יבמות מז, א). ועוד

יש טעם אחר להתיר השכר דאין בו משום בישולי גוים, דכי היכי דהתבואה בטלה לגבי המים לענין ברכת "שהחל נהיה בדברך", הכי נמי היא בטלה לענין איסור בישול. **דאכלי** שקצים

ורמשים חביל גופייהו – תימה: דאמר פרק "רבי עקיבא" (שבת פב, ב) גבי שכבת זרע של ישראל במעי גויה: ישראל דדייק במצות חביל גופייהו טפי מגוים! ויש לומר: דלענין להנצל מארס

אין מועיל חביל דדייק במצות כמו חבל דאכילתא שקצים ורמשים שיש להם בתוך הגוף ומבטל ארס של חוש.

השולח חבית של יין ביד כותי, וישל ציר וישל מוריס

ביד גוי, אם מכיר חותמו וסתמו – מותר, אם לא

– אסור! אמר רבי יורא, לא קשא: כאן בעיר

כאן בדרך. מתקין לה רבי ירמיה: מיד הנה דעיר

לא בדרך אתו? אלא אמר רבי ירמיה: בין הניתות

שנינו, בין דכולי עלמא אפכי, מירתת, אמר: השתא

אי חוי לי ספקסד לי. אתמר: מפני מה אסור שר

של גוים? רמי בר חמא אמר רבי יצחק: משום

חתנות, רב נחמן אמר: משום גילוי. אגילוי דמאי?

אילכא גילוי דנוייתא – אמן נמי מגילוי? ואלא

דחביתא – אמן נמי מגילוי? – לא צריכא, באתרא

דמצול מיא. – אלא מעתה, ישן תשתרי, דאמר רבי:

ישן – מותר, אין מניחו לישן; החמין – מותר, אין

מניחו להחמין! – גזירה ישן אטו חדש. רב פפא

מפיקין ליה לאבבא דחנותא ושתי, רב אחא מיתו

ליה לבייתיה ושתי; ותרוייהו משום חתנות, רב אחא

עבד דהחקה יתירתא. רב שמואל בר ביסנא אקלע

למרגואן, אייתו ליה חמרא ולא אשתי, אייתו ליה

שיכרא ולא אשתי. בשלמא חמרא משום שימצא,

שיכרא משום מאי? משום שימצא דשימצא. אמר

רב: האי שיכרא דארמאה שרי, וחייא ברי לא נישתי

מיניה. מה נפשך? אי שרי – לכולי עלמא שרי, אי

אסיר – לכולי עלמא אסיר! – אלא רב סבר: משום

גילויא, ואזיל מורא דכשותא וקלי ליה ויתריה;

ודלקין מלקין ליה טפי, וחייא ברי הואיל ולקן – לא

נישתי מיניה. אמר שמואל: כל השרצים יש להן

ארס, של נחש ממות, של שרצים אינו ממות. אמר ליה שמואל לחייא בר רב: בר אריא,

תא ואימא לך מילתא מעלייתא דהוה אמר רב אבון, הכי אמר אבון: הני ארימא וזקאני

דהוה פתו גילויא ולא מתו, איידר דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו. אמר רב יוסף:

האי

חבית של יין ביד כותי – וכל שכן ביד גוי, צריך הכרת חותם. ואף על פי דכתי אינו

מנסך, מיהו לא קפדי אמגוע גוי. ושל ציר ומוריס ביד גוי – צריך הכרת חותם. ציר, אף

על גב דלאו אורחא למירמי ביה חמרא, דדמי היין יקרים משל ציר, מיהו חיישנן דלמא

מחליף ליה בציר של דגים טמאים. ומוריס, חיישנן אידי דדמי מוריס יקרים מדמי יין,

דלמא שקיל מוריס ומעיל חמרא ומערב ביה,

אבל כותי לא חשיד לאחלוף. ציר – מויעה

חובות של דגים כשבושין אותו מוכבש,

כדאמרין במועד קטן (יא, א) ונעשה חזק

כחומץ ומטביל בו. מוריס – מערבין בו קרבי

דגים, כדאמרין לקמן בפרקין (עבודה זרה לה,

ב) דנפיש שומניה. מכיר חותמו וסתמו – שלא

יזיף סתמתו. בעיר – קפדי כותי, דסבר: השתא

נגע גוי ביני ולא זבני מיני. לא בדרך אתו –

ולחוש שמא נגע בתו בבורא בדרך בין הניתות

שנו – הך דקתני סתומות מותרות. דכולי עלמא

אפכי – מצוין בדרכים. משום חתנות – שלא

יחיל לעשות משתאות אצל גוי ויתן עניו

בבתו. דנוייתא – בעוד שהשכר בגיית שהיא

נעשית. אמן נמי מגילוי – דקיימא לך דשיכרא

לא שתי חייא מניה. באתרא דמצול מיא –

במקום שרגילין להשקות המים בבלי עד שיהו

צלולים, ומים יש בהן משום גילוי. ישן מותר –

כל דבר גילוי שהשדו אותו עד שתיישן –

מותר, דאין מניחו ארס של נחש לישן אם היה

בתוכו. החמין מותר – יין מגתו חדש שנתגלה

עד שלא החמין, והחמין – מותר, בידוע שלא

שתה בו נחש, דאילו שתה בו נחש לא היה

מניחו להחמין. למרגואן – ישראל חשודין הוי,

ולא היו מקפידין על יינם של גוים. משום

שימצא – חשד יין נסך. שימצא דשימצא – גזרה

שיכרא אטו חמרא. משום גילויא – ומיהו לכולי

עלמא שרי, שאין חולק, והאי יזהרא לא מלק

להו. משום דאול מרורא דכשותא – טעם

מירות של כשות, וקלי ליה לזהרא, ואין בו כח

להלקות אדם בריא. ודלקין מלקין ליה – אדם

שהוא חולה קודם לכן ושותהו, מוזיק ומכבד

חלי. מלקין = מוזיק, וזקאני = נפוחים.

הורדאי

שנתגלה חבית של יין, אם תחמץ – נעשה יין, מותר לשתותו, 63
 והחל לקבל חזק של יין, מותר לשתותו, 64
 משום שברור שלא שותה בו נחש, שאלו שותה ממנו נחש אין 65
 מניחו לתחמץ, ועל כל פנים מבואר ששיכר שיש בו ארס אינו 66
 מתיישן, ואם כן מדוע לא התירו שיכר ישן, שמוכח שלא היה בו 67
 ארס בתחילת עשייתו. מתרצת הגמרא: אסרו חכמים אף שיכר 68
 שהתיישן, וזוהי יין אסור חדש – כדי שלא יבואו לשתות מהחדש, 69
 שההבדל בין הישן לחדש אינו ניכר כל כך. 70
 הגמרא מביאה את מנהגי האמוראים בשתיית שכר של גוים: רב 71
 פפא, מפיקין ליה לאכבא דתנותא ושתין – היו מוציאים לו שכר של 72
 גוי לפתח החנות ושם היה שותהו. רב אחאי מויתו ליה לביתיה 73
 ושתין – הביאו לו לשתות את השכר בביתו, והקפיד לא לשתות גם 74
 בפתח החנות. מבאר הגמרא ענין מנהגם, ותרתייהו – ושניהם 75
 סברו שטעם האיסור הוא משום תהנות ולא משום גילוי, ומצד 76
 ההרחקה של חנות דיי בזה שלא ישתה ברשותו של הגוי, שכן 77
 שאינו שותה בבית הגוי אין חשש של קירוב הדעת. ומה שהקפיד 78
 רב אחאי שיביאו לו לביתו, עבדי דתהנה ויתריתא – עשה כן משום 79
 שרצה להחמיר על עצמו יותר ממה שהדין מחייב. 80
 הגמרא מבררת את דין שתיית שכר אצל ישראל החשוד להקל 81
 בסתם יין של גוי: רב שמואל בר יבסנא איקלע – הודמן למקום 82
 ששמו מרנאן, שדרו שם ישראל חשודים שלא היו מקפידין על 83
 יינם של עובדי כוכבים, ייתנו ליה חמרא ולא אשתין – הביאו לו 84
 יין ולא רצה לשתות, וייתנו ליה שיכרא ולא אשתין – הביאו לו שכר 85
 וגם כן לא רצה לשתות ממנו. מקשה הגמרא: בשלמא חמרא – 86
 מובן מדוע לא רצה לשתות יין, משום שימאץ – (חשש) שנחשדו 87
 על יין נסך. אלא שיכרא, משום מאי – מהו הטעם שלא רצה 88
 לשתות מזה. מתרצת הגמרא: משום שימאץ דשימאץ – חשש 89
 לשתיית שיכר משום שתיית יין, שהואיל וישראלים הם יבאו 90
 להימשך אחר יינם, שיש בו חשש יין נסך. 91
 הגמרא מביאה דעה החולקת בענין שכר של גוי: אמר רב, האי 92
 שיכרא דאמרא שרי – השכר הנעשה אצל גוי מותר לשתותו, 93
 ואולם חייא ברי – לחייא בני אני מורה דלא נישתי מיניה – שלא 94
 ישתה ממנו. 95
 מקשה הגמרא: מה נפשך – איך תתפרש את דברי רב יקשה, אי 96
 שרי – אם הוא סובר ששכר גוי מותר, לכולי עלמא שרי – צריך 97
 שיהא מותר לכולם, ומדוע אסר לבנו, אי אסיר – ואם הוא סובר 98
 ששכר גוי אסור, לכולי עלמא אסיר – צריך שיהא אסור לכולם, 99
 ומדוע אסר רק לבנו ולכולם התיר. מתרצת הגמרא: אלא ביאור 100
 דבריו הוא כך, רב קבר שטעם האיסור בשכר גוי הוא משום גילויא 101
 – שאינם נזהרים מגילוי, ויתכן ששתה נחש מהמים קודם שהוטלו 102
 לשכר וכאמור לעיל, אמנם בני אדם הבריאים אין חשש שינוקו 103
 משתיית שכר זה, כיון שסתם שכר מטילים לתוכו כשות, ואולי 104
 מרורא דכשתא וקלי ליה ויתריה – וטעם המרירות שיש בכשות 105
 מחליש את הארס שלא יתא בו כח להלקות אדם בריא. ודלקן – 106
 אך אם ישתהו אדם חולה או חלוש בטבעו, הארס מלקין ליה מפי 107
 – מכביד ומגביר את חוליו יותר ומסתכן. וחיא ברי, הואיל וקלי 108
 והוא חולה, לא נישתי מיניה – אסור לו לשתות שכר של גוי כדי 109
 שלא יסתכן. 110
 הגמרא ממשיכה בענין משקין מגולין: אמר שמואל כל השרצים יש 111
 להן ארס, ולכן אסור לשתות משקה ששתה ממנו אחד השרצים, 112
 ולא הוזכר של נחש יותר מן האחרים אלא מפני חומר הסכנה, 113
 שארס של נחש מפיט את השותהו, וארס של שרצים אינו מפיט 114
 אלא מלקה ומביא חולי על השותה. 115
 אמר ליה שמואל לחייא ברי – (בנו של) רב, בר ארנא – בן אריה, 116
 וכינהו כן דרך חביבות לבן איש גדול, תא ואמא לך דבר מעולה שהיה 117
 אמר אביו, רב, הרי אמר אבך – כך אמר אביו, הטעם מדוע הני 118
 ארנא וזאנא – אלו הגוים נפוחים, דתו שיתו גילאן – שהיו שותים 119
 ממשקין מגולין, ולא תתו – ומה שלא מתו הוא, אידי דאכלי – 120
 מתוך שהם רגילים באכילת שקצים ורמשים, חבלי גופיהו – נעשה 121
 גופם כן ומחליש את כח הארס. 122
 הגמרא עוברת לדון בחומץ שכר שנלקח מגוי: אמר רב יוסף 124

השולח חבית של יין ביד בות, שאינם מקפידים על מגע גוי, וכן 1
 השולח חבית של ציר – זיעה היוצאת מדגים הנכבשים במכבש, 2
 ונעשה חזק כחומץ ומטבילים בו את המאכל, וכן חבית של מורייס 3
 – מאכל העשוי משומן קרבי דגים והיו רגילים לערב בו יין, ביד 4
 עובדי כוכבים, אם מביד חותמו וסתמו – וסתימתו, וניכר שלא זייפם 5
 השליח, מותר, ואם לאו – שאינו מכיר, אסור. וטעם האיסור, לגבי 6
 יין שביד כותי חושש הוא שנגע בו גוי, ולגבי ציר שביד עובד 7
 כוכבים החשש הוא שהחליפו בציר של דגים טמאים הגרוע ממנו 8
 ובמורייס שביד העובד כוכבים יש לחשוש שהוציא ממנו מעט 9
 והוסיף במקומו יין, שהוא זול מהמורייס. ועל כל פנים מבואר 10
 בברייתא שאין להתיר יין שאצל הכותי אפילו בחבית סתומה, 11
 אלא בהכרת חותם, ואילו בברייתא לעיל שנינו שמותר לקנות 12
 מהם יין בחבית סתומה. מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, לא קשיא 13
 אין סתירה בין הברייתות, שאמנם מן הסתם אין הכותי מקפיד 14
 לשמור שלא יגע גוי ביו, מכל מקום קאן – בברייתא האומרת 15
 שהסתומות מותרות, מדובר באותן הנמצאות בעיר, שהכל רואים 16
 את מעשי הכותי ואם לא יקפיד יחששו אנשים שנגע גוי בינו ולא 17
 יקנו ממנו. קאן – בברייתא ששנינו שהסתומות צריכות חותם, 18
 מדובר בדרך, והיינו מהוץ לעיר שאין הרבים מצויים שם, ולכן אין 19
 הכותי חושש שיודע שנגע הגוי בחבית. 20
 הגמרא דוחה את תירוצו של רבי ירמיה: פתקיה לה – הקשה עליו 21
 רבי ירמיה, מיד תהי ציר לא בדרך אהו – וכי אלו שבעיר לא באו 22
 קודם לכן מה הדרך, ונמצא שגם על היין שבעיר יש חשש שמא 23
 נגע בהן גוי בדרך לעיר. 24
 אלא אמר רבי ירמיה, כך יש ליישב הסתירה, הברייתא המתירה 25
 לקנות מחביות סתומות, בקונה יין הנמצא בין הניתות – (מקומות 26
 דריכת היין) שנינו, והטעם שהתירו את החביות הסתומות 27
 שבמקומות אלו, כיון דכולי עלמא אפכי – הכל עוברים ושבים 28
 ומצויים בדרכים, והכותי מיתת – מפחד ונזהר שלא יגעו גוים 29
 בינו, אמר – הוצא חושב בדעתו, השקא אי חוי לו מפסדו לי – אם 30
 ישראל יראו אותי עכשיו שאיני נזהר ממגע גוי, יאסרו את ייני 31
 ואפסיד את כספי. 32
 הגמרא מביאה הלכות שכר פירות של גוים: אמר – נאמר בבית 33
 המדרש, מפני מה אסרו חכמים לשתות שכר פירות של עובדי 34
 כוכבים, הלא הוא נעשה מדברים המותרים באכילה, ואין מנסכים 35
 ממנו לאילולים. רמי בר חמא אמר בשם רבי יצחק, משום תהנות – 36
 שלא יתא רגיל לעשות משתאות אצל הגוי ויתן עינו בבת העובד 37
 כוכבים. ורב נחמן אמר, משום גילוי – הגוים אינם נזהרים בגילוי 38
 המשקה, ויש לחשוש שמא שותה ממנו נחש והטיל בו ארס, ואם 39
 ישתה ממנו הישראל, ימות. 40
 הגמרא מבאר את טעמו של רב נחמן. מבררת הגמרא: אגילוי 41
 קאן – מהו הגילוי שצריך לחשוש לו והגוים אינם מקפידים עליו, 42
 אילמא – אם נאמר שאינם מקפידים בגילוי דנתיא – בגילוי 43
 הגיגות שבהם נעשה השיכר, הרי אמן נמי מגילין – גם אנו איננו 44
 נזהרים בגילוי שכר שבגיגות זו, משום שמקובל בדינו שהנחשים 45
 אינם שותים שיכר. ואלא החשש הוא מגילוי דחביתא – החבית 46
 שהשכר מונח בה לאחר שנגמרה עשייתו, אך קשה שהלא אמן נמי 47
 מגילין – גם אנו מגלים את החבית ואין אנו נזהרים, מהטעם 48
 האמור. 49
 מבאר הגמרא: לא צריכא – אכן חשש הגילוי אינו אלא באתרא 50
 דמצלו מאי – במקום שבעשיית השכר מצלילים את המים קודם 51
 שנותנים התבואה, ועומדים המים בכלי יום או יומיים עד שכל 52
 הלכלוך שבהם שוקע ונעשים צלולים, ועל אותו זמן חוששים 53
 שלא נזהר הגוי והניח את המים מגולים, והרי במים יש איסור 54
 גילוי. 55
 מקשה הגמרא: אלא מעתה – לפי דבריו שהטעם הוא משום גילוי 56
 של המים, קודם עשיית השיכר, אם כן שיכר של גוי שנעשה יין, 57
 תשתין – יהא מותר לשתותו, דאמר רבי תנא, יין ושכר וכל 58
 דבר שיש בו משום גילוי, שנתגלה כשהוא חדש והמתין לו עד 59
 שנתישן והשביח, מותר לשתותו, מפני שאם היה בתוכו ארס אין 60
 הארס מניחו ליין – להתישן ולהשביח, אלא מהקלקל, וממה 61
 שאנו רואים שהתיישן מוכח שמעולם לא היה בו ארס. וכן יין 62

החכמים למעשהו של רבן גמליאל, כיון שהם סוברים שאף כלים
אלו בולעים.
עוד שנינו בברייתא זו: נודות – כלי יין העשויים מעור רך של
עובדי כוכבים, רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע בן
קפא, אסור לעשות מהן שטיחין ו-אוכפים להמור, מפני
שהנודות ספוגים ביין של גוי האסור בהנאה.
מדקדקת הגמרא מברייתא זו: והא הך – והלא כאן, באוכף,
ד'רובא בקימו של היי האסור, ולא בשביל לשתותו אלא על ידי
דבר אחר, שצריך לאוכף, וק'תני – והברייתא שונה דאסור לעשות
מהן שטיחין, וקשה על החכם שהתיר לסמוך כרעי המטה בחרס
הדרייני.
דוחה הגמרא ומקשה על השואל: ולישמיך – ולשיטתך שהתנא
אסר לעשות מהנודות שטיחין משום שגם קיומן על ידי דבר אחר
אסור, אם כן גם קנקנים – כלי חרס של עובדי כוכבים ליתסרו
למיין – יאסרו לקנותם, מאי שניא – מה נשתנו נודות שאסר התנא
אף לעשות מהן שטיחין, ומאי שניא קנקנים שלא נאסרו לקנותם.
אלא ודאי אין טעם האיסור בנודות מחמת שהוא רוצה בקיומן על
ידי דבר אחר.
הגמרא מבארת באופן אחר מדוע אסרה הברייתא את הנודות:
אלא אסור דכא, הטעם שאסרו את הנודות הוא משום גזירה שפא
בפעם נודו של הישראל, ויפלונו באוכף שנעשה מהנודות שקנה
מהגוי ויתפסנו הישראל על גבי נודו, ונמצא שהיין של גוי נותן
טעם ביינו של ישראל ואסורו, וישראל כלל אינו מרגיש בכך.
הגמרא מקשה על השיטה האוסרת: ולמאן דאמר שאף רוצה
בקימו על ידי דבר אחר אסור, וזה הטעם שאסרו לסמוך כרעי
המטה בחרס הדרייני, מאי שניא קנקנים של גוים דשין – שהתירו
לקנותם, והרי הישראל רוצה בקיומם, וכיצד התירום. מתרצת
הגמרא: אסור לך האסור, התם, בקנקנים, ליתיה לאיסוריה בעיניה –
האיסור בלוע אוינו 'בעין', אבל הךא, בחרס הדרייני, לאיתיה
לאיסוריה בעיניה – האיסור קיים 'בעין', לפי שהחרס ספוג בהרבה
יין והרי הוא נחשב כגופו של יין ממש ולפיכך גם קיומו על ידי דבר
אחר אסור.
הגמרא עוברת לדון בעדותו של בן גודא, ומקשה סתירה בין
הברייתות: שנינו בברייתא לעיל שהניד שמעון בן גודא על רבן
גמליאל ששתה מכלים אלו, ולא הודו לו, מקשה הגמרא, וימנייה
– יש סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת, שכך שנינו בה, וין
הךא ברוקבאות של עובדי כוכבים, אסור בשתייה ומותר בהנאה.
העיד שמעון בן גודע לפני בנא של רבן גמליאל, על רבן גמליאל
ששתייה ממנו בעבו, והודו לו, וזה סותר למא שנאמר בברייתא
הקודמת 'לא הודו לו'. מתרצת הגמרא: מאי 'לא הודו לו' דקאמר
התם – מה כוונת הברייתא הראשונה שלא הודו לו, היינו כל
סיעתו – שאר החכמים שהיו שם, אכל בנא של רבן גמליאל אכן
מודי ליה – קיבל את דבריו, וזו כוונת הברייתא השניה שאמרה
שהודו לו, והיינו שבנו הודה לו. תירוצ' נוסף: איבעית אימא,
שמעון בן 'גודא' לחוד, ושמעון בן 'גודע' לחוד – שני אנשים הם,
בן גודא אמר שלא הודו לרבן גמליאל וכן גודע אמר שהודו לו.
שנינו במשנה (טז): אלו אסורין ואיסורין איסור הנאה וכו', ועודות
ל'בובין'.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת הלכה זו: תנו רבנן, איזהו עור
לבוש שהנאתו אסורה, כל שקרוע בגדי חלב, וקדור – חתור במו
ארוכה שהיא עגולה, שכך היה דרך עבודת כוכבים, מוליך את
השור בעודו בחיים לפני העבודה זרה ועושה בו נקב עגול כנגד
לבו, ומוציא את הלב ומקטירו לפני העבודה זרה. ודווקא אם יש
עליו – על עור זה במקום הנקב קורט דם – גלד והמצינו בעור
שנעשה בו פצע, אסור העור בהנאה, שאז בידוע שמחיים נקדע
ובדאי שלצורך תקרובת עבודה זרה נעשה.

האי תלא דשיקרא דאמרא – חומץ של גוי העשוי משכר, אסור
בהנאה, הואיל דמערבי ביה – שהם מערבים בשכר דודרין –
שמרים דין נסך כדי להחמיצו, והשמרים אוסרים אותו.
אמר רב אשי, ומאוצר שרי – אם רואה הישראל שהגוי מוציא את
החומץ מכלי שבו עשוי החומץ לעמוד ימים רבים, מותר לו
להשתמש בו, מפני שאין מערבים שמרים באוצר, בין דאם מערב
ביה – שכאשר מערבים שמרים בחומץ ומשחים אותו, מפרא סרי
– מסריח החומץ ומתקלקל.
שנינו במשנה (כט): ותרם תרדיני של גוי אסור בהנאה.
מבארת הגמרא: מאי ו-מה הוא 'תרדיני'. אמר רב יהודה, אמר
שמואל, זה חרס של תרדינים קיפר, שהיה רגיל לטול עמו כאשר
היה יוצא בגיטות, ועל שמו הוא נקרא חרס הדרייני. כי אתא
-כשבא רב ירמי אמר – פירש ענינו של חרס זה, קרקע בתולה
היתה, והיינו קרקע שלא עברה – שלא נטעה ולא זרעה אדם
מיעולם, ולכן כח ההצמחה שבה חזק, עברה – עשה בה כל
העבודות הנצרכות לגידול, ונקעה בגפנים, ומתוך שגדלו בקרקע
בתולה הוציאה את כל כחה בענבים אלו והיין שנעשה מהם היה
חזק ביותר, ורמי ליה לתמרא בגופי חור – הטיל יין זה לתוך כלי
חרס חדשים שעדיין לא בלעו שום משקה, ומיצי' ליה לתמריהו –
ומצאו הכלים את היין ונבלעו בדפנותיהם כספוג הבולע לחובו
משקה, ומתברר ליה בתפסי – ושברו את הכלים לחרסים קטנים,
ודרו בתריהו – ונשאו חרסים אלו עמם, וכל היכא דממו – ולכל
מקום שהגיעו והיו חפצים לשתות יין, תרו ליה – היו משרים את
הכלים במים והיה היין הבלוע יוצא לתוך המים וישתו – וכך שתו
יין מוזה.
הגמרא מדברת בשבח היין שיצא מחרסים הללו: אמר רבי יהושע
בן לוי, וראשון שלנו – ויין משובח שיש לנו, מעלתו בשלישי שלחן,
כלומר, לאחר ששרה חרסים אלו במים והחליפם פעם ופעמים
וחזר והשרה אותם פעם שלישית, עדיין היו המים השלישיים
משובחים כיון ראשון שלנו.
הגמרא דנה האם מותר להשתמש בחרס הדרייני לצרכים אחרים:
איבעיא ליה – הסתפקו בני הישיבה, מהו לסמוך מהן פרעי המטה
– האם מותר להשעין על חרסים אלו את רגלי המטה, כדי שלא
תנוד, או שהדבר אסור כיון שחרסים אלו אסורים בהנאה.
מבארת הגמרא את הספק: ישראל הרוצה בקימו של יין נסך, אך
לא כדי ליהנות ממנו כדרכו אלא ליהנות ממנו על ידי דבר אחר,
ובגון בדידן זה שרוצה בקימו של היין נסך הספוג בחרס בשביל
לסמוך בחרס את כרעי המטה, האם שרי – מותר לעשות כן, או
אסור.
הגמרא פושטת את הספק: תא שמע, שכבר דנו אמוראים
ראשונים בשאלה זו, דרבי אלעזר ורבי יוחנן נחלקו בזה, חד מהם
אמר, וחד מזה שרי – התיר. (מסיימת הגמרא, והלכתא כמאן
דאמר – וההלכה כדבריהם האוסר).
הגמרא מביאה ברייתא שמסוף דבריה יש קושיא על האמורא
שהתיר: מיתבי, שנינו בברייתא, תרדיני ו-כלים בינוניים של
משקה. ותרקבאות ו-כלים של משקה עשויים מעור מבושל
וקשה, של עובדי כוכבים – שמלאו בהם הגוים יין, ובלעו הכלים
לתוכם מהיין האסור, ועתה יין של ישראל בנוס מהן – ניתן בתוכם
לקיום, יין זה אסור בשתייה, מפני שהיין האסור של הגוי נפלט
מדפנות הכלים ונותן טעם ביין של היתר ואסור, ומותר בהנאה –
מאחר שהיין אינו 'בעין' ואין כאן ממשות של איסור לא החמירו
חכמים שיאסור בהנאה, ודיו שאסור בשתייה.
הברייתא מביאה דעה החולקת: העיד שמעון בן גודא לפני בנא של
רבן גמליאל, על רבן גמליאל ששתייה ממנו בעבו – ששתה מיין של
ישראל שהיה בנוס בכלים של גוי ולא חשש לפליטת האיסור,
משום שסבר שכלים אלו אינם עשויים לקיום, ואינם בולעים מהיין
הנתון בהם, הוסיף בן גודא ואמר, ולא הודו לו – לא הסכימו

עבודה זרה. אין מעמידן - פרק שני דף לב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רכט רש"י

האי' חלא דשיכרא דארמאי אסור בו - הלכך צריך ליהדר בשכר דבש שקורין מיט לבדוק
אם מטליין בו שמרי יין להעמיד מחר, כי יש מקומות שעושין כן, ואו דאי הוא אסור.
ומאוצר שרי דמסרא קא סרי - הלכך נראה דמותר לקנות כל מיני משקה מן הגוים, כגון
יין תפוחים ומי תותים, ובלבד שיראהו הישראלי מושך מן הדבית, ואפילו דמיון קירם יותר
מן היין, דודאי לא עירבו יין בתוך הדבית דמסרא

קא סרי. אבל אם לא ראהו מושך מן הדבית אז
הדבר מתחלק: במשקה היקר מן היין - יאסור,
שמן עירב בו יין להשתכר ולהרדית. אבל אם היין
יקר - אין לחוש שמא עירב בו יין להכשיל,
כדאמרין לקמן (לה, ב): קיסטא דמיריסא
בלומא, קיסטא דחמרא בארבעה לומי. והא
דנתיב בתוספתא: אין תפוחים מן הארץ - מותר,
היה נמכר בשוק - אסור, מפני שמוזיקר - פירוש:
מערבין בו יין, היינו דוקא במקום שהוא כולל. ואין
לאסור מטעם שמשמין המשקה בחבית שהיה בו
יין נטר, דהא אמרין לקמן דשרי למרמי ביה
(חמרא) ושיכרא. **והא** הכא דרוצה בקיומו על
ידי דבר אחר וקתני דאסור - תימה: אדמותר
מברייאת לותיב ממתניתין, דתנן: נודות הגוים
וקנקנים ויין של ישראל כגוס בהם - אסורים
ואיסורן איסור הנאה, דברי רבי מאיר. והא הכא
דרוצה בקיומו על ידי דבר אחר הוא ולא משום יין
הנבלע בהם כלל, וקאמר רבי מאיר דאסורים
בתנאה הקנקנים אף למכור לגוים! והכא ליכא
לשנוי: שמו יבקע וילך ויתפרנס בו, דסתם
קנקנים הם של חרס ואינן ראויים לתפוס. ורבי
לומר דסבירא ליה כרבנן דמתירים, דעל כרחך
לא שרו אלא בקנקנים משום דלא חוו ליה הכנס
בהם, אבל חרס הדרייני דחוי לשרותו במים אפילו
רבנן אסרו! ויש לומר: דאסורים ואיסורן איסור
הנאה" לא קאי אקנקנים, אלא אין הכנס בהם,
ו"אסורין" דנקט קאי אייטת נודות וקנקנים. תדע,
מדמקשה לקמן (לה, ב) גבי כבשים דאמר רבי
יוחנן: אפילו ידוע שנתן בהם גוי לתוכו יין או
חומץ מותר, ופרקי: מאי שנא ממוריס לרבי מאיר
דאסור בהנאה ומשני: הנהי ידוע ממש! והכא לא
ידוע ממש, ואי בקנקנים אסר רבי מאיר, ליפריך:
מאי שנא מקנקנים דלא ידוע ממש ואסר רבי

מאיר בהנאה! אלא ודאי קנקנים לרבי מאיר גמי שרי בהנאה, והא דקאמר "אסורים" לשון רבים, דמשמע הנודות והקנקנים - לא קאי אלא איין שבתוך הגוי ובתוך הקנקן. אבל מברייאת
פרקי שפיר לפי סברתו, שהיה סובר: כמו שאסור רבן שמעון בן גמליאל לעשות שטיחין, שיאסור גם בשאר הנאות. ומסיק: גורא שמאי יבקע נודו ויתפרנס על גבי נדו ויין יין הנבלע בעור
טעם בינו. ואית ספרים דגרסי בתר דף שניא: ולמאן דאמר רוצה בקיומו על ידי דבר אחר דאסור, מאי שנא מקנקנים דשרי? והא רוצה בקיומו על ידי דבר אחר הוא! ומסיק: הנהי ליכא
לאיסורא בעיניה, דהא איתיה לאיסורא בעיניה. ולפי גירסא זו משמע דמאן דאסר לא אסר רוצה בקיומו על ידי דבר אחר אלא בחרס הדרייני משום דאיתיה לאיסורא בעיניה. עוד יש לפרש,
דלעולם דרבי מאיר אסר קנקנים בהנאה למכור לגוים, ולא תקשי לקמן להדיא דכבשין, דיש לחלק, דבקנקנים היינו טעמא דאסור שדרך של יין הנבלע בתוך הקנקנים להיות נפלט דחוי כמו
בעין, אבל יין לתוך הכבשים אינו בעין. תדע, דלא מקשה גבי כבשים מאי שנא מיין של ישראל הכנס בקנקנים דאסור בהנאה לרבי מאיר מפני יין הקנקן הנבלע בו. אלא ודאי להכי אסור,
דכיון שגוף היין נפלט בשל ישראל הוי כמו בעין וידוע ממש, אבל יין מתבטל בין הכבשין ולא ידוע ממש. ובשעתיד הכי נמי לא מצו מותרין ממתניתין, דנדי דרוצה בקיומו שרי - היינו כגון
לסמוך רבנן דהמטה לא לעשות שטיחין, אבל למכור לגוים לכנס בהן יין, שרוצה הגוי בקיומו לצורך היין - לעולם אסור, דאין זה רוצה בקיומו על ידי דבר אחר. ומתניתין קמיין קנקנים
לרבי מאיר בהנאה - היינו דוקא למכור לגוים, דודאי ישימו בו יין, אבל להשתמש להצניע שם חפצו או לסמוך כרעי המטה, לעולם אימא לך דשרי, ומותרין מברייאת דאסר בהדיא לעשות
שטיחין לחמור. ולפי זה אין לגרס "ולמאן דאסר מאי שנא קנקנים דשרי", דאין ענין קנקנים לרוצה בקיומו, דהא מאן דשרי שרי אפילו למכור לתת לתוכו יין, דמותר בהנאה. ואם כן היה לו
להקשות: אפילו למאן דשרי ברוצה בקיומו על ידי דבר אחר, מכל מקום אסור להשתמש ביין, אם כן מאי שנא קנקנים ומיזו יש לישב הגירסא, והכי פירושו: אפילו למאן דאסר כל כך בחרס
הדרייני אפילו לסמוך כרעי המטה. כל שכן שהיה לאסור קנקנים בהנאה לגמרי, ומאי שנא קנקנים דשרי רבנן אף להכניס בו יין של ישראל להיות מותר בהנאה! ומסיק: הנהי ליתיה לאיסורא
בעיניה ולכן מותר בהנאה, אבל חרס הדרייני איתיה לאיסורא בעיניה. לפי פירוש זה משמע דמאן דאסר אסר כל רוצה בקיומו לכל שום תשמיש, ופסקין להלכתא כמאן דאסר, הלכך יש
פוסקים דצריך ליהדר שלא לעשות שום תשמיש בכלים הבלועים תמך בפסח, משום דחוי רוצה בקיומו על ידי דבר אחר. אבל אינו נראה לרבינו תם, מדקאמר: הנהי ליתיה לאיסורא בעיניה
וכו', משמע: היכא וליכא איסורא בעיניה לא מיתרס בהנאה. ומכאן פסק רבינו תם דקידרות הבלעות מבושר בחלב על ידי שנחבשל בהם, שמוזר להשים בתוכן דבר יבש כגון תבואה. וכן
קידרות האסורות משום תמך בפסח - מותר לתת לתוכן דבר יבש, אבל דבר לח - לא. **אבל** בנו מודי ליה - לכאורה משמע דההוא רבן שמעון בן גמליאל דקאמר לעיל אסור לעשות
שטיחין, משום רבי יהושע בן קפסאי קאמר, וליה לא סבירא ליה. אי נמי, רבן גמליאל דהכא הוא זקנו של רבי, ובנו הוא רבי חנינא בן גמליאל, או רבן שמעון בן גמליאל אביו של רבינו
הקדוש. וכן משמע בפרק קמא דנדה (ח, ב) דרבי חנינא בן גמליאל היה דודו של רבי, משום הכי קאמר הנהי דרבי אליעזר קשיש מניה טובא. והא דאמרין סוף פרק בתרא דסוטה (מט, ב)
שרבן שמעון בן גמליאל היה קורא על עצמו "עני עוללה לנפשי" וגו' אלף ילדים היו לבית אבא ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אוזי אבא בעיסא, משמע שלא היה לו שום אח - זה היה
רבן שמעון בן גמליאל חזק, אביו של רבן גמליאל דיבנה שהוא זקנו של רבי.

דורייא - שמרים. **ומאוצר** - אם הביאו מן האוצר, מכלי העשוי לקיום. **מסרא** סרי -
מסריה כשמשהין אותו. **של אדריינוס** קיסר - כשיצא בגייסות מוליכן עמו. בתולה **שלא**
נעברה - והיה כל כחה קיים, והוציאתו בין זה ונעשה חזק. **גולפי** = כלי חרס. **חיורי** -
חרשים. **דמייצי**. **ודרו בהדייתו** - נשאלו עמקו. **תרו להו** - שרוין אותן במים. **ראשון** שלנו
- יין משובח שלנו. **אינו אלא כשלישי** - שלחן
כשהוא שרי שלש פעמים במים היו המים
השלישיים משובחין כיון שלנו. **על ידי דבר אחר**
- ישראל רוצה בקיומו של יין נטר, ולא בשבילו
אלא בשביל החרס ולסמיכה. **הרדורים** =
לגינין קטנים. **רוקבאות** - תרגומה של "חמת"
רוקבא, וכן של עור. בן גודא. **שטיחין** =
דשיליש. והא הכא גבי שטיחין דאינו רוצה
בקיומו של יין, וקתני אסור וישינו - לשטוח
מעל החמור. **ויתפרנו בנודו** - ויתן יינו של גוי
טעם בינו של ישראל. **נודע** לחוד **וגורא** לחוד -
לזה לא הודה, ולזה הודה אחרי כן. **שקיע** שלו
כנגד **הלב** - שכן דרך עבודה זרה, להוציא דרך
אותו קרע הלב של שור מחיים. **וקדור** - קדור
בנקב עגול. **יש עליו קורט** דם = גלדי, בלעז
קרושטיא. **אסור** - בירוד שמחים נקדע.
אין
והרוקבאות של גוים, **יין של ישראל** כגוס בהן - **אסור בשתייה ומותר בהנאה**, **העיד**
שמעון בן גודא לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתייה ממנו בעצמו, **ולא הודו**
לו. **נודות של גוים** - **רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע בן קפסאי**: **אסור**
לעשות מהן שטיחין לחמור, **והא הכא דרוצה בקיומו על ידי דבר אחר**, **וקתני דאסור!**
ולמיטמקיה, **קנקנים של גוים** **ליתסרו למיזבן**, **מאי שנא נודות ומאי שנא קנקנים?** **אמר**
רבא: **גזירה שפא יבקע נודו**, **ויפלונו ויתפרנו על גבי נודו**, **ולמאן דאמר**: **רוצה בקיומו**
על ידי דבר אחר אסור, **מאי שנא קנקנים דשרי?** - **אמר לך**: **הנהי ליתיה לאיסוריה**
בעיניה, **הכא איתיה לאיסוריה בעיניה**. **ולא הודו לו**. **ורמינהו**: **יין הפא ברוקבאות של גוים**
- **אסור בשתייה ומותר בהנאה**; **העיד שמעון בן גודע לפני בנו של רבן גמליאל על רבן**
גמליאל ששתייה ממנו בעצמו, **והודו לו!** - **מאי** "לא הודו לו"? **דקאמר הנהי**? **כל סייעתו**,
אבל בנו מודי ליה. **איבעית אימא**: **גורא לחור**, **וגודע לחור**. "עזרות לבובין". **תנו רבנן**:
איזהו עזר לבוב? **כל שקרוע כנגד הלב** **וקדור כמין ארובה**, **יש עליו קורט דם** - **אסור**,
אין

הכלה

הכלה

עבודה זרה. אין מעמידן - פרק שני דף לב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" תוספות

הלכה כרבן שמעון בן גמליאל - להני אמוראי לית להו כללא ד"כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתו הלכה כמותו, מדאיצטריך למיפסק כותיה. גוי' ההולך לתרפות - חנינא במתניתין, והפסיק באמצע הדברים בהנאה משום דמי לבשר הנכנס. **דלא** רבי אלעזר - תימה: לעיל (כט, ב) גבי ערות לבובין, דמשמע: הא שאין לבובין אין נשחטין לעבודה זרה. וכן לקמן גבי

גבינות, אפילו אינם מבית אונייקי הם אסורים לרבי אלעזר, דכולהו סבטמא נשחטין לעבודה זרה, ואם כן תנא בית אונייקי דלא כרבי אלעזר? ויש לומר: דרבי אלעזר גמי שרי שאר עורות ושאר גבינות, דלא אמרינן סתם מחשבת גוי לעבודה זרה אלא דרך שחיטה, אבל דרך חניקה ונחירה לא. והבא גבי בשר הנכנס דייק שפיר, שאין דרכן להכניס בשר לעבודה זרה אלא במהמה שחיטה.

והיוצא אסור אי אפשר דליכא תקרובת עבודה זרה ורבי יהודה בן בתירא היא - הכא משמע דרבנן לא מקשו תקרובת עבודה זרה למת, וכן משמע בפרק קמא דחולין (יג, ב) דקאמר: ויש לך אחרת שמטמאה במשא ואינה מטמאה בביא, ודלא כרבי יהודה בן בתירא. והקשה רבינו רחל: דלעיל (כט, ב) כי מביאי ליה יין נסך מנלן, קאמר: חבב גופיה מנלן? ומקשו למתים, ולא קאמר (גמי) ומניו רבי יהודה בן בתירא. אלמא ליכא מאן דפלגינן ועוד קשה: דכי דייק הכא בשר הנכנס מותר דלא כרבי אלעזר, ומאי קאמר? דלמא לעולם אימא לך דאתא כרבי אלעזר, וברבנן דרבי יהודה סבירא ליה, דלית להו דף הקשה! ואין סברא לדחות דסמך אסיפא דאתא כרבי יהודה בן בתירא, דכל זה היה לו לפרש. ומפרש רבינו תם:

דתקרובת שהוא כעין פנים, כגון וביזה קטור ונוסך - מודו רבנן דילפינן ממת. ונחיא לעיל גבי יין נסך, אבל תקרובת שאינה כעין פנים פליגי, ולפיכך אויך דף דהבא בשר היוצא כרבי יהודה, דבחיבתה ב בשר שאינו זבוח לפני עבודה זרה איירי אלא שמביאה דרוח. ונחיא דקתני "מפני שהוא כובדו מתים", ולא קתני "זבחי" דמשמע זבח ממש. ורבינו יצחק פירש: דלענין אסור אביהא והנאה דמשמע קרא לא פליגי, דכל תקרובת עבודה זרה אסור בהנאה מדאיתקש למת. כי פליגי - לענין טומאה, דרבי יהודה מקיש למת אף לענין טומאה. וכן משמע (דבכל דוכתא שבין) ורשבין רבי יהודה בן בתירא אסור וקבט טומאה. והבא דייק שפיר, כיון דתנא: בשר היוצא אסור, למה לו ללמוד דמותו? מפני שהוא כובדו מתים? אלא לומר לך: אסור ומטמא, וטעמא דכפרישית, דלא אפשר דליכא תקרובת, ומני, רבי יהודה בן בתירא. ותשובות על פירוש רבינו תם יש להאריך הרבה בפרק קמא דחולין (יג, ב).

ההולך לתרפות - פירש הרב רבינו שמעי: מקום טטופה, כמו "בית התורפה". ובידושלמי פירש: לשוך תרפים. [ומכאן שייך לדף קא, א] **ישראל** - ההולך ליירד של גוים - פירשתי בפרק קמא (עבודה זרה יב, ב). **כך** היא גירסת הספרים וגירסת רש"י: תנו רבנן נודות הגוים גרודים חרשים מותרים ישנים ומוזופין אסורין - וכן גמי איתא לקמן (עבודה זרה לא, א) גבי קנקנים: קנקנים של גוים, גרודים חרשים מותרים, ישנים ומוזופין אסורים. ופירש רש"י: וזה לשונו: גרודים שלא נזופו מעולם והם חרשים מותרים, דכניסת יין זמן מועט לא בלע עור. ודוקא נודות, אבל כלי חרס בלע לאלתר. ישנים ומוזופין, כלומר ישנים או מוזופין - אסורים, ישנים - איירי דכנסו בו יין נסך וכו' מרובה בלע עור, ומוזופין - אפילו חדא זימנא וזפת ליי. עד כאן לשונו. משמע מתוך פירושו שמוחלק בין חרשים נודות לחרשים קנקנים, דהרשיה נודות קרי אף כשנתן בהם יין כבב אף לא יין מרובה, וחרשים קנקנים אף קרי כאלא בשלא נתן בהם יין כלל. ופירש הטעם, משום דחרס בלע לאלתר ואפילו בפעם ראשונה. וכן פירש בסמוך: הני מילי נודות - היינו זיקי שהם של עור, אבל קנקנים של חרס בלעי טובא. ונראה כי כשהתיר נודות חרשים התייך אף על פי שכבר נתן בהם יין, אלמא סבירא דלא מבניסן לקיום, דאילו במבניסן - אפילו בפעם אחת גזרו אף באינם זופתין. וכן משמע בפרק תרוא (עבודה זרה עד, א) הגה והמחזיק והמשפך של גוים, וכו' (מאי) מתיר בגבול וחכמים אסורים, ומודה רבי (מאי) בקנקנים שהם אסורים אף בגבול. ומה בין זה לזה, אלא הקנקנים מבניסן לקיום, אלו נתן ומוחזק ומשפך לקיום. והם איירי באינם זופתין, מדקתני סיפא דברייתא דגת: ואם היו מוזופין אסורים, משמע דרישא באינם זופתין איירי. וקאמר תתם: רבא כי היה משרד גופי, פירשו: תביות ריקניות והם של חרס, סדך להו אפומייהו וחתים להו אבירציהו, מאי טעמא? כל דבר שמכניסו לקיום לפי שעה גזרו בהן רבנן, ולשון "לפי שעה" משמע אפילו בפעם אחת. הלכך קנקנים שמכניסו לקיום אין להתיר חרשים כי אם בלא נתן יין כלל. ולפי שיטתו, שאוסר נודות שאין מבניסן לקיום ישנים אף בלא זפת ואף על גב דלא בלעי כולי האי, אם כן כלי הגוים אף על ספק ושל עץ אינם מותרים אם לא בהגעלה ועירור, וגם יושט"ש וקנא"ש של עץ אף שלנו כיון שהם זופתין ויטרו את נתן בהם יין שעה אחת, ואפילו נגע בהם ויין טופח עליהם. כך הצעה של שיטת הקונטרס. והרבה תמזיות יש: חרא, דלשון שני דברייתות של קנקנים ושל נודות שוין ואין פירושו שזה, דבנודות מיקרו חרשים אף בשכבר נתן בהם יין, ובקנקנים מפרש חרשים שלא נתן בהם יין כלל. ועוד קשה, שנתן דבריו לשיעורין ולא פירש לגבי נודות בכמה פעמים מיקרו ישנים. ועוד קשה, דלשון "גרודים" משמע שזיהו בהן כבב זפת וגרדן, ועוד תימה, דמעשים בכל דום דכלי הגוים של ספק שנהנו העולם לשכשכן במים להחיות בלא הגעלה ועירור. ועוד קשה, דגם מתוך שמעתי משמע דדבר שאין מבניסן לקיום, אם אינם זופתין - אפילו ישנים משכשכן במים ודי בכך, דהגזרו כובי דפומבדיתא דאנסו בי פרזק רופילא ורמא בהו חמרא. וקאמר: כל דבר שאין מבניסן לקיום משכשכן במים ומותרים, ואין סברא לומר שלא הניח בו הגוי יין אלא פעם אחת. ועוד קשיא מה שפירש: אבל קנקנים שהם של חרס בלעי טובא, דלא היה לו לתלות טעמו בזה אלא במה שמכניסן לקיום, וכשתלה טעם דבריו בבליעה משמע דורס אף אם לא מבניסן לקיום אסור, ולקמן בפרק תרוא גבי ההיא דגולפי משמע דמקראמר: כל דבר שמכניסו לקיום גזרו רבנן לפי שעה אסור וכן מרובה, משמע: הא דבר שאין מבניסן לקיום לא גזרו אף לזמן מרובה. ועוד תימה, דהא מעשים בכל יום בכלי חרס שלנו שאין מבניסן לקיום שנתן בהם ישראל יין הרבה, וכשנוגע בהם גוי אין עושין בו רק שכשוך לבדו ופירש הרב רבינו אליהו בן הרב רבינו יהודה ליישב גירסת הספרים: דודאי נודות וקנקנים שניהם מבניסן לקיום. והכי פירושו: נודות הגוים חרשים - שלא נתן בהם יין כלל, דמאחר שהם גרודים שלא זפתו מעולם אי רמא בהו גוי חמרא מידע ידיע, אבל זופתים או שנזופו ונשר זפתן - אף חרשים אסורים. כי שמא בשעת זופיהה או אחר זופיהה נתן בהם הגוי יין ולא ידיע, ישנים, פירשו: שנתן בהם יין אפילו חרא זימנא - אסורים. דכל דבר שמכניסו לקיום אסור לפי שעה, וכן בקנקנים. ועתה אין שום חילוק בין נודות לקנקנים, והא דלא עריב ותני להו - משום דסוף הברייתות מתחלק לא מזה, דגבי נודות קתני: גוי רבנן ועברן, וגבי קנקנים תני: גוי נתן לתוכן יין כו'. ובסמוך הכי פירשו: הני מילי נודות - אף על גב דמכניסן לקיום סגי להו בעירור משום דלא בלעי, אבל קנקנים של חרס בלעי טפי. ולפי זה יש להתיר הקנא"ש והדושט"ש אף על פי שהם זופתין, דכיון שאין מבניסן לקיום. והשתא נראה כל מה שחקשו לפירוש רש"י, אך לשון גרודים, אבל רבינו תם הקשה לו מן ההלכות בדולת, שפירשו: הני מילי נודות שאין מבניסן לקיום, אבל קנקנים שמכניסן לקיום. ולפי זה אין להתיר הקנא"ש וזופתות אף על פי שאין מבניסן לקיום, דומיא דנודות. לכך נראה לרבינו תם דגרס בשמעתין כדגרסינן בתוספתא (פרק חמישי) דמתחלק בין נודות לקנקנים, וזה היא הצעה ופירושו: נודות הגוים גרודים מותרין חרשים זופתים אסורים. פירשו: גרודים - שאין בהן זפת - מותרין ואפילו ישנים, דכיון שאין מבניסן לקיום משכשכן במים ומותרים. ואפילו היה בהם זפת אלא שנלקף

אין עליו קורט דם - אחר הפשטו אירע בו כך, ולא לעבודה זרה. ככלל דפליגי - מיבעיא קבעי לה מיניה, מי פליגי רבנן עליה לא. **ומאי נפקא לך מינה** - בין חלוקין בין לא חלוקין, הלכה כמותו. **אמר** ליה **נמרא** נמור וזמורתא **תהא** - בתמיה. אביי תלמידו של רב יוסף, וקאמר ליה: אתה מלמדנו לומר הלכה כמותו, ותהא כומר בעלמא? דאי אין חלוקין, הלכה למד ליה בשר הנכנס לעבודה זרה

- שהגוי רוצה להכניסו, מותר בהנאה אם נודר ישראל לישלו עם בניסו כדמצינן קודם שיקריבו אותו. לתרפות - לבקש טעותו למקום אחר. **מאן תנא** - בדבר הגוי מותר בהנאה. **רבי אלעזר** - בשחיטת חולין ב"השוחט" (לה, ב). **סתם** מחשבת וכו' - וכי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיטתה, ונאסרה, דשחיטתה היא תקרובתה. **מה מות פטמא באהל כו'** - ומנינה: מה מות אסור בהנאה, כדגרסינן בסנהדרין (מו, ב): "ותמת שם מרים", "שם" "שם" מעגלה ערופה, אף תקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה. הכי גרסינן: אמר שמואל גוי ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי בחורה מותר מאי דהוה דהוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחורה אסור כיון דאביק בה הדר אזיל והתניא כו'.

אביק

בן בתירא אומר: מנין לתקרובת עבודה זרה שמתמא באהל? שואמר: "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", מה מות מתמא באהל, אף תקרובת עבודה זרה מתמא באהל. "ההולכין לתרפות - אסורין לשאת ולתת עמהם". **אמר שמואל**: גוי ההולך לתרפות - בהליכה אסור, דאזיל ומודי קמי עבודה זרה, בתורה מותר, מאי דהוה הוה; ישראל ההולך לתרפות - בהליכה מותר, דלמא הדר ביה ולא אזיל. בתורה אסור, כיון דאביק

דאביק

דתקרובת שהוא כעין פנים, כגון וביזה קטור ונוסך - מודו רבנן דילפינן ממת. ונחיא לעיל גבי יין נסך, אבל תקרובת שאינה כעין פנים פליגי, ולפיכך אויך דף דהבא בשר היוצא כרבי יהודה, דבחיבתה ב בשר שאינו זבוח לפני עבודה זרה איירי אלא שמביאה דרוח. ונחיא דקתני "מפני שהוא כובדו מתים", ולא קתני "זבחי" דמשמע זבח ממש. ורבינו יצחק פירש: דלענין אסור אביהא והנאה דמשמע קרא לא פליגי, דכל תקרובת עבודה זרה אסור בהנאה מדאיתקש למת. כי פליגי - לענין טומאה, דרבי יהודה מקיש למת אף לענין טומאה. וכן משמע (דבכל דוכתא שבין) ורשבין רבי יהודה בן בתירא אסור וקבט טומאה. והבא דייק שפיר, כיון דתנא: בשר היוצא אסור, למה לו ללמוד דמותו? מפני שהוא כובדו מתים? אלא לומר לך: אסור ומטמא, וטעמא דכפרישית, דלא אפשר דליכא תקרובת, ומני, רבי יהודה בן בתירא. ותשובות על פירוש רבינו תם יש להאריך הרבה בפרק קמא דחולין (יג, ב).

ההולך לתרפות - פירש הרב רבינו שמעי: מקום טטופה, כמו "בית התורפה". ובידושלמי פירש: לשוך תרפים. [ומכאן שייך לדף קא, א] **ישראל** - ההולך ליירד של גוים - פירשתי בפרק קמא (עבודה זרה יב, ב). **כך** היא גירסת הספרים וגירסת רש"י: תנו רבנן נודות הגוים גרודים חרשים מותרים ישנים ומוזופין אסורין - וכן גמי איתא לקמן (עבודה זרה לא, א) גבי קנקנים: קנקנים של גוים, גרודים חרשים מותרים, ישנים ומוזופין אסורים. ופירש רש"י: וזה לשונו: גרודים שלא נזופו מעולם והם חרשים מותרים, דכניסת יין זמן מועט לא בלע עור. ודוקא נודות, אבל כלי חרס בלע לאלתר. ישנים ומוזופין, כלומר ישנים או מוזופין - אסורים, ישנים - איירי דכנסו בו יין נסך וכו' מרובה בלע עור, ומוזופין - אפילו חדא זימנא וזפת ליי. עד כאן לשונו. משמע מתוך פירושו שמוחלק בין חרשים נודות לחרשים קנקנים, דהרשיה נודות קרי אף כשנתן בהם יין כבב אף לא יין מרובה, וחרשים קנקנים אף קרי כאלא בשלא נתן בהם יין כלל. ופירש הטעם, משום דחרס בלע לאלתר ואפילו בפעם ראשונה. וכן פירש בסמוך: הני מילי נודות - היינו זיקי שהם של עור, אבל קנקנים של חרס בלעי טובא. ונראה כי כשהתיר נודות חרשים התייך אף על פי שכבר נתן בהם יין, אלמא סבירא דלא מבניסן לקיום, דאילו במבניסן - אפילו בפעם אחת גזרו אף באינם זופתין. וכן משמע בפרק תרוא (עבודה זרה עד, א) הגה והמחזיק והמשפך של גוים, וכו' (מאי) מתיר בגבול וחכמים אסורים, ומודה רבי (מאי) בקנקנים שהם אסורים אף בגבול. ומה בין זה לזה, אלא הקנקנים מבניסן לקיום, אלו נתן ומוחזק ומשפך לקיום. והם איירי באינם זופתין, מדקתני סיפא דברייתא דגת: ואם היו מוזופין אסורים, משמע דרישא באינם זופתין איירי. וקאמר תתם: רבא כי היה משרד גופי, פירשו: תביות ריקניות והם של חרס, סדך להו אפומייהו וחתים להו אבירציהו, מאי טעמא? כל דבר שמכניסו לקיום לפי שעה גזרו בהן רבנן, ולשון "לפי שעה" משמע אפילו בפעם אחת. הלכך קנקנים שמכניסו לקיום אין להתיר חרשים כי אם בלא נתן יין כלל. ולפי שיטתו, שאוסר נודות שאין מבניסן לקיום ישנים אף בלא זפת ואף על גב דלא בלעי כולי האי, אם כן כלי הגוים אף על ספק ושל עץ אינם מותרים אם לא בהגעלה ועירור, וגם יושט"ש וקנא"ש של עץ אף שלנו כיון שהם זופתין ויטרו את נתן בהם יין שעה אחת, ואפילו נגע בהם ויין טופח עליהם. כך הצעה של שיטת הקונטרס. והרבה תמזיות יש: חרא, דלשון שני דברייתות של קנקנים ושל נודות שוין ואין פירושו שזה, דבנודות מיקרו חרשים אף בשכבר נתן בהם יין, ובקנקנים מפרש חרשים שלא נתן בהם יין כלל. ועוד קשה, שנתן דבריו לשיעורין ולא פירש לגבי נודות בכמה פעמים מיקרו ישנים. ועוד קשה, דלשון "גרודים" משמע שזיהו בהן כבב זפת וגרדן, ועוד תימה, דמעשים בכל דום דכלי הגוים של ספק שנהנו העולם לשכשכן במים להחיות בלא הגעלה ועירור. ועוד קשה, דגם מתוך שמעתי משמע דדבר שאין מבניסן לקיום, אם אינם זופתין - אפילו ישנים משכשכן במים ודי בכך, דהגזרו כובי דפומבדיתא דאנסו בי פרזק רופילא ורמא בהו חמרא. וקאמר: כל דבר שאין מבניסן לקיום משכשכן במים ומותרים, ואין סברא לומר שלא הניח בו הגוי יין אלא פעם אחת. ועוד קשיא מה שפירש: אבל קנקנים שהם של חרס בלעי טובא, דלא היה לו לתלות טעמו בזה אלא במה שמכניסן לקיום, וכשתלה טעם דבריו בבליעה משמע דורס אף אם לא מבניסן לקיום אסור, ולקמן בפרק תרוא גבי ההיא דגולפי משמע דמקראמר: כל דבר שמכניסו לקיום גזרו רבנן לפי שעה אסור וכן מרובה, משמע: הא דבר שאין מבניסן לקיום לא גזרו אף לזמן מרובה. ועוד תימה, דהא מעשים בכל יום בכלי חרס שלנו שאין מבניסן לקיום שנתן בהם ישראל יין הרבה, וכשנוגע בהם גוי אין עושין בו רק שכשוך לבדו ופירש הרב רבינו אליהו בן הרב רבינו יהודה ליישב גירסת הספרים: דודאי נודות וקנקנים שניהם מבניסן לקיום. והכי פירושו: נודות הגוים חרשים - שלא נתן בהם יין כלל, דמאחר שהם גרודים שלא זפתו מעולם אי רמא בהו גוי חמרא מידע ידיע, אבל זופתים או שנזופו ונשר זפתן - אף חרשים אסורים. כי שמא בשעת זופיהה או אחר זופיהה נתן בהם הגוי יין ולא ידיע, ישנים, פירשו: שנתן בהם יין אפילו חרא זימנא - אסורים. דכל דבר שמכניסו לקיום אסור לפי שעה, וכן בקנקנים. ועתה אין שום חילוק בין נודות לקנקנים, והא דלא עריב ותני להו - משום דסוף הברייתות מתחלק לא מזה, דגבי נודות קתני: גוי רבנן ועברן, וגבי קנקנים תני: גוי נתן לתוכן יין כו'. ובסמוך הכי פירשו: הני מילי נודות - אף על גב דמכניסן לקיום סגי להו בעירור משום דלא בלעי, אבל קנקנים של חרס בלעי טפי. ולפי זה יש להתיר הקנא"ש והדושט"ש אף על פי שהם זופתין, דכיון שאין מבניסן לקיום. והשתא נראה כל מה שחקשו לפירוש רש"י, אך לשון גרודים, אבל רבינו תם הקשה לו מן ההלכות בדולת, שפירשו: הני מילי נודות שאין מבניסן לקיום, אבל קנקנים שמכניסן לקיום. ולפי זה אין להתיר הקנא"ש וזופתות אף על פי שאין מבניסן לקיום, דומיא דנודות. לכך נראה לרבינו תם דגרס בשמעתין כדגרסינן בתוספתא (פרק חמישי) דמתחלק בין נודות לקנקנים, וזה היא הצעה ופירושו: נודות הגוים גרודים מותרין חרשים זופתים אסורים. פירשו: גרודים - שאין בהן זפת - מותרין ואפילו ישנים, דכיון שאין מבניסן לקיום משכשכן במים ומותרים. ואפילו היה בהם זפת אלא שנלקף

עבודה זרה דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רלא

לעבודת כוכבים, ולכן כל זמן שלא הקריבו בפועל, מותר הבשר
בהנאה.
שנינו במשנה: **וְהִיּוּצָא** – בשר היוצא מבית עבודת כוכבים, **אָסוּר**
בהנאה, **כַּפְּנֵי שְׁהוּא בִּזְבָּחֵי מִתִּים**.
שואלת הגמרא: **מֵאֵי מַעְמָא** שבשר היוצא נחשב כתקרובת עבודה
זרה ואסור בהנאה. משיבה הגמרא: **אִי אִפְשָׁר דְּלִיכָא תְּקֻרְבָּת**
עֲבוּדָת בּוֹכְבִּים – כיון שהכניסוהו לפני העבודה זרה מן הסתם כבר
הקריבוהו, ולכן נאסר היוצא כדין תקרובת עבודה זרה, האסורה
בהנאה.
הגמרא מבררת מיהו הסובר דין זה. מבררת הגמרא: משנתנו
הסוברת שתקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה, מני – כדעת מי
היא שנויה. משיבה הגמרא: כדעת רבי יהודה בן בתירא היא,
דְּתִנְיָא בְּבִרְיִיתָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא אָמַר, מִנֵּן לְתֻקְרָבָת עֲבוּדָת
בּוֹכְבִּים שְׁמַטְמָא בְּאַהֲלִי, שְׁנַאמֶר (תהלים קו כח) **וְיִצְמְרוּ לְבַעַל פְּעוֹר**
וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מִתִּים, הקיש הכתוב תקרובת עבודה זרה לזבחי
מתים, ויש לדרוש, מה פה – כמו שהמת **שְׁמַטְמָא בְּאַהֲלִי, אָף**
תְּקֻרְבָּת עֲבוּדָת בּוֹכְבִּים שְׁמַטְמָא בְּאַהֲלִי, ומכאן יש ללמוד גם
שכשם שהמת אסור בהנאה אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה
בהנאה.
שנינו במשנה: גויים **הַחֹלְכִין לְתַרְפּוּת** – לעיר שיש בה עבודה זרה
כדי לעובדה, מזמן שיצאו ללכת לשם **אָסוּרִין** – אסור ישראל
לשאת ולתת ו– (לסחור) **עִמָּהֶם**, שכיון שהליכתם היא לשם עבודה
זרה, חל עליהם הדין ששנינו בתחילת המסכת (ב), 'לפני אידיהן
של עובדי כוכבים וכו', אסור לשאת ולתת עמיהם'.
הגמרא מבארת פרטי דין זה: **אָמַר שְׁמוּאֵל, עוֹבֵד בּוֹכְבִּים הַחֹלְכִי**
לְתַרְפּוּת, בְּהִלִּיכָה – אם הוא בדרך הליכתו לשם, **אָסוּר** לשאת
ולתת עמו, שיש לחשוש דאיל ומודי קמי **עֲבוּדָת בּוֹכְבִּים** – שמא
בהגיעו לשם יודה לעבודה זרה שלו על משא ומתן זה, ועובר
הישראל על מה שנאמר (שמות כג יג) **וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֻרִּים וְגו'** לא
ישמע על פיך. אבל **בְּחֻזְרָה** – כשהוא חוזר ממקום התרפות מותר
לשאת ולתת עמו, שכן **מֵאֵי דִּהּוּת הָהוּא** – מה שהיה היה, כלומר,
משעה שעזב את מקום התרפות שוב אין נותן לבו עליה, ואין
לחשוש שיחזור לשם להודות.
אבל **יִשְׂרָאֵל הַחֹלְכִי לְתַרְפּוּת**, לעבוד עבודה זרה, הדין הוא להיפך,
בְּהִלִּיכָה – כשהוא בדרך הליכתו ועדיין לא הגיע לשם, מותר
לשאת ולתת עמו, כיון שתולים להיתר ואומרים דלמא **הָדָר בֵּיה**
וְלֹא אִיל – שמא יעשה תשובה ויחזור בו ולא ילך לעבוד לתרפות.
בְּחֻזְרָה – אבל אם הוא בדרך חזרה לאחר שעבד לה, **אָסוּר** לשאת
ולתת עמו, כיון

אבל אם אין עליו קורט דם במקום הנקב, מותר העור בהנאה,
שכיון שדרך עבודתם היא לנקוב את העור מחיים, וכמו שנתבאר
לעיל, אם אין עליו קורט דם בידוע שלאחר שנשחט והופשט
נעשה הנקב, שלא לצורך עבודה זרה.
מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ דִּין זֶה**, שאם אין עליו קורט
דם מותר, **אִלָּא שְׁלֹא מִלְּחוֹ** – שלא נמלח העור לאחר שנשחט,
אֲבָל מִלְּחוֹ לאחר שנשחט, אף אם לא נראה עליו קורט דם **אָסוּר**
העור בהנאה, **אִמָּא מִלְּחוֹ הִתְעַבְּרִתּוּ** – שאנו אומרים, שמא היה
עליו קורט דם, והמלח העבירו.
עוד שנינו במשנה (כט) בענין העור הלבוב: **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**
אָמַר, רַק בְּזֵמַן שֶׁהִקְרַע שָׁלוּ – הנקב של העור הלבוב עגול, **אָסוּר**
העור בהנאה, אבל אם היה משוך – מוארך ו– צר וארוך, מותר,
שלא היו עושים לעבודה זרה אלא עגול. **אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר רַב**
יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלְכָה בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שדווקא קרע
עגול אסור, ולא בענין אחר.
הגמרא מבררת האם יש מי שחולק על רבן שמעון בן גמליאל:
אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, מְדַבְּרִין שְׁמַעוֹן בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל, מִכָּלֵל דְּפִלְגִי – האם יש לדייק מכך שחכמים חולקים על
רבן שמעון בן גמליאל ואוסרים גם אם לא היה הקרע שבעור
עגול, או שדבריו הם תוספת וביאור לדברי חכמים ואין כאן
מחלוקת.
אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף לְאֲבִי, מֵאֵי נִפְקָא לָךְ מִיָּנָה – איזה דין תלוי
בשאלתך, הרי בין אם חכמים חולקים עליו ובין אם אינם חולקים
עליו, הלכה כמותו. **אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, שְׁהִידָה רַבּוּ, בַּלְשׁוֹן**
תְּמִיחָה, נִמְרָא נְמוֹד – גמרא זו שאתה מלמדנו לומר שהלכה כרבן
שמעון בן גמליאל ומוֹרְתָא תְּהָא – וכי כומר ושיר בעלמא תהיה,
ואם חכמים אינם חולקים בדבר, לאיזה צורך יש לומר שהלכה
כרבן שמעון בן גמליאל.
הגמרא ממשיכה בביאור דברי המשנה (כט): **בְּשֶׁר הַנִּבְכָּם ו–** (העומד
להכנס) לבית **עֲבוּדָת בּוֹכְבִּים** על מנת להקריבו שם, מותר בהנאה,
אם נזהר הישראל ליטלו מיד עם כניסתו קודם שהקריבו הגוי.
מבררת הגמרא: **מֵאֵן תָּנָא** – כדברי מי סובר התנא שמתיר את
הבשר בהנאה אף ששחטו גוי. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַ**
אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּלֹא בְּרַבִּי אֶלְעָזָר – תנא זה חולק על דברי
רבי אלעזר, **דְּאֵי בְּרַבִּי אֶלְעָזָר** – שאילו לדברי רבי אלעזר, **הָאֲמַר**
בְּמַסְכַּת חוּלִין (לח) סָתָם מִחֻשְׁבָּת עוֹבֵד בּוֹכְבִּים השוחט בהמה היא
לְעִבּוּדָת בּוֹכְבִּים – לעבוד בכך את העבודה זרה שלו, וממילא גם
קודם שנקנס הבשר לעבודת כוכבים דינו כתקרובת האסורה
בהנאה, ואילו התנא במשנתנו חולק וסובר שאין מחשבתו

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום רביעי עמ' ב

הגמרא עוברת לדון בדין יין נסך וסתם יינם: **אָמַר רַבִּי אָסִי, אָמַר**
רַבִּי יוֹחָנָן מְשוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא, שְׁלֹשֶׁת יְנוּתָן – שלש דרגות
איסור הן ביין של נבירה. הדרגה הראשונה, יין נָסֵךְ – יין שודאי
ניסכוהו לאלילים, הרי הוא אסור **בְּהִנָּה, וּמִטְמֵא טוּמְאָה הִמּוּדָה**
כטומאת מת, והיינו שמטמא אדם וכלים, ומטמא גם על ידי משא
וטומאת אהל. ושיעור טומאתו הוא בְּבִיזָתָא.

לאחר שהחתול נחלש הוא חוזר ומבריא, אם כן **דְּתַבְרִית נְמִי הָדָר**
בְּרִיא – החתול של חבירו גם כן יחזור ויבריא, ויהא מותר
להשקותו, ואילו מהברייתא משמע שהדבר אסור.
מתרצת הגמרא: **וְזִמְנִין דְּעָלִי לְבִנְיָנָא וּמִפְסִיד לִיה מִיָּנָה** – פעמים
שירצה חבירו למכור את החתול קודם שהבריא, וכיון שנחלש
הרי הוא מפסיד בזה שהופחת מחירו, ולכן אין לו להשקות את
החתול של חבירו.

השתמשו בהם הרבה, אַסְוִין, דהיינו, אם ישראל נתן בהם יין
נאסר היין בהנאה, שאם הם ישנים ושהה בהם יין של עובד
כוכבים זמן רב, נבלע היין בעור, ואם נתנו בהם זפת, אף אם היין
של העובד כוכבים שהה בהם זמן מועט, הוא נבלע בעור. ואם
עובד בוכבים רִיבְּקָן וְעִיבְּדָן – נתן בהם את הזפת, וְנָתַן לְתוֹכָן יוֹן,
שכן היה דרכם שבעוד שהזפת חם מכניסים יין לתוך הנודות, כדי
להמעיט את מרידות הזפת, וְיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גְּבִיּוֹ, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ –
אין בהם איסור הנאה.
הגמרא דנה בביאור הסיפא של הברייתא. מקשה הגמרא: וְכִי
מֵאַחֵר הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים נּוֹתֵן לְתוֹכָן יוֹן, כִּי יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד [עַל גְּבִיּוֹ מֵאִי
הַיָּם] – מה מועיל הישראל בכך, הלא העובד כוכבים נתן את היין.
מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב קָאָמֶר, הֲכִי קָאָמֶר – כך יש לבאר את
כוונת הברייתא, שאם עובד בוכבים רִיבְּקָן וְעִיבְּדָן – נתן בהם את
הזפת, וְיִשְׂרָאֵל נּוֹתֵן לְתוֹכָן יוֹן, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר עוֹמֵד עַל גְּבִיּוֹ, (וְ)אֵינוֹ
חוֹשֵׁשׁ מאיסור הנאה. מקשה הגמרא: וּמֵאַחֵר דִּישְׂרָאֵל נּוֹתֵן לְתוֹכָן
יוֹן, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר עוֹמֵד עַל גְּבִיּוֹ לָמָּה לִי – מדוע צריך ישראל אחר
לעמוד על גביו, הלא ישראל נותן לתוכם את היין, ואין כאן חשש
יין נסך. מתרצת הגמרא: יש לחשוש דְּלָמָּה אֲנִי מְרִידִי – שמא
אגב סירדת הישראל בנתינת היין, העובד כוכבים מְנַסֵּךְ – נתן גם
הוא יין לתוך הנודות ואסר אותם מדין יין נסך, וְלֹא אֲדַעְתִּיהּ –
והישראל לא הבחין בכך, ולכן צריך ישראל אחר שאינו טרוד
לעמוד על גביו.
ביאור נוסף בסיפא של הברייתא: רב זבִיד אָמַר, לְעוֹלָם כְּדָקְקָמְרָת
מְעִיקָמָא – באמת מדובר כפי שאמרת בתחילה, שעובד כוכבים
נתן את היין וישראל עומד על גביו, ועל מה שהקשתה הגמרא
שישראל העומד על גביו אינו מועיל, יש לתרץ כך, וְהָכָא – כאן
מדובר שהעובד כוכבים נתן את היין בְּעִידָנָא דְּקָא שְׂדֵי לִיהּ –
בשעה שטחו את הזפת בנודות, ונִשְׁעָה בְּזוֹרֵק מִים לְמִים שהמים
כלים מאלהים כשהטיש מתייבש, והיה הם כאילו לא היו בו
מעולם, וכן כאן, היין נבלע בלחלוות הזפת וכשהזפת מתייבשת
היין כלה מאליו, והזפת אינה פולטת עוד את היין.
הגמרא מסיקה דין נוסף מדברי רב זבִיד: אֲמַר רַב פִּפְי, שְׂמַע מִיָּנָה
מְרִידָא זְבִיד – מדברי רב זבִיד שישן שעובד כוכבים הטיל בכלי
בשעה שטחו בו זפת אינו אוסר את הכלי, אתה לומד דין נוסף, הֲאִי
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים דִּישְׂרָאֵל חָמְרָא לְבִי מִלְּחֵי דִּישְׂרָאֵל – עובד כוכבים
שהטיל יין לתוך כלי מלא מלח של ישראל, שְׂרִי – המלח מותר
בהנאה, מפני שהיין נבלע במלח וכלה מאליו. מְתִיקָה לָהּ – הקשה
רב אשי על דברי רב פפי, מִי דְּמִי – וכי הטלת יין לתוך כלי מלא
מלח דומה להטלת יין לתוך הזפת בשעת נתינתה בכלי, הלא הָתָם
– בנתינת יין לזפת, היין קָאָוִיל – הולך לְאִיבּוֹד, כלומר מתכלה
לגמרי כשהזפת מתייבשת, ואילו הָכָא – כאן בנתינת יין למלח,
היין לֹא קָאָוִיל – אינו הולך לְאִיבּוֹד, אלא הוא נותן טעם במלח
לעולם, ולכן עובד כוכבים שהטיל יין לתוך כלי מלא מלח, הכלי
והמלח אסורים בהנאה.
הגמרא מבארת איך ניתן להכשיר נודות שהיה בהם יין של עובד
כוכבים: מביאה הגמרא מעשה שהיה, פֶּר עֲדִי מִיַּעֲזָא – ישמעאל
בשם 'בר עדי' אָנֹס הִנְהוּ וְיָכִי – גול נודות של עור מִרַב יִצְחָק בֶּר
יוֹסֵף, רָמָא בְּהוּ חָמְרָא – והטיל בהם יין, ולאחר מכן אֶהְרִינְהוּ
נִתְלִיָה – החזיר לרב יצחק בר יוסף את הנודות. אָתָּא – בא רב
יצחק בר יוסף שְׂאִיל כִּי מְרִידָא – ושאל בבית המדרש מה עליו
לעשות באותם נודות בכדי שיהיו מותרים בהנאה. אָמַר לִיהּ רַבִּי
רִמְמָה, כִּד הוֹרָה רַבִּי אָמִי הִלְכָה לְמַעֲשֶׂה, מְסַלְּחָן – את הנודות מִים
שְׂלִישָׁה יָמִים, וּמַעְרָן – ושוּפָן את המים. וְאָמַר רַבָּא, צָרִיד לְעָרָן –
לשפוף את המים מִעַתְּ לַעַת, דהיינו בכל יום צריך לשפוף את המים
ולמלא את הכלי במים חדשים, ועושה כן במשך שלשה ימים,
ובזה נותר הכלי בהנאה.
סְבִיר מִיָּנָה – הבין רב יצחק בר יוסף מתשובה זו, הֲנִי מִילִי דִידִן –
שהכשר זה של מילוי ועירוי מים מעת לעת שלשה ימים מועיל
דווקא בנודות שלנו, דהיינו של ישראל, שכיון שנבלע בהם

דְּאִבְיָן בָּהּ – שישראל ממשיך להיות קשור בה גם כשהחזיר ממקום
התרפות, משום שנכשל ותעה אחרי עבודה זרה, הוא דבק בה אף
יותר מגוי, ויש לחשוש שמא מְהֵרָה הָרָד אֵוִיל – יחזור לשם ויודה.
הגמרא מקשה מברייתא על דברי שמואל. מקשה הגמרא: כיצד
התיר שמואל לסחור עם יהודי ההולך לתרפות, וְהִתְנָא בברייתא,
יִשְׂרָאֵל הַהוּלֵךְ לְתִרְפוּת, בֵּין בְּהִלְכָּהּ בֵּין בְּחֹרָה אִסוּר לשאת ולתת
עמו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אָשִׁי, כִּי תִנְיָא הֵהִיא – ברייתא זו
עוסקת בִּישְׂרָאֵל מוֹכֵר שְׂכֵר שנתמדת, דְּוָדָא אֵוִיל – שיש להניח
שוודאי ילך לתרפות, שבמשומד אין תולין לומר יעשה תשובה
ויחזור בו.
הגמרא עוברת לבאר דיני ההולך לשוק של עבודה זרה: תְּנִי רַבְּנָן
בברייתא, עוֹבֵד בּוֹכְבִּים הַהוּלֵךְ לְיָרִיד – לסחור בשוק של עבודה
זרה, שדרך העובדי כוכבים שעושים ביום אידם יום שוק ומוכרים
שם צלמים ושאר מיני סחורות. בֵּין בְּהִלְכָּהּ לִירִיד בֵּין בְּחֹרָה
לִירִיד מוֹתֵר לשאת ולתת עמו. ואינו דומה להולך לתרפות
שאסור לסחור עמו בדרך הליכתו, לפי שכאן אינו הולך ליריד כדי
לעבוד עבודה זרה אלא לצורך סחורתו. וְיִשְׂרָאֵל הַהוּלֵךְ לְיָרִיד
לסחור בשוק ההוא, בְּהִלְכָּהּ לִירִיד מוֹתֵר לשאת ולתת עמו, אבל
בְּחֹרָה מְהִירִיד אִסוּר, מהטעם שביבואר להלן.
שואלת הגמרא: מֵאִי שְׂנָא – מדוע שונה הדין אצל יִשְׂרָאֵל, שבו
אתה אומר דְּבְּחֹרָה אִסוּר לשאת ולתת עמו, אף שבהליכה מותר,
הרי זהו משום דְּאָמְרִי – שאנו אומרים עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים וְכִין –
צלמים שהיו לו מכר בשוק, וְדָמִי עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים אִיבָא בְּהִירָה –
ומצויים עמו המעות שקיבל עבור הצלמים שמכר, שהם אסורים
בהנאה, אם כן גבי עוֹבֵד בּוֹכְבִּים החוזר מהשוק נִמְי נִימָא – גם כן
נאמר עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים וְכִין – צלמים מכר שם, וְדָמִי עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים
אִיבָא בְּהִירָה, ויאסר לסחור עמו בחזרה. אָלָא על כרחך הטעם
שמותר לסחור עם הגוי החוזר משוק עבודה זרה הוא, כיון שלגבי
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים אֲמַרְנִין – אנו תולין לומר שהלך למכור סחורה
המותרת, כגון גְּלִימָא וְכִין, חָמְרָא וְכִין – מלבוש או חמור שהיה לו
מכר שם, ומעות היתר בידו. אם כן לגבי יִשְׂרָאֵל נִמְי נִימָא – גם
בישראל החוזר נאמר שמעות היתר בידו, אִמְרוּ גְּלִימָא וְכִין, או
חָמְרָא וְכִין, ומדוע בישראל אין תולין לומר כן.
מתרצת הגמרא: בישראל החוזר לא מסתבר לתלות שמכר חפצי
היתר, שְׁהִירָא אִי אִיתָא דְּהִנֵּה לִיהּ – אם אכן היה לו לישראל גלימא
או חמור למכור, הָכָא הָיוּ מוֹכְרִין לִיהּ – היה מוכר אותם כאן, ולא
היה מפרסם עצמו שהתפטר בגלל סחורה לילך לאידי עבודה זרה,
וכיון שהלך לשם לדבר שרצה למכור שם עבודה זרה
בסתר, ומעות איסור בידו.
עוד שנינו במשנה (בט) בענין התרפות: וְהַחֲזוּרִים מִמִּקּוֹם
התרפות, מוֹתֵרִין – מותר לשאת ולתת עמהם.
אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ דִין זה שמותר לסחור עם
החוזרים, אָלָא כְּשֶׁאֵין קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה – שחזרו משם כיחידים ולא
כקבוצה אחת, אָבָל אם היו קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה – שחזרו יחד בקבוצה,
אִסוּרִין – אסור לשאת ולתת עמם, שְׂכִין שחברתן קיימת אִתָּא –
יש לומר שהוכחה יש בדבר שמחשבתו ולבו של כל אחד עדיין
קבועה בעבודה זרה, ובודאי דְּעָתָה לְחֹזֵר למקום התרפות, ויודה
לו על משא ומתן שעשה בדרך חזרה, וכאמור לעיל (לכ).
שנינו במשנה (לעיל בט): נודות הַעֲבֹדִי בּוֹכְבִּים וְקִנְיָנֵיהֶם, ויין של
ישראל כנוס בהן, אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר.
וחכמים אומרים, אין איסורין איסור הנאה.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת שיש נודות אסורים ויש נודות
מותרים: תְּנִי רַבְּנָן, נודות – כלים העשויים מעור שנותנים בהן יין,
של הַעֲבֹדִי בּוֹכְבִּים, אם הם גְּרִידִים – שלא משחו את דפנותיהם
בזפת, והם חֲדָשִׁים שעדיין לא השתמשו בהם עובדי כוכבים,
מוֹתֵרִין, דהיינו, אם ישראל נתן בהם יין אין יינו נאסר בהנאה, מפני
שאף אם עובד כוכבים נתן בהם יין לזמן מועט, לא נבלע היין
בעור. אבל אם הם יְשֵׁנִים שכבר השתמשו בהם עובדי כוכבים,
וּמְוֹשְׁפִין – או שעובדי כוכבים נתנו בתוכם זפת, אף שלא

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) רלג רש"י תוספות

אביק – לשון עניבה היא בכל התלמוד. ירד – שוק של עבודה זרה, מיהו גוי כי אזיל, לסתורה הוא דאזיל. עבודה זרה זבין – מכר צלמים בשוק. אם איתא דהוה ליה – להאי ישראל גלמא או חמרא. הכא – לדידן הוה מזבין ליה. קשורין – שחוזרין חבורה חבורה יחד, ולא בד בבד. נודות – של עור, קנקנים – של חרס. כל המשנה פירשתי למעלה.

גורדים – גרס בדלית, כמו: איוב (ב) "להגדר בר", שאין בהן זפת, והן חרשין – מותרין, דבניסתי יין זמן מועט לא בלע עור. ונודות דוקא, אבל כלי חרס בלע לאלתר. ישנים ומוזופין – כלומר, או ישנים או מוזופין, אסורין. ישנים – אידי דכניס בהן יין נסך זמן מרובה בלע עור, ומוזופין – אפילו בחדא זימנא בלע זפת ליין. גוי ריבנן – בריש, כמו "רשב", כלומר התין חופת לתוכן. ונתן לתוכן יין – כן דרכם, בעוד שהופת חם נותנין יין ליטול טעם מרירות של זפת. אגב טיריה – דישאלא זה, שעסק בנתינת יין לתוך הגוד. מנכך – ליה גוי. ולא אדעתיה – דישאלא לתוכן. בורק מים לשים – שאותו יין הולך לאבוד בופת ובטל טעמו. כמים הניתנין בטיט שכלין מאליו, כשמתאיבש הטטט הרי הן כאילו לא היו – אף יין זה כלה בליחלוות הזפת, וכשמתייבש הזפת כלה מאליו ושוב אינו פולט. לבי פלחי – בכלי מלא מלח, שהיין נבלע וכלה במלח. הכא לא אזיל לאיבוד – שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתאיבש. מעת לעת – בכל שלשה ימים מערן מעת לעת ונותן אותם. הני מילי דיון – כגון הני זיקי דרב יצחק שנבלע בהן יין כשר תחלה ולא בלעי מיין נסך כל כך, אבל דידהו שנבלע בהן יין נסך מתחלתו לא טגי בהכי. נודות – הני זיקין של עור הן. אבל קנקנים – של חרס הן, ובלעי טובא, לא מגי להו בהכי. גורדים – שלא נזפפו מעולם קרי גורדים. ישנים ומוזופים – או ישנים או מוזופין. גוי נותן בו' – כלומר נתן לתוכן גוי יין, ישראל נותן לתוכן שלשה ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרין, ומותרין. גוי נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מוריים – מיד, אף על פי שלא מלאהו מים, לפי שהציר ומוריים שורפין את היין הגבלע ומכלין אותו.

לכתחלה

דאביק בה מהדר הדר אזיל. והתניא: ישראל החולף לתרפות, בין בהליכה בין בחזרה – אסור! אמר רב אשי: כי תניא ההיא – בישראל משופך, דודאי אזיל. תנו רבנן: גוי החולף ליריד, בין בהליכה בין בחזרה – מותר; ישראל החולף ליריד, בהליכה – מותר, בחזרה – אסור. – מאי שנא ישראל דבחוזה אסור? דאמר: עבודה זרה זבין, דמי עבודה זרה איכא בהדיה – גוי נמי נימא: עבודה זרה זבין, דמי עבודה זרה איכא בהדיה! אלא גוי אמרין: גלמא זבין, חמרא זבין. – ישראל נמי נימא: אימור גלמא זבין, חמרא זבין! – אי איתא דתורה ליה, הכא הוה מזבין ליה. "הבאין – מותרין". אמר רבי שמעון בן לקיש: לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה, אבל קשורין זה בזה – אסורין, אימא דעתו להחזיר. "נודות הגוים וקנקניהם". תנו רבנן: נודות הגוים, גורדים חרשים – מותרין, ישנים ומוזופין – אסורין; גוי ריבנן ועיבדן ונתן לתוכן יין, וישראל עומד על גביו – אינו חושש. וכי מאחר דגוי נותן לתוכן יין, פי ישראל עומד על גביו מאי הוי? אמר רב פפא, הכי קאמר: גוי ריבנן ועיבדן, וישראל נותן לתוכן יין, וישראל אחר עומד על גביו – ואינו חושש. – ומאחר דישאלא נותן לתוכן יין, ישראל אחר עומד על גביו – לזי? – דלמא אגב טיריה מנסך ולא אדעתיה. רב זביד אמר: לעולם דקאמרת מעיקרא, והכא בעידנא דקא שדי ליה געשה בבורק מים למיט. אמר רב פפי, שמע מינה מדרך זביד: האי גוי דישאלא חמרא לבי מילחי דישאלא – שרי. מתקין לה רב אשי: מי דמי? הים קאזיל לאיבוד, הכא לא קאזיל לאיבוד! בר גדי טייגא אגם הנהו יין מרב יצחק בר יוסף, רמא בהו חמרא ואהדרניהו ניתליה, אתא שאיל בי מדרשא; אמר ליה רבי ירמיה, קד הורה רבי אמי הלכה למעשה: ממלאן מים שלשה ימים ומערן. ואמר רבא: צריך לערן מעת לעת. סבור מינה: הני מילי דידן, אבל דידהו לא; פי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש: אחד שלנו ואחד שלהם. סבר רב אחא פריה דרבא קמיה דרב אשי למימר: הני מילי נודות, אבל קנקנים לא; אמר ליה רב אשי: לא שנא נודות ולא שנא קנקנים. תנו רבנן: קנקנים של גוים, חרשים גורדים – מותרין, ישנים ומוזופין – אסורין; גוי נותן לתוכן יין – ישראל נותן לתוכן מים, גוי נותן לתוכן יין – ישראל נותן לתוכן ציר ומוריים, ואינו חושש. איבעיא להו: לכתחלה

שנקלף, דיון בשכשוך סגי, כדמוכח בפרק אחרון (עבודה זרה עב, ד) דפריך מההוא דאף על פי שנקלף הזפת אסורה להדיא דגת ומוחן שאינם זפתין, ויין ששם בשעת זפיתא אינו אלא כוורק מים לטיט. חרשים ופזותים אסורים, פירוש: חרשים – שדומה שלא היה בהם יין מעולם – מפילי הכי אסורים, שמאחר שהם זפתים דלמא רמא בהו גוי חמרא ולא ידעו הזפת מבלע, ואף על פי שאין מכניסין לקוים צריכין עירוי מפני שהזפת מבלע אף בפעם אחת. ומסיים בה: גוי ריבנן ועבדן בו', ובברייתא אחרת תניא: קנקנים של גוים חרשים מותרין ישנים ומוזופין אסורין. פירוש: חרשים מותרין, פירוש, דודאי גוי לא נתן בהם יין מעולם, כי מאחר שאינם זפתין אילו נתן בהם יין מיכר, ישנים זפתין נמי אסורין ואפילו נראין חרשים, כי שמא נתן בהן הגוי יין ואינו ניכר. ישנים אפילו לא נתן בו אלא פעם אחת אסורין, מפני שמכניסין לקוים. ולפי שיטת רבינו תם יש וישטא' ש' וישטא' שלטן הזופות במגע גוי, וצריך להגעיל אותם או לעשות בהם עירוי ואף על פי שאין מכניסין לקוים, כדין נודות ופזות. וכן אם קנה אותם חרשים ופזות מן הגוי הכל כדין נודות. וקשה ממנהג העולם, שהנהגו בכל מקום לקנות חרשים מן הגוים וצריך עיון בהן לא עירוי ולא הגעלה. ורבינו יצחק היה מפרש לישב המנהג, דדוקא בימשה ידעו רגילים להטיל בהם יין בשעת זפיתא יש לאסור, דהיינו דיון בשעת זפיתא אינו אלא כוורק מים לטיט כדפירשתי, גבי נודות יש לחוש שמא אחרי כן הטיל שם יין ולא ידעו, אבל עתה שאינן רגילים להטיל בהם יין בשעת זפיתא, אם נתן בהם יין אחר זפיתא היה ניכר. ומלא מקום, שלטן שנוע הגוי במשקה טופח לא מצינו היתר. ורבינו תם עצמו חזר בו בסוף והתחיל להחזיר אף שלטן במגע גוי בשכשוך בעלמא. והראה טעם, משום דאיכא תרתי לטיבותא: דהא שוק של עץ ולא נבלע בהם היין כל כך על ידי זפת, ולא דמי לנודות שהן של עור ורך הוא נבלע יותר על ידי זפיתא, ועוד, כי אינם טרודות כל כך ביין, ולא דמי לכלי הגת ומוחן ומשפר דלקמן שהיין נבלע בהם על ידי זפיתא לפי שזן טרודות ביין, וכבר רבי ברוך כי אף על פי כן לא היה עושה מעשה לכתחלה להתירן בשכשוך, אבל בדיעבד אם נתנו בהם יין אחר מגע הגוי לא היה אסור. בסיומא בברייתא דקנקנים תניא בתוספתא: ושכנס בהם גוי מים – ישראל מותר להכניס לתוכם יין. ושכנס בה גוי יין – ישראל ממלא אותה מים שלשה ימים מעת לעת וכנס לתוכה יין ואינו חושש. ושכנס בה גוי יין וישראל ציר ומוריים – מותר להכניס לתוכה יין, ועלה בעי תלמודא לכתחלה או דיעבד, פירוש: מה שאומר ישראל ציר או מוריים, רוצה לומר דלכתחלה יתנו שם כמו שבר, או דוקא דיעבד. ומיהו אף בדיעבד יתן יין אחריו דציר שורק. וניחא דפשיטא ליה לתלמודא בסמוך ציר שורק אור לא כל שכן, אבל לגירסת הספרים דגרסי: גוי נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר

בעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרבי אמי - נראה דאיתו רבי יהודה נשיאה דשרא מישחא, כי אותו בן בנו של רבינו הקדוש היה, ואף בברייתא הוא נזכר, ותני עלה: ורבותינו התירוה לינשא, ובתוספתא (פרק חמישי) נמי גרס: רבי יהודה התייר את השמן. אלא אחריי דהו, ושמן בן בנו של רבי יהודה דגור על השמן הוה, והוא רבי יהודה הנשיא דמער קטן

(ב) דקאמר תהם דאישתי מיא דאחריי קפילא ארמאה ושמע רב ואסין ואיפקי. **קינסא** - פירש הקונטרס: ולא דמי להחזירי בבבשן, דהתם כיון שהוסקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס, אבל הכא כיון שמכניס האור מבפנים מיד זפתן נשר, וכן הדין בחביות שלנו. ומשמע לפירושו כי אם היה מסיקו מבפנים עד שאם היה זפת מבחוץ והיה נשר - כי די בכך. ואין נראה לרבינו אלחנן, כי יש לחוש דלמא חס עליה דלמא דהאך דאף ביה חרס אמר פרק "כל שעה" (פסחים, ב) דלא נמלי לקדירות גומרי דחיס עלייהו דלמא פקעי, כל שכן בחביות דחיס שלא ישרפו. וכתב הרב רבי משה מקוצי דאף על גב דפסקינן הלכתא כמאן דאסר, מכל מקום לכפות החבית על האש, אם האש גדול כל כך וזקוק מבפנים שידו סולדת מבחוץ - מותר, וחסוב כמו הגעלה. וענין הגעלה, חזקת רבינו הם להגדיל חבית לטהר מין נסך אם פתח אחד משוליה חורק רותחין לתוכה ומתפרק המים על שוליה איך ואיך. דאף על גב דבשאר איסורי לא סלקא הגעלה בחבי, דאפילו עירוי מכלי ראשון ליכא הכא, מכל מקום איכא למימר בין נסך דתשמישו בעונן שרי. ומביא ראיא מודקאמר רבי יוסי לקמן בפרק בתרא (עוה, א): חולטן בתי וזיתים, ובשאר איסורין לא מהניא חליטת מי וזיתים. ורבינו יצחק אומר כי מצוה מן המובחר להגדיל כל נסך לבד ולזרוק עליה מאותו כלי עצמו שהוא רותח על האור, ודי בכך אף על פי שפסקה הרתחה כשמעבירה מן האור. ויש משימין קערה בתוך מתכת על האש עד שדחיתות עלות תוך הקערה, ומאותה קערה מגעילין. ובה מסופק רבינו יצחק אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו, וחלה הדבר להחמיר ואסר בהן להגעיל, דחשיב ככלי שני. ולענין מליגת תרנגולת נמי אסר, דחשיב ליה ככלי ראשון. **והלכתא** כמאן דאסר - בכל התורה כולה אמר רבינא לקולא. ורבי אבהו הלכתא דהלכתא כרבינא לקולא. כדאמרין פרק (כל הבשר) "גיד הנשיה" (חולין צג, ב), ולכך הוצרך לפסוק כאן כמאן דאסר. **שרא** למידימ ביה שיכרא - אומר רבינו יצחק: דהוא הדין מיס וכל שאר משקין, לבד מין. **כלי** תר - אומר רבינו יצחק דתרי גזוהי נתר: שעושין ממנו כלים, וזה אינו אותו דפרק קמא דשבט (דף טו, א) דקאמר: כלי נתר וכלי חרס טומאתו הוה.

יש עוד נתר שליש, שאין עושין ממנו כלים אלא מכבסין בו את הכלים, והוא ששינוי (נדה סא, ב) אצל שבעה סמנין המעבירים את הכתם: נתר כו'. **כסי** - פירש רש"י: כוסות של חרס, ואין מכניסין לקיום אלא שותין בהן, ואי שתי בהו גוי פעם ראשון ושני אסור, דאידי דרכיכי בלעי, ואסירי עד שימלאם מים שלשה ימים כדאמר לעיל. ולפי זה נהנו העולם ליתן מים בכלי חרס חדש ולהשקות בו זמן גדול קודם שישתמשו בהם יין, לפי שאם יגע בהם גוי אחר כך לא יצטרך עירוי. אבל קשה לרבינו הם מאז דאמר לקמן בפרק בתרא (נדר, ב): מודה רבי בקנקנים שהן אסורין לפי שמכניסין לקיום, הא לאו טעמא דמכניסין לקיום כמו בכלי חרס - סיג בניגוב בעלמא כמו בגת ומזח ומשפר. והדחה בשאר כלים מועיל כמו ניגוב בגת, כי גם ניגוב אינו להפליט, רק להסיר הוזהמא שנרבק מבחוץ. ואין סברא לומר כי בקנקנים נשתמשו גם מים בתחלת תשמישו. לכך פירש רבינו הם דמירי הכא בכסי בין חרשים בין ישינים, ושחתה בהם גוי יין במה פעמים. והכי פירשו: להלכתא פעם ראשון ושני, כלומר שתי הדחות במים - אינם רוצים להכשירו. שליש מותר, פירשו: דאו דאי בהדחה שלישית נפלט הכל. וכיצא דבדר מציעו פרק "התערובות" (זבחים עט, ב) גבי חרסן של זב וזבה, פעם ראשון ושני טמא. שליש טהור. פירשו: הוא כלי שהטילו בו חזב וזבה מימי גרלים, וקאמר דמים ראשונים ושניים טמאים, שמעורב בהם מי גרלים של זב, אבל מים שלשישים טהורים. וגם במדרש אסתר גבי "ישנו עם אחד", שאמר לו המן לאחשוורוש: אם זכוב נפל לכוסו של אחד מהם וזורקו ושותוה ואילו אדוני המלך נוגע בהם וזכובת בקרקע, ולא עוד אלא שגמדי חסו שלש פעמים. ודוקא בכוסות של חרס, אבל של עץ או של מתכת וזכובת אין צריך להדחין, רק פעם אחת. מיהו דבריה מוקמות בתלמוד מציעו כוסות סתם שהם של מתכת וזכובת, ונכון להדיח שלש פעמים בכל הכלים. **קוניא** - פירש הקונטרס: כלי חרס מצופה באבר, פלומין בלעו. וקשה לרבינו הם (דאמר בזבחים פרק קדשי קדשים) ודבובים פרק "איהו מקומן" נד, א) גבי מזבח "מני סיד וקוניא", ולא קאמר אבר, שהוא לשון התלמוד כדאמר "פתילה של אבר". ועוד קשה: מי גרע חיפוי אבר מאה המה כולו ממנו ועוד קשה: דאמר ירוק אסירי משום דבלעי דמצריך, ובשלו אכא ירוק ולא מצריך לך פירש רבינו הם: קוניא - היתוך כלי זכובת שלא נתבלע של ציבור. וזהו כלי החול מה כלל חרס, כדאמרין פרק קמא דשבת (טו, ב): הואיל ותחילת ברייתו מן החול, שויתוה רבנן בכלי חרס כדאמרין. ואף על גב דכלי זכובת שלם לא בלע, הכא כיון דאין בו חצי חרס על החרס בלע, וכן פירש הערוך.

לכתחלה או ריעב - אציר ומוורייס קאי. כל קנקנים מחרס נגיהו. **קינסא** - הבניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו. **והלכתא כמאן דאסר** - ולא דמי להחזירי בבבשן, דהתם כיון שהוסקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס, אבל הכא כיון שהכניס האור מיד זפתו נשר. ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים, לפי שמכניסין לקיום - לא סיג בחכשר בפנים, בין לשרפן בין לתלת לתונן מים חמין, מודאסיר בקינסא דהיינו באור עצמו - כל שכן במה שהוחם ממנו. אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי, לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשהותם עד שנים עשר חרש. לא חש למילתא - למגור שברא אטו חמרא, דשכרא מנטל ליה לשעמיה דחמרא. **דפקוסנא** = של צפיעי בקר, נתן בין יין נסך. **איסורא דלעולם** - כלומר, איכרתם על חנם. אין להם טהרה - מין נסך הנבלע בקו, משום דבליעי טובא. **מחפורת** של ציר - קרקע שחופרין משם צריך, ובלעו אלום, ובלשון אשכנז בייס"א. **פרוק** - שם האיש. **רופילא** = שני למלך. **שחימי** - מקרקע שחמית, ורש"א בלעו. **פתוואת** - כלי חרס. **דבי מיכסי** - מקום קרקעיתו קשה. **כסי** - כוסות של חרס, ואין מכניסין לקיום אלא שותין בהם. **אי שתי בהו גוי פעם ראשון** - דכולי עלמא אסור, דאידי דרכיכי בלעי ואסירי, עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרין. **קוניא** = כלי חרס מצופה באבר, וקורין פלומידי. **ירוקא אסור** - דמשום דמצריך, שיש בו קרקע מחפורת של צריך, ובלעי טפי. **קרטופני** = בקעים וסדקים. **דמצרפי ובלעי** - שיש בהן צריך, ובלעי טפי. **דמדייתי**

לכתחלה או ריעב? תא שמע, דתני רב זבד בר אשעאי: הלוקח קנקנים מן הגוים, חדשים - נותן לתוכן יין, ישנים - נותן לתוכן ציר ומוורייס לכתחלה. **בעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרבי אמי:** החזירי לכתבשן האש ונתלבנו, מהו? **אמר ליה:** ציר שזרף, אור לא פל שפן? **אחמר נמי:** **אמר רבי יוחנן,** **ואמרי לה אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:** קנקנים של גוים שהחזירי לכתבשן האש, פיון שגשרה זפתן מהן - מותרין. **אמר רב אשי:** לא תימא עד דנתת, אלא אפילו רפאי מירפא אף על גב דלא נתר. **קינסא** - פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר, וחד שרי. **והלכתא כמאן דאסר.** **איבעיא להו:** מהו ליתן לתוכו שכר? **רב נחמן ורב יהודה אסרי,** ורבא שרי. **רבינא שרא ליה לרב חייה בריה דרב יצחק למירמא ביה שכרא, אול רמא ביה חמרא,** ואפילו הכי לא חש לה למילתא, **אמר:** אקראי בעלמא הוא. **רב יצחק בר ביסנא הוה ליה הנהו מאני דפקוסנא, מלינהו מיא אנהינהו בשמישא, פקעו;** **אמר ליה רבי אבא:** אסרתינהו עלך איסורא דלעולם, **אימור**

דאמור רבנן - מלינהו מיא, אנהי בשמישא מי אמור? **אמר רבי יוסנא אמר רבי אמי:** כלי נתר אין לו טהרה עולמית. מאי כלי נתר? **אמר רבי יוסי בר אבין:** כלי מחפורת של צירף. **דבי פרוק רופילא אנס הני פובי מפומבדיתא, רמא בהו חמרא, אהדרינהו גיהליהו;** **אתו שיליהו לרב יהודה,** **אמר:** דבר שאין מכניסו לקיום הוא, משכשכן במים והן מותרין. **אמר רב עזריא:** הני חצבי שחימי דארמאי, פיון דלא בלעי טובא - משכשכן במים ומותרין. **אמר רב פפי:** הני פתוואת דבי מיכסי, פיון דלא בלעי טובא - משכשכן במים ומותרין. **כסי** - רב אסי אסר, ורב אשי שרי, אי שתי בהו גוי פעם ראשון - פולי עלמא לא פליגי דאסור, כי פליגי - בפעם שני. **איכא דאמרי:** פעם ראשון ושני - פולי עלמא לא פליגי דאסור, כי פליגי - בפעם שליש. **והלכתא:** פעם ראשון ושני - אסור, שליש - מותר. **אמר רב זבד:** האי מאני דקוניא, חיורא ואוקמא - שרי, וירוקא - אסור, משום דמיצריך; ואי אית בהו קרטופני - פוליהו אסירי. **דרש מרימר:** קוניא, בין אוקמא בין חיורא בין ירוקא - שרי. מאי שנא מחמין בפסח, דבעו מיניה מפרמר: הני מאני דקוניא, מהו לאשתמושי בהו בפסח? **ירוקא לא תיבעי לך, דמצרפי ובלעי ואסירי, כי תיבעי לך** - חיורי ואוקמני, מאי? **כי אית בהו קרטופני לא תיבעי לך, דנודא בלעי ואסירי, כי תיבעי לך** - דשיעי, מאי? **אמר להו:**

שאינו

עבודה זרה דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רלה

הכשר זה של נתינת ציר ומורייס בקנקנים, הוא לכתחלה או היצטרך, כלומר האם מותר לכתחילה להכשיר את הקנקנים על ידי נתינת ציר ומורייס בתוכם, או שלכתחילה צריך להכשירם על ידי מילוי ועירוי.

הגמרא פושטת את הספק: הא שמי, דהני – ששנה רב וזיב רב אושעיא, הלוקח קנקנים של חרס מן העובדי כוכבים, אם הם חדשים, נוהג לתובן יין, ואם הם ישנים, נוהג לתובן ציר ומורייס לכתחלה, ובוזה הוכשרו הקנקנים. הרי שהכשר זה הוא לכתחילה. הגמרא דנה באופנים נוספים של הכשר קנקנים: בעא מיניה – שאל רבי יהודה נשיאה מרבי אמי, היתורין – את הקנקנים של העובדי כוכבים לכתובן האש שבו עושים כלי חרס, ונתלבנו באש, מהו הדין, האם הוכשרו בכך. אמר רבי אמי, הלא שנינו בברייתא שציר של גדים שזרף את היין הבלוע בדפנות הקנקנים ומכשיר אותם, אור – אש לא כל שכן ששורפת את היין הבלוע בדפנות הקנקנים. אחר נמי, אמר רבי יוחנן, ואמרי לה, אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, קנקנים של עובדי כוכבים שהתורין לכתובן האש, כיון שנשפה ויפתן – הוזפת שבתוכם מלח, מותרין, מפני שהאש שרפה את היין הבלוע בדפנותיהם. אמר רב אשי, לא תימא – אל תאמר שהקנקנים לא הוכשרו באש עד דנתרן – עד שהזפת נשרה מהם לגמרי, אלא אפילו אם הזפת רק רפא מירפא – נעשית רפוייה על ידי האש, ושוב אינה דבוקה לחבית, הוכשרו הקנקנים אף על גב דלא נתר – שלא נשרה לגמרי.

הגמרא דנה באופן נוסף של הכשר על ידי אש: אם הכניס בתוך הקנקנים קנקסא – קיסמי עץ דלוקים, ועל ידי כך נשרה הזפת מהקנקנים, פליגי בה – נחלקו בדין זה רב אחא ורבניא, חד – אחד מהם אמר את הקנקנים, וחד שרי – ואחד מהם התיר את הקנקנים. והלכתא כמאן דאסר – והלכה כמי שאסר, משום שרק אם הכניס את הקנקנים לתוך האש והאש שרפה את הקנקנים מבחוץ עד שהזפת שנמצאת בתוך הקנקנים נשרה, האש שרפה את היין הבלוע בדפנות הקנקנים, אבל אם הכניס את האש לתוך הקנקנים, הזפת נושרת לפני שהאש מכלה את היין.

הגמרא דנה האם מותר להכניס משקין אחרים בכלי עובדי כוכבים: איבעיא להו – הסתפקו בני הישיבה, מהו הדין, האם מותר ליתן לתובן – לתוך כלי העובדי כוכבים שכן העשו משעורים, מפני שהוא מבטל את טעם היין, או שגזרו לאסור מחשש שיטעו בין יין לשיכר. נחלקו בזה האמוראים, רב נחמן ורב יהודה אסרי – גזרו לאסור את השיכר שהוכנס לכלי העובדי כוכבים, ורבא שרי – התיר שיכר זה.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רבניא שרא ליה – התיר לרב הניא בריה דרב יצחק למירמא ביה שכרא – להטיל שיכר בכלים של עובדי כוכבים. אול – הלך רב חייא רמא ביה חמרא – טעה והטיל בהם יין, ואפילו הכי – ואף על פי כן לא חש לה למילתא – לא חשש רבניא לדבר זה שיטעו בני אדם ויטילו יין בכלים אלו, אלא אמר, אקרא בעלמא הוא – שטעות זו היתה בדרך ארעי, ואין לחשוש לה.

הגמרא מביאה מעשה בענין הכשרת כלים של עובדי כוכבים: רב יצחק בר ביסנא הוה ליה תנחא מאני דפקוסנא – היו לו כלים העשויים מגלגלי בקר, והיה בהם יין נסך, ורצה רב יצחק להכשירם, מילינהו מיא – מילא את הכלים במים, אנהינהו בשימשה – והניחם מול השמש, ומחמת חום השמש פקעו – נבקעו הכלים. אמר ליה רבי אבא לרב יצחק, אסרתינהו עלך איסורא דלעולם – אסרת עליך כלים אלו לעולם, דהיינו, שלחנים הפסיד רב יצחק את הכלים, משום שאימור דאמור רבן – שמה שאמרו חכמים ממלינהו מיא – שיש למלא אותם במים ולערוות מעת לעת במשך שלשה ימים, אולם אנהי בשימשה מי אמור – וכי אמרו חכמים להניח את הכלים מול השמש. וכיון שאין בזה צורך, הרי איבדת את הכלים לדיוכם.

הגמרא דנה במינים שונים של כלי עובדי כוכבים, האם ניתן להכשיר אותם ומהו הכשרם: אמר רבי יוסנא אמר רבי אמי, כלי

קתר – כלי העשוי מאדמה מסויימת, אם היה בו יין נסך, אין לו מחרה עולמית – אי אפשר להכשירו בשום אופן, מפני שהיין נבלע בו הרבה ואי אפשר להוציא ממנו את היין. מבררת הגמרא: מאי כלי קתר. מבארת הגמרא: אמר רבי יוסי בר אבין, כלי נתר הוא כלי מקופרת של צירף – כלי העשוי מאדמה שחופרים ממנה כמין מלח לצביעת בגדים.

הגמרא מביאה מעשה שממנו נלמד דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: דבי פרוק רופילא – שר עובד כוכבים בשם פרוק, שהיה המשנה למלך, אנם הני כוכי – גזל קנקנים מפוקדו, רמא בהו חמרא – הטיל בהם יין, ולאחר מכן אהרתינהו וניהליהו – החזיר להם את הקנקנים, אתו – באו בני פומבדיתא שיללוהו – ושאלו לרב יהודה מה דינם של הקנקנים ואין ניתן להכשירם. אמר להם רב יהודה, כיון שהעובד כוכבים לא הכניס את היין בקנקנים בבדי שישהה שם זמן רב, דבר שאין מכניסו לקיום הוא, ולפיכך משכשכן את הקנקנים במים, והן מותרין.

הגמרא מבארת דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: אמר רב עירא, הני חצבי שחימי דארמא – אותם כלים כהים העשויים מאדמה אדומה, שהיו שייכים לגויים, כיון דלא בלעי מוכא – כיון שאינם בולעים את היין היטב, משכשכן במים ומותרין, ואינם זקוקים להכשר של מילוי ועירוי.

הגמרא מבארת דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: כפי – כוסות של חרס של עובדי כוכבים שאין מכניסים בהם יין לקיום אלא שותים בהם, נחלקו בדינם אמוראים, רב אסי ורבא והוצרך עירוי ומילוי, ורב אשי שרי – התיר את הכלים והוצרך להדיחם בלבד.

מבארת הגמרא באיזה אופן נחלקו: אי שתי בהו – אם שתה בהם עובד כוכבים יין פעם ראשון – בשימוש הראשון שלהם, בולעי עלמא לא פליגי דאסור – לא נחלקו האמוראים וכולם מודים שהכלי אסור, מפני שהחרס עדיין רך ובולע היטב את המשקה שבתוכו. כי פליגי – אלא נחלקו באופן שהעובד כוכבים שתה בהם יין בפעם שני – בשימוש השני של הכלים, רב אסי אסר את הכלים, מפני שגם בשימוש שני הם עדיין רכים, ורב אשי התיר, מפני שבשימוש השני הכלים בולעים פחות. איכא דאמרי, אם שתה עובד כוכבים יין בכלים אלו פעם ראשון ושני – בשימוש הראשון או בשימוש השני שלהם, בולעי עלמא לא פליגי דאסור – לא נחלקו האמוראים וכולם מודים שהכלי אסור, כי פליגי – אלא נחלקו באופן שהעובד כוכבים שתה בהם יין בפעם שלישי – בשימוש השלישי של הכלים, רב אסי אסר את הכלים ורב אשי התיר. והלכתא – וההלכה היא, שאם שתה עובד כוכבים יין בכלי זה פעם ראשון ושני – בשימוש הראשון או בשימוש השני שלו, הכלי אסור, ואם שתה יין בשימוש השלישי של הכלי, הכלי מותר.

הגמרא מבארת דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: אמר רב זביד, האי מאני דקונאיא – אותם כלי חרס של עובדי כוכבים המצופים בעופרת מצידם הפנימי, אם הכלי הוא חיוורא ואוכמא – לבן או שחור, שרי – מותר, מפני שהעופרת גורמת שהכלי לא יבלע את היין, אבל אם הכלי ירוקא – ירוק, אסור, משום דמיצריף – שיש בו מחפורת של צירף, דהיינו אדמה שחופרים ממנה כמין מלח לצביעת בגדים, ודינו ככלי נתר העשויים ממחפורת של צירף ואסורים, מפני שאדמה זו בולעת מאד את היין. ואי אית בהו קרמופני – ואם יש בהם בקעים וסדקים, בולחא אסורי – כולם אסורים, כלומר בין לבנים ושחורים ובין ירוקים, מפני שבמקום הסדקים לא נמצא האבר המגן על החרס, ודינם ככלי חרס שנטהרים במילוי ועירוי.

הגמרא מביאה אמורא החולק על רב זביד בדין קונאיא: דרש מרימר, קונאיא – כלי חרס של עובדי כוכבים המצופים בעופרת, בין

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

יג. ...וכן חגר שאינו יכול לילך בללא מקל¹⁰⁰ מתר לצאת בו אפילו אינו קשור לו, אבל אם אפשר לו
לילך קצת בלא מקל ואינו נוטלו אלא להתחזק את עצמו שיכול ללכת (בטוב) יותר ולא יפל וכן זקן
ההולך בביתו בלא מקל¹⁰¹ ובשייציא לחוץ נשען על מקלו מחמת תשוש פחו, אסור לצאת בו בשבת אפילו
אם הוא זקן בלכך שמנענע גופו ומתירא פן יפל¹⁵² (שכין שהולך בביתו בלא מקל אם-כן אין צריך זה
למקל שייסמך עליו כל גופו וכל הליכתו¹⁰² אלא שמתחזק בו בעת שמתירא ליפל, הרי זה במשוי שנושא
לצורך הליכתו, ואינו דומה למנעלים שכל גופו נסמך עליהם בכל הליכתו, ולכך מתר לצאת בהם אף אם
אין עליהם שם מנעל, כגון של עץ שאינו מחפה עור¹⁵⁴) וכן חולה שעמד מחליו אם אפשר לו לילך (קצת)
בלא מקל אסור לצאת בו ואם לאו מתר, וכן סומא לא יצא במקל שהרי אפשר לו לילך וזולתו ואינו נוטלו
אלא לישר ולתקן פסיעותיו¹⁰³ ואין צריך לומר החשובים שנוהגים לילך במקל חשוב שבירם שאסורים לצאת
בו בשבת¹⁵⁶ ואפילו ביום טוב אסורים לצאת בו (עין סימן תקכ"ב¹⁵⁷):

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סוף סעיף יג

ביאורי הלכה

מזן בלא מקל - הוא הדין להליכון או קביים¹⁵⁰.
מחן בלא מקל - אם כשהולך בביתו מוכרח לצורך
הליכתו להשען על הכתלים, חפצים או עם תמיכה של
אדם אחר - נחשב כאינו יכול לילך בלא מקל, ויכול
לצאת בו לרשות-הרבים¹⁵¹.

צינונים והוספות

שוע"ר משמע שצריך כל הליכתו ממש.
(154) כדלעיל סי"ב.
(155) ראה ב'ערוך השולחן' סעיף עב שהתיר בזה, אמנם
לשוע"ר לא משמע כלל להקל בזה, שהרי אינו נחשב
כמנעל כשלא נסמך עליו.
(156) בכתב-יד: אבל במקום שיש עירוב מותר לצאת במקל
אפילו איש דעלמא שאינו נושא לכבוד (אליה רבה ס"ק לו
דלא כמ"א ס"ק כז, וראה קו"א סק"ז שמכל-מקום אסור
לנשאו שלא לצורך כלל - ככל כלי שמלאכתו להיתר).
ולא משמע להחמיר בזה (כפי שכמה כתבו להחמיר בזה,
ראה מנחת שבת סי' פד ס"ק י).
(157) סעיף א (לענין יום-טוב): הסומא והזקן אין יוצאים
במקל לא לרשות הרבים ולא לכרמלית מפני שהוא דרך חול
וזולזל ליו"ט כיון שאפשר לו להלך בלא מקל זה ואינו
נוטלו אלא לתקן ולשר פסיעותיו.
(150) כשאנו יכול לילך כלל בלא שני קביים.
(151) שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' קיד, שנחשב כאילו יש
לו ב' מקלות, אחד בביתו ואחד לחוץ, ואינו צריך להיעזר
בבית במקל דווקא.
(152) בכתב-יד: ולכן אין להתיר אפילו אם הולך במקום
שיש חשש שיפול כגון שהולך בחורף על מים הנגלד (ודברי
הט"ז [ס"ק יב צ"ע]) שאין המקל אלא לתקן פסיעותיו
ולזקוף קומה מפני שרגליו ושוקיו רותתות ולא לסמיכת כל
גופו בכל הליכתו והלכך אינו דומה כו'.
(153) קו"א סק"ו. וראה 'ביאורי השולחן' שבקו"א יש
מקום להבין שדי בכך שנסמך בכל גופו בחלק מהליכתו
כדי שייחשב כמנעל (והפירוש 'כל הליכתו' היינו שכיין
שחייב לסמוך כל גופו בחלק מהליכתו ולא יוכל לצאת
בלעדיו נחשב כ'כל הליכתו'), ולא שצריך שייסמך ממש כל
משך הזמן הליכתו, אולם לא משמע כך בפירוש, ובפנים

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ראש-השנה - לפי לוח "רב יומי"

ג וכן התקיעות מעכבות זו את זו שאם יודע לתקוע ואינו
יודע להריע לא יתקע כלום לפי שאין כאן מצוה כלל
אלא אם כן תוקע ומריע ותוקע ג' פעמים כמ"ש בס"י תק"צ
אבל אם יודע להריע תרועה שלנו ואינו יודע לתקוע
השברים יתקע תר"ת ג' פעמים וכן אם יודע לתקוע שברים
ואינו יודע התרועה שלנו יתקע תש"ת ג' פעמים דשמא מה
שהוא יודע זו היא תרועה האמורה בתורה ונמצא מקיים
המצוה כמאמרה:
ד התקיעות שעל סדר הברכות אינן מעכבות את הברכות
שאם אין בהם מי שיודע לתקוע אעפ"כ יאמר הש"ץ כל
הט' ברכות וכן הברכות אינן מעכבות את התקיעות שאם
אינן יודעין לברך הברכות האלו אעפ"כ יתקעו ג' סדרים.

לא שמעו כל התקיעות כראוי וכהוגן וייצאו בשמיעת
תקיעות אלו ויש נוהגין לתקוע מאה קולות דהיינו שתוקעין
אחר התפלה להשלים מאה קולות עם התקיעות של מיושב
ושל מעומד:

ב אבל לאחר שכבר גמרו כל מנין תקיעות אלו אין לתקוע
עוד בחנם שהרי התקיעה היא אסורה ביו"ט מדברי
סופרים ולא התירוהו אלא לצורך כגון כדי לעשות נחת רוח
לנשים לתקוע להן וכן הנוהגין לתקוע אחר התפלה כיון
שהן צריכין לתקיעה זו מטעם הידוע להם התירו להם
חכמים לפי שאין בתקיעת שופר שבות גמור אלא עובדין
דחול אבל לתקוע בחנם הוא זלזול יו"ט.

ואפילו מי שיתקע ביום שני אסור לו להתלמד ביום הראשון
שהרי אנו יודעין ובקיאין בקביעת החודש ואנו יודעין
שהראשון קודש והשני חול ונמצא תוקע תקיעות שאינם
צריכים לו ביום טוב אלא בחול.

ואין צריך לומר שאין להוציא את השופר לרשות הרבים
לתקוע תקיעה שאינו צריך לו היום שהרי הוא מוציא
מרשות לרשות שלא לצורך יו"ט.

אבל מותר לומר לקטן שיתקע כדי שיתלמד בין שהגיע
לחנינון בין שלא הגיע לחנינון ומותר לו לתקוע כל היום
אפילו לאחר שישמע התקיעות בבית הכנסת לפי שמצוה על
הגדולים ללמד את הקטנים ולחנכם במצות:

חלק ד סימן תקצו:

א יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה ובשבת
תשובה כמו בכל עשרת ימי תשובה ואין הלכה
כדבריהם אלא אסור להתענות בראש השנה ובשבת תשובה
כמו שאסור בשאר שבת ויו"ט ואפילו ראה חלום רע וספק
לו אם הוא מהחלומות שמתענין עליהם בשבת לא יתענה
ומצוה לאכול ולשתות ולשמוח בראש השנה כמ"ש בסי'
תקפ"א אמנם לא יאכלו כל שבעם למען לא יקילו ראשם
ותהיה יראת ה' על פניהם:

ב יש מקומות שקבלה בידם שכל מי שרגיל להתענות
בראש השנה ומשנה רגילותו ואינו מתענה אינו משלים
שנתו ומכל מקום מי שאינו ירא לנפשו אין צריך להתענות
כל ימיו רק צריך התרה כשאר נדר:

ג המתענה בראש השנה צריך ללמוד כל היום או לומר
תחינות שהרי כל יו"ט צריך לחלק חציו לה' וחציו לכס
כדי לקיים שני פסוקים שבאחד כתוב לה' ובאחד כתוב לכס
וזה שהוא מתענה ואינו מקיים המקרא שנאמר בו לכס צריך
לעשות כולו לה' כדי לקיים המקרא שנאמר בו לה' ולא
נאמר בו לכס ומשמע שכל היום יהיה לה' לבדו:

ד המתענה בראש השנה או בשאר יו"ט אסור לו לבשל
או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש לצורך אחרים
כמ"ש בסי' תקכ"ז עיין שם הטעם:

ה יש אומרים שקבלה בידם שהמתענה פעם אחת בראש
השנה תענית חלום אם היה ביום ראשון של ראש השנה
צריך להתענות שני הימים של ראש השנה כל ימיו אפילו

1 אם התפללו בצבור הט' ברכות ולא תקעו עד לאחר שגמר
2 הש"ץ את התפלה יצאו:

חלק ד סימן תקצג אם הברכות והתקיעות מעכבות זו את זו:

א אע"פ שבט' ברכות של מוסף ראש השנה אף הבקי
4 יוצא בתפלת הש"ץ כמ"ש בסי' תקצ"א מכל מקום אם
5 אין שם תשעה שעונין אמן אחר ברכותיו אין אדם יוצא
6 בתפלתו אפילו מי שאינו בקי ואינו יודע להתפלל בעצמו.

7 ואפילו אם הוא בענין שאין צריך לענות אמן אחר ברכותיו
8 כגון שעדיין לא התפלל תפלת מוסף בלחש ונמצא שהוא
9 צריך להתפלל בשביל עצמו בלחש אלא שהוא מתפלל בקול
10 כדי להוציא גם את שאינו בקי ונמצא דאף אם לא יענו אמן
11 אחר ברכותיו אין כאן חשש ברכה לבטלה אעפ"כ אם אין
12 תשעה שעונין אמן אין תפלתו נקראת תפילת הציבור ואין
13 אדם יוצא ידי חובתו בשמיעה אלא אם כן שומע תפלת
14 הציבור לפי שכך היתה התקנה בתחילה כשתקנו תפלת
15 הציבור שיחזיר הש"ץ את התפלה בקול רם כדי להוציא מי
16 שאינו בקי ואם אינו מתפלל תפילת הציבור אינו יכול
17 להוציא אחרים בתפלתו שהתפלה אינה כשאר ברכות שאדם
18 יוצא ידי חובתו בשמיעה ועניית אמן אבל בתפלה צריך כל
19 אחד ואחד לבקש רחמים ואין נכון לבקש על ידי שליח אלא
20 אם כן הוא שליח ציבור.

21 אבל בתקיעות יכול אדם לצאת בשמיעה אפילו הוא יודע
22 לתקוע בעצמו ואפילו אם אין שם ציבור שישמעו עמו:

חלק ד סימן תקצד יחיד שלא התפלל אין חבירו מוציא:

א מי שאינו בקי בסדר תפלת מוסף וגם אינו יודע לתקוע
23 או שאין לו שופר ולפניו שתי עיירות באחת יודעין
24 לתקוע אבל אין בקיאין בתפלת מוסף ובאחת בקיאין
25 בתפלת מוסף אבל אין להם שופר או שאין יודעין לתקוע
26 ילך למקום התקיעות אפילו אם של תקיעות הוא בספק לו
27 ושל מוסף בוודאי מפני שהתקיעות הן מן התורה ותפלת
28 מוסף מדברי סופרים וספק של תורה קודם לוודאי דברי
29 סופרים:

ב ואם יכול לילך למקום המתפללין ויש שהות ביום
31 שישמע אחר כך התקיעות במקום שתוקעין כגון שהוא
32 בתוך התחום או שיכול לשלוח נכרי אחר השופר להביאו
33 לכאן אפילו מחוץ לתחום יקיים שתי המצות שכל היום
34 כשר לתקיעת שופר אבל לא ילך תחילה למקום שתוקעין
35 ואחר כך למקום שמתפללין לפי שתפלת מוסף זמנה קצר
36 מזמן תקיעת שופר שהרי לכתחלה אין לאחרת יותר משבע
37 שעות כמ"ש בסי' רפ"ו:

חלק ד סימן תקצה מי שאינו בקי בתקיעות ולא בתפלה:

א יש מקומות נוהגין שלאחר התפלה מריעין תרועה
39 גדולה בלא תקיעה כדי לערבב את השטן שלא יקטרג
40 אחר התפלה שהולכים ואוכלים ושותים ושומחים לומר
41 שאינם יראים מאימת יום הדין ויש מקומות נוהגים לחזור
42 ולתקוע שלשים קולות לפי שחוששין שמא מקצת הציבור

ומקדשין יקנה"ז כבשאר יו"ט שחל במוצאי שבת:

חלק ד סימן תקצט:

א אף בני ארץ ישראל עושין שני ימים ראש השנה לפי שמה שהן אין עושין שאר מועדות אלא יום אחד הטעם משום שאנו בקיאיין בחשבון קביעות החדשים ואנו יודעים יום שראוי לקבוע החודש ולמנות ממנו המועדות ואף בני גולה אין עושין שני ימים אלא משום שהם צריכין לקיים מנהג אבותיהם שהיו עושים שני ימים בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה שאין הדבר תלוי בחשבון כלל אלא בראיית הלבנה ולא היו בני גולה יודעין יום שהוקבע בו החודש בירושלים והיו עושין שני ימים מספק אבל בני ארץ ישראל הקרובים לירושלים לא היו עושין המועדות אלא יום אחד לפי שהבית דין שבירושלים היו שולחים שלוחים להודיע להם יום שנקבע בו החודש בניסן (ובסיון) ובתשרי ובכל המקומות הקרובים שהיו השלוחין מגיעין אליהם קודם יו"ט לא היו עושין אלא יום אחד ולפיכך אף בניהם אחריהם עכשיו אינן צריכין לעשות שני ימים כיון שאנו בקיאים בחשבון ויודעים יום שראוי לקבוע בו החודש ולמנות ממנו החודש.

וזה הטעם לא שייך אלא בשאר מועדות חוץ מראש השנה אבל בראש השנה אף בני ארץ ישראל צריכים לקיים מנהג אבותיהם שהיו עושין שני ימים בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה שלא היה הדבר תלוי בידיעת החשבון אלא בקביעות הבית דין שבירושלים על פי ראיית (העדים את) הלבנה ואף על פי שהבית דין היו משלחין שלוחים להודיע לכל מכל מקום בראש השנה שהוא יו"ט אין השלוחים יכולים לצאת חוץ לתחום:

ב ואף בגולה ראש השנה הוא חלוק משאר מועדות בשאר מועדות אף אבותיהם לא היו עושין שני ימים אלא מחמת הספק שלא היו יודעים יום שהוקבע בו החודש בארץ ישראל וביצה שנולדה ביום ראשון מותרת ביום שני שאם היום קודש למחר הוא חול ואין בו איסור מוקצה ונולד ואם למחר קדש היום חול וכבר הוכנה הביצה מערב יו"ט ולפיכך אף בניהם אחריהם היודעים בקביעות החודש ויודעים שיום ראשון הוא עיקר יו"ט ויום שני הוא ג"כ יו"ט מדברי סופרים אעפ"כ אין דין ביצה זו כדין ביצה שנולדה בשני ימים טובים הסמוכים זה לזה כגון שבת ויו"ט שאם נולדה בזה אסורה בזה כמ"ש בסי' תקי"ג דכיון שהן אין עושין שני ימים אלא מחמת מנהג אבותיהם אין צריך להחמיר יותר מאבותיהם שהיה מותר להם מטעם שנתבאר:

ג אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן אלא הן נחשבים כיום אחד ארוך וקדושה אחת הן אף לבני ארץ ישראל וביצה שנולדה בראשון או דבר שנתלש מן המחובר בראשון או דבר שניצד בראשון כשם שאסור בו ביום משום

כשחל בשבת הואיל והראו לו סימן רע פעם אחת בהתחלת ראש השנה בלילה הראשון רמזו לו שתעניתו חביב לפני הקב"ה בראש השנה לפיכך יעשה רצונו ויתענה כל שני ימים של ראש השנה שהן כיום אחד ארוך כמ"ש בסי' ת"ר אבל אסור להתענות בלילות של ראש השנה כמו בשאר יו"ט שאף בחלומו לא רמזו לו אלא להתענות ביום כדרך כל תענית חלום שאין מתענין אלא ביום:

ך ואם הראו לו החלום ביום שני של ראש השנה יתענה כל ימיו יום שני בלבד ולא יום ראשון ומכל מקום מי שאינו ירא לנפשו אינו צריך לחוש לקבלה זו ואינו צריך להתענות כל ימיו כלל לא ביום ראשון ולא ביום שני אף שהיה החלום ביום ראשון:

ץ המתענה בראש השנה תענית חלום אינו צריך לישב בחול תענית על תעניתו כמו המתענה בשבתות ובימים טובים וכמ"ש בסי' רפ"ה שהרי יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה ואע"פ שאין הלכה כן מכל מקום כדאי הם לסמוך עליהם לענין שלא נחזיק תענית זו לעבירה שיצטרך להתענות בחול בשביל כך:

ח אע"פ שמי שקיבל עליו להתענות בשבת או ביו"ט אין קבלתו כלום ומותר לאכול בלא התרה כמ"ש בסימן תק"ע מכל מקום מי שקיבל עליו להתענות בראש השנה אף על פי שלא הוציאו בלשון נדר אלא בלשון קבלת תענית בעלמא שאמר הרי עלי להתענות בראש השנה צריך התרה מאחר דיש אומרים דמצוה להתענות אין זה כמקבל עליו לעבור עבירה שאין קבלתו כלום.

ט והנהגין להתענות בראש השנה לא יאמרו ענינו כמו שאין אומרים ענינו ביום הכיפורים מפני שהן ימי דין ואין שייך לומר ביום צום תעניתנו:

חלק ד סימן תקצז אם מותר להתענות בראש השנה:

א אע"פ ששאר יו"ט שחל בשבת אין אומרים צדקתך במנחה אבל בראש השנה שחל בשבת אומרים לפי שהוא יום דין וראוי לומר צדוק הדין ביום דין וכך נוהגין בספרד אבל יש אומרים שאף בראש השנה שחל בשבת אין אומרים אותו מפני שכתוב בו משפטין תהום רבה ואין לעורר הדין ביום דין ועוד שהיום ראש חודש ואין אומרים צדקתך בראש חודש כמו שנתבאר בסימן רצ"ב וכסברא זו נוהגין במדינות אלו:

חלק ד סימן תקצח דין צו"צ בראש השנה:

א ליל שני של ראש השנה שחל להיות במוצאי שבת אומרים ותודיענו קודם ותתן לנו כמו בשאר יו"ט שחל במוצאי שבת ואף על פי שמזכירין בו חגיגת הרגל וראש השנה אינו לא חג ולא רגל אין בכך כלום משום דאין הכוונה שהיום הוא רגל אלא הוא מונה סדר התיקון המתנות שנתן לנו הקב"ה קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל וכו'.

בני ארץ ישראל יום שהוקבע בו החודש והיו הכל מונין
ממנו ליום הכיפורים ולסוכות.

וכך היה הדבר נוהג תמיד עד שבטלו סנהדרין ובטל קידוש
החודש על פי הראיה והתחילו לקבוע החדשים על פי
החשבון ולפיכך הכל מונין מיום ראשון של ראש השנה
ליום הכיפורים ולסוכות לפי שעל פי החשבון אלול לעולם
חסר ואעפ"כ צריכין הן לקיים מנהג אבותיהם שהיו בזמן
קידוש החודש על פי הראיה והיו עושין שני ימים טובים
של ראש השנה אף בארץ ישראל והיו עושין אותו כיום
אחד ארוך וקדושה אחת עליהן וביצה שנולדה בזה אסורה
בזה מטעם שנתבאר שמא באו עדים אחר המנחה לפיכך אף
שאינן טעם זה שייך לזמן שקובעין חדשים על פי החשבון
ולעולם יום ראשון הוא עיקר והוא יו"ט של תורה מכל
מקום אין לזלזל ביום שני ולהקל בו מה שלא היו מקילין
בו אבותינו:

אף על פי שבכל יום טוב שני של גליות אומרים זמן
בקידוש כיון שעושין אותו מחמת הספק שהיה
לאבותינו (בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה) שמא היום
קודש ואתמול חול אם כן לא נפטר בזמן של אתמול אבל
בליל שני של ראש השנה יש אומרים שאין אומרים זמן כיון
ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד הן חשובין א"כ
נפטר בזמן של אתמול שהוא תחילת קדושת היום ולמה
יחזור לומר זמן באמצע וכן ביום שני על השופר אין לומר
זמן שכבר נפטר בזמן שאמר אתמול על השופר.

אבל יש אומרים שצריך לומר זמן בין בקידוש ליל שני בין
על השופר משום שמה שהן נחשבין כיום אחד ארוך אינו
אלא מחמת מנהג אבותינו שהיו בזמן קידוש החודש על פי
הראיה והיו חוששין שמא באו עדים אחר המנחה ונמצא
ששני הימים הן יו"ט אחד וקדושה אחת עליהם וכיון
שאבותינו היו מברכין זמן ביום שני אף שהיו עושין אותן
קדושה אחת וכיום אחד שהרי אם באו עדים אחר המנחה
עיקר היו"ט של תורה הוא למחר ויום ראשון אינו אלא
מדברי סופרים וכחול הוא חשוב לגבי יום שני שבו הוקבע
החודש לפיכך גם לנו יש לברך זמן בליל שני (אף בארץ
ישראל) כמו שמברכין בכל יו"ט שני של גליות כדי שלא
לשנות ממנהג אבותינו:

חלק ד סימן תר ביצה שנולדה בראש השנה וסדר הקידוש:

מוקצה ונולד כך אסור ביום שני שהם כיום אחד ארוך חוץ
מלענין מת ביום שני כמ"ש בס' תקכ"ו:

ד ולמה הן נחשבין כיום אחד והרי אנו בקיאין בקביעות
החודש ואנו יודעין שראשון עיקר משום דאף הבית דין
עצמן שהיו מקדשין על פי הראיה היו עושין לפעמים שני
ימים כיצד בראשונה כשהגיע יום ל' באלול היו כל ישראל
והבית דין נוהגין אסור מלאכה וקדושת היום מבערב
דשמא יבואו עדים למחר ויאמרו שראו הלבנה בלילה זו
ויהיה היום ראש חודש תשרי והוא ראש השנה ונמצא
שהלילה הוא יו"ט וביום היו הבית דין יושבין ומצפים
לביאת עדים רואי הלבנה אולי יבואו וכל שעה שיבואו ביום
עד שתחשך היו מקדשין את החודש אותו היום והיה ראש
השנה בו ביום ומאותו יום והלאה מונין ליום הכיפורים
ולסוכות והיו תמיד רגילין לבוא קודם זמן מנחה דהיינו זמן
הקרבת תמיד של בין הערבים פעם אחת נשתהו העדים
מלבוא עד אחר המנחה והקריבו התמיד ונתקלקלו הלויים
בשיר ואמרו שיר של חול שהיו סבורים שלא יבואו העדים
עוד היום וכשבאו נמצא היום למפרע קודש ומאותו היום
והלאה התקינו חכמים שלא יהיו הבית דין מקבלין את
העדים אלא עד המנחה וכשיבואו לאחר המנחה יהיה אותו
היום מן חודש העבר למנות אותו יום ל' של אלול ולמנות
ליום הכיפורים ולסוכות מיום המחרת שיש כח ביד בית דין
לעשות דבר זה שנאמר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם
אתם כתיב בלא וא"ו אתם אפילו מזידין.

ומכל מקום אע"פ שאין מונין למועדות מיום זה וכחול הוא
חשוב ויו"ט יהיה למחר אעפ"כ לא היו מזלזלים בו והיו
גומרים אותו באיסורו בקדושת יו"ט עד הלילה מדברי
סופרים כיון שמן הדין היה הוא ראוי להיות יו"ט מן התורה
אלא שניתן רשות לבית דין לדחות ולמחר עושין יו"ט וראש
השנה של תורה ואלו שני הימים הן קדושה אחת וכיום
אחד ארוך ושניהם נקראים יום טוב של ראש השנה יום
ראשון מדברי סופרים ויום שני מדברי תורה.

והמקומות שהן חוץ לתחום של ירושלים היו צריכין לעשות
שני ימים ראש השנה בכל שנה ושנה דשמא יבואו עדים
אחר המנחה ונמצא ששני הימים הן קודש וכיום אחד הן
חשובים שהרי קדושה אחת עליהם דהיינו קדושת ראש
השנה ואחר יו"ט כשהיו השלוחין יוצאין והיו מודיעים לכל

'תורה אור' פרשת תרומה - הפרשה החסידית

מי יתְּנֶה בָּאֵחַ לִי

הַגְּלוּת. שְׁבֻזְמֵן שְׁבִית־הַמֶּקֶדֶשׁ הָיָה קָיִים נִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל
'אֲחִים לְמָקוֹם', כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב (תהלים קכב, ח): "לְמַעַן אֲחִי

1 "מִי יִתְּנֶה בָּאֵחַ לִי וְגו'" (שיר השירים ח, א):

2 זְהוּ בְּקִשְׁתְּ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ־הוּא עַל זְמַן

וְלֹכֵן נִקְרָא הַחֲכָמָה "אָדָם", וְנִקְרָא "אָדָם הָרָאוּשׁוֹ",³⁴
וּבִזְהָרָה נִקְרָא "אָדָם קְדָמָא", כִּי "רָאוּשִׁית חֲכָמָה" (תהלים
קיא, י) כְּתִיב.³⁵

כִּי הוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל בְּהַתְּפָשׁוֹת וְהַמְּשַׁכֵּת אֹר
וְחַיּוֹת מִהַנְּשֻׁמָּה בְּגוֹף, שְׂגִילוֹי כְּלָלוֹת הַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ
מִהַנְּשֻׁמָּה מֵאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ בְּמוֹחִין שְׁבָרָא, וְעַל יְדֵי
הַמוֹחִין נִמְשָׁךְ אַחֲרָה כִּי הָאֲרָה לְכָל אֶבֶר כְּפִי מִזְּגוֹ
וְתִכְוֹנָתוֹ הַשִּׁיָּךְ לוֹ.³⁶ נִמְצָא, הַמוֹחִין הֵם כְּלָלוֹת הַחַיּוֹת
שֶׁל הָאָדָם.

כִּי הוּא עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל לְמַעְלָה, שְׂגִילוֹי כְּלָלוֹת הָאוֹר
מֵאִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחֲכָמָה, וְעַל יְדֵי
הַחֲכָמָה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ הָאוֹר בְּכָל הַט' סְפִירוֹת, וְעַל כֵּן
אוֹרִייתָא דְּמַחֲכָמָה נִפְקֶת נִקְרָאת אָדָם. וְהוּ "אוֹרִייתָא
מִתְקַשְׂרָא בְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ־הוּא".

וְהִנֵּה בַּחֲנִינָא אָדָם זֶה נִקְרָא "אָדָם הַגְּדוֹל" וְ"אִפִּי
רַבְרָבִי", כִּי חֲכָמָה־עֲלָאָה הוּא בַּחֲנִינָא אִין־סוֹף, וְכְמוֹ
שְׁכָתוֹב: וְלִתְבֻנָּתוֹ אִין חֲקָר,³⁷ שֶׁ"הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַדֹּעָה
כִּי"³⁸.

אָךְ זֶהוּ הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה. וְכִדִּי לְהִיּוֹת הַמְּשַׁכָּה
מִבַּחֲנִינָא חֲכָמָה־עֲלָאָה לְהַתְּלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה־דְּבִרְיָאָה,
(שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁלִּפְנֵינוּ, כִּי "תִּלְמוּד בְּבִרְיָאָה כִּי", צָרִיךְ
לְהִיּוֹת עַל יְדֵי צִמְצוּם.

וְהוּ שְׁאָמְרוּ רַ"ל: "צִמְצוּם שְׁכִינָתוֹ בֵּין בְּדֵי אֶרֶן", כִּי
מִפְּנֵי שִׁמְשֻׁם "הַקּוֹל מְדַבֵּר" לְמַשָּׁה³⁹ – הוּא עַל יְדֵי
שִׁצְמָצָם כִּי. וּבַחֲנִינָה זֶה נִקְרָאת "כְּרוֹב", "אִפִּי זוֹטְרִי",
בַּחֲנִינָא אָדָם הַקָּטָן, כְּמִשָּׁל הַקָּטָן שֶׁהִגִּילוֹי בְּמוֹחִין שֶׁלוֹ
מִצְמוּצָם יוֹתֵר מִבְּאָדָם הַגְּדוֹל.

וְהוּ "כְּרוֹב אַחַד מְקַצָּה מִזָּה" – שֶׁהוּא הַמְּשַׁכָּה
לְמַמְעֵלָה לְמַטָּה⁴⁰ לְהִיּוֹת מְקוֹר וְשִׁרְשׁ לְהַמְּשַׁכֵּת הָאוֹר
בְּבִי"ע;

"וּכְרוֹב אַחַד מְקַצָּה מִזָּה" הוּא, כִּדִּי לְהִיּוֹת יְרִידָה זֶה,
הוּא עַל יְדֵי אֲתַעְרוּת־אֲדִלְתָּתָא בְּקִרְיָא־תְּשֻׁמָּה, לְמִסּוֹר
נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד – וְאֶהֱבֶת".

וְרַעֲי כִי, וְכִתִּיב אַחֲרָי כִּי (שם, ט): "לְמַעַן בֵּית ד' אֶלְקִינוּ".
כְּלוּמֹר, אֵימָתִי נִקְרָאוּ אֲחֵים? בְּזִמְן שְׁבִית־הַמִּקְדָּשׁ
קָיָם. וּלְפִיכָךְ מִבְּקִשָּׁת עֲבָשׁוֹ: "מִי יִתְנֶךָ כֶּאֱחָ לִי כִי".

וְהַעֲנִין: דִּהְנֶה בְּכְרוֹבִים שֶׁהִיוּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב
(שְׁמוֹת כה, ב): "וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו". וְהִנֵּה כְּתִיב (שם, יח"ט):
"וְעִשִּׂיתָ שְׁנֵים כְּרוֹבִים כִּי, כְּרוֹב אַחַד מְקַצָּה מִזָּה כִי".
וְעִנֵּן הַכְּרוֹבִים יוֹכֵן עַל פִּי מַה שְׁאָמְרוּ רַ"ל (חֲגִיגָה י"ג, ב):
"הֵינּוּ פְּנֵי כְּרוֹב, הֵינּוּ פְּנֵי אָדָם – אִפִּי רַבְרָבִי, וְאִפִּי
זוֹטְרִי".

דִּהְנֶה כְּתִיב (יִחְזָקְאֵל א, כו): "וְעַל דְּמוֹת הַפֶּסֶא דְּמוֹת
בְּמִרְאֵה אָדָם", וְצָרִיךְ לְהִבִּין, שֶׁהִרִי "אִין לוֹ דְּמוֹת הַגּוֹף"?
אִךְ הָעִנֵּן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת "אָדָם", כְּמוֹ שְׁכָתוֹב (בְּמִדְבָּר
יט, יד): "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם", וְכִתִּיב (שְׁמוּאֵל ב' ה, יט): "וְזֹאת
תּוֹרַת הָאָדָם". וְהַפִּירוּשׁ הוּא: כִּי הִנֵּה אָמְרוּ רַ"ל: "כֹּל
הַתּוֹרָה כּוּלָּה, שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא", וּבִזְהָרָה
נִקְרָאוּ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת "רִזָּא דְּשִׁמְא קְדִישָׁא".

וְהַעֲנִין, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל: כְּמוֹ שֶׁם הָאָדָם שֶׁנִּקְרָא
אֲבִרָה אוֹ יַעֲקֹב עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, הִרִי אִין זֶה נוֹגֵעַ לְמַהוּתוֹ
וְעִצְמוּתוֹ, שֶׁעֲצֻמּוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא הַשֶּׁכֶל
וּמַדּוּת שֶׁלוֹ, שֶׁהֵן שְׂיִיכִים בּוֹ גַם כְּשֶׁהוּא בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. מַה
שָּׁאִין בֵּין "שְׁמוֹ", אִינוֹ צָרִיךְ לוֹ כְּשֶׁהוּא לְעֲצָמוֹ, וְאִינוֹ אֶלָּא
בַּחֲנִינָא חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁלוֹ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹנֶה לְקוֹרָא בְּשִׁמּוֹ;
כִּי לִגְבֵי אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, אִפִּילוֹ הַחֲכָמָה־עֲלָאָה,
וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר הַמַּדּוּת עֲלִיוֹנוֹת אִינֵן עֶרֶךְ כָּל לְמַהוּתוֹ
וְעִצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. שְׁמַהוּתוֹ וְעִצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְרוֹמָם
וּמִתְנַשָּׂא מִגְּדֵר בַּחֲנִינָא חֲכָמָה, וְהַתְּהוּוֹת עֶשֶׂר סְפִירוֹת
נִקְרָא "רִזָּא דְּשִׁמְא קְדִישָׁא", שֶׁהוּא רַק בַּחֲנִינָא הָאֲרָה
בְּעֻלְמָא שְׁאִינוֹ נוֹגֵעַ לְהַעֲצָמוֹת.

וְהִנֵּה כְּתִיב (מִשְׁלֵי ג, יט): "הִינִי" בְּחֲכָמָה, הֵינִי שְׂגִילוֹי
הָאֲרָה זֶה שֶׁהוּא בַּחֲנִינָא שֶׁם הִיּוּ, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב (יִשְׁעִיָּהוּ מב,
ח): "אֲנִי הִינִי" הוּא שְׁמִי, הוּא בְּבַחֲנִינָא חֲכָמָה, וְעַל יְדֵי
הַחֲכָמָה נִמְשָׁךְ אֹר אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַט' סְפִירוֹת⁴¹.

2. (זֶהר חֶלֶק ב קכד, א. רמב"ן עַל הַתּוֹרָה בַּהֲקִדְמָה).

3. וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר הַטַּעַם בַּתְּנָיָא (פֶּרֶק ל"ה בַּהֲגָהָה).

4. (וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל פְּרִשְׁת יִתְרוֹ, בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "לְהִבִּין עִנֵּן
הָאֲבוֹת" (לְעִיל עב, ד)).

5. וְכְמוֹבֹאָר בַּתְּנָיָא (פֶּרֶק נ"א).

6. (וּמִזָּה יוֹכֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל פְּרִשְׁת יִתְרוֹ, בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל
"וְכוֹר" (לְעִיל עא, א), דְּ"אִידוֹ וְחַיּוֹהִי חֹד" קָאִי עַל הַתְּלַבֵּשׁוֹת
אוֹר אִין־סוֹף בְּבַחֲנִינָא חֲכָמָה. מַה שָּׁאִין בֵּין הַתְּלַבֵּשׁוֹת בַּמַּדּוּת
נִקְרָא "אִידוֹ וְגִרְמוּהִי חֹד").

7. (וְעִנֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל הַזֶּהר רִישׁ פְּרִשְׁת תּוֹלְדוֹת (קל"ד, ב'). וְכִסְפֵּר
"הַדְּרַת מֶלֶךְ" (דף ע"ט, ב').

וְרַמְבַּ"ם מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵם רַמְבַּ"ם הָאֲבָרִים, וְשִׁס"ה לֹא־תַעֲשֶׂה –
שִׁס"ה גִּידִים. וְ"גְדוֹל תִּלְמוּד שְׁמִיבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה" – כִּי
מִהַמוֹחִין נִמְשָׁךְ הָאוֹר לְכָל אֶבֶר כְּכ"ל).

8. ("אִין חֲקָר לְתִבְנוּתוֹ" יִשְׁעִיָּהוּ מ, כח).

9. (וְעִנֵּן בְּ"רָאוּשִׁית חֲכָמָה" פֶּרֶק א' מִשְׁעֵר הִירָאָה, דְּ"גְדוֹל" מוֹרָה
עַל גְּדָלוֹת הַתְּפָשׁוֹת הָאוֹר בְּבַחֲנִינָא אִין־סוֹף כִּי).

10. (בְּמִדְבָּר ז, פט: "וּבָבָא מִשָּׁה אֶל אֶהֱל מוֹעֵד לְדָבָר אֲתוּ, וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל
מִדְּבַר אֱלֹהִי מִעַל הַכְּפָרָת אֲשֶׁר עַל אֶרֶן הַעֲדָת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים וְדָבָר אֱלֹהִי).

11. (וְכְמוֹ שְׁכָתוֹב (תהלים יט, ז): "מִקְצָה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאֵנוּ כִי",
וְשִׁמְשׁ הֵינִי בַּחֲנִינָא תּוֹרָה. עִיין בִּזְהָר (תְּרוּמָה) (קל"ז).

למעלה כי". ואיתא בזהר, פרשת אחרי (דף נ"ט, עמוד א')¹⁴,
 ובריחי (דף רכ"ח, סוף עמוד ב')¹⁵: **תלת זימנין ביומא** כו' אינון
 מגרמיהו סלקין גרפיהו כו".
 ופירש הרמ"ז שם, דהיינו בשעת ג' תפלות שבכל
 יום. דהיינו שבכל עת התפלה מג' תפלות הנ"ל הם
 עולים מבי"ע למעלה באצילות. וזהו "סלקין גרפיהו",
 שהוא על ידי התעוררות האהבה ויראה שבישראל,
 שאהבה ויראה נקרא 'גדפין' ופרחא לעילא¹⁶. ואז
 נקראים "אדם הגדול" ו"אפי רבבי", בין שעולים
 לאצילות אשר "איהו וחייהו וגרמוהי חד בהון".
 ולכן תפלה הוא לשון חבור, כמו (בראשית ל, ח): "נפתולי
 [..] נפתלתי". ובלשון המשנה (פלים ג, ה): "**התופל כלי**
חרס" - שמתחברים במקורם שבעולם האצילות. וכן
 בעבודת ה', היא התקשרות ודבקות הנפש בשרשה¹⁷.
 ולכן יש להכריזם כנפים - לעופף למעלה לאצילות כו'.
 ועל ידי זה "פניהם איש אל אחיו" - ששם הם
 מיוחדים פנים בפנים, וכמו במתן תורה דכתיב (דברים ה,
 ד): "פנים בפנים דבר ה'".¹⁸
 ולכן נקראים "אחים". וזהו "למען אחי ורעי אדברה
 נא שלום" - "שלום" היינו חבור והתקשרות ב' הכרובים
 כו".¹⁹
 ולכן היו אז חכמים גדולים, ונבואה, ורוח הקדש
 בישראל)²⁰.

והיינו על ידי "שמע ישראל" (דברים ו, ד), להתבונן אף
 "היה אחד" (שם) - "אני היה לא שנית" (מלאכי ג, ו). רק
 שאמר והיה העולם, "כי הוא צוה ונבראו כו" (תהלים
 קמח, ה), וכולא קמיה בלא חשיב. ולכן על ידי התבוננות
 זו יבא למסור נפשו, להיות "ועמך לא חפצתי" (תהלים עג,
 כה). ולכן נקראת בנסת ישראל "כלה" - לשון כלות
 הנפש ממטה למעלה.

וזהו בחינת ה"כרוב מקצה מזה" - לעלות מבי"ע
 ליכלל באור אין סוף, "לאסתכלא ביקרא דמלכא". וזהו
 "עינינו נשואות אל ה'".¹² ועל ידי זה - "כמים הפנים" -
 נמשך מלמעלה גם בן "עיני ה' אלקיך בה כו" (דברים יא,
 יב).

וזהו "ועשית שנים כרבים כו".¹³ מן הכפרת תעשו את
 הכרבים" (שמות כה, יחטי), הוא בחינת 'סובב כל עלמין' -
 שמקיף לשניהם בשוה.

(וכמו שנתבאר לעיל, שאור אין סוף ברוך הוא למעלה
 מעלה אפילו מבחינת חכמה עילאה, וכל שכן מבחינת כרובים
 ו"אפי וטרי").

ועיין מה שנתבאר על פסוק (ישעיהו ד, ה) "כי על [כל] כבוד
 חופה" (לקוטי תורה שיר השירים מז, ב), ענין ב' בחינות: כבוד,
 והחופה ומקיף שעליהם. וזהו ענין ב' הכרובים, והכפרת).

והנה כתיב (שמות כה, כ): "והיו הכרבים פרשי כנפים

12. "עינינו אל ה'" תהלים קכג, ב. ובפיוט בסליחות: "אלף נשואות עינינו".

13. **ונקרא "שמור"** - לנזקא. עיין מה שנתבאר לעיל (ע, ג) בדבור
 המתחיל "זכור את יום כו".

14. (ועיין מה שנתבאר על פסוק "שיר השירים", מענין פירוש ה'תן
 וכלה'. ועל פסוק "לבבתני". ועיין בזהר פרשת בלק, דף קפ"ז, ענין
 "דאזעירת גרמה כו").

15. וג' זמנין ביומא אתרחיש ניסא, בגרפיהו. בשעתא דאתגלי עליהו קדושה
 דמלכא, אינון מגרמיהו סלקין גרפיהו. ופרסין לון, וחפין על כפורתא. לבתר
 קמיטין גרפיהו, ונאחזין בגרפיהו (ספרים אחרים: ונאחזין בגרפיהו) כמה דאת
 אמר (שמות כה, כ): "והיו הכרובים פרשי למעלה", "פרשי" ולא פרושי.
 "סוככים" ולא סוככים. דא באת (ספרים אחרים: בזאת) הו' קיימי וחדאן בשכינתא.

תרגום: שלש פעמים ביום התרחש נס בכנפיהם. בשעה שהתגלתה עליהם
 קדשת המלך, הם מעצמם היו מעלים כנפיהם ופורשים אותם ומכסים על
 הכפרת. אחר כך סוגרים כנפיהם ונאחזים בכנפיהם (ונאחזים בגופם), כמו
 שאמר: "והיו הכרבים פרשי למעלה". "פרשי" ולא פרושי. "סוככים" ולא
 סוככים. זה באות (בזאת) היו עומדים ושמיים עם השכינה.

16. ו"כי הכרובים פורשים" כנפים אל מקום הארון וגו' (מלכים א' ח, ז). תא
 חו', כרובים באת ונבטא הו' קיימי, תלת זמנין ביומא הו' פרשי גרפיהו, וסוככי
 על ארונא לתתא. דכתיב: "פרשי כנפים", פרושי לא כתיב, אלא "פרשי".

תרגום: "כי הכרובים פורשים כנפים אל מקום הארון וגו'". בא ראה, הכרובים

באות ובגס היו עומדים, שלש פעמים ביום היו פורשים כנפיהם וסוככים על
 הארון למטה, שכתוב: "פרשי כנפים". פרושי כנפים לא כתוב, אלא "פרשי".

16. (ועיין מה שכתב הרמ"ז פרשת אחרי שם, מענין "בכנפיהם").

ועיין בזהר פרשת בלק (דף ר"ד, עמוד ב'): "נהורא קדמא כו'
 כנפים עלאין". ונהורא קדמא הוא "רב חסד". ובעבודת ה'
 היא האהבה רבה שלמעלה מהשכל.

ועיין מה שנתבאר לעיל פרשת יתרו בענין "האבות הן הן
 המרכבה", וזהו ענין שהכרובים "סוככים בכנפיהם על
 הכפרת" (שמות כה, כ) שבו הלוחות והתורה).

17. (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "יונת").

18. (עיין ענין זה בדבור המתחיל "ואהיה אצלו אמון").

19. (ועיין מה שכתב הרמ"ז פרשת אחרי על הזהר (דף נ"ט,
 עמוד ב'): "והנה נקראים אחים כו", דהיינו שנסת ישראל
 מקבלת מוחין מחכמה ובינה עלאין, שהם בחינת "אדם
 הגדול" בנ"ל, שלא על ידי התלבשות בבחינת כרוב וזעיר-
 אנפין כו'.

ועיין ב"עץ חיים" שער ל"ה, פק ב': המדרגה הששית כו'.

20. [החצי עיגול לכאורה שלא במקומו - הערת כבוד
 קדושת אדמו"ר].

אמור, הוא בחינת "ותלמודו בידו" – נעשה בה הגדלה הרבה כ²⁷.

אף להבין איך שיף למעלה בהקדוש ברוך הוא להיות "באח" – "יונק" בבכול מבחינת עסק התורה של האדם למטה?

אף הענין, כמו שכתוב (תהלים פ, ב): "רועה ישראל". וכתוב (שיר השירים ה, ב): "אחותי רעיתי". פירוש "פרנסתי" – "ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים". דכמו שהלחם פעולתו לחבר הנשמה עם הגוף, כך ענין פרנסה למעלה – להמשיך גלוי אור אין-סוף ברוך הוא בתוך עשר ספירות דאצילות, שנקראים בשם "גופין", שאפילו חכמה-עילאה אין ערוך כלל לאין-סוף ברוך הוא, ושיהיה נמשך ומתלבש בהם, הוא על ידי עסק התורה למטה.

וזהו שכתוב (ישעיהו כה, ט): "הנה אלקינו וזה, קוינו לו", פירוש: שאנו המשכנו אותו בבחינת קוין. דהיינו התלבשות האור בעשר ספירות הנחלקים לג' קוין: "חסד – דרועא ימינא כו", וכנגדם ג' בחינות: תורה, ועבודה, וגמילות-חסדים. ולעתיד יתגלו כל ההמשכות, לכן ויאמר ביום ההוא הנה כו" (ישעיהו כה, ט).

אף מה שנאמר (שיר השירים ח, א) "יונק שדי אמי" דוקא, שהוא בחינת תורה שבעל-פה –

כי הנה תורה שכתב נקראת (משלי א, ח) "מוסר אביו", ותורה שבעל-פה נקראת (שם) "תורת אמו" ²⁸ – כי בתורה שכתב הכל ברמז בעלמא. וכמו שהאב מוריע טפה כו, ועיקר גידול הוולד הוא בבטן האם, כך גילוי פרטי ההלכות על בורין הוא בתורה שבעל-פה. והיינו ד"אורייתא – תורה שכתב – מחכמה נפקת" הנקרא אבא, ותורה שבעל-פה הוא בחינת בינה הנקרא אמיא.

והנה עיקר התגלות התענוג מהשכל הוא בבניה, כשמבין הדבר על בורין. וכמו שכתוב בזהר על פסוק (במדבר יח, כג) "ועבד הלוי הוא" ²⁹ – "דא עתיקא כו". וזהו שנאמר "יונק שדי אמי" דוקא (שהחלב הוא משעשע הוולד ומענגו).

אבל משחרב בית-המקדש ונגנזו הכרובים, (שנסתלקה בחינת ההארה מאצילות, הנקראת "אפי זוטרי" שהיה מאיר למטה ממש בעשיה, לשרשו ומקורו באצילות) ²¹. וזהו שכתוב בגמרא (ראש השנה דף ל"א): "ומכרוב לכרוב כו" ²².

ולכן זאת היא בקשת כנסת-ישראל: "מי יתןך באח לי", כמו שהיה בזמן בית-המקדש שהיו בבחינת אחים, וגם פניהם איש אל אחיו. והיינו על ידי עסק התורה. (ובמאמר ²³ ר"ל: "משחרב בית-המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא אלא ד' אמות של הלכה" ²⁴).

וזהו "יונק שדי אמי" (שיר השירים ח, א), שהוא בחינת תורה שבעל-פה, שהוא בחינת גילוי חכמתו ורצונו יתברך ממש.

(והרי אם כן, האדם המשיג ההלכה תופס ומשיג חכמתו יתברך ממש, אשר הוא היודע והוא הדעה כו). לכן נקראים על ידי זה בחינת "אחים", שמקבלים שניהם ממקור אחד, שהוא מבחינת חכמה ובינה עלאין. דכמו שז"א מקבל מוחין מאבא ואימא, כך העוסק בתורה משיג בחינת חכמתו ובינתו יתברך).

וזהו שנקראת התורה "חלב", כמו שכתוב (ישעיהו נה, א): "לכו שברו כו יין וחלב";

כמו ²⁵ שעל דרך משל הוולד, בלידתו הוא בתכלית הקטנות, ועל ידי יניקתו חלב האם מתגדלים אבריו, וגם נשלמו בו מוחין דיניקה, שלכן מתחיל לדבר ולילך כו; וכך הנשמות, קודם בואן לעולם-הזה היו תחלה בבחינת עבוי, בבחינת מלכות, אימא-תתאה; וזהו "חי ה' אשר עמדת לי לפני" (מלכים ב' ה, טו), וירידת הנשמה משם בבי"ע להתלבש בגוף נקרא בשם לידה; וזהו "אני היום ילדתיך" (תהלים ב, ז). והתורה שלומד בעולם-הזה נקראת חלב – שמגדיל בחינת רמ"ח אברי הנשמה, שהם ט' ספירות – ט' פעמים ט' כו ²⁶.

ולכן אמרו רז"ל (פסחים ג, א): "אשרי מי שבא לכאן וותלמודו בידו", שעל ידי זה נעשית הנשמה בבחינת גידול יותר במעלה, הרבה מכמו שהיתה תחלה בירידתה שנקראת בשם "לידה" – שעל ידי שינק מ"שדי

²¹ פעמים פ"א – שבכל ספירה יש ג' בלים: פנימי, חיצוני, תיכון – הם רמ"ג, זה חסדים (ראימא) המגדילים – הם רמ"ח – "עץ חיים", הובא לעיל לו, ד. ועוד.

²⁷ (ועיין מה שנתבאר על פסוק "בהר סיני", מענין פירוש "ותלמודו בידו").

²⁸ (כמבואר בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת").

²⁹ (וב"עץ חיים", שהתגלות עתיק הוא בבניה).

ועיין מה שנתבאר: פרשת "לך לך", גבי ה' דאברהם. ובפרשת וארא על פסוק "לכן אמור".

²¹ וסיום הסוגרים כאן במקום להלן לאחר תיבת כו – על פי הגהת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עדין.

²² (עשר) מסעות נסעה שכינה . . ומכרוב לכרוב . .

²³ והסוגרים כאן על פי הגהת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עדין.

²⁴ (עיין תניא פרק נ"ג. ועיין מה שנתבאר לעיל בדבור המתחיל "רני ושמחי", מענין פירוש "לא זז מחבקה עד שנקאה אחותי").

²⁵ וכמו – צריך להיות: (כמו) – הגהת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עדין.

²⁶ (כמו) שנתבאר על פסוק "חכלילי כו", (כי ט' פעמים ט' הם פ"א, וג'

וְלֹכֵן אוֹמְרִים בְּבִרְכָּה ד'מַעֲיֵן שְׁבַע' דְּמַעֲלִי שְׁבַתָּא
 "קוֹנֵה שְׁמִים וְאַרְצָן":
 בִּי הִנֵּה עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת בְּשֶׁבֶת, וְכָל מַה שֶּׁנִּתְבָּרַר
 בְּשֶׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה עוֹלָה לִיכָלֵל לְמַעֲלָה בְּשֶׁבֶת, וְזֶה
 כְּמִשְׁל הַקֶּנֶן – שֶׁהַלֹּקֶחַ נוֹתֵן תַּחֲלָה כֶּסֶף לְהַמּוֹכֵר, וְעַל
 יָדֵי זֶה מִקְבֵּל אַחֵר כֶּף הַחֲפֶץ שְׁקוּנָה לְרִשּׁוֹתָיו. כֶּף עַל יָדֵי
 יְרִידַת הַמִּדּוֹת עֲלִיּוֹנוֹת בְּשֶׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה לְבָרֵר
 נִיצוּצִים, עַל יָדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַמְּשַׁכֵּת וְהַעֲלִיָּה בְּשֶׁבֶת
 מ'טוֹרֵי דְּפִרּוּדָא' לְרִשּׁוֹת־הַיְחִיד – "יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם". וְזֶה
 עֵנֶן הַקֶּנֶן שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא.
 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַם כֵּן עֵנֶן גְּלוּת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וּבְבָבֶל,
 הוּא גַם כֵּן שֶׁעַל יָדֵי זֶה מִתְעַלִּים הַנְּצוּצוֹת שֶׁנִּפְלְוּ שָׁמָּה.
 וְזֶה הֵן נִשְׁמוֹת רַבִּי עֲקִיבָא³², רַבִּי מֵאִיר³³, עוֹבְדֵיהֶם³⁴.
 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמָר בְּקִרְיַאת־שִׁמְעַ (דְּבָרִים יא, יד): "וְאִסַּפְתָּ
 דִּגְגָּךְ כִּי" – לְאַסֵּפֶם לְבַחֲנִית "אַחַד – וְאַהֲבַת". דְּהֵיִינוּ
 שְׁעוֹסֵק בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן לְפָרִיסַת אֶת עַצְמוֹ וּבִיתוֹ שֶׁזֶּהוּ יְרִידָה,
 אֶךְ עַל יָדֵי זֶה נַעֲשֶׂה אַחֵר כֶּף עֲלִיָּה בְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּכַח
 הָאֲכִילָה וְאוֹמֵר "אַחַד – וְאַהֲבַת", וְלִמְסוֹר נִפְשׁוֹ בִּ"אַחַד".
 וְלִכֵּן נִקְרָא הַתַּפְּלָה "עוֹלַת תְּמִיד" – עֲלִיַּית הַנְּצוּצוֹת
 לְמַעֲלָה כִּי, וְכָל תַּפְלוֹת הַחוּל מִתְעַלִּים בַּתַּפְּלַת הַשֶּׁבֶת. :
 וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמָר "אֲמִצְאָךְ בַּחוּץ", שֶׁגַם הַבְּעֲלִי עֲסָקִים
 יִמְצְאוּהוּ בַּחוּץ, כִּינֵן שֶׁעַל יָדֵי עֲסָקֵיהֶם מִתְעַלִּים
 הַנְּצוּצוֹת בִּ"אַחַד". וְכָל יִשְׂרָאֵל מְקִיָּמִים זֶה, שֶׁהִרִי דִּינָא
 דְּגִמְרָא הוּא שֶׁפָּרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה דְּקִרְיַאת־שִׁמְעַ צְרִיכָה
 כְּוֹנֵה, וְלְדַבְּרֵי הַכֵּל פְּסוּק רֵאשׁוֹן צְרִיךְ כְּוֹנֵה, וְהוּא עֵנֶן
 לְמְסוֹר נִפְשׁוֹ בִּ"אַחַד".
 וּבְכָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בַּחֲנִינָה זֶה, שֶׁאֵף שֶׁאֵין לוֹ מְסִירַת־נִפְשׁ
 בְּפֹעֵל, יֵשׁ בּוֹ מְסִירַת־נִפְשׁ בְּכַח. שֶׁאִפְּלוֹ קָל שֶׁבְּקָלִים
 יָכוֹל לְמְסוֹר נִפְשׁוֹ כִּי, וְעַל יָדֵי זֶה מִתְעַלִּים כָּל עֲסָקֵיו לַה'
 אַחַד. אִם כֵּן, הִרִי מִשְׁאֵל־וּמִתֵּן וְעֵסֶק זֶה הוּא מַעֲיֵן וְעַל
 דֶּרֶךְ שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נִקְרָא "קוֹנֵה שְׁמִים וְאַרְצָן".
 (וְלִכֵּן הוּא בְּבַחֲנִית "בָּאֵחַ לִי"³⁵).

וְהִנֵּה אֲדַרְבָּה בְּהֶם נֶאֱמָר (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א) "אֲשַׁקֶּךָ" –
 בַּחֲנִינָה נְשִׁיקִין, הוּא "אֲתַדְּבָקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא"; עַל יָדֵי
 תַּפְלוֹת הַבְּעַל־עֵסֶק, שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה אֲתַכְפִּיָּא וְיִתְרוֹן הָאוֹר
 מִהַחֹשֶׁךְ³⁶, הוּא מְעוֹרֵר וּמִמְשִׁיךְ מִמְּקוֹם גְּבוּהָ מֵאֹד³⁷.

וְעַל יָדֵי זֶה נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ גִּילּוֹי הַתַּעֲנוּג בְּגִן־עֵדֶן
 לְהִיּוֹת "נִהְיִים מִזִּי כו", וְ"קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ־הוּא אֲתָא
 לְאַשְׁתַּעֲשֹׁעַ עִם צְדִיקֵיָא בְּגִן־עֵדֶן". וְהַכֵּל עַל יָדֵי עֵסֶק
 הַתּוֹרָה, וּכְמִאֲמַר רז"ל: "כָּל הַשּׁוֹנֶה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם
 מוֹבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֵּן עוֹלָם־הַבָּא"³⁰.

"אֲמִצְאָךְ בַּחוּץ" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א): קָאֵי עַל בְּעֲלִי עֲסָקִים.
 אֵף עַל פִּי שֶׁאֵי אֲפָשָׁר לָהֶם לְעִסּוֹק בַּתּוֹרָה תְּמִיד – שִׁיְהִי
 בְּבַחֲנִית "יוֹנֵק שְׂדֵי אֲמִי" עַל יָדֵי "ד' אֲמוֹת שֶׁל הַלְכָה",
 מִכָּל מְקוֹם עֲלִיָּהֶם נֶאֱמָר דְּמִכָּל מְקוֹם "אֲמִצְאָךְ בַּחוּץ"
 גַּם כֵּן. (לְהִיּוֹת גַּם כֵּן בְּבַחֲנִית "בָּאֵחַ לִי" כִּי, כְּדִלְקָמֶן).
 וְהַעֲנֵן: דְּהִנֵּה מִצִּינוּ בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא נֶאֱמָר גַּם כֵּן
 לְשׁוֹן "קוֹנֵה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית יד, יט): "קוֹנֵה שְׁמִים
 וְאַרְצָן", וְאִמְרוּ רז"ל (אֲבוֹת ג, י): "הַמַּעֲשֶׂה קִנְיָנִים קִנָּה הַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ־הוּא".

דְּהִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת לא, יז): "שֶׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת
 הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת". וְכָל שֶׁבֶת
 נִקְרָא (שְׁמוֹת ב, ט): "יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לַהֲיוֹתָהּ". וְלִכְאוּרָה
 אֵיךְ שִׁיף לְקִרְוֹת שִׁבְתוֹת דְּעִבְשֵׁיו "יוֹם הַשְּׁבִיעִי" – שֶׁהִרִי
 כְּבֵר עֲבָרוֹ רַבּוּת יָמִים מִיוֹם בְּרִיאַת הָעוֹלָם עַד שִׁבְתוֹת
 אֵלּוּ, וְאֵיךְ יִקְרָא הַשֶּׁבֶת "יוֹם הַשְּׁבִיעִי"?

אֵף כִּי "שֶׁשֶׁת יָמִים" (שְׁמוֹת ב, ט) הֵם שֶׁשֶׁה מִדּוֹת עֲלִיּוֹנוֹת
 שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדֶן הֵיוּ הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת: יוֹם רֵאשׁוֹן – "יְהִי
 אוֹר" (בְּרֵאשִׁית א, א) – בַּחֲנִינָה הַחֲסֵד כִּי, וְאַחֵר כֶּף בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת
 הוּא עֲלִיּוֹתָם לְשִׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם לְמַעֲלָה מַעֲלָה, וְכֶף הוּא
 גַּם כֵּן בְּכָל שֶׁבֶת וּשְׁבֶת – שֶׁבְּשֶׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה הוּא
 יְרִידַת הַמִּדּוֹת בְּבִי"ע לְבָרֵר כִּי, וְאַחֵר כֶּף בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת
 הוּא עֲלִיּוֹתָם וְעֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהַעֲלִיָּה דְּוָקָא בְּיוֹם
 וּמִדָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהִיא בַּחֲנִינָה הַמְּלָכוּת³¹.

כִּי הַעֲלִיָּה צְרִיךְ לְהִיּוֹת תַּתְּחִלָּה מִלְּמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁמִּגְבִּיהֵם
 הַבְּנִין, שֶׁמִּגְבִּיהֵם מִלְּמַטָּה וְעַל יָדֵי זֶה מִמִּילָא מִתְעַלָּה כּוֹלוֹ כִּי.
 וְעוֹד, כִּי "נַעֲנוּ סוּפֹן בַּתְּחִלָּתָן" – "אֲנִי רֵאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן
 כִּי" (יִשְׁעִיָּהוּ מו, ו).

וְזֶהוּ "וּיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם כִּי" (בְּרֵאשִׁית ב, א), לְשׁוֹן "כְּלָתָהּ
 נִפְשִׁי" (תְּהִלִּים פד, ג), "לָכֵה דוֹדִי לְקִרְאָת כְּלָה כִּי, בּוֹאִי כְלָה
 כִּי"³⁵.

30. וְכַמְּבֹאֵר בְּאִרְכּוּת "בְּאִגְרַת הַקְדָּשׁ", בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "אֲשֶׁת חֵיל
 עֲטֻרַת בְּעֵלָה".

31. (עֵינִן "פְּרִי עֵץ חַיִּים" שֶׁעַר א' פָּרָק ז').

32. (הִקֵּה בֵּן גִּרְיָם. רֵאֵה סֵדֶר הַדּוֹרוֹת בְּעֶרְכּוֹ).

33. (הִקֵּה בֵּן גִּרְיָם. גִּישׁוֹן נו, א).

34. ("עוֹבְדֵיהֶם וְהַנְּבִיא) גַּר אֲדוּמִי הִקֵּה. וְהֵינּוּ דְּאֲמִירֵי אִינְשֵׁי מִיִּנְיָה וּבִיָּה אֲבָא

נִיזִיל בִּיָּה נִרְגָּא". סְנַהֲדְרִין לט, ב).

(וְעֵינִן מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר לְעִיל בְּפִרְשֵׁת "בְּשִׁלַּח פְּרָעֹה").

35. וְעֵינִן מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר עַל פְּסוּק "וַיִּשָּׁב יַעֲקֹב", בְּפִירוּשׁ "וּבִקְשָׁתָם מִשָּׁם
 כִּי וּמִצְאָתָהּ כִּי" (דְּבָרִים ד, כט).

36. (כִּפְתָּרוֹן "הָאוֹר" מִן הַחֹשֶׁךְ קִלְקֵל ב, ג).

37. (עֵינִן מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר בְּפִרְשֵׁת נח, בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "מִיָּם רַבִּים כִּי").

1 אֲשֶׁר גִּילוי בְּחִינָה זוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבַחֲנִית נִשְׁקִין. כְּמִשְׁל
2 הַנִּשְׁקִין שֶׁהוּא מִחֲמַת עוֹצֵם הָאֲהָבָה, שְׁלֹא יוֹכֵל לְפָרֵשׁ
3 בְּדַבּוּר הָיָא מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּהֶבֶל הַנִּשְׁקִין כו'³⁸.

4 וְהַעֲנִין:

5 כִּי בְּחִינַת "כָּאֵחַ לִי" שֶׁעַל יְדֵי יוֹנָק "שְׂדֵי אֲמִי", הֵינִינוּ
6 שְׁנִינִיקוּתָם מִשְׁרָשׁ אַחֵר, הֵינִינוּ מִהַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַכְּמָה
7 וּבִינָה כו', שֶׁנִּקְרָאִים אֲבָא-וָאִמָּא.

8 אֲמָנָם עַל יְדֵי אֲתַכְפִּיָּא וּבִטּוּל-הִישׁ לֹאִין דְּבַעֲלֵי עֶסְקִים,
9 "אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ-הוּא לְעִילָא", שְׁנִמְשָׁךְ הָאִוּר
10 מִבְּחִינַת אֵין שֶׁהוּא מְקוֹר הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (איוב כח, יב):
11 "וְהַחֲכֵמָה מֵאֵין תִּמְצָא כו'", וְנִמְשָׁךְ הַתְּגִלּוֹת זֶה בֵּן א' כו'. וְאֵם בֵּן
12 הֵם בְּבַחֲנִית "כָּאֵחַ לִי" – שֶׁמִּקְבָּלִים שְׁנֵיהֶם מִשְׁרָשׁ אַחֵר, אֲשֶׁר
13 הִשְׁרָשׁ הָהוּא גְבוּהָ מִבְּחִינַת "שְׂדֵי אֲמִי" כו', הוּא בְּחִינַת כְּתָר
14 שֶׁלֹּמְעֵלָה מִהַחֲכָמָה וּבִינָה. וְהוּא עֲנִין שֶׁזּוֹבֹלֵן קוּדֵם לִישְׁשָׁכֵר.

15 וְהִנֵּה כְּתִיב: וַיִּנְשָׁק לָבָן לְבָנָיו³⁹ – שֶׁהֵם הַשְּׂבָטִים שֶׁנִּקְרָאִים
16 גַּם בֵּן בָּנִים – לְלוּבֵן הָעֲלִיּוֹן, כִּי "בְּנֵי בָנִים הָרִי הֵם כְּבָנִים כו'",
17 כִּי יִתְכַּן בְּחִינַת "כָּאֵחַ לִי" בְּקִלְתָּם מִבְּחִינַת אֵין – מְקוֹר
18 דְּחֲכָמָה וּבִינָה הַנִּקְרָאִים אֲבָא-וָאִמָּא כו'⁴⁰.

19 "אֲנִהְגָה אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אֲמִי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ב) הוּא
20 בְּחִינַת תּוֹרָה. כִּי גַם הַבַּעַל-עֶסֶק צָרִיךְ לִקְבּוֹעַ עֵתִים
21 לַתּוֹרָה. כִּי הֵגַם שְׁעִיקָר עֲבוּדָתָם הוּא עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה
22 בְּבַחֲנִית אֲתַכְפִּיָּא, וּבְמַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה, מְכַל מְקוֹם
23 הַהִמְשָׁכָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּסֹדֶר – שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת תַּחֲלָה
24 בְּמַחֲשָׁבָה וְדַבּוּר, וְאַחֵר כִּף בְּמַעֲשֵׂה. וּמַחֲשָׁבָה וְדַבּוּר זֶהוּ
25 בְּחִינַת קְבִיעוּת עֵתִים לַתּוֹרָה שֶׁל הַבַּעַל עֶסֶק. (וְעִיקָר גִּלּוֹי
26 נִשְׁקִין הוּא עַל יְדֵי קְבִיעוּת עֵתִים לַתּוֹרָה⁴¹).

27 וְלָכֵן בְּבַעֲלֵי תּוֹרָה נֶאֱמָר "יוֹנָק שְׂדֵי אֲמִי" שֶׁהוּא לְשׁוֹן
28 תְּמִידִי, כִּי "וְהָיִית בּו יוֹמָם וּלְיָלָה" (דְּהוֹשֶׁה א, ח) כְּתִיב.
29 וּבְבַעֲלֵי עֶסְקִים שֶׁהוּא רַק קְבִיעוּת עֵתִים נֶאֱמָר "אֲנִהְגָה
30 אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אֲמִי".

31 (וְעוֹד יֵשׁ לּוֹמֵר פִּירוּשׁ "אֲנִהְגָה" בְּעֲנִין אַחֵר: דְּלִפִּי שִׁשְׁרָשׁ

32 הַמִּשְׁכָּתָם מִבְּחִינָה שֶׁלֹּמְעֵלָה מִחְכָּמָה וּבִינָה כו', עַל כֵּן אֹמֵר
33 "אֲנִהְגָה כו' אֶל כו'" שֶׁמִּמְשִׁיךְ מִבְּחִינָה עֲלִיּוֹנָה לְבַחֲנִית "אֲמִי" כו'.
34 וְזֶהוּ "תְּלַמּוּדִי" (שִׁיר הַשִּׁירִים שם), שֶׁמִּבְּחִינַת מְקוֹם גְּבוּהָ כִּזֶּה
35 אֵי אֲפָשָׁר לִהְיוֹת רַק בְּחִינַת מְקַבֵּל. וּבְעֲנִין "וּדְבָרִי אֲשֶׁר שְׁמִתִּי
36 בְּכִיךְ כו'" (יִשְׁעִיָּהוּ נט, כא)).

37 "אֲשָׁקֶךָ מִיַּיִן הָרֶקֶח" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ב): הִנֵּה הֵינִין "מִשְׁמַח
38 אֱלֹקִים" (שׁוֹפְטִים ט, יג). וַיַּיִן הוּא בְּחִינַת "יִינָה שֶׁל תּוֹרָה",
39 וְהוּא בְּחִינַת בִּינָה, בְּחִינַת תּוֹרָה-שְׂבַע-לִפְנֵי. וְהֵינִינוּ
40 "מִשְׁמַח אֱלֹקִים", הֵינִינוּ כִּי אֱלֹקִים הוּא מִדַּת הַצִּמְצוּם
41 לִהְיוֹת הָעֵלֶם וְהַסֵּתֵר, וְעַל יְדֵי שֶׁמִּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת בִּינָה
42 שֶׁהוּא בְּחִינַת שְׂמִיחָה, גּוֹרֵם גִּילּוֹי הָעֵלֶם כו' שְׁלֹא יִסְתִּיר
43 וְיַעֲלִים. וְזֶהוּ "אֲשָׁקֶךָ מִיַּיִן".

44 אָךְ "יַיִן הָרֶקֶח"⁴² הֵינִינוּ שֵׁישׁ בּו רֵיחַ הַטּוֹב. כִּי הָרִיחַ
45 שֶׁרָשׁוּ מִמְּקוֹם גְּבוּהָ, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְקִיף, וְהוּא לִמְעַלָּה
46 מִבְּחִינַת מוֹזוֹן. שֶׁהַמּוֹזוֹן הוּא לְגוֹף, אֲבָל הָרִיחַ אֲמָרוּ רז"ל
47 שֶׁ"הַנִּשְׁמָה נִהְיִית מִמֶּנּוּ וְלֹא הִגּוּף", וְהֵינִינוּ לִפִּי שֶׁהוּא
48 בְּחִינַת תַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן שְׂאִינוּ נִתְפַּס וּמִתְלַבֶּשׁ בְּכֵלִים.

49 וְהִנֵּה זֶהוּ יִתְרוֹן מַעֲלַת קְבִיעוּת עֵתִים לַתּוֹרָה שֶׁל
50 הַבַּעַל-עֶסֶק, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲתַכְפִּיָּא יוֹתֵר מִבִּיּוֹשְׁבֵי
51 אוֹהֲלִים, עַל כֵּן נִקְרָא עֶסֶק תּוֹרָתָם "יַיִן הָרֶקֶח", שֶׁהָרִיחַ
52 הוּא דוֹקָא מְדַבֵּר חֲרִיף וְקִיּוּהָ כו'⁴³. שְׁיִין זֶה עִם הֵינִינוּ
53 מִשְׁקָה, שֶׁהוּא בְּחִינָה פְּנִימִית, יֵשׁ בּו גַּם בֵּן רֵיחַ וּבַחֲנִית
54 מְקִיף כו'.

55 וּמִי שְׂאִינוּ יָכוֹל לְלַמּוֹד כָּלֵל וְלִקְבּוֹעַ עֵתִים לַתּוֹרָה,
56 עֲלִיו נֶאֱמָר גַּם בֵּן (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ב): "מַעֲסִיס רְמוּנִי". עַל דֶּרֶךְ
57 מֵאֲמָר רז"ל עַל פֶּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג) "כִּפְלַח הָרְמוּזִן
58 רִקְתָּךְ", שֶׁ"אֲפִילוֹ רִיקְנִין שֶׁכֶּף מְלֵאִים מִצּוֹת כְּרָמוֹן". כִּי
59 "רִיקְנִים" אֵין פִּירוּשׁוֹ פּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים חֲסִי-וְשָׁלוֹם, רַק
60 שְׂאִין בָּהֶם תּוֹרָה אֲבָל מְלֵאִים מִצּוֹת וְדֶרֶךְ אֶרֶץ. וְהָרִי
61 הַמִּצּוֹת מַעוֹרְרִים גַּם בֵּן גִּילּוֹי תַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן. וְכַנּוּדָע
62 מַעֲנִין "רִיקָא דְּלִבּוֹשִׁיכּוֹ כו'", כִּי "נַעֲוִץ תַּחֲלָתָן בְּסוּפִין".
63 וְלָכֵן נִקְרָא "עֶסֶסִיס רְמוּנִי" שֶׁהוּא גַּם בֵּן מִשִּׁיב אֶת
64 הַנֶּפֶשׁ⁴⁴.

42. (הֶרֶקֶח – עֲנִין תַּעֲרוּבוֹת בְּשִׁמִּים, כְּמוֹ (שְׁמוֹת ל כח): ר'וֹקֵחַ מְרַקְחָת. מַצּוֹת צִיּוֹן.

43. (וְעִינִין מַעֲנִין רֵיחַ, עַל פֶּסוּק "רָאָה רֵיחַ בְּנִי").

44. (וְלָכֵן בְּמַעֲלֵל הֵיוּ תְּלִיּוֹתִים רְמוּנִים, כִּי הַמַּעֲלֵל הוּא בְּחִינַת "מַעֲלֵל צְדָקָה כו'" (יִשְׁעִיָּהוּ סא, י). וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר, עַל פֶּסוּק "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ כו' מַעֲלֵל צְדָקָה יַעֲטִנִי". וְעִינִין שָׁם).

38. (עִינִין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים" פִּירוּשׁ "יִשְׁקִנִי כו'").

39. ("וַיִּשָּׁק לָבָן בְּבִקְרָה וַיִּנְשָׁק לְבָנָיו וּלְבָתוּרָיו" בְּרֵאשִׁית לב, א).

40. וְעִינִין קְהָאִי גּוֹנוֹן בִּ"פֶּרְדִּס" שֶׁעַר הַחֲמִישִׁי, פֶּרֶק ג' בְּשֵׁם הַ"בֵּית יוֹסֵף"; וּמִלְכוּת נִפְיָק כו', וּמִשּׁוּם הֵכִי קֵאֲמָר אֲבָרְהָם כו', וְעִינִין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּבִיאִוֵר עֲנִין "וַיּוֹדֵף אֶחָיִךְ כו'", וְעִנִּין "בְּנֵי אֲבִיךָ כו'").

41. עִינִין בְּתַנְיָא פֶּרֶק מ"ה.

ביאור על חנ"ל⁴⁵

37 "וכרוב אחד מקצה מזה" הוא בחינת בנימין, שהוא
38 התקשרות המקבל מלמטה למעלה.
39 "ופניהם איש אל אחיו" – התחברות שניהם כו'.
40 אף משחרב בית המקדש מבקשת כנסת ישראל: "מי
41 יתנך באח לי". והיינו על ידי "יונק שדי אמי" – עסק
42 התורה שבעל פה כו', וכן"ל. אף זהו על ידי הנשמות
43 ששרשן מבחינת יוסף צדיק-עליון כו', שנקראים "אחים
44 למקום".
45 והנה המשכה זו עיקרה הוא בפנימיות העולמות, כיון
46 שעיקר ההמשכה – על ידי מחשבה ודבור בעסק התורה.
47 אף כדי שיהיה ההמשכה גם בחיצוניות העולמות, על
48 זה נאמר "אמצאך בחוץ". והוא על ידי נשמות שמבחינת
49 בנימין, שרוב עסקיהם במעשה דוקא, בצדקה וגמילות
50 חסדים, שעל ידי זה נמשך גם בעולם הזה השפלה:
51 והנה פירוש "אשקך" (שיר השירים ח, א) – נשיקין –
52 "אתדבקת רוחא ברוחא".
53 הענין: דכמו על דרך משל הנשיקים גשמיים באדם
54 שהם באים ונמשכים מחמת פנימית אהבה שבלב
55 שאינה מתלבשת בשום כלי כו', (שאותיות הדבור שהם
56 בחינת כלים להמדות אין יכולים להכיל אהבה רבה זו, לכך
57 אינה מתלבשת בדבור רק בבחינת נשיקין) כך ענין ההמשכה
58 זו שעל ידי קיום המצות מעשיות, דנשמות שמבחינת
59 בנימין ממשיכים מבחינת 'עקודים', שהוא למעלה
60 מבחינת ההתלבשות בכלים. כי רק באצילות שייך
61 בחינת כלים, אלא ד"איהו וגרמוהי חד כו", מה שאין כן
62 בבחינת עקודים.
63 והיינו משום שעל ידי ההעלאות דבנימין מבירורים
64 דעולם התהו, ששם גם כן האורות למעלה
65 מההתלבשות בכלים, אלא ששם היה שבירת הכלים.
66 מה שאין כן בעולם העקודים כו', ועל ידי בירורים הנ"ל
67 ממשיכים מבחינת העקודים. והוה בחינת הנשיקין, שהוא
68 בחינה שלמעלה מהדבור כו'⁴⁸.

69 וזהו שכתוב "אנהגך אביאך אל בית אמי": כי כאן
70 ההמשכה גבוהה מבחינת אימא-עלאה, רק שאחר כך
71 מתלבשת באימא. מה שאין כן לעיל אמר "יונק שדי
72 אמי".

1 הנה כתיב (ישעיהו ט, כא): "ועמך כולם צדיקים". והנה יוסף
2 נקרא צדיק-עליון ובנימין נקרא צדיק-תחתון. ויש
3 נשמות שהם מבחינת יוסף, ויש מבחינת בנימין, ולכן
4 נאמר (ישעיהו ט, כא): "ועמך כולם צדיקים". ופירוש צדיק-
5 עליון היינו המקשר אצילות בבריאה, "כי כל בשמים
6 ובארץ" (דברי הימים א' כט, יא) – "דאחיד בשמיא וארעא".
7 כי הנה יעקב נקרא (שמות כו, כח): "ברוך התיכון"
8 ה"מבריק מן הקצה אל הקצה". היינו להיות ההמשכה
9 מאור אין-סוף עד מקור דב"ע שהוא בחינת הדבור-
10 עליון. שהמשכה זו היא על ידי יעקב שהוא כללות
11 המדות עליונות. וכמו על דרך משל, שעל ידי המדות
12 נמשך ההשפעה, שבש"ש לו אהבה – מדבר כו'.
13 אף "אלה תולדות יעקב" – הוא בחינת – "יוסף"
14 (בראשית לו, ב), שהוא בחינת יסוד – התקשרות של
15 המשפיע עם המקבל. והוה בחינת צדיק-עליון. אף בכדי
16 שיהיה המקבל קולט את ההשפעה, צריך להיות גם כן
17 בבחינת התקשרות שהוא בעבודת ה' – בחינת מסירת-
18 נפש, והוא בחינת בנימין צדיק-תחתון שמקשר בריאה
19 באצילות מלמטה למעלה.
20 ולכן נאמר בלידת בנימין (בראשית לה, טו): "ותקש
21 בלדתה", כי בנימין הוא ההתכללות והבטול מב"ע
22 לאצילות, שהוא הפך ענין הלידה והגילוי מלמעלה-
23 למטה.
24 והנה במצות מעשיות יש גם כן שני הבחינות: יש
25 מצות שהן בחינת המשכת האור מלמעלה למטה, כמו:
26 שופר, לולב, סוכה, ציצית ותפילין. ויש שהן בחינת
27 העלאות, כמו קרבנות וראשית הגז כו'.
28 והוה שכתוב (ישעיהו נד, יג) "ורב שלום בניך": "שלום"
29 הוא בחינת התקשרות והתחברות משפיע ומקבל. ויש ב'
30 בחינות שלום: מלמעלה למטה על ידי יוסף; ומלמטה-
31 למעלה על ידי בנימין. אף הבחינה שעל ידי יוסף נקראת
32 "ורב שלום כו'".
33 והוה גם כן ענין "כרוב אחד מקצה מזה", הוא בחינת
34 יוסף שממשיך מלמעלה למטה, מאור אין-סוף לבחינת
35 הדבור כו'. והוה שכתוב ביוסף (בראשית לו, ב) "והוא נער כו'",
36 שהוא בחינת כרוב – כ"רביא"⁴⁹.

45. (נאמר אור ליום ב' פרשת תצוה, ח' אדר תקע"א בשקלאב).

46. (וזהו שכתוב בזוהר פרשת וישב (בדף קפ"ד): "מי יתנך באח לי כו'" – ביוסף על אחיו כו').

47. (ענין ב"אגרת הקדש" דבור המתחיל "נעש דוד שם").

48. (וענין מה שנתבאר גבי קריעת ים-סוף בענין "ואתם תחרישון כו'" (שמות יד, יד), כי הדבור שרששו מהבמה כו'. ענין שם בפרשת בשלח, בדבור המתחיל "וזה הולך לפניכם כו'", ומשם יובן יותר מה שנתבאר).

9 אפרסמון שיש בו ריח טוב, שהוא בחינת מקיף, רומז
10 לבחינת ההמשכה זאת, ולא בחינת "כאח לי", לפי
11 מבחינה עליונה בזו אי אפשר להיות אלא מקבל
12 בלבד, בענין "ודברי אשר שמתי בפיה כו".
13 וענין "יין הרקח", הוא על דרך שנוצר בגמרא
14 "תליסר נהרא דאפרסמונא דכיא", שרומז לאור
15 ההמשכה מ"ג תיקוני דיקנא דנפקי ממוחא-סתימאה".
16 אף על גב דשמן סתם הוא בחינת חכמה, אבל שמן

1 וגם כאן אמר "תלמודי", שנעשים בחינת מקבל
2 בלבד מהמשכה זאת, ולא בחינת "כאח לי", לפי
3 שמבחינה עליונה בזו אי אפשר להיות אלא מקבל
4 בלבד, בענין "ודברי אשר שמתי בפיה כו".
5 וענין "יין הרקח", הוא על דרך שנוצר בגמרא
6 "תליסר נהרא דאפרסמונא דכיא", שרומז לאור
7 ההמשכה מ"ג תיקוני דיקנא דנפקי ממוחא-סתימאה".
8 אף על גב דשמן סתם הוא בחינת חכמה, אבל שמן

כתב יד קדש אדמו"ר נשמתו עדן – ביאור לענין הכרובים⁵⁰

36 סוף על ידי המוחין דאבא-ואימא, הנותנים בראש
37 הנוקבא על ידי ו"א בעלה, דרך מעבר לבד ולא בדרך
38 התלבשות ממש. כמו שהוא בזמן שאינו שוה בקומתה
39 עמו, רק מהחזה ולמטה בנודע.
40 והכרובים נעשים מקשה אחת מהכפורת, שהוא
41 בחינת כתר לשניהם, וגם בחינת מקיף על הלוחות
42 שבארון, שהן בחינת יסוד-אבא שנתלבשו בעשיה בזמן
43 המשכן והמקדש.
44 ובזמן עליית הכרובים הם מעלים גם הכפורת
45 והלוחות לאצילות. לכן כתיב (שמות כה, כ): "סוככים
46 בכנפיהם על הכפורת", שהכפורת עולה עמם.
47 ואחר החורבן נסתלקו זו"נ שבאצילות למקומם ולא
48 חזרו להתלבש עוד בעשיה גשמיות אף בבית-שני, כי
49 נגנזו הכרובים. אלא רק בבחינת פנימית העולמות – על
50 ידי עסק התורה של התנאים שבימי בית-שני, ואחריו
51 בהלכות, שהן פנימית רצון-העליון שלא נתגלה
52 בחכמה-עילאה הוא תורה-שבכתב. וכנודע ממה
53 שכתוב (משלי יב, ד): "אשת חיל עטרת בעלה".

17 פשהנוקבא, היא נקסט-ישראל, עומדת פנים-בפנים עם
18 ו"א, ושיוין בקומתו, ומקבלת גם כן המוחין דאבא-
19 ואימא, וכתר אחד לשניהם, אזי נקראים "אחים". וזה
20 היזה על ידי קבלת התורה (דנפקא מחכמה ובינה) פנים-
21 בפנים.
22 והנה באצילות נקראים "אדם הגדול", ו"אנפי
23 רברבי", להיות אור אין-סוף מלוכש גם בכלים, ולזאת
24 "איהו וגרמוהי חד". ועל ידי המשכן ובית-המקדש
25 ש"צמצם שכינתו מבין בדי ארון" בעשיה, אזי נקרא זו"נ
26 "אנפי זוטרי" בגמרא, והן הן הכרובים. ולפי שעולם
27 העשיה עולה לאצילות ג' פעמים בכל יום, לכן יש
28 לכרובים כנפים פרושים למעלה לעופף לאצילות.
29 ונודע שהז"א הוא תכלית ירידת אור אין-סוף
30 מלמעלה-למטה, בכדי להאיר אחר כך לבי"ע על ידי
31 הנוקבא שהיא אימא-תתאה, שהוא מקור בי"ע
32 שבאצילות. לכן כתיב: "כרוב אחד מקצה מזוה" הוא
33 קצה אור אין-סוף שבז"א, "וכרוב אחד מקצה מזוה" הוא
34 מקור בי"ע.
35 ושרשם שבאצילות, שמתלבש בהם גם כן אור אין-

50. (משנת תקע"א. ראה מגדל עז עמוד ק"פ).

49. (וענין מה שנתבאר פרשת נשא, בדבור המתחיל "זאת חנוכת המזבח ביום המשח אתו").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

9 בכל עת צרה דוקא כמ"ש ברמב"ם) ור"ר העליונים
10 נמשך על הנשמה אלקית בצר לה מהמנגד וצועקת בכל
11 תעלומות נקודות הלב ונקרא מי בוכין כנ"ל ונקרא
12 בחי' ר"ר הללו בשם חומת בת ציון להגן עליהם כמו
13 אדון עוזנו צור משגבנו כו' הזכיר ד' מקיפים נגד ד'
14 מדיגות שבנשמות נתת כי בראת יצרת נפחת לנגד
15 אבי"ע והן נרנ"ח (אבל בחי' יחידה א"צ מקיף ושומר)
16 כמו כנשר יעיר כו' על גזוליו כו' ונקרא סוכת שלום

1 (יא) וזהו על חומותיך ירושלים כו' עד"מ החומה
2 שעושים להגן מן השונא לבלי יקרב מעל
3 החומה זורקין חיצים על השונא כך חומת בת ציון הוא
4 בחי' המקיף וסוכב כללות נש"י ומשם נזרק חיצים
5 לקליפו' המנגדים והענין הוא דע"י צלואת בלחש
6 מעומק הלב במרירות הנפש בצר לו כתפלת חנה
7 שהיתה מרת נפש שאין זה רק בקשת ר"ר העליונים
8 כידיע דצלואת נקרא רחמים (וזהו עיקר מצות התפלה

על חומותיך בחי' חותם כו' אות דמקיף בכל נשמה
 הזה הוא בבחי' צלם שעל האדם דוקא כמו אך בצלם
 יתהלך איש דיוקנא דקיימא עלי' דב"נ כידוע (והוא
 הנקרא מזל' שאין בו מום כלל כנ"ל) ובו נרשם אות
 דמקיף דקדושה האלקי' מבחי' ר"ר הנ"ל וזהו בחי'
 החותם הניתן לאדם בהוש"ר לשומרו מחיצוני' כל
 השנה והוא המגין על אור וחיות הנשמה וגם על חיות
 הגוף לבלתי יזק ממזיקי' רעים בגשמיות בגופו
 ובממונו וכו' כי הכל א' דע"י חטאיו נבראו מקטרגים
 עליו כמ"ש תייסרך רעתך ממש שעולה ומסטין ויורד
 ומקטרג ונעשה רצוע' לאלקאה בגשמיות והן השונאים
 שרודפים לאדם בחיי גופו וממונו כו' וכמ"כ מקטריגי'
 עליונים על נשמתו כו' אך ע"י החותם ניצל מכל
 מקטרג ברוחניות למעלה על חיי נשמתו ומקטריגים
 גשמיים למטה לחיי גופו ואדרכה יעזרו לאדם להכניע
 ולהפיל שונאיו הרוחניים וגשמיים (כמו ברצות הוי'
 דרכי איש גם אויביו כו' וקטיגור נעשה סניגור ונהפך
 השונא לאויב כו') והן ד' מיני מקיפי' הנ"ל ארון עוזנו
 על כל מי שיש לו גם נפש דעשי' או רוח דיצי' כו'
 והכל שוים שנמשך במזל שלו בחי' חותם הנ"ל וד"ל:

שנר התשובה. איתא בר"מ. ל"ד 9

ואמנם החומה לבד ההגבלה מבחוץ שלא יכנס זר עוד
 עשוי לתועלת להברית השונא שמרחוק והוא מ"ש על
 חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים פי' שומרים הללו
 הנה כמו וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל
 מוצאו הרי היה אות זה שומר גמור שלא יוכל הכות
 אותו כל קליפות כו' וכן בכל ניצוץ האלקי כמ"ש כי
 הוא יצילך מפח כו' לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף
 כו' כי אתה ה' מחסי כו' לא תאונה אליך רעה ונגע כו'
 שהקליפות דעומק רע הנ"ל נקר' נגעי בני אדם
 שמטמאין הנשמה אלקית והורגה וכו' אך כשרואין
 השומר דקדושה דהיינו מקיף דקדוש' שעל הנשמה
 בורחין כו' וז"ש כי מלאכיו יצוה לך לשמרך כו'
 וכמ"ש חונה מלאך ה' סביב ליריאי שכן הנשמות עד
 שאמר גם כי אלך בגיא צלמות כו' כי אתה עמדי
 וכהאי גוונא ומלבד שבורחים הנה בחי' מקיף זה
 שנקרא אות דקדושה זורק חיצים עליהם והורגם כמו
 השומר על המגדל שזורק חץ למרחוק להרוג השונא
 שמרחוק כך סביב רשעים יתהלכון ונהרגים מחיצו
 קשת דקדושה והנה זהו בצלותא דוקא כנ"ל שנמשך
 ר"ר ור"ר הללו נעשה בחי' שומר לזרוק בקלע כו' וז"ש

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

טיפין טיפין הגם שהטיפין הם בחי' גבול אבל הנביעה
 היא בלי גבול כי תמיד נובע בלי הפסק, וכמשל
 אותיות המחשבה שהם ג"כ אותיות מוגבלות אבל
 הנביעה היא בלי הפסק. ולמעלה הנה כתיב כי עמך
 מקור חיים, אותי עזבו מקור מים חיים, ובוהר נק'
 מבוטע דלא פסיק, נובע בתמידות מאין ליש (חו"ב תרין
 ריעין דלא מתפרשין) מחמת שמאיר בחי' בלי גבול
 בבחי' גבול, וכידוע שארץ מקבל ממלכות דמל' דעשי'
 וז' רקיעים מקבלים מז' מדות דמל' וכמבואר בלק"א
 ובתוכו מל' דיצי' ובתוכו מל' דבריאה ובתוכו מל'
 דאצי' ובתוכו מל' דא"ס, נמצא מל' דא"ס מלוכש
 בעשי' וא"ס הוא בבע"ג מאיר בבחי' גבול ומחמת זה
 איש לא נעדר, וכדאיתא בירושלמי יום הולך ויום בא
 יכול השמים כך ת"ל אלה תולדות השמים והארץ
 בהבראם כיום שבראם, בלי שינוי כלל, הגם שיתא
 אלפי שנים דהוי עלמא וחד חרוב, אבל אין שום שינוי
 בהם מתחילת בריאה עד סוף, כמו שאנו רואים שינוים
 למטה בנבראים כמו באדם לעת זקנתו אזי נחלש
 כוחו וגם [בחי] וגם בצומח כמו עשבים נרקבו כך

סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה
 אני. ואיתא במדרש רבה סמכוני באשיות
 אלו הלכות המאוששות, ופי' חזקות, רפדוני בתפוחים
 אלו אגדות, כי חולת אהבה אני בגלותא. וקאי על
 תפלה שבעת התפילה ע"י התבוננות בעומק בתפלה
 נעשה חולת אהבה, שאהבה שע"י התבוננות היא
 בעומק כ"כ עד שיגיע לחולת אהבה, וההתבוננות היא
 כמו שאמר הנביא שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה
 המוציא במספר צבאם וגו' מרוב אונים ואמין כח איש
 לא נעדר, פי' איש היינו כל מין ומין כמו שנבראו
 בשעת בריאות עולמות, איש לא נעדר, גם כעת ישנו
 כל מין ומין לא נעדר, ואין לך עשב מלמטה שאין לו
 מזל המכה אותו ואומר לו גדל, והמזל מקבל מגבוה
 הימנו וגבוה מעל גבוה שומר אזי כל פרט ופרט לא
 נעדר למעלה (למעלה כל פרט נק' איש, אבל למטה
 הפרטים נעדרים רק כל מין לא נעדר ונק' כל מין איש).
והטעם שאיש לא נעדר. כי הנה כתי' ובטובו מחדש
 בכל יום תמיד מע"ב, חידוש מאין ליש
 בתמידות בכל עת ובכל רגע, כמשל המעין הנובע

העלם, נעשה ממי אלה וזהו בבע"ג בבחי' גבול.
וזהו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, זהו אלה
תולדות השמים והארץ בהבראם כיום שבראם,
וראו כי יש בזה בחי' א"ס ומחדש בכל עת ורגע מאין
ליש, וכך הוא בכל הנבראים, ומההתבוננות בזאת אפשר
לבוא לחולת אהבה ממש וכידוע המעשה בא' שהעלה
טינא בליבו וחלה מזה, זהו בסט"א וכך הוא בקדושה
בתפילה ע"י התבוננו' אפשר לבוא לחולי ממש מחמת
התשוקה והצמאון ליכלל בעצמות אא"ס שהוא בבע"ג.

סמכוני באשיות

בכל הדצח"ם יש שינויים רק מספר המינים אין בהם
שינוי, אבל בשמים שהוא מין פרטי ואנו רואים שאין
בו שינוי כלל כמו בשעת בריאתו וכך הוא בכל פרטי
הנבראים למעלה אין בהם שום שינוי מיום הבראם
רק שאין אנו רואים זאת אבל השמים אנו רואים שאין
בהם שום שינוי, וזהו שא' הנביא שאו מרום עיניכם
וראו מי ברא אלה, מי אלה אותיות אלקים, מי הוא
בחי' העלם שאינו מושג וכמ"ש מי יתן טהור מטמא
כך הוא מי אלה אלה הוא בחי' גילוי ומי הוא בחי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מאין יחי' והרי אנו רואים חיות העולם וחיות האילנות
והצמחי' כו' והיינו מבחי' אוא"ס ב"ה הממכ"ע שע"ז
ארז"ל מה הנשמה ממלא את כל הגוף כך הקב"ה
ממלא את כל העולם, והיינו שמחי' את העולם בבחי'
התחלקות החיות, שכמו שהנשמה מחי' את הגוף לכל
אבר פרטי כערכו שהרי אינו דומה חיות הראש לחיות
הרגל או היד וכדומה, כך אינו דומה חיות השמים
עד"מ לחיות הארץ וכדומה, והיינו מה שמתחלק
החיות להחיות לכל פרט מפרטי דברים שנבראו בעולם
כו' וזהו בחי' ממכ"ע. אבל בחי' סוכ"ע הוא החיות
שמחי' את העולם בבחי' מקיף לבד ולא בבחי'
התלבשות, והגם שע"ז נא' את השמים ואת הארץ אני
מלא היינו שאין הפי' שהוא בבחי' מקיף וסובב לבד
כ"א הוא נמצא בכל החלקי', אמנם להיותו למעלה
מבחי' חיות המתלבש בבחי' פנימי כ"א בבחי' מקיף
לבד לכן נק' סוכ"ע, ועז"נ כי נשגב שמו לבדו פי' שמו
ית' המחי' בבחי' מקיף הוא נשגב לבדו בבחי' סוכ"ע
כו'. וע"ז הוא ענין האמונה שנש"י מאמינים שהוא ית'
מחי' את העולם בבחי' ממלא וסובב, ולכן אומרים
בכל יום ה' אחד וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
שה"ע הקבלה והאמונה על ב' בחי' הנ"ל, אחד הוא
על בחי' סוכ"ע, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
הוא על ממכ"ע, (וכבר נת' לעיל שעיקר האמונה הוא
על בחי' סוכ"ע, שהרי ענין ממכ"ע מובן כאילו רואה
ומבשרי אחזה אלקה כו' כמשנ"ת מזה במ"א). וע"פ
הקבלה ממכ"ע הוא בחי' מלכות מלכות כל עולמים
שהוא בחי' מל' שבכל עולם המחי' ומהוה עולם
שלמטה הימנה, וסוכ"ע הוא בחי' מדות עליונות כו'.

כי תשא את ראש בני

בס"ד. (ש"פ ויקהל פ' שקלים, ל"ב).

כי תשא את ראש בני וגו' זה יתנו וגו' מחצית השקל
בשקל הקדש, עשרים גרה השקל מחצית השקל
תרומה, ואח"כ כתי' העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט.
וצ"ל שורש ענין מחצית השקל למה מחצית השקל
דוקא, וענין מספר השקל שהוא עשרים גרה וצריך
ליתן מחציתו דוקא שהוא עשר, ובשיעור זה שוים
העשיר והעני שהעשיר לא ירבה והדל לא ימעיט.
ויובן בהקדם ענין מה שמשה נק' רעיא מהימנא פי'
שרועה ומפרנס את נש"י בענין האמונה שלהם,
כמו הרועה המפרנס צאנו כן משה הי' רועה וזן את
נש"י לחזק אמונתן בה' כו', וכמ"ש ורעה אמונה, וצ"ל
מה"ע הפרנסה להאמונה. ובכדי להבין זה צ"ל תחלה
שורש ענין האמונה, הנה ארז"ל במד"ר שישאל הם
מאמינים בני מאמינים, מאמינים כמ"ש ויאמן העם
וכתי' ויאמינו בה', בני מאמינים בני אברהם שנק'
אמונה כמ"ש והאמין בה', ולכן ארז"ל במד"ר שפסוק
תשורי מראש אמנה קאי על אברהם שהי' ראש לכל
המאמינים. ולהבין ההפרש בין מה שנש"י נק' אמונה
לבין מה שנק' אאע"ה בשם אמונה. הנה שורש ענין
האמונה מה שנש"י מאמינים בבחי' ממכ"ע וסוכ"ע,
ועיקר האמונה היא בבחי' סוכ"ע, דהנה ארז"ל באדר"נ
פל"א ברא חורשי' בעולם ברא חורשי' באדם (פי'
שערות), וחשיב שם כל מה שיש באדם שיש דוגמת
כל הדברים בעולם, ונמצא שהעולם הוא בחי' גוף גדול
כמו גוף האדם שיש רמ"ח אברי' ושס"ה גידים
ושערות וצפרנים וכדומה, כמ"כ הוא בעולם שהוא
גוף גדול ויש בו כל החלקי' האלו, ומאחר שהעולם
הוא גוף בהכרח לומר שיש דבר המחי' אותו, דאל"כ

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

יראת ה', שמחוייב כל אחד ואחד מישראל, לקיים מצוות אלו.
וגם סיבה נוספת - שעל ידי זה הוא בירור ותיקון הנפש הבהמית שעל זה הוא תכלית ירידתו למטה לזכך את הנפש הבהמית שלכך נוצר בו'. - בדרגת ה'נפש' האדם שובר את הנפש הבהמית שלא יהיה מקושר אליה, אך אינו מברר אותה, אך תכלית ירידת הנשמה לעולם הוא בשביל לזככה ולבררה, שזהו על ידי אהבה ויראה, ולכן עבודה זו היא מאוד חיונית.
ובכדי שיהיה ציור פנימי בנפש הבהמית שיהיה בבחינת אדם - להפוך את ה'בהמה' לאדם, שאדם עיניו כלפי מעלה ומסוגל לראות ולהתבונן במה שמעליו גם כן, אי אפשר כי אם על ידי התעוררות אהבה ויראה בהתגלות הלב הבאה על ידי התבוננות דוקא בו', ולא רק אהבה ויראה טבעיים שהם נקראים אהבה ויראה שבתעלומות ליבו.
דהנה כפיית והכנעת הנפש הבהמית יכול להיות גם במי שהוא בדרגת 'נפש' - קבלת עול בלבד בלא אהבה ויראה (וכל שכן שניתן להסתפק בהכנעת הנפש הבהמית בלא אהבה ויראה של הדרגה הגבוהה הבאה על ידי התבוננות בו') - כפי שנתבאר בפרק הקודם שיש ב' דרגות באהבה ויראה, אם זה אהבה ויראה בהתגלות ליבו או בתעלומות ליבו.
רק על ידי התוקף שבנפש האלקית להתגבר על הנפש הבהמית, ועל ידי זה נעשה גם כן חלישות הנפש הבהמית - כלומר, גם כאשר יש הכנעה שעל ידי תוקף ולא על ידי התלבשות פנימית נעשה חלישות בנפש הבהמית, הן מצד העדר הפעולה דענינים החומריים שנחלש על ידי זה המבט החומרי, אם בפועל מונע מעצמו את הענינים החומריים, הרי הנפש הבהמית תחלש, וביותר על ידי הכפיה נופא בו'. - כלומר, עיקר השבירה של הנפש הבהמית, שעושה מעשים מכוונים של כפיה, לעשות נגד רצון ותאוות הנפש הבהמית, באופן של 'אתכפייא', ובזה מבחיר לה כי היא לא בעלת הבית עליו.
אבל אינו נעשה על ידי זה - התוקף והכפיה - חקיקה וציור פנימי בהנפש הבהמית בו', היא בעצמה לא השתנה על ידי הכפיה והתוקף, היא אמנם פחות מפריעה כי מתעלמים ממנה ושוברים אותה, אך בה עצמה לא נעשה מהפך פנימי.
כי אם על ידי האהבה שעל ידי התבוננות נעשה ציור

האופן השני: וכמו כן התשובה של בחינת נפש היא על התגברות החומריות בכלל גם בדברים המותרים בו', והיינו לא על המא ועון בפועל ממש רחמנא ליצולן (ה') ישמרנו) שעבר על רצון ה', באחת מהמצוות לא תעשה וכדומה, אלא החרטה היא רק על החומריות מה שנמשך מאד אחר מבע נפשו הבהמיות ואינו יכול ליפרד מזה בו', אף אם זה דברים המותרים, כיון שיש כאן משיכה אחרי החומריות, הרי יש לעשות על זה תשובה, שזהו - הסיבה שנמשך אחרי החומריות מצד התקשרות נפשו שמקושר מאד בענינים החומריים אינו יכול ליפרד מהם (ער קען זעך ניט אפזאגן דערפון - הוא לא יכול להיפרד מזה),
ועל ידי המרידות על זה שנמשך אל החומריות הרי הוא פועל ישועות בנפשו שלא תהיה מקושרת בענינים החומריים ולא תומשך אחר המבט וישנה דרכו בזה בו'.
- כלומר עצם הכאב על המשיכה אחרי החומריות פועל שהוא משתחרר מהחומריות ולא נמשך אחרי זה ומשנה את דרכו.
האופן השלישי: וכמו כן התשובה על העדר קבלת עול מלכות שמים - כלומר החרטה שלו היא שלא היה לו מספיק קבלת עול ובפרט שלא רק חסר בקבלת עול אלא כשיש ההיפך מזה פריקת עול המתבטאת בזה שאין פחד אלקים עליו בו' שהרי אילו היה מתבונן שה' ניצב עליו ובוחן כל מעשיו דיבוריו ומחשבותיו, הרי לא היה פורק עול, שצריך לעשות תשובה על זה ולהמשיך עליו עול מלכות שמים בו',
שכל זה - ג'. האופנים - א. תשובה על סור מרע ועשה טוב בפועל ממש. ב. תשובה על המשיכה אחרי החומריות. ג. תשובה על פריקת עול, הוא בכלל תשובה דבחינת נפש בו'.
ותשובה דבחינת רוח הוא התשובה על העדר התעוררות אהבה ויראה בו', - כלומר, אף שהוא מקבל עול וירא אלקים בפועל ממש ולא נמשך אחרי החומריות, הרי אם חסר אצלו בהתעוררות אהבת ה' ויראת ה', הרי צריך לעשות על זה תשובה,
ולפני שהרבי נ"ע מסביר מהי דרך התשובה בבחינת רוח על העדר אהבה ויראה, מונה כמה טעמים למה בכלל צריך לעשות על זה תשובה -
ראשית כל, שהרי יש חיוב על כל אחד ואחד להיות התעוררות אהבה ויראה שזהו מצוה ממצות התורה כפי שנמנה במנין המצוות, שיש מצות אהבת ה' ויש מצות

15 להשלים כוונת נשמתו.
16 ובפרט שהסיבה להעדר האהבה ויראה היא מצד
17 התגברות הנפש הבהמית הגורם טמטום הלב, - כלומר
18 מחמת שהנפש הבהמית התגברה עליו, הרי נעשה ליבו
19 אטום, ולא מצליח לעורר אהבה ויראה, דמדות דנפש
20 האלקית הן בהתעלמות ואינו מתפעל מענין אלקי בו,
21 ומצטער מאד על זה שהרי במשך הזמן בהעדר עבודה
22 של אהבה ויראה מתגבר הנפש הבהמית ביותר והנפש
23 האלקית נחלש בו' ככל שמשמש יותר בחומריות
24 העולם, הנפש הבהמית מתחזקת והאלקית נחלשת,
25 ומי יודע למה שיכול לבא ולאן יכול להידרדר חס
26 ושלום על ידי זה שלא מעורר בו אהבה ויראה בו'. ועל
27 זה היא התשובה דוהרות תשוב אל האלקים⁸⁴, להיות
28 התפעלות המדות בו',

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשובה, תער"ג

1 פנימי בהנפש הבהמית, לפי שבהתבוננות מבין השכל
2 המבטי של הנפש הבהמית גם כן את הענין האלקי,
3 וכיון שמבין את זה, הרי הוא "משכנע" כביכול גם את
4 הנפש הטבעית, הבהמית, והעיקר שבהתעוררות אהבה
5 זאת דנפש האלקית מתעורר גם הנפש הבהמית עצמה
6 - כלומר המידות שבה, באהבה ל'אלקות בו',
7 וכיון שכל כך חשוב להתעורר באהבה ויראה, הרי צריך
8 לעשות תשובה על העדר עבודה זו - ועל העדר
9 ההתעוררות דאהבה ויראה הרי הוא מצטער בנפשו
10 שאינה נשלמת הכוונה בירידתו למטה בו', כלומר גם
11 אם שמר על מצוות התורה בפועל ממש בשלימות, הרי
12 על זה שלא עורר בו אהבה ויראה הוא מצטער וחוזר
13 בתשובה, שהרי כוונת ירידת נשמתו למטה לזכך ולברר
14 את הנפש הבהמית, וללא אהבה ויראה לא יכול

84. קהלת יב, ז. וראה לקוטי תורה ריש פרשת האזינו.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[אדר א ה'תש"ג]

18 גורם לדבר שהמפקיד הפקיד להתיישן - אבל בפקדון
19 שנותנים לה' יתברך לשמור, נותנים דבר ישן ושבור,
20 וה' יתברך מחזיר את הפקדון רענן ובריא.
21 מלבד זאת, ב"בידך אפקיד רוחי" ישנה מעלה נוספת
22 בלתי משוערת, שלא קיימת אצל בני אדם:
23 אנו רואים כשמישהו חטא כלפי זולתו, אפילו חטא
24 פעוט, הלה כועס עליו מדוע חטא כלפיו. לא אכפת לו
25 שהלה ביצע עוולה ולא נהג כשורה, אלא אכפת לו
26 מדוע הלה חטא כלפיו, וכאשר באה הזדמנות והלה
27 נופל לידיו, הוא מעניש אותו;
28 במיוחד כאשר אדם חוטא כלפי מלך שיש לו את מלוא
29 השליטה, ובנפילה שהיא רצינית מאוד, הוא התקומם
30 נגד חוק מלכותי, הן באי מילוי פקודת המלך לעשות
31 את אשר המלך ציוה, והן שעשה דבר שהמלך אסר
32 בתוקף שלא לעשותו, החוטא נשפט לעונש חמור,
33 ומזדרזים לבצע את העונש מיידית ובחומרה רבה. אם
34 החוטא מתחבא, עושים את המאמצים הגדולים ביותר

1 **"בידך אפקיד רוחי** פדית אותי ד' אל אמת"¹.
2 במדרש² כתוב - ר' אלכסנדר אומר: כאשר מישהו
3 מפקיד פקדון אצל אדם, אפילו חפץ חדש, הפקדון
4 נשחק במשך הזמן. המפקיד מפקיד דבר חדש ומקבל
5 דבר שחוק.
6 אבל פקדון הרוח שמפקידים בידי ה' יתברך, מפקידים
7 דבר שחוק וחלש, והוא יתברך מחזיר לאדם את פקדונו
8 רענן ובריא כחדש לגמרי.
9 כפי שאנו רואים במוחש, שאדם העובד קשה מאוד
10 ביום, כשהוא שוכב לישון יגע ורצון וכל אבריו
11 כואבים לו, הוא מפקיד את רוחו החלושה והמיוגעת
12 לה' יתברך, וה' יתברך מחזיר לו את פקדונו בריא
13 ורענן כמי שנולד מחדש.
14 זוהי הכוונה "פדית אותי ד' אל אמת".
15 כשמוסרים הפקדון בידי ה' יתברך זה שונה מאופן
16 ההתנהגות הרגילה, שגם כשהדבר חדש, עד ההחזרה
17 הדבר מתיישן - אכן, לא באשמת הנפקד. הזמן עצמו

13 אמת". בכל דבר הוא רואה את האמת, שלא תמיד
14 החוטא עצמו אשם. כדברי חז"ל⁴ "הרבה חברים רעים
15 עושים". לכן ה' יתברך ממתין עד שהחוטא יבין את
16 האמת ויעשה תשובה.
17 קיצור. מבאר את הכוונה של "בידך אפקיד רוחי".
18 כאשר נותנים לאדם דבר חדש וטוב בפקדון, עד
19 ההשבה זה מתיישן, ואילו לה' יתברך נותנים בפקדון
20 רוח מרוקנת, וגוף עייף ונשבר, והוא יתברך משיב גוף
21 בריא ונפש מחוזקת. "פדית אותי", ממלאכי החבלה
22 שהאדם יוצר על ידי העבירות שלו. "אל אמת" – הוא
23 יתברך מסבב שיבינו את האמת.

ב.

52 קריאת-שמע לפני ההליכה לישון, באופן כללי, ענינה
53 הוא אחדות הבורא שאנו קוראים בסוף היום. בדרך
54 פרט, קריאת-שמע שעל-המטה ענינה הוא העבודה של
55 חשבון הנפש⁵, במה ואיך עבר עליו היום.
56 קיימות בכך דרגות שונות של בני-אדם מסוגים שונים,
57 שכל אחד מהם זקוק לחשבון-הנפש בהתאם למהותו:
58 יש חשבון-נפש של יהודי פשוט, בעל-עסק או בעל-
59 מלאכה. הוא קם בבוקר מוקדם מאוד, מיהר להתפלל
60 ביחידות – לא כתמיד שהוא הולך השכם בבוקר לומר
61 תהלים ולהתפלל בציבור, היום הוא לא אמר תהלים גם
62 לא ביחידות ומיהר מאוד בתפילה – והלך לעסקו או
63 למלאכתו.
64 הוא עבד כל היום עד שעת ערב מאוחרת, והיה כל-כך
65 עסוק כל היום שלא התפלל מנחה וערבית בבית
66 הכנסת ולא שמע את השיעור בעין-יעקב כרגיל.
67 הוא משחזר אלו דיבורים דיבר באותו יום, כמה דברים
68 בטלים, כמה שקרים וחנופות, ומה יצא לו מזה? ולשם
69 כך ביטל תפילה בציבור ואת הקביעות-עתים שלו
70 ללימוד. הוא מאוד מתחרט על כך שעבד כל-כך הרבה
71 שעות והיה כל-כך עסוק, ומחליט לעצמו החלטה
72 איתנה: מהיום והלאה יקפיד על תפילה בציבור ועל
73 לימוד השיעורים.
74 ישנו גם חשבון-הנפש של בעלי-עסקים גדולים ובעלי-
75 פרנסה גדולים.
76 כאשר הם מתבוננים בסדר היום שלהם, במה עובר
77 עליהם היום: בדברים בטלים ובליצנות שבאה מזחות
78 הלב, גאוה בלתי מרוסנת, כבוד המדומה, ועל כולם

1 כדי למצוא אותו, וכשהוא נופל בידי השוטרים,
2 מבצעים את העונש ברשעות הגדולה ביותר.
3 אבל החוטא שחוטא לה' יתברך, ומוסר את הפקדון
4 שלו לה' יתברך, שבעת השנה נפשו עולה לעולם
5 העליון, שאז כל המלאכים הרעים שנבראו על-ידי
6 חטאיו של האדם, מרוגזים מאוד ורוצים לנקום
7 בחוטא, אך לה' יתברך יש רחמנות גדולה על החוטא,
8 והוא מגן עליו מפני מלאכי החבלה.
9 זו הכוונה ב"פדית אותי ד' אל אמת". ה' יתברך במדת
10 הרחמים שלו – שזו המשמעות של שם הוי', שהוא
11 רחמים³ – פודה את האדם.
12 מדוע ה' יתברך עושה זאת? כי הוא יתברך הוא "אל

24

25 את הפסוק "בידך אפקיד רוחי פדית אותי ד' אל אמת"
26 אנו אומרים בקריאת שמע לפני ההליכה לישון.
27 כאשר הולכים לישון יש לקרוא קריאת-שמע, שהרי
28 קריאת-שמע, באופן כללי, היא ענין אחדות הבורא
29 ברוך-הוא.
30 לפני ההליכה לישון יש לקרוא קריאת שמע, כשם⁵
31 שלפני ההליכה מהעולם הזה לעולם הבא, יש לומר
32 "שמע ישראל", שמשמעותו היא ענין היחוד באחדות
33 הבורא ברוך-הוא.
34 זהו עיקר התכלית של בריאת העולם ושל ירידת
35 הנשמה בגוף של יהודי.
36 על-ידי תורה ומצוות שבני-ישראל מקיימים, מתבררים
37 הניצוצות שבדברים הגשמיים ועולים לשרשם הקדום.
38 על-ידי כל זה נפעלת אחדות העולם והבורא ברוך-
39 הוא. כך בכל יום, שבסוף היום יש לקרוא קריאת-
40 שמע. קריאת-שמע היא סיום היום.
41 זהו שכתוב⁶ "ימים יוצרו ולו אחד בהם"⁷.
42 זה שה' יתברך ברא את הימים ונותן אותם לאדם, זהו
43 עבור "ולו אחד בהם", שבעבודתו יפעל את ענין
44 האחדות. כי ה"אחד" כולל את כל ענין העבודה בחיי
45 האדם, "אחד" זה, הוא מה שנשאר מחיי האדם.
46 זה מה שאנו אומרים בתפילת "עזרת אבותינו", "ויכסו
47 מים צריהם אחד מהם לא נותר"⁸, שהמצרים מתו כי
48 המים כיסו אותם. הם טבעו, אך "אחד" לא נשאר מהם.
49 להבדיל, כאשר יהודי עובר מהעולם הזה לעולם הבא,
50 הוא מותיר אחריו "אחד", את אשר התייגע כל ימי חייו
51 בתורה ומצוות.

(7) ראה מאמר דיבור המתחיל "טוב לי תורת פיך" [הערת כ"ק אדמור"ר]. (לעיל ע' 125).

(8) תהלים קו, יא.

(9) ספר המאמרים תרע"ט, ע' 514. תש"ב, ע' 137.

(3) בראשית רבה, פרשה לג, ג. שמות רבה, פרשה פג, ו.

(4) סוטה ז, ע"א.

(5) ראה לוח "היום יום...", ו כסלו.

(6) תהלים קלט, טז.

11 חשבון-הנפש הזה, הוא הכוונה בכך שאנו אומרים את
12 הפסוק "בידך אפקיד רוחי פדית אותי ה' אל אמת"
13 בקריאת-שמע שלפני השינה.
14 קיצור. מבאר שקריאת-שמע היא ענין אחדות הבורא,
15 שזהו תכלית החיים. "ימים יוצרו ולו אחד". לקרוא
16 קריאת-שמע לפני השינה הוא מעין ה"שמע ישראל"
17 האחרון לפני המות, כי קריאת-שמע שעל המטה היא
18 חשבון הנפש של יהודי פשוט, של בעל-עסק גדול
19 וגביר וחשבון הנפש של גדול בתורה.

בידך אפקיד רוחי

(12) תהלים נב, ג.

1 ה"עשיר יענה עצות"¹⁰. הוא מתייחס בזלזול לבני-תורה
2 ויראי-אלקים, ושוכח על הכתוב שיש "עושר שמור
3 לבעליו לרעתו"¹¹.
4 ישנו גם חשבון-הנפש של גדולי התורה.
5 ישנם כאלה שהם גדולים בידעית התורה, אבל יש להם
6 מידות רעות. הם גסי הרוח, מבקשי כבוד, בעלי-קנאה,
7 בעלי-לשון-הרע ורכילות, כמו שכתוב על דואג
8 האדומי¹² "מה תתהלל ברעה הגבור" – דוד המלך
9 ע"ה אומר לדואג: אתה, שהנך ראש הסנהדרין, מפני
10 שאתה גבור בתורה, תהיה בעל-לשון-הרע?!

(10) משלי יח, כג.

(11) קהלת ה, יב. פסחים קיט, ע"ב. סנהדרין קי, ע"א.

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

27 ישבו אלה שסיפרו צדיקים.
28 זמן רב ישב אבי לידם, ולאחר מכן התיישב ליד
29 האיש הזקן שלמד בעיון לעצמו.
30 כשיגיש אבי אל הזקן, הבחנתי שאבי תמוה מאד,
31 ורמז לי לגשת לראות מה לומד הזקן. ניגשתי וראיתי
32 שהוא לומד חומש עם עברי-טייטש. הייתי תמוה
33 מאד, שכן כשהסתכלו מרחוק על אותו זקן, עשה
34 רושם של תלמיד חכם גדול, בעל הדרת פנים, שלומד
35 משהו עמוק מאד.
36 היה זה פרשת משפטים, והזקן למד הפסוקים
37 הדנים בארבעה השומרים. אבי החל לדבר באותה
38 הלכה, והזקן ענה מיד, דבר שהסב לו שביעות רצון
39 רב. לאחר מכן שואל אותו אבי מדוע הוא לומד
40 חומש עם עברי-טייטש? ענה לו הזקן, שהוא נוהג כך
41 זה למעלה מחמשים שנה, שבכל יום חמישי בלילה
42 הוא לומד את הסדרה עם עברי-טייטש.
43 עניין מאד את אבי לדעת הטעם והסיבה לכך
44 שיהודי כזה הנראה ללמדן, ועל כל פנים יודע ספר,
45 ילמד חומש עם עברי-טייטש במשך למעלה
46 מחמשים שנה. אך הזקן לא רצה לומר.
47 בשובנו לאכסניה, היה אבי נרגש מאד ממה
48 שראה ב"מנין" הפרמישליאני, ודיבר הרבה איך דרכי
49 החסידות מחזקות את אמונת הוי' ונוטעות חיבת
50 התורה והמצוה בלבבות הנערים. סיפור אחד מהרבי
51 ר' מאיר מפרמישליאן שסיפר האברך לחבורת
52 הבחורים והנערים נוגע ליהדות הרבה יותר מאשר
53 הפלפול הטוב ביותר.

יום ב' ניסן

1 ז. פעם אחת, ביום חמישי, כ"ב בשבט, ביקר אבי
2 יחד אתי באחד המחוזות הרחוקים, ונכנס בקלויז
3 חסידי קטן של חסידי פרימישליאן. הקלויז היה מלא,
4 בלי עין הרע, מתפללים. התפללו מנחה, היה כבר די
5 מאוחר. תחנון לא אמרו ומיד התפללו מעריב.
6 העובר לפני התיבה לתפלת ערבית היה בעל
7 "יארצייט". הוא התפלל במהירות רבה, אך בלהב
8 שלהבת, וכל המתפללים התפללו בקול ובחמימות
9 רבה, דבר שעשה רושם טוב וחזק. רגש של הדרת
10 הקודש ריחף על פני כל בית המדרש.
11 אחרי מעריב הבחנתי שאבי משוחח עם זקן אחד
12 שעמד בדומית מזרחית. הלז מספר משהו לאבי,
13 ואבי מאזין לו בהתענינות רבה. הסתפקתי אם לגשת
14 או לא. למעשה החלטתי לגשת.
15 בעשותי מספר צעדים, חזרתי וחשבתי אולי
16 אפריע להם. כפי הנראה הרגיש אבי במבוכתי, ורמז
17 לי לגשת.
18 כשיגשתי אליהם שמעתי שהזקן הוא באמצע
19 סיפור, וכשסיים את הסיפור, סיפר סיפור נוסף. אבי
20 והזקן המספר התיישבו על הספסל, ואני עמדתי כל
21 משך הזמן שהזקן סיפר את הסיפורים. מזמן לזמן
22 רשמתי ראשי פרקים מהסיפורים.
23 שעה ארוכה ישב אבי והאזין לסיפורי הזקן.
24 הבחנתי שאבי מסתכל במבט חזק בשני מקומות.
25 מקום אחד בו ישב יהודי זקן ולמד לעצמו, וניכר
26 שהוא עסוק מאד במה שהוא לומד. מקום שני בו

אגרות קודש

ב"ה, ח"י טבת תרצ"א
ריגא

אל כולל חב"ד יצ"ו, ירושלים עיה"ק
ת"ו

שלום וברכה!

- 1 מכתבם מח' כסלו נכון הגיעני, כן הגיעני חלק משני
- 2 הטופסים ששלחו, בטח ימלאו את הבטחתם וישלימו את
- 3 הטופסים וישלחום אלי.
- 4 מה שדנים בסעיף 1. במכתבם בנדון הצעתי למנות
- 5 גבאי־מדינה כלליים, הנה כוונתי בהצעה זו היתה אשר
- 6 גבאי המדינה יתעסקו בכלל בחפוש אמצעים לחזק
- 7 המעמדות ולהרים ענין הכולל בכלל, אשר הוא נעזב מאד,
- 8 ובמקומות שונים כמעט שהוא מופרך, ואשר ע"כ חשבתי
- 9 אשר נחוץ למצוא אנשים כאלו בכל מדינה, שמצד מהותם
- 10 הפרטי יהיו ראויים לעסוק ברוחניות הדבר, אבל לא עלה
- 11

- 12 על דעתי לעשות שנים בסדר משלוח הכספים וכדומה, רק
- 13 כאמור להרים את מצב הכולל ולחזק המעמדות,
- 14 וכמדומה שאריכות הסבר בזה אך למותר.
- 15 בנדון האמור במכתבם סעיף ד' אדות הבתים, תודה
- 16 רבה להם שהאריכו במצב הדבר, אבל אחרי כל האריכות
- 17 אינם מתרצים לי טעם וסבת הדבר, מדוע בכל משך
- 18 השנים שהכולל יצ"ו ב"ה עומד וקים - יחזק השי"ת
- 19 קיומו - לא נתעוררה שאלה זו, ואולי אפשר באמת היו
- 20 בזה איזה חלופי דברים בזמן מן הזמנים הייתי מבקש
- 21 להודיעני, השעה אמנם עכשיו איננה מתאמת לעסוק בזה,
- 22 ונחוץ בראשונה לחזק המעמדות.
- 23 ויעזור השי"ת שנוכל לפעול בהרמת מצב הכולל
- 24 להעמידו על המצב הראוי לו.
- 25 הדו"ש ומברכם.

אג"ק מוהר"י צ נרד יז

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוהרבא"ג שי

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי מכתבו מכ"ה שבט... מובן מעצמו, שלהעביר אחד המוסדות שלנו במרוקו כמו שהוא לאה"ק ת"ו, אין לזה מקום כלל, ולאידך גיסא איני רואה ג"כ תועלת לקבץ נערים מן החוץ ממוסדות אחרים ולסייעם בעלי לאה"ק ת"ו, שאין זה מתפקידו של ליובאוויטש, ומה שדברתי עם מר קול, וכן הוא דעתי גם עתה הוא שהתלמידים במוסד שלנו אלו שיצטיינו באיזה פרט, יש ליתן להם זה בתור פרס, שבהשתדלותינו ועל ידינו עולים הם לאה"ק ת"ו ולפרסם את זה באופן המתאים בין שאר התלמידים וכן בין יהודי מרוקו, אשר ע"י הלימוד משך זמן באהלי"י מקבלים ג"כ האפשרות - באם הנהלת אהלי"י תמצא לנכון - לעלות לאה"ק ת"ו, ובפרט שמר קול אמר לי שאע"פ שנפסקה העלי' של זקנים ואינם מסוגלים לעבודה וכו' אבל הורי התלמידים שיעלו, יתנו להורים רשיון העלי' במשך שנתיים...

ו) כתבתי למהר"ש שי בנוגע לנתינת שמורה לעוזרינו במרוקו ובטח יראה לו המכתב, ויטכסו יחד עצה בזה, כן כתבתי להנ"ל ע"ד הסידור שלעתים קבועים יודפס במכ"ע וירחונים במרוקו איזה ידיעות, אם ע"ד עבודת חב"ד שם או עכ"פ בכלל ע"ד חסידות און דעם ארום, ובטח גם בזה ישתדלו למצוא עצה להדפסה ופרסום באופן המתאים.

ז) נודעתי זה לא כבר שמשך זמן התקיימה במרוקו חברה ושמה "דובב שפתי ישנים" והם הו"ל כו"כ ספרים, ומהנכון הי' שישלחו מכל ספרים אלו טופס אחד לכאן, בתור תשורה, איני יודע מי, אם כת"ר או מהר"ש טוב יותר שיתעסק בזה להביא לפועל, כמדומה שמראשי החברה הוא הרב טולדני ממכנז והרב מהרש"ז הכהן מקסבלנקה, ובטח על אתר יודעים זה ברור.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ופ"ש אנ"ש שי במרוקו.

פרשת תרומה

כה * וידבר יהוה אל-משה לאמר: בדבר אל-בני ישראל ויקחו-לי תרומה מאת כל-איש אשר ידבנו לבו תקחו את-תרומתי: ג וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ו ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: ה וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: (וי) ו שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקמרת הפמים: ו אבני-שהם ואבני מלאים לאפוד ולחשן: ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: כ ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל-כליו וכן תעשו: ס (ישראל) ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: ז וצפית אתו זהב טהור מטהר מביית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: י וצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמיותי ושתי טבעת על-צלעו האחת ושתי טבעת על-צלעו השנית: י ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב: יי והבאת את-הבדים בטיבעת על צלעת הארון לשאת את-הארון בהם: יג בטיבעת הארון יהיו הבדים לא יסרו ממנו: יד ונתת אל-הארון את הערת אשר אתך אליך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 909)

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

יש לשאל, למה נאמר "ויקחו לי", שהלקיחה תהיה "לשמי", ולא "ויתנו לי", שהנתינה תהיה "לשמי". אלא רמז יש כאן, שעני צריך לקבל צדקה "לשמי", לשם מלוי הכונה העליונה, שרצה הקב"ה שיהיו בעולם עשירים ועניים כדי שתהיה בו השפעת צדקה וחסד. שכן, כל דבר שיהודי עושה, בלי שום הבדל, צריך להיות חדור בקדושה, לשם ה'. ככתוב: "בכל דרכיך - דעהו".

שני י ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי

ארפה ואמה וחצי רחבה: י ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת: יי ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב-אחר מקצה מזה מן-הכפרת תעשו את-הכרבים על-שני קצותיו: יג והיו הכרבים פרישי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על-הכפרת ופניהם איש אל-אחיו אל-הכפרת יהיו פני הכרבים: יד ונתת את-הכפרת על-הארון מלמעלה ואל-הארון תתן את-הערת אשר אתך אליך: טו ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על-ארון הערת את כל-אשר אצוה אותך אל-בני ישראל: פ ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארפו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: כ וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב: כג ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר-זהב למסגרתו סביב: כד ועשית לו ארבע טבעת זהב ונתת את-הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו: כה לעמדת המסגרת תהיון הטבעת לבתים לבדים לשאת את-השלחן: כו ועשית את-הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשאתם את-השלחן: כז ועשית קערתיו וכפתיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יסד בהן זהב טהור תעשה אתם: יח ונתת על-השלחן לחם פנים לפני תמיד: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1346)

ועשו ארון (כה, י)

הארון הוא סימן לתורה, ככתוב (מ"א ח, ט) "אין בארון רק שני לוחות האבנים". והנה, בארון אין שום עבודה, כמו בשאר כלי המשכן, והוא רק כלי לגלוי מלמעלה - "ונועדתי לך שם" (פסוק כב). הרי לנו רמז, אפוא, ללמוד התורה בתכלית הבטול, "שאין הדבור בא מצד עצמו כלל, אלא נדבר בו דבר ה' . . . ממילא ומאליו", בבחינת "פעל לשוני אמרתך", בעונה אחר הקורא.

שלישי לא ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו: ^א ושלשה קנים יצאים מצדיה שלשה | קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני: ^ב שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח פן לששת הקנים היצאים מן המנרה: ^ג ובמנרה ארבעה גבעים משקדים כפתריה ופרחיה: ^ד וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היצאים מן המנרה: ^ה כפתריהם וקנתם ממנה יהיו בלה מקשה אחת זהב טהור: ^ו ועשית את גרתיה שבעה והעלה את גרתיה והאיר על עבר פניה: ^ז ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור: ^ח כפר זהב טהור יעשה אתה את כל הכלים האלה: ^ט וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר: ^י כו ואת המושבן תעשה עשר יריעת שש משור ותכלת וארגמן ותלעת שני פרטים מעשה חשב תעשה אתם: ^{יא} ארד | היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעת: ^{יב} חמש היריעת תהיין חברת אשה אל אחתה וחמש יריעת חברת אשה אל אחתה: ^{יג} ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית: ^{יד} חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת ללאת אשה אל אחתה: ^{טו} ועשית חמשים קרסי זהב וחברת

את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המושבן אחד: ^{טז} ועשית יריעת עזים ללאת על המושבן עשר עשרה יריעת תעשה אתם: ^{יז} ארד | היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת: ^{יח} וחברת את חמש היריעת לבד ואת שש היריעת לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל: ^{יט} ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת הקיצונה בחברת וחמשים ללאת על שפת היריעה החברת השנית: ^כ ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את הקרסים בללאת וחברת את האהל והיה אחד: ^{כא} וסרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על אחרי המושבן: ^{כב} והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארד יריעת האהל יהיה סרוח על צדי המושבן מזה ומזה לכפתו: ^{כג} ועשית מכסה ללאת ערת אילם מאדמים ומכסה ערת תחשים מלמעלה: ^{כד}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א' עמ' 172)

תעשה המנורה (כה, לא)

שהיה משה מתקשה בה (רש"י)

למשה היה קשה: איך אפשר לעשות מדברים צשמים מושבן ומקדש להקב"ה? והשאלה נשאלת במיוחד לגבי המנורה, שהיתה "עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב, ב). אמר לו הקב"ה: דבר זה, אכן, אינו בכחו של אדם, אלא בכחו של הבורא; השלף את הפקר לאור והיא נעשית מאליה.

רביעי ^{טו} ועשית את הקרשים למושבן עצי שטים עמדים: ^{טז} עשר אמות ארד הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: ^{יז} שתי ידות לקרש האחד משלבת אשה אל אחתה פן תעשה לכל קרשי המושבן: ^{יח} ועשית את הקרשים למושבן עשרים קרש לפאת גובה תימנה:

שָׁפִים מִצָּפִים זֶהָב וְוִיהֶם זֶהָב עַל־אַרְבָּעָה אֲדָנֵי־כֶסֶף: ^א וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקֶּרֶסִים וְהִבֵּאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָהּ הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים: ^ב וְנָתַתָּה אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים: ^ג וְשַׁמַּתָּ אֶת־הַשְּׁלֶחָן מִחוּץ לְפָרֹכֶת וְאֶת־הַמִּנְחָה נֹכַח הַשְּׁלֶחָן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה וְהַשְּׁלֶחָן תִּתֵּן עַל־צִלְע צָפוֹן: ^ד וְעָשִׂיתָ מִסְדָּ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֵׂה רָקִים: ^ה וְעָשִׂיתָ לַמִּסְדָּ חֲמִשָּׁה עֲמוּדֵי שָׁפִים וְצִפִּיתָ אֹתָם זֶהָב וְוִיהֶם זֶהָב וְיִצְקָתָ לָהֶם חֲמִשָּׁה אֲדָנִי נִחֲשֶׁת: ^ו

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

ושמַתָּ אֶת הַשְּׁלֶחָן מִחוּץ לְפָרֹכֶת וְאֶת הַמִּנְחָה נֹכַח הַשְּׁלֶחָן (כו, לה)

וּמִזִּבְח הַזָּהָב . . מִשּׁוֹר קִמְצָא כָּל־פִּי הַמִּזְבֵּחַ (רש"י)
וְהִינוּ, שְׁמֵי שְׁנַכְסֵס לְהִיכָל נִתְקַל בְּמִזְבֵּחַ תְּחִלָּה, לִפְנֵי הַשְּׁלֶחָן וְהַמִּנְחָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מִזְבֵּחַ רוֹמָז לַתְּפִלָּה, כַּפְּתוֹב "תַּכּוֹן תְּפִלָּתִי קִטְרַת לִפְנֵיד", שֶׁהִיא תְּתַחֲלַת עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וְרַק לְאַחֵר הַתְּפִלָּה נִתֵּן לַעֲסֹק בְּמִנְחָה – עֲבוֹדַת רוּחָנִית, לַמּוֹד הַתּוֹרָה וְכִדּוּמָה, אוּ בַשְּׁלֶחָן – עֲבוֹדַת גִּשְׁמִית, כְּגוֹן אֲכִילָה לֶשֶׁם שְׂמִים.

שֵׁשׁ כּו ^א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שָׁפִים חֲמִשָּׁה אֲמוֹת אֶרְדָּ וְחֲמִשׁ אֲמוֹת רֹחַב רְבֹוע יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וּשְׁלֹשׁ אֲמוֹת קָמָתוֹ: ^ב וְעָשִׂיתָ קִרְנָתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמִּנּוֹ תִּהְיֶינָן קִרְנָתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נִחֲשֶׁת: ^ג וְעָשִׂיתָ סִירְתָיו לְדִשְׁנוֹ וְיַעֲוִי וּמִזְרְקָתָיו וּמִזְלָגָתָיו וּמַחְתָּתָיו לְכָל־כְּלָיו תַּעֲשֶׂה נִחֲשֶׁת: ^ד וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכָּבָר מַעֲשֵׂה רִשֶׁת נִחֲשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרִשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעֲת נִחֲשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו: ^ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת בְּרָכָב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהִיתָה הָרִשֶׁת עַד חֲצֵי הַמִּזְבֵּחַ: ^ו וְעָשִׂיתָ בָּדִים לַמִּזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שָׁפִים

וְאַרְבָּעִים אֲדָנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשִׁתִּי יִדְתָּיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשִׁתִּי יִדְתָּיו: ^ב וְלַצִּלְע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית לַפֶּתַח צָפוֹן עֲשָׂרִים קֶרֶשׁ: ^ג וְאַרְבָּעִים אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: ^ד וְלִירְכָתִי הַמִּשְׁכָּן יִמָּה תַּעֲשֶׂה שֵׁשֶׁה קֶרֶשִׁים: ^ה וּשְׁנֵי קֶרֶשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמַקְצַעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתָיו: ^ו וְהָיוּ תְּאֵמָם מִלְּמַטָּה וְיִחָדּוּ יִהְיוּ תְּמִים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעֲת הָאֶחָת בֵּין יִהְיֶה לְשִׁנֵּיהֶם לְשְׁנֵי הַמַּקְצַעַת יִהְיוּ: ^ז וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קֶרֶשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁה עֲשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: ^ח וְעָשִׂיתָ בְּרִיחַם עֲצֵי שָׁפִים חֲמִשָּׁה לְקֶרְשֵׁי צִלְע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד: ^ט וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחַם לְקֶרְשֵׁי צִלְע־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחַם לְקֶרְשֵׁי צִלְע הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתָיו יִמָּה: ^י וְהַבְּרִיחַ תְּתִיבֵן בְּתוֹךְ הַקֶּרֶשִׁים מִבֶּרֶחַ מִן־הַקָּצָה אֶל־הַקָּצָה: ^{יא} וְאֶת־הַקֶּרֶשִׁים תַּצְפֶּה זֶהָב וְאֶת־טַבַּעֲתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זֶהָב בָּתִּים לְבְּרִיחַם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחַם זֶהָב: ^{יב} וְהַקָּמָת אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרִאִיתָ בְּהָר: ^{יג} ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קלה)

אֲדָנֵי כֶסֶף (כו, יט)

כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מִצָּפִים זֶהָב אוּ עֲשׂוּיִים מִזָּהָב (מַלְבָּד הַכִּיּוֹר וּמִזִּבְח הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁהָיוּ בְּחָצֵר), וְרַק הָאֲדָנִים הָיוּ מִכָּסֶף. וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי מַה שְּׁאָמְרוּ רַב"ל "לֹא הָיָה הָעוֹלָם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזָהָב, וְלָמָּה נִבְרָא, בְּשִׁבְלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ", וְאֵלּוּ עַל כֶּסֶף לֹא נִאָּמַר כֵּן, כִּי הוּא שִׁיךְ לְעוֹלָם. מוֹכֵן, אִפּוּא, שֶׁהָאֲדָנִים, שֶׁעָמְדוּ עַל הַקֶּרֶקַע וְחִבְרוּ אֶת קֹדֶשׁ הַמִּשְׁכָּן לְעוֹלָם, נַעֲשׂוּ מִכָּסֶף דוֹקָא, לֹא מִזָּהָב.

חֲמִישִׁי לֹא וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֵׂה חֲשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ בְּרָבִים: ^א וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עֲמוּדֵי

חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקָמָה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ
מִשּׁוֹר וְאֲדָנִיהֶם נְחֹשֶׁת: י לְכָל כָּלִי הַמִּשְׁכָּן
בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יִתְדָתָיו וְכָל־יִתְדֵת הַחֹצֵר
נְחֹשֶׁת: ססס

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן.

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדָּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמַן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמַן בְּחִיכּוֹן וְבִימִיכּוֹן וּבְחִי כָּל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאֲמַרו אֲמַן: אֲמַן יְהֵא שְׁמָה
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָי. יְהִרְבֵּי: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָי. יְהִרְבֵּי, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפָּאֵר,
וַיְתְּרוּמֶם, וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֶּה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָה
דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמַן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וַיִּשְׁרֹתָא, תִּשְׁתַּבַּחְתָּא וְנִתְמַתָּא, דְּאֲמִירָן בְּעֶלְמָא, וְאֲמַרו
אֲמַן: אֲמַן

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קז)

שש משפרי (כו, יח)

פִּשְׁתָּן נִקְרָא 'בֶּד' מִשּׁוּם ש"צוּמַח בֶּד בְּכַד - קִנְיָה יְחִידִי
מִכָּל גִּרְעִין (וּבְחִים יח, ב). לְכָן נַעֲשִׂי הַקְּלָעִים מִפִּשְׁתָּן, שֶׁכֵּן הֵם
הַבְּדִילִי בֵּין הַמִּשְׁכָּן לְעוֹלָם, וְהִגְנוּ עַל הַנִּמְצָא בּוֹ מִפְּנֵי
הַשְּׁפָעַת הָעוֹלָם; וְהָאֲמוּנָה בְּאַהֲדוּת הַבּוֹרָא, "ה' אֶחָד" -
הִיא הַמְבַדִּילָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם וְהִיא הַמְגִנָּה עֲלֵיהֶם
מִפְּנֵי הַשְּׁפָעַתוֹ הַשְּׁלִילִית.

מִפְטִיר ז' כָּל־עֲמוּדֵי הַחֹצֵר סָבִיב מִחֲשָׁקִים כְּסָף
וְוִיהֶם כְּסָף וְאֲדָנִיהֶם נְחֹשֶׁת: יי אֲרֹךְ הַחֹצֵר
מֵאָה בָּאֲמָה וְרֹחַב | חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקָמָה
חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשּׁוֹר וְאֲדָנִיהֶם נְחֹשֶׁת: יב לְכָל
כָּלִי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יִתְדָתָיו וְכָל־
יִתְדֵת הַחֹצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

וַיַּצִּיט אֹתָם נְחֹשֶׁת: י והוּבָא אֶת־בְּדָיו בַּטְּבַעַת
וְהָיוּ הַבָּדִים עַל־שְׁתֵּי צִלְעֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֹׂאת
אֹתוֹ: יג נָכוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הָרָאָה
אֲתָךְ בְּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 39)

וַעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ (כו, א)

מִזְבֵּחַ - מְזִיחַ וּמְזִין מְחַבֵּב וּמְכַפֵּר (כתובות י, ב)

לְפָנֵינוּ שֶׁלֹּש פְּעֻלוֹת. א. הַמִּזְבֵּחַ מְשַׁפֵּיעַ מְזִין (מְזִין). ב.
הוּא מְכַטֵּל דְּבָרִים שְׁלִילִיִּים (מְזִיחַ גְּדוּרוֹת רַעוֹת וּמְכַפֵּר
עֲוֹנוֹת). ג. הוּא מְחַבֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל עַל אֲבִיהֶם שְׂבִשְׁמִים. וְגַם
לִזְמַר: מְזִין - שְׁלָמִים. כָּשֶׁם שֶׁהַבְּעָלִים זֹכִים בְּאֲכִילָתוֹ, כֵּן
בְּזָכוֹת הַקְּרִבָּנוֹת הָעוֹלָם נִזְוֵן. מְזִיחַ, מְכַפֵּר - חֲטָאת וְאָשָׁם,
שְׂבָאִים לְכַפֶּרָה. מְחַבֵּב - עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה' ו"לְכַבֹּד
הַקֶּבֶד"ה בְּלִבְד" (מדרש תדשא).

שְׂבִיעִי ט וַעֲשִׂיתָ אֶת חֹצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפָּת נֹגֵב־
תִּימָנָה קְלָעִים לַחֹצֵר שֵׁשׁ מִשּׁוֹר מֵאָה בָּאֲמָה
אֲרֹךְ לַפָּתָה הָאַחַת: י וְעֲמוּדָיו עֲשָׂרִים וְאֲדָנִיהֶם
עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשָׁקִיהֶם כְּסָף:
יג וְכֵן לַפָּת צִפּוֹן בְּאֲרֹךְ קְלָעִים מֵאָה אֲרֹךְ
כַּתִּיב וְעֲמוּדוֹ קָרִי וְעֲמוּדָיו עֲשָׂרִים וְאֲדָנִיהֶם עֲשָׂרִים
נְחֹשֶׁת וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשָׁקִיהֶם כְּסָף: יד וְרֹחַב
הַחֹצֵר לַפָּתֹתִים קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וְאֲדָנִיהֶם עֲשָׂרָה: יו וְרֹחַב הַחֹצֵר לַפָּתָה
קִדְמָה מְזֻרְחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: יז וְחֲמִשׁ עֲשָׂרָה
אַמָּה קְלָעִים לַכֶּתֶף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנִיהֶם
שְׁלֹשָׁה: יח וְלַכֶּתֶף הַשְּׂנִית חֲמִשׁ עֲשָׂרָה קְלָעִים
עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנִיהֶם שְׁלֹשָׁה: יט וְלִשְׁעַר
הַחֹצֵר מִסּוֹף | עֲשָׂרִים אַמָּה תִּכְלֹת וְאֲרָגְמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֶׂה רֶקֶם עַמּוּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וְאֲדָנִיהֶם אַרְבָּעָה: כ כָּל־עֲמוּדֵי הַחֹצֵר
סָבִיב מִחֲשָׁקִים כְּסָף וְוִיהֶם כְּסָף וְאֲדָנִיהֶם
נְחֹשֶׁת: כא אֲרֹךְ הַחֹצֵר מֵאָה בָּאֲמָה וְרֹחַב |

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִיִּים הֵיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבְתִיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמוֹעַן צִדְקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִיִּם הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כו וַיְהִי־נָתַן חֲכֻמָּה לְשִׁלְמֹה בְּאִשֶּׁר דִּבְרָלָו וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שִׁלְמֹה כִּי מִפְּנֵי חֲכֻמָּתוֹ אָהֵב אוֹתוֹ חִירָם וַיִּכְרְתוּ בְּרִית שְׁנֵיהֶם: כו וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שִׁלְמֹה מִסֵּם מַכְלֵי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַיָּמִם שְׁנֵתוֹ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ לִלְכֹּת הַלְבָנוֹן לְבִרֹת הָעֵצִים עִם עַבְדֵי חִירָם: כח וַיִּשְׁלַחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ כָּל חֹדֶשׁ לֹא עָבְדוּ בִּירֵאִם עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חֲלִיפֹת הָיוּ מִתְחַלְפִּים חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְּלִבְנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדֹנֵיהֶם עַל־הַמָּס: לְחִירָם לְחִירָם לְכָל אֶחָד לְלֶכֶת בְּחֹדֶשׁוֹ: כט וַיְהִי לְשִׁלְמֹה שְׁבָעִים אֶלֶף נֶשֶׂא סָבֵל לְהִבִּיא הָאֲבָנִים מִן הַהָר לְעִיר וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֲצֵב בָּהָר הַחוּצָבִים אוֹתָם בָּהָר (ע' ד"ה ב (ב טו): ל המספר הזה היה לְכָד מִשְׁרֵי הַנֶּצְבִּים לְשִׁלְמֹה אֲשֶׁר הָיוּ מְבוּעִים עַל־הַמִּלְאכָה שֶׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרָדִים הַמוֹשְׁלִים וְנוֹגְשִׁים

הפטרה לפרשת תרומה לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ה

ה כו וַיְהִי־נָתַן חֲכֻמָּה לְשִׁלְמֹה

בְּאִשֶּׁר דִּבְרָלָו וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם

וּבֵין שִׁלְמֹה וַיִּכְרְתוּ בְּרִית שְׁנֵיהֶם:

כו וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שִׁלְמֹה מִסֵּם מַכְלֵי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַיָּמִם שְׁלֹשִׁים

אֶלֶף אִישׁ: כח וַיִּשְׁלַחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ

חֲלִיפֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְּלִבְנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדֹנֵיהֶם

עַל־הַמָּס: כט וַיְהִי לְשִׁלְמֹה שְׁבָעִים אֶלֶף נֶשֶׂא סָבֵל וּשְׁמֹנִים

אֶלֶף חֲצֵב בָּהָר: ל לְכָד מִשְׁרֵי הַנֶּצְבִּים לְשִׁלְמֹה אֲשֶׁר

שי למורא

(כו) שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ, וְהֵם הָיוּ

בְּעָלֵי אֲמֹנוֹת לְבִרִית עִצִּים וּשְׁלָחָם

לְבָנוֹן. (כח) עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים

בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפֹת, מוֹתוֹד שְׁלֹשִׁים

הָאֶלֶף הָיוּ עוֹבְדִים כָּל חֹדֶשׁ רַק

עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְהָיוּ מִתְחַלְפִּים

בִּיְהִיָּה. עַל הַמָּס, לְהַכְרִיחַ כָּל

אֶחָד שֶׁלֶךְ בַּחֹדֶשׁ שֶׁנֶּקֶבַע לוֹ.

(כט) נֶשֶׂא סָבֵל, לְשִׂמְעֵי אֵת

הָאֲבָנִים מִן הַהָר לְעִיר. וְהַסְבִּילִים

וְהַחֲצִבִּים הָיוּ גִרִּים, וַיִּחַבְּנוּ שְׁהָיוּ

מִתְגַּבְּעִים. (ל) מִשְׁרֵי הַנֶּצְבִּים,

הַמְּבֹנִים וְעוֹמְדִים אֶצֶל עוֹשֵׂי

הַמִּלְאכָה. הָרָדִים כְּעֵם, הַנוֹגְשִׁים

אֵת הָעָם עוֹשֵׂי הַמִּלְאכָה.

(לא) וַיִּסְעוּ, עָקְרוּ אוֹתָן מִן הַהָר.

בָּעֵם הָעֵשִׁים בְּמִלְאָכָה: לֹא וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ צוּה לְהַסִּיעַ אֲבָנִים גְּדֻלוֹת כַּמּוֹת וּבְדוֹת אֲבָנִים יִקְרוּת בְּאִיכוֹת לִיסָד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית מִסְתַּתּוֹת בְּיוֹשֶׁר: לֵב וַיִּפְסְלוּ בְּהִירִים בְּנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי וְאִמּוֹנִי בֶן־שֵׁל חִירוֹם וְהַגְּבִלִים אֲנָשִׁי גִבֹּל, וּבִקְיָאִים לְסַתֵּם אֲבָנִים וְלִבְנוֹת (יחזקאל כו ט)

אֲבָנִים יִקְרוּת, אֲבָנִים כְּבִדּוֹת (בְּמִשְׁקֶלֶם הַסִּגְלִי) וְקִשּׁוֹת, וְהַגְּבִלִים, אֲנָשִׁי גִבֹּל, שְׁחִיזוּ בְּקִיָּאִים לְסַתֵּם אֲבָנִים וְלִבְנוֹת. (א) בְּהַדָּשׁ וְיוֹ, בְּהַדָּשׁ אִיר, שָׁנִישׁ בּוֹ וְיוֹ לְאִילָנוֹת. הַחֲדָשׁ הַשֵּׁנִי, כְּלוּמָר, חֲדָשׁ וְיוֹ הוּא הַחֲדָשׁ הַשֵּׁנִי מִיִּסּוֹן. לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, זֶה מוֹסָב עַל "בִּשְׁנַת הִרְבִּיעִית". וַיִּבְנֶן הַבַּיִת, הַתְּחִיל לִבְנוֹת אֶת הַבַּיִת.

(ב) שָׁשִׁים אֲמָה אָרְכּוֹ, הַהִיכֹל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים, מִמּוֹרֶחַ לְמַעְרָב. (ג) עַל פְּנֵי הַיִּכָּל הַבַּיִת, לְמִוְרָחוֹ שֶׁל הַהִיכֹל. עַל פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת, מִצִּפּוֹן לְדָרוֹם. עַל פְּנֵי הַבַּיִת, לְצַד מִוְרָח לְצַד חוּץ. (ד) שְׁקָפִים אֲטָמִים, שְׁקוּפִים מִבְּחוּץ וְאֲטָמִים מִבְּפָנִים, כְּלוּמָר, שֶׁבְּצַד הַפְּנִימִי שֶׁל עֶבֶי הַקִּיר הָיָה כָּל חֵלוֹן קָצֵר, וּמִבְּחוּץ הָיָה הוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב. שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ שְׁאָר חֵלוֹנוֹת הָעִשְׂוִיּוֹת לְמֹאזֵר. לְהִרְאוֹת שְׁאִינוֹ צָרִיד לְאוֹרָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, אֲטָמִים בְּמַחְצָה שְׁקוּפָה וּבְהִירָה, כְּמוֹ זְכוּכִית וְכִיזָא בְּזוּה. (ה) יָצִיעַ סָבִיב, מִקִּירוֹת הַבַּיִת בְּלִטּוֹ יָצִיעִים כְּעֵין גִּזְוִטְרָאוֹת, מִסָּבִיב לְהִיכָל וְלְדִבְרִי שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים. (ז) פִּירוֹשׁ הַרְמֵב"ס בְּמִשְׁנֵיּוֹת וּב"מִשְׁנֵה תוֹרָה". וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב, אוֹתָם יָצִיעִים שֶׁבְּלִטּוֹ מִתְקִירוֹת הָיוּ כְּעֵין צִלְעוֹת סָבִיב לְבִנְיָן. (ו) חֲמִשׁ בְּאֲמָה רַחְבָּהּ, לְאֶרֶץ הַקִּיר הָיָה הַיָּצִיעַ בּוֹלֵט חֲמִשׁ אַמּוֹת רֹחֵב. וְהַתִּיכְנָה, הַיָּצִיעַ הָאֲמִנִּיעִי. שֵׁשׁ בְּאֲמָה רַחְבָּהּ, הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֵׁשׁ אַמּוֹת רֹחֵב עַל פְּנֵי אֶרֶץ הַקִּיר. וְהַשְּׁלִישִׁית, הַיָּצִיעַ הָעֲלִיוֹנָה. שִׁבְעַת בְּאֲמָה רַחְבָּהּ, הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שִׁבְעַת אַמּוֹת רֹחֵב עַל פְּנֵי אֶרֶץ הַקִּיר. כִּי מִגִּרְעוֹת נִתַּן לַבַּיִת, כִּי הַצִּלְעוֹת הָיוּ מִגִּרְעוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהַיָּצִיעַ הַתִּיכְנָה הָיְתָה מִגִּרְעַת מִן הָעֲלִיוֹנָה אֲמָה אַחַת, וְכֵן הַתְּחִתּוֹנָה

עַל-הַמִּלְאָכָה שְׁלִישֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרָדִים בָּעֵם הָעֵשִׁים בְּמִלְאָכָה: לֹא וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדֻלוֹת אֲבָנִים יִקְרוּת לִיסָד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית: לֵב וַיִּפְסְלוּ בְּנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירוֹם וְהַגְּבִלִים וַיִּכְיֶנוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבַּיִת: וְ אִוְיָה בְּשִׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לִיצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הִרְבִּיעִית בְּחֲדָשׁ זֹו הוּא הַחֲדָשׁ הַשֵּׁנִי לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל-יִשְׂרָאֵל וַיִּבְנֶן הַבַּיִת לַיהוָה: בְּ הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שְׁשִׁים-אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתוֹ: ג' וְהָאוֹלָם עַל-פְּנֵי הַיִּכָּל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אֲמָה אָרְכּוֹ עַל-פְּנֵי רֹחֵב הַבַּיִת עֶשְׂרִי בְּאֲמָה רָחְבּוֹ עַל-פְּנֵי רֹחֵב הַבַּיִת: ד' וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חֵלוֹנֵי שְׁקָפִים אֲטָמִים: ה' וַיִּבְנֶן עַל-קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ סָבִיב אֶת-קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִיכָל וְלְדִבְרִי וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב: ו' הַיָּצִיעַ הַתְּחִתּוֹנָה חֲמִשׁ בְּאֲמָה רַחְבָּהּ וְהַתִּיכְנָה שֵׁשׁ בְּאֲמָה רַחְבָּהּ

וַיִּכְיֶנוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבַּיִת שְׁלֹא הָיָה צָרִיד לְעִשּׂוֹת בָּהֶם דָּבָר, רַק לְהַנִּיחָם בְּמִקְוָם: א' וַיְהִי בְּשִׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לִיצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הִרְבִּיעִית בְּחֲדָשׁ זֹו אִיר הוּא הַחֲדָשׁ הַשֵּׁנִי לְמֶלֶךְ הַחֲדָשִׁים, שָׁנָה הִרְבִּיעִית לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל-יִשְׂרָאֵל (ד"ה ב ג ב) וַיִּבְנֶן הַתְּחִיל לִבְנוֹת הַבַּיִת לַיהוָה: ב' וְהַבַּיִת הַהִיכֹל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שְׁשִׁים-אַמָּה אָרְכּוֹ מִמּוֹרֶחַ לְמַעְרָב וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתוֹ: מִקּוֹם קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים הָיָה לְפָנִים לְפָתָה מִעֵרֵב אוֹכֵל מִזָּה הַבַּיִת עֶשְׂרִים אֲמָה, וְשֵׁם הָיָה אֶרֶן בַּיִת ה', וְהָאֲרֻכָּעִים אֲמָה הַשְּׁמֹנֶה עָלֶיהֶם מִקּוֹם הַקִּדְשִׁים, וְשֵׁם הָיָה הַשּׁוֹלֶחֶן וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבֵּחַ הַזָּהָב. וְכֹה הָיָה גַם כֵּן הָיָה דָּבָר הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה: ג' וְהָאוֹלָם כְּמוֹ בֵּית שַׁעַר עַל-פְּנֵי הַיִּכָּל הַבַּיִת לְפָנֵי הַהִיכֹל בְּכִנְסָתוֹ עֶשְׂרִים אֲמָה אָרְכּוֹ שֶׁל הָאוֹלָם עַל-פְּנֵי רֹחֵב הַבַּיִת לְרוֹחֵב הַהִיכָל, הָאוֹלָם עֶשְׂרִי בְּאֲמָה רָחְבּוֹ עַל-פְּנֵי הַבַּיִת נִמְשָׁךְ כְּלָפֵי הַמּוֹרָח לְצַד חוּץ: ד' וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חֵלוֹנֵי חֵלוֹנוֹת שְׁקָפִים רַחְבִּים מִבְּחוּץ, אֲטָמִים וְצִדִּים מִבְּפָנִים, לֹאִמַר שֶׁהַמֶּלֶךְשׁ אִינוֹ צָרִיד לְאוֹר הָעוֹלָם: ה' וַיִּבְנֶן נִשְׁעוֹ עַל-קִיר הַבַּיִת סָבִיב מִבְּחוּץ יָצִיעַ חָדָר צָנוּעַ - וְנִקְרָא גַם תָּא וְצִלַּע - כַּעַל שְׁלֹשׁ קִירוֹת וְהַקִּיר הִרְבִּיעִי הָיָה קִיר הַבַּיִת סָבִיב אֶת-קִירוֹת הַבַּיִת שֶׁנִּגְדַּר הַהִיכֹל וְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים סָבִיב לְהִיכָל מִצִּפּוֹן וּמִדָּרוֹם וּלְמַעְרָב

וְלְדִבְרִי הַמְּחִיצָה הַמַּפְסָקָה בֵּין הַיִּכָּל וְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים וַיַּעַשׂ אֵלֵיהֶם סָמוּךְ מַעֲשֵׂה צִלְעוֹת חָדָרִים מִעַן סָבִיב הַהִיכָל וְהַדִּבְרִי: ו' הַיָּצִיעַ כְּסָף הֵכֵל הָיָה ל"ח תָּאִים (מִדּוֹת ד ג ט"ו) בְּדָרוֹם וּט"ו בְּצִפּוֹן (ג' קוֹמוֹת וד' לְכָל קוֹמָה, כִּי הָיוּ מִשְׁלֹשִׁים, תְּחִתִּים וְשָׁנִים וּשְׁלִישִׁים). הַתְּחִתּוֹנָה חֲמִשׁ בְּאֲמָה רַחְבָּהּ וְהַתִּיכְנָה הָאֲמִנִּיעִית שֵׁשׁ בְּאֲמָה רַחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית הָעֲלִיוֹנָה שִׁבְעַת בְּאֲמָה רַחְבָּהּ כִּי מִגִּרְעוֹת נִתַּן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה הָיָה מִגִּרְעַת מִגִּבֵּי הַהִיכָל מוֹל כְּלוֹת

שי למורא

עטרת מרים

היתה מגרעת אמה מן התיכונה. סביב חוצה, סביב לקירות מבחוץ. לבלתי אחז בקירות הבית, כדי שלא ימפסו ולא ישענו אנשים בקירות הבית ויהיו מוגלים בהשתמשם בהקדש של המקדש, שהנציצים העשויים באפן זה לא נתנו לאנשים להתקרב לקירות הבית. (ו) אכן

שלמה מסע, כמו שהסעו את האבנים מן ההר על ידי השמור, ככה שמו אותן בחומת הבנין, ולא סתתו בכלי ברזל בחר הבית. ומקבוצת, מיני פפוישים לסתות. (ח) פתח הצלע התיכונה, פתח היה בצד הבית, לכניסה אל התאים שהיו בין הקירות. אל פתח הבית הימנית, בצד הדומי של הבית. ובלולים, במדרגות לולגניות, והוא בנין עמוד אבנים עשוי מעלות מעלות. אל השלשים, שהתאים שהיו בין הקירות היו שלש קומות. ויכלהו, השלים אותו. (ט) ויספן את הבית גבים, פסה את הבית בתקרה חקוקה ומצירת "גבים" (כעין גמות ובורות), לנוי ופאר. ושדרת בארזים, ממעל לתקרה המצירת עשה תקרה מלוחות עצי ארזים סדורים. (י) ויבן את הנציץ על כל הבית חמש אמות קומתו, חמש אמות קומתו, הנציצים שהם הצלעות שעשה מסביב לבית, היה גבה כל יציע חמש אמות למעלה משלפניו. ויאהז את הבית בעצי ארזים, לכסוי הנג העליון.

והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית: והבית בהבנתו אכן שלמה מסע נבנה ומקבוצת והגרזן כל-כלי ברזל לא-נשמע בבית בהבנתו: הפתח הצלע התיכונה אל-פתח הבית הימנית ובלולים יעלו על-התיכונה ומן-התיכונה אל-השלשים: ט ויבן את-הבית ויכלהו ויספן את-הבית גבים ושדרת בארזים: י ויבן את-היציע על-כל-הבית חמש אמות קומתו ויאהז את-הבית בעצי ארזים: יא ויהי דבר-יהוה אל-שלמה לאמר: יב הבית הזה אשר-אתה בנה אם-תלך בחקתי ואת-משפטי תעשה ושמרת את-כל-מצותי ללכת בהם והקמתי את-דברי אתך אשר דברתי אל-דוד אביד: יג ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את-עמי ישראל:

גבהי כל שורה משורות הנציצים אמה לבלתי אחז בקירות הבית לכל עשות חורים ונקבים בבנין, להכניס בו קורות תקרת התאים: ועל פניסת האמה תהא, הניחו קורות תקרת התחתונים, שהם רצפת השנים: והבית בהבנתו אכן שלמה מסע נבנה כמו שהסיעם והביאם מההר בשלימותה ובמדה הנצריה, לכן ומקבוצת והגרזן כל-כלי ברזל לא-נשמע בבית בהבנתו כי לא נעשה שם דבר, כי אם הניחה לבדה: ח פתח הצלע התיכונה התחתונה (רשי"י) אל-פתח הבית הימנית ושם נכנסו מחוץ לפנים ובלולים עמודים חלולים, ובחלל מעלות סביב סביב, והעולה בו מקיפו סביב יעלו על-התיכונה ומן-התיכונה אל-השלשים: ט ויבן את-הבית החיצוני שהוא הבנין של האבנים ויכלהו ויספן את-הבית גבים פסה את הבית בתקרה חקוקה ומצירת ונסרים ארזים נאים כמין צורה, וממעל לה עשה עוד ושדרת בארזים תקרה מארזים סדורות: י ויבן את-היציע התאים על-כל אורך הבית נשען אליה בכל שלש הרוחות חמש אמות קומתו של כל אחד ואחד ויאהז את-הבית הנציצים ההם אחז עם הבית בעצי ארזים הם קורות התקרות אשר הניחו על המגרעות: יא בעת שגמר תקרת הנציץ ויהי דבר-יהוה אל-שלמה לאמר כי או בצד אחד נבנה בנין הבית שהוא הבנין החיצוני שנבנה מאבנים וקורות, ובצד אחד היה צריך להתחיל הבנין השני שנבנה בפנים מעצים: יב הבית הזה אשר-אתה בנה אינו העקר, הוא רק החיצון אל שיתאחדו שם ישראל שכם

אחד לעבוד את ה', מקלמקום לא אשרה בו שכנתי, רק אם-תלך בחקתי ואת-משפטי תעשה ושמרת את-כל-מצותי ללכת בהם ויהי תכלית הבית והקמתי את-דברי אתך אשר דברתי שהבטחתי אל-דוד אביד להשדות בה השכנתי: יג ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את-עמי ישראל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרַת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאֲרָגָמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (ל"ה) פ וְעָשׂוּ אֶת־הָאֶפֶד וְזָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגָמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב: וְשִׁתִּי כְתֹפֶת חֲבֹרֶת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֹבֶר: ה וְחֹשֶׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשָׂהּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגָמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר: וְלִקְחָתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שָׁהֶם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) וְשֵׁשֶׁל מִשְׁמָתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשֵּׁשֶׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוּלְדָתָם: וְמַעֲשֵׂה חֹרֶשׁ אֶבֶן פְּתוּחֵי חֹתָם תַּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבַּת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: י וְשִׁמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתֹפֶת הָאֶפֶד אֶבֶן וּכְרֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאָ אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֻפֵּי לְבָרָן: ם

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ כֹּז = וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שָׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: כ א בְּאֶהֱל מוֹעֵד מַחוּץ לַפֶּרֶכֶת אֲשֶׁר עַל־הַעֲדֹת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבָנָיו מַעֲרֵב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֹקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ם כח = וְאַתָּה תִּקְרַב אֵלֶיךָ אֶת־אֶהְרֹן אֶחָד וְאֶת־בְּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ לִי אֶהְרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וַאֲיִתְמָר בְּנֵי אֶהְרֹן: וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאֶהְרֹן אֶחָד לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרַת: ג וְאַתָּה תִּדְבַּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאֲתָיו רוּחַ חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקֹדֶשׁ לְכַהֲנוֹ לִי: ד וְאַלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וָאֶפֶד וּמַעִיל וְכֹתֶנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנַפֶּת וְאַבְנֵי וְעָשׂוּ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאֶהְרֹן אֶחָד וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ לִי: ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:20	6:26	8:32	8:34	9:06	9:09	10:04	10:05	17:25	17:30	17:51	17:56	17:09	18:06
חיפה (ח)	6:21	6:27	8:31	8:34	9:06	9:09	10:03	10:05	17:25	17:30	17:49	17:54	16:59	18:04
ירושלים (ח)	6:19	6:25	8:30	8:33	9:04	9:07	10:02	10:04	17:27	17:32	17:49	17:54	16:51	18:04
תל אביב (ח)	6:22	6:27	8:32	8:35	9:06	9:09	10:04	10:06	17:24	17:29	17:50	17:55	17:08	18:06
אוסטריה, וינה (ח)	6:58	7:08	8:47	8:52	9:32	9:37	10:25	10:29	17:10	17:19	17:44	17:54	17:00	18:07
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:45	6:51	9:27	9:31	10:07	10:11	11:18	11:20	20:24	20:17	20:53	20:46	20:01	20:57
אוקראינה, אודסה (ח)	6:58	7:07	8:50	8:54	9:37	9:33	10:30	10:27	17:16	17:25	17:49	17:58	17:06	18:11
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:32	6:42	8:21	8:26	9:11	9:06	10:03	10:00	16:44	16:54	17:19	17:28	16:34	17:41
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:44	6:54	8:33	8:37	9:22	9:17	10:14	10:11	16:54	17:04	17:29	17:39	16:45	17:52
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:13	7:24	9:03	8:58	9:50	9:44	10:41	10:38	17:16	17:26	17:52	18:02	17:07	18:16
אוקראינה, קייב (ח)	7:06	7:17	8:56	8:51	9:43	9:37	10:34	10:30	17:08	17:18	17:44	17:54	16:59	18:08
איטליה, מילאנו (ח)	7:22	7:31	9:20	9:16	10:03	9:58	10:56	10:52	17:47	17:55	18:17	18:25	17:36	18:38
אקוואדור, קיטו (ח)	6:24	6:25	8:55	8:55	9:24	9:24	10:27	10:27	18:32	18:32	18:55	18:54	18:14	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:30	6:24	9:06	9:09	9:44	9:47	10:53	10:55	19:52	19:46	20:20	20:13	19:29	20:24
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:05	7:12	9:46	9:51	10:30	10:33	11:41	11:43	20:54	20:46	21:25	21:16	20:29	21:29
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:56	7:03	9:02	8:58	9:40	9:36	10:35	10:32	17:39	17:46	18:08	18:15	17:27	18:26
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:47	6:55	8:48	8:51	9:30	9:26	10:25	10:22	17:26	17:33	17:56	18:03	17:14	18:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:47	6:55	8:48	8:52	9:31	9:27	10:26	10:23	17:26	17:34	17:56	18:03	17:14	18:15
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:26	7:34	9:28	9:24	10:08	10:04	11:02	11:00	17:59	18:07	18:30	18:38	17:48	18:50
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:59	7:04	9:14	9:12	9:48	9:45	10:45	10:43	18:08	18:13	18:33	18:38	17:54	18:48
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:34	6:40	8:46	8:43	9:21	9:18	10:18	10:16	17:33	17:38	18:00	18:05	17:19	18:16
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:54	6:59	9:13	9:10	9:45	9:43	10:43	10:41	18:12	18:16	18:37	18:41	17:57	18:50
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:44	6:52	8:47	8:44	9:27	9:23	10:21	10:19	17:21	17:28	17:51	17:58	17:09	18:10
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:11	7:18	9:16	9:12	9:54	9:50	10:49	10:46	17:50	17:58	18:20	18:27	17:38	18:39
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:43	6:51	8:46	8:43	9:26	9:22	10:20	10:18	17:19	17:26	17:49	17:57	17:07	18:08
בוליביה, לה-פס (ח)	6:29	6:26	9:03	9:05	9:34	9:36	10:40	10:40	19:07	19:04	19:31	19:28	18:47	19:37
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:52	8:03	9:40	9:35	10:28	10:22	11:19	11:15	17:51	18:01	18:28	18:38	17:42	18:52
בלגיה, בריסל (ח)	7:51	8:02	9:40	9:35	10:28	10:22	11:19	11:15	17:52	18:02	18:28	18:39	17:43	18:52
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:56	5:52	8:31	8:33	9:04	9:06	10:11	10:12	18:54	18:50	19:14	19:10	18:32	19:20
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:45	5:41	8:20	8:22	8:53	8:55	10:00	10:01	18:36	18:33	19:01	18:57	18:15	19:07
בריטניה, לונדון (ח)	7:11	7:22	8:58	8:53	9:46	9:41	10:37	10:33	17:10	17:21	17:45	17:56	17:04	18:10
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:24	7:36	9:07	9:01	9:58	9:51	10:48	10:43	17:11	17:23	17:50	18:02	17:06	18:16
גרמניה, ברלין (ח)	7:19	7:31	9:05	8:59	9:54	9:48	10:44	10:40	17:13	17:24	17:50	18:00	17:04	18:15
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:33	7:44	9:23	9:18	10:10	10:04	11:01	10:57	17:36	17:47	18:12	18:22	17:27	18:36
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:49	5:53	8:29	8:32	9:03	9:05	10:11	10:12	19:00	18:55	19:19	19:14	18:38	19:24
הודו, מומבאי (ח)	7:06	7:09	9:28	9:27	9:59	9:57	10:58	10:57	18:37	18:39	19:01	19:03	18:21	19:12
הודו, פונה (ח)	7:01	7:04	9:24	9:22	9:55	9:53	10:54	10:53	18:33	18:36	18:57	19:00	18:18	19:09
הונגריה, בודפשט (ח)	6:46	6:56	8:41	8:36	9:25	9:20	10:17	10:14	17:00	17:10	17:35	17:43	16:50	17:56
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:52	7:00	8:56	8:53	9:35	9:32	10:30	10:27	17:29	17:37	18:00	18:07	17:18	18:18
יוון, אתונה (ח)	7:13	7:20	9:20	9:17	9:58	9:54	10:53	10:51	17:59	18:06	18:28	18:34	17:47	18:46
מולדובה, קישינב (ח)	7:06	7:16	9:02	8:57	9:46	9:41	10:38	10:35	17:22	17:32	17:56	18:05	17:12	18:18

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:06	7:03	9:25	9:24	9:56	9:55	10:56	10:54	18:34	18:37	18:58	19:00	18:18	19:10
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	5:39	5:48	8:20	8:26	9:09	9:13	10:22	10:25	19:48	19:38	20:22	20:12	19:22	20:26
נפאל, קטמנדו (ח)	6:44	6:40	8:56	8:54	9:29	9:27	10:27	10:25	17:52	17:56	18:17	18:22	17:37	18:31
סין, בייג'ין (ח)	7:12	7:05	9:10	9:07	9:49	9:45	10:43	10:41	17:45	17:52	18:15	18:21	17:31	18:33
סינגפור, סינגפור (ח)	7:17	7:16	9:46	9:46	10:16	10:15	11:18	11:18	19:21	19:21	19:44	19:43	19:03	19:52
פולין, ורשא (ח)	7:00	6:48	8:34	8:29	9:23	9:17	10:14	10:10	16:42	16:53	17:20	17:30	16:33	17:44
פרו, לימה (ח)	6:07	6:08	8:42	8:43	9:13	9:13	10:17	10:18	18:38	18:36	19:01	18:59	18:18	19:08
צרפת, ליון (ח)	7:49	7:40	9:38	9:33	10:20	10:16	11:13	11:10	18:01	18:10	18:34	18:42	17:50	18:55
צרפת, פריז (ח)	8:06	7:56	9:48	9:43	10:34	10:28	11:25	11:22	18:06	18:16	18:40	18:49	17:56	19:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:11	8:40	8:40	9:09	9:09	10:11	10:11	18:09	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:22	7:13	9:14	9:10	9:55	9:50	10:49	10:46	17:45	17:53	18:14	18:22	17:34	18:34
קנדה, מונטריאול (ח)	7:02	6:53	8:51	8:47	9:33	9:29	10:26	10:23	17:17	17:25	17:48	17:57	17:06	18:09
קפריסין, לרנקה (ח)	6:36	6:29	8:40	8:37	9:16	9:13	10:12	10:10	17:24	17:30	17:52	17:57	17:11	18:08
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:27	8:14	9:55	9:49	10:47	10:40	11:36	11:32	17:54	18:07	18:35	18:47	17:47	19:02
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:03	7:50	9:28	9:22	10:22	10:15	11:11	11:06	17:28	17:41	18:07	18:19	17:21	18:34
רוסיה, ווסטוב-על-הדון (ח)	7:33	7:23	9:18	9:14	10:02	9:57	10:55	10:51	17:38	17:48	18:12	18:21	17:28	18:34
שווייץ, ציריך (ח)	7:38	7:28	9:23	9:18	10:07	10:02	10:59	10:56	17:47	17:57	18:17	18:26	17:37	18:39
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:43	6:41	9:06	9:05	9:36	9:34	10:36	10:35	18:22	18:24	18:45	18:47	18:06	18:56

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ז - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus

Issue # 00615

11/02/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

